
COLLEGIUM
SOCIETATIS JESU

Clément DOLERA OFM, card + 1568
né à Moneglia
cf VACANT IV, 1650
Hurter III, 49

Dis.[to] Antonio della Rovere Amica:

THEOLOGICARVM INSTITVTIONVM COMPENDIVM,

CLEMENTIS MONILIANI CARD. ARAE COELI.

Catalogus omnium contentorum in hoc volumine.

DE SYMBOLO APOSTOLORVM.

DE SACRAMENTIS.

DE PRAECEPTIS DIVINIS.

DE CONSILIIS EVANGELICIS.

DE OECVMENICO CONCILIO.

Cum INDICE copiosissimo omnium dicendorum

Foligno 1562

CLEMENS MONILIANVS CARD. ARAE COELI

PIIS ET CATHOLICIS LECTORIBVS.

NTER *innumera huius nostri seculi aduersa, quibus iusto Dei iudicio premimur, nihil animum meum magis torquet, quam quod Christi Nauem uideam ita fluctuari, ut nisi Gubernatoris numen adsit, non procul sit ultimum naufragij periculum. Paucis enim ante annis ambulabamus in domo Dei cum consensu, in qua non uersantur nisi unanimes, & qui uno ore benedicunt Dominum, cum fuerit in ea una fides, unum Baptisma, terra fuerit unius labij, & multitudinis credentium esset cor unum, & anima una. Idipsum dicebamus omnes, idipsum sentiebamus, idem sapiebamus, uno ore honorificabamus Deum, & patrem domini nostri Iesu Christi. Nunc nusquam desunt, qui hunc piorum consensum, & unanimitatem frangant, & qui praeter grediantur ueteres terminos, quos posuerunt Patres nostri, quiq; eorundem Patrum, & Matris Ecclesiae statuta transgrediantur, & confundant. Id adeo contra Augustini sententiam, qui tunc, inquit, a nobis fidei limes defenditur, cum termini, quos posuerunt sancti Patres obseruantur. Hoc uero tempore usq; adeo uiget impietas, eaq; tam longe ac late grassata est, ut iam non inter populares homines sese contineat, sed ipsos etiam ecclesiarũ Antistites implacabilibus odijs inter se committat. Ac recentes haereses, quas (ut inquit Apostolus) necesse est esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant, ita obsunt Ecclesiae, & Christi fidelibus tantum afferunt detrimenti, ut nisi praesens adhibeatur remedium, in errorem (si fieri posit) inducantur etiam electi. Atque ea cum ita sint, non tamen expedit haereses, et haeresiarchas disputationibus, ac legis contentionibus aggredi sanare, quippe quos eiusmodi controuersijs ali, in diesq; augeri uideamus. Vnde Gratianus Imperator aequalis temporũ beati Hieronymi, de fide disputari prohibuit, edixitq;, ut omnes Imperio subditi, eam retinerent religionem, quam Apostolorum summus beatus Petrus tradidisset, & Damasus Romanus Episcopus custodisset. Neque tamen haeretici (ut Augustinus docet) permittendi sunt, ut laxatis habenis in profundum labantur malorum, & suae relinquantur libertati, sed inuiti etiam ad salutem trahendi sunt. Cum plane constet Israelitas tergiuersantes et murmurantes, a Deo duris flagellis fuisse cohibitos, & in terram promissionis inductos. Neque Paulus est permissus sua uti mala uoluntate, qua Ecclesiam insectabatur. In scripturis quoque sanctis admonetur pater filium non modo duris corripere uerbis, sed & eius latera tundere, ut domitus ad bonam dirigatur disciplinam: hac de causa negligentes corriguntur Pastores, eisq; obijcitur quod errantem non*

reuocauerint ouem, & perditam non inquisiuerint. Si igitur modis omnibus errantes reuocari, & perditi quæri debent, uoluntati Domini obsequuntur ij, qui pro munere sibi mandato oues ad ouile Domini, & ad salutis portum reuocare student, melius enim errantibus est resipiscere, et Ecclesiæ unitati restitui, quàm in profundum malorum prolapsos, sententiam, contra eos, qui piorum consensum, & unanimitatem perfringunt, à Deo per os Prophetæ latam, experiri, quæ dicit: Veniat mors super illos, et descendant in infernum uiuentes, ut usu uenisse legitur Chore, Datan, & Abiron, qui schismatis auctores facti, uiui ad infernum descenderunt. In qua re cum beato Cypriano gloriari possumus, quòd non nos ab illis, sed illi recesserunt à nobis: perperam enim scripturam interpretantes, alienati sunt à nobis. Porrò non in legendo (ut ait Hieronymus) sed in intelligendo scripturæ consistunt, non in scripturarum uerbis, Euangelium est, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in sermonum folijs, sed in radice rationis. Ea enim mente præditi esse debemus, ut in ijs, quæ didicimus, permanendum esse putemus. Didicimus profectò ab ea, quæ firmamentum est, & columna ueritatis, Ecclesia. In illius denique interpretatione, definitioneque nos acquiescere, neque fluctuantes omni doctrinæ uento circumagi oportet, cùm, ut ad Pauli lucernam legimus, deuitare prophanas uocum nouitates, quas consensui sanctæ catholicæ Ecclesiæ contrarias esse constat, iubeamur. Si enim recentes accipiantur opiniones, necesse fuerit sanctorum Patrum fidem, aut totam, aut magna ex parte uiolari. Deploranda profectò sunt tempora nostra, quibus uidemus terram (ut Esaias prædicat) Idolis plenam, & opera manuum ipsorum ab impijs coli. Ubi per Idola, catholici doctores, dogmata ueritati contraria interpretantur. Quare Augustinus, postquam de simulachris manu factis pleraque dixerat: Est, inquit, alius simulachrorum deterior error, quo phantasmata sua colunt, & quicquid animo errante, cum superbia, & tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. Per deos istos alienos, doctores sancti, errores ab Ecclesia separatorum intelligunt, quos propterea spargi nonnunquam patitur Deus, ut constantiam nostram probet in se diligendo, & sanæ doctrinæ adhærendo, & ut unusquisque quàm tenax, fidelis, ac fixus catholicæ fidei sit amator, appareat. Neque enim hæreses istæ, quæ nunc Ecclesiæ Dei tantum exhibent negocij, nouæ omnino sunt, quippè quas magna ex parte mille ab hinc annis confutatas scimus. Neque uerò tempora nostra ita deplorata sunt, ut desperandum sit, Deum, aliquem tandem finem tot dissidijs impositurum, & Ecclesiæ suæ pacem redditurum, qua ad optatum quietis portum aliquando possit peruenire. Bonum interim decet rectorem, ut ex sua infirmitate, aliorum infirmitatem pensans, magis mansuetudine studeat ab erroris laqueis homines eripere, quàm per rigidam seueritatem in foueam perditionis impellere. Nam prius lenia oportet adhiberi uulneri medicamenta, quæ cùm nihil proficere intellexerit, tunc acrioribus uti debet remedijs, & partem infectam, si res desperata fuerit, resecare, ne totum inficiat corpus. Hoc enim imitari debent ij, penes quos est potestas hæreticos puniendi. Deberent enim prius hæreticorum læsas sanare conscientias, & tandem

quod

quod sanari non potest, dolenter resecare. Hunc modum contra hæreses, & hæreticos obseruare uolui, adhibendo, ad Saluatoris nostri exemplum, eorum infirmitatibus pharmaca lenientia, quibus eorum morbi, & impietates facilè curari possint, cùm Christianæ charitati non conueniat, hæreticos primo congressu contumelijs afficere, & nullis omnino tentatis remedijs è uita tollere. Si uerò in tantum profundum malorum uenerint, ut desperanda sit eorum ad ueram religionem resipiscentia, tunc grauioribus utendum est cauterijs. Postquam electus fui Cardinalis, ne in domo Dei panem comederem ociosus, quamuis continuis infirmitatibus grauarer, & publicis negocijs assiduè distinerer, nolui deesse officio homines purgandi, illuminandi, & perficiendi, quod à nobis huius loci dignitas postulat, eo tempore maximè, quo impij uigilantissimi sunt, ut catholicos superstites ad suam impietatem perducant. Atque utinam Christi fideles, ijq́ præcipuè, quorum munus est reddere rationem poscentibus de ea, quæ in nobis est, fide, & spe, tantam adhiberent diligentiam in suis, & aliorum moribus componendis, optimisq́ institutis informandis, ac Christi membris in uera religione firmandis, quantum impij in moribus corrumpendis, & impietatibus suis diffundendis, & pertinaciter defendendis. Igitur quæ spiritualis exercitij causa, et ad confirmandos catholicos uiros in ea religione, quæ uera pietas est, et ad nos attrahendos eos, qui à ueritate deuij sunt, et ad membra præcisa, Christi corpori annectēda, ex sacris literis, & orthodoxis doctoribus collegi, inferius exponam. Si enim Ecclesiæ Dei præstare non ualeo multa, multa tamen cum fide, et sincero corde ad utilitatem Ecclesiæ, non in sublimitate sermonis, nec in persuasibilibus humanæ sapientiæ uerbis, sed in ostensione spiritus præstabo quod potero. Et si non munera digna hoc honoris gradu, cum paupercula tamen uidua in Gazophilacium Domini ponam æra minuta duo. Verùm, ne dum falsos aliorum errores exagito, in aliquem ipse ex incuria, aut ex ignorantia incurram, illud in primis testor, & testatum semper esse uolo, me nolle unquam ab ea fide, quam catholica & Romana tenet Ecclesia, discedere. Quod si fortè aliquid simile in præsenti Compendio nostro deprehendatur, nō ex industria dictū esse uolo, sed per inanimaduersionem, aut ignorantiam ab homine, qui errare potuit, elapsum, & iam nunc pro recantato haberi peto. Dicam etenim cum Augustino, quòd errare potero, sed hæreticus nunquam ero. In quinque igitur libros has nostras Theologicas institutiones partiti sumus, quibus quicquid ad instituendos catholicos, reuocandosq́ impios ab errore, opus esse existimauimus, diligenter complexi sumus, speramusq́ in his, neque infirmis curationem, neque sanis præseruationem, defuturam. Primum locum tenebit institutio de fidei Articulis, siue de Symbolo, quod est fidei regula, quo libro omnis mentis cæcitas expellitur, & non modò christianus instituitur, sed & remedia cōtra hæreses insurgentes, proponuntur. Altero libro agitur de medicina sacramentorum, quibus non modò homines militiæ Christi asscribuntur, ac Dei filij efficiuntur adoptiui, uerùm & armis spiritualibus communiuntur, quæ & consilia, & omnem altitudinem, extollentem se aduersus scientiam Dei, destruunt. Ad suauem tandem odorem præ-

ceptorum

ceptorum Dei ferimur, ut in eius Ecclesia læti illi seruiamus, atq; in dies proficiamus, donec occurramus oẽs in uirum perfectũ, in mensuram plenitudinis Christi. Porro professionem symboli præponẽdam esse cæteris, ostendit beatissimus Paulus. Accedentem, inquit ad Deũ oportet credere. Et propheta Esaias, nisi credideritis, non intelligetis. Vt ergo intelligentiæ aditus pateat omnibus, primùm symboli professio proponitur, in qua fidei catholicæ fundamentum super quo Ecclesiæ ædificium surrexit constructum manibus Apostolorũ, & Prophetarum, continetur. Idq; mirabili breuitate sermonis, ut de hac summa diuini dogmatis beatus Paulus non immerito dixerit, quia uerbum abbreuiatum fecit Dominus super terram. Et quoniam tota uirtus passionis Christi in applicatione sita est, ut scilicet eius gratiæ, quam nobis in ara crucis moriendo promeruit Christus, participes fiamus, dignatus est ipse post se sacramenta relinquere, quæ suo uerbo, & promissione firmauit, ut sciremus per illorum legitimum usum, fructum illius passionis nobis efficaciter, & certò communicari. Potuisset quidem ille sine omni uisibili forma gratiam suam nobis donare, ac nostras sanare infirmitates, sed quoniam carnales sumus, & ad spiritualia percipienda admodum tardi, icircò fragilitas carnis sub forma uisibili reparanda, incitanda, erudienda, fouenda, & confouenda erat. Sunt enim à Saluatore nostro noui testamenti sacramenta primùm instituta, ut sint certa, & efficacia signa uoluntatis, & gratiæ Dei, & erudientia nos, ut quod foris in specie uisibili explicari cernimus, intus per Dei uirtutem effici credamus. Tertium locum explanationi Decalogi non temerè dedimus, secuti ordinem, quem res ipsa, & Ecclesiæ institutum requirebat. Quippè quòd Decalogus regulam diuinam planè præscribat, ad quam credentibus, et sperantibus in Deum tota uita dirigenda est. Quartum locum obtinet institutio de Euangelicis Consilijs. Consilium enim differt à præcepto, & est persuasio melioris boni, ad quod non tenemur, cum (ut ait Ambrosius) consilium inuitet uoluntarios, præceptum uerò astringat etiam inuitos. Vbi enim præceptum, ibi lex, ubi consilium, ibi gratia: quod etiam maioris mercedis est, ut inquit Hieronymus. Consilia etiam ad perfectos pertinent, præcepta ad perficiendos. Per præcepta enim declinamus peccata, per consilia, occasiones peccatorum. Ad præcepta obligamur ex debito, ad consilia, non nisi ex uoto. Meritò igitur post præcepta subijcimus consiliorum explanationem, cum unusquisque antequam efficiatur perfectus per consilia, perficiendus sit per præcepta. Ad extremum annectitur de œcumenico Concilio breuis enarratio, & meritò, quia si quis fidei articulos contempserit, nolueritq; eis credere, sacramentaq;, quæ sunt animæ medicina, aut percipere neglexerit, aut negauerit, uel esse à Christo instituta, uel ad salutem necessaria, diuinisq; parere recusauerit mandatis, atque Euangelica consilia contempserit, rebellisq; Ecclesiæ extiterit, & Sacerdotis imperio, per Concilium ipsum œcumenicum, eiusq; decreta, uti contumax, pertinax, & impœnitens puniatur, & anathematizetur, ac gladium habenti pro modo delicti puniendus tradatur. Nihil autem fuit quòd ad tantarum rerum

plenam

plenam explanationem pertineret, quod non attigerim, quæ omnia uel ex sacris utriusque testamenti literis, uel ex Ecclesiæ et Apostolorum traditionibus, uel ex antiquis sanctis Patribus, aut ex præcipuis scholasticis Doctoribus, uel ex oecumenicis Concilijs, uel etiam ex recentioribus catholicis Doctoribus, comprobantur. Prætermisi nec immerito legis contentiones, cum Paulus mandet Tito, ut stultas quæstiones, contentiones, & pugnas legis deuitet. Quod reliquum est catholicorum Principum munus extabit: eos, qui hæretici, & impoenitentes per ecclesiasticum iudicem declarati fuerint, & Ecclesiæ tutela destituti, animaduersionis seueritate in suscepta semel fide, continere. Vt autem hoc quod optamus facilius ijdem Principes assequantur, omnium piorum est, Deum comprecari, ut eosdem unà cum sanctissimo Domino nostro, qui muneri suo nullo loco deest, quo Ecclesiæ catholicæ sibi meritò commissæ unitatis uinculum pariat, diu incolumes seruet.

MICHAEL

Ghislerius miseratione diuina tituli S. Sabinæ S. R. E. presbyter Cardinalis Alexandrinus, uulgariter nuncupatus, contra hæreticam prauitatem in tota Repub. Christiana summus Inquisitor à sancta Sede Apostolica specialiter deputatus. Vniuersis omnibus, & singulis Typographis, ad quos præsentium notitia peruenerit: salutem in Domino, & sancti Spiritus consolationem. Noueritis qualiter Reuerendiss. ac Illustriss. Dominus meus D. Clemens de Olera.tt. S. Mariæ de Aracœli. S. R. E. presbyter Cardinalis, nosterq; in officio sanctæ Inquisitionis Collega, nobis exposuit se zelo iuuandi catholicam Ecclesiam, præcipue istis calamitosis temporibus, ad minuendos studij pauperum simplicium Sacerdotum labores, ex catholicis sanctisq; Doctoribus nonnulla collegisse ad huiusmodi Sacerdotum, ac religiosorum, uel etiam laicorum catholicorum profectum excitandum, facientia, uidelicet de Symbolo, seu Articulis fidei, de Ecclesiæ sacramentis, de diuinis Præceptis, de Euangelicis consilijs, ac de oecumenicis Concilijs. Idcirco zelo præfati Illustriss. ac Reuerendiss. D. mei in aliquo deesse nolentes, quin labores præfatos ad publicam utilitatem in christifidelibus impartiri ualeat, uobis, & cuilibet uestrum, tenore præsentium, ut libros huiusmodi, cum pro parte ipsius Reuerendiss. fueritis requisiti, impressioni mandare possitis, facultatem concedimus, & impartimur. In quorum fidem præsentes manu nostra subscriptas, per infrascriptum secretarium nostrum fieri, & sigilli nostri, quo in similibus utimur, appensione muniri mandauimus. Dat. Romæ in sacro palatio Apost. in ædibus nostræ solitæ residentiæ, die xi. Aprilis 1562. Pont. sanctiss. in Christo Patris ac D.N.D. Pij, diuina prouidentia Papæ IIII. anno tertio.

F. M. G. Card. Alexandrinus.

Hieronymus Rusticutius Secretarius.

IN SYMBOLVM APOSTOLORVM PRAEFATIO.

BEATVS Cyprianus in principio ferè expoſitionis (quæ ſibi à non nullis aſcribitur) Symboli Apoſtolorum, inquit; Tradunt maiores noſtri, quòd poſt aſcenſionem Domini, cum per aduentum ſancti Spiritus ſuper ſingulos Apoſtolos igneæ linguæ ſediſſent, ut uariis diuerſiſq; loquerentur linguis ſiue loquelis, per quod eis nulla gens extera, nullæ linguæ barbaræ, inacceſſæ uiderentur, & in uia præceptum eis à Domino datum, ob prædicandum Dei uerbum, ad ſingulas quaſq; proficiſci nationes diſpoſuiſſent, diſceſſuri, normam prædicationis in commune conſtituunt, ne fortè alius ab alio abducti, diuerſum aliquid his, qui ad fidem Chriſti mutabantur, exponeret; Omnes ergo in uno poſiti, & Spiritu ſancto repleti, breue iſtud futuræ ſibi, ut diximus, prædicationis indicium, cōferendo in unum quod ſentiebat unuſquiſq;, componunt, atq; hanc credentibus, dandam eſſe regulam ſtatuunt. Symbolum uerò hoc, multis iuſtiſſimiſq; cauſis appellare uoluerunt: Symbolum enim græcè, indicium dici poteſt, & collatio latinè, hoc eſt, quòd plures in unum conferunt; Eſt enim breuis credendorum collectio. Id enim fecerunt Apoſtoli in his ſermonibus in unum conferendo unuſquiſq; quod ſenſit; Indicium autem uel ſignum idcirco dicitur, quia illo tempore, ſicut & Paulus Apoſtolus 2. cor. xi. inquit, & in actibus apoſtolorum refertur. c. 15. Multi ex circumciſis iudæis ſimulabant ſe eſſe Apoſtolos Chriſti, & lucri alicuius, uel uentris gratia, ad prædicandum proficiſcebantur, nominantes quidem Chriſtū, ſed non integris traditionum lineis nuntiantes. Quarè hoc indicium poſuere, per quod agnoſceretur is, qui Chriſtum uerè ſecundum Apoſtolicas regulas prædicaret. In bellis enim ciuilibus hoc etiam obſeruatur, quoniam & armorum habitus par, ſonus uocis idem, & mos unus eſt, atq; eadem inſtituta bellandi, ne qua doli ſubreptio fiat, ſymbola diſcreta unuſquiſq; Dux ſuis militibus tradit, quæ latinè, uel ſigna, uel indicia nominantur, ut ſi fortè occurreret quis de quo dubitetur, interrogatus, ſymbolum prodat, ſi ſit hoſtis an ſocius; Idcirco hæc non ſcribi chartulis, atq; membranis, ſed retineri cordibus tradiderunt, ut certum eſſet neminem hac ex lectione, quæ interdum peruenire etiam ad infideles ſolet, ſed ex apoſtolorum traditione, didiciſſe ſufficeret. Diſceſſuri ergo, ut diximus, ad prædicandum, iſtud unanimitatis, & fidei ſuæ indiciū Apoſtoli poſuere, nō ſicut filii Noæ, qui diſceſſuri ab alterutro, turrem ex latere cocto, & bitumine cuius cacumen pertingeret uſq; ad cœlum, ædificare uolucrūt, ſed munimenta fidei, quæ ſtarent aduerſus faciem inimici, ex lapidibus uiuis, & margaritis Dominicis ædificarunt, quæ neq; uenti impellerent, neq; flumina ſubuerterent, neq; tempeſtatum ac procellarum turbines permouerent. Meritò ergo illi ab inuicem ſeparandi, turrem ſuperbiæ ædificantes, linguarū confuſione damnati ſunt, uti ne unuſquiſq; poſſet aduertere proximi ſui loquelam. Iſti uerò, qui turrem fidei conſtruebant, omnium linguarum ſcientia, & agnitione donati ſunt, ut illud peccati, hoc fidei probaretur indiciū. Tria enim ſunt ſymbola chriſtianæ fidei, ut inquit diuus Bonauen. in .3. parte centiloquii. c. 38. Primum, Apoſtolorum. Secundum, Nicœnum, Tertium uerò Athanaſii. Pri-

E mum institutum est ab Apostolis, uidelicet. Credo in Deum,quod dicitur sub-
missa uoce in principio diei, & fine, scilicet in prima, & completorio, propter
duplicem fidei confessionem in principio regenerationis baptismalis, & ultimo
uitæ corporalis,cùm fuerit conditum tempore ueritatis nondum propalatæ, ut
certa fidei traditio in ecclesia perpetuò haberetur, & hoc dicitur maius,maiori-
tate auctorum,& non contentorum. Symbolum uerò Nicænum,uidelicet,Cre-
do in unum Deum, sic denominatur, eo quòd à.318. patribus in Concilio Ni-
cæno, tẽpore Siluestri Papæ,æditum fuit, hac ratione, ut ueritas iam tradita per
sanctos Apostolos,propalaretur. In Missa enim Dominicis, certisq; aliis solẽni-
bus diebus publicè cantatur,& hoc post Euangelium, cùm sit eius breuis colle-
F ctio,& ante communionem,cùm sit ad ipsam digna præparatio: Symbolũ autẽ
Athanasii, uidelicet. Quicunq; uult saluus esse &c. dicitur nocte finita, prima
scilicet hora diei,quia fuit æditum tempore ueritatis cõcussæ per hæreticos,præ-
ualentis finaliter contra eos. De quo Dominus Alexander de Ales in tertia par-
te summæ q. 82: membro 2. inquit,quòd cantatur in prima hora canonica diei
propter duo. Primo propter significationem,ut designetur,quòd fides est prima
mentis illuminatio,& prima uirtutum, prima enim petit campum, dubia sub
sorte duelli,pugnatura fides. Secundo,propter utilitatem,armamur enim sym-
bolo fidei, secũdum quòd dicitur ad Phil·6.In omnibus sumentes scutum fidei,
propterea in hora prima,arma Dei sumimus, ut omnes tentationes expugnare
G ualeamus. Et subdit,quòd causa multiplicationis symbolorum fuit triplex, ui-
delicet: Institutio fidei,ueritatis explanatio,& errorum exclusio. Prima fuit ra-
tio,quæ mouit Apostolos ad componendum eorum symbolum. Vnde ad hoc
ordinatum est, ut in una fide credẽdorum, saluti necessariorum,fideles erudirẽ-
tur. Fidei autem explanatio circa dubia emergentia, fuit occasio compositio-
nis symboli, quod in Missa cantatur. Erroris uerò damnatio propter hæreses
H multipliciter pullulantes,fuit causa symboli Athanasii. Causa igitur symbolo-
rum,siue collectionis articulorum, fuit instructio fidelium in una intelligẽtia,&
confessione ueritatis,ac deuotione religionis. Cùm enim una sit ueritas, in qua
beatificanda est humana natura, una intelligentia, una cõfessio, una religio de-
bet esse in tendendo ad ipsam ueritatem. Quarè cùm tot essent hominum gene-
ra,natione,moribus, lingua, cognatione, aliisq; multis modis diuersa, Spiritu
sancto illuminante,excogitauerũt sancti Apostoli & patres,colligere singula cre
I denda de ipsa diuinitate,& personarum trinitate, in unam confessionis coordi-
nationem,ut omnium credendorum esset una confessio,una fides, una religio.
De qua Act. 4. Multitudinis credentium erat cor unũ,& anima una, Super quæ
uerba beatus Augustinus in libro de symbolo, uel regula fidei, ad Catechume-
nos cap. 2.ait. Cũ multæ animæ essent,fides eas unã fecerat. Ex qua unitate,sym
bolum dicitur unum. In naturali autem philosophia secundum eundem,ubi su-
L pra,symbolum dicitur,conuenientia. Inde dictum est symbolum, à συμβάλλω
confero,quasi à pluribus in unum collatio. Et hoc duobus modis, uel quia in
ordinando,siue componendo illud,Apostoli, siue patres singuli partem suam ap
posuerunt,uel ex cõuenientia scripturarum,ex quarum aggregatione factum est
symbolũ. Vnde Augustinus ubi supra. Ista uerba quæ audistis,per diuinas scri-
pturas sparsa sunt, sed tamen collecta, & ad unum redacta, ne tardorum homi-
nũ laboraret memoria,ut omnis homo possit dicere,possit tenere,quod credit.

Expositionis

Expoſitionis Symboli Apoſtolorum Cap. I.

OMINVS Egidius de Roma in tractatu articulorum fidei, inter alia ſcitu digna, inquit, quòd circa articulos fidei, quatuor conſideranda occurrunt, uidelicet. Vnde dicatur articulus. Quid ille ſit. In quo lumine articuli cognoſcantur. Et qualiter ſit accipiendus numerus articulorum, uel ſecundum duodecim numerum Apoſtolorum, uel ſecundum computationem Doctorum, qui magis diſtinctè de articulis loquũtur. Quò ad primum, ſciendum, quòd articulus uno modo ſecundum eundem Doctorem dicitur ab arcto arctas, eò quia ipſe eſt quid arctum, & indiuiſibile. Vnde ſicut in ſcientiis humanitus adinuentis, concluſiones reſoluuntur in principia, principia uerò ut huiuſmodi non reducuntur in alia, ſic in ſacris literis omnia credenda reducuntur, & reſoluuntur in ipſos articulos: articuli uerò, ut tales, nõ reſoluuntur in alia, & ſicut in ſcientiis naturalibus principia dicuntur eſſe minima in quantitate, & maxima in uirtute, ſic & in ſacra ſcriptura ipſi articuli, eò quòd omnia credenda, creduntur, & roborantur per ipſos articulos. Eſt ergo hoc modo articulus, quid minimum arctum, & indiuiſibile. Alio modo dicitur articulus, eò quòd arctat nos, & conſtringit ad credendum ea, quæ ſunt fidei, cùm ea plenè nota non ſint intellectui noſtro, eò quòd dum peregrinamur à Domino, cognoſcimus ea, quæ ſunt fidei per ſpeculum, & in ænigmate, & non clarè uidemus ea: oportet enim in talibus captiuare intellectum noſtrum, & arctare in obſequium Chriſti. Articulus igitur eſt indiuiſibilis ueritas credendorum. Dominus uerò Alexander Alenſis ubi ſupra mem. primo dicit, quòd ſumitur articulus uno modo ſecundum quòd arctatur ad partes ſymboli Apoſtolorum, eo modo, quo ipſum accipit Hugo de ſancto Victore, dicens, quòd articulus eſt natura cum gratia. Nam in articulis illius ſymboli, cõfeſſioni naturæ diuinæ, uel humanæ, additur effectus gratiæ, Verbi gratia, cũ dico, Credo in Deũ patrẽ &c. ſignifico naturam: cùm addo Creatorem cœli, & terræ, adiungo gratiã. Ex gratia enim, non ex debito fuit quod communicare uoluit ſuam bonitatem in creatione rerum. Eodem modo, cùm dico, & in Ieſum Chriſtum &c. conſidero naturam: cùm ſubiungo: Qui conceptus eſt, addo gratiam. Naturam uoco, uel quæ diuina, uel quæ aſſumpta eſt, uti humanitas. Alio modo ſumitur articulus, ſecundum quòd eſt obiectum fidei formatæ, uel informis, ſub qua ratione definitur à Ricar. de ſancto Victore, quòd eſt indiuiſibilis ueritas de Deo, arctans nos ad credendum. Articuli ſimpliciter ſunt ipſæ res ſimpliciter cognitæ, ut unitas Dei, Trinitas, Incarnatio. Secũdum uerò quid accepti, ſunt enunciabilia compoſita ex eiſdem, ut Deum eſſe trinum, Filium Dei eſſe incarnatum. Sciendum tamen, quòd non omne quod credendum eſt, eſt articulus. Sunt enim quædam antecedentia ad fidem, quædam ſequentia, quædam cum ipſa fide. Antecedentia ſunt ea, quæ ſunt de Iure naturali, & quæ in Decalogo exprimuntur, quæ fides ſupponit. Inde eſt quòd credẽdum eſt, quòd tranſgreſſio cuiuslibet præcepti eſt peccatum mortale, quia diſcredere ea, quæ fides ſupponit, infidelitatis eſt. Sequentia uerò ad fidem ſunt, quæ inferuntur ex articulis, ut quòd Deus eſt ubiq;: hoc enim elicitur ex immenſitate Dei; Vel quæ ad articulos reducuntur, ut ea quæ determinata ſunt in ſcriptura, quæ omnia tenemur implicitè, uel explicitè credere, ſeu ab Eccleſia tradita, ut ea quæ pertinẽt ad ſacramentalia eccleſiæ &c.

Margin letters: A B C D E G

Quædam uerò sunt cum ipsa fide,& eæ sunt particulæ fidei,quæ in symbolis cõtinentur, eo modo, quo hic sumitur articulus. Si ergo dicatur,quòd cognitio philosophica,quæ est de Deo, quoniam omnipotens, est acceptio ueritatis de Deo, & tamen non est propriè articulus: Respondeo, quòd illa acceptio,quæ philosophica est,à nobis esse dicitur,quia per rationem naturalem inuestigatur. Illa uerò,quæ est articulus, à Deo cum lumine gratiæ fidei infunditur. Et ad hæc respiciens Hugo,dixit, quòd articulus est perceptio ueritatis diuinæ,& non acceptio: Qui percipit,per alium capit: nõ enim à nobis,sed per alium in nobis infunditur articulus. Iacobi primo: Omne datum optimum, & omne donum perfectum &c. Quando etiam subditur,arctans nos ad credendum, dico quòd hoc aliter, & aliter dicitur de cognitione philosophica,& de Articulo, quia cognitio philosophica arctat per lumen rationum euidentium. Articulus uerò,per lucem gratiæ infusam. Cognitione philosophica,per rationem arctatur intelle-
H ctus necessitate. Articulo uerò fidei,per fidem,& per lucem infusam arctatur affectus,ut uoluntariè assentiat ueritati diuinæ propter se. Sed quia articulus formatus, prout definitur ab Hugone,est perceptio ueritatis diuinæ,tendens in ipsam: ideò existens in mortali,propriè non credit articulum,sicut nec in Deum. Articulus uerò,de quo in proposito, ut scilicet est communis ad formatum, &
I informem,definitur à Ricar. ,ut dictum est supra,Quòd est indiuisiblis ueritas, & hoc modo in peccato existentes credunt articulos. Quo uerò ad tertiũ principale,uidelicet in quo lumine articuli fidei cognoscantur, dicit Dominus Egidius ubi supra, conformiter ad Dominum Alexandrum Alensem, quòd Deus cognoscitur in triplici lumine, uidelicet per creaturas, per scripturas, & per essentiam. Per creaturas cognoscitur in lumine intellectus agentis,siue in lumine nobis naturaliter indito: Per scripturas uerò cognoscitur in lumine fidei: sed per essentiam cognoscitur in lumine gloriæ. Primo modo cognouerunt Deum Philosophi. secundo cognouerunt Theologi. tertio cognoscunt eum Beati. Credenda igitur non cognoscuntur in lumine intellectus agentis,siue in lumine nobis naturaliter indito,cùm tale lumen non sufficiat ad talia intelligenda: nec in lumine gloriæ,cùm sit apertum,& clarum,& cognitio credendorum sit obscura, & ænigmatica. Relinquitur ergo quòd cognoscantur in lumine fidei. Ad quartum dico,quòd articuli fidei,computando illos secundum numerum duodecim Apostolorum, sunt duodecim,de quibus infra,qui sunt actu indiuisibiles, cùm articulus sit indiuisibilis credendorum ueritas: aliqui tamen diuisibiles sunt potestate, ut iste. Passus sub pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus. Ille uerò uidelicet, Credo in Deum, est indiuisibilis actu,& potentia.
L De symbolo Apostolorum inquit Epiphanius, quòd Marcellus scribens Iulio Episcopo Romano dicit. Hoc symbolum ab Apostolis fuit æditum, quorum unusquisq; apposuit unam clausulam,quam appellant articulum,& cùm fuerint duodecim tantum Apostoli, erunt secundum hanc computationem duodecim Articuli. Si igitur articuli reducantur ad duodecim apostolos, ita quòd sint tantum duodecim articuli, sicut sunt duodecim apostoli, Tunc dicere possumus,quòd in symbolo numeratur unus articulus pertinens ad patrem,uidelicet.
M Credo in Deum patrem omnipotentem,creatorem cœli,& terræ. Sex ad filium scilicet, articulus,de generatione æterna, ibi. Et in Iesum Christum filium eius unicum Dominum nostrum. Articulus de conceptione,& natiuitate,cùm dici-

tur. Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine. Articulus de passione, morte, & sepultura, cũ dicitur. Passus sub Pontio Pilato &c. Articulus de descensu ad inferos, & de eius resurrectione, cùm subditur. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis. Articulus de eius ascensione, cùm dicitur. Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram patris. Et articulus de eius aduentu ad iudicium, ibi. Inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos. Alii quinque spectant ad Spiritum sanctum, quorum, primus est de eius persona, cùm dicitur. Credo in Spiritum sanctum. Secundus de opere eius, quo unit, & sanctificat ecclesiam, ibi. Sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum communionem. Tertius de remissione peccatorum, cùm subditur. Remissionem peccatorum. Quartus uerò de resurrectione mortuorum, cùm subinfertur. Carnis resurrectionem. Vltimus de retributione mortuorum, cùm concluditur. Vitam æternam, Amen. Horum duodecim articulorum secundum Sco. 25. dist. 3. q. prima. Primum, posuit Petrus. 2. Ioannes. 3. subdidit Iacobus Zebedæi. 4. Andreas. 5. Philippus. Resurrectionem, Thomas. Ascensionem, Bartholomeus. Aduentum ad iudicium, Matthæus. Personam spiritus sancti, Iacobus Alphei. Opus gratiæ, dixerunt duo apostoli, nam Simon posuit effectum gratiæ, quò ad collationem boni, scilicet. Sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum communionem. Iudas Iacobi, quò ad mali remotionem, uidelicet, Remissionem peccatorum. Effectum gloriæ posuit, Matthias, uel, secundũ aliquos, Thomas. Aliter tamen eosdẽ ordinat Dominus Fridericus Nausea in sua symboli apostolorum expositione, quia secundum eundem, Primum Articulũ posuit Petrus. 2. Andreas. 3. Iacobus Zebedæi. 4. Ioannes. 5. Philippus. 6. Bartholomeus 7. Thomas 8 Matthæus 9. Iacobus Alphei. 10. Simon. 11. Taddæus, siue Iudas Iacobi, apud enim Lucam 6. cap. dicitur Iudas, & apud Matthæum. c. x. Taddæus. Vltimum Matthias; & iste magis uidetur sequi ordinem apostolorum, positum Lucæ. 6. dempto, quòd ibidem Matthæus præcedit Thomam. Scotus uerò sequitur ordinem, quo apostoli posuerunt suum articulum, secundum sententiam Domini Alexandri de Ales, in. 3. parte summæ. q. 82. memb. 5. art. pri. Hi duodecim articuli figurati sunt Iosue. 4. ubi dixit Dominus ad Iosue. Elige tibi uiros singulos, per singulas tribus, & præcipe eis, ut tollãt de medio Iordanis alueo, ubi steterunt pedes sacerdotum, duodecim lapides, quos pones in loco castrorum, ubi fixeritis hac nocte tentoria. Verba ista sunt secundum eundem, Dei patris ad filium suum Iesum, qui elegit duodecim uiros, quos, & Apostolos nominauit: duodecim lapides durissimi, sunt duodecim articuli fidei, qui tolluntur de medio Iordanis alueo, idest de media profunditate scripturæ, ubi steterunt pedes sacerdotum, idest affectiones sanctorum patrum Patriarcharum, & Prophetarum. Ponuntur autem in loco castrorum, idest in sancta ecclesia, quæ est ut castrorum acies ordinata, in qua nocte præsentis uitæ, quæ est speculum in ænigmate, figunt tentoria omnes fideles, ut diabolo resistant fortes in fide, primæ Petri. 5.

De primo articulo, uidelicet. Credo in Deum. Cap. II.

AEC tria, secundum doctores, & præcipuè beatum Augustinum in libro de Verbis Domini, non sunt penitus idem, uidelicet, credere Deum, credere Deo, & credere in Deum. Pro quo intelligendum, quòd Deus, siue prima ueritas, se habet ad actum credẽdi, tripliciter.

A Primò,ut obiectum materiale,quod creditur eo modo,quo credimus Deũ esse, de quo beatus Paulus ad hebr. xi. Credere oportet accedentem ad Deum,quia est. Secundò,ut obiectum formale, siue ut ratio credendi, sicut cùm credimus aliquid ratione diuinæ reuelationis. Et hic actus dicitur credere Deo reuelanti, quia uerissmè credit quæcunq; ille in sacris suis scripturis,& oraculis tradidit, & reuelauit. Tertiò,potest considerari Deus,ut se habet per modũ finis,iuxta illud Ioannis 20. Hæc autem scripta sunt,ut credatis, & ut credentes uitam habeatis: Et ad hæbr. ubi supra,post illa uerba. Credere oportet accedentem ad Deum,
B subdit Apostolus. Quia inquirẽtibus se remunerator sit:Et hic actus dicitur credere in Deũ, quod est, omnem fiduciam,& spem nostram ex affectu dilectionis (quo in eo tendimus) in eo reponimus, & collocamus. Gentiles enim credunt Deum,licet non Deo, possunt enim cognoscere Deum esse per rationem naturalem, habendo aliquam notitiam de diuinis,ad Rom. primo. Quod notum est
C Dei, manifestum est in illis, non tamen credunt propriè Deo, quia notitiam talem non accipiunt à sacra scriptura,quam inspirauit Deus, sed solum ex sensibus, & per res,quas creauit Deus. Accipiendo etiam credere pro fide adhibenda testimoniis sanctorum, per quos locutus est Deus, Gentiles non credebant
D Deo. Fideles tamen peccatores, licet per amplius Deum credant,quàm Gentiles, eò ꝙ perfectiorem notitiam habeant,quàm illi, & credant Deo, recipiendo testimonia scripturarum, non tamen credunt in Deum, quia sic credendo, non tendunt in eum,tanquàm in finem, nec proponunt sibi finem ultimum bonum diuinum, sed aliquid citra Deum, quod est summa peruersitas,ut inquit beatus
E Augustinus,cùm fruantur utendis. Fideles uerò iusti, quia tria prædicta habent, ideò credunt firmiter Deum esse,omnemq; spem suam in eo reponũt, similiter & credunt omnibus reuelatis nobis in sacra scriptura, & quæ ecclesia nobis tradidit credenda. Credibilium,secundum diuum Augustinum in lib. 83. q. tria
F sunt genera. Quædam semper creduntur,sicut omnis historia,temporalia,& humana gesta percurrens. Alia uerò mox ut creduntur,intelliguntur,ut oẽs rationes disciplinarum, sicut sunt principia Geometriæ &c. Alia uerò primò creduntur,& postea intelliguntur,ut diuina,quæ nõ nisi à mundo corde percipiuntur. Articuli,ut dictum est in præcedenti capite, distingũtur dupliciter, uel secundũ auctores,qui fuerunt Duodecim Apostoli,de quibus in præcedenti capite, uel secundum credita,de quibus infra,quæ secundum communem sententiam sanctorum,sunt quatuordecim,quorum Primus, ad unitatem essentiæ, uidelicet,
G Credo in Deum,pertinet. Secundus,ad personam patris, scilicet. Patrem omnipotentem. Tertius,ad personam filii,uidelicet. Et in Iesum Christum filium eius. Quartus, ad personam Spiritus sancti, ibi. Credo in Spiritum sanctum. Quintus,ad opus creationis,ibi. Creatorem cœli,& terræ. Sextus,ad credulitatẽ ibi. Qui conceptus est de Spiritu sancto,natus ex Maria uirgine. Septimus, ad passionem,&mortem,ibi.Passus sub pontio Pilato,crucifixus,mortuus,& sepul-
H tus. Octauus,ad descensum ad inferos,ibi. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.Nonus,ad eius ascensum in cœlum,ibi. Sedet ad dexterã Patris. Decimus,ad eius aduentum ad Iudicium,ibi. Inde uenturus est iudicare uiuos, & mortuos. Vndecimus,ad opus recreationis ibi. Sanctam ecclesiam catholicã, & apostolicam,sanctorum communionem. Duodecimus similiter,ad idẽ opus, uidelicet. Remissionem peccatorum. Tertiusdecimus,ad opus glorificationis

ibi.

ibi. Carnis resurrectionem: Vltimus, ad finalem retributionem, cũ subinfertur. Vitam æternam Amen. Et quia hunc ultimum ordinem sequuntur cõmuniter Doctores, cùm sit magis distinctus, & ordinatus, ideo secundum eundem de singulis sigillatim differemus in sequentibus.

De duplici credibilium fide, & sufficientia articulorum. Cap. III.

Doctores catholici duplicem ponunt fidem, explicitam scilicet, & implicitam, & secundũ hanc distinctionem aliquis articulus, uel aliqua ueritas explicitè creditur, & aliqua implicitè. Fides explicita est, actualis assensus catholicæ ueritatis, ut assensus istius, & similium. Omne reuelatum à Deo est uerum. Fides implicita, est fides, seu assensus habitualis omnium ueritatum, quæ in bona consequentia inferri possunt ex aliqua generali explicitè credita, ex cuius cognitione implicitè cognoscuntur omnia, quæ in bona consequentia eliciuntur ex illa generali. Exempli gratia, assensus actualis huius ueritatis, Omne contentum in scriptura canonica est uerum, est fides explicita, sed assensus omnium inclusarum in illa, quæ formali consequentia elici possunt ex illa generali, ut assensus istarum. In principio creauit Deus cœlum, & terram: Deus fecit hominem ad imaginem, & similitudinem suam, Christus lauit pedes discipulorum, & similium: est fides implicita, de quibus etiam posset esse fides explicita, si actualiter immediatè, & particulariter cognoscerentur. Habẽs igitur fidem infusam, omnia credibilia credit implicitè, etiam si actu nihil apprehendat, & careat usu rationis: ut infantes baptizati, imò stat, aliquem implicitè credere aliquam ueritatem, & explicitè ei dissentire. Vnde, si aliquis credat, sicut Ecclesia credit, & dissentiat huic: Abraham habuit plures uxores, credens ita Ecclesiam sentire, ille implicitè credit istam: Abraham habuit plures uxores, quia sic credit Ecclesia, & explicitè eam discredit. Hæc igitur fides implicita, qua fidelis credit quicquid Ecclesia credit, utilissima est catholico, quæ, si fuerit in corde, defendit eum ab omni hæretica prauitate, ut dicit dominus Ockam in tractatu de sacramento Eucharistiæ c. 1. Non enim hæreticari potest, qui corde credit, quicquid Ecclesia credit esse uerum, quoniam talis nunquam pertinaciter alicui errori fidei cõtrario adhæret. Si enim aliquid erroneum credit, postquam sibi ostenditur, contrarium credere Ecclesiam, continuò corrigit errorem. Vnde Innocentius Papa in de officio missæ, cui alludit textus cum glo. in c. damnamus de sum. trin. & fide catho. §. si quis, & glo. in uers. corrigenda, ita ait. Intantum ualet fides implicita, ut dicant aliqui, quòd si habens eam, falsò opinaretur (ratione naturali motus) quòd tres personæ, sint tres ab inuicem localiter distantes, uel simile, non est hæreticus, nec peccat: dummodo hunc errorem pertinaciter nõ defendat, eò quòd hoc ipsum credat, quia credit Ecclesiam sic credere, & suam opinionem fidei Ecclesiæ supponit: Imò (quòd amplius est) ne dum hæc fides implicita ab hæresi & peccato defendit, sed etiam meritum facit, & conseruat in eo, qui errans falsum opinatur, quia sic putat ecclesiam credere. Quod uerum est, si error fuerit inuincibilis; Vnde si quis simplex, & ineruditus audiret Prælatum suum prædicare aliquid contrariũ fidei, de quo non tenetur habere fidem explicitam, facta inquisitione, quam potest & debet, putans sic prædicatum, esse creditum ab ecclesia, & ita captiuaret in

tellectum

tellectum suum,credendo illud,propter Deum,putans hoc ecclesiam credere,talis,non modo non peccaret, sed etiā sic credendo, mereretur: eliceret enim actū propter Deum ex charitate, quæ omnia credit, secundum Apostolum primæ cor. 13. licet crederet secundum conscientiam erroneam: Peccat enim tantum ille,qui agit contra conscientiam culpabiliter erroneam: Inuincibilis autē error, qui manet postquam conscientia tantam inquisitionem fecerit,quantā debuit, culpam non habet. Pro adhuc clariori notitia dicendorum,est notādum, quòd
E fideles,qui sunt ecclesiæ membra,sunt in duplici differentia,quia quidam dicuntur maiores in ecclesia, quidam minores. Maiores sunt, qui sunt in statu perfectionis exercēdæ,& quibus incumbit ex officio alios purgare,illuminare, & perficere,similiter & alios regere,ac docere,uerbo ueritatis, & exemplo honestatis, ut pastores ecclesiæ, Episcopi uidelicet,& curati. Minores sunt simplices, & subditi,doctrina,& regimine indigentes,de quibus loquitur beatus Augustinus 14. de Trinit, c. primo. Non enim,ait,quicquid sciri ab homine potest,de rebus humanis, ubi plurimum superuacuæ uanitatis,& noxiæ curiositatis est, huic scientiæ attribuo, sed illud tantummodo,quo fides saluberrima, quæ ad ueram beatitudinem ducit,gignitur,nutritur, defenditur, & roboratur. Qua scientia non pollent fideles plurimi,quamuis polleāt ipsa fide plurimi. Aliud enim est scire, quid homo scire debeat propter adipiscendam uitam beatam. Aliud quemadmodum hoc ipso,& piis opituletur,& contra impios defendat,hæc Augustinus. Vbi innuit duplices ecclesiæ filios esse:Maiores scilicet,quorum interest,nō modo credere,sed & fidem defendere,ac in eadem simplices instruere: Et minores, qui maiorum instructione in fide nutriuntur, ac roborantur. Sanctus Thomas
F dist. 25. tertii .q.3. ar. 3. inquit, quòd explicare articulos fidei contingit duobus modis. Vno quidem modo,quò ad ipsorum articulorum substantiam,secundum quam homo articulos distinctè nouit: Altero modo,quantum ad ea omnia,quæ continentur in articulis implicitè,quæ uidelicet,ex articulis inferri possunt, & ab impugnatione defendi. Ad primam totalem, & perfectam explicationem, tenentur omnes,qui habent officium docendi fidem,siue ex gradu dignitatis,ut Sacerdotes,siue ex reuelatione,ut Prophetæ,siue ex ministerio,ut Doctores, &
G Prædicatores, & hoc quantum officium suum exigit,& requirit. Ad secundam explicationem non tenentur aliqui in uia perfectè, & totaliter quantum explicari possunt,cum hoc tantum possibile sit in patria. Tenetur tamen unusquisq;, cui incumbit officium docendi alios in fide, tantum scire de illa explicatione, quantum pertinet ad suum officium,idest quantum sufficit ad instructionē sibi commissorum salutarem secundum capacitatem eorum. Simplices uerò, qui nullum officium docendi alios,nec ministerium habent in ecclesia, non habent nisi seipsos regulare, & ideò sufficit eis illos articulos explicitè credere,per quos possunt propriam intentionem in finem ultimum dirigere. Et dico,quòd in ge-
H nere tria sunt,quæ simplices,& minores credere tenentur,uidelicet, quòd Deus sit, & quòd mediator,similiter,& remunerator humani generis existat. De primis duobus dictum est in præcedenti capite, declarando,quid sit Deum credere, de tertio habetur act.4. Vbi beatus Petrus loquens de Christo Domino nostro,ait. Non est in aliquo alio salus,neq; aliud nomen sub cœlo datum est hominibus,in quo oporteat nos saluos fieri. Quæ uerba, tractans beatus Augustinus ad Optatum, post multa ad hoc propositum conducentia, subdit. Proinde

cùm

cùm omnes iuſti,ſiue ante ſiue poſt incarnationem, nec uixerint, nec uiuant niſi
ex fide incarnationis, cùm ſcriptum ſit, non eſſe aliud nomen ſub cælo, in quo
oporteat nos ſaluari, ex illo tẽpore ualet ad ſaluãdũ, ex quo in Adã uitiatum eſt
genus humanũ. Articulus aũt incarnationis pſupponit articulum Trinitatis ſe- I
cundum diuum Tho. 22. q. 2. art. 8. ubi ait. Myſterium Chriſti explicitè credi
non poteſt ſine fide Trinitatis, quia in tali myſterio hoc continetur, ꝙ filius Dei
patris carnem aſſumpſerit, et ꝙ per gratiam Spiritus Sancti conceptus sit, &
mundum renouauerit. Et ideò poſt tempus gratiæ diuulgatæ, tenentur omnes
ad explicitè credendum trinitatis myſterium, ſicut omnes, qui renaſcuntur in
Chriſto, hoc adipiſcuntur per inuocationem Trinitatis. baptizantur enim in
nomine Patris,& Filii,& Spiritus ſancti. Quod ſic uidetur intelligi debere, eò ꝙ
omnes tenentur credere, ꝙ in deitate ſit pater, filius & Spiritus ſanctus:& ꝙ hi
tres ſunt unus Deus, ſic generaliter: Non autem diſtinctè, uidelicet, ꝙ in uni- L
tate ſit diſtinctio perſonalis. Et ſanctus Bonauentura 25. diſt.3.inquit, ꝙ ſimpli-
ces, illos articulos credere tenentur explicitè, quos non ſolum prædicatio mani-
feſtat, ſed uſus eccleſiæ; ut eſt articulus de unitate, & trinitate, quem manifeſtat
ipſe actus conſignationis, cùm ſe quis conſignet in nomine Patris,& Filii,& Spi-
ritus ſancti: Et articuli de natiuitate, paſſione, reſurrectione, &c. quos oſtendũt
ipſæ ſolennitates: ab his ignoratis, nullus excuſatur. Alios articulos non ita ma-
nifeſtos, tenentur credere implicitè, ſicut eos credit uniuerſaliter ſancta Eccleſia,
hæc ille. Vnde ſanctus Thomas in 25. diſt. tertii q.4. art.3. dicit. Fides explicita, M
ad hoc neceſſaria eſt, quòd in finem ultimum intentionem dirigit, ad quam re-
ductionem quatuor requiruntur. Primum, quòd propugnator noſter inſtitue-
retur, ſicut factum eſt in natiuitate. Secundum, quòd propugnaret, quod fecit
in paſsione. Tertium, quod uinceret, ut factum eſt in reſurrectione, quando
æternitatis aditum deuicta morte reſerauit. Et quartum, quòd uictoriæ ſuæ oẽs
ſuos participes faceret: quod erit in iudicio. Vnde iſta præcipuè requiruntur, ut
explicitè credantur. Omnes igitur explicitè, tempore gratiæ, obligantur credere,
quæ in ſymbolo continentur, ut inquit Magiſter diſt. ſupradicta. Sed nota, quòd N
licet ſimplices, & minores, non teneantur circa ſingula credibilia particularia,
explicitam fidem habere, tenentur tamen omnes particulares errores, ne perti-
naciter eis adhæreant, cauere: cùm quilibet talis error faciat hominem hæreticũ,
ſi ei pertinaciter adhæreat, & tollat fidem infuſam, quæ neceſſaria eſt omnibus
ad ſalutem. Cauere autem errorem contingit bifariam. primo modo ne ei con-
ſentiatur. Altero modo ne ei pertinaciter quis adhæreat. Ad cauendũ autem per-
tinacem adhæſionem erroris eorum, quæ habentur in libris canonicis, neceſſaria
eſt fides implicita, quam ſi quis habeat, non poteſt incidere (ut dictum eſt ſu-
pra) pertinaciter in errorem, cùm nunquam ita adhæreat errori, quin paratus ſit
credere oppoſitum, ſi conſtat ſibi, quòd ſit ſcripturæ contrarius. Ex præmiſsis O
patet reſponſio ad ſecundam partem dubii, uidelicet, quòd omnes articuli fidei
in ſymbolo Apoſtolorum ſufficienter ſunt collecti, & ab inuicem diſtincti. Et
ratio eſt, quia nullum eſt credibile in tota ſcriptura canonica, quin reducibile
ſit ad aliquem articulorum: Siquidem ad hunc articulum, Credo ſanctam eccle
ſiam catholicam, omnes ueritates totius canonis reducuntur. Nam credere illã,
eſt credere eam ſanctè, uerè, & ſine errore approbaſſe, quæcunque approbauit.
Approbauit autem totum canonem ſcripturæ, & ita omnia in eo contenta de ſa-

cramentis, præceptis, historiis, & cæteris omnibus, ad hunc articulum reducuntur. Ad hæc dico, quòd licet Papa, aut Ecclesia non possit nouum fidei articulum instituere, aut instituto derogare, bene tamen potest nouum symbolum componere: & ratio est. Quia ordinando, uel faciendo nouum symbolum, sicut factum est in Concilio Nicæno, non facit propter hoc nouas ueritates catholicas, siue articulos, sed de nouo declarat ueritates aliquas fuisse, & esse catholicas. Pro adhuc maiori intelligentia dicendorum, dubitatur an ratio naturalis inducta ad ostendendum fidei ueritatem, diminuat fidei meritum, supposito, quòd quædam ueritates possint demonstrari, ut quòd Deus uiuat, intelligat, &c.

P

Respondetur, secundum beatum Thomam 22. q. 2. art. 10. quòd ratio humana inducta ad ea, quæ fidei sunt, dupliciter se potest habere: uno modo, ut præcedens, uerbi gratia, cùm quis assentit ueritati fidei propter rationem conuincentem, aliàs non crediturus. Et hoc modo ratio inducta minuit meritum fidei, imò totum tollit. Nihil enim est meritorium, nisi uoluntarium, cùm conuictus rationi assentiat, & non diuinæ auctoritati, aut reuelationi. Alio modo, ut consequens, cùm uidelicet homo habet promptam uoluntatem credendi autoritati diuinæ, & diligit ueritatem creditam, super quam excogitat, si quas rationes ad hoc inuenire possit, non quidem ut firmius credat (sic enim humanam rationem diuinæ auctoritati præponeret) sed ut credita magis intelligat, defendat, ac piis, docendo opituletur. Hoc modo ratio humana non tollit meritum, sed est signum maioris meriti. tollit quidem fidem acquisitam, & actum fidei, quia non stant simul scientia, quam ratio humana gignit, & fides acquisita in eodem, respectu eiusdem, licet stent simul scientia, & fides infusa.

Q

R

De eodem primo articulo secundum supputationem paulo ante descriptam, uidelicet, Credo in Deum. Cap. IIII.

LICET enim de illo aliqua dicta sint supra in generali, quia tamen nonnulla addenda erant conducentia ad notitiam omnium articulorum, ideo antequam de singulis articulis disseramus, uolui aliqua in præcedenti capite præponere, tanquam necessaria, maioribus & simplicibus in ecclesia. In præsentiarum præsuppono unum, quod tangit Magister senten. dist. 2. primi. Quòd de re summa & excellentissima cùm modestia & timore agendum est, & attentissimis auribus, atque deuotis audiendum: quia nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid inuenitur. Proinde omnis qui audit, & legit, ea, quæ de ineffabili, & inaccessibili luce diuinitatis dicuntur, studeat imitari, atque seruare, quod uenerabilis Augustinus in primo libro de Tri. de se ipso ait. Non pigebit me, inquit, sicubi hæsito, quærere, nec pudebit, sicubi erro, discere, &c. & in fine concludit, quòd illud summum bonum à purgatissimis mentibus cernitur: mentis enim humanæ acies inualida, in tam excellenti luce non figitur, nisi per iustitiam fidei emendetur. Sanctus Bonauentura in dubiis literæ dist. prædicta, inquit, Quòd mens ad hoc quòd contempletur perfectè Deum, indiget purgari, quò ad intellectum, & quò ad affectum. Ideo dicit beatus Augustinus per iustitiam fidei, idest, per fidem, quæ facit iustum in opere, & per se purgat intellectum, & iustitiam simpliciter quæ purgat affectum. Vtriusque autem purgationis triplex est

A

B

C

est gradus: nam intellectus purgatus est, cum abstrahitur à sensibus, purgatior, cum mundatur à phantasticis imaginibus, purgatissimus, cum à physicis rationibus. Gradus purgationis affectus, sunt sequentes. Purgatus est affectus, cùm mundatur à culpa, purgatior, cum à sequela, purgatissimus, cùm ab occasione: hoc autem possibile est fieri in uia: ideo dicit Magister, quòd à purgatissimis mētibus cernitur. Differt tamen dicere, considerari, figi, & comprehendi. Considerari potest lux diuina à mente non munda, ut à philosophis, sed figi non potest in illa, nisi mens sit à uitiis pura. Primum igitur quòd de Deo credere debemus, est, quòd Deus sit: est enim nobis à natura insita, atque ingenita cognitio esse illius. Dicit tamen Damasc. primo lib. orthodoxæ fidei. c. 3. quòd posteaquàm naturæ hominum prauitas tantum inualuit, ut quosdam in irrationabilissimum perditionis barathrum detruderet, ac dicerent non esse Deum (quorum insipientiam detegens Dauid psal. 13. inquit: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus) pauca, quæ nobis è prophetarum munere, & gratia, tradita sunt, Patrem, & Filiū, & Spiritum sanctum, primitus inuocantes, de hoc ipso esse, differemus. Habetur enim Exod. 3. quòd cùm Moyses Deum interrogasset, quod est nomen tuum? Respondit. Ego sum qui sum, hæc dices filiis Israel, Qui est, misit me ad uos. Vnde elicitur, quòd esse, seu qui est, ut distinguitur contra translatum, sit proprium Dei nomen, loquendo de ipso esse in sua omnimoda plenitudine, & infinitate, sic. n. abstractissimè, simplicissimè, ac perfectissimè cōsideratū, soli cōuenit creatori, ita quòd cōparatione illius increati, infiniti, ac perfectissimi esse. omne esse creatū, ē quasi nō esse. De hoc ēt esse loquitur beatus Diony. Quòd inter oēs diuinæ bonitatis participationes, primū est esse, & quasi principiū aliorū unicum, licet minimè determinatum, & limitatum, de quo Damasce. lib. 1. c. 12. inquit. Videtur quidem omnibus principalius eorum, quæ de Deo dicuntur nominibus esse, qui est, quemadmodum ipse oraculo loquens Moysi in monte reuelauit, totum in seipso comprehendens, uelut quoddam pelagus substantiæ, infinitum, & indeterminatum esse. Conuenit igitur ei maxime appropriate, & primo, & hoc respectu creaturarum, cum nulli sic possit appropriari. Et beatus Iob 14. c. inquit. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Non ne tu qui solus es? Idem, Hiere. 3. Qui creauit omnia, ipse est. In primo etiam Timæi Plato dicit. Quòd Deo esse solum competit, iuxta ueram, synceramq; rationem. Hoc esse ab aliquibus singulare uocatur, quoniam uni soli cōueniens est, & à cunctis propria & superessentiali excellentia indiuiduum, & separatissimum: quod potest etiam dici uniuersale, ratione suæ summæ, & generalissimæ causalitatis, & ratione suæ incontractissimæ, & illimitatissimæ perfectionis, quoniam omnem perfectionem, nobilitatem, eminentiamq; essendi in se, essentialiter, ac simplicissimè comprehendit, quæ omnia in ipso sunt unum infinitum, & superpurissimum esse, ut inquit diuus Dionys. in lib. de diuinis nominibus. De hoc esse beatus Paulus ad Hebr. 11. (ut dictum est supra) inquit. Credere oportet accedentem ad Deum, quia est. Qui enim sacra recipit Euangelia, & epistolas apostolicas, quomodo inficiari poterit Deum esse? Neque plurimis Græcorum quòd Deus sit, in controuersiam uenit, quia philosophorum quamplurimi (qui in Græcia, & potissimùm Athenis floruerunt) Deum esse indubitatò confessi sunt, & ad auctorem omnium cognoscendum, ex pulcherrimo mundi opificio, rationis ductu, sunt subuecti, ut Pythagoras, Anaxagoras, Socrates, Plato, Aristoteles,

C D E F

& plerique alii, qui in piorum philosophorum, pieq; de Deo philosophantium secta, numerantur. Contra uerò, qui Deum esse negarunt, & diuinam prouidentiam curare mortalia, ut Epicurus Chrysippus, Bion, Boristhenites, Protagoras, impii sunt habiti, & è schola rectè philosophantium explosi. Quia ergo nullus
H credere potest in Deum, nisi credat Deum esse, ideo illud primò ostendimus. Credere in Deum, dictum est supra, quid importet, cuius expositio est in symbolo Nicoeno, ubi dicitur, Credo in unum Deum: credere enim tenemur essentiæ diuinæ unitatem, secundum illud Deut. 5. Audi Israel dominus Deus tuus unus est. & Deut. 32. Videte quòd ego sim solus, & non sit alius Deus præter me. & ad Eph. 4. Vnus Deus, una fides, unum baptisma. Per hunc articulum
I nonnulli errores excluduntur. Primus quorundam gentilium, siue paganorum ponentium pluralitatem deorum, contra quos dicitur Exo. 20. Non habebis deos alienos coràm me. Secundus Manichæorum, qui ponunt duo principia: unum, à quo sunt omnia bona: aliud, à quo omnia mala, contra quos dicitur Esa. 45. Ego dominus, non est alter formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum. Quia ipse secundum suam iustitiam infligit tunc malum pœnæ, cùm esse conspicit in sua creatura malum culpæ. Tertius est error Athropomorphitarum ponentium unum Deum, sed corporeum, contra quos dicitur Ioan. 4. Spiritus est Deus. unde dominus Gregorius Nazianzenus de Theologia lib. 2. inquit. Quòd si Deus corpus esset, compositus esset: compositio uerò initium pugnæ, pugna autem seditionis, seditio uerò dissolutionis, dis-
L solutio autem à Deo & prima illa natura alienissima est. Non ergo admittendũ est ibi diffidium, ne destructio existat, neq; pugna, ne dissidio sit locus, nec compositio, ne per hoc, & pugnæ pateat aditus, ac demum, neq; corpus, ne uidelicet compositio obrepat. Damasce: ubi supra, necessariis cõcludit rationibus, Deum ipsum, in quem credere tenemur, esse omnium rerum opificem, increatũ, & immutabilem, cùm citra Deum omnia ab alio subsistant, creata sint, & mutabilia: Ex pulcherrima mundi ordinatione, conseruatione, & gubernatione, idẽ Damascenus, tanquam diuino quodam opificio, conuincit Deum esse, neq; absurdè, cùm dicat Beatus Paulus ad Rom. primo. Inuisibilia ipsius Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur, sempiterna quoq; uirtus eius, & diuinitas. Certè enim omnia proclamant de Deo, Ipse fecit nos, & non
M ipsi nos, paulo autem post, cõfutat eos, qui temeritati, & fortuito casui attribuunt uim, & uirtutem producendi mũdum: Inquit enim, si ipsis admittatur productio rerum à casu, temeritateq; esse facta, non poterunt illi, pulcherrimam rerũ ordinationem, quæ in toto conspicitur uniuerso, casui ascribere. Nam, quod inordinatum, indeterminatumq; est, ut casus, qũo poterit stabilem, & certis constantem legibus ordinationem efficere? Quòd si adhuc concedatur, ordinatio rerum in hoc mundo à casu profecta (quemadmodum dixit Empedocles, ignẽ casu, supremo in loco, terram autem in imo collocatam asserens) à quo tandem erit sapientissima mundi gubernatio, & assidua conseruatio? Non enim hæc erit
N à casu, quia quæ temerè fiunt, non semper, aut frequenter eodem cõtingunt modo, sed plerunq; dissimiliter, & raro admodum eueniunt. Mundi autem gubernatio, uniformiter, & suis uicibus, statutisq; temporibus, consimiliter fit. Non erit igitur ipsius mundi administratio, & moderatio à casu. Cæterum Deum cũ audis, ut ait beatus Cyprianus, aut alius quiuis auctor illius, in expositione symboli

sub

substantiam intellige sine initio, sine fine, simplicem, sine ulla admistione, inuisibilem, incorpoream, ineffabilem, inestimabilem, in qua nihil adiunctum, nihil creatum sit.

De eodem Articulo, & de quibusdam perfectionibus soli Deo conuenientibus. Cap. V.

EVS iste noster, qui unus est, & in quem credere debemus; naturaliter, essentialiter, totaliter, purè, ac infinitè bonus est, imò bonitas ipsa, & ex consequenti appetibilis. Natura enim Dei, Deo ipso, summè, & incomparabiliter extat amabilis, & amanda, complacētissima, atq; superdilecta, imò ratio amandi quæcunq; alia, cùm nihil aliorum amabile sit, nisi inquantum aliquid diuinæ bonitatis participat: quin Deus ipse tantæ cōsistit bonitatis, ut eius respectu nihil creatum sit bonum, quantumlibet in suo genere bonum dicatur. Vnde Marci. x. Nemo bonus, nisi solus Deus. Ideo ipse solus infinitè amabilis, appetibilisq; consistit, & præcipuè propter suam propriā, puram, & incomparabilem bonitatem. Est & immensus, cùm ubiq; sit, præsentia maiestatis, & non mole corporis. Hæc immensitas Dei quatuor in eo cōplectitur. Primò infinitatem, quia cùm in Deo idem sint potētia, & essentia, cùm essentia sit infinita, erit & potentia infinita, non negatiuè solum per abnegationem finis, nec priuatiuè, eò ꝙ sit apta nata finiri, sed contrariè, cùm habeat cōtrariam dispositionem ad finiendum. Est enim Deus infinitus, non secundum dimensiuam quantitatem, quæ in Deo non est, sed secundum quantitatem uirtutis, perfectionis, & essentiæ. Secundò, incomprehensibilitatem, cùm à creatura comprehendi, siue cognosci, eo scilicet modo, quo est comprehensibilis, non possit, est enim intelligentia nostra ad illam lucem, sicut uisus noctuæ, siue Vespertilionis ad lucem solis. Et sicut uisus corporalis tripliciter impeditur, uidelicet, per tenebras, per falsam lucem, & per auersionem à re uisibili, ita eodem modo impeditur uisus spiritualis circa cognitionē Dei. Primò per tenebras peccati, uel erroris, primæ Ioannis. 2. Qui facit peccatū, in tenebris est. Et. 2. cor. 3. Adhuc cum legitur Moyses, uelamen positum est super corda eorum. Secūdò, per falsam lucem, quod fit, quando quis metitur æterna secundum naturalia: Tertiò per auersionem à re uisibili, hoc est, quādo quis spreto incōmutabili bono, mutabilibus rebus adhæret, talium oculis, cum sint ægri, odiosa est lux; purisq; & mundis est amabilissima Gustu autem cognoscitur duntaxat à bonis, quibus dicitur psal. 38. Gustate, & uidete, quoniam suauis est Dominus. Cognoscibilium igitur, quædam sunt infra rationem, ut quæ sensu percipimus, sicut sēsibilia: quædam iuxtà, ut quæ ratione intelligimus, sicut uera, falsa, iusta, & iniusta &c. quædam supra, ut quæ sola diuina reuelatione comprehenduntur, aut auctoritate scripturarum, uel Ecclesiæ, creduntur. Tertiò, comprehendit incircumscriptibilitatem, cùm Deus sit ubiq;, & tamen nusquam est, quia nec abest ulli loco, nec ullo circūscribitur loco. Vnde Hier. 23. Deus omnia implet, cùm sit intra omnia, & ubiq; præsens sit, & extra omnia, quia omnia continet, nec usq; ualet coarctari. Vnde hæc præpositio (extra) dicit non modo actualem præsentiā ad locum, sed & potentialem, quæ est Dei immensitas, cùm infinitos mundos

implere posset, si infiniti essent. Ipse etiam est super omnia, quia omnibus præsidet, nec aliquid ei æquatur. Infra omnia, quia cuncta sustinet, & sine ipso nihil
G consistere potest. Ante enim mundi constitutionem fuit, ubi nunc est, uidelicet, in seipso, cùm ipse sibi ipsi sufficiat. In rebus tamen, Deus est multipliciter, quia est ubiq; per essentiam, ex quo est immensus: per præsentiam, quia omnia uidet, & quia omnia nuda, & aperta sunt oculis Domini, ut inquit Apostolus ad Hebræ. 4. Et per potentiam, quia ubiq; operatur: non enim potest moueri folium arboris, quin cócurrat Deus, tanquã causa principalis. In bonis uerò per gratiam, Ioannis 15. Qui manet in me, & ego in eo. Per gloriã in beatis. Per unionem autem in carne humana. Dicitur etiam esse alicubi per occultorum reuelationem, ut gen. 8. Verè Dominus est in loco isto. Item & per uestigiorum eius excellentem repræsentationem, quo modo dicitur esse in cœlo, quia ibi maximè relucet sua potentia, sapientia, bonitas. Vel per naturæ idemptitatem, & hoc modo filius est in patre, pater in filio, & ambo in Spiritu sancto. Similiter & per miraculorum operationẽ, sicut exo. 8. dicitur. Digitus Dei est hic. Itẽ & per gubernationẽ, & conseruationẽ, sicut in mundo. Vnde Bernardus. Deus ubiq; regnat, ubiq; imperat, ubiq; maiestas eius omnia replet, & complectitur uniuersa. Est ẽt in angelo, ut decor. Vt ueritas in anima. Sicut sapor in Ecclesia. In domo ut paterfamilias. In electis, ut liberator à malis, adiutor in bonis. Deus etiã in anima fideli est, ut sponsus in thalamo. Rex in regno. Turris in castro. Magister in scholis. Fons in ortis. Lux in tenebris. Thesaurus in agro. Vinum in cellario. Carbunculus in auro. Manna in arca. Sigillum in charta. Medicina in apotheca.
H Cithara in conuiuio. Imago in speculo. Sicut fructus in arbore. Oleũ in lampade. Lilium in conualle. Postremò immensitas cõplectitur æternitatem, cũ nullo tempore, mensuretur, Aeternitas enim secundũ rem, est sine principio & fine, & mutabilitate, quæ soli & propiè Deo conuenit. Quã definit Boetius in. 5. de consolatione philo. prosa ulti. dicens. Quòd est interminabilis uitæ, tota simul iucunda & perfecta possessio. Pro qua notandum, ꝙ in quibusdam est terminabilitas simpliciter, cùm corrumpi possint, ut sunt generabilia, & corruptibilia, ad quorum differentiam de æternitate dicitur, ꝙ est interminabilis, per abnegationem termini, cùm diuina, nullo modo melius manifestẽtur, quàm per remotionem, ut inquit beatus Dionysius. In quibusdam uerò est interminabilitas essentiæ, sed non uitæ, ut in corporibus cœlestibus. Deus autem, ut inquit diuus Paulus primæ ad Tim. 6. solus habet immortalitatem. In omni enim mutabili natura mors dici potest ipsa mutatio, cùm faciat in ea aliquid non esse, quod prius erat. In aliis autem est interminabilitas uitæ, sed cum miseria, & infœlicitate, ut in dãnatis, ad quoꝝ differentiam subditur, Iocunda possessio. In quibusdam etiam, est interminabilis uitæ possessio, sed non tota, ut in omnibus beatis ante Iudicium. Quorum ex parte animæ, est beatitudo nõ corporis. Ideo dicitur tota, totum enim est, cui nihil est extra addere. In quibusdam est interminabilis uitæ possessio tota, sed non simul, ut in Angelis, & beatis ante iudicium, quia secundum totam suam substantiam habent fœlicem, & interminabilem uitam, sed non simul, cùm in eis sit aliqua successio reuelationum, & gaudiorum, ad quorum differentiam additur, simul. In quibusdam est interminabilis uitæ possessio tota simul, sed non perfecta, eo modo quo dicimus perfectum, quod nullo indiget. sicut erit in Angelis, & hominibus beatis post Iudicium. Ideo

subditur

subditur, perfecta, idest nullo indigens ad suum beatum esse. Sed in præfata definitione ponuntur tres conditiones, quæ sunt ab æternitate increata inseparabiles, quæ Deus est, & quæ propriè sibi conuenit, uidelicet. Interminabilitas, ibi, interminabilis uitæ possessio, Inuariabilitas, ibi, tota simul, nihil enim uariabile est in Deo, sed totum simul. Et simplicitas, ibi, perfecta: Illud enim summè perfectum est, cui additio nulla est possibilis. Per primum, separatur Deus ab omni substantia corporali. Per secundũ, ab omni uariabili. Et per tertium ab omni compositione. Est enim quicquid esse potest, & habet quicquid habere potest. Si enim consideretur Deus in se, sic est infinitus, de quo in psalmo. 144. Magnitudinis eius non est finis. Si in comparatione ad intellectũ creatum, sic est incomprehensibilis ad Rom. xi. O altitudo diuitiarum, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius: Et propter hoc dicitur sedere super Cherubin, idest super plenitudinem scientiæ, & super omnem intellectum. Si uerò in comparatione ad locum, sic est incircumscriptibilis. Sed si comparetur ad durationem, sic est æternus, de qua primæ ad Tim. primo. Regi sæculorum immortali, & inuisibili, soli Deo honor & gloria in sæcula sæculorum. In Deo tamen propriè non est longitudo, sed Metaphoricè: est enim in ipso latitudo charitatis, qua nos ab errore reuocat. Hiere. 31. Charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te, miserans tui. Est & longitudo patientiæ, qua malos expectat. Dissimulat enim peccata hominum propter pœnitentiam; Sap. xi. Est in eo sublimitas sapientiæ, qua omnem sensum superat, ad Hebr. 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Est demum in eo profundum iustitiæ, qua peccatores damnat. Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternum. Postremò, quo ad hunc primum articulum, dico, ꝙ sicut esse, seu qui est (ut dictum est supra) est proprium nomen Dei, eò ꝙ designat abyssalem, ac infinitam plenitudinem, & absolutissimam perfectionem diuini, increatiq; esse, quod tanquam pelagus quoddam immensum, omnem nobilitatem, & superexcellentiam essendi continet in se. Ita & sanctum hoc nomen Tetragrammaton, & Adonai, diuinitus reuelatum, quod, ut Rabbi Moyses fatetur, pœnitus absolutè designat diuinam essentiam, prout in seipsa est sine omni respectu & habitudine ad creata, atq; ut alii contestantur, significat diuinam essentiam, ut incommunicabilem, idest implurificabilem, & ut omnimodè singularẽ, & in se indiuisam, & à quocunq; distinctam. Vnde super illud Exo. 6. Ego sum qui apparui Abraham, & Isaac, & Iacob, dicit Dominus, & nomen meum Adonai, non indicaui eis, dicunt expositores quòd Adonai notat uniuersale Dominium, & interpretatur omnium uniuersaliter Deus, sic ꝙ soli Deo conuenit, qui per Esaiam dixit. Ego Dominus, hoc est nomen meum. Etenim ipse solus, propria, imparticipata, & illimitata potestate uniuersorum liberrimè dominatur, iuxta illud psalmi. 65. Qui dominatur in uirtute sua in æternum: De quo Iob. 36. Ecce Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus. Nomen ergo istud Adonai est proprium Deo, quamuis non tam absolutum, reuerentiale, & mysticũ, ut nomen hoc Tetragrãmaton, quod ab hebræis tantæ sanctitatis, & reuerentiæ reputatur, ut nominari non liceat, nisi à summo sacerdote, & solum in benedictionibus, quæ fiunt in templo. Ideo loco eius pronũtiatur hoc nomen Adonai. Et hæc sufficiant pro primo articulo.

I

L

De ſecundo articulo, qui eſt, Patrem omnipotentem. Cap. .VI.

A DIco Patrem, qui ab æterno filium genuit ſibi conſubſtantialem, coæternum, & in deitate æqualem: ex quo omnis paternitas in cœlis, & in terra nominatur, ad Eph.3. Pro huius articuli declaratione, eſt notandum, Quòd hoc nomen, pater, dupliciter ſumitur, ſecundum doctores, præcipuè Bielem in canone miſsæ lec.20. uidelicet, eſsentialiter, & notionaliter, ſiue perſonaliter. Primò modo accipitur, quoties Deo attribuitur reſpectu creaturæ, quæ ab ipſo dependet in eſse, & conſeruari, & ſic cõuenit omnibus tribus perſonis ſimul, & ſingulariter, ſingulis. Tota enim trinitas, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, unus pater eſt, ſicut unus Deus, unus dominus, unus creator omnium, & ſingula perſona pater eſt, ſicut ſingula, Deus eſt, Non tamen B tres patres, ſed unus creaturæ pater. De quo ad Ephe.4. Vnus Deus, & pater omnium: & Deut.32. Nunquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit, fecit, & creauit te? & Sapientiæ.14. Tua autem pater prouidentia ab initio cuncta gubernat. De modis omnibus quibus pater accipitur eſſentialiter, dicetur infra diffusè, & luculentiſſimè. Cùm enim oramus, & dicimus de Deo: Pater noſter, qui es in cœlis, ſumitur pater eodem modo. Vnde Chryſo. ſuper Matth. Qui enim patrem dicit, & peccatorum dimiſſionem, & pœnæ deſtructionem, iuſtitiam, ſanctificationem, redemptionem, adoptionem, hæreditatem, fraternitatem, quæ eſt ad unigenitum, & ſpiritus largitionem, per unam hanc confeſſus eſt nuncupationẽ. Alexander Alenſis etiam exponit fraternitatem illam ad unigenitum, de fraternitate non naturali, ſed adoptiua, alioqui pater non acciperetur eſſentialiter, C ſed perſonaliter. Altero modo ſumitur notionaliter, ut eſt proprium primæ perſonæ, quæ à nullo eſt: & ſic eſt dictio perſonalis, unam tantùm perſonam importans, quo modo ſemper accipitur, quando ponitur reſpectu prædicati, perſonalẽ proprietatem importantis, etiam cum excluſione cæterarum perſonarum, ſicut cùm dicimus: Pater à nullo eſt, nec factus, nec creatus, nec genitus, nec procedens: ſimiliter, Pater genuit ſibi filium coæternum, & conſubſtantialem: hoc etiã modo ſumitur à Chriſto, cùm dicit Ioan.10. Ego & pater unum ſumus: & ita generaliter accipitur, quoties in ſcriptura diſcernitur à perſona Filii, & Spiritus ſancti. Et ſpecialiter in articulo præpoſito, uidelicet, Patrem omnipotentem, ubi ſumitur Pater notionaliter, pro perſona patris condiſtincta contra perſonam Filii, & Spiritus ſancti. Similiter & ſecun. Petri.1. Non enim indoctas fabulas ſequuti: & paulò poſt. Accipiens enim à Deo patre honorem, & gloriam, uoce delapſa ad eum huiuſcemodi à magnifica gloria. Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipſum audite: Vbi ſumitur pater notionaliter, cùm per pater- D nitatem innoteſcat nobis pater. Notio autem ſecundum diuum Tho. parte prima ſuæ ſummæ.q.32.art.3. dicitur id, quod eſt propria ratio diuinam cognoſcendi perſonam. Diuinæ autem perſonæ multiplicantur per originem, ad quam pertinet, à quo alius, & qui ab alio. Patris uerò perſonæ, per hoc, quòd à nullo eſt, conuenit innaſcibilitas, ſecundum doctores, quæ eſt eius notio. Per illud uerò à quo alius, ideſt filius habet eſſe, innoteſcit nobis paternitas. Prout uerò Spiritus ſanctus eſt ab eodem, & à filio ſimul, innoteſcit nobis notio cõmunis utriq;, E ſpiratio, ſcilicet actiua. Filius uerò, cùm ſit ab alio, innoteſcit nobis per filia-

tionem

tionem. Spiritus uerò sanctus, cùm ſit ab aliis, patre uidelicet, & filio, innoteſcit E
nobis per proceſsionem, ſiue ſpirationem paſsiuam. Ex quibus patet, quòd in diuinis perſonis ſunt quinque notiones, uidelicet, innaſcibilitas, paternitas, filiatio, communis ſpiratio, & proceſsio. Vnde ad hoc ꝙ ſit proprium patri innaſcibilitas, oportet quòd in illo nomine intelligatur, quòd conueniat alicui perſonæ diuinæ, quæ ſit principium alterius perſonæ, & importet negationem in genere, principii perſonaliter dicti in diuinis, uidelicet quòd omnino non ſit ab alio: Et hoc modo ingenitus, ſiue innaſcibilis, non poteſt conuenire Spiritui ſancto, F
quippè cùm ſpiritus ſit ab alio, uel aliis: Nec diuinæ eſſentiæ, de qua poteſt dici ꝙ eſt in filio, uel Spiritu ſancto, ab alio, ſcilicet patre, ut inquit diuus Tho. ubi ſupra. q. 33. arti. 4. Ponere enim duos innaſcibiles eſt ponere duos Deos, uel duas naturas diuinas. Vnde Hilarius in lib. de ſynodis inquit. Cùm unus Deus ſit, duo innaſcibiles eſſe non poſſunt: Et hoc præcipuè, quia ſi eſſent duo tales, unus eorum non eſſet ab alio: & ita cùm non eſſent oppoſita relatiuè, neceſſe eſſet, ut diſtinguerentur diuerſitate naturæ. Dictarum notionum tres tantùm conſtituunt perſonas diuinas, uidelicet, paternitas, filiatio, & proceſsio. Nam communis ſpiratio, & innaſcibilitas, dicuntur notiones perſonarum, ſed nõ perſonales, ut inquit idem Doctor. q. 32. art. 3. Sed dubium uidetur, an aliquis poſſit opinari cõtrariè de notionibus præfatis. Rñdet. idem doctor ubi ſupra ar. 4. ꝙ circa notiones abſq; periculo hæreſis, aliqui falſum ſunt opinati, non intẽdentes ſuſtinere aliquid contrarium fidei. Verùm ſi quis falſum opinaretur circa notiones, conſiderans ꝙ ex hoc ſequeretur aliquid fidei contrarium, in hæreſim laberetur: ubi ponit talem diſtinctionem Quòd ad fidẽ pertinet aliquid dupliciter: Vno modo directè, ut ea quæ principaliter diuinitus ſunt tradita, ſicut ꝙ Deus H
eſt trinus, & unus &c. & circa hæc, opinari falſum, ſtatim inducit hæreſim, ſi adſit pertinacia. Altero modo indirectè; & ſic ad fidem ſpectant ea, ex quibus cõſequitur aliquid fidei contrarium, ſicut ſi quis diceret, Samuelem non fuiſſe filiũ Helcanæ, ex quo ſequeretur ſcripturam diuinam eſſe falſam. Circa enim huiuſmodi, abſq; periculo hæreſis, aliquis falſum poteſt opinari, antequã conſideretur, uel determinatum ſit, ꝙ ex eo ſequatur aliquid contrarium fidei: eò maximè ſi cum pertinacia non adhæreat. Poſtquam uerò innoteſcit, & præcipuè per eccleſiam ſit determinatum, ꝙ ex illo ſequatur aliquid fidei contrarium, tùnc in eodem errare non poteſt quis, ſine hæreſi. Articuli uerò fidei, ut patet, non sũt I
de notionibus, ut dicit idem Doctor ubi ſupra. Ad hæc addo quòd pater, de quo eſt iſte articulus (ut inquit beatus Auguſtinus. 4. de Trini.) eſt principium totius deitatis. Nomen uerò illud principii, nihil aliud ſignificat, quàm id, à quo aliquid procedit: & ſic conuenientiſſimè conueniet patri, cùm ab eo procedat alius. Et licet Græci indifferenter in diuinis utantur tam nomine cauſæ, quàm principii. Doctores tamen latini (ut inquit ſanctus Tho. L
ubi ſupra. q. 33. art. primo) utuntur duntaxat nomine principii, quod eſt communius nomine cauſæ. Nomen enim cauſæ importare uidetur diuerſitatem ſubſtantiæ, nomine uerò principii utimur etiam in his, quæ nullam huiuſmodi differentiã habent. Nec principium propriè ſignificat prioritatem, ſed originem, ut inquit idem doctor. Dico ultra, quòd nomen proprium cuiuslibet perſonæ, ſignificat id per quod illa perſona diſtinguitur ab omnibus aliis. Id autem, per quod diſtinguitur perſona patris à cæteris omnibus, eſt pa- M

ternitas. Ideo proprium nomen perſonæ patris, eſt hoc nomen pater: quod ſignificat paternitatem, de quo in pſal. 88. Ipſe inuocauit me, pater meus es tu. Et de quo ad Ephe.3. huius rei gratia flecto genua mea ad patrem domini mei Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur. Ipſum etiam nomen patris, dicitur in diuinis per prius ſecundum quòd perſonaliter ſumitur uel dicitur, quàm ſecundum quòd eſſentialiter, cùm æternum prius ſit
N temporali. Ab æterno autem Deus eſt pater filii: ex tempore autem pater creaturæ, & per conſequens paternitas prius dicitur in Deo reſpectu filii, quàm reſpectu creaturæ. In prima enim perſona ſaluatur tota ratio paternitatis perfectè, in creaturis uerò ſecundum quid, & quaſi per ſimilitudinem: Inde eſt ꝙ hoc nomen leo per prius dicitur de animali, in quo tota ratio eius saluatur, q̃ de aliquo homine, in quo inuenitur aliquid de natura illius, ut fortitudo, uel audacia, &
O per conſequens de illo dicitur per ſimilitudinem. Manifeſtum modò eſt, quòd perfecta ratio paternitatis & filiationis inuenitur in Deo patre, & Deo filio, cùm eorundem ſit natura una & gloria. In creatura uerò filiatio inuenitur reſpectu Dei, non ſecundum perfectam rationem, cùm non ſit una natura creatoris, & creaturæ: ſed ſecundum aliqualem ſimilitudinem, quæ quantò perfectior fuerit, tantò propinquius accedit ad ueram filiationis rationem. Dicitur .n. Deus
P alicuius creaturæ pater propter ſimilitudinem ueſtigii tantùm, ut irrationalium creaturarum, iuxta illud Iob. 38. Quis eſt pluuiæ pater? aut quis genuit ſtillas roris? Alicuius uerò, ut rationalis, ſecundum ſimilitudinem imaginis, quale eſt illud Deuter. 32. Non ne eſt ipſe pater tuus, qui poſſedit, & fecit, & creauit te? Aliorum uerò eſt pater ſecundum ſimilitudinem gratiæ, qui dicuntur filii adoptiui, ſecundum quòd ordinantur ad hæreditatem æternæ gloriæ per munus gratiæ acceptum, iuxta illud ad Rom. 8. Ipſe ſpiritus reddit teſtimonium ſpiritui noſtro, ꝙ ſumus filii Dei, ꝙ ſi filii, & hæredes. Finaliter uerò aliqui ſunt filii ſecundum ſimilitudinem gloriæ, eò quòd iam gloriæ hæreditatem poſſideant, iuxtà illud ad Rom. 5. Gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei. Ex quibus patet expreſsè, quòd paternitas per prius dicitur in diuinis, prout dicit reſpectum perſonæ diuinæ ad perſonam, quàm ſecundum quòd comparatur ad creaturam. Credimus igitur non modò Deum (prout dictum eſt ſupra) & in Deum patrem, modo præexpoſito, ut pater ſumitur perſonaliter, & non eſſentialiter, ſed omnipotentem. Pro quo notandum, quòd cùm audis omnipotentem, intelligis Deũ eſſe, ad cuius potentiæ, & maieſtatis comparationem, nihil eſt hominum, aut
Q angelorum ſublimitas. Et licet quilibet homo, uel angelus poſſit dici potens, abſit tamen ut dicatur omnipotens, cùm hoc ſoli Deo conueniat. Et hoc facit ad confirmandam fidem imbecillium, & ad excludendas omnes ratiocinationes humanas in operibus diuinis. Quibus omnibus hoc uno uerbo reſpondetur. Quia nõ eſt impoſſibile apud Deum omne uerbum Luc. primo. Cùm enim infinita, & incomprehenſibilis ſit Dei potentia, ſtultum eſt diſputare, quomodo hoc, uel illud fecerit: Ex quo fidelis homo hunc fructum capit: ut quemadmodum credit, Deum omnipotentem, hunc mundum, cùm nondum eſſet, condidiſſe, atq; alia omnia, quæ Deum feciſſe ſacra ſcriptura commemorat, ita cre-
R dat ſimul futurum quicquid ille futurum promiſit, uel prædixit. Verùm cùm ſit omnipotens; mori tamen non poteſt, falli non poteſt, nec mentiri. Similiter nec ſeipſum negare poteſt, ut ait Apoſtolus. 2. ad Tim. 2. cùm hæc omnipotentiæ

repugnent

repugnent. In hoc articulo cùm dicimus, patrem omnipotentem, filium, aut
spiritum omnipotentem non negamus, sed astruimus, cum dicat Athanasius in
symbolo, omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus.
Cùm enim omnium trium personarum sit eadem essentia, erit & eadem omni-
potentia, & sempiternitas. Attamen pro maiori huius articuli declaratione, est S
notandum secundum beatum Tho. parte prima q. 25. art. 3. quòd Deus dicitur
omnipotens, quia potest omnia absolutè. Dicitur autem aliquid possibile abso-
lutè, quando prædicatum non repugnat subiecto. Impossibile, quādo repugnat.
Quicquid igitur habere potest rationem entis, continetur sub possibilibus absō-
lutis, respectu quorum, Deus dicitur omnipotens. Nihil autem ópponitur ra-
tioni entis, nisi, non ens. Illud autem repugnat rationi absoluti, quod implicat
in se esse, & non esse simul, hoc est, contradictionem, quod ideò non subdi-
tur diuinæ omnipotentiæ, quia non est factibile. Quæ igitur contradictionem T
non implicant, ea omnia sub illis possibilibus continentur, respectu quorum
Deus dicitur omnipotens. Quæ autem implicant, nullo modo sub tali omni-
potentia comprehenduntur, cùm non possint rationem habere possibilium.
Vnde conuenientius dicitur, quòd ea non posint fieri, quàm, quòd Deus ea
non posit facere. Nec hoc est contra dictum angeli superius allegatum: uideli-
cet. Quia non erit imposibile apud Deum omne uerbum: ex quo id quod cō-
tradictionem implicat, uerbum esse non potest, nullus enim intellectus, ualet
illud concipere.

De eadem omnipotentia, & de eodem articulo. Cap. VII.

OCTOR Subtilis 42. dist. primi, arridendo dictis beati Tho. ubi A
supra inquit, quòd omnipotens potest dici agens, quod potest in
omne posibile mediatè uel immediatè, eo modo, quo actiua pote-
tia primi motoris est omnipotentia, prout se extendit ad omnem effe
ctum, in ratione causæ proximæ, uel remotæ. Et cōcludit, quòd si probari pos-
sit esse aliquod primum efficiens naturaliter, concludi etiam poterit, illud hoc
modo esse omnipotens. Alio modo accipitur omnipotens theologicè pro-
priè, prout potest in omnem effectum immediatè, & in quodcūq; posibile, hoc B
est, in quodcunq; quod non est ex se necessarium, nec includit in se contradi-
ctionem, ita (inquit) immediatè, quòd sine omni cooperatione cuiuscūq; cau-
sæ agentis, potest in illud posibile. Et hoc modo omnipotentia est credita de C
primo efficiente, & non demōstrata: quia licet primum efficiens, habeat in se
potentiam effectiuam eminentiorem potestate cuiuscunq; alterius causæ effecti-
uæ, ex eo tamen non potest concludi omnipotentia secundum istum intellectū,
quia, & si uerum sit, non tamen est manifestum ratione naturali, quòd posit im-
mediatè in effectum immediatum causæ secundæ, cùm hoc non cōcludat ordo
causarum superiorum, & inferiorum: Posuerunt enim hoc Philosophi, causam
uidelicet secundam, quasi necessario concurrere propter imperfectionem aliquā
addendam effectui. Et ratio est, quia ex quo causalitas primæ & immediatæ cau-
sæ perfecta est, ideò posuerunt eam non posse immediatè esse causam alicuius
imperfecti effectus, & ex consequenti oportet causam agentem aliam concurrere
imperfectiorem, ad hoc, ut illa prima non producat secundum ultimum poten-
tiæ

tiæ suæ, sed cùm illa causa agente secunda, effectum diminutum & imperfectum
D producat. Si enim philosophi non potuerunt per rationem naturalem concludere, Deum posse contingenter causare, multò minus, quòd possit immediatè in quencunq; effectum, quod potest mediantibus causis secundis: Ideò propositio ista. Quicquid potest causa effectiua prima cum secunda, potest ex se immediatè, est tantum credita. Omnipotentia tamen hoc modo sumpta, licet nō sufficienter demonstretur, probabiliter tamen potest concludi, sicut uerum, & necessarium, & probabilius quàm quædam alia credita. Et licet Ricar. primo de Trini. c. 3. dicat, Quòd ad omnia, quæ fide tenemus, non solum habeamus rationes naturales, sed necessarias: Respondetur, ꝙ licet sint necessariæ rationes ad omnipotentiam probandam, non tamen sunt euidenter ueræ, aut necessariæ, cùm præmissæ non sint notæ ex terminis. Ex fide enim credimus, ꝙ Deus perfectè, uerè & propriè sit omnipotens potentia completa, quæ uidelicet, non potest deficere, nec succumbere, nec indigere. Dicta etiam omnipotentia (ut dictum est supra) licet sit communis tribus personis, attribuitur tamen à doctoribus
E specialiter patri. Appropriare enim aliquid personis diuinis, est ipsa communia tribus personis, ad notitiam propriorum personalium facientia, alicui personæ tribuere. Vt patri, unitatem, æternitatem, principium, omnipotentiam. Filio ueritatem, speciem, exemplationem, omniscientiam: Spiritui sancto, bonitatem, usum, finem, uoluntatem, de quibus infra diffusè. Appropriatio igitur nihil aliud est, quàm spiritualis attributio, ratione alicuius conformitatis cum proprio illius personæ, sicut dictum est. Vnde omnipotentia habet similitudinem cum patre, qui est principium uniuersale: sapientia cum uerbo: & bonitas cùm amore, quam appropriationem habet consuetudo scripturarum. Pro horum ta
F men attributorum clariori notitia, est notanda distinctio illa, quam ponit diuus Tho. in prima parte suæ sūmæ. q. 39. art. 8. Quòd uidelicet, in cōsideratione alicuius creaturæ, quatuor per ordinem nobis occurrunt. Nam primo consideratur res ipsa absolutè, ut est quoddam ens. Secundò, inquantum est una. Tertiò, secundum quòd inest ei uirtus ad operandum, & causandum. Vltimò secūdum habitudinem, quam habet ad causata. Vt autem Deus primo modo consideratur absolutè secundum esse suum, sic sumitur appropriatio Hilarii. 2. de
G Trini. secundum quam, æternitas patri, species filio, usus uerò Spiritui sācto appropriatur. Aeternitas enim, prout significat esse nō principiatum, similitudinem habet cum proprio patris, qui est principium non de principio. Species
H uerò siue pulchritudo, similitudinem habet cum propriis filii, ad quam, scilicet speciem, tria requiruntur, uidelicet, integritas siue perfectio, secundum quam, similitudinem habet cum proprio filii, cùm ipse habeat in se uerè & perfectè naturam patris: quæ enim diminuta sunt, hoc ipso turpia sunt. Secundum requisitum ad pulchritudinem, est debita proportio, siue consonantia, quæ conuenit cum proprio filii, inquantum est imago expressa patris. Imago enim dicitur pulchra, si perfectè repræsentet rem cuius est imago: quamuis turpem. Tertiū requisitum ad pulchritudinem est claritas: quæ enim nitidum colorem habent, pulchra esse dicuntur: et hæc etiam conuenit cum proprio filii, inquantum est uerbum, quod lux est, & splendor intellectus. Vsus autem similitudinē habet
I cum propriis Spiritus sancti, sumendo usum impropriè, prout comprehendit sub se frui, secundum quod, Vti, est assumere aliquid in facultatem uoluntatis,

&frui

& frui est cum gaudio uti, ut inquit beatus Augustinus .x. de Trini. Vsus ergo, quo pater & filius se inuicem fruuntur, conuenit cum proprio Spiritus sancti, in quantū est amor. Et hoc est, quod inquit idem beatus Augustinus. Illa dilectio, delectatio, fœlicitas, uel beatitudo, usus est, quod ostendit per sequentia uerba, dicens. Est in trinitate Spiritus sanctus genitoris, genitiq; suauitas, ingenti largitate, atq; ubertate nos, uel creaturas perfundens. Secunda cōsideratio Dei est, qua consideratur, ut unus, & sic diuus Augustinus in primo de doctrina Christiana cap. 5. appropriat unitatē patri, quæ quia absolutè dicitur, & nullā præsupponit personam, cùm sit principium, non de principio, ideò uerè illi appropriatur. Filio æqualitatem, quæ importat unitatem in respectu ad alterꝝ. Nam æquale est, quod habet unam quantitatem cum alio. Ideò appropriatur filio, qui est principium de principio. Concordia uerò, siue connexio, quæ importat unitatē aliquorum duorum, appropriatur Spiritui sancto, inquantum est à duobus. Ex L
quo sēsu dicit idem sanctus, Tria, esse unum propter patrem, æqualia, propter filium, connexa, propter Spiritum sanctum. Vnitas autē statim inuenitur in persona patris, remotis etiam, per impossibile, aliis personis. Ideò aliæ personæ à patre habent unitatem, Remotis tamen aliis personis, æqualitas non inuenitur in patre ante filii productionem, sed statim posito filio, pater dicitur æqualis. Et hac ratione dicuntur omnia æqualia propter filium, non ꝙ filius sit principium æqualitatis patri, sed quia nisi esset patri æqualis, filius, pater, æqualis dici non posset. Hoc ēt ipsum, ꝙ Spiritus sanctus patri æqualis est, habet à filio. Similiter M
exclusо Spiritu sancto, qui est duorum nexus, non posset intelligi unitas cōnexionis inter patrem & filium. Ideò dicuntur omnia esse connexa propter Spiritum sanctum, cùm posito Spiritu sancto, inueniatur ratio connexionis in diuinis personis. N
Secundum tertiam considerationem, dicitur sumi tertia appropriatio, quæ fit, primò secundum rationem similitudinis, uidelicet, potentiæ, siue omnipotentiæ. Potentia enim habet rationem principii, unde habet similitudinem cum patre cœlesti, qui est principium totius diuinitatis, quæ deficit in- O
terdum patri terreno, propter senectutem. Secundo respectu sapientiæ, quæ habet similitudinem cum filio cœlesti, inquantum est uerbum, quod nihil aliud est, quàm conceptus sapientiæ, quæ etiam quādoq; deficit filio terreno, propter defectum ætatis. Postremò secundum rationem bonitatis, quæ habet similitudinem cum Spiritu diuino, qui est amor: sed repugnantiā habere uidetur ad spiritum terrenum, secundum quod importat uiolentiam quandam, & impulsionē. Quartò, & Vltimò secundum habitudinem, quam habet ad causata, secundum quam Deus consideratur in habitudine ad suos effectus, & sic sumitur illa appropriatio apostoli, ex ipso, per ipsum, & in ipso. Vbi hæc præpositio P
(ex) sumitur, ut dicit habitudinem causæ efficientis, quæ competit Deo ratione suæ potentiæ actiuæ, & appropriatur patri, sicut & potentia, siue omnipotentia. Hæc uerò præpositio (per) designat quandam causam mediam, & sic est quandoq; propria filio, ut Io. primo, Omnia per ipsum facta sunt: non quòd filius sit instrumentum, sed quia ipse est principium de principio. Quandoq; uerò designat formæ habitudinem, per quā agens operatur, sicut dicimus, quòd artifex operatur per artem. Vnde sicut sapientia & ars appropriantur filio, ita & (per quem). Hæc uerò præpositio (in) denotat habitudinem cōtinentis: cōtinet autem Deus res bifariam. Vno modo secundū suas similitudines, prout

res

res dicuntur esse in Deo, inquantum sunt in eius scientia: & sic (in ipso) appropriatur filio. Altero modo continentur res à Deo, inquantum eas sua bonitate conseruat, & gubernat, ad finem conuenientem adducendo. Et hoc modo (in quo) appropriatur Spiritui sancto, sicut & bonitas. Veritas etiam, cũ pertineat ad intellectum, licet approprietur filio, ut dicitur Ioan. 14. Ego sum uia, ueritas, & uita, nõ tamen est proprium eius. Liber etiam uitæ, in recto, importat notitiã,

R in obliquo uerò, uitam. Est enim dictus liber, notitia Dei de his, qui habituri sũt uitam æternam, & sic appropriatur filio, uita tamen appropriatur Spiritui sãcto, ut importat quendam interiorem motum, per quem modum conuenit cũ proprio Spiritus sancti, qui est amor. Quòd autem dicitur (qui est) appropriatur personæ filii, non secundum propriam rationem, sed ratione adiuncti, ut uidelicet, in locutione Dei ad Moysen præfigurabatur liberatio generis humani, quæ facta fuit per filium. Et ut finem imponamus huic secundo articulo: Credimus in patrem omnipotentem, ubi (ut dictum est) pater sumitur notionaliter, & ut proprium est primæ personæ, & non essentialiter, prout conuenit tribus in comparationem ad creaturas. Omnipotentia uerò sumitur theologicè, prout se extẽdit ad omne illud, quod non implicat contradictionem: & ad omne possibile absolutè, quæ appropriatur patri, licèt sit cõmunis tribus, & hoc propter rationes superius allegatas.

De Tertio articulo, uidelicet, & in Iesum Christum filium eius, unicum Dominum nostrum, cuius declaratio pendet à maiori symbolo. Cap. VIII.

A DOMINVS Alexander de Ales in tertia parte suæ summæ. q. 82. art. 2. inquit, quòd dictus Articulus potest dupliciter legi. Primò, ut dicas filium eius unicum, & sit ibi punctus: filium eius (idest patris) unicum, siue unigenitum: Vbi demonstratur, quòd licet filius procedat à patre, & Spiritus sanctus similiter, unus est tamen filius, qui procedit per modum generationis: Iesus Christus: non sic Spiritus sanctus, qui per modum spirationis procedit. Altero modo potest legi, filium eius unicum dominũ nostrum: Vbi Augustinus in lib. primo de symbolo, uel regula fidei ad Catechumenos cap. primo ait. Quando audis, unicum Dei filium, agnosce Deum. Si

B enim uerus est filius, hoc est, quod pater, & sic, si Deus pater, erit & Deus filius: quicquid enim est id quod generat, est etiam id quod generatur. Non enim generat homo, equum, aut ouis, canem, sed homo, hominem, & Deus, Deum. Et quia unus scilicet est ipse Deus, ut dictum est supra, ideo, unicum. Et ex consequenti, quando audis unigenitum, crede omnipotentem, & creatorem: quia quicquid habet pater, habet filius: Vnde Ioannis 16. Omnia quæ habet pater, mea sunt. Si quæratur (cum in symbolo Athanasii dicatur Dominus pater, Dominus filius, Dominus Spiritus sanctus) quare Dominium appropriatur magis filio, quàm patri, & Spiritui sancto: similiter & (nostrũ) cùm opera ad extra sint indiuisa, secundum beatum Augustinum? Respondet idem Dominus Alexander, ubi supra, quòd quoddam Dominium est increatum, & quoddam creatum. Primum non appropriatur filio, sed secundum, ad ipsius honorem, ut inquantum homo, Dominus etiam creaturæ credatur. Dicit enim de seipso. Matthæi ultimo

ultimo. Data eſt mihi omnis poteſtas &c. Et in pſal. 8. omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, ubi glo. Poteſtati eius omnia ſubieciſti, ut omnes eum adorent. Dicitur etiam (noſter) quia participat noſtram naturam, quam ſibi uniuit in unitate perſonæ, quod nec patri, nec Spiritui ſancto conuenit, cùm neuter eorum ſit incarnatus. Dicitur etiam (noſter) propter executionem myſterii redemptionis noſtræ, in carne humana. In symbolo Niceno, quò ad hunc tertium articulum, quædam ponuntur ad diuinitatem ſpectantia, per quæ magis exprimuntur, quæ ſunt in symbolo Apoſtolorum. Ideò hic sunt addenda, & sunt quinq;, per quæ excluduntur errores quinq; Arrianorum, quos ipſi mentiebantur de filio Dei. Primus eſt, quòd non ſit eiuſdem cum patre subſtantiæ, contra quos, ibi dicit fides, conſubſtantialem patri. Et Ioannis. 15. de ſeipſo inquit ueritas, Ego & pater unum sumus. Secundus, quòd filius ſit minor patre, contra quos catholica fides confitetur Dominum Ieſum Chriſtum, ideſt, æqualem patri & Spiritui sancto in potentia. Vnde in pſal. 109. Dixit Dominus Domino meo ſede à dextris meis, dicit glo. interl. quaſi æqualis, & glo. Caſſiodori. Poſt laborem quieſce, & conregna ſecundum ꝙ homo. Tertius error, quòd filius ſit adoptiuus, & non naturalis, quod euacuat fides dicens, filium Dei unigenitum. Ioannis primò, Deum nemo uidit unquam, niſi unigenitus filius Dei. Quartus, quòd ſit natus ex tempore, & non ab æterno, contra quos fides profitetur. Et ex patre natum antè omnia sæcula. Quintus & ultimus eſt, quòd filius Dei ſit pura creatura, quod fides excludit dicens, Deum de Deo, lumen de lumine. Et Ioannis primo. Deus erat uerbum. Ex quibus erroribus, adeò uenerũt in profundum malorum, & obſcuratum eſt cor eorum, ut dicerẽt Chriſtum eſſe puram creaturam, & Deũ per adoptionem, ſiue per gratiam, & nõ naturalem, eo modo quo dicitur Moyſi, Exo. 7. Ecce conſtitui te Deum Pharaonis. Contra uerò fides catholica profitetur. Deum uerum de Deo uero, genitum non factum. Et licet ad Rom primo dicatur. Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid. Et ad Gal. 4. Miſit filium ſuum, factum ex muliere &c. Beatus Auguſtinus, ſuper Ioannem reſpondet, & in epiſtola ad Rom. Quòd factus eſt secundum humanitatem, & non diuinitatem. Et ſi obiiciatur illud Ioannis primo. Qui poſt me uenit, antẽ me factus eſt. Vbi Ioannes Baptiſta loquitur de Chriſto, glo. interl. in eodem loco inquit. Qui poſt me uenit tempore, antè me factus eſt dignitate, totum referens ad humanam naturam. Iſte Dei filius, in quem credere debemus, tres habet excellentias, quæ tãguntur ad hebræ. primo, in illis uerbis. Qui cùm ſit ſplendor patris, & figura ſubſtantiæ eius, portans omnia uerbo uirtutis ſuæ. Primam igitur dignitatem, ſiue excellentiam habet reſpectu patris, à quo producitur, & ſic eſt ſplendor gloriæ illius, propter quod dicitur uerbum, filius patris, quoniam perfectè loquitur, & manifeſtat bonitatem, & ſummam eius liberalitatem, ex quo nihil habere uoluit, quod filio ſuo non communicaret. Eſt enim, ut inquit beatus Dionyſius fontalis radius in ſe manifeſtans gloriam paternam. Secundam excellentiam habet reſpectu Spiritus sancti, quem ex ſe producit, propter quod dicitur figura, ideſt ſimilitudo ſubſtãtiæ patris. Et propter hoc dicitur filius imago patris, quia quãuis tres perſonæ ſint æquales in æternitate, maieſtate, ac poteſtate, filius tamẽ dicitur potius imago patris, quàm Spiritus ſanctus, cùm non ſolum habeat conuenientiam cum patre in eſſentiæ idemptitate, ſicut & Spiritus ſanctus, ſed in communi notione, quia ſicut à patre procedit Spiritus ſanctus, ſic & à filio. Tertia

excellentia

excellentia notatur per illud quod ſequitur,uidelicet. Portans omnia uerbo uir tutis ſuæ,propter quod dicitur, filius uirtus patris.primæ cor. primo. Nos autē prædicamus Chriſtum,Dei uirtutem,& Dei ſapientiam, non enim pater eſt ſapiens ſapientia genita,ſed genuit filium,cui appropriatur ſapiētia. Vnde pater dicitur feciſſe omnia in ſapientia,ideſt in filio ſuo,uel cum ſapientia,quæ eſt filius, cùm opera ad extra ſint indiuiſa. Vnde hæc præpoſitio (In) notat ſubauctoritatem in filio,cùm hoc ipſum habeat à patre,ꝙ res creat. Generaliter enim uerum ē,quòd quicquid habet perſona,uel operatur,hoc habet à Deo,à quo eſt. Filiorum dei,quidam eſt per gratiam unionis,ut homo Chriſtus, quidam per ueritatem natiuitatis, ut Chriſtus,in quantum Deus,quidam per adoptionem, ut ſancti, Cæteri uerò per creationem, ut quæuis creatura. Idem filius Dei dicitur
G Imago,inquantum eſt expreſſa ſimilitudo patris,& ſimilitudo cōformis: dicitur uerbum,inquantū eſt ſimilitudo expreſſiua, & intellectualis: dicitur filius,ut eſt ſimilitudo hypoſtatica,& ſimilitudo connaturalis &c. De quo Athanaſius in altercatione contra Arrium inquit,quòd eſt ſenſus,quo omnia cogitantur: ſapientia,qua cogitata diſponuntur:uirtus,qua diſpoſita perficiuntur:uerbum,quo cla
H rificata nunciantur:& lumen,quo perfecta clareſcunt. Ipſe igitur filius eſt imago, ſiue ſpeculum, quia in eo uidetur pater, quem repræſentat, ſicut & uerbum dicitur,eò quòd ipſum notificat. Vnde ſuper. xi. caput Matt. dicit glo. In uerbo ſuo pater ſe declarat. Nulla autem perſona omnino à Spiritu ſancto plenitudinem diuinitatis accipit. Et ideò imaginem patris in ſe ipſa nō exprimit. Filius uerò eſt ens à patre, cōmunicans cum patre,in natura, & in ratione naturæ,hoc eſt,notione, qua ſunt unum principium Spiritus ſancti. Hæc igitur perſona,uidelicet,filius Dei unigenitus,in quam per hunc tertium articulum credere debemus. Ieſus Chriſtus unicus Dominus noſter dicitur. Ieſus hebraice,græcè σωτήρ,
I latinè dicitur Saluator,cuius rationem aſſignauit angelus Dei,dicens Matt. primo. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorū. Legimus in libris Moyſi,quòd Auſes Nauæ filius,cùm electus eſſet Dux populi,commutato nomine Auſæ, Ieſus cognominatus eſt, quò ſcilicet oſtenderetur, hoc eſſe nomen, quod Ducibus conueniret,iis duntaxat,qui ſalutē populis darent. Dictus Auſes nullius alterius, quàm redemptoris noſtri typum, & imaginem geſſit. Moyſes enim,qui typus ueteris legis eſt,non potuit populum in terram repromiſſionis perducere,ſed illi ſuccedens Dux Ieſus,qui & Ioſue,perduxit. Et quemadmodū is,de terra ægypti populum eductum, deq; Eremi erroribus liberatum, in terrā repromiſſionis introduxit, ita hic Ieſus redemptor noſter,populum de ignorantiæ tenebris eductum,& de mundi erroribus euocatum,ad regna cœlorum prouexit. Nec enim eſt aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat
L nos ſaluos fieri act. 4. Chriſtus etiam,uel Pontificale, uel Regium nomen eſt. Nam & Pontifices unguento Chriſmatis conſecrabantur,& Reges, ſed illi,uelut mortales unguento materiæ corruptibilis ungebantur, hic uerò ſancto Spiritu perunctus,Chriſtus efficitur,ſicut de eo ſcriptura dicit,quem unxit pater Spiritu ſancto miſſo de cœlis act. 10. Et Eſaias pꝛſignauerat capite.61.dicēs ex perſona filii. Spiritus Domini ſuper me,propter quod unxit me,Euangelizare pauperibus miſit me. Et ne duo præfata nomina uidelicet. Ieſus, & Chriſtus,tanquam humana uocabula ,crederes quòd aliquid tibi terrenum docerent, ideò ſubdit, Vnicum hunc, eſſe filium Dei Dominum noſtrum. Vnicus ergo filius eſt, qui

cùm

cùm ſit gloria, ſempiternitate, uirtute, regno, poteſtate, hoc, quod pater eſt, omnia tamen hæc, non ſine auctore, ſicut pater, ſed ex patre, tanquã filius, ſine initio, & æqualis patri, habet. Et cùm ipſe ſit omnium caput, ipſius tamen auctor eſt pater, generando ſine initio: quia nec pater præcedit filium, nec filius ſequitur patrem, in faciendo quaſi adoptiuum, ſicut nos. Filiũ, ſanè cùm audis, nolo cogitationem carnalis natiuitatis aſſumas: ſed memẽto hæc de incorporeæ ſubſtantiæ ſimplici natura dici. Ex prædictis epilogando non nulla, quæ dicta ſunt de Ieſu Chriſto unico Domino noſtro, ut ſcilicet eſt filius Dei naturalis ex patre ab æterno per memoriam fæcundam genitus. Dico ꝙ filius eſt ſemper in patre, ſicut principiatum in principio: & pater in filio, ſicut principium in principiato, de quo filio Dauid in perſona patris ꝑs. 2. dicit. Filius meus es tu, ego hodie genui te, hoc eſt in æternitate, quæ eſt ſemper ei hodie, ſiue præſens, in qua nulla eſt ratio præteriti, uel futuri. Et Eſa. 66. Nunquid ego, qui alios parere facio, non parturiam? Et ego, qui aliis generationẽ tribuo, ſterilis ero? Similiter, quia Deus pater communicat filio eandem naturam numero, ideò pater & filius non ſunt duo dii, ſed unus Deus. Et quia hæc altiſſima generatio eſt ab omni mutatione aliena: ideò Eſa. 53. inquit Generationem eius quis enarrabit? Impoſſibile eſt enim, ut à uiatore clarè intelligatur, & per conſequens enarretur. In ſcripturis etiam legimus, hanc in diuinis ſecundam perſonam, uerè dici uerbum, iuxta illud Ioannis primo. In principio erat Verbum, Et primæ Ioan. 5. Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, pater, uerbum, & Spiritus ſanctus, & hi tres unum ſunt. Et ſic, ſi uerbum propriè accipiatur pro conceptu interiori intellectus, eſt nomen perſonale, & proprium filii, cùm conceptus mentis propriè ſignificet aliquid ab alio procedens, quod pertinet ad rationem notionum perſonarum, eòꝙ perſonæ diuinæ diſtinguũtur ſecundum originem. Perſona modò in diuinis, quæ procedit ſecundum emanationem intellectus, dicitur filius, & emanatio, dicitur generatio. Vnde relinquitur, ꝙ ſolus filius dicatur propriè uerbum. In uerbo tamen implicantur duo reſpectus: Vnus ad patrem: Alter ad creaturas. Verùm qui eſt ad creaturas, eſt duntaxat rationis, & non realis. Deus enim ſe cognoſcendo, cognoſcit omnem creaturam. Et ideò uerbum in diuinis eſt repreſentatiuum omnium, quæ à Deo intelliguntur: Et quia unico actu ſe, & omnia alia intelligit, neceſſe eſt, quòd unicum uerbum eius ſit expreſſiuum, & patris, & omnium creaturarum, ita tamen, quòd reſpectu patris eſt tantùm expreſſiuum, ſiue repreſentatiuum, reſpectu uerò creaturarum, eſt non modò repreſentatiuum, ſed & factiuum: quemadmodum & eius ſcientia reſpectu eius, eſt cognoſcitiua, reſpectu uerò creaturarum, & cognoſcitiua, & factiua. Verbum tamen Dei, & uerbum oris humani, inter ſe multis differunt modis. Primò, quia uerbum Dei eſt ſubſiſtens in propria hypoſtaſi diſcretum à patre, nec principiũ ſui, nec finem habens, ſed patri coæternum eſt. Noſtrum nec eſt per ſe ſubſiſtẽs, neq; perſonali ſingularitate diſcretum, ſed cùm profertur, eſt in aere, ut accidens in ſubiecto, incipiens eſſe per prolationem, qua ceſſante, deſinit eſſe. Secundò, quia diuinum uerbum ex ſubſtantia patris eſt genitum. Vnde dicitur in ꝑs. 109. Ex Vtero ante luciferum genui te. Noſtrum autem neq; ex hominis eſt genitum ſubſtantia, neq; homini conſubſtantiale eſt, ſed oris prolatione formatum. Tertiò, uerbum Dei eſt patri ſemper intimum, & immanens: non enim extra patrem ſubſiſtere poſſet, cùm enim pater ipſe immenſus ſit, & ex cõſequẽti.

C Verbum

Verbum ipsi omnino æquale, immensum erit. Extra Deum uerò omnia sunt certa mensura determinata. Oris autem uerbum ad exteriora prodit, forisq; profertur. Quartò, uerbum Dei, est permanens, & minimè successione fluidum. Verbum uerò nostrum, cùm primùm profertur, in auras protinus euanescit. Vltimò, diuinum uerbum omnia habet, quæ sunt patris, ut potè potentiam, sapientiã, bonitatẽ, æternitatẽ. Vnde de seipso dicit, Ioannis.16. Omnia, quæcũq; habet pater, mea sunt: & omnia mihi tradita sunt à patre meo Matth. xi. Et rursus. Omnia mea tua sunt, & tua mea sunt. Ioannis.17. At uerbum oris nostri, non eas omnino sortitur proprietates, quas habet mens ipsius externi uerbi formatrix. Est enim uerbum à nostro proficiscens eloquio, auditu perceptibile, &
R quasi corporeo circundatum amictu, diffundens se per aera, & eidem coextensum. Mens autem nostra insensibilis est, extensionis expers, & naturæ corporalis immunis. Dico ultra, filium Dei esse imaginem patris, ut constat ex uerbis Apostoli dicentis ad col. primo. Qui est imago inuisibilis Dei, primogenitus creaturæ. Cùm uerò imago dicat repræsentationem & processionem, & ea, quæ important originem, & processionem, sint personalia, ex consequenti, hoc nomen imago erit personale, & proprium filio. Vnde beatus Augustinus. 2. de Trini. inquit, quòd solus filius est imago patris. Beatus etiam Tho. prima parte. q. 35. art. primo, dicit, quòd de ratione imaginis, est similitudo in natura specifica, signum autem speciei in rebus corporeis uidetur esse figura, cùm diuersæ species distinctas habeant figuras, sed nec ipsa similitudo rei uel figuræ sufficit ad rationem imaginis, sed requiritur origo, cùm igitur filius in diuinis procedat à patre per modum similitudinis in eadem natura numerali, sequitur, quòd est eius perfecta imago: quod negant latini à Spiritu sancto, cùm processio eius sit per modum amoris, & non similitudinis. Vnde ut inquit idem doctor ubi supra art. 2. licet Spiritus sanctus (quamuis sua processione habeat naturam patris sicut & filius, non tamen dicitur natus) accipiat speciẽ similem patris, non tñ dicitur imago, quia filius procedit ut uerbũ, de cuius ra-
S tione est similitudo speciei ad id à quo procedit, non autẽ est de ratione amoris, quamuis hoc conueniat amori, qui est Spiritus sanctus, inquantum est amor diuinus. Ex quibus omnibus etiam patet, quòd ut ostẽdatur, quòd genitus est cõnaturalis patri, dicitur filius, ut dicit idem sanctus ubi supra. q. 34. ar. 2. Vt ostendatur coæternus, dicitur splendor. Vt ostendatur omnino similis, dicitur imago: Et ut ostendatur immaterialiter genitus, dicitur uerbum: non enim potuit unum nomen inueniri, per quod omnia ista nomina designarentur. Rectè etiam unicus & solus est, quia natus est, nec comparationem aliquam habere potest, quia unicus est. Hic ergo Iesus Christus filius unicus Dei, in quem credere debemus, & qui etiam est Dominus noster unicus, & ad filium referri, & ad Dominum, potest. Vnus est quippè filius, uerè filius & unus uerè Dominus Iesus Christus: cæteri uerò licet dicantur filii, adoptionis gratia tantùm tales efficiuntur, non ueritate naturæ. Et si dicantur alii Domini, concessa, non ingenita, potestate dicuntur. Hic uerò solus est unicus filius, & solus unicus Dominus, sicut & Apostolus dicit ad Eph. 4. Vnus pater Deus, & unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, cui est gloria in sæcula sæculorum.

De quarto Articulo uidelicet, Credo in Spiritum sanctum, qui exponitur, & declaratur in Nicæno Concilio, in quo illi additur, Dominum Viuificantem, & ex patre ac filio procedentem, consubstantialem, coæternum, sanctificationis fontem, ac uerum Deum cum patre & filio non modo existentem, uerùm & simul adorandum, ac glorificandum.

Caput VIIII.

REDO similiter in Spiritum sanctum, tertiam in diuinis personã ex patre & filio procedentem, & patri, ac filio coæqualem, qui uiuificat & sanctificat omnia, & extra quem, sanctum est nihil. Vnde Spiritus sanctus appellatur, quo inspirãte loquuti sunt prophetæ, & sancti Dei homines, primæ Petri Primo. Dauid enim uocat Spiritum sanctum, ut patet in psalmo. 50. Spiritum rectum, & principalem, dicens, Cor mũdum crea in me Deus, & Spũm rectum innoua in uisceribus meis &c. At uerò Spũm sanctũ esse, & deũ esse, & si indubitata fide sit tenẽdũ, ex sacris tamen literis, sanctissimi patres abundè comprobant. Primò ex eo beati Petri dicto ad Ananiam act. 5. Anania, cur tentauit satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto? non es mentitus homini, sed Deo. Et patet, quòd ibi loquitur expresè de eodem Spiritu sancto, de quo erat superior locutio. Idemq; colligitur primæ cor. 12. ex Apostolo de distributione gratiarum Spiritus, dicente. Diuisiones uerò gratiarum sunt, idem autem Spiritus, & diuisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus, & diuisiones operationum sunt, idem uerò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Ecce quomodo primò Spiritum uocat, deinde Dominum, postremò Deũ, quò prorsus eliminetur impietas Macedonii, & complicum garrientium, Spiritum sanctum creaturam esse, patre & filio minorem, natura, & utriusq; seruum. Rursus Spiritus sanctus, creare dicitur, testimonio psal. 103. Emitte Spiritum tuum, & creabuntur &c. & Iob. 33. Spiritus Dei fecit me, & spiraculum omnipotentis uiuificauit me. Firmare itidem uirtutem cælorum perhibetur psal. 32. Verbo Domini Cæli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Hæc autem solius Dei propria sunt opera. Insuper Spiritum sanctum ubiq; esse, & omnia replere asseritur, psal. 138. Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Et sap. primo Spũs Domini repleuit orbẽ terrarum. Quòd omnia cognoscat, ẽt occultissima Dei mysteria, astruitur primæ cor. 2. ubi beatus Paulus inquit. Quæ Dei sunt, nemo cognoscit, nisi Spiritus Dei. Scrutatur etiam profunda Dei, & diuinorum munerũ charismata, quibus uult, dispartitur. Spiritus enim ubi uult spirat, & uocem eius audis, Ioan. 3. Beatus quoq; Paulus primæ cor. 12. enumeratis gratiarum donis, quæ à Deo hominibus communicantur, subiũgit. Hæc autem omnia operatur unus atq; idem spiritus, diuidens singulis, prout uult. Præterea, sacratissimam Virginem, sine uiri consortio, reddidit cœlesti prole fœcũdã, ut inquit beatus lucas capite primo, Spiritus sanctus superueniet in te &c. & Matt. primo. Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est. Id autem uirtutis creatæ nequaquam opus est. Blasphemia etiam in Spiritum sanctum, grauior esse innuitur, quàm ea quæ fit in filium hominis. Hæc enim remittenda, illa uerò non remittenda prædicatur, ut patet Matt. 12. In creaturam autem Dei, non difficilè remittitur, & ex consequenti Spiritus sanctus, non erit creatura, sed

Deus. Deniq;, quæ creata poterit uirtus omnium linguarum peritiam,diuino-
rumq; intelligentiam mysteriorum subitò in alios transfundere, quemadmodũ
Spiritus sanctus in die Pentecostes, Apostolos linguarum omnium eloquio pe-
ritos reddidit,omnemq; ipsos docuit ueritatem, quippe qui eos literarũ pror-
sus expertes, & ineruditos repentino suo afflatu,totius mundi Doctores,consti-
E tuit, & ut ad legem euangelicam, per totum orbem promulgandam,idonei mi-
nistri efficerentur? Est.n. Spiritus sãctus in se ipso,ut clarissimũ solis iubar in cælo.
Idem uerò,in Apostolis,ut solaris splendor primùm exortus, in arduis apparens
F montibus. Verùm hæc diffusius,ex libro Dydimi Alexãdrini de Spiritu sancto,
dinosci possunt. At uerò,quoniam Spiritus sanctus, Deus est, omnium creatu-
rarum habet Dominium, & ipse nullius dominio subest: deificans est, & aliis
summæ diuinitatis participationem,consortiumq; tradit. Non autem est Deifi-
catus, idest, in Deiformitatem, deiq; assimilationem gratia & indultu diuino
G assumptus: quia tunc natura Deus non esset, sicut homines & angeli sunt hoc
pacto deificati. Verũ (ut sacra testantur eloquia) cùm in principio creauit Deus
cælum & terram, Spiritus Domini ferebatur super aquas, ad omnia suæ uirtutis
efficaciam expandens: licet tamen sicut filius,ita & Spiritus sanctus suum esse,
& quæuis alia sua, non à se, sed à patre, ut à fonte supersubstantialis deitatis,ha
beat. Quod & filius ipse de se testatur Matt.xi. Omnia(inquit)mihi tradita sunt
à patre meo. Et Ioannis.5. Non possum ego à me ipso facere quicquam, sed si-
cut audio,iudico. Et Ioannis.8. A me ipso facio nihil,sed sicut docuit me pater,
H hæc loquor. Et demum Ioannis.16. filius de Spiritu sancto, loquens, ait, Non
enim loquetur à semetipso,sed quæcunq; audiet loquetur. Ex Spiritus humani
manuductione beatus Damascenus, primò libro orthodoxæ fidei.c.7. Spiritum
Dei tertiam scilicet,in supersancta trinitate, personam etiam piè Confitendum
esse ait. De qua uide multa ad propositum ibi, sicut & quomodo spiritus hu-
manus à diuino multipliciter diuisus est. Doctores etiam communiter tenent,
quòd hoc nomen, Spiritus sanctus (ut sumitur in ui unius nominis, sicut si im-
poneretur alicui nomen proprium,homo bonus) sit nomen proprium alicuius
personæ diuinæ: & præcipuè beatus Tho. p.a p.te q. 36. art. primo. Quod pro-
bat per illud, quòd dicitur primæ Ioannis ultimo. Tres sunt,qui testimonium
dant in cælo, pater, uerbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt. Vbi
Augustinus.7. de tri. cap.3.inquit. Cùm quæritur,quid tres? Dicimus tres per-
sonas. Dicit etiam beatus Tho. ubi supra, quòd ad significandum diuinam
I personam,quæ procedit per modum amoris, accomodatum est, ex usu scriptu-
ræ, hoc nomen Spiritus sanctus, cuius conuenientiæ ratio, sumitur ex propria
significatione. Nam nomen, Spiritus, in rebus corporeis impulsionem, & mo-
tionem significare uidetur. Nam flatum, & uentum, Spiritum nominamus,
modò, proprium est amoris, quòd moueat, & impellat uoluntatem amantis in
amatum. Sanctitas uerò illis rebus attribuitur, quæ in Deum ordinantur. Quia
igitur persona diuina procedit (ut dictum est) per modum amoris, quo Deus
amatur, conuenienter Spiritus sanctus nominatur. Quando igitur dicimus,
Credo in Spiritum sanctum,diligenter consideranda est hæc præpositio(in)quæ
L manifestè declarat Spiritum sanctum, Deum esse, patri, & filio coæqualem.
Nam in quas personas pariter creditur, easdem necesse est, coæquales, atq;
unum Deum esse. Nemo enim in creaturam ullam credit, hoc est summam
fiduciam

fiduciam collocat(ut dictum est in principio, super credere in Deum, & habetur ab Augustino in Ioannem c.14) Sed in unicum, solumq; Deum, sicut scriptum est. Deut.6. Audi Israel, Dominus Deus tuus unus est. De eodem Spiritu, dicitur Ioannis.4. Spiritus est Deus, &.2. cor.3. Dominus autem spiritus est. L
Cæterùm, quia Ecclesia catholica declarauit, tenendum esse, tanquam de substantia fidei, quòd Spiritus sanctus procedat à patre, & filio, ut patet, extra de sum.tri.& fide catholica.c.firmiter, & in symbolo Athanasii, ac Nicæni concilii, M
ubi dicitur, quod ex patre, filioq; procedit: ideò & nos idem uerissimè, & certissimè credere debemus. Et ratio est, quia, secundũ diuũ Tho. ubi supra art. 2. si spiritus sanctus non esset à filio, non personaliter distingueretur ab eo. Non enim dici potest (secundum eundem, & communem opinionem) quod, secundum aliquid absolutũ, diuinæ personæ ab inuicem distinguantur, quia sequeretur, quod non esset trium una essentia, quicquid enim (secundum eundem) in diuinis absolutè dicitur, ad unitatem essentiæ pertinet. Relinquitur ergo, quod solis relationibus diuinæ personæ ab inuicem distinguantur. Relationes autem, personas distinguere non possunt, nisi secũdum quod sunt oppositæ. Quod ex hoc patet, quia N
pater habet duas relationes, quarum una refertur ad filium, & alia ad Spiritum sanctum, quæ tamen, quia non sunt oppositæ, non constituunt duas personas, sed ad personam patris tantùm pertinent. Si ergo in filio, & Spiritu sancto non inuenirentur nisi duæ relationes, quibus uterq; referretur ad patrem, cùm illæ non essent oppositæ, sicut neq; duæ, quibus pater refertur ad illos, sicut persona patris est una, ita & filius, & Spiritus sanctus essent una persona, habens duas relationes oppositas, duabus relationibus patris, quod est hæreticum dicere, cùm tolleret fidem trinitatis. Operæpretium ergo est, ut filius & spiritus adinuicem referantur oppositis relationibus, quæ non possunt esse nisi relationes originis, & tales accipiuntur secundum principium, & secundum quod sunt à principio. Relinquitur, quod necesse est dicere, uel filium esse à Spiritu sancto, quod nullus asserit, uel Spiritum sanctum esse à filio, quod nos confitemur. Et licet per uerba formalia non inueniatur in sacra scriptura, quod Spiritus sanctus procedat à filio, in- O
uenitur tamen quantum ad sensum. Et præcipuè ubi dicit filius, Ioannis.16. de Spiritu sancto loquens. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Et Ioãnnis.15. Quem ego mittam uobis Spiritum ueritatis. Modò nullus mittit alium, nisi habeat auctoritatem super ipsum. Nullus uerò habet auctoritatem super alium, nisi aliquid tribuat illi. Sed nulla persona tribuit, nisi ab ipsa procedat, ex cõsequenti Spiritus sanctus procedit à filio. Vt beatus Paulus etiam ad Gal.4. inquit. Misit Deus Spiritum filii sui. Ergo cum pater non mittat Spiritum, nisi filii, idẽ erit Spiritus utriusq;, sed eius est Spiritus, à quo procedit, & ex consequenti dicendum est, quod Spiritus procedit à patre & filio.

Græcorum opinio, circa productionem Spiritus sancti. Caput. .X.

Ræci asserentes Spiritũ sanctũ à patre duntaxat procedentẽ, aduersantur nobis ex tribus causis, ut inquit diuus Bona in pri. dist.xi.q.pri. uidelicet. Ex ignorantia, ex superbia, & ex pertinacia. Ex ignorantia, quia nec scripturã intellexerunt, nec cõgruã habuerunt rationẽ, nec A

apertam reuelationē. Ex ſuperbia, quia cùm reputarent ſe ſciolos, & uocati nō fuiſſent, noluerunt profiteri, quòd non erat per eos inuentum. Ex pertinacia, ne conuincerentur, & irrationabiliter moueri uiderentur. Inuenerunt pro ſe apparentes rationes contra ueritatem, quibus ſuam auſi ſunt defendere ſententiam, & auctoritati Romanæ Eccleſiæ obuiare. Ideò facti ſunt hæretici, cùm negent fidei ueritatem, & ſchiſmatici, cùm ab Eccleſiæ unitate receſſerint. Et quia mos
B eſt hæreticorum, & ſchiſmaticorum, cùm ſe non poſſunt rationibus communire, aduerſam partem accuſare, & iniuriis afficere, ideò arguunt nos, tanquam curioſos, excommunicatos, ac ſchiſmaticos. Curioſos, quia ſine huius articuli profeſſione, ſalus erat, ideò, latini non debebant ſe in hoc intromittere, ex quo non erat neceſſariū. Quibus nos reſpondemus, quòd opportuna fuit inquiſitio propter periculum, in quod ipſi inciderunt. Excommunicatos nos aſſerunt, quia symbola corrumpimus, quod per ſanctos Patres, ſub excōmunicationis pœna, prohibitum erat. Ad quos idem Doctor reſpondet, quòd falſum eſt, quòd corrumpamus, imò perficimus, nec ſententia lata eſt contra perficientes, ſed contra corrumpentes, ut inquit idem doctor in dubiis circa literam, ubi ſupra. Excommunicationis uerò ſententia, non ſe extendit, niſi ad contradicentes, cū non fuerit mens patrum præcludere uiam ad explanationem fidei maiorē, ſi Deus alios
C magis illuminaret. Et ſi hoc dixiſſent, conſtat, ꝙ non bene moti fuiſſent, & ſententia eorum meritò abolenda eſſet. Quando etiam addunt, Qui aliud docuerit, anathema ſit, per aliud, ſancti patres, intellexerunt contrarium, uel contrario modo. Vnde magiſter ſen. in diſt. xi. primi inquit. Nos illa uerba ſanctorum Patrum ita declaramus, uidelicet. Qui aliud docuerit, uel contrario modo prædicauerit, anathema ſit, ubi, Aliud, poſuit, pro oppoſito, ſicut & Apoſtolus ad gal. primo. Si quis, aliud, euangelizauerit (ideſt contrarium) Anathema ſit. Non dicit, ſi quis addiderit. Nam ſi illud diceret, ſibi ipſi (ut ait beatus Auguſtinus) contradiceret, qui cupiebat uenire ad quoſdam, quibus ſcribebat, uidelicet Theſſallo: ut ſuppleret, quæ eorum fidei deerant. Qui autē ſupplet, quod minus eſt, addit, & non quod inerat, tollit. Qui autem prætergreditur fidei regulā,
D non incedit per rectam uiam, ſed recedit ab ea. Dicunt tandem nos ſchiſmaticos, quia à nobis incœpit diuiſio. Cùm enim hoc ſcilicet, Spiritum ſanctum procedere à patre & filio, uellemus aſſerere, noluimus eos uocare. Ad quod reſpondet diuus Bonauen. eadem diſt. q. prima. Quòd eos uocare non fuit opportunum, cùm Eccleſia hoc poſſet ſine ipſis. Fuiſſet etiam illis, propter diſtantiam, difficile, & infructuoſum propter inſipientiam. Non enim erat in eis ſapientia, qua aliàs florebant, ſed ad latinos tranſierat. Erat quoq; periculoſum, quia quod pro
E certo habendum erat, periculum fuiſſet, ne reuocaretur in dubiū. Quibus omnibus patet, ꝙ eorum accuſationes erant friuolæ. Dico ultra, ꝙ idem Spiritus ſanctus procedit à patre & filio, ut ſunt unum fœcunditate uoluntatis. Vnde beatus Anſelmus in libro de proceſſione Spiritus ſancti. Nullus intellectus capit, Spiritum ſanctum, eſſe patris, & filii, ſecundum ꝙ alter eſt pater, alter filius, ſed ſecundum ꝙ uterq; eſt idem Deus. Idem inquit beatus Auguſtinus in .7. de
F Trini. Et ratio eſt, ſecundum beatum Bonauenturam, ubi ſupra. q. 2. Quia pater prior eſt omni emanatione, ſcilicet generationis, & proceſſionis, cùm nec generetur, nec procedat. Hinc eſt, ꝙ utroq; modo ē principiū. Quia uero filius prior eſt, emanatione proceſsionis, non generationis, cùm generetur, quia tamen eſt

inſpirabilis

inſpirabilis, hinc eſt, ꝙ eſt principium ſpirandi, non generandi, & quia Spiritus sāctus neutro modo ſe habet, neutro modo eſt principium. Inde ſequitur, quòd quamuis Spiritus ſanctus à duobus procedat, quia tamen procedit, non ut ſunt differentes, ſed ut eſt in eis una uoluntatis fœcunditas, patet ꝙ Spiritus ſanctus procedit ab eis inquantum ſunt unum. Sanctus tamen Tho. 1.2. q. 36. art. 4. dicit, Quòd ſicut pater & filius ſunt unus Deus, propter unitatē formæ ſignificatæ per hoc nomen (Deus) ita ſunt unum principium Spiritus ſancti, propter unitatem proprietatis ſignificatæ in hoc nomine (principium) Et licet pater & filius ſint duo ſpirantes, non tamen duo ſpiratores. Et ratio eſt, quia, cū nomen adiectiuum, ut eſt (ſpirans) ſignificet ſecundum numerum ſuppoſita, & ſubſtātiuū, ut (ſpirator) ſecundum formam, poſſumus, ut dictū eſt, dicere ꝙ pater & filius ſunt duo ſpirantes, & non duo ſpiratores, & hoc propter unam ſpirationē. Hoc G
etiam nomen (amor) ſecundum beatum Gregorium in homil. penteco. eſt proprium Spiritus ſancti, quod intelligendum eſt, quando accipitur perſonaliter, in quantum utimur nomine amoris ad exprimendam habitudinem rei, quæ procedit per modum uoluntatis, ſicut uerbum exprimit habitudinem rei, quæ procedit per modum intellectus. Si uerò amor non dicat niſi habitudinem amātis ad rem amatam, eſt nomen eſſentiale, & commune tribus. Quòd ſi eſſentialiter ſumitur pater & filius, non ſe diligunt, Spiritu sancto, ſed ſecūdum ꝙ amor H
ſumitur notionaliter, quod nil aliud eſt, quàm spirare amorem, ſicut, dicere, eſt producere uerbum, & florere, producere florem, ita pater & filius diligunt ſe Spiritu ſancto, ſiue amore procedente, quo etiam ſe diligunt, & nos. Ad hæc dico. Quòd quando hoc nomen (Donum) ſumitur perſonaliter in diuinis, eſt proprium Spiritus ſancti. Pro quo aduertendum, quòd Donum propriè eſt datio, & traditio irreddibilis, cùm non detur ſpe retributionis, & ſic importat gratuitam donationem. Ratio autem gratuitæ donationis eſt amor. Ideo enim damus gratis aliquid alicui, quia uolumus ei bonum. Primum ergo, quod damus ei, eſt amor, quo uolumus ei bonum, hinc eſt, quòd amor habet rationem primi doni. Et per hunc modum beatus, inquit, Auguſtinus, Per id quod eſt Spi- I
ritus sanctus, multa propria dona diuiduntur in membris Chriſti. Nec obſtat, quòd filius datus ſit nobis. Eſa. 9. quia ſicut filius procedit per modum Verbi, de cuius ratione eſt, quòd ſit ſimilitudo ſui principii, propriè tamen dicitur L
imago, & non Spiritus sanctus, licet ſit ſimilis patri, Ita dicendum eſt de Spiritu ſancto, qui à patre procedit, ut amor, quòd dicitur donū, quamuis etiam filius detur. Hoc enim ipſum, quòd filius eſt nobis datus, ex patris amore proceſſit, ſecundum illud, ſic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret. Io. 3. & Eſa. ubi ſupra. Paruulus natus eſt nobis: & filius datus eſt nobis. Symbolum Conſtantinopolitanum quod in miſſa cantatur, ut æqualitatem Spiritus ſancti in diuinitate cū cæteris perſonis indicaret, addidit quaſdam uoces de eodem, ut dictum eſt ſupra, appellans illum, Dominum uiuificantem, & qui ex patre, filioq; procedit, ſimiliter, Qui cum patre, & filio ſimul adoratur, & glorificatur: & qui locutus eſt per prophetas. Sanctum appellauit, quia unicus eſt Spiritus, natura sanctus, ex ſe omnia sanctificans, quæ sancta sunt. Vocatur quoq; à Paulo ad Rom. primo, Spiritus sanctificationis angelorum, hominum uerò piorum spiritus. Sancti quoq; dicuntur, non sanctificantes, ſed ſanctificati per Spiritum creatorem. Sanctus etiam Spiritus ſic nuncupatur, ad diſcre- M

tionem

tionem aliorũ Spirituũ. Nam in ſcripturis legimus in diuerſis spĩs fuiſſe diuerſos, ut in Saule Spũm malũ .1. reg. 16. Spũm mendacẽ in ore Prophetarũ.3.reg. .22. in quibuſdam aliis. Spiritum Vertiginis. 1.reg.28. Spiritum Pythonicum act.
N 16. Spũm fornicationis Luc.xi. Spiritũ neq̃.2.cor.12. Spũm immũdũ prouer.16. Spũm huius mundi Luc.xi. Spiritũ ſatanæ, Io.16.&. Spiritũ tumidũ,& elatũ. His omnibus, Spiritus ſanctus contrarius eſt, eiiciens eos. Nam depellit omnem malitiam: feroces, mites reddit: deducit in omnem ueritatem: reuelat ſcripturarũ myſteria: per fidem purificat corda: largitur ueram charitatem, quæ non cogitat malum, nec perperam operatur: inſpirat huius mundi contemptum: eximit ab omni conſortio ſatanæ: & ſubiectos reddit Deo, quia ſpiritus Dei eſt, & ſpiritus Chriſti (ut dictum eſt) à patre, & filio procedens, à patre quidem, atteſtante ſcriptura. Ioan.15. Spiritus, qui à patre procedit, à filio uerò, quia ſecundum Euangelium, filius, poſt reſurrectionem mittens diſcipulos ſuos prædicare, inſufflauit in faciem eorum, & dixit: Accipite Spiritum ſanctum. Ioannis. 20. &
O Apoſtolus ad Rom.8. Si quis ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius, qui Spiritus nominatur in diuinis literis, diuerſis nominibus: dicitur Dei digitus, in quo Chriſtus eiiciebat dæmonia, Luc.xi. Paracletus, ideſt conſolator, qui confirmat, & conſolatur nos in omni tribulatione noſtra. Matth.x. Aduocatus, eò q̄ poſtulat pro nobis. 2. cor. primo, ideſt, ad poſtulandum nos incitat, & impellit. Dicitur etiam Spiritus rectus: qui deducit nos in uiam rectam, p̄s.50. à terrenis affectibus, quibus inambulabamus, nos purgans, & ad cæleſtia eleuans, à circuitu in quo impii ambulant, reuocans, & in uiam rectam mandatorum Dei reducens. Dicitur etiam Spiritus principalis, quòd confirmat nos, ut nullis perturbationibus, ſiue terroribus à Chriſto ſeparemur. Dicitur quoq; Spiritus bonus, quem dat Deus petentibus eum, diffundens charitatem in cordibus noſtris. Et
P tandem dicitur Spiritus adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba, pater. Tribuitur in primis Spiritui ſancto, bonitas, quoniam per ipſum fit remiſſio peccatorum, & largitio donorum, quibus ornat animam, abolitis peccatis. Item charitas, quia per ignem amoris ſui congregantur, & conglutinãtur fideles, ſicut membra corporis noſtri cohærent integra, beneficio ſpiritus noſtri. Et, ut finem imponamus huic quarto articulo, cum ſanctis patribus & eccleſia, credimus in
Q Spiritum ſanctum, Deum uerum &c. procedentem à patre, & filio. Credimus, quòd in illo, pater, per Chriſtum, & in Chriſto, omnia operatur, fouet, & uiuificat. Credimus, quòd hoc ducente & gubernante per filium ueniemus ad patrẽ, quodq; per hũc à Deo patre excitemur, uocemur, & trahamur. Credimus, quòd ille, per eam fidem, formatam ſcilicet, quæ in Chriſtum eſt, donetur. Quòd per illum inhabitantem, efficimur templũ Dei, ut inquit beatus Paulus ad Rom.8. Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis uos, & primæ cor.6. Neſcitis, quia corpora ueſtra templum ſunt Spiritus ſancti, qui in uobis eſt? Credimus, quòd hic eſt, qui conſcientias noſtras reas arguit de peccato, & mortificat in nobis carnales concupiſcentias, quòd extinguat opera carnis, quòd motus in nobis excitet bonos, & fructus gignat ſpirituales. Eſt itaq; certiſſimum pignus uocationis noſtræ, quoniam cùm ſentimus opera eius in nobis, ideſt conuerſionem noſtrarum animarum ad Deum uiuentem, ipſe Spiritus reddit teſtimonium ſpiritui noſtro, quòd ſumus filii Dei. Si autem filii, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti: quo imbuti cum fiducia clamemus, Abba, pater. Nã

qui

qui hoc Spiritu uacant, mundano Spiritu imbuti, falsò dicunt Christo; Domine Domine: quia hoc Spiritu carent, non facientes uoluntatem patris, nec fructus Spiritus. Proindeq; secundum Ioannis testimonium, nemo Iesum appellat Dominum, nisi in Spiritu sancto, Dominum enim Iesum appellare non potest quisquam, qui se illi totum non committit, & subdit, quod fit Spiritu sancto docente. Ergo fratres, ut diuus Paulus inquit. Debitores sumus non carni, ut secundum carnem uiuamus. Si enim secundum carnem uixeritis moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Quicunq, enim Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii dei, ad Rom. 8. R

Quintus articulus est de opere creationis, ibi Creatorem cæli & terræ
Caput. XI.

ISTE articulus, sicut & nonnulli alii, propter surgentes hæreses, magis explicatur in symbolo Nicæno, uel Constantinopolitano, quàm hic. Ideò ad eas confutandas, addam ad symbolum Apostolorum nonnulla de Nicæno, quæ iudicabuntur pro eiusdem maiori explicatione necessaria. Hic articulus sumitur à primo capit. Geneseos, ubi dicitur: In principio creauit Deus cælum & terram, ex qua auctoritate Manichæus sumit occasionem suæ ruinæ, dicens, quòd cùm cælum & terra sint uisibilia, Deus est causa duntaxat uisibilium. Hunc errorem excludit Ecclesia catholica in symbolo maiori, quæ exponens supradictum articulum, addidit: Visibilium omnium & inuisibilium. Pro cuius articuli intelligentia, dico, quòd soli Deo conuenit creatorem esse. Et ratio est, quia creare, illi causæ conuenit, quæ aliam uniuersaliorem non præsupponit, ut inquit diuus Thomas in opusculo. 3. cap. 7. Sed hoc soli Deo competit: ideò solus ipse est creator, cùm solus habeat potentiam infinitam, quæ requiritur ad creare aliquid propriè. Nulla creatura etiam Angelica potest in terminum creationis. Vnde Augustinus. 9. super Genesim cap. 13. Angeli omnino nullam creare possunt naturam. Et capite. 22. Creare naturam tam nullus angelus potest, sicut nec creare seipsum. Et Damascenus libro. 2. ca. 3. Qui dicunt angelos esse conditores alicuius naturæ, sunt omnes filii patris sui diaboli. Et idem Augustinus libro. 3. de Trinitate cap. 9. Non est creator nisi, qui principaliter ista format, nec quisquam hoc potest nisi ille pænès quem, primitus, sunt omniũ, quæ sunt, mensuræ, numeri, & pondera. Sed ut adhuc melius præfata intelligantur, supponitur iuxta principia scripturæ, & doctorum, quòd sumendo creationem, ut est mutatio simpliciter prima. Creatio est productio alicuius de nihilo primordiali, quæ est actio soli Deo competens. Et dicitur productio, quasi à procul ductio, de qua beatus Hieronymus in interpretatione tripartita. Productio est in longum tractus. Quia igitur primus terminus, à quo simpliciter Deus producit aliquid, est simpliciter primordiale nõ esse eius: ideò eius productio à tam procul, est creatio. Vnde Augustinus in gen. contra Manichæos libro primo cap. 2. inquit: Hæc facta sunt, nec ea genuit de seipso, ut hoc essent, quod ille est, sed ea fecit de nihilo: ut non essent æqualia, nec ei à quo facta sunt, nec filio eius, per quem facta sunt. Et beatus Ambrosius primo Hexameron cap. 4. ait. Auctorem enim angelorum, & dominationum, & potestatum facilè intelligimus eum, qui momento imperii sui, hanc tantam pulchritudinẽ mundi

(Right margin letters A, B, C, D beside the paragraph.)

E mundi ex nihilo fecit esse, quæ non erat, & non de extantibus, aut rebus, aut causis, donauit habere substantiam. Et idem Ambrosius primo cap. eiusdē libri, contra Vuitcleff, ponentem, quòd creare sit producere aliquid, non ex omnino nihilo, sed ab esse intelligibili siue ideali, dicit. Tantum ne opinionis assumpsisse homines, ut aliqui eorum tria principia constituerent omnium, Deum, exemplar, & materiam: sicut Plato, discipuliq; eius, & ea incorrupta, & increata, ac sine initio esse asseuerarent, Deumq; non tanquam creatorem materiæ, sed tanquam artificem ad exemplar, hoc est, ideam intendentem, fecisse mundum de materia, quam uocauit Hylen. quæ gignendi causas rebus omnibus dedisse asseratur: ipsum quoq; mundum incorruptum, nec creatum, aut factum existimarent. Et Paulo post cap. 2. in Euangelio, Dei filius, dicentibus sibi. Tu quis es? Respondit, Principium, qui & loquor uobis. Et ita ipsum dedisse gignendis rebus initium, & ipsum esse creatorem mundi, non idea quadam duce, imitatorē materiæ, ex qua non ad arbitrium suum, sed ad speciem propositam, sua opera formaret. Annihilatio uerò, est mutatio primaria creationi diametraliter opposita, & est ex parte passi, generalis cessio creaturæ in primordiale non esse, de quo

F non esse, Augustinus in primo super Gen. cap. 2. contra Manichæos. Sed & si in principio (inquit) temporis, Deum fecisse cælum, & terram credamus, debemus utiq; intelligere, quòd ante principium temporis non erat tempus. Deus enim fecit, & tempora, & ideò antè quàm faceret tempora, non erant tempora. Non ergo possumus dicere fuisse aliquod tempus, quando Deus nondū aliquid fecerat. Quomodo enim erat tempus, quod Deus non fecerat, cùm omnium tēporum ipse sit fabricator? Et si tempus cum cœlo & terra esse cœpit, non potest inueniri tempus, quo Deus nondum fecerat cœlum & terram. Ex quibus planè patet, tempus intelligibile, non fuisse tempus, sed cum illo tempore, uerum non esse temporis, computari, quousq; haberet esse per creationem. Hoc ergo, non esse, est uerus terminus à quo creationis formalis: & uerus terminus ad quem annihilationis oppositæ. Vnde Augustinus ubi supra, ait, quod si Deus potentiā suam fabricatoriam subtrahat à rebus, ita non erunt, sicut ante quàm fierent, nō fuerunt, ubi loquitur de annihilatione perfecta, in quam solus Deus potest, sicut & in terminum creationis: cum sit regula theologalis, uidelicet. Quod non potest fieri nisi creetur, non destruitur, nisi annihiletur. Vnde Ambrosius in Hexameron libro primo .c.5. loquens de Deo. Ex ipso (inquit) materia, Per ipsum operatio, quæ ligauit atq; constrinxit uniuersa. In ipso, quia & quandiu uult, omnia eius uirtute manent atq; consistunt: & finis eorum in Dei uoluntatem recurrit, & eius arbitrio resoluuntur. Et ibidem de partibus integralibus huius mundi loquens, ut fortuitò (inquit) iungerentur, ita fortuitò ac temerè dissoluerentur, nisi in sui gubernatoris uirtute diuina consisterent, hæc ille. Patriciani, de quibus beatus Augustinus de hæresibus, hæresi .lxi. ponunt carnem à diabolo conditam, quod est expresse contra scripturam, cùm fecerit Deus corpora carnea: Genesis primo. Hoc os nunc de ossibus meis, & caro de carne mea, & subdunt, quòd fatuum fuerit Christum filium Dei, in se opus diaboli assumpsisse, cùm ut dicitur Ioannis. 14. diabolus in eo non habuerit quicquam. Vuitcleff igitur (ut dictum est supra, & habetur .c. xi. primi trialogi sui) inquit cōtra creationem rerum. Quòd potentia diuina non se extendit ad nihilum, & uacuum, cùm res creandæ ante quàm crearētur habuissent perfectissimum esse ideale, cō-

tra

tra quem beatus Iob c.26. Quis extendit Aquilonem super uacuum, & appendit terram super nihilum? Vnde idem Vuitcleff concludebat, quòd productio rei, nō erat ab omnino nihilo: in quo arridebat errori Aristotelis dicentis, Quòd ex nihilo, nihil fiebat. Error etiam fuit Manichæorum dicentium, aliquid esse G nihil: contra quos beatus Augustinus, cap. 24. de natura boni. Neq; inquit, audienda sunt deliramenta hominum, qui nihil hoc loco, aliquid intelligendū putant. Sunt igitur fatuitates Manichæorum, ponere nihil esse aliquid quoquo modo: maximè illud nihil, ex quo Deus cuncta creauit, cùm illud sit simpliciter, & omnino nihil, dicente, in eodem loco, Augustino. c. 25. Quòd Deus omnia, quæ de se non genuit, sed per uerbum suum fecit, non de his rebus, quæ iam erant, sed de his, quæ omnino nō erāt, hoc est, de nihilo fecit. Vnde dicitur in. 2. libro Machabæorum cap. 7. Peto nate ut aspicias ad cœlum & terrā, & ad omnia, quæ in eis sunt, & intelligas, quia ex nihilo fecit illa deus, Ap^lus ēt ad Rom. xi. H inquit, quòd ex ipso, per ipsū, & in ipso sunt omnia. Et Augustinus de uera religione, cap. 34. concludit. Quòd materia informis, ex qua factus est mundus, facta est ex omnino nihilo. Et in libro de magistro, cap. 2. (inquit) De nihilo: Nihil, quid aliud significat, nisi illud, quod non est? Et in libro de natura boni in principio. Tam omnipotens est Deus, ut possit etiam de nihilo, idest ex eo, quod omnino non est, bona facere, & magna, & parua, cœlestia, & terrestria, spiritualia, & corporalia. Quia uerò & iustus est, ei, quod ex se genuit, ea, quæ de nihilo fecit, non æquauit. Et infra cap. 10. Ideò autem non incommutabiles naturæ sunt, quia nihil est, unde factæ sunt. Sacrilega enim audacia coæquantur, nihil, & Deus, si quale est illud, quod de eo natum est, tale uelimus esse illud, quod ab eo de nihilo factum est, hæc ille. Et beatus Gregorius in homilia, cùm I esset serò die illo (inquit). Mirabilius namq; est cœlum, & terram ex nullis existentibus condidisse, quàm ipsum hominem ex terra reparare. Et Augustinus de uerbis Domini sermone ultimo, dicit. Quid est amplius ex nihilo facere homines, qui uiuant, an eos, qui facti sunt, atq; uixerunt reparare post mortem? Vtiq; plus est facere quod nunquam fuit, quàm reparare, quod fuit. Quomodo nos suscitare non potest conuersos in puluerem, qui, si & in nihilum rediremus, facere posset, ut essemns, sicut & fecit nos esse, cùm nunquam antea fuissemus? Ecce igitur quòd ex nihilo Deus ista producit, et si in nihilū rediremus, adhuc facere posset Deus, ut essemus. Insanit ergo Vuitcleff, dicens quòd Dei potentia non se extendit ad nihil. Concludunt igitur omnes doctores, & præcipuè diuus Thomas prima parte. q. 45. art. 5. de mēte beati Augustini in. 3. de Trin. quòd neq; boni angeli, neq; mali possunt esse creatores alicuius rei: sed quòd creare sit propria actio solius Dei. Sic enim (inquit) impossibile est, quòd ali- L cui creaturæ conueniat creare, neq; uirtute propria, neq; instrumentaliter, siue per ministerium. Vnde art. 6 (inquit) quòd creare, est propriè causare, siue producere esse rerum. Ideò creare conuenit Deo, secundum suum esse: quod est eius essentia, quæ est communis tribus personis: Et ideò creare non est propriū alicui personæ, sed commune toti trinitati. Diuinæ tamen personæ, secundum rationem suæ processionis, habent causalitatem respectu creationis rerum. Vnde & Deus pater operatus est creaturam per suum uerbum, quod est filius, & per suum amorem, qui est Spiritus sanctus. Et secundum hoc, processiones personarum sunt rationes productionis creaturæ inquantum includunt essentialia

attributa

M attributa, quæ ſunt ſcientia, & uoluntas. Vnde ſicut natura diuina, licet ſit communis tribus, ordine tamen quodam eis conuenit, inquantum filius accipit naturam diuinam à patre, & Spiritus ſanctus ab utroq;. Ita etiam & uirtus creandi, licet ſit communis tribus perſonis, ordine tamen quodam eis conuenit, quia filius habet eam à patre, & Spiritus ſanctus ab utroq;. Vnde in hoc Articulo, creatorem eſſe, attribuitur patri, ut ei, qui non habet uirtutem creandi ab alio. De filio autem dicitur, per quem omnia facta sunt, inquantum habet eandē uirtutem, sed ab alio. Nam hæc præpoſitio (per) solet denotare cauſam mediam, ſiue principium de principio, ut dictum eſt supra. Sed Spiritui ſancto, qui habet eandem uirtutem ab utroq;, attribuitur, quòd dominãdo gubernet, & uiuificet, quæ sunt creata à Patre per filium. Et ratio poteſt aſſignari, quia patri attribuitur, potentia, quæ maximè manifeſtatur in creatione, ſimiliter & creatorem eſſe. Filio uerò appropriatur ſapientia, per quam agens per intellectum operatur, ideò dicitur de filio, per quem omnia facta sunt. Et Spiritui sancto, bonitas, ad quam pertinet gubernatio, deducens res in debitos fines, & uiuificatio. Nam uita in interiori quodam motu conſiſtit. Primum autem mouens eſt finis, & bonitas. Sicut igitur ordinatio rerum ad sapientiã, & iuſtificatio impii ad miſericordiam, & bonitatem ſe superabundanter diffundentem, ita creatio, quæ eſt N productio ipſius subſtantiæ rei, reducitur ad potentiam. Res etiam creatæ non fuerunt ab æterno, ut patet Ioannis. 17. ubi dicitur. Clarifica me pater apud temetipſum claritate, quam habui priuſquam mundus fieret. Potuiſſet tamen eſſe mundus antequam eſſet, secundum Dei potentiam, & ex habitudine extremorum, quæ ſibi non repugnant, secundum quod impoſſibile opponitur poſſibili, ut patet. 5. Metaphy. Et concluſiuè dico, quòd mundũ incepiſſe, eſt articulus fidei, nec demonſtrari poteſt, cùm fides ſit de non apparentibus, ad hebræos. 2. Ad hoc propoſitum dicit beatus Gregorius in homil. prima Ezechielis, ꝙ Moyſes prophetauit de præterito, dicens. In principio creauit Deus cœlum & O terram, ex quo nouitas mundi trahitur, quæ tantùm per reuelationem habetur. Et ſic mundũ non ſemper fuiſſe, sola fide tenetur. Credimus igitur quòd Deus condidit cœlum, & terram, & quæcunq; cœlo, terraq; continentur, uiſibilia, & inuiſibilia, idq; ex nihilo per coæternum uerbum suum. Vnde in pſal. 148. dicitur. Ipſe dixit & facta sunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Et Ioannis primo, Omnia per ipſum facta ſunt. Et ad Coloſſen: primo. Quoniam per ipſum condita sunt uniuerſa, ſiue Throni, ſiue Dominationes, ſiue Principatus &c. Fecit & ho- P minem, ut creaturis cæteris dominaretur: & conſtituit eum ſuper opera manuũ suarum. Et ut hæc propter hominem, ita hominem, ac omnia alia propter ſe, tametſi ipſe nullius indigeat, creauit. Siquidem hic eſt finis omnium rerum conditarum, ut cognoſcant & glorificent conditorem ſuum. Omnia enim propter ſeipſum creauit altisſimus. Et quis eſt tam cæcus, qui non uideat cœlos enarrantes gloriam Dei? Et hanc uniuerſitatem rerum conditarum demonſtrare, ac teſtari Deum omnipotentem eſſe, sapientem, bonum, & iuſtum? Vnde Paulus ad Rom. primo, oſtendit diuinitatem in natura conſpici. Inuiſibilia enim Dei à creatura mundi per ea, quæ facta sunt intellecta conſpiciuntur, sempiterna quoq; eius uirtus, & diuinitas, ita ut omnes pronunciet inexcuſabiles, eò quòd, cùm cognouiſſet ex creatura Deum, non ſicut Deum glorificauerunt. Per hunc gradũ etiam Ethnici uenerunt ad aliquam summæ illius mentis, unde omnia sunt condita

dita,notitiam in quibus tamen nihil est tam egregium,quin infinitis partibus sit infra primam causam. Christiani igitur hominis est,non solùm intelligere hunc orbem à Deo ex nihilo conditum,sed etiam Deum esse ubiq; præsentem,sustentantem,& gubernantem omnia: adeò quòd si per ictum oculi suam subtraheret manum, statim in nihilum redigerentur,sicut scriptum est ps.103. Aperiente te manum tuam,omnia implebuntur bonitate,auertente autem te faciem, turbabuntur, auferes spiritum eorum,& deficient,& in pulueren suum reuertentur. Adeò,quòd in hoc articulo,nomine creationis,non modò conditio, sed et sustentatio, gubernatio,et conseruatio rerum conditarum intelligi potest. Vnde Act.17. beatissimus Paulus dixit ad Athenienses. Deus qui fecit mundum, et omnia, quæ in eo sunt, hic cœli & terræ cùm sit Dominus, non in manufactis templis habitat, intellige,circunscriptus loco, quia si loquamur de esse in loco non circunscriptiuo, Deus est ubiq;: cum hoc tamen stat quòd singularius, & particularius inhabitat templa,hoc est Ecclesias.Nec manibus humanis colitur, indigens scilicet aliquo, cùm ipse det omnibus uitam,& necessaria. Non enim longè est ab unoquoq; nostrum. In ipso enim uiuimus,mouemur,& sumus. Et ad Coloss primo, Omnia per ipsum creata sunt,& ipse est antè omnes,& omnia in ipso constant. Et Matth.6. Respicite uolatilia cœli,quoniam non serunt. neq; metunt,& pater uester cœlestis pascit illa.Et ps 144. Oculi omnium in te sperāt domine,& tu das illis escam in tempore opportuno. Et ps.99. Ipse fecit nos (loquendo de Deo) & non ipsi nos: Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius. Quæ omnia ostendunt nos non nasci,aut uiuere, aut ali,aut hoc,uel aliud operari casu, uel tantùm nostris uiribus, aut prouidentia, sed Deo dante,uiuificante,ac conseruante. Vnde beatus Paulus primæ ad Timo.6. uocat Deum uiuificantem omnia,qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum,& est saluator omnium hominum maximè fidelium. Ideò ab eo omnia cum fiducia sunt petenda, & non solis humanis uiribus, aut prouidentia comparanda. Quo fit, ut quis syncero affectu totam spem in illum,tanquam in principalem nostræ salutis causam transferat. Et tandem uiua charitate erga Deum afficiatur, & in illum tendat, quem nouit esse summè bonū,nihil illi in amore,aut præferens,aut æquās, ut libeat potius relinquere omnia sua,imò & uitam (si Deus ipse iusserit) quàm ipsum offendere, & quicquid ueneratur,metuit, uel amat præter eum,eius causa amet, metuat, ac ueneretur, omnia ad illius gloriam referens, semper gratias agens,siue contingant prospera,siue aduersa, certus, diligentibus Deum omnia cooperari in bonū, & Deū nō derelinquere sanctos suos,sed in æternū cōseruare.

Q R S

De sexto Articulo uidelicet.Qui cōceptus est de Spiritu sancto,natus ex Maria Virgine. Cap. .XII.

NOn mō christiano,necessariū ē credere filiū Dei,sed & incarnationē eius,quā beatus Ioa. insinuat nobis,cùm dicit cap. pri. sui Euangelii. Et uerbū caro factū est, & hoc factū est,qn̄ ex purissimis sanguinibus Beatissimè uirginis, uirtute Spūs sancti, formatū ē corpus Dn̄i nostri Iesu Christi in utero eius,& unitū est uerbo diuino in unitate hypostatica. Et ut præfata incarnatio filii Dei melius intelligatur,est multū accōmodata similitudo matrimonii,de quo Aplus ad Eph.5. inquit. Sacramētū hoc magnū est: Ego aūt dico in Christo, & Ecclesia. Vbi nobis explicat duplex spirituale matrimoniū. A

Primum, personæ filii Dei, cũ natura humana, cũ dixit in Christo, quod matrimonium, siue unio Christi cum natura humana dicitur incarnatio filii Dei. Secundum uerò, filii Dei incarnati cum Ecclesia, quod notatur cũ subditur, & Ecclesia. Prætermissa secunda unione, quæ non facit ad propositum, dicendum est in præsentiarum duntaxat, de prima quæ maximam habet similitudinem cũ carnali matrimonio, cùm certum sit, quòd omnes ferè conditiones, quæ in carnali obseruantur matrimonio, reperiantur in incarnatione filii Dei. In dicto carnali
B matrimonio quædam sunt antecedentia, quædam concomitantia, quædam con sequentia. Prima, sunt sponsalia, quæ nuptias antecedunt. Secunda, nuptiæ ipsæ, & mutua contrahentium donatio, eò quòd concomitetur, hinc inde, omnium bonorum, & titulorum communicatio respectiuè. Tertia sunt consequentia, uidelicet, fidelis cohabitatio, & generatio. Quæ omnia eminentiori, & perfectiori modo, obseruata fuere in incarnatione filii Dei. Primò igitur fuerunt sponsalia,
C siue promissio de futuro cum Abraham, quando dictum est ei Gen. 22. Benedicentur in semine tuo, omnes tribus terre, & cùm Dauid ps. 131. De fructu uentris tui ponam super sedẽ tuam. Vnde beatus Hieronymus Matth. primo, inquit, Quòd, horum duorum dicitur filius, quia ad hos tantùm de Christo facta fuerit repromissio. Secundò, fuerunt nuptiæ, hoc est mutuus hinc inde cõsensus, quãdo uidelicet immaculata uirgo angelo assensum præbuit, dicẽs. Ecce ancilla Domini &c. Et fuit hinc inde facta donatio, cùm natura humana communicauerit filio Dei humanitatem, & filius Dei, humanæ naturæ suum esse personale. Filius etiam Dei cõmunicauit naturæ humanæ suum existere, & attributa, ac essentialia, & ex consequenti quæcunq;, cõueniunt essentiæ diuinæ per communicationem idiomatum, sic quòd propter hanc communicationem prædicantur nunc
D de supposito, in quo humana subsistit natura, ob quàm causã humana natura est donata honoribus, priuilegiis, titulis, & prærogatiuis filii Dei. Vnde dicimus ab eo tempore, quòd homo est filius Dei, omnipotens, creator, gubernator omniũ, immensus, æternus &c. Natura etiam humana communicauit personæ filii Dei suas cõditiones, per quas filius Dei dicitur homo, corporalis, passibilis, mortalis, passus, & mortuus, & sic de aliis, quæ non importãt defectũ seu deformitatẽ. Sed quia natura humana non habet propriũ esse subsistentiæ, sed subsistit in suppo-
E sito filii Dei, ideò nõ dicimus, quòd in Christo sint duo supposita, quia tũc essent duæ personæ. Natura igitur assumpta à uerbo, licet esset singularissima, quia (secundũ Damascenũ) assumpsit naturã in atomo, non tñ erat suppositata, siue personata, cùm Christus non sit nisi unicũ suppositũ, & una persona, uidelicet Verbi diuini. Ipsa enim singularissima natura assumpta, naturaliter debebat supponi tari in supposito proprio, sed fuit præuenta, & dependentiam eius terminauit suppositum alienũ, uidelicet diuinũ, propter quòd, Deus dictus est homo, & homo Deus. Indiuiduũ .n. in genere substãtiæ, et in natura rationali, non est necesse ꝙ habeat rationẽ suppositi, uel personæ. Sed hoc sibi tantũ cõtingit, quando per se existit. Tertiò in incarnatione, & matrimonio filii Dei cũ natura qumana fuerũt cõsequẽtia ad matrimoniũ, uidelicet, fidelis & indiuidua cohabitatio. Natura.n.
F humana in Christo inuiolatã fidẽ seruauit filio Dei, ob quã causam dicebat. Qui me misit, mecũ est, & nõ reliquit me solũ, quia ego, quæ placita sunt ei, facio sẽper Io. 8. Nec obstat ꝙ in morte fuerit diuinitas ab humanitate seperata, quia nõ

ab anima,& corpore :quia (secundũ Damascenũ). Quod semel assumpsit,nunquam dimisit, quod intelligitur (secundũ Doctores) de partibus essentialibus. De hoc incarnationis matrimonio,exponi potest prophetia Adæ consentientis connubio Euæ ex costa sui lateris formatæ,dicentis,Hoc nũc os,ex ossibus meis, & caro de carne mea. Gen. 2. Quia natura humana in Christo habet corpus, ex ossibus,& carne Christi,hoc ẽ ex Beatissima uirgine,quæ dicitur specialiter caro eius,propter speciale priuilegium præseruationis ab originali peccato. Alii omnes sunt natura filii iræ, & diaboli: cùm habeãt characterem eius,uidelicet originale. Præterea sicut in matrimonio carnali relinquit homo patrem, & matrem, ut adhæreat uxori suæ, sic Christus,ut adhæreret naturæ humanæ,reliquit patrẽ Io.6. Exiui à patre,& ueni in mundum. Quod sic intelligitur, quia antequã ueniret in mundum,non habebat naturam humanam,nec matrẽ. Et hæc dimissio intelligitur de secũda persona in diuinis,quo ad aliquẽ effectũ personalem,quia uidelicet contraxit matrimonium cum natura humana,& assumpsit eam,in unitate suæ personæ,& nõ pater. Ideò non dicimus,quòd pater in diuinis sit homo, neq; quòd homo sit pater. Similiter non assumpsit naturam Beatæ uirginis,quæ est eius uera mater ,sed, ut dictum est,assumpsit præcisè naturam singularem humanam in eadem uirgine, Spiritus sancti uirtute, formatam. Communicatio .n. idiomatum,non potest fieri, duabus naturis separatis,nisi illæ hypostaticè uniãtur in uno supposito,hoc est,nisi sit unum suppositum sustinens,& terminãs illas duas naturas, sicut in Christo. Pater enim,& Spiritus sanctus hoc modo non cõmunicant suam personalitatem,ideò non dicuntur terminare naturam humanã, & per consequens nec incarnari,quia si terminarent unà cum filio, tunc idẽ homo diceretur, pater,filius,& Spiritus sanctus, quod non conuenit,sed bene congruit,ut tantùm secunda persona in diuinis incarnaretur, ut ille,qui ex patre filius erat in diuinis,idem esset etiam filius in humanis. Incarnatio etiam, ex quo facta fuit in remedium peccati Adæ,qui peccauit appetendo scientiam, ut patet ex uerbis serpentis promittentis homini scientiam boni & mali, ideò congruũ fuit,ut qui per inordinatum appetitum sciẽtiæ recesserat à Deo,per uerbũ,quod est sapientia Patris, reduceretur in eundem,& instauraretur ab eo.

G

H

Quomodo magna miseratio Dei per incarnationis mysterium,parabolico sermone,insinuatur in Euangelio,per hominẽ illum,qui de Hierusalẽ descendit in Hierico,& incidit in latrones. Cap. .XIII.

SANE is homo, secundum mysticam significationem, erat primus parens,qui de perfectione suæ cõditionis decidit in mutabilitatẽ, & instabilitatem, per peccatum. Hierico enim ,luna interpretatur, & Hierusalem,uisio pacis. Incidit in latrones,qui eum despoliauerunt, & plagis impositis, abierunt, semiuiuo relicto,Luc.x. quia in Dæmonis incidit potestatem,qui nudauit eum gratia,& ueste immortalitatis. Vulnerauit insuper animam eius, ignorantia,pronitate ad malum, affectuq; mundi. Sed tamen semiuiuum reliquit,eò quòd Dei agnitionem,& pœnitudinis locum, illi penitus non abstulit. Hunc Sacerdos,& leuita saucium, & miseris affectum modis, uidentes, præterierunt: quia nec ueteris legis ritus, sacrificia, & sacerdotium, neq; Moyses, Aaron,aut quispiam Patriarcharum, Prophetarum, uel antiquorum patrum, potuit uulnerato homini efficaciter mederi. Samaritanus uerò

A

illac transiens,& misericordia motus,impendit illi subsidium, alligauit uulnera eius, infundens uinum,& oleum, quia Dominus noster Iesus Christus hominum custos (Samaritanus enim custos interpretatur) per dispensationem carnis in hunc mundum ueniens, salutiferam nostris uulneribus attulit medicinã, sacramentorum efficacem gratiam contulit, misericordiæ dulcedinem nobis infudit, ac intra stabulum, idest sinum,& septa ecclesiæ reductos, ad integram sanitatem reuocauit. Sed obiiciet quispiam,non esse differendam medicinam, sed
B statim lethifero adhibenda est morbo, ne ex dilatione,ægrotus incurrat mortis periculum. Cùm igitur adeò noxius fuerit morbus ille, quo tantùm laborauit genus humanum, paulò post lapsum,mittendus erat Dei filius, qui per incarnationem perditum hominem redimeret. Cui respondendum est, nunquam medicinam magni ponderis, & momenti cuiquam adhiberi ægroto debere,nisi antè fuerit præparatus per purgatorias potiones. Alioqui efficax non esset,neq; operatoria medicina illa,quæ daretur crudis adhuc, & indigestis humoribus totum corpus occupantibus. Ita sanè, si protinus post lapsum fuisset exhibitum mundo diuinæ incarnationis mysterium, nemo illud propter sublimitatem rei
C capere potuisset, cùm non fuissent prædispositi hominum animi ad illius comprehensionem. Ideò Deus noster infirmitatis non ignarus, uoluit prius per Prophetarum oracula, uelamenta figurarum,& promissiones cœlitus factas, præparari mentes ad expectationem tanti beneficii, & demum dispositis hominibus, & præmonitis,hoc tantum munus cœlo demittere ab alto, ne repentina illa Luce effulgente desuper, obtunderentur oculi nostri,& immensitate claritatis diuinæ,eorum acies perstringerentur. Proinde & in legis naturæ decursu, & Mosaicæ,uaria dedit contra dictum morbum remedia,nunc circumcisionem, nunc sacrificia,& expiationes. Nullo enim tempore post lapsum, destitit homini necessariis ad salutem adesse remediis. Idcirco Dominus Damascenus libro .3.capite primo ait. Quòd Deus multis prius,ut pædagogus instruxit hominem. Siquidem pædagogus, puerìq; ductor,seueritate disciplinæ coercet illum à uitiis, ad bonumq; inflectit, eundem etiam terrore,ac minis potius absterret ab inhonesto, quàm suauitate adhortationis. Sic Deus per totum ueteris testamenti decursum,nunc horrenda punitione malorum, nunc legis Mosaicæ in clango-
D re, strepituq; tubarum datæ, durissimo iugo, genus humanum à uitiis deterruit, ad uirtutemq; induxit. Cùm autem uenit plenitudo temporis, & misit Deus filium suum in hunc mundum, tunc dulcedine paterni amoris, & lenitate legis euangelicæ ad bonum allecti sunt, & prouocati homines. Vnde Paulus ad Galatas tertio, inquit. Itaq; lex, pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iustificemur. At ubi uenit fides, iam non sumus sub pædagogo,sed omnes filii Dei per fidem,quæ est in Christo Iesu. Vt tamen grata foret, & idonea reconciliatio, debuit reconciliator ipse expers esse peccati, & nequaquam per peccatum esse subiectus morti,necessitatiq; moriendi. Talis profectò erat Dñs noster,in quem mors (quæ per peccatum intrauit in mundum) nullũ habuit Dominium, ius, & auctoritatem, sed sponte seipsum morti tradidit, ut nos,spiritu mortuos,uiuificaret. Pertulitq; mortem indebitam, ut nos à debita
E morte,cùm corporis,ne esset perpetua, tum animæ,liberaret. In nouissimis igitur diebus terminata uetustate temporum antiquorum circa hominem, magnũ patefecit clementiæ diuinæ pelagus, qua Deus humanam assumpsit carnem,
per

per quam inutile uas,& cõfractum humanæ massæ,solidatum est, & innouatum reparata natura nostra. Ignis per eum in terram missus & succensus, quo excoctum est in nobis, quicquid prius erat terrenum,& imbecille, & cœlestis uirtus animis nostris indita. Sacratissima nanq; caro Christi diuinitatem in se latitantem obuelans, fuit ut esca occultans hamum, quam quidem escam piscis uolens deglutire,ab hamo clanculum latente captus detinetur. Sic satanas immaculatam Christi carnem ad mortem,sua suggestione,deduxit, sperans eiusdem se ga uisurum spolio. Verùm à diuinitate in ea delitescente prostratus est,& collectam anteacto tẽpore p̃dam humani generis,meritò amisit: sic leuiathan(ut ait Iob.40. cap.)hamo captus est,& armilla diuinitatis perforata eius maxilla,uomuit omnes quos antè insatiabili ingluuie, tãquam suos absorbuerat. Res tamen dubia fuit, quis nam esset redempturus genus humanum. Non enim id potuit præstare purus homo, tametsi deberet: quia erat peccato obnoxius,& debitor Deo,pro suo proprio peccato. Omnes enim peccauerunt,ut inquit diuus Paulus ad Rom. 3. & indigent gratia Dei: Neq; id redemptionis humanæ munus præstare debuit Deus,& si posset,nam is non offenderat. Consentaneum est enim æquitati,eundem emendare iniuriam,qui intulit,nõ quidem secundum singulare suppositũ, sed naturæ affinitatem. Huic enim dubiæ rei inuenta est decentissima solutio, quòd secundum diuinæ sapiẽtiæ ordinationem,redempturus humanum genus esse Deus & homo,peccati prorsus immunis. Quia enim Deus, satisfacere potuit,cùm sit omnipotens, & immensus: & quatenus homo, debuit satisfacere. Et si insistas, angelum fuisse ad hoc opus mittendum: protinus obuiat diuinæ sapientiæ ratio, quæ exigit,ut satisfaciat is,qui debet illam præstare satisfactionẽ & possit. Neutrum autem horum congruit angelo: Non enim debuit pro homine satisfacere, quia non habet naturæ consortium cum eo, qui peccauerat. Neq; ex parentum nostrorum origine traductum est in angelos peccatum, aut obligatio ad pœnam. Neq; etiam potuit huiusmodi satisfactionem condignam Deo exhibere,cùm condigna satisfactio exigat,ut æquum,aut amplius reddatur ei, qui læsus est,quàm fuerit idipsum,quod in irrogatione iniuriæ fuerat ablatũ, quod angelus præstare nequit. Nam cùm culpa primorum parentum, quoquo pacto rationem habeat infinitatis, attendendo conditionem eius, qui offensus est, sola infinitæ dignitatis persona,potuit Deo rependere dignum satisfactionis obsequium. Quòd si iterum obiectes Christum,ut hominem,omnino fuisse peccati immunem, ut inquit Esa. 53. c. Qui peccatum non fecit,nec inuẽtus est dolus in ore eius, & proinde eum non debuisse satisfacere pro homine. Fatemur nos Dominum nostrum Iesum Christum,pro seipso,nihil satisfactionis debuisse,cùm in eo nulla fuerit contra Deum offensa. Verùm quia naturæ nostræ communicationem suscepit, & ex uitiata Adæ massa(sine tamen corruptione & uitio) carnem sumpsit, ratione huius cognationis cum hominibus, congruũ fuit,ut quia caro,& frater noster est,eam redemptionem,& salutem nostrã operaretur,fieretq; nobis iustitia,sanctificatio,& redemptio pri. cor. primo. Nusquã igitur angelos apprehendit,sed semen Abrahæ ad hebr. 2. quæ tamen miseratio in homines,non est à ratione decentiæ aliena,quia scilicet homo ea magis indigebat, quàm angelus,utriusq; naturam attendẽdo, tum quia minus indignus erat, tum deniq; quia magis ei prodesse poterat,quòd filius Dei naturam suam assumeret. Magis quidem indigebat, quia totus lapsus erat; minus indignus erat,

quia per alium corruerat. Deniq; plus ei proderat,quia adhuc in malo obſtina-
tus non erat. Huic accedit quòd aſſumptio humanæ naturæ, magis ſpectat ad
totius uniuerſi perfectionem, quàm angelicæ. Quia enim homo compoſitus eſt
ex natura corporali,& ſpirituali,& quodammodo communicat cum omni crea-
M tura: idcirco cùm humana aſſumitur natura,& deificatur,quodammodo omnis
natura creata in ea exaltatur,& euehitur,dum filio Dei unitur ſibimet conſimili.
Poſtremò congruum fuit potius naturam humanam, quàm angelicam aſſume-
re, propter diuinorum opeꝝ excellētem conſummationem: cùm in incarnatio-
ne præfata, ultimum coniunctum ſit primo, ubi eſt perfecta conſummatio,ſicut
apertè patet in circulo,qui eſt perfectiſſima figurarum,qui ad idem punctum re-
greditur, à quo incœpit. Deus enim creaturarum omnium principium eſt, ho-
mo uerò finis, & ultimum totius uniuerſi, quòd poſtremus omnium conditus
ſit. In angelicæ uerò naturæ aſſumptione,non ita luceret totius naturæ uniuerſi
N exaltatio, cùm nō ita habeat cum omni alia natura commercium,& affinitatem,
nec (ut patet) fieret ita diuinorum operum conſummatio per coniunctionē prin
cipii ad finem, cùm angelus minimè finis fuerit, & ultimus eorum, quæ à Deo
condita ſunt. Sed ſupereſt diſſoluenda inquiſitio, cur potius unigenitus Dei
filius (ut inquit Damaſcenus ubi ſupra) humanam ſibi carnem uniuit, quàm
Pater, aut Spiritus ſanctus? Cui reſpondetur: Neq; id quidem præter diui-
næ ſapientiæ rationem factum. Vnde maximè decens, & congruum fuit, ut
qui filius Dei erat ab æterno, à patre ſcilicet ante ſecula genitus, etiam filius
hominis eſſet in ſeculo,ex ſubſtantia matris in tempore natus. Ad hæc dico, ꝙ
beneficium incarnationis, ad hoc ordinatum eſt à Deo, & indultū hominibus,
ut ſimus filii Dei. Congruum itaq; fuit,ut filii Dei adoptiui efficeremur per eū,
qui eſt filius Dei naturalis,ſecundum beatum Auguſtinum dicentem, Vt homo
O ex Deo naſceretur,primò ex ipſo natus eſt Deus. Inſuper decentiſſimū fuit ho-
minem inter creaturas medium locum potitum,per mediam in beatiſſima trini-
tate perſonam reparari, ut congruè medium,medio reſponderet. Homo enim
cùm in meditullio creaturarum ſit collocatus,ſpiritualem ſcilicet ſupra ſe,& cor
poralem infra ſe habens,par fuit & æquum,per mediam trinitatis perſonam redi
mi. Cæterum quid decentius, quàm per eum reparari naturam lapſam,per quē
fuerat condita? Nō ne conſentaneum eſt rationi,per eundem reparationem fie-
ri,& primam formationem? At per filium Dei fuerat homo conditus, quia per
ipſum omnia facta ſunt Ioan. primo, igitur per eundem fuit reparandus, & pri-
P ſtinæ reſtituendus dignitati. Porrò in hac ſuſcipienda carnis diſpenſatione,uni
genitus Dei filius, inhumiliabilem (ut inquit Damaſcenus ubi ſupra) ſuam al-
titudinem, inhumiliatè humiliauit. Siquidem altitudo diuinitatis, ſecundum
ſubſtantiam,& maieſtatē ſuam, inhumiliabilis eſt,quia ſumma & ſuperimmen-
ſa, neq; aliquo pacto diminui,aut exinaniri in ſe,& ſecūdum ſe poteſt, ſicut nec
exaltari. Secundum uerò commercium,& annexionem ad alterum, humiliata
dicitur ipſa deitatis ſublimitas, quia coniuncta eſt, & unita humanæ ſubſtantiæ
plurimo interuallo, & improportionali graduum interſtitio,ab ea diſtanti,& lō-
gè inferiori loco conſtitutæ. Perinde atq; ſi Imperatoriam gerens maieſtatem
uxorem ducat filiam uiri infimæ ſortis, non propterea maieſtatis Imperatoriæ
quicquàm indignitatis aut imperfectionis ille contrahit ex huiuſmodi cōnubio,
ſed plurimum ſplendoris adiicit uxori,quam ignobili genere natam, euehit ad

impera.

Imperatorium fastigium,ita neq; diuina natura quicquam sustinet imminutionis, quòd humanæ naturæ longè subsidenti sit unita,sed hanc potius superexaltat ultra suam sortem ad summæ diuinitatis consortium. Si enim solaris radius ad hæc ima porrectus,non deiicitur à suæ perfectionis gradu, quòd fluminibus & aquis irradiet, à quibus uapores sustollens sursum reducit, quis nisi mentis inops putauerit,diuinæ naturæ sublimitatem,aliquid diminutionis subire posse, quòd ineffabiliter carni coniuncta, eam ad altã,& humanæ naturæ metas excedentem extollit unionem? Demum per hoc incarnationis & natiuitatis sacramẽtum descendisse dicitur Dei filius de cœlo, non quia cœlo se dimisit, & terram tunc primùm,diuinitate sua impleuerit, sed quia nouo existendi modo,ut potè per dispensationem carnis,præsentem huic mundo se exhibuit, cùm in terris uisus est,& cum hominibus conuersatus Baruch. 3. quo quidem modo prius non se terris obtulerat.

Q

R

De beneficio ex Christi incarnatione humano generi exhibito. Caput. .XIIII.

DOminus Ioannes Damascenus de Orthodoxa fide libro .4. capite.4. inquit. Filium Dei ea potissima ratione incarnatum, & ex uirgine natum, ut repararet in homine quod in prima ipsa conditione illi indiderat,& rursus ei impartiret, quod prius in creatione dederat, sed per præuaricationem labefactum fuerat. Siquidem creauit hominem Deus ad imaginem & similitudinem suam, Gen. primo. Imaginem quidem quantũ ad naturales animæ uires,intellectum,uoluntatem,memoriam fœcundam. Similitudinem uerò,quantùm ad uirtutum assimilationem, quibus à principio insigniuerat hominem, & decoratum reddiderat, quantùm ipsius ferebat natura. Impressitq; illi suæ diuinitatis signacula,immortalitatem,sapientiam, iustitiam, uirtutem,& cætera id genus,non tamen adeò expressè,& exactè, sicut in ipso reperiuntur signata, quia excedunt captum ipsius hominis. At quoniã hanc Dei imaginem nobis à principio inditam labefactauimus per peccatum,& ab illa diuina similitudine longè excidimus, per auersionem dissimiles ei facti, ipse ut hanc nostram repararet ruinam, assumpsit nostræ naturæ impotentiam, assumpsit Dei filius & fragilitatem,ut uirtutem pristinam nobis repararet, mortalitatem,& passibilitatem spontè suscepit, ut morte & passione sua, in nobis mortẽ destruens,immortalitatem,& impassibilitatem humano generi conferret. Et ut uno uerbo claudantur omnia, imperfectiones nostras in se sustinuit,ut ad perfectionem nos reduceret. Languores enim nostros ipse tulit (ut ait Esaias capite .53.) & dolores nostros ipse portauit. Posuit enim Deus in eo iniquitatem omnium nostrum,& liuore eius sanati sumus, Esa. ubi supra. Cumulatissima bona ex filii Dei incarnatione,& natiuitate,nobis prouenientia enumerans, Damascenus ubi supra,dicit,quòd per hanc benignam Dei misericordiam,qua uisitauit nos oriens ex alto,cessauit in primis Dæmonum mortifera cultura.Sanè cùm Moyses eduxit populum Israeliticum ex ægypto,dicuntur omnia ægypti simulacra corruisse,& eorum templa,aut fulmine tacta,aut terremotu diuina uirtute diruta fuisse,ut habetur.c. 31. Numerorum,prout non nulli contendunt, cùm ibidem dicatur. Nam & in Diis eorum exercuerat ultionem. Id itaq; figura erat

A

B

C

D

cultus

cultus Idolorum porsus extirpandi. Cùm uerus legifer noster Dominus noster (cuius Moyses typum gerebat) genus humanum ex ægypto spirituali, tenebris scilicet & umbra mortis, carcereq; ,& ergastulo peccati,& à durissimo Principis huius mundi imperio per Pharaonem significato, liberaret. Quod utiq; futurũ Propheta Esaias pronunciauerat.c.19.dicens. Ecce ascendet Dominus super nu
E bem leuem,& ingredietur Aegyptum, & mouebuntur simulacra Aegypti, Etenim super leuem nubem ascendit Dominus, quando carnem, de intemerata uirgine nullo peccati pondere prægrauata, animo in cœlestibus semper suspensa,& superni luminis illustrata splendore, sumpsit. Aegyptũ tunc ingressus est, quando humanæ carnis trabea indutus, subiit hanc tenebrarum uallem: ut eam cœlestis gratiæ lumine perfunderet. Et tunc commota sunt Idola Aegypti, quoniam per aduentum eius,& euangelicam promulgationem, superstitiosus, & pestifer Idolorum cultus est exterminatus. Idem quoq; & Daniel futurum uidit in spiritu, cùm conspexit lapidem excisum de monte sine manibus, qui Christum signi
F ficabat, percussisse statuam quatuor præcipuorum Regnorum, in quibus Idolorũ cultura maximè inualuerat, designatiuam,& eam prorsus comminuisse. Demũ Ezechiel.c.30. Disperdam (inquit) simulacra,& cessare faciam Idola de Memphi,& Dux non erit amplius de terra Aegypti. Hanc etiam futuram culturæ idolorum cessationem præcognouerunt (fortasse Dæmonum ministerio) sapientes gentilium, atq; deplorarunt. Quos acerrimè confutat beatus Augustinus. 8. de ciuit. Dei .c.23.& sumpto ex ipsis argumento, nostram religionem mũdam esse, & immaculatam mirumimmodum confirmat. Cuius quidem synceræ religionis, si plantatio prima inspicitur, cognoscitur profectò, Euangelii diuulgationẽ, & disseminationem christianæ fidei, omnino fuisse diuinæ uirtutis opus.

Dicti Articuli planior explanatio, ac errorum circa illum occurrentium confutatio. Caput. XV.

A CVM ergo ex supradictis pateat Christum, secundum naturam diuinam, ab æterno ineffabiliter ex patre natum. Eundem in hoc articulo intelligimus ex tempore de Spiritu sancto conceptum, & ex uirgine natum, quemadmodum antè multa sæcula uaticinatus erat, Esaias.c.7. cùm diceret. Ecce uirgo concipiet,& pariet filium &c. In quo articulo innuitur primò, quòd Spiritus sanctus Dominicæ carnis, & templi eius est formator, sic tamen, ut intelligas totam trinitatem hoc adorabile mysterium cooperatam esse, ut patet in responsione angeli beatæ uirgini .D. Spiritus sanctus superueniet in te &c. Et quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius Dei. Vbi per (altissimum) intellige patrem fontem & auctorem deitatis. Adest etiam uirtus altissimi, uidelicet. Filius, qui propriè carnem assumpsit. Adest & Spiritus sanctus, cui hoc opus peculiariter attributum, scriptura sibi dedicat. Sequitur.
B Natus ex Maria uirgine, ex quibus uerbis, Nicæni Concilii, adimpletur scriptura, prophetico mysterio perpetuam integritatem uirginis Mariæ, repræsentans, cùm ait, Ezechielis.44. Porta hæc clausa erit, & non aperietur, & uir nõn transibit per eam, eritq; clausa à principio, clausa fuit in ea uirginitatis porta, & soli Deo Christo principi patuit, respiciens ad orientem, unde sol oritur (ut inquit beatus Cyprianus) nunquam occidens, qui uisitauit nos oriens ex alto. Luc. primo

primo. Vt illucescat his qui in tenebris & in umbra mortis sedent. Per hãc portam prodiit sol ille iustitiæ, qui illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Spectabat enim porta ad uiam sanctuarii exterioris, quoniam ea natiuitas, erat extra uulgarem hanc nostram natiuitatem, nihil habens admistum humanæ concupiscentiæ, suscipiẽs uerbum carnem, non est mutatum in carnẽ, quia manens Deus suscepit hominem. Virginem uerò designat ex nomine, uidelicet, Maria, idq; non temerè, quòd & Lucas facit, dicens. Missus est angelus, ad uirginem desponsatam uiro, & subdit paulò post, & nomen uirginis, Maria. C
Hæc est illa, ad cuius nomen, omnes animæ recreantur piorum. Eua siquidem diabolo assentiens, mortem orbi, & maledictionem intulit. Maria uerò angelo fidem adhibens, benedictionem & uitam protulit. Per Euam serpentis afflatu deceptam, uenit calamitas. Per uirginem, Spiritus sancti afflatu grauidam, rediit beatitudo. Per preuaricationem Euæ, iræ filii nascimur. Per Mariam uero Deo perfectè subditam, dicto angelico credẽtem, Christum accepimus, per quem renascimur, & filii Dei adoptiui efficimur. Io. primo & .3. Eua Dei mandatum cõtẽnens gratiam Dei amisit, audiuitq; multiplicabo ærumnas tuas, in dolore paries &c. Maria apud Deum inueniens gratiam, humilis audiuit. Aue gratia plena Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus uẽtris tui, D
nimirum in quo benedicentur omnes tribus terræ. In hoc quidem sexto articulo, multi errauerunt, ideò patres in maiori symbolo, uidelicet in synodo Nicæna, multa addiderunt, quibus omnes destruuntur errores. Origines enim, prout beatus Thomas in. 5. opusculo scribit, & in declaratione huius articuli, asserit, quòd Christus est natus, & uenit in mundum, ut etiam saluentur dæmones, saltem in fine mundi, quod est contrarium scripturæ dicenti Matth. 25. Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Quare E
ad hunc eliminandũm errorem, additur. Qui propter nos homines, & non propter Dæmones. Similiter & propter nostrã salutẽ. Fotinus uerò, & si dicat Christum natum de beata uirgine, addit tamen uenenum, dum subdit, quòd sit purus homo, qui tamen bene uiuendo, & uoluntatem Dei exequẽdo, meruit filius Dei fieri, sicut & cæteri sancti. Contra quem Io. 6. Descendi de cœlo, non ut faciam uoluntatem meam, sed eius qui misit me. Constat autem quòd non descendisset, nisi ibi fuisset, ibi autem non fuisset, si esset purus homo. Ideò ad excludendum hunc errorem dicitur. Descendit de cœlo. Manichæus uerò inquit, quòd licet filius Dei fuerit semper, & descenderit de cœlo, non tamen habuit ueram carnem, sed phantasticam, uel apparentem, quod est erroneum, attribuere uidelicet doctori ueritatis, mendacium, non enim dixisset Luc. 24. Palpate & uidete, quia spiritus carnem, & ossa nõ habet, sicut me uidetis habere. Propter hoc, additum est in symbolo, & incarnatus est. Hebion uerò genere hebræus dixit, quòd Christus natus erat ex beata uirgine, sed ex uirili semine. Contra quem G
dixit angelus, quod in ea natum est, de Spiritu sancto est. Valentinus, licet confiteatur, quòd Christus cõceptus sit de Spiritu sancto, addit tamen blasphemiã, quòd, uidelicet, Spiritus sanctus portauit unum corpus cœleste, & posuit in Beata uirgine, quod fuit corpus Christi, adeò quòd secundum eum beata uirgo præparauit tantùm sibi locum. Cui angelus aduersatur dicens Luc. primo. Quòd enim ex te nascetur sanctum, uocabitur filius Dei. Et ad Gala. 4. At ubi uenit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, factum ex mulierẽ. Ideò additum est,

in symbolo

F in symbolo Nicæno. Ex Maria uirgine. Arrius uerò, & Apollinarius dixerunt quòd licet Christus fuerit uerbum Dei,& ex Beata uirgine natus,non habuit tamen animã,sed loco eius data fuit sibi diuinitas,quod est expresse cõtra scripturam, cùm ueritas dixerit Io.12. Nũc anima mea turbata est,& Matth. 26. Tristis est anima mea usq; ad mortem. Ad hunc autem errorem excludendũ sancti patres subdiderũt, Et homo factus est, Anima modò,ut habetur,extra de sum.tri. & fide catholi. cap. Firmiter,est forma hominis,nec potest esse homo sine ea, & dicens oppositum,anathematizatur. Conclusiuè igitur dico, quòd non sufficit nobis credere supradicta,cùm dæmones credant,& cõtremiscant.Iaco.2. Exclamantes, Iesu filii Dei altissimi,uenisti antè tempus torquere nos. Matth. 8. Sed G operæprecium est, ut credamus,omnia prædicta in hoc articulo propter nos facta, quemadmodum Nicænum demonstrat symbolum,dicens.Qui propter nos homines,& propter nostram salutem descendit de cœlis &c. Venit igitur de cælis Deus homo factus ex uirgine (secundum beatum Augustinum lib.7. confessionum.c.18.) Vt esset mediator Dei,& hominum, homo Christus Iesus, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Vt esset uia per quam ueniremus ad patrem, Io. 14. Ego sum uia &c. Non enim est aliud nomen sub cælo,in quo oporteat nos saluos fieri. Verbum enim caro factum est, ut lactaret infantiam nostrã sapientia Dei, per quam creata sunt omnia, induit humanam naturam æterna ueritas,ut subditos erigeret ad seipsum, ut aperiret uolũtatem Dei nobis,ut erudiret nos abnegare omnem impietatem, & secularia desideria, ut inquit beatus Augustinus,de symbo. ad catechumenos, ut nos diuerteret à nobis ipsis, & ad se reduceret, ut carnales faceret spirituales, ut filios hominum, per adoptionẽ faceret filios Dei. Conceptus de Spiritu sancto, sine omni humana, & carnali actione. Idq; propter nos,ut conceptionem nostram carnalem ac impuram mũdaret, nosq; per infinitam suam,patrisq; misericordiam,in Spiritu sancto regeneraret. Natus ex Maria Virgine, illæsa ipsius uirginitate,ac pudore permanẽte. Idq; propter nos,& ut natiuitatem nostram originalis peccati macula pollutam, purgaret Deus,& homo.Nam quis posset hæc,nisi esset pariter Deus, & homo? Quis enim (ut Iob ait) potest facere mundum de immundo conceptum semine, non ne tu qui solus es?

De septimo Articulo,uidelicet. Passus sub pontio Pilato, crucifixus, mortuus,& sepultus. Caput. XVI.

A IAM mysterium illud excessiuæ charitatis,& passionis filii Dei ingrediamur,& dicamus cũ sãcta matre nostra Ecclesia.Credimus Christũ uerè in humana natura passũ,de quo Esa.53.c.clamat.Verè langores nostros ipse tulit,& dolores nostros ipse portauit. Et Lu.22.de seipso dñus dixit.Desiderio desideraui,hoc pascha mãducare uobiscũ,anteq̃ patiar.Et c.24.dicitur. Nõ ne oportuit Christũ pati, & ita intrare in gloriã suam. Et primæ Petri. 2. Qui cum pateretur, non comminabatur. Proposuerat enim nos Deus pater redimere,non corruptibilibus, auro,& argento,sed precioso sanguine filii sui. Passus igitur est Saluator noster in corpore,dolorem,& in anima tristitiã,de qua dixit. Tristis est anima mea usq; ad mortẽ. Et cõstitutus in agonia, factus est sudor eius,sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Absit autem, ut creda-

credamus Christum,damno aliquo,impassibilis diuinitatis,in carne passum,aut passionem,quā in carne & animo sustinuit, per diuinitatis unionem absorptam esse. Pro maiori tamen prædictorum declaratione,notanda sunt quædam, quæ de huiusmodi passione dicit diuus Thom. in tertia parte summæ.q.46. art. 5. uidelicet. Quòd pasfiones humanæ si considerentur quo ad speciem, sic nō oportuit Christum pati omnem pasfionem,cùm multæ similes sibi inuicem contrarientur, sicut combustio in igne,& submersio in aqua. Et loquimur in præsentiarum,de pasfionibus ab extrinseco illatis,cùm nō decuerit Christum pati pasfiones à natura,siue ab intrinseco causatas,ut ægritudines,secundum magistrum sententiarum dist.15. tertii senten. Secundum uerò genus, passus est omnē humanam pasfionem. Et hoc uel ex parte hominum à quibus passus est,ut à Gentilibus,à Iudæis,à masculis, & fœminis,sicut patet de Ancillis accusātibus Petrū. Similiter de principibus,ministris eorum,& popularibus,iuxta illud ps.2. Astiterūt Reges terre,& Principes cōuenerūt in unū, aduersus Dñum & aduersus Christū eius. A familiaribus etiam,& notis,ut patet de Iuda eum prodente, & de Petro negante. Vel ex parte etiam eorum in quibus homo potest pati. Et sic passus est Christus in suis amicis eum deserentibus,in fama per blasphemias contra eum prolatas, in honore & gloria,per irrisiones, & contumelias sibi illatas, in rebus per hoc,quia etiam uestibus expoliatus fuit, in anima per tristitiam, tædium, & timorem, in corpore per uulnera,& flagella. Vel ultimò potest considerari pasfio, quantum ad corporis membra,quia idem passus est in capite pungentiū spinarum coronam, in manibus & pedibus fixionem clauorum, in facie alapas, & in toto corpore flagella. Fuit enim passus secundum omnem sensum corporeū. Secundum enim tactum clauis affixus. Secundum gustum, felle, & aceto potatus. Secundum olfactum,in loco cadauerum pædore infecto appensus patibulo. Secundum auditum,lacessitus uocibus blasphemantium,& irridentium. Secundum uisum, respiciens matrem & discipulum,quem diligebat, flentes. Dolor etiam Christi maior fuit, & intensior omnibus doloribus, de quo Tren. primo,ex persona Christi dicitur. Attendite,& uidete,si est dolor sicut dolor meus, fuit profectò maximus propter quatuor causas. Primò propter doloris causam, nam doloris sensibilis causa fuit, læsio corporalis,quæ acerbitatem habuit ex genere pasfionis, cùm mors crucis esset acerbisfima, ex quo claui infiguntur in locis neruosis,& maximè sensibilibus, uidelicet, in manibus,& pedibus. Pondus etiam corporis pendentis,& doloris diuturnitas,augent dolorem, cum non statim moriantur, sicut ii qui gladio interficiuntur. Doloris etiam interni causa fuerunt, omnia peccata humani generis, pro quibus patiendo satisfaciebat, & specialiter casus iudæorum,& aliorum in eius morte delinquentium, & præcipuè discipulorum,qui scandalum pasfi sunt in Christi pasfione. Similiter & amisfio uitæ corporalis,quæ est ultimum terribilium, & naturaliter horribilis humanæ naturæ. Secundò ex perceptibilitate patientis, secundum animam, & corpus, secundum enim corpus, quia erat optimè complexionatus, ex quo corpus suum miraculosè formatum erat uirtute Spiritus sancti(unde & illa quæ per miraculum fiūt sunt aliis potiora,sicut dicit Chrysostomus de uino, in quod Christus conuertit aquam in nuptiis.) In eo etiam maximè uiguit sensus tactus,ex cuius perceptione sequitur dolor. Anima etiam secundum uires interiores tenacisfimè apprehendit omnes tristitiæ causas. Tertio magnitudo doloris Christi

B C D

potest

poteſt conſiderari,ex doloris,& triſtitiæ puritate. Nam in aliis patientibus,mitigatur interior triſtitia, & exterior dolor, ex aliqua conſideratione rationis per quandam redundātiam à ſuperioribus uiribus ad inferiores,quod in Chriſto patiente nõ fuit, quia unicuiq; uirium permiſit agere,quod eſt ſibi proprium,ſicut inquit Damaſcenus. Quartò poteſt conſiderari ex hoc,quod paſſio illa, & Dolor à Chriſto fuerunt aſſumpta uoluntariè propter finem,liberationem (ſcilicet) hominis à peccato. Et ideò tantam quantitatem doloris aſſumpſit, quanta erat proportionata magnitudini fructus, qui inde ſequebatur. Anima etiam Chriſti patiebatur ſecundum omnes uires inferiores, quia in ſingulis uiribus animæ inferioribus,quæ circa temporalia operantur,inueniebatur aliquid, quod erat cauſa doloris Chriſti. Sed ſecundum hoc,ſuperior ratio non patiebatur in Chriſto ex parte Dei obiecti ſui, qui non erat animæ Chriſti cauſa doloris, ſed delectationis & gaudii, ſecundum autem illum modum paſſionis, quo potentia aliqua dicitur pati, ex parte ſui ſubiecti, ſic omnes potentiæ animæ Chriſti patiebantur, cum omnes radicentur in eſſentia eius ad quam peruenit paſſio, paſſo corpore, cuius eſt actus. Hæc beatus Thomas ubi ſupra articulo .7.

Opinio diui Bonauenturæ ſuper hoc paſſionis Chriſti articulo Caput. .XVII.

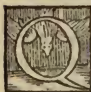
Ictus enim Doctor. Diſt. 15.3.q.pri. inquit. Quòd congruum fuit Chriſtum aſſumere naturam noſtram paſsionibus afficiendam,
A & hoc præcipuè ex tribus, uidelicet, propter pretium noſtræ ſalutis, propter exemplum uirtutis, & propter fulcimentum noſtræ fragilitatis. Propter primum,quia propoſuerat redimere nos,nõ corruptibilibus, auro, & argento,ſed pretioſiſsimo ſanguine ſuo,& animam ſuam ponere pro animabus noſtris,ad quod non eſſet idoneus,niſi naturam deficientem, & paſsibilem aſsũpſiſſet,& propterea pœnalitates noſtras debuit in ſeipſo habere. Propter uirtutis exemplum fuit etiam congruum,& ſpecialiter humilitatis,patientiæ, & pietatis,quibus peruenitur ad cœlũ,& in quibus uoluit Chriſtus,ut nos ſe ſe imitaremur,unde dixit Matth.11.Diſcite à me quia mitis ſum,& humilis corde Poſtremò aſſumpſit pœnalitates noſtras propter fulcimentum noſtræ fragilitatis, ob quã, rationalis natura difficultatem habet ad credendum uera, iraſcibilis ad ſperandum ardua,& concupiſcibilis ad amandum bona,ideò ſaluator noſter,nõ modò uoluit nobis aſsimilari in natura,ſed etiam in pœnalitatibus,ut manifeſtando in se ueritatē humanæ naturæ,præberet fulcimētum noſtræ rationali ad credēdum. Oſtendēdo etiam immenſitatem ſuæ miſericordiæ, per ſuſceptionem noſtræ miſeriæ,præberet iraſcibili fulcimentum ad ſperādum. Oſtendendo uerò magnitudinem ſuæ beneuolētiæ, præberet cõcupiſcibili incitamētum ad ſe amādum. Ideò, licèt incõgruum uideatur huiuſmodi defectus reperiri in Chriſto,ſi per ſe conſiderentur,tamen, ſi ad finem referantur,magnam in eis inuenies congruitatis condecentiam. Quæſtione uerò ſequenti,pro maiori adhuc prædictorum intelligentia,ait,quòd quidã ſunt defectus, qui ſunt ex culpa: et quidã,qui ſunt
B ex culpa,& ad culpam,ſicut pronitas ad malum,& difficultas ad bonum: Et hos omnes nõ decuit Chriſtum aſſumere,cùm fuerit miniſter iuſtitiæ,omnino ſegregatus à peccatis. Alios autem defectus decuit aſſumere, ſed non omnes, quia quidam

quidam ſunt naturales,quidam perſonales.Naturales uoco,qui totam reſpiciūt, naturam humanam,ſicut fames,ſitis, fatigatio, & ſimiles. Perſonales uerò ſunt qui reſpiciunt aliquas perſonas ſpecialiter,ſicut diuerſę ægritudinum ſpecies. Quoniam ergo Chriſtus uenerat naturam humanam redimere communiter ſine perſonarum diſtinctione, hinc eſt quòd defectus naturales nō perſonales,pœnales tantùm,non uitioſos debuit in ſe habere. Dicit etiam in eadem Diſt. art.2. q.2.Quòd non modo fuit uerus dolor in Chriſto,ſed & triſtitia, nō tamen omnino eo modo,quo in nobis eſt. Pro quo notandum,quòd eſt quædam triſtitia, quæ eſt præter rationis imperium,& iſta eſt quæ conſurgit,ex quadam neceſſitate,& ſubreptione,ſicut primi motus,prout dictum eſt in tractatu decē præceptorum,ſuper illud.Non occides, & hæc eſt cōmunis ſapiētibus,& inſipientibus,bonis,& malis. Eſt & alia triſtitia,quæ eſt contra rectum rationis iudicium,& hæc ē in qua ratio ſubiicitur ſenſualitati,quæ nō tantùm turbatur, ſed ēt conturbatur. Alia eſt,quæ eſt ſubiecta rationis imperio,& iudicio,& hæc eſt,quādo quis triſtatur ratione dictante,& ſuadente ipſum tantùm,& taliter super aliquo debere triſtari. Et ſic dico,quòd in Chriſto fuit triſtitia hoc ultimo modo, cū de nullo triſtatus fuerit,niſi prout dictabat ei ratio,& hoc idem innuitur Io.xi. ubi dicitur. Ieſus autem infremuit ſpiritu,& turbauit ſemetipſum,in quo oſtenditur, quòd turbatio,& triſtitia rationi nō præſidebat,sed ſubiacebat. Primis uerò duobus modis relegata erat ab eo penitus triſtitia. De ira,an fuerit in eodē, dicit idem ſanctus ubi ſupra.q 3.Quòd ira uno modo dicit purè affectionem, & hoc modo eſt affectus deteſtationis alicuius mali apparentis,uel exiſtentis. Alio modo ira dicit affectum cum pœna,& ſic ira habet perturbationem, & inquietudinem annexam,& hoc in triplici differentia,quia,aut perturbatio illa tangit ſolùm potētias inferiores,& non oculum mentis,aut tangit dictum oculum ad tempus turbando, aut attingit ipſum perturbando,& obnubilando. Et hoc modo,ſecundum catholicos doctores,motus irę in quatruplici differentia reperitur. Vno modo, ut purè dicit affectum deteſtationis,& hoc modo potuiſſet eſſe in Adam in ſtatu innocentiæ. Alio modo ut dicit motum deteſtationis cum inquietatione,& perturbatione partis ſenſualis,ſine aliqua perturbatione mentis, & hoc modo affectio iræ fuit in Chriſto,ſicut enim dicit Euangelium,Infremendo conturbauit ſe ipſum. Tertio modo, dicit affectum deteſtationis cum cōmotione, & perturbatione,non modò partis ſenſualis,ſed etiam rationalis ad tempus,& hoc modo reperitur ira in uiris iuſtis,qui iraſcuntur ex zelo,de quibus dicit Gregorius, quòd inde mens perturbata proficit,ut clareſcat,ſicut oculus per collyrium immiſſum ad tempus perturbatur,ut poſtmodum clarior efficiatur. Quarto modo ira dicit affectum deteſtationis cum cōmotione ſenſualitatis,& etiā mentis, ita quòd cōmotio illa habet ſecum perturbationem mentis annexam, uel ad illam eſt ordinata,& ſic ira eſt ex uitio,& reperitur in criminoſis,ac prohibetur à Deo. Ad propoſitum dico,quòd in Chriſto fuit paſſio iræ,ſiue affectio, prout uidelicet dicit affectum deteſtationis,& cōmotionē partis ſenſitiuæ,quæ tamen ſubiecta eſt rationi. Non aūt fuit in eo ira,prout dicit perturbationem oculi mentalis,& prout dicit affectum repunitionis,inquantum uidelicet ille affectus eſt ex libidine uindictæ,& non ex zelo iuſtitiæ,cùm ſic ſit paſſio perturbans. Addit idem, diſt. 16. ubi ſup. q.2. Quòd paſſio & dolor Chriſti inter oēs paſſiones fuit acerbiſſima, & acutiſſima quod patet,ſi illa cōſiderētur,quæ doloris paſſionē acerbiorē reddere

C D E F G H

ſolent,& hæc ſunt tria,uidelicet cauſa pasſionis,modus patiēdi, & conditio patientis. Si conſideretur cauſa, ob quam Chriſtus paſſus eſt, fuit in eo doloris afflictio magna, non enim patiebatur pro culpa propria,ſed aliena,& non modò pro amicis,ſed etiam pro inimicis,& pro his,quos uidebat ingratos. Si autem cōſideretur modus patiendi, fuit in eo dolor acerbior propter generalitatē, quia in omnibus membris affligebatur. Si uerò conſideretur qualitas, uel conditio patientis,maxima fuit afflictio, propter perfectiſſimam cōplexionis æqualitatē, & propter ſenſus uiuacitatē. Vnde quia nullus potuit ei in talibus,æqualitate cōplexionis,uel ſēſus uiuacitate æquari,dolor illius omniū dolorum fuit acerbiſſimus

De Pasſione corporis Chriſti,& impasſibili eius diuinitate. Cap. XVIII.

Vanuis Saluator noſter uerè uulnera,plagas, & mortem, paſſus ſit, non tamen ſecundum utranq; naturam hæc ſuſtinuit,ſed duntaxat ſe-
A cundū humanā. Diuinitas autē, quia ſuaptè natura eſt impaſſibilis ab omni pasſiōis iniuria credi debet aliena. Vnde Casſiodorus ſuper pſ. 21. inquit,paſſus ē impasſibilis,per pasſibilem, quam ſuſcepit, humanitatē. Immortalis mortuus eſt,& qui nunquam moritur,reſurrexit. De quo loco beatus Cirillus locutus eſt. Gratia uerò Dei pro omnibus guſtauit mortem,tradens ei proprium corpus, quanuis naturaliter ipſe uita ſit,& reſurrectio mortuorum. Similiter & beatus Ambroſius,idem patiebatur,& non patiebatur,moriebatur,& non moriebatur,ſepeliebatur,& non ſepeliebatur. Hæc Casſiodorus. Vbi affirmatiua uerba ad humanam, negatiua uerò ad diuinam accommodantur ſubſtantiam. Nempe idem Chriſtus patiebatur ſecundum humanitatem, & non patiebatur ſecundum diuinitatem, & ita de aliis. Cæterùm ad familiarem manuductionem,qua intelligatur propoſitum, Diuus Damaſcenus libro tertio cap. 26. ponit exemplum de corpore & anima humana,inquiens,quod inciſo corpore noſtro,anima illi coniuncta nō incidatur,symbolum quoddam eſt, & exēplum diuinitatis,non ſuſtinentis pasſionem, quanuis ei caro coniuncta pasſioni fuerit expoſita,nomine carnis totam naturam humanam intelligendo. Quòd uerò patiente corpore inciſionem,anima illi compatiatur,in eo diſſimile eſt exē-
B plum,nam neque compaſſa eſt,neque condoluit diuinitas carni patienti,cū ſit prorſus aliena ab omni pasſibilitate & mutatione. Et hoc præſignatum fuit in immolatione ipſius Iſaac facta ab Abraham, in qua Iſaac ereptus fuit à gladio, angelo inclamante,ne extenderet pater in eum manus. Et ſic aries hærens cornibus inter uepres immolatus eſt pro Iſaac. Quippè in eo ſacrificio,Iſaac diuinitatis gerit typum nulli moleſtiæ, aut pasſioni obnoxiæ, Aries uerò humanitatem Chriſti oblatam pro peccato deſignat,qui quidē cornibus hæſiſſe inter uepres traditur, quia Chriſtus ut homo inter duo brachia crucis,ſuſpēſus eſt. Et,ut ait ſcriptura in perſona Chriſti,ſpinis peccatorum ſuorum circūdedit me populus hic. Vnde, Gen. 22. c. dicitur. Quòd angelus Dñi de cælo clamauit dicens. Non extendas manum tuam ſuper puerum,neq; facias ei quicquam, ubi glo. interli. inquit. Quia
C caro crucifigi,diuinitas tangi non potuit. Et Leuitici. 14. Mundatus à lepra iubetur offerre pro ſe duos paſſeres uiuos;quorum unum immolari curabat, alterum aūt uiuum dimittere præcipiebatur, ut in agrum auolaret,nempe per duos paſſeres,glo. eodem loco intelligendas eſſe dicit,Chriſti diuinitatem, & humanitatē, per paſſerem unum,qui immolari præcipitur, ſignificari aſſerit id quod in Chriſto

paſſibile

pasſibile eſt,& occidi pōt,per alterū uerò,qui uiuus dimiſſus auolabat in deſertū, D
glo. accipi debere ſētit diuinitatē Xp̄i impaſſibilē. Deniq; idē myſteriū, arduūq; ſacramentū humanitatis in Xp̄o paſſæ,& diuinitatis à paſſione immunis,atq; expertis,ſub occulto figuræ uelamine deſignatur leuitici,16. cap. ubi deſcribitur ritus purgationis totius populi,obſeruandus in die expiationis ſolēni:in quo quidem ritu obſeruatur,quòd Aaron ſuſcipere debeat ab uniuerſa multitudine filiorum Iſrael duos hircos pro peccato,quos ſtare faciat coram domino in oſtio tabernaculi teſtimonii,mittens ſuper utrunq; ſortem, unam domino, alteram capro emiſſario. Cuius exierit ſors domino,offeret illum pro peccato,cuius autem in caprum emiſſarium,ſtatuet eum uiuum coram domino, ut fundat preces ſuper eum,& emittat illum in ſolitudinem. Nempe Chriſtus,quia pro totius mundi expiandis peccatis oblatus eſt,hircus pro peccato non abſurdè nuncupatur. Duorum autem hircorum,is,qui miſſa ſorte immolabatur,ſanctiſſimam Chriſti carnem ſignificat, pro peccatis noſtris oblatam,& grauiſſima paſſam ſupplicia, is uerò ſuper quem uenit emiſſionis ſors, Chriſti diuinitatem inſinuat impaſſibilem. Quod & glo. eodem loco comprobat, dicens. Quia Chriſtus Deus, & homo,ſecundum humanitatem paſſus,ſecundum diuinitatem impaſſibilis. Sumuntur duo hirci,& ſtatuuntur coram domino in oſtio tabernaculi, ipſe enim eſt uerum oſtium,quod ducit ad oſtiū tabernaculi teſtimonii,quod eſt in cælis. Mittit Aaron ſuper utrunq; ſortem, qua diuinitatem,& humanitatem diuidi intelligamus, ut hæc patiatur,illa confortet patientem,unam domino,alteram capro emiſſario,Chriſto ſcilicet. Et paulo poſt ſubiūgit. Et abiit hircus emiſſarius in ſolitudinem,ideſt Chriſti diuinitas in ſinum patris,quò nullus accedit niſi ipſe,& Spiritus ſanctus. Abiit ergo,quia operandi uirtutem cohibuit, & portauit iniquitates noſtras,non ut haberet,ſed ut conſumeret. Deus enim ignis conſumens eſt, Deut.4. Et rurſum. Abiit in ſolitudinē, de qua dicitur. Terra deſerta inuia,& inaquoſa, p̄s. 62. Ibi hoſtis locum non habet,ubi Deus manet. In cælum enim diuinitas tempore paſſionis abiiſſe dicitur,non locū mutans,ſed quodammodo uirtutem cohibens,ut poſſent impii conſumare paſſionem. Cæterū E
Dominus Damaſcenus ubi ſupra,alio ſenſibili exemplo manuducit imbecillitatem noſtram ad rectè intelligendum,quo nam modo id fieri poſſit, quòd carne mortem patiente,diuinitas illi coniuncta manſerit impaſſibilis, exemplo inqui ſolaris radii arborem ſuperillucentis,dum ait. Nam quemadmodum ſole arborē ſuperillucente, ſi ſecuris incidat arborē, inincifus,& impaſſibilis perſeuerat ſol: multò magis Chriſti diuinitas ſecundum hypoſtaſin carni copulata,carne patiēte,impaſſibilis perſeuerabit. Non tū neceſſe eſt,hæc exempla rerum ſenſibiliū, undequaq; ſimilitudinem habere,ut nullū inter ea ſit diſcrimen. Quod & beatus Hieronymus in expoſitione fidei catholicæ atteſtatur,cū ait. Ad hoc primò omnium illud dicimus,cùm etiam in exteris rebus præferuntur exempla, nō per omnia ſeruare poſſunt ſimilitudinem rei illius,cui præbere putātur exemplum, ſed unius alicuius partis,pro qua uidentur aſſumpta, ſimilitudinē tenent. Quēadmodum exemplo fermenti,& retis,quorum utriq; in euangelio regnum cælorum comparatur,idem deinde diffuſius explicat, poſt quæ demum ſubiungit. F
Ex quibus conſtat,exempla non in omnibus iis,quorum exempla ſunt, eſſe ſimilia,alioqui ſi eadem eſſent in omnibus,iam non exempla dicerentur,ſed ipſæ potius res,de quibus agitur,uiderentur &c.

De secunda parte & tertia, articuli supradicti, uidelicet, de Crucifixione, & morte Christi. Caput. .XVIIII.

A Ortis genus audis, quando dicitur Crucifixus, quod, ut erat maximè cruciabile, ac lentum, ita erat maximè ignominiosum, & præcipuè apud iudæos, cùm in lege eorum scriptum esset, Maledictus homo, qui pendet in ligno. Cur autem hoc mortis genus omnium acerbissimum elegerit Deus, præter scripturæ uaticinium, quæ hãc, & typis, & prædictionibus apertissimis futuram prodiderat, non oportet christianum admodum in inquirendo esse curiosum, modò credat, ac sciat id mortis genus ad redimendũ naturam humanam, ne dum optimum, sed & decentissimum fuisse. Decebat .n. ut qui in ligno, per superbiæ & uoluptatis stimulos, uicerat, in ligno quoq;, per profundissimam humilitatem, & ingentissimos dolores, uinceretur. Decebat ẽt, ut Christus expansis brachiis à terra sublimis, penderet, qui pro sua ineffabili misericordia quærebat omnes complecti, quemadmodum ipsemet. Io.12. id mor-
B tis genus discipulis suis prænuntiauit, dicens. Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham adme ipsum. Decebat quoq; eum propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, per crucem consũmari. Decebat iterum ut sponsus noster thalami sui lignum ascenderet, & latus eius, qui in huiusmodi thalami lecto dormiret, aperiretur, & Ecclesia uirgo prodiret, desponsanda Christo, ut eo modo, quo Eua facta est ex latere Adæ dormientis, ita & Ecclesia formaretur ex latere Christi in cruce pendentis, ex quo manauit sanguis, & aqua, quæ sunt Ecclesiæ sacramenta. Decebat deniq; ut Christus, qui sibi tria regna subiecturus uenerat, de quibus Apostolus ad Philip.2.c. inquit. In nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum, in aerem su-
C blimatus, aereas subiugaret sibi potestates. Extenderetq; manus, ut & populi nõ credentis, incredulitatẽ exprobraret, & inuitaret credentes. Fixa demum Cruce in terra, indicaret, ꝙ & inferna sibi regna subiiceret. Crux igitur ista triumphus erat, seu potius triumphi insigne, quod trophæum appellamus, nempe deuicti hostis indicium: Vnde Dominus Gregorius Nazianzenus in oratione, in Cyprianum inquit. Ita enim res se habet, ꝙ cùm multa sint, quæ nos ad meliora producunt, ac multa, quæ ad uirtutem erudiunt, uerbum, lex, Prophetæ, Apostoli, Christi passiones ipsæ, martyris primi, qui in crucem ascendit, ac me secũ deduxit, ut peccatum meum illic affigeret, de serpente triumpharet, lignum sanctificaret, uoluptatẽ superaret, Adam rursus saluaret, imaginem, ruinam minantẽ reuocaret, inter tanta tamen, & talia non minus nos martyres instruunt. Et Paulus ad Heb. 12. Per patientiã curramus ad propositũ nobis certamen, aspicientes
D in auctorẽ fidei, & consummatorẽ Iesum, qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucem confusione contempta. Sequitur, Mortuus, Ecce hostia pro peccato in ara crucis immolata. Ecce Christum Dei & hominis filium obediẽtem patri usq; ad mortem, mortem autem crucis. Ecce Iesum, gratia Dei, pro omnibus mortẽ gustantem, atq; ideò participantem carnẽ, & sanguinem, ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, idest diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totã uitam obnoxii erant seruituti. Vnde Oseas.13. prædixit, ò mors ero mors tua, & morsus tuus ero inferne. Et ad hebr.9. Ideò Christus noui testamenti mediator est, ut morte intercedente, in redemptionem earum præuarica-

tionum,quæ erant sub priori testamento,repromissionem accipiant, qui uocati sunt æternæ hæreditatis. Vbi enim testamentum est,mors necesse est,intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est. Obtulit autem semetipsum uoluntariè sacrificium Deo. Sanctus .n. Thomas in tertia parte summæ.q.50.ar.pri.q.prima,super hoc mortis mysterio,inquit Quòd cõueniens fuit ipsum mori(iuxta illud Ioannis xi.Expedit ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat, quod Caiphas propheticè dixit, ut testatur Euangelista).Primò quidẽ ad satisfaciẽdũ pro humano genere,quod erat morti adiudicatum propter peccatum, iuxta illud Gen. 2. Quacunq; hora comederitis morte moriemini. Conueniens autem satisfaciendi pro alio modus est, cùm quis se subiicit pœnæ,quã alius meruit. Ideò Christus mori uoluit,ut moriendo pro nobis satisfaceret,secundum illud primæ Petri tertio. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Secundò ad ostendendam ueritatem naturæ assumptæ. Si enim(ut inquit Eusebius) post conuersationẽ cum hominibus,euanescens subitò euolaret, fugiens mortem,ab omnibus compararetur phãtasmati. Tertiò ut moriendo nos à timore mortis liberaret. Vnde ad hebræ.2. Communicauit carni & sanguini,ut per mortem destrueret eum,qui habebat mortis imperium, & liberaret eos,qui timore mortis (ut dictum est supra) per totam uitam obnoxii erant seruituti.Quartò,ut corporaliter moriendo,similitudini peccati,idest pœnalitati,daret nobis exemplum moriendi spiritualiter peccato. Vnde dicitur ad Rom. 6. Quod autem mortuus est peccato, mortuus est semel, quod autem uiuit, uiuit Deo, ita & uos existimate mortuos quidem esse peccato, uiuentes autem Deo. Quintò ut à mortuis resurgendo,& uirtutem suam ostenderet,qua mortem superauit,& nobis spem resurgendi à mortuis daret,unde Apostolus primæ Cor. 15. Si Christus prædicatur,quòd resurrexit à mortuis, quomodo quidã in uobis dicunt,quòd resurrectio mortuorum nõ est? Christus igitur secundum quòd Deus,est fons uitæ,non autem secundum quòd homo. Ideò mortuus est, secundum quòd homo, & non secundum quòd Deus. Absit ergo quòd Christus sic senserit mortem, ut quantùm in se est uita, uitæ fontẽ Deum scilicet perdiderit. Si enim hoc ita esset,uitæ fons aruisset. Sensit ergo mortem participatione humani affectus, quam sponte susceperat, non tamen naturæ suæ diuinæ perdidit potentiam,per quam cuncta uiuificat. Postremò subinfertur, & sepultus. Sepultus est,ut sepulchrum clausum,resurrecturo ad uitæ nouitatem, testimonium præberet, sicut nascituro,uirginalis uterus. Sepultus autem in monumento nouo è uiuo solidoq; lapide exciso,ut sicut in hoc sepulchro nullus alius mortuus sepultus ẽ,nec ãte,nec postea,sic in illo utero,nec ante,nec post,quicq̃ mortale cõceptũ est.Christus etiã in triduo,quo fuit in sepulchro,erat uerè mortuus. Propter quod in epistola synodali Cyrilli dicitur. Si quis non confiteatur Dei uerbum passum carne, crucifixum carne,& quòd mortem gustauerit carne, Anathema sit. Ad ueritatem autem mortis eius,ut inquit sanctus Tho.3.q.50. art 4. pertinet, quòd per mortem desinat esse homo, & licet Hugo de sancto Victore dixerit,Christum in triduo fuisse hominem,hoc fecit, ut dicit idem Tho. quia credidit,& falsò,animam esse hominem. Magister uerò sent. in.22.dist. tertii, ex alia ratione dixit Christum in triduo fuisse hominem,quia scilicet credidit, q; unio animæ, & carnis non esset de ratione hominis. Communis tamen opinio Doctorum,& præcipuè Parisiensium, ut inquit diuus Bonauen. in dicta

E iii dist.

I dist.22. q.prim. est, ꝙ non fuerit homo, cùm secundum eundem nihil faciat hominem esse in actu, nisi actualis coniunctio animæ cum carne. Si quæratur, an carni in sepulchro fuerit diuinitas unita, cùm secundum Damasce. in.3. suæ orthodoxæ fidei. c.24. Quod semel assumpsit, nunquã dimisit. Respondetur quòd

L sic. dictum enim Damasceni intelligitur de partibus essentialibus, ut exponunt Doctores. Erat igitur in triduo diuinitas unita cum anima Christi, & cum carne. Verùm caro ipsa erat in loco determinato, uidelicet, in sepulchro, licet diuinitas, propter suam immensitatem, esset ubiq;. Et licet in sacramento, corpus Christi sit in pluribus locis, est tamen secundum Innocentium ibi tantùm sacramentaliter, sicut in cœlo localiter, & personaliter ubiq;, hæc Bonauentura, ubi supra.

M Si iterum quæratur, an in triduo corpus Christi fuerit in sepulchro, respondet idem sanctus, quòd ex quo non conueniebat corpus Christi statim post mortem suscitari, nec sic stare usq; ad resurrectionem mortuorum, cùm nostræ fidei certitudo, qua credimus nos surrecturos, fundata sit supra ueram Christi resurrectionem, tenendum est, quòd tantùm per triduum fuerit in sepulchro, nõ tamen integrum, & completum, sed per ultimam partem diei ueneris, per totam diem sabbati, & per primam partem diei Dominicæ. Ità quòd requietio illa per triduum

N intelligẽda est per synecdochen, & in hoc omnes sancti conueniunt, nec fuit corruptum corpus illud, ut dicit Cassiodorus super illud ps. 15. Non dabis sanctum tuum uidere corruptionem, idest putrefactionem. Tertio enim die cùm reuiuificari promeruerit carnem, probata est non potuisse corrumpi.

Dicendum est consequenter de fructu, quem habemus ex Christi passione, crucifixione, morte, & sepultura. Cap. .XX.

A T primò, an Christus meruerit nobis aliquid in passione. Rñdet diuus Bonauen. 18. tertii ar. pri.q.3. ꝙ non tantum meruit in actione, sed & in passione, cùm non fuerit passus frustra, sed ex rationabili causa, & propter amorem ueritatis & iustitiæ. Verùm in passione duo sunt consideranda, uidelicet passionis causa, & passionis sustinentia, passionis causa est à uiolentia agentis, sed passionis sustinentia, est à uoluntate patientis. Primo modo passio nec meritoria est, nec demeritoria, cùm sit ab extra. Secundo modo potest esse meritoria, si quis eam perferat ex uoluntate bona, & demeritoria, si sustineatur impatienter & ex iniqua uoluntate. Sed quia Saluator noster sustinuit eam ex optima uoluntate, hinc est, quòd fuit maximi meriti, & inter omnia merita tenuit principatum. Vnde beatus Augustinus exponens illud uerbum apostoli ad Philipp.2. uidelicet. Propter quod & Deus exaltauit illum, inquit. Vt Christus clarificetur in resurrectione, prius humiliatus est in passione. Si quæratur an sibi meruerit per mortẽ, præmium substantiale. Respondet

B idem sanctus, ubi supra art.2.q.pri. Quòd non conceditur, quòd sibi meruerit præmium, ut dicit Magister in litera. Et ratio est, quia meritum dicit dispositionem, & uiã ad præmiũ, ideò est necesse meritum præcedere præmium tempore uel natura. Neutro modo in Christo præcessit, propter hoc, quia anima Christi non fuisset ad unionem, idonea, nisi esset beatissima & deiformissima, quod fit per gloriæ influentiam, ideò gloria in Christo præcessit omnia merita. Quo non obstante, meruit sibi glorificationem corporis, & in agendo, & patiendo, ut

dicit

dicit idem Magister dist. præfata. Et ratio est, quia Christus mediator Dei & ho minum fuit simul comprehensor propter suam dignitatem, & uiator propter no stram necessitatem. Ideò partim debuit esse in statu gloriæ, & partim in statu mi seriæ. Cùm ergo remunerari non posset quantum ad stolam pri mam, sed secundam, merebatur utiq; tunc Christus sui proprii corporis gloriam. Meruit ultra hoc nobis, ut idem sāctus inquit, ianuæ paradisi apertionem. Vnde Augustinus super Epistolam ad Hebr. Per aliam hostiam non potuit nobis aperiri aditus, & fieri salus nostra, nisi per mortem unigeniti, cui fuit tanta humilitas & patientia, ut eius merito pateret credentibus in eum aditus regni. Pro quo notandum, ꝙ Paradisus est duplex, terrestris scilicet, & cœlestis. Peccante Adam utriusq; ianua clausa fuit, & determinauerat Deus neminem ad suum aspectum admittere, nisi facta esset sibi satisfactio pro illo peccato. Et quoniam talis facta fuit per Christum, hinc est, ꝙ per meritum eius patuit nobis ingressus in cœlum. Dico ultra, ꝙ per Christi passionem, & mortem, fit remissio omnium peccatorum, de qua Apoc. primo. Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & ad Hebr. 9. Omnia penè emundantur in sanguine, & sine sanguinis effusione, nō fit remissio peccatorum. Et paulo post. Sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatū Deo, emundabit cōscientias nostras ab operibus mortuis, idest peccatis. Et in cōsecratione sāguinis dicitur. Hic est calix noui & æterni testamenti, qui pro uobis & multis effundetur in remissionem peccatorum, quod trahitur ex Euāgelio. Dicit igitur diuus Bonauen. ubi supra dist. 19. q. pri. ꝙ nostra iustificatio attribuitur tā passioni, quā resurrectioni, de qua ad Rom. 4. Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Attamē neutri attribuitur iustificationis causa propriè, siue deletio culpæ, habent tamen ambæ rationem excitantis, & regulantis respectu nostræ iustificationis, secundum duo quæ in dicta iustificatione habent cōsiderari, scilicet ablatio mali, & collatio boni. Ablatio mali, appropriatur ipsi passioni, collatio uerò boni, resurrectioni, & hoc est quod dicitur in glo. super illud. Traditus est propter delicta nostra. Mors Christi sola, interitum uitæ ueteris significat, & in resurrectione, sola uita noua significatur. Et sic patet, qualiter nostra iustificatio sit à passione Christi. Est enim ab ea per modum meriti, per modum exemplaris, & signi. Quæstione uerò sequenti, inquit, ꝙ dicta passio, & mors delet chirographum decreti, quod erat nobis contrarium, de quo ad Colossen. 2. Donans nobis delicta, & delens, quod aduersum nos erat, chirographum decreti. Chirographum autem culpæ dicitur memoriale (secūdum beatum Augustinum, & glo. ibi) quo anima tenetur astricta, & obligata alicui pœnæ, sicut aliquis, quando se obligat alicui, facit ei Chirographū. Et hoc innuit Augustinus in lib. de agone christiano, cùm dicit. Culparum chirographa deleta sunt, quibus debitores ante tenebamur. Et tale dicitur chirographum culpæ, & decreti, quia talis obligatio consurgit ex nostra culpa, tanquam ex merito, & ex diuina sententia, tanquam ex decreto. Et per consequens chirographum dicitur esse memoriale illud, quo quidem peccatum manet quantum ad reatum, ratione cuius diuina iustitia habet nos punire, diabolica malitia potest accusare, & detinere, & conscientia nostra potest contra nos remurmurare. Et illud chirographum aduersum nos habet inscribi, non modò pro peccatis nostris actualibus, sed etiam pro peccato primi parentis, ratione cuius ipse diabolus habet in nos aliquam potestatem simpliciter,

citer, uel ad tempus. Quoniam ergo Christus per passionem & mortem suam, non solum impetrauit nobis remissionem culpæ, quantum ad maculam, sed etiã quantum ad reatum, hinc est, ꝙ dicit Apostolus, & Augustinus de peccatorũ meritis & remissione lib. 2. cap. 30. contra pelagia: ꝙ Christus per passionem suam deleuit chirographum culparum. Apostolus dicit singulariter delens chirographum decreti, quia loquitur de memoriali transgressionis primi parentis. Augustinus uerò pluraliter (ubi supra) cap. 31. quia loquitur de remissione omniũ pec
L catorum, quantum ad reatum, ut perfectum exprimat ipsius passionis effectum. Et sic patet, quomodo per passionem deletur chirographum decreti. Vltra prædicta, dico, ꝙ eadem passio, & mors Christi liberat nos omnes, à potestate diaboli, ut dicit Magister sent. dist. supradicta, quo ad sufficientiam, sed saluãdos, quo ad efficaciam. Diabolus enim ante passionem Christi habebat duplicem manũ,
M uidelicet attrahentem, & impellentem. Prima erat potestas trahendi ad limbum iustos, & sanctos. Secunda erat potestas præcipitandi in malum, uel per fallaciã, uel per uiolentiam, quia tentabat, ut Draco, & ut Leo. Et prima manus uidelicet attractiua erat tantæ potentiæ, ut nullus posset ei resistere, quæ fuit ei omnino amputata per passionem, & Christi mortem, iam enim nullum iustum potest ad limbum trahere, cùm per Christi passionem (ut dictum est supra) deletum sit chirographum peccati Adæ. Manũ autẽ impellentem habebat ita fortem, ut cũ magna difficultate posset quis ei resistere. Et ideò in multis, & ferè in omnibus regnabat, & superabat eos, uel per fraudolentiam, uel uiolentiam. Et hæc potestas debilitata est per passionem, per quam lumen ueritatis aperitur contra fraudolentiam, & adiutorium uirtutis tribuitur contra diabolicam uiolentiam. Apparuit autem lumen ueritatis interius, per diuinam inspirationem, & exterius, per humanam instructionem. Adiutorium etiam uirtutis tribuitur, per gratiæ infusionem, quæ reprimit concupiscentiam, & per angelicam protectionem, quæ comprimit, & reprimit potestates aduersas, & hoc etiam uirtute passionis, merito cuius mittitur nobis Spiritus sanctus, mittuntur etiã & ipsi angelici spiritus,
N ut superetur aduersarius. Vnde diabolus super omnia abhorret memoriam passionis, & figuram crucis, per quam sumus à potestate eius liberati. Si quæratur de ultimo fructu dictæ passionis, an uidelicet per Christi passionem, & mortem absoluamur a pœna peccati, idem Doctor Seraphicus ubi supra ar. pri. q. 4. dicit ꝙ sic, iuxta illud beati Petri primæ, cap. 2. Peccata nostra pertulit in corpore suo
O super lignum, quod exponens Magister sen. ubi supra in litera, inquit quòd portare peccata nostra, est portare pœnam peccatorum nostrorum, quod confirmatur per illud. Esa. 53. Verè languores nostros ipse tulit, & infirmitates nostras ipse portauit. Et Zacha. 9. Tu autem in sanguine testamenti tui eduxisti uinctos de lacu, in quo non erat aqua: Et pro maiori adhuc prædictorum intelligentia, est notandum, ꝙ Christi passio, siue mors liberauit nos à pœna tẽporali, & æterna, & ab ea, quæ est inter utranq; media. Dico igitur primò, quòd uirtute illius condonantur nobis peccata non solùm quantum ad culpam, & reatum pœnæ æternæ, sed etiam quantum ad dimissionem pœnæ satisfactoriæ, & hoc per sa-
P cramentum baptismi. A pœna æterna nos liberat, liberando à culpa, dum enim per passionem Christi nobis gratia impetratur, per quam culpa dimittitur, nobis debitum pœnæ æternæ mortis relaxatur. Liberat etiam à pœna media, quæ est carentia uisionis diuinæ ex merito peccati Adæ. Et si fuerit ad tempus, pro-

pter

pter gratiam repertam in eis, qui detinebantur in limbo, deberet tamen habere æternitatem, habito respectu ad culpam Adæ. Vnde quantumcunq; passio sensus in eis non esset, diuina tamen præsentia fuisset eis subtracta, nisi Deus adinuenisset aliquam uiam. Et ab hac dãni pœna liberati sumus per Christi passionem. Et sic patet, ꝙ per omnem modum uerum est, passionem Christi efficacẽ esse ad liberandum nos à pœna peccati. Et licet uerum sit, ꝙ etiam resurrectio Christi liberat ab illa, hoc tamen conuenit sibi ratione termini ad quem, uidelicet, collationis boni, ipsi uerò passioni respectu termini à quo, scilicet ratione amotionis mali, ut dictum est supra. Q

Qualiter Deus adumbrauit à mundi primordio multis figurarum inuolucris, passionem, crucem, & mortem Christi, in supradicto Articulo contentas. Cap. XXI.

Egimus enim Gen. 2. Deum immisisse soporem in Adam, & dum ille dormiret, formauit Euam matrem nostram de costa ipsius, quã cùm ille experrectus uideret, ait. Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea, propter hãc homo relinquet patrẽ & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Quid hoc mysterium significet, Paulus A
ad Eph. 5. exponit dicens. Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & Ecclesia. Et Augustinus super Ioannem, & in lib. 2. de Gen. contra Manichæos. c. 24. inquit, ꝙ Adam figura fuit Christi apertissima, ut enim Adam dominus fuit mundi, & pater omnium hominum secundum carnem, & ex terra nunquam maledicta sine hominis cooperatione formatus, ita Christus rex regũ, & dominus dominantium, pater omnium bonorum secundum spiritum, & absq; opere uirili de terra nũquam maledicta, hoc est de beata uirgine, quæ nulli unq; B
peccato subiacuit, formatus est. Neq; minus clara figura Ecclesiæ, mater nostra Eua fuit. Eua enim mater omnium uiuentium secũdum carnem, & Ecclesia mater omnium uiuentium secũdum spiritum, nemo enim uiuit nisi per eam, & extra Ecclesiam nemo saluatur. c. firmiter de sum. trin. & fid cath. Eua dilecta mirumimmodum ab Adam, & Ecclesia mirè dilecta à Christo. Volumus uidere quantũ Adã dilexerit Euã? Ne cõtristaret eam, & se, & nos perdidit, ex sententia Augustini lib. 14. c. 11 de ciui. dei, sed multo plus Christus dilexit Ecclãm, qui se ipsum tradidit pro ea. Et cũ sufficeret una gutta sanguinis, penè totũ dedit. Cũ sufficeret minimus dolor, totus plenus fuit doloribus, & non solùm matrẽ suã propter illam reliquit, sed & patrem suum quodammodo, dum exiuit à patre, & uenit in mundum, ubi exinaniuit semetipsum, & in morte derelinqui ab eo uoluit, ut plenius & copiosius Ecclesiam redimeret. Dormit Adam, & sopore renetur uehementi, dum de ipsius latere formatur Eua. Et dum Christus dormiebat C
in cruce somno profundissimo mortis, pectus eius aperuit lancea longinus, & fluxerunt de latere Christi aqua & sanguis, figuræ præcipuorum sacramentorũ, quibus formatur Ecclesia. Euigilans Adam, dicit de Eua, Os nunc de ossibus meis, & caro de carne mea, hæc uocabitur uirago, quia ecclesia futura erat plusq; uirilis, in perferendis huius uitæ tribulationibus, à Christo tamen fortitudinem suam, delitiasq; suas spirituales, & non aliunde habitura. Abel innocens, uirgo, D
martyr, & secundum Augustinum de mirabilibus sacræ scripturæ, lib. pri. cap. 3.

sacerdos,

sacerdos, occisus in campo à suo ipsius fratre Cain ex inuidia, figura fuit Christi uirginis, martyris, innocentissimi, & sacerdotis in æternum, occisi in campo Caluariano, opera & studiis sui ipsius populi Israelitici, qui ex inuidia ferre non poterat gloriam, & claritatē Christi nominis. Noe inebriatus à uino uineæ, quā plantauerat, Gen. 9. & discoopertus inter dormiendum. Eaq; de causa irrisus à filio suo Cham, figura fuit aperta Christi, qui irrisus fuit à filiis Israel, cùm ille præ ebrietate quadam amoris in uineam, quam plantauerat, nudus penderet in cruce, & somnō mortis dormiret. Vnde Noe interpretatur requies, & Christus requies animarum nostrarū. Noe secundus pater orbis, & Christus secundus Adā, qui nos perditos in uitam, & libertatem uocauit. Noe inuentus est perfectus, iustus, & in tempore iracundiæ factus est reconciliatio, & eius merito saluatum est genus humanum, cùm factum est diluuium, & testamenta sæculi apud eum posita sunt, ne deleri posset diluuio omnis caro. Et Christus iustitia sempiterna est, ut inquit Daniel, & omnibus donis sapientiæ, scientiæ, gratiarum, donorum, & uirtutum plenus, & perfectus fuit, & ipse est propitiatio nostra, cuius meritis, &
E propter promissiones ei factas, nos uiuimus. Nemo saluatus est tempore diluuii, nisi qui de generatione fuit Noe, & intra Arcam, quam ille fabricatus est, fuit inuentus. Ita nemo saluatur modò, nisi qui regeneratur à Christo, & intra ecclesiā est, quam ille suis doloribus, lachrymis, & proprio sanguine, construxit. Et ideò irrisus est Noe à filio suo, quia de populo iudaico, quem Deus sæpè filium suum primogenitum appellabat, non defuturi erant, qui antè Christum pendentem in cruce prætereuntes dicerent, Vah qui destruis templum Dei, & in triduo reædificas illud. Matt. 27. &c. Isaac unigenitus Abrahæ, eiq; dilectissimus, super humeros portans ligna, Gen. 22. quibus erat sacrificandus, per obedientiam sui patris, ligatis manibus & pedibus reclinatus super altare, in quo erat interficiēdus, quid fuit aliud quàm typus Saluatoris, qui licet unigenitus esset filius Dei patris, tamē in passione crudelibus se funibus ligari passus est, ut obediret patri suo, & super humeros suos baiulauit crucem, in qua erat immolandus patri? Isaac.n. interpretatur risus, & Christus gaudium est mundi. Isaac extenditur supra altare, ut immoletur Deo, & Christus in altari omnium altarium sanctissimo, in cruce uidelicet extensus est, ut patri immolaretur. Et ꝙ tandem non sit mortuus Isaac, sed ab Abrahā immolatus sit aries, hoc significabat, ꝙ moriēte Dei filio, nō moriebatur eius diuinitas, sed humanitas duntaxat spinis omni ex parte corona-
F ta. Quia uerò in Christo duæ fuerunt naturæ, non potuit una re totum mysteriū depingi, atq; ideò adiunctus est aries eidem Isaac, ut in uita illius, uita figuraretur diuinitatis indeficiens, & in morte arietis mors exprimeretur suæ humanitatis. Vnde mons in quo immolatus fuit aries, dicitur mons in quo Dominus uidebit, quia in monte extollendus erat Christus, ut eum omnes intueri possent.
G Scala etiam, quam uidit Iacob, Gen. 28. cuius cacumen cælum tangebat, & per quam angeli ascendebant, & descendebant, in loco ubi postea ædificatum est tēplum Salomonis, ut colligitur ex primo Paral. c. 22. typus fuit expressissimus crucis, cuius meritis nobis cæli aperti sunt, & angeli descendunt ad inseruiendum nobis, & consolandum nos, ascenduntq;, ut offerant orationes nostras ante thronum Dei. Et addit scriptura, Iacob uidisse Dominum innixum scalæ, & ei inde magnifica beneficia promittentem. Erat enim in futurum Dominus omnium cruci affigendus, & magnifica inde collaturus beneficia matri suæ, Ioanni, latroni, &

ni,& omnibus,qui ipsius passionem pio affectu meditarentur, & ipsum in cruce pendentem contuerentur. Ioseph filius Iacob uenditus est à fratribus suis triginta argenteis, Gen. 37 & ab eisdem in cisternam ueterem coniectus, posteaq; in carcerem missus, eò quia noluit acquiescere Dominæ suæ solicitanti sese ad adulterium. Et hoc totum adumbratio quædam fuit Christi Saluatoris nostri, quem discipulus suus Iudas triginta uēdidit argēteis, cùm esset unus ex Apostolis suis, quos ille oēs uocabat fratres, qui fuit positus in carcere Pilati gētilis, licet primò in carcere iudæorum ex inuidia phariseorum, cū nollet assentire adulteræ synagogæ in peruersis & iniquis cōstitutionibus, quas cōtra deū, & ipsius legē constituerat, tametsi in omnibus ei inseruiret uti dominæ, ad suam salutem necessariis. Vide quàm pulchrè omnia sibi respondeant. Ioseph uocatur augmentum, & præfectus. Christus uerò omnia bona nostra auxit, sacramenta, scientiam, uirtutes, status, religionem, Dei cultum, diuinorum notitiam, fidelium numerum, & sanctorum, Princeps est, & rector fratrum, Dominusq; cæli & terræ. Ioseph dilectissimus patri. Et Christus antonomasicè filius patris cælestis dilectus. Ioseph pulchra facie, Christus uerò speciosus forma præ filiis hominum, ps. 44. Ioseph adorant pater & fratres, Christo uerò curuantur Maria, Ioseph, & discipuli ipsius. Ioseph Saluator mūdi, & stabilimentum populi dictus est. Ecclesiastici 49 Et Christus firmamentum, & salus est mundi. Patriarcha ille sanctissimus & singulare patientiæ exemplum Iob, expoliatus primò omnibus bonis & filiis suis, deinde ulcere pessimo percussus à satana à planta pedis, usq; ad uerticem capitis, adeò ut testa saniem raderet sedens in sterquilinio, & postremò à propria uxore ibi despectus, quid aliud significabat, quàm Christum nudum in cruce, & expoliatum omnibus suis bonis, ac discipulis, à plantaq; pedis usq; ad uerticem capitis uulnerādum, & à synagoga deridendum, quæ ipsius erat uxor? Iob enim interpretatur dolens uel gemens, & Christum, uirum dolorum appellauit Esaias, nempe quòd in anima, & omnibus partibus corporis plenus fuerit doloribus. Iob orientalis, & Christi regio oriens, à sūmo enim cælo egressio eius, unde eum orientē appellauit Zach. c. 6. dicens. Ecce uir, oriens nomen eius. Ditissimus etiam fuit Iob inter omnes orientales, & Christus diuitiæ est mundi, ac omnes gentes in conspectu eius tanquam nihil. Iob habitauit in terra Hus, quæ interpretatur consilium, de Christo autem scriptum est, Ego sapientia habito in consilio. De Iob testatus est Deus per se, & per scripturam, quòd erat uir simplex, rectus, timens Deum, recedens à malo, & quòd non erat ei similis in terra, similiter quod docuit plurimos, & confortauit, ac iuge sacrificium pro filiis suis obtulit, Christum uerò scimus plenum fuisse Spiritu sancto, scientia, gratia, uirtutibus, ac doctorem fuisse populorum, similiter & robur, ac firmamentum imbecillium, & fragilium, & quod à die cōceptionis suæ nunquam cessauit sacrificium pro omnibus nobis offerre, insomnesq; sæpè in orationibus, & lachrymis pro nobis noctes duxit, neq; aliqua creatura, fuit ei siue in cælo, siue in terra similis, non solum quia Deus fuit & homo, uerùm quia omnes omnium hominum, & angelorum uirtutes collatæ ad Christi uirtutes, nitorem, decoremq; suum amittunt. Vnde sponsa in Cant. cap. primo, inquit, nolite considerare me, quòd fusca sim, quia decolorauit me sol. Qui te fuscam dicit ò sponsa, quæ pulcherrima mulierum diceris in cāticis, intelligebat profectò, quòd, quantacunq; tua esset pulchritudo, nulla esset, si ad pulchritudinem gratiarum, & uirtutum solis iustitiæ compararetur. Quòd uerò Iob à tanta

prosperitate

prosperitate subito in tantam deiectus calamitatem, apertè significabat, id quod in Christo passionis tempore, uisum fuit. Nam cùm solennissimè receptus fuerit quinq; retro diebus à toto populo Hierosolymorum inclamāte, osanna filio Dauid, subita tamen & repētina mutatione idem populus ad eum, usq; ad mortem persequendum, conuersus est. Et cùm uenerunt ad eum consolandū tres eius amici, non cognoscebant eum, hoc nimirum significat, quod Esaias, magis ut euangelista, quàm ut Propheta, ait cap. 53. Non est species ei, neq; decor. & uidimus eum, & non erat aspectus. Et ubi cognouerunt eum, exclamantes plorauerunt, scissisq; uestibus, sparserunt puluerem super caput suum in cælum, neq; tamen ei loquebantur uerbum, quia uidebant dolorem eius esse uehementem, figurantes quippe dolorem, luctum, & taciturnitatem, quam beatissima uirgo,
M euangelista Ioannes, tres Mariæ, & aliæ sanctæ, ac piæ mulieres habituræ erant stātes iuxta crucē Saluatoris mutæ, & stupefactæ de admirabili spectaculo, quod uidebant. Agnus etiam Paschalis, cuius sanguine ex præcepto Domini ungentes israelitæ utrunq, postem, Exo. 12. et super liminaria domorum suarum, defenderūt se ab angelo percutiente, qui percussit omnia primogenita ægypti, figura fuit mansuetissimi agni, qui coràm tondente se, in passione obmutuit, & nō aperuit os suum, & in ara crucis igne amoris, & doloris assatus est pro nobis, ut ipsius sanguine à deuastante angelo protegamur, quicūq; utrumq; postem animarum nostrarum, intellectum, scilicet, ac uoluntatem, ipsius sanguine respersimus. Et ut apertum fieret, figuram fuisse passionis Dominicæ Agnum Paschalem (quanuis Iudæi nolebant eum interficere in Die festo, ne fortè tumultus fie
N ret in populo) admirabili Dei prouidentia factū est, ut in festo Agni typici Agnus ille uerus pro nobis occideretur. Et sicut occiso Agno Paschali, & nō antè, populus Israel egressus est de ægypto, ita sācti patres, occiso Christo, egredi potuerūt,
O & non antè, de ergastulo Limbi. Serpens etiam æneus, quem erexit Moyses in deserto, ut eius, aspectu sanarētur, qui à morsibus serpentium peribant. Nume. 21. typus fuit (ut ipsemet Christus exposuit Ioannis. 3.) Saluatoris nostri, qui in cruce, passionis tempore exaltatus est, uti peccator serpentinus, ut nos attendentes in eum, & expendentes, quanta humilitate, patientia, & charitate patiebatur, sanaremur ab infirmitatibus superbiæ, inuidiæ, & aliorum uitiorū, quæ morsibus, & astutia dæmonum incurreramus. Sed ne tædio afficiam legentes, mittā apertissimas alias figuras, quæ in Regibus, patriarchis, dominis, sacerdotibus, & prophetis præcesserunt. Consentaneum enim fuit, ut in supradictis ueluti in omnium ordinum primordiis, eius passio exprimeretur, eò quòd Rex, Dominus, Pater, Prophetarum lumen, & sacerdos, passurus erat.

Postremò applicanda sunt supradicta omnia ad nostrum spiritualem profectum. Caput. .XXII.

A I uolumus grandia mysteria supradicta nosse, sentiat unusquisq; nostrum, ac meditetur in se, quæ in Christo Iesu fuerunt, iuxta illud beati Pauli ad Philip. 2. Hoc enim sentite in uobis, quod & in Christo Iesu. Ibi proculdubio inueniemus magna, & intellectum nostrum exuperantia mysteria. Vnde Esa. 9. Eum admirabilem appellandum prædixit, quia omnē captum, & intelligentiam nostram exuperat in se, in suis uerbis, operibus, & passionibus.

& passionibus. Perpendamus omnes,quæ in Christi passione fuerunt,quia inde regulam uitæ, doctrinam morum,documenta totius Sāctitatis,& spirituales profectus colligemus. Quid putamus esse passionem & mortem Christi? Nempè inter omnia opera Dei,eam maximè nobis fuisse mirabilem, lamentabilem, & utilissimam ,dicunt doctores, sine illa enim neq; saluari de communi lege, neq; dānationem euadere poteramus,neq; redire in gratiam Dei. Itaq; passio Christi remissio est omnium peccatorum nostrorum, reconciliatio hominum cum Deo, uictoria dæmonis, salus mundi, reseratio mysteriorum absconditorum, apertio regni cælorum,& deniq; singularis mundi doctrina. Per ipsam liberati sumus à tyrānica dæmonis captiuitate, & libertate donati, per ipsam redempti sumus,per ipsam adoptati in filios Dei,ex peccatoribus facti iusti ,ex immundis sancti,ex inimicis beneuoli,ex filiis iræ filii gratiæ,& hæredes regni,quod repromisit Deus diligentibus se.In ipsa intelligimus quid ueteres significarent figuræ. Ab illa uirtutem suam habent sacramenta. Ipsius gratia augemus uirtutes, & in charismatibus proficimus spiritualibus. Deniq; ab ea habemus omnia beneficia à Deo nobis post Adæ lapsum collata,& si illam bene contemplemur, discemus profectò in ipsa charitatem,cùm pro seruis ingratis,& malis, omnium dominus extrema passus sit supplicia. Iustitiam uidebimus, quia omnia debita nostra precio sui sanguinis exoluit. Liberalitatem, dum se totum nobis ille impendit. Patientiam dum coràm tondente se, obmutescit. Fortitudinem,& Magnanimitatem,dum iniustas accusationes,& contumelias, ac falsa in se testimonia paruipendit. Humilitatem,& obedientiam, dum pro nostra salute, & per obedientiam patris acerbissimæ morti se subdit .Passio quoq; Christi non modò est summè utilis,sed est ex omnibus Dei operibus admirabilis, & maximis fœcūda mysteriis. Nam Deo non est difficile magna operari,sed difficile uidetur,quod qui omnium est auctor omniaq; sustentat,& nutu suo gubernat ,magna patiatur à suis creaturis, & labore ac tristitia afficiatur ingenti. Excedit profectò omnem intelligentiam creatam mysterium incarnationis,neq; id quispiam hominum uel angelorum consequi potuisset,nisi Deus illud nobis reuelasset. Fide fuit opus nos illustrari,ut rem adeò mirabilem crederemus. Sed & hoc mysterium excedi uidetur à mysterio passionis, & mortis. Eximium enim, & omnem scientiam superuincens, Deum fieri hominem ,immortalem mortalem,& ut quem cæli capere non poterant, fœmineo circumdaretur utero. Sed & aliquantò incredibilius (nisi Deus reuelasset) mihi uidetur,Deum pati, Deum angustiari,& præ mœrore sudare guttas sanguinis, Deum flagellari, Deum spinis pungi, Deum mori & sepeliri. Angeli admirati sunt,quando uiderunt rem adeò nouam. Dæmones stupefacti sunt. Prophetæ,quando Deus eis hoc tantum mysterium reuelabat,& reuelare aliis præcipiebat,obmutescebant,& quidam ex eis dicebant,adhæsit lingua mea faucibus meis,& alius,Domine quis credet auditui nostro? Alter quis dabit capiti meo aquam,& oculis meis fontem lachrymarum? Similiter quis adhibebit fidem rei tā imperuestigabili? Alius quoq;, Dñe audiui auditū tuum,& timui,uerè attonitus sū,& stupore & timore corripior,dū audio,quod te factum prædicis. Hoc est autem,quod maximè admirari debemus, quod Deus sic seipsum exinaniuerit,ut nō modò nō uideretur Deus,sed neq; homo, nisi abiectissimus, & leprosus,percussusq; à Deo,& humiliatus. Sed præter prædicta, Christi passio est etiam admodum lamētabilis,quia,si in aliquē usum optandæ sunt lachrymæ,

B

C

D

illas maximè optare debemus,ut defleamus eius passionē. Legimus enim Gen. 50. Ioseph flentem in faciem patris cōcidisse,& cum lachrymis deosculatū fuisse eum, neq; potuisse lachrymas continere,cùm uideret patrem morientē, tametsi in eximio honore,& non morte crudeli. Et nos ergo siccis oculis spectabimus patrem spirituum nostrorum morte morientem acerbissima? Timere certè debet,se eum non habere patrem,qui neq; dolore cōcutitur,neq; cùm meditatur, aut legit passionem Christi, effundit lachrymas. Vnde si quæratur, an Christi passio sit deflenda,respondetur,ꝙ sic,ob tria potissimùm,& hæc uellem alta mēte reponeremus,quia gratiores lachrymæ nostræ Deo erunt, si propter has tres causas defleuerimus. Primò quidem ex compassione ipsius, cùm nunquam homo adeò fuerit afflictus in hac uita, nunquam tam tribulatus, & tam crudeliter uexatus,sicut ipse. Secundò flere debemus grauissima,quæ in Deum ob passionem,& mortem Christi,sunt crimina commissa,& generaliter omnium nostrū peccata,quæ piissimo Domino tanti doloris extiterunt causæ, atq; hoc præcipuè dolore cuperem semper condiremus dolores nostros,quos ex compassione habemus Saluatoris. Reflectamus igitur dolorem ipsum super nos, qui tantarum ei passionum causam præstitimus. Tertiò flendum est ex compassione erga beatam uirginem,quæ maximè omnium,tempore passionis, crucifixionis,mortis,& sepulturæ, post Christum, afflicta est. Tanta enim fuit offensa, ut totum mundum ad compassionem,& luctum commouerit. Sol induit se ueste lugubri,dum totus est ecclipsatus. Luna tincta sanguine apparuit in testimonium in signis crudelitatis in Christum commissæ. Terra contremuit tentans infandum à se excutere sacrilegium,petræ scissæ sunt,monumenta aperta, uelum tēpli scissum. Perpendamus in hoc septimo articulo magnum mysterium,& admirabile diuinæ sapientiæ consilium,cùm passio Christi maximè fuerit utilis, maximeq, admirabilis,& lamentabilis.

E

F

De octauo Articulo qui est, Descendit ad inferos, Tertia die resurrexit à mortuis. Caput. XXIII.

A CVM Articulus sit, Christum ad inferos descendisse,& non posit intelligi ratione diuinitatis,secundum quam est ubiq;, nec ratione corporis, secūdum quod fuit in Sepulchro, restat,ꝙ intelligatur ratione animæ. Anima igitur Christi deitati coniuncta descendit in Infernū, locumq; imum,in quo erant iusti,qui detinebantur ibidem ob reatū peccati primi parentis,qui uulgò solet limbus patrum appellari, descendit inꝗ non secundum solam uirtutis suæ operationem,& manifestationem, in uinctoꝝ liberatione,& aduersarioꝝ spoliatione (quod utiq; si uoluisset, facere potuisset) sed etiam secundum præsentiæ exhibitionem, & assistentiā, ut re uera anima Xp̄i sanctissima, diuinitati unita præsens fuerit, seq; ipsam exhibuerit eidē loco, quo sancti patres aduētum eius præstolabantur, ut quemadmodum his,qui in terra, iustitiæ ortus est sol (ut inquit Dama. lib. 3. orthodoxæ fidei. c. 29.) sic & his, qui sub terra in tenebris,& in umbra mortis sedebant, lux appareret,& ut quēadmodum in terra euangelizauerat pacem, captiuis remissionem, cæcis uisum, & credentibus, factus est causa salutis æternæ, incredulis autem, infidelitatis improperium,& redargutio, sic & iis, qui in inferno erant exhiberet se præsentem, ut ipsi omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum. Quòd autem

autem secundum ueritatem, & præsentiam descenderit ad inferna, liquido constat ex eo loco psalmi.15. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, cùm non nisi de anima, quæ in inferno aliquando fuerit, non tamen ibidem derelicta, aptè quispiam dixerit. Et beatus Petrus ad iudæos in actis Apostolorum c. 2. de Christo contestatur, quem Deus suscitauit à mortuis, solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat illum ab eo teneri. Christus uerò, ps. 29. ad patrem ait, Domine abstraxisti ab inferno animam meam, ubi manifestè indicat se ad infernum descendisse, alioqui inde eductus non esset. Et ps.70. Conuersus uiuificasti me, & de abyssis terræ iterum eduxisti me, idest de profunda uoragine inferni suscitans me, rursus in uitam me reuocasti. Et Zacha .c.9. ad Christum. Tu quoque in sanguine testamenti tui eduxisti uinctos de lacu, in quo non erat aqua. Beatus uerò Paulus ad Ephe. 4. inquit. Quòd autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primò in inferiores partes terræ, idest ad inferos, ut exponit glosa? cuius probatio præmissa est, quia captiuam duxit captiuitatem, quã inde traxit. Et beatus Ambrosius eundem Apostoli locum ad literam exponens, continuò uerbis Apostolicis subnectit. Verum est, quia ideò descendit, ut ascenderet, non sicut homines, qui ad hoc descenderunt, ut illic remanerent. Ex sententia enim tenebantur apud inferos, quæ sententia Saluatorem tenere non poterat, quia uicit peccatum. Triumphato ergo diabolo, descendit in cor terræ, ut ostensio eius, prædicatio esset mortuorum, ut & quotquot cupidi eius essent, liberarentur. Nec poterat non ascendere, qui ad hoc descenderat, ut ui potestatis suæ, calcata morte, cũ captiuis, quorum causa pati se permisit, resurgeret, hæc ille. Ex quibus planè uerbis constat, apostolum eo loco sermonem facere de Christi descensu ad inferos, licet sufficeret nobis fidẽ habere huic articulo, quòd Christus descendit ad inferos ex symbolo apostolorum. Hæc enim sola (cessantibus cæteris assertionibus contra hæreticos, qui hunc Articulum ex sacræ scripturæ litera minimè haberi asserunt) approbatio sufficit, ut quisq; indubitata mente adhæreat huius articuli ueritati. Dionysius etiam Carthusianus in elementatione theologica de incarnatione Christi, propositione.126. de huiusmodi descẽsu ad inferos, inquit, Passionis tẽpore separata ẽ anima Christi à suo corpore, & ẽ cõuerso, ideò uerè mortuus est, utrunq; tñ mansit uerbo æterno, ac diuinæ naturæ unitum. In puncto .n. mortis anima Christi desiit informare, & uiuificare corpus ipsius, & recessit ab eo realiter, atq; localiter, descẽdendo in limbũ sanctorũ patrũ, quos protinus uisitans, sua illustrauit pñtia, qui eodẽ momento à superbeatissima trinitate repleti sunt lumine gloriæ, & Deũ uidere cœperũt facie ad faciem, quia iam satisfactũ fuerat per Christum pro originali peccato, pro cuius reatu detinebantur ibidem. Idcirco obstaculo illo deleto, mox in spirituali paradiso sunt constituti, hoc est in diuinæ essentiæ beatifica uisione. Vnde Saluator noster in cruce latroni dixit, Lucæ.23. Hodie mecum eris in Paradiso. Hic autem descensus ad inferos fuit conueniens, secundum beatum Tho. par.3. suæ summæ.q.52. art. primo, ex tribus rationibus. Primò, quia ipse uenerat pœnam nostram portare, ut nos à pœna eriperet, secundum illud Esa 33. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Ex peccato autem, homo incurrerat non modò mortem corporis, sed etiam descensum ad inferos, ideò sicut conueniens fuit eum mori, ut nos à morte liberaret, ita decens fuit, eum descendere ad inferos, ut nos ab illo descensu liberaret. Vnde dicitur Oseæ. 13. Ero mors tua, ò mors

ero morſus tuus inferne. Secundò, decentiſſimum erat, ut uicto diabolo per
paſſionem, uinctos eius eriperet, qui detinebantur in inferno, ſecundũ illud ad
Coloſ. 2. Expolians principatus & poteſtates, traduxit cõfidenter palã. Tertiò,
ut ſicut poteſtatem ſuã oſtendit in terra uiuendo & moriendo, ita eandem oſten-
G deret in inferno, ipſum uiſitando, & illuminando. Vnde dicitur in ꝑs. 23. Attolli-
te portas principes ueſtras, glo. ideſt principes inferni, auferte poteſtatem ueſtrã,
qua uſq; nunc homines in inferno detinebatis, ut ſic in nomine Ieſu omne genu
flectatur, non ſolùm cæleſtiũ, ſed etiam infernorũ, ad Phil. 2. Paſſio enim Chri-
ſti ex quo fuit uniuerſalis humanæ ſalutis cauſa, applicari debet ad ſingulares ef-
fectus, per aliquid ſpeciale. Vnde ſicut uirtus Chriſti paſsionis applicatur uiuen
tibus, per ſacramenta configurantia nos paſsioni Chriſti, ita etiam applicata eſt
mortuis, per deſcenſum Chriſti ad inferos, propter quod ſignanter dicitur, Za-
cha. 9. Quòd eduxit uinctos de lacu in ſanguine teſtamenti ſui, ideſt per uirtutẽ
ſuæ paſſionis. Diuus Bona. 22. diſt. 3. inquit, ꝙ nomine inferni aliquãdo pœna
aliquando pœnæ locus, intelligitur, & ſecundũ hoc, duobus modis poteſt aliquis
dici deſcendere ad inferos, aut quia uidelicet, deſcendit ad pœnam, aut quia de-
H ſcendit ad locum pœnæ. Primo modo non conuenit Chriſto, cùm in eo nec fue
rit pœna damni, nec pœna ſenſus. Secũdo uerò modo competit ſibi, eò quia de-
ſcendit quantum ad illam partem, in qua erãt iuſti, qui detinebantur merito pec
cati primi parentis, quæ quidem pars conſueuit limbus appellari: ad illam inquã
partem deſcendit non compulſus neceſſitate, ſed ſua uoluntate, & poteſtate. Ra-
tio autem quare uoluit deſcendere ad eripiendos illos, qui tenebantur ibi com-
pediti, cùm etiã facere poſſet hoc non deſcendendo, fuit duplex, uidelicet pro-
I pter conſolationem uinctorum, ut inquit Damaſc. ubi ſupra, magna quippè fuit
conſolatio de præſentia ipſius animæ Ieſu Chriſti, & maximæ fuit dignationis in
hoc oſtenſio, quòd ipſe perſonaliter uoluit deſcendere ad eos. Secundò propter
confuſionem aduerſariorum, ut ipſi dæmones confunderentur, ex ſua præſentia,
& ſicut uicerat eos in terra, in natura aſſumpta, ſic anima eius de eiſdẽ triũpharet
L apud inferos, ipſos inuitos expoliando. Si uerò quæratur, an Xp̃us deſcẽderit ad
infernum damnatorum. Reſpondet diuus Tho. ubi ſupra art. 2. ꝙ dupliciter dici-
tur eſſe aliquid alicubi, uno modo per ſuum effectum, & hoc modo Chriſtus in
quemlibet infernorum locum deſcendit, aliter tamen, & aliter, nã in inferno dã-
natorum habuit hunc effectum, quòd deſcendens ad inferos, eos de ſua incredu
litate, & malitia confutauit. Illis uerò, qui detinebantur in purgatorio, ſpem cõ-
ſequendæ gloriæ dedit, ſanctis autem patribus, qui pro ſolo originali detineban-
tur in inferno, lumen æternæ gloriæ infudit. Alio modo dicitur aliquid eſſe ali-
M cubi per ſuam eſſentiam, & hoc modo anima Chriſti deſcendit ſolum ad locum
inferni, in quo iuſti detinebantur, ut quos ipſe per gratiam interius uiſitabat ſe-
cundum diuinitatem, eos etiam ſecundum animam uiſitaret, & loco. Sic ergo in
una parte inferni exiſtens, effectum ſuum aliqualiter ad omnes inferni partes de
riuauit, ſicut & in uno loco terræ paſſus, totum mundum ſua paſſione liberauit.
Sed quia (inquit diuus Auguſtinus, in libro tertio, de ſymbolo ad catechume-
nos cap. 7. Totus filius ad patrem, totus in cælo, totus in terra, totus in uirginis
utero, totus in cruce, totus in inferno, totus in paradiſo, quò latronem introdu-
N xit, quærendum eſt, cùm anima Chriſti ſeparata fuerit à corpore, quomodo ue-
rificatur dictum Auguſtini, ꝙ totus ſit in inferno? Reſpondet idem Tho. ubi ſu-

pra art.3. ꝙ masculinum genus,ut totus refertur ad hypostasim, uel personam. Neutrum autem genus,ut totum,pertinet ad naturam. In morte autem Christi, licet anima fuerit separata à corpore,neutrum tamen fuit separatum (ut dictum est supra) à persona filii Dei, ideò in illo triduo mortis Christi dicendum est, ꝙ totus Christus fuit in sepulchro,quia tota persona fuit ibi per corpus sibi unitũ. Et similiter totus fuit in inferno,quia tota persona Christi fuit ibi ratione animæ sibi unitæ. Totus quoq; Christus,idest persona eius,quæ est persona uerbi, siue ipsum diuinum uerbum,tunc etiam erat ubiq;. Traxit quoq; moram post eius mortem anima Christi in inferno usq; ad horam resurrectionis, secundum illud,quod dicit beatus Petrus Act. 2. Quem Deus suscitauit, solutis doloribus inferni,iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Statim enim ꝙ Christus ad infernum descendit, sanctos ibi existentes liberauit, non quidem educendo eos de loco inferni, sed in ipso,eos luce gloriæ illustrando. Conueniens tamen fuit,ut tandiu anima eius remaneret in inferno, quãdiu corpus manebat in sepulchro,& licet uectes inferni dicantur impedimenta,quibus sancti patres de inferno exire prohibebantur propter reatum culpæ primi parentis;Christus tamen statim ut descendit ad inferos,uirtute suæ passionis, & mortis,confregit, & licet dixerit in cruce latroni,hodie mecum eris in paradiso, hoc intelligendum non erat de paradiso terrestri,sed de spirituali, in quo esse dicuntur quicunq; diuina gloria perfruuntur. O

An Christus ad inferos descendens,solos sanctos patres, an aliquot etiam damnatos,uel qui in Purgatorio erant, aut pueros decedentes cùm solo originali peccato,inde liberauerit, Caput. .XXIIII.

D primam partẽ respondet diuus Augustinus in sermone secũdo,de descensu Christi ad inferos in die Paschatis,ꝙ Xp̃us, quãdo ad inferos descendit,portã inferni,& uectes confregit,& oẽs iustos, qui originali peccato astricti tenebantur,absoluit. Beatus uerò Tho. ubi supra art.5.inquit. Quòd Christus descẽdens ad inferos operatus est in uirtute suæ passionis,per quam liberatum est genus humanum,non modò à peccato, sed ẽt à reatu pœnæ,cui homines erant duobus modis astricti. Vno modo pro peccato actuali,quod quilibet in sua persona commiserat, alio modo pro peccato totius humanæ naturæ,quod à primo parente in omnes originaliter deuenit, ad Rom. .5. cuius quidẽ peccati pœna est mors corporalis,& exclusio à uita gloriæ, ut patet Gen.2. &.3. Nam Deus hominem de paradiso post peccatum eiecit,cui ante peccatum mortem fuerat comminatus,si peccaret. Et ideò Christus descendens ad inferos uirtute suæ passionis,ab hoc reatu sanctos absoluit,quo erãt à uita gloriæ exclusi,ne possent Deum per essentiam uidere,in quo consistit nostra beatitudo,saltem initiatiuè. Per hoc autẽ sancti patres detinebantur in inferno, quia eis ad uitam gloriæ,propter peccatum primi parentis,aditus non patebat, & sic Christus descendens ad inferos, sanctos patres ab inferis liberauit, unde contulit eis adeptionem gloriæ, & per consequens soluit eorum dolorem, quem patiebantur ex dilatione gloriæ,ex cuius tamen spe magnum habebãt gaudium, iuxta illud Ioannis.8. Abraham pater uester exultauit, ut uideret diem meum, uidit, & gauisus est. Quare Augustinus in epistola.99. ad Euodium inquit. C

(Margin letters: A beside first line of chapter; B beside "peccatum mortem fuerat comminatus")

D Quòd à quibuſdam, ſcilicet à ſanctis patribus ſecundum beatificam præſentiam ſuæ diuinitatis, nunquam receſſerit, inquantum uidelicet ante aduentum Chriſti erant beati in ſpe, licet nondum eſſent perfectè beati in re. Sancti igitur patres, dum adhuc uiuerent, liberati fuerunt per fidem Chriſti ab omni peccato tam originali, quàm actuali, & à reatu pœnæ actualium peccatorum, non tamen à reatu originalis peccati, per quem excludebãtur à gloria, nondum ſoluto precio redemptionis humanæ, ſicut etiam nunc fideles Chriſti liberantur per baptiſmum à reatu actualium peccatorum, & à reatu originalis, quantum ad excluſionem à gloria, qui tamen remanent adhuc obligati reatu originalis peccati, quantum ad neceſſitatẽ corporaliter moriendi. Renouantur enim ſecundũ Spiritum, ſed nondum ſecundum carnem, iuxta illud ad Rom. 8. Corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus uerò uiuit propter iuſtificationem. Statim igitur, Chriſto mortuo, anima eius ad infernum deſcendit, & ſuæ paſſionis fructum exhibuit ſanctis in inferno detentis, quanuis ex loco illo non exierint, Chriſto apud inferos commorante, quia ipſa Chriſti præſentia pertinebat ad
E cumulum gloriæ. Eius enim deſcenſus ad inferos illis ſolis liberationis contulit fructum, qui fuerunt Chriſti paſsioni coniuncti, per fidem Charitate formatam, per quam peccata tolluntur. Illis autem, qui erant in inferno damnatorum, aut qui penitus fidem paſsionis Chriſti non habuerunt, ſicut infideles, aut ſi fidem habuerunt, nullam conformitatem habebant ad charitatem Chriſti patiẽtis, nec à peccatis ſuis erant mundati, deſcenſus iſte Chriſti ad inferos non contulit libe-
F rationem à reatu pœnæ infernalis. Pueri etiam decedentes cum originali in deſcenſu Chriſti ad inferos non fuerunt liberati. Vnde ad Rom. 3. inquit Apoſtolus, quòd Deus propoſuit Chriſtum propitiatorem per fidem in ſanguine eius. Pueri modò, qui cum ſolo peccato originali deceſſerunt, nullo modo participes erant fidei Chriſti, & ex conſequenti non perceperunt fructum propitiationis
G Chriſti, ut per ipſum ab inferno liberarentur. In ſolis enim ipſis effectum liberationis habuit Chriſti deſcenſus ad inferos, qui per fidem, & charitatem, paſsioni Chriſti coniungebantur, in cuius uirtute, deſcenſus Chriſti ad inferos liberatorius erat. Pueri autem, qui cum originali deceſſerant, nullo modo fuerant coniuncti paſsioni Chriſti per fidem, & dilectionem. Neq; enim fidem propriam habuerant, ex quo carebant uſu liberi arbitrii, neq; per fidem parentum, aut per aliquod fidei ſacramentum fuerant ab originali mundati, & ex conſequenti talis deſcenſus eos non liberauit ab inferis. Et licet Sancti Patres adhuc tenerentur aſtricti reatu originalis peccati, inquantum reſpicit humanam naturam, tamen liberati erant per fidem Chriſti ab omni macula peccati, ideò capaces erãt illius liberationis, quam Chriſtus attulit deſcendens ad inferos, quod de pueris dici
H non poteſt. Vnde ſicut peccatum Adæ ad eos tantùm peruenit, qui per ſeminalem rationem carnaliter ab eo deſcenderunt, ita gratia Chriſti ad illos tantùm peruenit, qui ſpirituali regeneratione eius membra ſunt facti, quod non competit pueris decedentibus cum originali peccato. Sed quid dicendum de animabus exiſtentibus in Purgatorio, an eas liberauerit Chriſtus in ſuo deſcenſu ad inferos? Reſpondet beatus Gregorius 13. moralium dicens, Dum conditor ac redemptor noſter, clauſtra inferni penetrans, electorum exinde animas eduxit,
I nos illò ire non patitur, unde iam alios deſcendendo liberauit. Patitur autẽ nos ire ad purgatorium, & ex conſequenti deſcendens ad inferos animas à purgato-

rio

rio non liberauit. Vnde diuus Tho. ubi supra art. 8. ait. Quòd descensus Christi ad inferos liberatorius fuit (ut dictum est supra) uirtute passionis illius. Passio autem eius non habet temporalem uirtutem, & transitoriam, sed perpetuam, secundũ illud ad heb. x. Vna oblatione consummauit in sempiternũ sanctificatos. Et sic patet, quòd nõ habuit tunc maiorem efficaciam passio Christi, quàm nunc, ideò illi qui fuerunt tales, quales nunc sunt, qui in purgatorio detinẽtur, non fuerunt à purgatorio liberati per Christi descensum ad inferos. Si qui autẽ inuenti sunt tales, quales etiam nunc uirtute passionis Christi à purgatorio liberãtur, nihil prohibet, per dictum Christi descensum ad inferos, à purgatorio esse liberatos. Aliquibus tamen fuit illud beneficium collatum, illis uidelicet, qui iã sufficienter purgati erant, uel etiam, qui, cùm adhuc uiuerent, meruerũt per fidẽ & deuotionem ad mortem Christi, ut eo descendente liberarentur à temporali purgatorii pœna. Diuus tamen Bonauentura. 22. dist. tertii. q. 5. breuissimè absoluit dubium de pueris, & damnatis, dicens, quòd liberauit eos duntaxat, pro quibus patiebatur, quantum ad efficaciam, qui soli erant electi. Ad illos ergo se extendit, qui membra eius effecti erant per fidem, uel per aliquod fidei sacramẽtum, cuius modi non sunt pueri præfati. Dictus etiam sanctus ultimò, quò ad hunc articulum, quærit, an statim post mortem introduxerit electos in cælum, & dicit expresse, quòd non. Vnde Micheæ. 2. dicitur de Christo, Ascendit pandens iter ante eos, sed Christus non ascendit ad cælum, usq; ad quadragesimum diem post resurrectionem: & ex consequenti, nec animæ Sanctorum. Ideò eædem animæ non statim, post mortem Christi, perductæ sunt in cælum, quantum ad locum, uerùm statim, pòst resolutionem animæ Christi à corpore in eiusdem descensu ad inferos, uiderunt lumen æternum, & beatæ factæ sunt, & patefactum est cælum eis, quantum ad præmium. Vnde in loco etiã infernali existentes habuerunt Paradisum, & apertam Dei uisionem, quæ est uita æterna, modo præexposito. Io. 17. Hæc est uita æterna, ut cognoscant te, & quem misisti, filium tuum. Licet igitur beatitudinem statim post Christi mortem habuerint, nõ tamen locum beatitudinis statim adepti sunt, quoniam ipse Christus debuit in omnibus primatum tenere, ut primogenitus esset in multis fratribus, tanquam caput omnium. Resurrectio autem Christi, & eius ascẽsio differri debuit, propter nostræ fidei confirmationem. Ideò enim dilata fuit resurrectio, ut ostenderetur, quòd uerè Christus mortuus fuerit, itidem dilata fuit ascensio, ut per multa argumenta ostenderetur, quòd uerè Christus resurrexerit, secundũ quòd dicitur act. primo. Præbuit semetipsum in multis argumentis apparens eis. Quoniam ergo nulla anima in cælum debuit ascendere ante Christum, & Christi ascensio, propter nostram salutem, debuit differri, hinc est, quòd animæ sanctorum nec statim fuerunt de limbo eductæ, nec in cælesti paradiso fuerunt (stante diuina dispẽsatione hoc faciẽte ad nostram salutem) statim collocatæ. In morte autem fuit aperta ianua subitò, quo ad meritũ. In resurrectione uerò, quãtum ad egressum de limbo. Et in ascensione, quantum ad ascensum in cælum. Limbus olim dicebatur sinus Abrahæ, quia ibi Abraham fuit, sed nunc cælum Empireum dicitur sinus Abrahæ, quia iam est ibi Abraham. A nullo prædictorum locorum est trãsitus modo ad alium. Verùm olim à tertio, idest purgatorio erat transitus ad quartum, scilicet limbum sanctorum patrum: cùm purgati à tẽporali pœna transirent ad locum iustorum, & purgatorum. Ex quibus patet quare

re cantamus, libera animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni, & de profundo lacu, ubi infernus sumitur pro purgatorio, sicut & ibi sumitur pro limbo, quando dicitur, Christũ ad inferos descendisse, uel infernũ destruxisse.

In duobus præcedentibus capitibus uisum est de prima parte octaui articuli, uidelicet de descensu Christi ad inferos, consequenter uidendum est, de altera eius parte, Resurrectione scilicet illius. Caput. XXV.

A Hristus Dominus noster tertia die surrexit à mortuis, resumẽdo corpus, nõ quale prius habuit, sed impassibile, & immortale. Caro enim Christi, quæ in natiuitate floruit, in passione aruit, per gloriã resurrectionis refloruit, & renouata est, ut aquilæ iuuentus Christi, ps. 102. Tunc leo catulum suum suscitauit. Tunc Phœnix reuixit. Tunc ut dicitur Hiere. 16. Figulus ex eodem luto fracti uasis, fecit uas aliud, sicut placuit in oculis eius. Tunc Ionas de uentre Ceti illæsus exiuit. Tunc uestitum est candelabrum auro. Tunc suscitatum est tabernaculum Dauid, quod cecidit. Tunc refulsit sol, qui prius erat in nubilo. Tunc uiuificatum est granum frumenti, quod cadens in terram mortuum fuerat. Tunc Ceruus resumpsit cornua. Tũc Samson tulit portas cum postibus. Tunc Ioseph eductus de carcere constituitur Dominus Aegypti. Tunc conscissus saccus circũdatur lætitia. Resurrectionis Christi ueritas patet, ex multis scripturæ locis, & præcipuè Luc. ultim. Vbi dicitur. Oportebat Christum pati, & resurgere, à mortuis. Manifestatur & per angelos, qui non mentiuntur Matt. 28. Respondens autem angelus dixit mulieribus, quem quæritis? surrexit, non est hic. Per inimicos, quorum ualidissimum est testimonium. Matt. ultimo, ubi dicitur. Ecce quidam de custodibus uenerunt in

B ciuitatem, & nuntiauerunt Principibus Sacerdotum omnia, quæ facta fuerant, & congregati cum senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus, dicentes. Dicite, quòd discipuli eius nocte uenerunt, & furati sunt eum uobis dormientibus, & si hoc auditũ fuerit à Præside, nos suadebimus ei, & securos uos faciemus. At illi accepta pecunia fecerunt sicut erant edocti, & diuulgatum est uerbum istud apud iudæos, usque in hodiernum diem. Manifesta etiam facta est per comestionem Luc. 24. Et quòd non habebat phantasticum corpus, Ioan. 20. per tactum. Probauit etiam Deus noster eam in eodem corpore, quo fuit

C facta per ostensionem cicatricum. Item probauit eam fuisse in corpore glorificato unito Deitati, & hoc per ingressum in domum ianuis clausis. Probauit quoque eam multis apparitionibus. Apparuit enim quinquies in ipsa die resurrectionis, ut habetur ex scripturis. Primò Mariæ Magdalenæ Ioannis. 21, ei dicendo. Mulier quid ploras? Secundò Mulieribus redeuntibus à monumento Matt. ultimo. Tertio, Petro Luc. 24. Quartò duobus discipulis euntibus Emaus, ibidẽ. Quintò Discipulis congregatis propter metum iudæorum ianuis clausis, quãdo Thomas non fuit cum eis, Ioannis. 20. Item apparuit inter resurrectionem, & ascensionem quinquies, scilicet. Thomæ cum aliis, ibidem. Discipulis piscantibus ad mare Tiberiadis, Ioannis. 21. Discipulis in Monte tabor, Matt. ultimo. In Hierusalem, Marc. ultimo. Postremò quando comedit cum discipulis, Matt. & Lucæ ultimo, & Actorum primo. Concluditur enim act. 10. Quem Deus suscitauit tertia die, & dedit eum manifestum fieri, non omni populo, sed testibus præordinatis

ordinatis à Deo. Et ad hæc dico, quòd secundum beatum Tho. parte 3. q. 53. articulo primò. Necessarium fuit Christum resurgere propter quinq;. Primò quidem ad commendationem diuinæ iustitiæ, ad quā spectat exaltare illos, qui se propter Deum humiliant, secundum illud Luc. primò. Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Quia igitur Christus propter charitatem, & obedientiam Dei, se humiliauit usq; ad mortē crucis, oportebat, quod exaltaretur à Deo usq; ad gloriosam resurrectionem, unde in eius persona dicitur in ps. 138. Tu cognouisti me, id est approbasti sessionem meam, humilitatem, & passionem, similiter & resurrectionem meam, id est glorificationem in resurrectione, ut glo. exponit. D
Secundò ad fidei nostræ instructionem, quia per eius resurrectionem confirmata est fides nostra, circa diuinitatem Christi. Vnde .2. cor. ult. dicitur. Et si crucifixus est ex infirmitate, uiuit ex uirtute Dei. Si enim Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est, & fides nostra, ut inquit Apostolus primæ cor. 15. unde glo. super illud ps. 29. Quæ utilitas in sanguine meo &c. quasi dicat, nulla. Si enim statim non resurgo, corruptumq; fuerit corpus meū, nemini annunciabo, nullum lucrabor. Tertiò ad subleuationē nostræ spei, quia dum uidemus Christum resurgere, qui est caput nostrum, speramus & nos resurrecturos, unde idem Apostolus ubi supra. Si Christus prædicatur, quòd resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in uobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? Et Iob. 9. c. ait. Scio, uidelicet per certitudinem fidei, quòd redemptor meus uiuit, à mortuis resurgens, & ideò in nouissimo die de terra surrecturus sum, reposita est hæc spes mea in sinu meo. Quartò ad informationem uitæ fidelium, secundum illud ad Rom. 6. Quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Et paulò post. Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, ita & uos existimate mortuos quidem esse peccato, uiuentes autem Deo. Vltimò ad complementum nostræ salutis, quia, sicut per hoc, quòd mala sustinuit, humiliatus est moriendo, ut nos liberaret à malis, ita glorificatus est resurgendo, ut nos promoueret ad bona, secundum illud Apostoli ad Rom. 4. Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Dico ultra, quòd conueniens fuit, Christū die tertia resurgere, iuxta illud, Matt. 20. Tradent eum gentibus ad illudendum, flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget. Resurrectio enim Christi necessaria fuit, ut dictum est, ad instructionem fidei nostræ. Est autem fides & de diuinitate, & de humanitate Christi, nec sufficit unū sine altero credere, & ideò ad hoc ut confirmaretur fides de ueritate diuinitatis illius, oportuit, quòd citò resurgeret, & quòd dicta resurrectio non differretur usq; ad finem mūdi. Ad hoc autem ut cōfirmaretur fides de ueritate humanitatis, & mortis eius, oportuit moram esse inter mortem, & resurrectionem. Si enim statim post mortem resurrexisset, uideri posset, quòd eius mors uera non fuisset, & per consequens nec resurrectio uera. Ad ueritatem igitur mortis Christi manifestandam, sufficiebat, quòd usq; ad tertiam diem eius resurrectio prorogaretur. Quia non contingit, quin intra triduum, si Christus non fuisset uerè mortuus, apparuissent in eo aliqua indicia uitæ. Ostenditur etiam secundum mysterium, quòd Christus una morte sua corporali, quæ fuit lux propter iustitiam, duas nostras scilicet animæ & corporis destruxit, quæ sunt propter peccatum tenebrosæ, ideò, ut dictum est, una die integra, & duabus noctibus permansit in morte, ut inquit beatus Augustinus

E F G H I L

.4. de

.4. de Tri. Per hoc etiam ſignatur, quòd per Chriſti reſurrectionem, tertium incipiebat tempus. Nam primum fuit ante legem. Secundum ſub lege. Tertium ſub gratia. Incœpit etiam in Chriſti reſurrectione tertius ſtatus ſanctorum, quia primus ſub legis figuris fuit. Secundus ſub ueritate fidei. Tertius erit in æternitate gloriæ, quam Chriſtus reſurgendo inchoauit. Nec ex hoc ſequitur, quòd ſancti tertia die debeāt reſurgere, ſed differri uſq; ad uniuerſale iudicium, quia licet
M caput & membra conformentur in natura, non tamen in uirtute, cùm excellentior ſit uirtus capitis, quàm membrorum. Reſurrexit igitur Chriſtus circa diluculum, illuceſcente iam die, ad ſignificandum, quòd per ſuam reſurrectionem nos ad lucem gloriæ inducebat.

Quomodo Chriſtus poſt reſurrectionem uerum habuit corpus, & primò reſurrexit, fuitq; cauſa ſuæ reſurrectionis, ſimiliter & quomodo reſurrexit cum integritate carnis, corporeq; glorioſo, in quo cicatrices retinuit. Caput. XXVI.

A VO ad primam huius capitis partem dicendum, iuxta ſententiam diui Tho. 3. parte sum. q. 54. art. primo, quòd habuit uerum corpus, unde diſcipulis, qui conturbati exiſtimabant ſe ſpiritum uidere, ac ſi haberet corpus phantaſticum, dixit Luc. ultimo. Palpate & uidete, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me uidetis habere. Ideò ſecundum Damaſce. in .4. cap. 28. dicendum. Quòd illud dicitur reſurgere, quod cecidit, corpus autem Chriſti per mortem ceciderat, inquantum fuit ab eo anima ſeparata, quæ erat eius formalis perfectio. Quare oportuit ad hoc, ꝙ eſſet uera Chriſti reſurrectio, ut idem corpus Chriſti iterato animæ ſuæ uniretur. Et quia ueritas naturæ eſt ex eſſentiali forma, conſequens eſt, ut corpus Chriſti, poſt reſurrectionem, & uerum corpus fuerit, & eiuſdem naturæ, cuius erat prius. Si enim dictum corpus fuiſſet phantaſticum, non fuiſſet uera reſurrectio. Vnde beatus Auguſtinus in ſermone tertio octauæ paſchæ, inquit, quòd quidam ſic diſputant. Si corpus erat, ſi hoc reſurrexit de ſepulchro, quod pependit in ligno, quomodo ianuis clauſis potuit ad diſcipulos ingredi? Et ipſemet eiſdem reſpondet. Si comprehendis modum, non eſt miraculum: ubi deficit ratio, ibi eſt fidei ædificatio. Et ſuper Ioannem dicit. Moli corporis, ubi diuinitas erat, oſtia clauſa
B non obſtiterunt, ille quippè non eis apertis intrare potuit, quo naſcente, uirginitas matris inuiolata permanſit? Idem inquit beatus Gregorius, in quadam homil. de octaua Paſchæ. Chriſtus igitur reſurrexit ad immortalem gloriæ uitam. hæc modò diſpoſitio eſt corporis glorioſi, ut ſit ſpirituale, hoc eſt ſpiritui subiectum, ut dicit apoſtolus primæ cor. 15. Ad hoc autem, quòd ſit omnino corpus ſpiritui ſubditum, requiritur, quòd omnino actio corporis, ſubdatur ſpiritus uoluntati. Dicit enim Ariſto. 2. de Anima, quòd ad hoc ut aliquid uideatur, fit per
C actionem uiſibilis in potētiam uiſiuam. Ideò quicunq; habet corpus glorioſum, ſecundum Tho. ubi ſupra, in poteſtate ſua habet, uideri, quando uult, & nō uideri. Hoc habuit Chriſtus, non modò ex conditione ſui corporis glorioſi, ſed & ex uirtute diuinitatis, per quam fieri poteſt, ut corpora etiam non glorioſa, miraculoſè non uideantur, ſicut legitur præſtitum fuiſſe beato Bartholomeo, ut ſi uellet uideretur, & non uideretur, nolens uideri. Chriſtus Dominus noſter ab

oculis

oculis discipulorum euanuit,nō quia corrumperetur, aut resolueretur in aliqua inuisibilia,sed quia sua uoluntate desiit ab eis uideri,tā præsens,quàm recedens, per dotem agilitatis,de qua diffuse differemus in articulo.13.uidelicet,de carnis resurrectione. Accepit igitur in resurrectione gloriam claritatis, unde mutata est effigies,dum ex mortali effectus est immortalis,ut hoc sit,acquisiuisse uultus glo riam,non uultus substantiam perdidisse,nec tamen illis discipulis in specie gloriosa apparuit,sed sicut in potestate eius erat,ut corpus suum uideretur, uel non uideretur,ita in potestate eius erat,ut ex eius aspectu formaretur in oculis intuen tium, uel forma gloriosa,uel non gloriosa,aut etiam commista. Ad secundā partem uidelicet,quòd primò resurrexit,respondet beatus Paulus primæ cor.15.dicens,Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium, ubi glo. Quia prius tempore,& dignitate surrexit. Sanctus Tho. ubi supra.q.53.art.3.ait. Quòd resurrectio est reparatio à morte ad uitam. Dupliciter modò aliquis eripitur à mor te, uno modo à morte duntaxat in actu, ut aliquis uiuere incipiat, postquā mor tuus fuerat,alio modo ut aliquis liberetur non solùm à morte, sed etiam à necessitate moriendi,& à possibilitate:& hæc est uera & perfecta resurrectio,quia quādiu aliquis uiuit subiectus necessitati moriendi,quodammodo mors ei dominatur,secundum illud ad Rom.8.Corpus quidem mortuum est propter peccatū. Illud autem quod possibile est,secundum quid dicitur esse,uidelicet potentialiter. Et sic patet, quòd illa resurrectio,qua quis eripitur solùm ab actuali morte, est resurrectio imperfecta,qua quidam surrexerunt ante Christū ad præmonstrandam,quasi in quodam signo,resurrectionem illius. Loquendo igitur de resurrectione perfecta,Christus est primus resurgētium,quia ipse resurgendo primò per uenit ad uitam penitus immortalem,secundum illud ad Rom.6. Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur. Et licet resurrexerint multi cum Christo,Au gustinus tamen sentire uidetur in Epistola ad Euodium,quòd resurrexerint iterum morituri. Ad idē pertinere uidetur, quod Hieronymus inquit super Matt. ꝙ sicut Lazarus resurrexit,sic & multa corpora sanctorum resurrexerunt, ut Dominum ostenderent resurgentem, quanuis hoc in sermone de assumptione sub dubio relinquat. Ad tertiā partē capitis supradicti uidelicet, ꝙ Xp̄us fuerit causa suæ resurrectionis,respōdetur affirmatiuè, quòd sic, unde ip̄e de se dicit Ioan.x. Nemo tollit animam meam à me,sed ego pono eam, & iterum sumo eam, & sequitur,potestatem habeo ponendi animam meam,& iterum sumendi eam. Modò resurgere non est aliud,quàm iterato animam sumere,& ex consequenti,propria uirtute Christus resurrexit. Ideò dico,quòd tā anima Christi mortui,quàm eius caro considerari potest dupliciter, uno modo ratione diuinitatis, alio modo ratione ipsius naturæ creatæ: respectu autem uirtutis diuinitatis, & corpus reassumpsit animam,quam deposuerat,& anima corpus,quod dimiserat: & hoc modo Christus propria uirtute resurrexit,de quo secundæ cor.ultimo.Nam & si crucifixus est,ex infirmitate,sed uiuit,ex uirtute Dei. Si uerò consideremus corpus,& animam Christi mortui secundum uires naturæ creatæ, sic non potue runt sibi inuicem reuniri, sed operæpretium fuit Christum à Deo suscitari, quā resurrectionem inquantum homo meruit à Deo. Ad quartam partem,uidelicet quòd Christi corpus resurrexit integrū,dico quòd sic, per illud Luc. ultimo,ubi Dominus post resurrectionem discipulis dixit,spiritus carnem & ossa nō habēt, sicut me uidetis habere. Dico igitur de mente dicti beati Tho. ubi supra.q. 54.

art.2.

art. 2. quòd corpus Christi in resurrectione fuit eiusdem naturæ, sed alterius gloriæ. Vnde quicquid ad naturam corporis humani pertinet, totum fuit in corpore Christi resurgentis. Ad naturã autem corporis humani pertinent carnes, ossa, sanguis, & huiusmodi, ideò omnia ista in corpore Christi resurgẽtis fuerunt integraliter, alioqui non fuisset perfecta resurrectio, si non fuisset reintegratũ quicquid per mortem ceciderat. Vnde idem Dominus discipulis suis promisit, dicẽs
L Matt. x. Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt, & Luc. 21. Capillus de capite uestro non peribit. Dicere uerò, quòd Christi corpus carnem, & ossa non habuerit, & alias humano corpori partes naturales, pertinet ad errorem Euthicis Episcopi Constantinopolitani, dicentis, quòd corpus nostrum in illa resurrectionis gloria erit impalpabile, & uentis, aereq; subtilius. Et quòd Dominus post confirmata corda discipulorum palpãtium, omne illud, quod palpari potuit, in subtilitatem aliquam redegit. Quod Gregorius super dicta loca Matt. & lucæ allegata, impugnat, quia corpus Christi post resurrectionem immutatum nõ fuit, secundum illud ad Rom. 6. Christus resurgens ex mortuis &c. Si enim inconueniens fuit, ut Christus alterius naturæ corpus in sua conceptione acciperet, puta cæleste (ut Valentinus asseruit) multò maius fuit inconueniens, quòd in resurrectione, alterius naturæ corpus reassumpserit, quia corpus in resurrectione reassumpsit ad uitam immortalem, quod in conceptione assumpserat ad mortalẽ. Quinta pars fuit, quòd corpus Christi resurrexit gloriosum, iuxta illud Apostoli ad Philip. 3. Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ, & hoc triplici ratione. Primò, quia resurrectio Christi exemplar fuit,
M & causa resurrectionis nostræ, ut habetur primæ cor. 15. Sancti autem in resurrectione habebũt corpora gloriosa, ut ibidẽ dicitur. Seminatur corpus in ignobili tate, resurget in gloria, unde cũ causa sit potior causato, & exẽplar exẽplato, multò magis corpus Christi resurgentis fuit gloriosum. Secundò quia per humilitatem passionis meruit gloriam resurrectionis. Vnde dixit ipsemet, nunc anima mea turbata est, quod pertinet ad passionem, & subdit postea, Pater clarifica nomen tuum, in quo petit gloriam resurrectionis, ut inquit idem Tho. ubi supra art. 3. Tertiò quia, ut dictum est supra, anima Christi à principio suæ cõceptio-
N nis fuit gloriosa per perfectam fruitionem diuinitatis: fuit autem dispensatiuè factum, ut ab anima gloriosa gloria non redũdaret in corpus, ut mysterium redẽptionis nostræ sua passione impleret, ideò peracto hoc mysterio passionis & mortis, statim anima in corpus per resurrectionem reassumptum, suam gloriam deriuauit, & sic factum est corpus illud gloriosum. Porrò, si corpus gloriosum non indiget cibo (sicut de iustis dicitur Apocalypsis. 7. quòd non esurient, neque sitient amplius &c.) quid est quòd credimus Christum caput nostrum, cuius resurrectio, ut cæteris prior, atq; præclarior, ita & cæterarum causa est, post resurrectionem suam manducasse? Dicit Beda, & beatus Gregorius, quòd id fecit, non
O quasi cibo indigens, sed ut eo modo naturam corporis surgentis astrueret. Dico ultra respondendo ad ultimam propositi capitis partem, uidelicet, quòd cum cicatricibus Christus uerè resurrexit, de quibus Dñus dicit Thomæ. Ioa. 20. Infer digitum tuum huc, & uide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis, quod congruum fuit propter quinq; respectus. Primò propter ipsummet Christum, unde Beda super Lucam inquit, quod non ex impotentia curandi, cicatrices in resurrectione Christus sibi reseruauit,

sed

ſed ut in perpetuum uictoriæ ſuæ circumferat triumphum, unde Auguſtinus. 22. de ciu. Dei cap. 20. ait, Quòd fortaſſis in cæleſti regno, in corporibus martyrũ uidebimus uulnerũ cicatrices, quas pro Xp̃i nomine pertulerũt. Nõ.n. deformitas in eis, ſed dignitas erit, & quædam, quanuis in corpore, nõ corporis, ſed uirtutis pulchritudo fulgebit. Secundò ad confirmandum corda diſcipulorũ, circa fidem ſuæ reſurrectionis, ut fecit in Thoma prout dictũ eſt paulò antè. Tertiò, ut patri pro nobis intercedẽs, quale genus mortis pro homine pertulerit, ſẽper oſtendat. Quartò, ut ſua morte redemptis, q̃ miſericorditer ſint adiuti, propoſitis eiuſdem mortis indiciis, inſinuet. Poſtremò, ut in iudicio q̃ iuſtè dãnentur impii, ibidem denuntiet. Vnde ait beatus Auguſt in lib. 2. de ſymbolo ad catechũenos, cap. 8. Sciebat Xp̃s, quare cicatrices in ſuo ſeruaret corpore. Sicut .n. demonſtrauit, Thomæ non credenti niſi tangeret & uideret, ita etiam inimicis uulnera demonſtraturus eſt ſua, ut conuincens eos, ueritas dicat. Ecce hominem, quem crucifixiſtis, uidetis uulnera, quæ inflixiſtis? agnoſcitis latus, quod pupugiſtis, quoniã per uos, & propter uos apertum eſt, nec tamen intrare uoluiſtis? Ex quibus patet ꝙ cicatrices illæ in eius corpore ſemper remanebunt, quia, inquit beatus Augu. ad cõſentium epiſtola 145. De reſurrectione carnis, ego proinde domini corpus, ita in cælo eſſe credo, ut erat in terra, quando aſcendit in cælũ. Reſurrectionem autem ſuam, ut habetur act. pri. oſtendit multis argumentis ſaluator noſter, non Q
ut argumentum eſt ratio rei dubiæ faciens fidem (quia talis probatio argumẽtatiua proceſſiſſet ex aliquibus principiis, quæ ſi non eſſent nota diſcipulis, nil per ea eis manifeſtaretur, cùm ex ignotis nihil poſſit ſciri. Si uerò eſſent eis nota, nõ tranſcenderet rationem humanã, & ita non eſſent efficacia ad fidẽ reſurrectionis aſtruendam, quæ humanam excedit rationem). Sed ut argumentũ dicitur aliquod ſignum ſenſibile, quod inducitur ad alicuius ueritatis manifeſtationẽ, quo etiam modo, Ariſt. utitur nomine argumenti. Probauit igitur Xp̃s reſurrectionẽ ſuam diſcipulis per ſcripturæ auctoritatẽ quæ eſt fidei fundamentum, cùm dixit, R
Oportet impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege, pſalmis, & prophetis de me, ut habetur Luc. ult. Reſurrectionis igitur ſigna oſtẽdit Saluator diſcipulis ſuis propter duo. Primò, quia nõ erant corda eorũ diſpoſita ad hoc, ut de facili fidẽ reſurrectionis acciperent, unde eos reprehendit dicens, ò ſtulti & tardi corde ad credendũ, Luc. ult. & Marc. ult. Exprobrauit incredulitatẽ eorũ, & duritiã cordis. Secũdò, ut per huiuſmodi ſigna eis oſtẽſa efficacius eorũ teſtimonium redderetur, ſecundum illud pri. Io. pri. Quod uidimus, & audiuimus, & manus noſtræ contrectauerunt, hoc teſtamur. Auctoritas uerò beati Ambroſii, quæ inquit, Tolle argumenta, ubi fides quæritur; ſimiliter & dictum beati Gregorii, ꝙ fides nõ habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum, loquuntur de argumẽtis ſecundum humanam rationem procedentibus, quæ inualida ſunt ad ea, quæ ſũt fidei, oſtendenda. Meritũ enim fidei eſt ex hoc, ꝙ homo ex mandato Dei credit, S
quod nõ uidet. Vnde illa ſola ratio meritũ excludit, quæ facit uideri per ſcientiã, id quod ad credendũ proponitur. Huiuſmodi aũt demonſtratiuas rationes Xp̃s non induxit ad ſuã declarandam reſurrectionẽ, cuius typus fuit, ut ipſemet Dñs Io. 21. inquit, Ionas propheta, unde ad iudæos dixit. Generatio hæc praua ſignũ T
quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ. Sicut .n. Ionas fuit in uentre Ceti tribus diebus, & tribus noctibus (quod, ut dictũ ẽ ſupra, per ſynecdochen intelligitur) ita filius hominis erit in corde terræ. Porrò in euãgelio nihil

hil est, quod tam sæpè inculcet Xp̄s, tam euidēter prædicet & pdicat, q; se passurum, & tertia die resurrecturum, ut postquā factum fuerit, quod prædixerit, incōcussa fide teneremus, Xp̄m Deum & hominē, ut hæc omnia nostræ salutis causa perageret, de cælis descendisse. Resurrexit ergo Xp̄us pro nobis, sicut passus est pro nobis. Primùm, ut eum, quē auctorē salutis nostræ agnoscimus, in quo omnē psidium incolumitatis nostræ collocamus, immortalem sciremus. Deinde, ut nos simul cū illo, per pœnitentiā cōmortui peccatis, & per baptismū cōsepulti, simul etiā cū illo in nouitate uitæ resurgeremus, ut quomodo Xp̄us surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus, ut excitati per gratiā, ac spiritum ipsius, ipsi piè uiuendo, & in mandatis Dei ambulando, seruiremus. Si enim mortui sumus cum Xp̄o, ad Rom. 6. credimus, q simul etiam uiuemus cū illo. Quòd.n. mortuus est peccato, mortuus est semel, q autē uiuit, uiuit Deo. Ita & uos existimate, uos mortuos quidem esse peccato, uiuentes autem Deo in
V Xp̄o Iesu, mortificatos legi per corpus Xp̄i, ut sitis alterius qui ex mortuis resurrexit, ut fructificetis Deo. Fructus aūt spiritus sunt, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas: aduersus quæ non est lex. Qui.n. sunt Xp̄i, carnem suā crucifixerunt cum uitiis, & concupiscentiis ad gal. 5. Et iteꝝ, si consurrexistis cū Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram. Mortui.n. estis, & uita uestra abscōdita est cū Xp̄o in Deo. Induite ergo uos, sicut electi Dei, sancti, & dilecti, uiscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, supportantes inuicem, & donantes uobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam, sicut & Dominus donauit uobis, ita & uos, super omnia autem hæc, charitatem habete, quæ est uinculum perfectionis, & pax Christi exultet in cordibus uestris, in qua & uocati estis in uno corpore, & grati estote. Proinde, piissima est oratio Pauli ad hebræos. 13. Deus pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ouium in sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum Iesum Christum, aptet uos in omni bono, ut faciatis uoluntatem eius, faciens in uobis, quod placeat coram se, per Iesum Christum, primæ cor. 15. Deniq; Christus surrexit primitiæ dormientium, ut nobis certam spem resurrectionis faceret. Ipse est enim caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, qui autem primus est, solus esse non potest, neq; caput deseret sua membra. Si enim, ut diuus colligit Paulus, Christus resurrexit, & nos resurgemus.

De nono Articulo, qui est, Ascendit ad Cælos, sedet ad dexteram Dei Patris. Caput. XXVII.

A CONSVMMATIS his, quæ in terra gerebātur, & animabus de inferni captiuitate reuocatis, cōsummatoq; redēptionis mysterio, ascēdit in cælum, non secundum deitatem, qua semper æqualis est patri, & ubiq; est, sed secundū hominem assumptum, gloria, & honore coronatum, subiectis sibi omnibus, & quæ in cælo, & quæ in terra. Ascendit in altum, captiuā ducens captiuitatē, corporis aspectū subducens discipulis, & animos eoꝝ ad cælestia subuehens, promittens dona spiritus ex alto. Ascendit autem post quadraginta dies à resurrectione, intra quos seipsum discipulis suis uiuum præbuit

buit,in multis argumentis apparens eis,& loquēs de regno Dei.Pro maiori prædictorum intelligentia est sciendum,quòd differentia est inter ascensionem, assumptionem,& euolationem,quoniam ascensio pertinet ad Christum, eò quòd fit propria ascendentis uirtute.Vnde de dicta ascensione loquebantur angeli,dicentes Esa.63. Quis est iste,qui uenit de Edom, tinctis uestibus de Bosra,gradiēs in multitudine uirtutis suæ? Et Micheæ.2. de Christo, dicitur, Ascendit,pandēs iter ante eos, sed quia beatus Leo Papa in sermone de Ascensione,exponens illud uerbum, Videntibus illis eleuatus est,inquit, cùm audis eleuatum, agnosce militiæ cælestis obsequium,in eo,qui eleuat,diuinam potentiam, in eo, qui eleuatur,humanam agnosce naturam, ex consequenti uidetur,quòd fuerit eleuatus,& ita uectus. Cui arridet glo. super illud ps.90. Angelis suis Deus mandauit de te,dicens,Manibus angelorum sublatus est Christus in cælum. Dominus Alexander de Ales in.3. parte suæ sum.q.23. membro.2. respondet distinguendo,quòd uidelicet,ferri dicitur dupliciter. Vno modo necessitate sustentationis,quando scilicet uirtus corporis non est sufficiens ad complendum motū. Alio modo obsequio uenerationis,sicut Papa fertur à suis ministris,& Rex à suis. Cùm ergo dicitur,corpus Christi fuit latum per angelos in ascēsione,solùm fuit obsequio uenerationis,& non necessitate sustentationis, & hoc modo locuntur Leo Papa,& Glo. quæ dicit,& in manibus portabunt te,idest angeli qui obsequebantur Regi. Quo etiam sensu intelligitur illud ps. 67. Currus Dei decem millibus multiplex,millia lætantium. Secundum igitur propriam uirtutē ascendit, quod hoc modo intelligitur, secundum diuum Tho tertia parte sum.art.3. uidelicet, quòd in Christo duplex est natura,diuina scilicet,& humana,& secūdum utranq; potest accipi propria uirtus eius, secundum humanam adhuc potest Christi uirtus accipi, uel pro naturali,quæ procedit ex principiis naturæ, & tali uirtute manifestum est,quòd Christus non ascendit in cælum,uel pro uirtute gloriæ,secundum quam Christus ascendit in cælum, cuius uirtutis rationem assignat ex parte glorificatæ animæ, ex cuius gloriæ redundātia glorificabitur corpus,ut inquit beatus Augustinus ad Dioscorum.Erit enim tanta obedientia corporis gloriosi ad animam beatam,secundum eundē.22.de ciui. Dei,Vt certè ubi uolet spiritus,ibi protinus erit corpus,nec uolet aliquid spiritus,quod nec spiritum possit decere,nec corpus. Decet autem corpus gloriosum & immortale esse in loco cælesti,& ideò ex uirtute animæ uolentis, corpus Christi ascendit in cælum. Christus igitur ascendit in cælū non modò uirtute diuina,sed & uirtute animæ glorificatæ mouentis corpus,ut ipsamet uult,de quo glo. super illud ad Ephe. 4. Quòd autem ascendit,quid est, nisi quia descendit? inquit, Constat, quod secundum humanitatem Christus descendit,& ascendit. Assumptio autem uirginis uirtute Christi assumentis fit,quia filius specialiter obsequitur matri. Euolatio uerò fit ministerio angelorum. Alia posset etiam assignari differentia,quia locus Euolantium est distinctio chororum, locus uerò assumptæ uirginis est super choros angelorum,locus uero Christi ascendentis est supra, uel ultra locum beatæ uirginis. De hac Christi ascensione dicitur Esa 63 Iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ. Et beatus Gregorius in homil. Ascensionis,ait, quòd Elias in curru legitur ascendisse, ut uidelicet apertè demonstraretur,quia homo purus adiutorio indigebat alieno. Redemptor autem noster,non curru, non angelis subleuatus legitur, nisi eo modo, quo dictum est

ſupra,uidelicet obſequio uenerationis, quia qui fecerat omnia,ſuper omnia ſua uirtute ferebatur. Vnde Auguſtinus in ſermone tertio de Aſcenſione ait, de noſtro fuit,quòd filius Dei pependit in cruce,ſed de ſuo, quòd aſcendit. Ex ſupra dictis patet,quomodo ſecundum naturam diuinam,& quomodo ſecundum hu-
I manam aſcendit. Quòd autem aſcenderet,fuit conuenientiſſimum. Dixit enim de ſeipſo, Io.20. Aſcendo ad patrem meum,& patrem ueſtrum.Et ratio eſt,quia locus debet eſſe proportionatus locato. Chriſtus uerò poſt reſurrectionem,uitã immortalem, & incorruptibilem inchoauit. Locus autem in quo habitamus eſt locus generationis,& corruptionis.Cæleſtis autẽ locus eſt incorruptiſſimus,ideò non fuit conueniens,quòd Chriſtus poſt reſurrectionem remaneret in terris,ſed condecens,ut aſcenderet cælum. Nihil enim ſibi ipſemet adauxit, quantum ad
L ea,quæ ſunt de eſſentia gloriæ animæ & corporis,ſed ſibi addidit aliquid,quoad loci decentiam,quod eſt ad bene eſſe gloriæ,de qua decentia gaudium quoddã habuit,non de nouo aſcendendo,ſed quia nouo modo de hoc gauiſus eſt, ſicut de re completa. Vnde glo.ſuper illud ps.15.Delectationes in dextera tua,uſq; in finem,dicit. Delectatio & lætitia erit mihi in conſeſſu tuo, humanis obtutibus
M ſubtracto. Ipſa autem aſcenſio Chriſti in cælum, qua corporalem ſuam præſentiam nobis ſubtraxit, magis fuit utilis nobis,quàm fuiſſet præſentia ſua corporalis,licet quo ad diuinitatem,& euchariſtiæ sacramentum,ſit ſemper futurus nobiſcum,iuxta illud,Matt.ultimo. Ecce ego uobiſcum ſum uſq; ad conſummationem ſæculi. Primò quidem propter fidei augmentum, quæ eſt de non uiſis. Vnde Saluator diſcipulis,Ioannis.16. inquit,quòd Spiritus ſanctus adueniens arguet mundum de iuſtitia,eorum qui credunt,ut dicit Auguſtinus ſuper Ioannem. Erit igitur ueſtra iuſtitia,de qua mundus arguetur,quoniam in me,quem non uidetis,creditis. Secundò ad ſpei ſubleuationem. Vnde ipſemet de ſeipſo, Ioan.14. ait,ſi abiero,& præparauero uobis locum,iterum ueniam,& accipiã uos ad meipſum,ut ubi ego ſum,& uos ſitis,ubi enim fuerit corpus,illic congregabũtur & aquilæ,Matt.24. Tertiò ad dirigendum charitatis affectũ in cæleſtia. Vnde dicitur ad Coloſſen.3.Quæ ſurſum ſunt quærite,ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens, quæ ſurſum ſunt ſapite,nõ quæ ſuper terram. Et Ioan.16.Expedit,ut ego uadam;ſi enim non abiero paracletus non ueniet ad uos,ſi autẽ abiero, mittam uobis eum, ubi Augu. Non poteſtis capere ſpiritum, quandiu ſecundum carnem noſſe perſiſtitis Chriſtum. Chriſto autem diſcedente corporaliter, non ſolùm Spiritus ſanctus,ſed etiam pater & filius aderit ſpiritualiter.

Quomodo Chriſtus aſcenderit ſuper omnes cælos,& omnem creaturam,& an dicta aſcẽſio ſit noſtræ ſalutis cauſa. Caput. XXVIII.

A Onclusio affirmatiua certa ẽ ex ſcriptura,quòd ſcilicet aſcẽdit ſuper omnem creaturã,unde ad Eph.3.dicitur,aſcendit ſuper omnes cælos, ut adimpleret omnia. Et ratio eſt,quia quãtò aliqua corpora perfectius participãt bonitatem diuinã,tantò ſunt ſuperiora corporali ordine, qui eſt ordo localis. Vnde uidemus, quòd corpora, quæ ſunt magis formalia, ſunt naturaliter ſuperiora,per philoſophum.4. Phy.& .2. de cælo. Per formã.n. unũquodq; corpus participat diuinũ eſſe. Plus aũt participat de diuina bonitate corpus per gloriam,quàm quodcunq; corpus naturale per formã ſuæ naturæ.

Modò inter cætera corpora gloriosa,manifestũ est,ꝙ corpus Xpi maiori refulget gloria ,ideò cõuenientissimũ est sibi,ꝙ sit super omnia corpora cõstitutũ in alto. Vnde glo.super illud ad Eph.4.Ascendens in altũ,dicit,loco scilicet & dignitate. Et licet dicatur,quòd sedes Dei sit in cælo,hoc non est uerum,sicut in continente,sed magis sicut in contento . Vnde non oportet aliquam partem cæli eo superiorem esse; sed ipsum esse super omnes cælos,de quo in ps. 8. Eleuata est magnificentia tua super cælos Deus. Corpora etiam gloriosa,& maximè corpus Christi,non indigent continentia cælestis corporis,cùm nihil recipiant à corporibus cælestibus,sed à Deo,mediante anima . Vnde dicit Tho. parte.3 suæ sum.q.57. art. 4. Quòd nihil prohibet corpus Christi esse extra totam continentiam cælestium corporum , & non esse in loco continente . Nec oportet ex hoc inferre, ꝙ extra cælum sit uacuum,cùm non sit ibi locus,nec est ibi potentia aliqua susceptiua alicuius corporis, sed facultas illuc perueniendi est in Christo . Quòd autẽ Arist. 2. cæli dicit,extra cælum non esse corpus,intelligendum est de corpore in puris naturalibus constituto . Corpus enim gloriosum non habet ex principiis suæ naturæ,quòd possit in cælo,aut supra cælũ esse,sed habet hoc ex anima beata,ex qua recipit gloriam . Et sicut motus gloriosi corporis sursum,non est uiolentus,ita nec quies uiolenta ,unde nihil prohibet eam esse sempiternam . Nubes etiam illa,quæ suscepit eum ab oculis discipulorum , act. primo , nõ præbuit adminiculum Christo ascendenti per modum uehiculi,sed apparuit in signũ diuinitatis,secundum quòd gloria Dei Israel , apparebat super tabernaculum in nube . Dico ultra quòd ascẽdit super omnes spirituales creaturas,idest angelos . Vnde ad Eph. primo,inquit apostolus . Constituit illum supra omnem Principatum,& potestatem,& supra omne nomen, quod nominatur , siue in hoc sæculo,siue in futuro. Alicui enim rei tantò debetur altior locus,quantò est nobilior, siue debeatur ei locus per modum cõtactus corpotalis,sicut corporibus, siue per modum contactus spiritualis , sicut spiritualibus substantiis,quibus , secundum quandam congruẽtiam,debetur locus cælestis,qui est supremus locorum , quia illæ substantiæ sunt supremæ,in ordine substantiarum . Corpus uerò Saluatoris nostri,licet considerando conditiones naturæ corporeæ,sit infra spirituales substantias,considerando tamen unionis dignitatem,qua est personaliter Deo coniunctum,excellit dignitatem omnium spiritualium substantiarum Ideò proptet hoc debetur sibi locus altior,ultra omnem creaturam,etiam spiritualem . Vnde beatus Gregorius in homil. Ascensionis,inquit, Quòd qui fecerat omnia, super omnia sua uirtute ferebatur. Pro ultima parte præsentis capitis , dico de mente beati Tho. ubi supra art. 6. quòd Christi ascensio causa est nostræ salutis,de qua ipsemet , Ioannis.6.dixit . Expedit uobis,ut ego uadam, idest recedam à uobis per ascensionem,& hoc tam ex parte nostri, quàm ex parte ipsius . Ex parte nostri , inquantum per Christi ascensionem,mens nostra mouetur in ipsum , quia per eius ascẽsionem augetur fides,subleuatur spes, & charitatis affectus erigitur in cælestia,ut dictum est supra . Et ultra hoc reuerentia nostra augetur ad ipsum, dum non iam existimamus eum sicut hominem terrenum, sed sicut Deum cælestem, ut inquit Apostolus secundæ cor. 5. Et si cognouimus secundum carnem Christum,idest mortalem,per quod putauimus eum tantùm hominem , ut glo. exponit, nunc iam non nouimus eum talem , sed iam immortalem effectum . Ex parte autem sui , quantum ad ea , quæ ipse fecit ,ascendit propter nostram

ſalutem, Primò quidem quoniam uiam nobis præparauit aſcendendi in cælum, prout ipſemet dicit, Ioannis. 14. Vado parare uobis locum quia enim ipſe eſt caput noſtrum, oportet illuc ſequi mēbra, quò caput ꝓceſſit. Vnde ipſe ibidē ſubdit. Vt ubi ego ſum, & uos ſitis. Et in ſignum huius, animas ſanctorum, quas de inferno eduxerat, in cælum traduxit, quia uidelicet eos, qui fuerāt à diabolo captiuati, ſecum duxit in cælum, quando captiuam duxit captiuitatem, quaſi in locū peregrinum humanæ naturæ, bona captione captiuos, ut potè per uictoriam acquiſitos. Secundò, quia ſicut Pontifex in ueteri teſtamento intrabat ſanctuariū, ut aſſiſteret Deo pro populo, ita & Chriſtus intrauit cælum ad interpellādū pro nobis, ad Heb. 7. Ipſa enim repræſentatio ſui ipſius, ex natura humana, quam in cælum intulit, eſt quædam interpellatio pro nobis, ut ex quo Deus humanam naturam, ſic exaltauit in Chriſto, etiam eorum miſereatur, pro quibus filius Dei humanam naturam aſſumpſit. Tertiò, ut in cælorum ſede, quaſi Deus, & homo cōſtitutus, diuina dona hominibus mitteret, ſecundum illud ad Eph. 4. Aſcendit ſuper omnes cælos, ut adimpleret omnia, ſcilicet donis ſuis, ſecundum glo. Eſt igitur Chriſti aſcenſio cauſa noſtræ ſalutis, non per modum meriti, ſed per modum efficientiæ, ſicut dictum eſt de reſurrectione. Et licet paſſio Chriſti ſit cauſa noſtræ aſcenſionis in cælum propriè loquendo, per remotionem peccati prohibentis, & per modum meriti, aſcenſio tamen Chriſti eſt directè cauſa aſcenſionis noſtræ, quaſi inchoando ipſam in capite noſtro, cui oportet membra coniungi. Et ultra hoc dicit beatus Tho. ubi ſupra, ꝙ Chriſtus ſemel aſcendens in cælum adeptus eſt ſibi, & nobis in perpetuum ius & dignitatem cæleſtis manſionis, cui tamen dignitati non derogat, ſi ex aliqua diſpenſatione, Chriſtus quandoq; corporaliter ad terram deſcendat, uel ut oſtēdat ſe omnibus, ſicut in iudicio, uel ut oſtendat ſe alicui ſpecialiter ſicut Paulo, de quo habetur act. 9. Vnde ipſemet Paulus primæ cor. 15. teſtatur, ꝙ ſibi apparuit ad confirmandam reſurrectionis fidem, dicens, Nouiſſimè omnium tanquam abortiuo uiſus eſt & mihi, quæ quidem uiſio ueritatem reſurrectionis non probaret, niſi uerum Chriſti corpus uiſum fuiſſet ab eo. Ex præfatis circa aſcenſionem Chriſti ſunt octo conſideranda, quæ circunſtant aſcenſionem. Primum, quòd eleuatus eſt, uidentibus omnibus diſcipulis, act. primo, ut deſiderium eundi ad eum excitaretur in eis. Secundum, quòd nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum, Luc. 24. Vbi per umbram nubis figuratur, quòd in hoc mortali corpore Ieſum in alto uidere non poſſumus. Tertium, quòd eleuatis manibus ferebatur in cælum. Eleuauit autem manus, & ut ſuos patri offerret, & ut inimicos altè retracta manu percuteret. Quartum, quòd benedixit eis, ut eos contra hoſtem muniret, & bonis cæleſtibus impleret. Quintum, quòd aſcendit in iubilatione, quod refertur ad uocem iocunditatis redemptorum aſcendentium cum ipſo, qui prius uoce lachrymabili in portis inferni clamauerunt, Aduenisti deſiderabilis, quem expectabamus in tenebris, ꝓs 46. Sextum, quòd aſcendit in uoce tubæ, quod refertur ad ſonū prædicationis Apoſtolorum, qui ſonus fuit eis iniunctus, Matt. 28. Euntes in mundum uniuerſum prædicate Euangelium omni creaturæ, extunc enim in omnem terram exiuit ſonus eorum. Septimum eſt, quòd aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem, ideſt captiuos captiuitate inferni, quos ſecum uictor captiuos eduxit, ad Eph. 4. Vltimum, quòd dedit dona hominibus, quia omnia bona noſtra deſurſum ſunt, quò Chriſtus aſcendit, ꝓs 67.

De

De sessione Christi ad dexteram Patris. Caput .XXIX.

E hac sessione loquitur Damasce. li. 4. de orthodoxa fide .c. 2. Vnà cum commento. Consessum Christi ad dexteram patris, intelligere debemus sublimationem eius,& exaltationem in beatitudine cælesti,super omnem creaturam,& ad æqualem cum patre honorificentiam,& subleuationem,ad quam nostram subuexit sibi unitam naturam. Nunc autem Christus non solùm ut Deus,sed etiam ut homo,propter idẽptitatem hypostaseos,gloriam & honorem habet super omnia. Exaltauit enim illum Deus propter humiliationem & obedientiam usq; ad mortem, & donauit illi nomen,quod est super omne nomen,ut in nomine Iesu omne genu flectatur; cælestium, terrestrium,& infernorum,& omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus in gloria est Dei patris,ad Philip. 2. Et ad Eph primo,Pater Christum constituit super omnem principatum,potestatem,dominationem, & uirtutem, & super omne nomen, quod nominatur non solùm in hoc sæculo, sed etiam in futuro. Chrysostomus etiam exponens illud ad hebr. primò de Christo, uidelicet, Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis,ait,non loco concludit Deum, sed ostendit hominem Christum omnibus altiorem,& eminentiorem,sic & per dexteram non Deum deformauit,sed similitudinem honoris demonstrauit. Cõsessus enim nihil aliud demõstrat,nisi honoris æqualitatem, & quòd sublimatus est Christus ad æqualitatem patris. Si enim humano more loquamur, non posset quispiam augustæ auctoritatis,& insigni dignitate præditus,alterum sibi familiarem maiori honore afficere,aut illum euidentius sibi potestate adæquare, quàm si ipsum ad dexteram suam asciuerit,& sibi collateralem collocauerit. Porrò nõnulli consessum Christi ad dexteram patris interpretantur (& non absurdè) iudiciariam potestatem uniuersorum, ipsi à patre traditam,à quo constitutus est iudex uiuorum,& mortuorum. Non enim pater iudicat quempiam,sed omne iudicium dedit filio,ut omnes eum honorificent,sicut honorificant patrem. Potestatẽ dedit ei iudicium facere,ut habetur Ioa 5. Quia filius hominis est. Enimuerò iudicis est, cùm causam examinat,& fert sententiam,sedere ad maturitatem animi,& prudentiam discussionis propositæ rei exprimendam. Proinde angeli continuò post ascensionem Christi,discipulis denuntiarunt futurum eius aduentum ad iudicium dicentes. Hic Iesus,qui assumptus est à uobis in cælum,sic ueniet,quemadmodum uidistis eum ,euntem in cælum. De sessione eius ad dexteram habetur Mar. ultimo,ubi dicitur, Dominus Iesus postquam locutus est eis, ascendit in cælum,& sedet à dextris Dei. Sanctus uerò Tho. par. 3. q. 58. art. pri. dicit,quòd nomine sessionis intelligere possumus, uel quietem, secundum illud Luc. ultimo. Sedete hic in ciuitate, uel regiam,aut iudiciariam potestatẽ, iuxta illud Prouer. 20. Rex, qui sedet in solio iudicii,dissipat omne malum intuitu suo. Vtroq; enim modo conuenit Christo sedere ad dexterã patris. Primò,quia æternaliter manet incorruptibilis in beatitudine patris,quæ eius dextera dicitur, secundum illud ps. 15. Delectationes in dextera tua usq; in finem, & beatus Augustinus in lib. primo de symbolo,uel regula fidei ad catechumenos. Per sedere ad dexteram patris intelligite,habitare,eo modo,quo dicimus de quocũq; homine,in illa patria sedit per annos tres, sic ergo credamus Christum habitare in dextera Dei patris, beatus enim est, & ipsius beatitudinis nomen est dextera

patris

patris. Vnde glo. ad Eph.primo super illud,Constituens illum ad dexteram,dicit, ideſt æternam beatitudinẽ. Secundò Christus ſedere dicitur in dextera Dei
G patris,inquantum patri corregnat,& ab eo habet iudiciariam poteſtatem, ſicut ille,qui conſidet Regi ad dexteram,aſſidet ei in regnando, & iudicando. Vnde idem Auguſtinus in alio ſermone de ſymbolo,inquit,ipſam dexteram intelligite poteſtatem,quam accepit ille homo ſuſceptus à Deo, ut ueniat iudicaturus, qui prius uenerat iudicandus. Item beatus Gregorius in homil. Aſcenſionis ait, ſedere,iudicantis eſt,ſtare uerò,pugnantis,uel adiuuantis. Stephanus in labore certaminis poſitus, ſtantem uidit Ieſum,quem adiutorem habuit,act.7. Sed eundem poſt aſcenſionem, Marcus ſedere deſcribit,quia poſt aſcenſionis ſuæ gloriã,
H iudex in fine uidebitur. Dominus Alexander de Ales parte.3.q.24 mẽb.primo inquit,quòd ſedere ad dexteram patris ſoli Chriſto conuenit,ita quòd alicui creaturæ non conuenit iſte cõſeſſus,nec angelis,de quibus ad Hebr.primo. Cui enim angelorum aliquando dixit. Sede à dextris meis? quaſi dicat nulli. Sed notandum ſecundum dictum dominum Alexandrum ubi ſupra,quòd hæc duo differunt,uidelicet eſſe ad dexteram patris,& ſedere ad dexterã patris, quia eſſe ad dexteram,& ſi poſſit conuenire alteri à Chriſto,non tamen ſedere ad eius dexteram,quia ſedere importat unionem,uel æqualitatem,aut quandam beatitudinis communionem cum patre,quod nulli alii à Chriſto conuenit, ſed eſſe ad dexteram, eſt eſſe in æterna beatitudine, quod bene aliis à Chriſto conuenit. Vnde
I Chryſoſtomus, Locus ille,ideſt conſeſſus dexteræ, inuius eſt omnibus,non ſolũ hominibus,ſed etiam angelis. Et licet filii Zebedæi peterent, medio matris, ꝙ unus ſederet ad dexteram,alter ad ſiniſtrã in regno Chriſti, beatus tamen Tho. ubi ſupra inquit,ꝙ non petebant ſedere ad dexteram patris, ſed excellentiam habere præ aliis,in participando iudiciariam Chriſti poteſtatem. Et ſi adducatur illud apoſtoli ad Eph.2. Quòd conſedere nos fecit in cæleſtibus, intelligitur in hoc ipſo,quòd caput noſtrum, ſcilicet Criſtus,ibi ſedet. Addit Dominus Alex. ubi ſupra mem.2.Quòd cõſeſſus in dextera patris,poteſt intelligi,uel ſecundũ rationem æqualitatis,uel ratione unionis ad illum, qui eſt æqualis patri, ſi primo
L modo,ſic Chriſto non conuenit iſte conſeſſus ſecũdum humanam naturam,ut; ſecundum,dicit conditionem naturæ. Si uerò intelligatur ſecundum rationem unionis ad illum,qui eſt æqualis patri,ſic conuenit Chriſto ſecundum quod homo. Vbi,ſecundum,dicit unitatem perſonæ. Conuenit enim humanitati Chriſti uniri in una perſona filii Dei, qui eſt æqualis patri,quo modo ſecundum Damaſce. Adoratur una hypoſtaſis cum carne ab omni creatura. De qua loquitur Leo Papa,& glo.ſuper illud.Et occurſus eius. Quia occurrit plenitudine diuinitatis ad æqualitatem patris,quæ plenitudo eſt per unionem ad diuinitatem. Et ſi iterum quæratur,an Spiritui ſancto conueniat ſedere ad dexteram patris. Reſpondet idem Dominus Alex. ubi ſupra mem. tertio,ꝙ eſt loqui de æqualitate propriè, uel per appropriationem. Prout ſumitur propriè,non dicit aliud æqualitas in diuinis,niſi diuinam eſſentiam,uel uirtutem, quæ non eſt maior in una perſona, quàm alia,ſed una eadem,in qua coæquantur perſonæ, hoc modo eſt una æqualitas in diuinis perſonis,ſicut una eſſentia. Vnde æqualitas eſt ipſa di-
M uina eſſentia. Alio modo ſumitur æqualitas in diuinis ſecundum appropriationem,ut dicatur æqualitas conformitas in notione,& hoc modo appropriatur filio. Aequalitas enim,ut dicit conformitatem in eſſentia diuina & uirtute, conuenit

uenit cuilibet personæ, et ita sedere ad æqualitatem patris conuenit Spiritui sancto. Sed si sedere ad patris æqualitatem sumatur secundum appropriationē, quæ est cōformitas in notione (quia sicut pater est persona, à qua alia est per spirationem, sic eodem modo filius est persona, à qua est alia persona per eandem spirationem) sic soli filio, & non Spiritui sancto conuenit sedere ad dexteram patris. Ex prædictis epilogando dico, quòd nomine dexteræ, tria intelligi possunt. Primum, secundum Damasce. Gloria & honor diuinitatis. Secundum, per Augustinum. Beatitudo patris. Tertium per eundemmet, iudiciaria potestas. Sessio enim, uel habitationem, ut dictum est, uel Regiam seu iudiciariam dignitatem designat. Et sic sedere ad dexteram patris, nihil aliud est, quàm simul cum patre habere gloriam diuinitatis, beatitudinem, & iudiciariam potestatem immutabiliter, & regaliter, & hoc conuenit filio Dei, secundum quòd Deus. Vnde manifestum est, quòd Christus, secundum quòd Deus, sedet ad dexteram patris: ita tamen quòd hæc præpositio (ad) quæ transitiua est, solam distinctionem personalem importat, & originis. Dico ultra pro maiori declaratione eorum, quæ dicta sunt, quòd duo intelligūntur per dexteram. Primum æqualitas maiestatis, ad quam Christus sedet secundum diuinitatem, de qua dextera loquitur apostolus ad heb. 8. Talem habemus Pontificem, qui considet in dextera sedis magnitudinis in cælis. Secundum est, ꝙ per dexteram intelliguntur potiora bona gloriæ, in quibus Christus sedet secūdum humanitatem, quoniam collatū est ei à Deo, quicquid conferri potuit. Et licet ab instanti conceptionis Xp̄us acceperit bona gratiæ, & gloriæ in anima, eadem tamen bona fuerunt in ascensione manifestata, & in loci congruentia completa. De hac dextera dicitur ad Colossen. 3. Quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens. Vnde super illo loco glo. inquit, quòd sursum, ubi sedet Christus, sunt potiora bona gratiæ, & gloriæ. Dicimus ergo quòd ascensio Christi fuit tam ad locum, quàm ad dignitatem, inquantum fuit ad locum, sic ascendit super omnes cælos, id est ad dignissimum locum cœli empyrei, siue ad altissimam eius partem, eò quòd nobilissimo Christi corpori congruit locus talis, nō tamen dicimus, quòd corpus eius sit obligatum ad locum illum, sed quia locus ille sit sibi secundum congruentiam deputatus. Inquantum autem ascensio fuit ad dignitatem, sic sedet ad dexteram patris, non tamen quo ad situm, qui patri nō conuenit, sed quo ad duplicem excellentiam præfatam, quia, ut dictum est, per dexteram intelligitur, uel æqualitas maiestatis, quæ competit Christo secundum diuinitatem, uel perfectio præmii, quæ sibi competit ratione humanitatis. Meritò igitur Christus sedere dicitur ad dexteram Dei, sedere quidem, quia laborauit ps. 87. In labore fui à iuuētute mea. Ad dexteram autem, quia diu fuit in sinistra aduersitatis ps. 37. Afflictus sum & humiliatus sum nimis. Dei, quia post abiectionem, meritò debet consequi gloriam, iuxta illud. Qui se humiliat exaltabitur, Lucæ 14. Vide quantum Christo debeas, ut enim te à seruitute diaboli redimeret, factus est homo, & ut certus de liberatione tua esses, tradidit se in mortem, animam suam pro te posuit, teq; precioso sanguine suo redemit, ut in nouitatem uitæ resurgeres, ut certa fiducia crederes te, in die illo extremo, eodem, quod gestas, sed glorificato corpore reuicturum. Ipse primus à mortuis resurrexit, ut scires, unde petenda esset fœlicitas, ut hoc mundo, non aliter, quàm peregrinus ac in transitu uteteris, aliam inquirens patriam, omnemq; curam ad illam cælestem æternamq; uitam transferres, subuehendus

uehendus tandem in terram uiuentium. Ipse primus ascendit in cælum, ut non timeres, uel à mūdo, uel à morte, uel à diabolo. Sedet ad dexteram uirtutis Dei, paratus misereri tui. Ideò enim, ut Paulus ait ad Hebr. 2. Debuit per omnia fratribus assimilari, ut misericors fieret, & fidelis Pōtifex ad Deum, & ut repropitiaret peccata populi. In eo enim, in quo passus est ille, & tentatus, potens est eis, qui tentantur opitulari.

De decimo Articulo, uidelicet, Inde uenturus est iudicare uiuos, & mortuos. Caput. XXX.

A DIVVS Bernardus in aduentu Domini de uerbis Esaiæ ad Achaz, Pete tibi signum &c. sermone secundo, inquit. Triplicem aduentum Christi nouimus, scilicet, ad homines, in homines, & cōtra homines. In primo uenit in carne, & in infirmitate. In secundo, in spiritu & uirtute. In tertio, in gloria, & maiestate. In primo, Christus fuit redemptio nostra. In secundo, est requies, & consolatio nostra. In ultimo, apparebit uita nostra. Primum exposuimus in articulo de conceptione & incarnatione Christi, de secundo uerò subiungam nonnulla hic, sed de tertio diffusè differemus.
B Secundus igitur aduentus est in mentem per gratiam gratum facientem. Licet enim Deus communiter sit in omnibus rebus, sicut causa in suis effectibus, bonitatem ipsius participātibus, & hoc, aut per essentiam, eo quòd adest omnibus, ut causa essendi, aut per potentiam, sicut Rex in regno, inquantum omnia potestati eius subduntur, uel per præsentiam, sicut paterfamilias, eò quòd omnia nuda, & aperta sunt oculis eius, nouo tamen modo existit, ubi prius erat, per hūc
C secundum aduentum. Nouus autem modus, secundum quem Deus est in creatura rationali per hunc secundum aduentum, est sicut cognitum in cognoscēte, & amatum in amante, cognoscere autem Deum, & amare Deum, inquantū est obiectum beatitudinis, est per gratiam gratum facientem. Et sic aduentus Christi in mentem, secundum gratiam gratum facientem, intelligendus est. Quē aduentum desiderabat sapiens, cùm dicebat, sap. 9. Mitte illam de cælis sanctis tuis & à sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit, & mecum laboret, idest, mitte Christū Dei uirtutem, & sapientiam, ut mecum sit per uirtutem gratiæ gratificātis, & mecum laboret per dilectionem gratiæ subleuātis, ut sciam quid acceptum sit apud te, per splendorem gratiæ illustrantis. Petit igitur aduentum Christi in mentem, ut gratificetur quo ad modum essendi, & consoletur quo ad statum uiuendi, & illustretur quo ad actum intelligendi. Et de hoc aduentu sparsim dictum est in tractatu sacramentorum, per quæ, tanquam per signa sensibilia, confertur nobis
D gratia, uel eius augmentum, aut effectus gratuitus. In hoc articulo differemus tantùm de tertio aduentu, de quo Luc. 21. Tunc uidebunt filium hominis uenientem in nube cum potestate magna & maiestate. Scotus doctor subtilis dist. 47. .4. sen. q. prima, ponit quatuor congruentias dicti iudicii uniuersalis, ex quo ipsum non potest rationibus naturalibus demonstrari. Prima est, quia congruum est finaliter separari omnes malos ab omnibus bonis, ex quo malus non communicat bono, nisi, uel ut malus corrigatur, uel ut bonus per eum exerceatur, iuxta
E illud Augustini super ps. 54. Nunc autem ueniet finalis determinatio, ubi nec ultra boni exerceantur, nec mali corrigantur, & ex consequenti congruum est ferri

finaliter

finaliter generalem ſententiam,& generale iudicium eſſe, ut ſeparatio illa gene-
ralis appareat iuſta. Secunda ,quia in ſecretis iudiciis, quæ fiunt circa ſingulas
perſonas,licet ſit iuſtitia,non tamen omnibus manifeſta. Rationabile eſt ergo,ꝙ
Deus habeat aliquod iudicium generale,in quo manifeſtetur ſententia,uel iuſti-
tia,quam exercuit in iudiciis particularibus. Tertia eſt,quia ſicut res ſunt à pri-
mo efficiente,ita reducuntur in primum,ut in finem , ſed propter ſpeciales exi-
tus rerum à Deo,per illam operationē,de qua dicit Saluator Ioan. 5. Pater meus
uſq; modo operatur ,& ego operor,cùm fuerit unus exitus uniuerſalis in prima
rerum creatione,ita à ſimili præter ſingulares reductiones congruit eſſe unam fi-
nalem in finem suum,& per conſequens adhæc,unam finalem ſententiam diſcre
tiuam , mali autem non reducuntur.Quarta,& ultima,quæ eſt melior,quia pro-
pter hoc,quòd unuſquiſq; aſcribitur regno,uel carceri, tota multitudo ordinata
ad regnum debet aliquando determinari ad poſſidendum illud,& tota alia mul-
titudo,relinqui carceri,ut ſic ſit ſequeſtratio duarum familiarum, ſeu ciuitatum,
ſicut tractat Auguſtinus ,per totum de ciui. Dei.Licet ergo ſingulariter nūc iſte,
nunc ille aſcribatur regno,nunc iſte,nunc ille carceri, tamen cōgruū eſt aliquod
iudiciū generale, futuꝝ eſſe,per quod tota multitudo ꝑuiſa ad regnū,mittatur in
poſſeſſionē illius, & tota alia relinquatur carceri. Notandum ad hæc,quòd ulti-
mum aduentum Chriſti, quædam ſunt antecedentia, quædam uerò concomitā- F
tia, & quædam ſequentia. Antecedentia, ut dicit beatus Tho. opuſculo.60. de
ultimo Chriſti aduentu, ultra illa ſeptem , quæ uulgaria ſunt. Quorum primum
erit iniquitatis abundantia, & fidei, ac charitatis defectus, ſecundum illud Luc.
.18. Filius hominis ueniens,putaſne inueniet fidē in terra? & primæ ad Tim.4.
Quòd in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide,& Matt.24. Quoniam
abundabit iniquitas,refrigeſcet charitas multorum. Secundum bellorum com-
motio,de quo Matt. 24. Audituri eſtis prælia,& opiniones præliorum,& Mar 13.
Exurget gens contra gentem ,ſimiliter,& Luc. 12. Et in terris preſſura gentium.
Tertium fames ,Matt.24. & Mar. 3. Erit fames per loca, & Luc. 21. Areſcentibus
hominibus,ſcilicet famis inedia. Quartum peſtis. Matt. Mar. & Luc. ubi ſupra.
Erunt Peſtilentiæ per loca. Quintum, terremotus per loca,ut dicunt tres Euan-
geliſtæ præfati in dictis locis. Sextum diſceſſio,de qua Apoſtolus .2.ad Theſſ.2. G
Rogamus ne terreamini,neq; per ſpiritum,neq; per ſermonem, neq; per epiſtolā
tanquam per nos miſſam,quaſi inſtet dies Domini. Nemo uos ſeducat, quoniā
niſi uenerit diſceſſio primùm ab obedientia Romani Imperii, ac etiā ab obediē-
tia Romanæ Eccleſiæ,& fidei catholicæ,ut dicit ibi beatus Tho. non erit Iudiciū.
Septimum ſignum,eſt prædicatio Euangelii in uniuerſo mūdo,ut habetur Matt.
Mar. & Luc. ubi ſupra,licet ex ſupradictis ſignis, non poſſit inferri certitudinali-
ter aduentus Chriſti ad iudicium,cùm in præfatis Euāgeliſtis dicatur,ꝙ oportet
hæc primùm fieri,ſed nondum finis. Vnde Beatus Matthæus addit,prædicabitur H
Euangelium regni in uniuerſo mundo,in teſtimonium omnibus gentibus,& tūc
ueniet conſummatio. Sunt alia tria, Primū eſt Antichriſtus cum ueritatis con-
tradictione. Vnde Apoſtolus .2. ad Theſſal.2. cum glo. inquit. Non ueniet ad
iudiciū Dominus, niſi prius, ut dictum eſt, fiat diſceſſio à Romano imperio,ſiue
eccleſiarum, à ſpirituali obedientia Romanæ Eccleſiæ, ſiue hominum à fide. Et
niſi manifeſtus fiat homo peccati ſeruus ſcilicet & fons Antichriſtus, filius per- I
ditionis,id eſt diaboli, qui aduerſabitur Chriſto in membris ſuis. Extolletur. n.
ſuper

super omne, quod falsa opinione dicitur aut colitur Deus, ut sunt Dii gentium, ita ut in templo Dei sedeat à Romanis destructo, quod iudæi reædificabunt. Nascetur autem Antichristus in Babylone de tribu Dan reprobata, sicut dicit glo. super Apocalypsim. Et beatus Ambrosius in libro de benedictionibus Patriarcharum, fuit enim filius Iacob ex Bala concubina, ancilla Rachelis. Post hæc ueniet in Hierusalem, & circumcidet se, dicens iudæis, se esse Christum in lege promissum. Vnde plebs iudæa specialiter ei adhærebit, ut dicit Haymo super Apocalypsim. c. xi. Donec Enoch, & Elya prædicantibus, qui ex illis fuerint saluandi ad Christum reuertantur. Angelus bonus deputabitur primò Antichristo ad custodiam, sed quando ueniet in profundum malorum, & obstinabitur taliter in peccato, quòd dicet se esse Deum, & extollet se super omne, quod dicitur Deus aut colitur, ut inquit Apostolus. 2. ad Thessal. 2. tunc deseret eum angelus bonus ex toto, nec habebit eum postmodum ad protectionem, sed ad accusationẽ, ut inquit Viguerius in tractatu de iudicio uniuersali de mẽte beati Tho. Ipse autem erit incontinentissimus Dan. xi. In aperto tamen per hypocrisim simulabit castitatem, & sanctitatem, ut alios facilius decipere possit. Cor suum per superbiam magnificabitur contra Principem principum, consurgens, idest contra uerum Deum, ut dicit glo. super. 8. cap. Daniel. In tantum enim eleuabitur per superbiam, ut leges & cæremonias mutare conetur. Tantæq; præsumptionis erit quòd nõ putabit se à Deo puniendum, propter hoc, quòd Iudiciũ differtur ps. x. Auferuntur iudicia tua à facie eius. Erit & blasphemus, ut dicitur Apoc. 12. unde Daniel. xi. inquit, aduersus Deum Deorum loquetur magnifica. Et ad maiorem Dei contumeliam faciet imaginem suam adorari, & omnes suo charactere signari in manu dextera, & frontibus suis. Confitebitur enim uerè se filium Dei & hominis. Affirmabit ante se nullum fuisse Christum, sed Antichristos, ut dicit glo. super. 2. ad Thess. 2. Quia sicut in Christo omnis plenitudo diuinitatis habitat ad Collos. 2. ita & in Antichristo plenitudo omnis iniquitatis, quia in ipso erit caput omnium malorum diabolus. Vnde glo. super illud. Matt. 24. Cùm uideritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto, dicit, hoc est, Antichristum sedentem in templo sancto Hierusalem, & se adorari facientem.

L M N O (marginal letters)

De origine Antichristi, de eius sæuitia in Christianos, deq; eius malis qualitatibus, similiter & de Elia, & Enoch, ac illorum morte & resurrectione. Caput. XXXI.

Riginem uerò huius Antichristi referens Dominus Damasce. lib. 4. Orthodoxæ fidei. c. 27. Ostendit planè eam ad ortum Christi opposito modo prorsus se habere. Nempè Christus ex matre uirgine Spiritus sancti uirtute conceptus, & natus est supra naturæ legem, & cum summa munditia, puritate, integritateq; matris. Antichristus autem non ex immaculato nuptiarum toro, sed ex turpi fornicatione, inconcessoq; cõcubitu nascetur, ut talia in eo iaciantur, ab ipso exortu, suæ malitiæ fundamenta, qualia deinde consequentur eius opera, sapit enim plerunq; ramus suæ radicis naturam. Insuper Christus Dominus noster, ab ipso conceptus sui Articulo, Spiritu sancto fuit omniquaq; plenus, & septiformi illius dono repletus. Antichristus

ſtus uerò ſtatim, ab ipſo natiuitatis exordio, diabolico ſpiritu replebitur, cuius ſuggeſtione per tyrannidis uiolentiam inducet multos in ſuæ ueſaniæ conſenſum, cùm ſaluator noſter, per ſummam manſuetudinem, & benignitatem, induxerit hominum corda in ſuæ doctrinæ & legis ſuſceptionem. Chriſtus item ipſam docuit ueritatem, & cæleſtem hominibus diſciplinam attulit. Antichriſtus autem, fraude, dolis, aſtu, & multiplici calliditate circumueniet homines, & ad ſuam pertrahet ſententiam, edoctus à patre mendacii, cuius suaſu & inductione tentabit omnia. Deniqꝫ Chriſtus uera fecit miracula, mortuos ſuſcitauit, cæcos illuminauit, & leproſos mundauit. Antichriſtus uerò ſigna mendacia, & prodigia faciet, inducentia hominibus admiratione͂, ſed ab eo, cui mille nocēdi ſunt artes, & fraudum nomina mille, inſtructus, nulla ſecundum ueritatem faciet miracula uel ſigna, ſed ad ſolam opinionem, phantaſiam, & apparentiam. Quæ omnia, ex teſtimoniis ſcripturæ à Damaſceno in dicto capite adductis, perſpicua ſunt. Cæterùm, quemadmodum tyranni, Reges, & Principes, paulò poſt exordium legis Euangelicæ ſuſcitarunt graues perſecutiones in Eccleſiam Dei, ita faciet & Antichriſtus, quinimò longè acerbiores, & duriores, ut de tempore illius loquens Saluator, Matthęi .24. conteſtatus fuerit. Quòd erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi uſque modò, neque fiet. Surgent enim pſeudoChriſti, & pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna, & prodigia, ita ut in errorem ducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi. Et niſi breuiati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro, ſed propter electos breuiabuntur. Breuiabuntur inquam non menſura, ſed numero, ne mora temporum fides concutiatur credentium. Graſſabuntur enim hæc mala tribus annis, & dimidio, quemadmodum Daniel .c. 12. dicit de Antichriſto, quòd durabit per tempus, tempora, & dimidium temporis. Inter omnes perſecutiones quas à tyrannis perpeſſa eſt Eccleſia, illa maximè inſignis fuit crudelitate, & ſæuitia perſequentium, quæ Imperatoribus Maximiano, & Diocletiano auctoribus, facta eſt, cùm & exquiſita tunc in profeſſores Chriſtiani nominis tormenta ſint excogitata, & illis irrogata. At perſecutio ab Antichriſto futura ab ore ueritatis denuntiatur grauior uentura, & uiolentior, quàm quæcunque præterita infeſtatio Eccleſiæ.

Verumtamen non deſeret ſuam dilectam ſponſam Deus, tunc ſine adiutorio, neque deſtituet ipſam ſuo præſidio, ſed mittet duos propugnatores ſuos, Eliam & Enoc, Hiere. 33. & conuertent, ſicut dicitur Malach. ultimo, corda patrum in filios ad inſtructionem præteritorum de fide Saluatoris, inquantum & ipſi crediderunt, & cor filiorum ad patres eorum, ubi glo. Quia ſuſcipient fidem, quam illi habuerunt. De eorum prædicatione, & ſancta conuerſatione, dicitur Apoca. xi. Dabo duobus teſtibus meis, ſcilicet, Eliæ, & Enoch, & prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta amicti ſaccis, glo. Prædicantes pœnitentiam, & eiuſdem exemplum oſtendentes. Hi ſunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conſpectu Domini ſtantes, Glo. ideſt lumen dantes aliis. Et cùm finierint teſtimonium ſuum, faciet scilicet filius perditionis aduerſus eos bellum, & uincet eos, & occidet, & corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, quæ uocatur ſpiritualiter Sodoma & Aegyptus, ubi & Dominus eorum crucifixus eſt, & uidebunt de tribubus, & populis, & gentibus, & linguis corpora eoꝝ, per tres dies, & dimidium, & corpora eoꝝ non ſinent poni in monumentis. Et poſt tres dies & dimidium, ſpiritus uitæ à Deo intrauit in eos, & ſteterunt ſuper pedes ſuos, &

audierunt uocem magnam de cælo dicentem eis. Aſcendite huc, & aſcenderũt
in cælum in nube,& uiderunt illos inimici eorum. De aduentu ſupradićto Eliæ
dicitur Iohelis ultimo. Ecce ego mittam uobis Eliam Prophetam,antequam ue-
niat dies Domini magnus,& terribilis. Ex quo loco,& ſupradićto Apoc.xi. Eli-
L cio falſum eſſe,quòd nonnulli, aſſerunt Mahumeten illum ſpurciſſimum,& exe-
crandæ legis auctorem, fuiſſe uerum in perſona Antichriſtum à ſacris literis præ
nuntiatum, cùm nec tempore ſuo,nec poſt eius mortem completa ſint, aut cõ-
plenda uideantur,quæ uentura ſunt circa finem mundi. Et præcipuè quæ dicun
tur ſpecialiter de Elia & Enoch mittendis contra Antichriſtum. Tandem Deus
M occidet Antichriſtum ſpiritu oris ſui,ut dicitur .2. ad Teſſ.2.Vbi glo. ideſt inuir
tute ſpiritus ſui. Et ſubdit,quòd, ſecundum Doctores,occidetur in monte oli-
ueti in papilione,& ſolio ſuo,in illo loco,in quo Dominus noſter aſcendit ad cæ
los. Interfecto autem Antechriſto, non ſtatim ueniet Dominus ad iudicium ſe-
cundum glo. Daniel.12. Sed concedentur quadraginta quinq; dies ad refrigeriũ
ſanctorum,& ad conuerſionem,& pœnitentiam ſubuerſorum.Miniſtri uerò An-
tichriſti poſt mortem illius gaudebunt,ducentes uxores,& dicentes,licet Prin-
N ceps noſter mortuus ſit, habemus tamen poteſtatem, pacem, & ſecuritatem,
Matth. 24. Et cùm talia dixerint, repentinus eis ueniet interitus,primæ Theſſ.5.
Iudæi uerò tunc conuertentur ad fidem Hierem. 33. Et ſancta Eccleſia uſque in
finem pacificata quieſcet, quia tunc fraudulentia, & ſæuitia diaboli penitus
ubique deficiet. Secundum principale præcedens iudicium,ſiue ultimum Chri
O ſti aduentum,ſunt ſigna cum horribili coruſcatione. Vnde Luc. 21. Erunt ſi-
gna in Sole, Luna, & Stellis, de quibus expreſſius dicitur Matthæi.24. Quòd
Sol obſcurabitur,& Luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cælo,quia
lumine carebunt,ut dicit glo. Rabani, Nihil prohibet ueraciter intelligi ſolẽ, &
Lunam cum cæteris ſyderibus ad tempus ſuo lumine priuari, ſicut de Sole con-
ſtat factum tempore paſſionis. Vnde Iohelis .2. dicitur. Sol conuertetur in te-
nebras, & luna in ſanguinẽ, antequàm ueniat dies Domini magnus,& horri-
bilis. Quod quidem fieri poteſt diuina uirtute, tum ut uicinum indicent Do-
mini aduentum, ſecundum glo. Tum etiam ad terrorem hominum, ut ad re-
uerentiam iudicis uenturi,& ſubiectionem, homines præparentur. Verùm, ut
inferius dicetur, peracto die iudicii, & mundo innouato, maius lumen dictæ
ſtellæ, ſimiliter ſol & luna recipient, ut dicit glo. ſuper Matthæum. Tertium,
P quod præcedet ultimum Chriſti aduentum, erit ignis cum uehementi confla-
gratione,de quo in pſ. 96. Ignis ante ipſum præcedet,& inflammabit in circui-
tu inimicos eius. Vbi notandum, quòd ignis iſte quatuor habebit effectus ſe-
cundum diuum Thom. Opuſculo .60. de ultimo Chriſti aduentu. Primus eſt,
quòd mundum purgabit,unde glo. ſuper illud primæ cor. 7. Præterit figura
huius mundi,inquit,ideſt pulchritudo. Et ſuper illud ſecundæ ad Theſſa. pri-
mo. In flamma ignis dantis uindictam. Quòd ignis erit in mundo, qui præce-
det iudicium, tantum ſpacium aeris occupans, quantũ occupauit aqua diluuii:
qui exuret terram,& craſſitudinem eius. Purgabit autem mundum à culpæ in-
fectione,& impuritatis commiſtione,quæ ſunt contrariæ diſpoſitiones ad quan-
dam gloriæ perfectionem, quam Chriſtus in aduentu ſuo mundo cõferet,ut ſen
ſus carnis glorificatus delectabilius in ipſo mundo Deũ contẽpletur. Secundus
Q effectus eſt, ꝙ bonos purificabit,ut dicit glo. ubi ſupra, in flãma ignis, quia ille

ignis

ignis purificabit electos Dñi Iesu, unde boni, in quibus nihil purgãdũ inuenietur nullũ dolorẽ ex igne sentient, sicut nec pueri senserũt in camino. Dan. 3. Quanuis eorum corpora non seruabuntur integra, sicut puerorum seruata fuerũt. Et hoc diuina uirtute fieri poterit, ut sine doloris cruciatu resolutionem corporum patiantur, de quibus Augustinus. Hoc erit incendium mundi sanctis, quod fuit caminus tribus pueris, in quibus fuerit aliquid purgandum per illum ignem. Aliis uerò nullam molestiam ingeret. Sunt autem tres causæ, quare subitò illi, qui uiui reperientur purgari poterunt. Vna, quia pauca in eis purganda reperientur, cùm terroribus & persecutionibus præcedentibus fuerint purgati. Alia, quia uiui uoluntariè sustinebunt. Pœna autem uoluntaria in hac uita suscepta, multò plus purgat, quàm pœna post mortẽ inflicta, sicut patet in martyribus, qui ultro ad carceres & mortem exponebant corpora sua Vnde si quid in eis purgandum fuerit, passionis flamma tolletur, cùm tamen pœna martyrũ fuerit breuis in comparatione ad illam, quæ sustinetur in purgatorio. Vltima, quòd iste ignis recuperabit in intensione, quantum amittit in temporis abbreuiatione. Tertius effectus est, quòd cruciabit malos. Vnde in ps. 49. Ignis in conspectu eius exardescet, dicit glo. Ignis iste materialis erit, quo comburetur facies huius mundi, & mali puniantur, boni uerò purgabuntur, pœna enim terret, quos præmia non inuitant. Quartus effectus huius ignis, secundum Doctores, est quòd tam bonorum, quã malorum corpora incinerabit, & quantum ad omnes prædictos effectus, præcedet iudicium, sed quantum ad cruciatum malorum, sequetur iudicium, propter enim diuersa officia huius ignis præcedentis, & sequentis iudicium, dicũtur duo ignes, ut tangit glo. primæ cor. 3. super illud, uniuscuiusque opus quale fuerit, ignis probabit.

De comitantibus uniuersale iudicium. Caput. XXXII.

Saluator noster expressè nobis manifestauit concomitantia hoc iudicium, & eius ordinem, cùm dixit Matt. 25. Cùm uenerit filius hominis in sede maiestatis suæ. In quo declarantur quatuor iudicii generalis mysteria omnibus ualdè notanda, ideo ea in hoc capite disseremus. Primùm est generalis citatio, ibi congregabuntur ante eum omnes gentes, ipsum autem iudicium præcedet trina citatio. Prima fuit per Prophetas, prouer. primo. Vocaui, & renuistis. Secunda per apostolos & pdicatores, Lucæ. 14 Misit seruos suos hora cœnæ dicere inuitatis &c. Tertia erit per ultimã uocẽ tubæ, & hæc citatio erit peremptoria. Veniet igitur dies, in qua conuocabit omnes angelos, & sanctos, qui sunt in cælo, & omnes homines, qui tunc erunt in terra, & omnes dæmones, & damnatos, qui erunt in inferno, similiter & eos, qui erunt in purgatorio. Vnde dicitur, Cùm uenerit filius hominis in maiestate sua & omnes angeli cum eo, à fortiori dæmones non deficiẽt, ne unus quidem. Et beatus Paulus. 2. cor. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Iesu Christi. Non erit quæstio comparendi per procuratorẽ, sed oportebit in propria persona comparere ad portandum processum, & respondendum categoricè, prout gestum est in corpore, siue bonum, siue malum. Beatus Tho. addit ad prædicta, quòd intererunt etiam pueri decedentes cum originali, quod probat per illud Apoc. 20. Vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & aper-

ti sunt libri, & iudicati sunt mortui, ex his quæ scripta sunt in libris eorum. Et quamuis in libris illorum paruulorum non sint scripta peccata actualia, peccatũ tamen originale scriptum est, ideò iudicabuntur, non tamen tristabuntur, sed lætabuntur de gloria corporali iudicis, quam misericorditer Christus, secundum dictum Doctorem, eis ostendet. Et cùm per dexteram intelligatur potior & nobilior locus, dextera in iudicio erit in aere, in qua erunt boni, & sinistra in terra, in qua ex uno latere erunt damnati, & ex alio paruuli illi sub bonis. Et quo ad illam sententiam dicendum est, quòd ignis nomine omnis pœna intelligitur, & quòd illa sententia est generalis, & applicatur singulis secundum proportionem peccatorum, & demeritorum. Et quantum ad dexteram, uel sinistram intelligitur de his, qui habuerunt usum rationis. Omnes ergo comparebunt. Nec obstat illud ps. primi. Non resurgent impii in iudicio, quia debet intelligi, de immutari in melius. Vnde Apostolus primæ cor. 15. Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. Mali quidem resurgent, sed non immutabuntur in melius. Si quæratur quis faciet illos resurgere. Respõdet Apostolus, quòd Deus in nouissima tuba. Canet enim tuba, quæ erit ualde terribilis, quod considerans Iob. 31. dicebat. Semper enim quasi tumentes super me fluctus, timui Deum, & pondus eius (scilicet citationis & tubæ) ferre non potui, quin uidelicet caderem in terram. Quæ uerba exponens beatus Gregorius ait. Iob flagellatus, simplex, & iustus, à Domino approbatus, timuit uidelicet hanc tubam, & Apoc. 14. Ioannes Euangelista beatissimus, uirgo, electus à Domino, & inter cæteros magis dilectus, cùm audiuit uocem de cælo, tanquam uocem aquarum multarum, & tanquam uocem tonitrui magni, cecidit tanquam mortuus, propter scilicet terribilem sonum, quem non poterat sustinere. De hac tuba beatus Hieronymus dicebat. Siue comedam, siue bibam, siue quid aliud faciam, semper insonare uidetur in auribus meis illa terribilissima Tuba, surgite mortui, uenite ad iudicium. Secundum principale notandum de iudicio uniuersali, & tactum in Euangelio, est diuersa situatio, unde subditur in eodem. Separabit eos ab inuicem, sicut pastor separat oues ab hædis. Statuet quidem oues à dextris, hædos autem à sinistris, per dexteram intelligens digniorem in sacris literis, & potiorem locum, siue maius bonũ, & hoc modo boni erunt in eminentiori loco, quia in aere, mali autem erunt in terra ex latere sinistro, respectu Christi, non immutati in bonum, sed inuoluti doloribus, tormentis, ac igne conflagrationis, associati, & circundati dæmoniis. Tunc adimplebitur illud ps. 76. Mirabilis mutatio dexteræ excelsi. Multi tamen in hac peregrinatione sunt in parte dextra, qui tunc erunt in sinistra, & è contra. Illi dicuntur esse in dextera huius mundi, de quibus ps. 143. Promptuaria eorum plena, & paulo post, beatum dixerunt populum, cui hæc sunt. Pauperes uerò iusti, afflicti, angustiati, sunt in sinistra parte huius mundi, sed in iudicio fiet mutatio dexteræ excelsi, & illi, qui in mundo fuerunt in dextra, erunt in sinistra, & qui in sinistra, in dextra. Tunc uerificabitur illa eiusdem ps. sententia. Beatus populus, cuius Dominus Deus eius. Hæc mutatio figurata fuit in cancellatione manuum Iacob, gen. 40. cùm benediceret filios Ioseph. Hæc dexteræ mutatio, & separatio inchoabitur in resurrectione ẽt apud eos, qui uiui reperiẽtur, quia dictũ ẽ, unus assumetur, & alter relinquetur. Tũc separabũtur uiri ab uxoribus, & parẽtes à filiis, si unus eorum fuerit bonus, & alter malus, nec fiet cum benedictione talis separatio, sicut in hac uita sed

ta,ſed cū maledictione,& improperio maloꝝ,quæ egerūt,& ingratitudine beneficioꝝ. Tūc uerificabitur illud Hiere.9. Vnusquiſq; à proximo ſe cuſtodiat,& in omni fratre ſuo non habeat fiduciam,quia omnis frater ſupplantans ſupplantabit,& illud Marci .24 Tradet frater fratrem in mortem,& filii inſurgent in parētes,& morte eos afficient. Tertium notandum circa iudicium eſt ſingularis diſcuſſio,& examinatio,ibi,tunc dicet his,qui à dextris &c.de qua Iohelis.iii. Cōgregabo omnes gentes in ualle Ioſaphat,& ibi diſceptabo cum eis, tunc proceſſus cuiuslibet examinabitur, & expoſtulabitur ratio uillicationis. Sed quia dicitur Ioan.5. Pater non iudicat quenquam,ſed omne iudiciū dedit filio, & paulò poſt. Poteſtatem dedit ei iudicium facere,quia filius hominis eſt, poſſet dubitari de miniſtro huius diſcuſſionis,ſuper quo dicunt Theologi, quòd poteſtas iudicandi auctoritatiua pertinet ad ſolum Deum,delegata uerò,& inſtrumentalis ad Chriſtum ſecundum humanam naturam unitam filio Dei, & hoc propter bonorum conſolationem,quibus recitabit omnia merita, & de eis ipſos coram toto mundo commendabit,& præmia prænunciabit.Similiter & propter acriorem exprobrationem malorum,quorum demerita etiam manifeſtabit, & exprobrabit eorum malitiam,& negligentiam,quippè cùm eos interius inſpirauerit, & exterius monuerit,ac exēplum præbuerit. Allegabitq; omnia,quæ pro eis ipſe fecit,& ſuſtinuit,exaggerabitq; illorum ingratitudinem. Poſſet ulterius quærì,an huiuſmodi diſcuſſio,& examinatio fiet in inſtāti, uel in tēpore,& an uocaliter. Beatus Auguſtinus.20. de ciui. Dei.c.pri.inquit, Per diem iudicii intelligimus nouiſſimum tempus,nam per quot dies hoc iudicium tendatur,incertum eſt, ſed ſcripturarum more ſanctarum,diem ſolere poni pro tempore,nemo, qui illas literas quàmlibet negligenter legerit,neſcit. Vnde Ioelis.3.dicitur.In diebus illis. Quòd autem in iudicio generali ſit duratio ſucceſſionis, ex ordine iudicii à Chriſto reuelato apparet. Iudicium etiam uniuerſale erit ad manifeſtādam diuinam iuſtitiam de quibuſcunq; operibus bonis & malis,coram toto mundo.Et quanuis ſaluati clarè uidentes diuinam eſſentiam,omnia diſtinctè in inſtāti cognoſcere poſſint, propter diuinæ eſſentiæ perfectionem,omnia deſtinctè repræſentantem,mali tamen,qui ad huiuſmodi uiſionem non eleuabuntur,omnia diſtinctè ſimul intueri non poterunt. Et quanuis Angeli, qui ſunt altioris naturæ, quàm homo,poſſint plura diſtinctè per ſpeciem intelligere, non tamen omnia. Fient igitur omnia in tempore breui,diuina uirtute ad hæc iuuante. Nec obſtat quod dicit Apoſtolus primæ cor.15. In momento,in ictu oculi,quia uel illud refertur ad reſurrectionem,uel accipitur pro tempore breuiſſimo, mira enim celeritate,ſecundum dictum Auguſtinum,enumerabuntur. Aderit enim quædā uis diuina,qua fiet,ut cuncta peccata breui tempore ad memoriam reuocentur. Vnde Malach.3. dicitur,ero teſtis uelox maleficis. Et habet beatus Auguſtinus pro inconuenienti, quòd legatur aliquis liber materialis in iudicio. Vltimum eſt finalis omnium retributio,ibi. Ibunt hi in ſupplicium æternum,iuſti autem in uitàm æternam, de qua in ſequenti capite,ſimiliter & de ſententiis ferendis in iudicio,ac eorum executione. Antequam ueniamus ad ſententiæ prolationē, dicendum eſt de perſona iudicis. De qua diuus Bonauentura.47. diſt. 4.q. prima, art. pri. (inquit)quòd Iudex in aliquo,duplici dicitur ratione,aut quia ipſius eſt ferre ſententiam,aut quia aſſiſtit ferenti,ſecundum quòd aliqui iudices aſſiſtūt, & quodammodo conſulunt iudici principali. Qui ergo fert ſententiam, ille eſt

Q principalis iudex,& talis est solus Christus, sicut patet, Matt. 25. Vbi exprimitur modus quo feret sententiam. Qui autem assistunt iudici,etiam nomen & dignitatem iudicantis sortiuntur,& tales sunt uiri perfecti,qui ultra opera necessitatis præceptorum,supererogauerunt perfectionem consiliorum,ut Apostoli,tanquã capita,& eorum perfecti imitatores. Assistentia illa non erit ad consulendum, cùm Dominus consilio non indigeat,sed erit ad quendam honorem, & appropinquationem ad iudicem,quam possumus,iuxta uerbum Domini, appellare honorabilem confessionem,ratio autem huius honorabilis confessionis meritoria,est perfectio supererogationis,sed ratio finalis est ad condemnationem malo
R rum,ex uitæ suæ comparatione,& ad gloriam Christi,per sententiæ eius approbationem. Sententiam enim Domini ut iustam approbabunt, & malorum uitam sua comparatione, condemnabunt. Ex quibus sequitur, quòd quidam sancti & Apostoli dignitate iudicabunt,non tamen ut Christus. Vnde dicitur de eisdẽ Apostolis Matt.19. Sedebitis super sedes duodecim,iudicãtes duodecim tribus Israel. Et c. 12. Loquens Dominus iudæis de Apostolis,dicit. Ipsi iudices uestri erunt,ubi glo.inquit,quòd habebunt iudicandi auctoritatem. Similiter ibidem, Viri Niniuitæ, & Regina Austri surgent in iudicio contra generationem istam. De Angelis idem sanctus Bonauentura.q.2. ait, quòd iudiciaria potestas triplici ex causa communicata est Apostolis,uidelicet,Ratione comparationis,& sic iudicium erit bonorum & malorum. Ratione approbationis, & sic erit bonorum,
S & angelorum tantùm. Et ratione confessionis honorabilis, quod erit bonorum sollummodo. Propriè autem loquendo, iudiciaria potestas non erit in angelis,nisi eo modo,quo dictum est,ratiõe scilicet approbationis, ratio autem quarè aliis à Christo attribuatur iudicium,est quia seruarunt consilia. Quia igitur perfecerunt illa Apostoli & sancti,& fuerunt similes Christo in uera perfectione,iccirco
T ei in iudicando,modo supra exposito assistent. Si quæratur an omnes iudicabuntur. Respondet idem Doctor,ubi supra.q.3. Quòd est iudicium extenso nomine,& sic est collatio manifesta meriti ad præmium. Et est iudicium propriè, quod dicitur discussio meritorum, & prolatio cum quadam discussione, & sententiæ definitione.Similiter est iudicium appropriatè,quod est ipsa condemnatio,unde iudicatus dicitur condemnatus. Primo modo omnes iudicabuntur, quia omnes conuenient,& patebit quomodo Deus omnibus retribuet secundũ merita,& hoc est quod dicit Apostolus,Omnes manifestari oportet. Secũdo modo non omnes iudicabuntur,sed erũt quatuor ordines,ut distinguit beatus Gregorius in moral. & Magister sen. in supradicta dist. In iudicio enim duæ erunt
V partes,electorum scilicet,& reproborum,& bini ordines in eisdem singulis partibus continebuntur. Alii enim iudicabuntur,& peribunt,quibus dominica inclamatione dicetur,Esuriui,& non dedistis mihi manducare. Alii non iudicantur,& pereunt,ut illi quibus Dominus ait, Qui non credit iam iudicatus est,Ioannis 3. Eorum enim damnatio toti Ecclesiæ nota est & certa, & ideò dicuntur tunc non iudicari, quia ad conspectum districti iudicis cum aperta damnatione suæ infidelitatis accedent. Qui uerò professionem fidei sine operibus habent,iudicabuntur,& peribunt,idest redarguentur ut pereant,Qui autem fidei sacramẽta non tenuerunt,increpationem iudicis in se fieri non audient, quia infidelitatis suæ tenebris præiudicati, eius,quem despexerant, inuectione, redargui non merentur. Illi ergo uerba iudicis audient,qui eius fidem,saltem uerbo tenuerũt

Et

Et hi iudicandi dicuntur,non autẽ illi qui æterni iudicis,nec uerba perceperunt,
nec eius reuerentiam, uerbotenus ſeruare uoluerunt. Ex electorum uerò parte.
Alii iudicantur,& regnant,uidelicet qui uitæ maculas lachrymis tergunt, & ele-
emoſynarum ſuperinductione operiunt,quibus iudex uenturus in dextera con-
ſiſtentibus dicet. Eſuriui,& dediſtis mihi manducare. Alii autem non iudican-
tur & regnant,qui etiam præcepta legis perfectiori uirtute tranſcendũt, quia nõ
hoc ſolùm,quod lex præcipit,implere contenti ſunt,ſed & quod ad perfectionẽ,
de quibus Eſa 3. Dominus ad iudicium ueniet cum ſenatoribus ſuis, & Salomõ
Prouer.35. de Eccleſiæ ſponſo loquens,ait,Nobilis in portis uir eius,quando ſe- A
derit cum ſenatoribus terræ. Hi ergo rectè ſub generali iudicio nõ tenentur, ſed
iudices ueniunt, quia & præcepta generalia uiuendo uicerunt, & omnibus reli-
ctis, Chriſtum ſequuti ſunt.Rectè pauperibus iudicium tribuit,qui quantò huic
mundo humilitate deſpecti ſunt,tantò tunc maiori culmine poteſtatis excreſcẽt,
de quibus dicitur Apoc.3. Qui uicerit,dabo ei ſedere mecum in throno meo,ſi-
cut & ego uici,& ſedi cum patre meo in throno eius. Vincẽs Dominus, cum pa B
tre in throno ſedit,quia poſt paſſionis certamen,& reſurrectionis palmam, quòd
patri eſſet æqualis omnibus claruit. Nos uerò in throno filii ſedere,eſt ex eiuſ-
dem filii poteſtate, iudicare. Quia enim iudicandi principatum ex eius uirtute
percipimus,quaſi in throno eius reſidemus. Tertio modo,ſecundum quòd dici- C
tur iudicium condemnationis,iudicabuntur,ut dictũ eſt,mali ſoli. Et iſtud iudi-
cium incipit in præſenti,per executionem in infidelibus, & per expoliationem
in dæmonibus,& conſummabitur in futuro. Vnde iudiciũ non iterabitur, ſed
conſummabitur. Quò ad angelos dicit idẽ Bonauentura,ubi ſupra. q.4. quòd
Dæmones iudicabuntur iudicio condemnationis,ſed non diſcuſſionis,ratio cõ- D
demnationis uenit,tum ex parte iuſtitiæ Dei,tum ex parte gloriæ Chriſti, tũ ex
parte meriti,tum etiam ex parte cõſummationis ſupplicii. Ex parte iuſtitiæ Dei,
quia ſicut iudicium hominum uniuerſale fiet,ut iuſtitia Dei hominibus innote-
ſcat,& appareat,ſic etiam iudicium angelorum,& condemnatio fieri debet. Ex
parte gloriæ Chriſti,quia Chriſtus triumphauit de diabolo,& iudicatus fuit eius E
ſuggeſtione à membris eius, ideò debet iudiciariam auctoritatem ſuper ipſum
accipere. Ex parte meriti,quia enim participes fuerunt culpæ humanæ, debent
& participes eſſe contumeliæ, & pœnæ. Ex parte ſupplicii conſummandi,ſicut
enim omnes homines expectant iudicium,uel ad conſummationem gloriæ, uel
pœnæ,ita & Dæmones iudicium euadere non debent,ut ſi quid pœnarũ eis de-
eſt,ſuppleatur plenè.Vnde ſimul inuoluentur cum omnibus damnatis, & ſimul F
incarcerabuntur,& ita ad iudicium deducentur,& iudicabuntur. Quòd autem,
Ioan. 16. dicitur,Princeps huius mundi iam iudicatus eſt,icci rco iudicatus dici-
tur,quia poteſtas eſt ei aliquo modo ſubtracta,quantum ad bonos, ſed non om- G
nino,ideò oportet tunc eius iudicium conſummari,ſicut ſupra de infidelibus di-
ctum eſt. Antequam ferantur ſententiæ,ſunt prænotanda quædam ſcitu digna,
poſita à Domino Ioanne Scoto 47. diſt.4.q. prima Videlicet, quòd iudicium H
primò ſumitur generaliter, pro quacunq; certa notitia communi ſenſibilibus,&
intelligibilibus,de quo Ariſt.2. de Anima.t.c.145. Quòd ſenſus communis iu-
dicat de ſenſibilibus diuerſorum ſenſuum. Secundò,pro certa apprehẽſione in-
tellectuali,quo modo definitiua cognitio de aliquo,dicitur iudicium de uerita-
te illius,iuxta illud primi Ethi. c.3. Vnuſquiſque bene iudicat, quæ cognoſcit,

& hic

II & hic est bonus iudex. Tertiò iudicium accipitur magis propriè, ut dicitur de uero aliquo complexo, secundum enim Augustinum .3. de libero arbitrio, nullus iudicat de regulis æternis, sed secundum eas de aliis, & sic iudicium est certa apprehensio de aliquo per aliud, omne enim uerum complexũ apprehenditur esse tale per aliud, etiam si esset immediatum, cùm iudicetur uerum per rationes terminorum primo post. t. c. 6. Principia enim cognoscimus, inquantum terminos cognoscimus. Quartò modo dicitur iudicium de uero complexo, quod est conclusio, cùm de ea iudicetur, nõ modò per terminos, sed & per principia. Quintò,
LL & specialius dicitur iudicium de conclusione practica, cùm iudicium sit dictamẽ intellectus practici, consonum iustitiæ, quæ non respicit speculabilia, sed operabilia. Sextò, cum lex non tantũ determinet de agendis, & fugiẽdis, sed & de præmiis reddendis, bene meritis, & suppliciis, malè meritis, ut ex amore præmiorũ, illi alliciantur ad bene agendum, & ex timore pœnarum isti retrahantur à malè agendo, ideò magis propriè accipitur iudicium pro determinatione certa, de p̃miis, uel suppliciis reddendis. Vltimò, & strictissimè iudicium accipitur, prout
M pertinet ad habẽtem auctoritatem determinãdi iuxta illud de regulis iuris in .6. Sententia à non suo iudice lata nulla est, & ex consequenti completissima ratio iudicii stat in hoc, quòd est completa determinatio, & auctẽtica reddendi alicui
NN secundum merita sua. Completa inquam quia includit determinationem firmã intellectus, & uoluntatis efficacem, hoc est uoluntatis potentis, & intendentis, secundum determinationem intellectus retribuere. Et hoc est quòd specificatur, per illud, auctentica, quia per hoc intelligitur quòd sit illius, qui secundum uolũtatem suam efficacem potest determinationem intellectus, & uoluntatis perdu-
OO cere ad effectum. Ex quibus apparet diuisio iudicii, in genere, in approbatiuum & condemnatiuum. Nam iudici possunt esse manifesta aliqua, ex quibus sequi-
PP tur in particulari, illum esse præmiandum, puta quia bene meruit, uel puniendũ, quia malè egit, & prima sententia est approbatiua, secunda cõdemnatiua. Iuxta ista, quandoque in nobis feruntur duæ aliæ sententiæ, una quando pro aliquo proponuntur digna merita, & iudex inueniat proposita non esse uera, sequitur sententia repulsiua à præmiò. Altera, quando contra quempiam proponũtur aliqua digna supplicio, & inueniuntur esse falsa, sequitur sententia absolutiua, qua talis coram iudice accusatus, pronuntiatur innocens. Addit ad hæc Scotus, quòd
QQ in illo iudicio aliquid erit præuium, uidelicet, innotescentia meritorum, uel demeritorum, propter quæ feretur talis uel talis sententia, & aliud completiuum, uidelicet latio sententiæ, & executio illius, licet possint distingui latio, & executio, de quibus infra per ordinem dicetur, & primò de sentẽtia bonorum, secũdò de sententia malorum de quibus non nulli dicunt, quòd per locutionem ferendæ sunt, iuxta illud, Matth. 25. Tunc dicet his, qui à dextris eius erunt, & cætera. Et illud quod Saluator dixit Pharisæis Ioan. 8. Multa habeo de uobis loqui, & iudicare. Cæterum, ut dictum est supra, secundum humanam naturam iudicabit, cùm dicat de seipso Christus, Ioan. 5. Data est mihi omnis potestas iudicium faciendi, similiter. Venit hora, quando mortui audient uocem filii Dei. Citatio insuper fiet in uoce Archangeli, & tuba Dei. Sanctus tamen Tho. tenet, quòd superius allegata intelligantur mentaliter, adeò quòd mentaliter percipient omnia supradicta, & quãuis Xp̃s corporaliter appareat, & uideatur ab omnibus, ut iudex cognoscatur, nõ inde sequitur, quòd corporaliter audiatur, uisio .n. subitò fieri

potest

poteſt,non ſic locutio,cũ tempore menſuretur. Alia tamen opinio oppoſita poteſt probabiliter teneri,quia quo ad bonos,ſententia,licet pauca uerba cõtineat, magnam tamen mercedem comprehendit,& quamuis uideatur eadem retributio omnibus data ſecundum uerba,erit tamen diuerſa, ſecundum diuerſitatem meritorum,ut dicitur Ioan. 14. In domo patris mei menſiones multæ ſunt. Per uerbum, Venite, inuitantur omnes ad denarium diurnum,hoc eſt ad uiſionem diuinæ eſſentiæ,non tamen eodem modo,& æqualiter participãdam, de qua tamen omnes erunt repleti,ſatiati,& contenti,qui tamen maiorem habuerunt charitatem,& plus meruerunt,cũ maiori delectatione fruentur ea Quo ad poſſeſſionem Regni notandum,quòd cùm omnes ſint morituri ante huiuſmodi ſententiã qui mortui fuerint in gratia,iam quantum ad animam ante reſurrectionem habebunt regnum. Ideò non dicit Saluator,accipite,ſed poſſidete regnum, non mutabile,ſed æternum. Efficientur enim omnes electi Reges: regiæ enim dignitati conuenit,obedientia,conformitas,ac executio uoluntatis Regis. Vnde omnes ſancti mutuò uolent,quæ alii uolẽt,& exequentur. Erunt & ſacerdotes,quia omnes in gratiarum actione offerent Deo Chriſti Paſſionem, cuius merito erũt ſaluati,offerent & ſacrificium laudis. Hoc regnum & ſacerdotium dicitur paratum,hoc eſt figuratum à cõſtitutione mundi in requie Domini, qui ſeptimo die requieuit ab omni opere,quod patrarat,per hoc ſignificãs,quòd iuſti per impletionem mandatorum Dei,in eo requieſcerent. Saluator deinde aſſignabit rationem huius inuitationis,dicens,Eſuriui enim &c. per quæ uerba exprobrãtur hæretici, qui negant merita. Si enim per bona opera nil mereremur, nõ allegaſſet Chriſtus hanc rationem,Eſuriui. Hæc coniunctio (enim) rationalis eſt. Tũc boni ineffabili lætitia repleti,ut Regina Saba uiſo templo, & Sapiẽtia Salomonis, præ admiratione non habebunt ultra Spiritum, dicentq́;, Quando uidimus te eſurientem &c. Reſpõdebit,quod uni ex minimis meis feciſtis,mihi feciſtis. Tũc omnes humillimè in maximam gratiarum actionem prorumpent.

De ſententia malorum,ac executione illius, ſimiliter & de conſequentibus uniuerſale iudicium. Caput. XXXIII.

DVM prædicta fient,mali timore, & tremore correpti,uidentes ſe derelictos,turbabuntur de iudicis benigna cõuerſione ad bonos, & eorum retributione,& tunc dicent illud ſapien. 5. Hi ſunt,quos aliquãdo habuimus in deriſum,nos inſenſati uitam illorum æſtimabamus inſaniam,& finem illorum ſine honore. Ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei,& inter ſanctos ſors illorum eſt. Quibus exiſtentibus in tali turbatione, & conſcientiis eorum eos accuſantibus,iudex uidelicet Saluator noſter in forma terribili uertet ſe contra eos ſententiam ferendo,& dicet. Ite maledicti in ignem æternum,qui paratus eſt diabolo,& Angelis eius. In qua exprimuntur principalia inferni tormenta. Primum uerbum in dicta ſententia contentũ, uidelicet, Ite. ſignificat pœnam priuationis Regni,quæ eſt maxima pœnarum, ad quam ſequitur maius tormentũ,q̃ à pœna gehennæ. Exemplum habemus in perditionibus bonorum,quia quantò maius bonum ex culpa perditur, tantò maiorem generat triſtitiam. Secundum uerbum eſt, Maledicti,maledici enim à Deo, & expelli cũ opprobriis,& contumeliis eſt maximum tormentum. Vnde Naum.3. dicitur.

dicitur Maledictio Dei est maius opprobriū, quod possit inferri, maximè cùm ex culpa propria obiicitur. Hoc opprobriū maximum generabit in eis cruciatum, de quo in figura, exemplum habemus gen. 25. in Esau, qui amittens benedictionem primogenituræ, quæ sibi debebatur, irrugiit clamore magno, & consternatus est, & maledixit Lentis edulio, & nisi Isaac pater eius cōsolatus fuisset eum, dicendo. In rore cæli, & pinguedine terræ erit benedictio tua. Gen. 27. præ angustia mortuus fuisset. Tertium uerbum est, in ignem, per quod exprimitur pœna sensus extrinsecè afflictiua, qua mirabiliter torquebuntur. Mitti enim in tormentorum ignem, qui inter agentia uehementius agit, præcipuè ut instrumentū diuinæ iustitiæ, pœna est grauissima, per quæ uerba damnantur, qui dicunt non esse ignem in inferno. Et quanuis post diem iudicii, in quo cessabit motus cæli, & per consequens omnes motus, & alterationes, ignis ipse non aget naturaliter, aget tamen, & cruciabit, ut instrumentum diuinæ iustitiæ secundum diuersitatē demeritorum, iuxta illud Deut. 25. Secundum mensuram delicti, erit & plagarū
B modus. Et illud Apoc. c. 18. Quantū se glorificauit, & in deliciis fuit, tantū date illi tormentum, & luctum. De quo igne dicitur Esa. 33. Quis de uobis poterit stare cum igne deuorante? aut quis habitabit, idest habitare poterit, cum ardoribus sempiternis? Quartum uerbum est, æternum. Quoniam damnati nunquā ab illo cruciatu & igne sunt liberandi. Quintum uerbum est, qui paratus est dia-
C bolo, & angelis eius. Si enim damnati mitterentur ad societatem eis gratam, haberent inde aliquam consolationis occasionem, sed mitti ad diabolum & angelos eius, qui ad peccandum eos induxerunt, & ex consequenti eorum ruinæ occasio fuerunt, ut sine fine & absq; pietate ab eis, qui sunt eorū letales inimici, crudeliter torqueātur, generabit in eis ingentem tristitiam, & desperationem. Vbi notandum, quòd non dixit Saluator, qui paratus est diabolo, & angelis eius à cōstitutione mundi, sicut de regno iustorum, ad ostēdendum, quòd aliter se habet Deus ad miserendum, & aliter ad puniendum. Ad miserendum enim ex suo proprio æterno, ad puniendum uerò ex malorum proprio crimine. Vnde Esa. 30. dicitur, Ab heri præparata est Tophet, hoc est ruina. Et quànuis ille ignis præuisus sit ab æterno, & ante mundi constitutionem, non est tamen præparatus ab æterno, uel à cōstitutione mundi, sed ab heri secundum dispositionem creaturæ: quotidie enim præparatur per multiplicationem culpæ, quæ puniēda est per dæ-
D mones, & horribiles tortores. Resolutoriè damnati ex huiusmodi sententiæ publicatione, ex multis maximè cruciabuntur. Primò ex aspectu iudicis, qui eis apparebit terribilis. Secundò, ex sonitu, cùm nunquam fuerit tale tonitruū auditum tamque tremendum, qualis erit hæc sententia in auribus damnatorum, iuxta illud primi reg. 2. Dominum formidabunt aduersarii eius, & super ipsos in cælo tonabit. Legitur. n. Ioā. 18 quòd quando milites furibundè uenerunt ad cōprehendendū Iesum, ipsemet ultro eis obuiam ueniēs, dulciter interrogauit. Quē quæritis? responderunt, Iesum Nazarenum, qui dulciter subdens. Ego sum Iesus, paratus ad saluandum uos. Sequitur, ut ergo dixit eis, ego sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram, ubi beatus Augustinus ait, Quid iudicaturus faciet, qui iudicandus hoc fecit? Rationem sententiæ condemnatiuæ allegabit Christus, dicens, Esuriui, & non dedistis mihi manducare & c. Vnde Origenes inquit. Quòd si improperabit eis minora peccata, à fortiori maiora. Omissio etiam operum misericordiæ exprimitur, tum quia illa sunt homini magis con-

naturalia,

naturalia, tum etiam quia illa includunt charitatem, saltem acquisitam uirtutũ reginam, tum tertiò, ut appareat, quàm iustè negetur reprobis misericordia, cũ illam proximis impendere noluerint, tum quartò, ut homines excitentur ex his ad opera pietatis, & ad insinuandum, quòd salus nostra, ex misericordia Dei pro ficiscitur, & pendet. Vltimò, quia in illis omnia uirtualiter includuntur. Tunc illi desperati blasphemando respondebunt, dicentes. Quando te uidimus esurientem &c? eis tamen exprobrabit, dicens, Quandiu non fecistis uni de minoribus qui in me credunt, nec mihi fecistis. Matt. 25. Latam sententiam, beata Virgo, Apostoli, & alii sancti approbabunt, asserentes non modo eam esse iustissimam, sed quòd maiori digni essent supplicio, iuxta illud Matt. 19. In regeneratione, cũ sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos super sedes, iudicantes duodecim tribus Israel. Tunc uerificabitur illud ps. 57. Letabitur iustus cùm uiderit uindictam, manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Si ergo mater misericordiæ, & peccatorum aduocata & omnes eius sancti, eos condemnabunt, ad quem miseri illi recursum habere poterunt? Non ad dæmones, qui executores sententiæ Christi erunt, nec ad alias creaturas, quia ut dicitur Sapientiæ. 9. Armabit omnem creaturam in ultionem inimicorum suorum, non poterunt fugere, quia grauitate mirabili tenebuntur, & ignis conflagrationis eos circũdans impediet. Tunc, sicut dicitur Matt. 13. Exibunt angeli, hoc est dæmones executores, ut inquit beatus Hieronymus, & separabunt malos de medio iustorum. Iustum est enim, ut cùm homines peccatores dæmonibus se subdiderint peccando, subiiciantur eis in pœnis. Ibi etiam miserorum societas pœnas non minuet, sed augebit. Executio autem huius sententiæ præfigurata fuit in punitione Dathan, & Abiron, ad quos absorbendos, ut habetur ps. 105. aperta est terra, & deglutiuit Dathan, & operuit super congregationem Abiron. Sic post sententiam ministerio dæmonum aperietur terra, & damnati cum igne cõflagrationis, & immunditiis terræ & maris, in infernum detrudentur, ubi erit fletus & stridor dentium. Vnde concludit Euangelista, Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in uitam æternam. Postremò dicendum est de sequentibus uniuersale iudicium, & de innouatione mundi, de qua Esa 65. Ego creabo cælos nouos, & terram nouam, & non erunt priora in memoria. Item Apoc. 21. Vidi cælum nouum, & terram nouam. Pro quo notandum, quòd omnia corpora facta sunt propter hominem, & dicuntur ei omnia subiecta, quæ seruiunt ei dupliciter. Vno modo ad sustentationem uitæ corporalis. Alio modo ad profectum cognitionis diuinæ, in quantum uidelicet homo, per ea quæ facta sunt, inuisibilia Dei conspicit, ad Rom. pri. Primò ergo, ministerio creaturarum uidelicet ad sustentationem, homo glorificatus nullo modo indigebit, cùm eius corpus omnino incorruptibile sit futurum, uirtute diuina id faciente per animam, quam immediatè glorificat. Secundò, etiam ministerio non indigebit, quãtum ad cognitionẽ intuitiuã, quia tali cognitione Deum sancti uidebunt immediatè per essentiam, ad quam uisionem diuinæ essentiæ oculus carnis attingere non potest. Ideò, ut eius solatium ẽt sibi congruum de uisione deitatis præbeatur, inspiciet deitatem in suis effectibus corporalibus, in quibus manifesta inditia diuinæ maiestatis apparebunt, & præcipuè in carne Christi, post hæc in corporibus beatorum, & postremò in omnibus aliis corporibus. Et ideò oportebit, ut etiam alia corpora maiorem influẽtiam à diuina bonitate suscipiant, non tamen speciem uariantem, sed addentem

cuiusdam

L cuiusdam gloriæ perfectionem,& hæc secundum diuum Tho. in.60.opusculo.c. de iudicio finali. Erit mundi innouatio. Ad quæ sanctus Bona. in 48. 4. art. 2. q. pri. circa remunerationem corporum cælestium,addit,quòd remunerari con tingit uno triũ modoꝝ, uidelicet,uel quia est aptũ natum mereri,& hoc est liberum arbitrium. Vel quia est ipsi merenti coniunctum,ut corpus humanum. Aut quia est ad ipsum ordinatum,sicut ad obsequium. Et secundum hoc,præmiatur homo aliquando in se ipso,aliquando in corpore,aliquando ex eis,quæ sunt sibi utilia,sic etiam præmiatur in corpore suo,& in ipso mundo,qui eius est habitaculum. Vbi concludit,quòd corpora supercælestia præmiari, non est aliud,quã hominem præmiari in illis,quia Dominus totum mundum,hominis amore,red det pulchriorem. Et ideò,quia propter hominem præmiantur corpora supercælestia,secundum eam proprietatem p̃miantur,secundum quam sunt consona cor poribus gloriosis. Hæc autem est lux, ideò in luce & splendore augebuntur & cre

M scent. Dicit ultra. q. 2. ubi supra de mẽte Isidori,ut inquit Magister in dicta dist. quòd sol,& luna post iudicium non tendent ad occasum, sed stabunt in ordine suo,in quo creati sunt,quia etiam motus corporum cælestium ordinatur ad cõplendum numerum electorum,& illum necesse est compleri,ideò & motum terminari, quamuis per naturam non habeat terminum sui. Elementa etiam,ut idẽ sanctus dicit.q.3. ubi supra,innouabuntur, ubi uerò est innouatio,substãtia re manet eadem,sed sub aliis proprietatibus, ideò concludit,quòd omnia elemen ta secundum substantiam remanebunt, sed quantum ad qualitates innouabun tur. Vnde omnes res,quantum est de se,appetunt esse perpetuum & diuinũ, sed quædam formæ sunt,quæ appetunt continuare esse per multiplicationem sui in altero,ut puta formæ accidentales,& substantiales actiuæ, quædam autem appetunt continuare esse suum per continuam adhærentiam cum materia,ut sunt for mæ,& qualitates passiuæ. Quia igitur post iudicium auferetur ab elementis omnis ratio multiplicandi se, & dabitur uirtus cõtinuandi se in se,quia erunt incorruptibilia,hinc est,quòd elementa,quæ habent qualitates actiuas,dicuntur tota-

N liter absumi,quia omnino auferetur ab eis ratio agendi,& se multiplicandi. Alia uerò duo dicuntur in meliorem faciem restitui,quia appetitus continuandi in se esse,qui modò est in eis secundum esse imperfectum,complebitur & perficietur. Manebunt ergo qualitates omnium elementorum,quantum ad substantiam,sed quantum ad rationem corruptionis innouabuntur, similiter & formæ substãtiales. Quid uerò dicendum de plantis,& animalibus brutis? Respondet idem Doctor ubi supra. q. 4. quòd non innouabuntur,quia eorũ ultima perfectio est cor-

O ruptibilis per naturam,& ortum,& radicem habent à materia,unde non sunt ido nea ad uiuendum,siue durandum æternaliter. Formæ autem corporum supercælestium sunt incorruptibiles, similiter formæ elementoꝝ incorruptibiles sunt secundum totum,& secundum partem,quantum est in se,quia sunt corpora sim plicia,quòd enim corrumpantur,hoc est per actionem uenientẽ ab extrinseco, & ideò remota illa actione,remanent incorruptibiles,manifestum autem est, ꝙ plantæ & animalia non sunt ad ornatum terræ, sed ad hominis obsequium, nec ad Dei laudem, aut ad uniuersi perfectionem, nisi secundum statum eundem,

P qui est corruptibilis, & uariabilis,& ideò non oportet illa innouari. Sunt enim de perfectione uniuersi ea parte, qua est habitaculum hominis uiuentis corporaliter,ideòq; sunt homini concreata,qui homo alimoniis indigebat. Postq̃ uerò

homo

homo ſpiritualis fuerit effectus, nequaquam erunt neceſſaria. Imponendo finē huic articulo concludo, quòd credimus Chriſtum propter nos uenturum iudicare uiuos,& mortuos, ut pios à corporali morte, ac cæteris anguſtiis liberatos in ſuum cæleſte regnum, ubi perpetuò cum eo erimus, ſubuehat. Impios uerò debitis afficiat pœnis, quemadmodum ipſe dixit Matt. 25. Et ibunt hi, nimirum impii, in ignem æternum. Iuſti uerò, in uitam æternā, cui ſententiæ arridet Apoſtolus ad Rom. 2. dicens. Qui reddet unicuiq; ſecundum opera ſua, his quidē, qui ſecundum patientiam boni operis, gloriam, honorem, & incorruptionem quærunt, uitam æternam, his autem, qui ſunt ex contentione,& qui non acquieſcunt ueritati, credunt autem iniquitati, ira, indignatio, tribulatio, & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primùm,& Græci. Non enim eſt perſonarum acceptio apud Deum. Proindeq; omnes Pii, hunc aduentum cū ſummo præſtolantur deſiderio, Expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei,& Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, ad Tit. 2. Et primæ ad Theſſa. 5. Ab omni ſpecie mala abſtinete uos, ipſe autem Deus pacis ſanctificet uos per omnia ut integer ſpiritus ueſter,& anima & corpus ſine querela in aduētu Domini noſtri Ieſu Chriſti conſeruetur, fidelis eſt, qui uocauit uos, qui etiam faciet. Diligentibus enim aduentum eius, magna repromittitur beatitudo, ut beatus Paulus, ſecundæ ad Tim. 4. De cætero, inquit, repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quā reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex, non ſolum autem mihi, ſed & his qui diligunt aduentum Domini. Voluit autem Saluator hunc diem aduentus ſui eſſe ignotum ad excitandum nos, quò ſemper in officio,& ea qua uocati ſumus, uocatione, parati inueniamur. Vnde beatus Marcus cap. 13. Euangelium ſuum claudit, dicens. Videte, uigilate, & orate, neſcitis enim quando Dominus Domus ueniet, ſero, an media nocte, an galli cantu, an mane, ne cùm uenerit repentè, inueniat uos dormientes. Quod autem uobis dico, omnibus dico uigilate. Vnde Auguſtinus in ſymbolo inquit, Vigilemus ergo & oremus, quia breuis eſt,& incerta iſta uita,& neſcimus tempus, quando uenturus eſt Dominus.

Q

R

S

Vndecimus Articulus eſt, ſanctam Eccleſiam Catholicam, ſanctorum Communionem. Caput. XXXIIII.

NON dicit iſte Articulus, Credo in ſanctam Eccleſiam &c. ſicut non nulli alii ſcilicet. Credo in Deum, Credo in filium & c. Sed Credo Sanctam Eccleſiam Catholicam, ideſt credo Eccleſiam à Deo congregatam eſſe, non in ſanctam Eccleſiam, ut in Deum. Hac ergo præpoſitione (in) creator ſecernitur à creaturis, & diuina ſeparantur ab humanis. Sic enim in ſolum Deum credēdum eſt. Vnde Auguſtinus, ſuper illud Creditis, in Deum, Io. 14. ait. Nunquam aliquis Apoſtolorum auſus eſt dicere, Credite in me. Et ſuper illud ad Rom. 4. Omni credenti in eum, dicit, Aliud eſt credere illi aliud illum, aliud eſt credere in illum. Et cum dicitur in ſymbolo, Credo in Spiritum ſanctum, Sanctam Eccleſiam, illa præpoſitio (in) non refertur ad Eccleſiā, ſed ad Spiritum ſanctum, illam ſanctificantem. Eccleſia græca uox eſt ab ἐκκαλεῖν, quod eſt euocare. Vnde Eccleſia dicitur quaſi euocata concio. Fides .n. ut Apl'us ad Rom. xi. inquit, ex auditu eſt, auditus autem per uerbum Chriſti, qui ergo uel interna uocatione, uel per Chriſti uerbum, aut alio Spiritus ſancti inſtrumen-

A

B

C to euocati sunt,à ſimulachris mortuis ad Deum uiuum,ab ignorantiæ tenebris, ad lucem chriſtianæ ueritatis,& obtemperarunt, eccleſia Dei dicuntur, quæ tamen multipliciter dicitur. Ideò ne laboremus in æquiuoco, uidendũ eſt de ſingulis eccleſiæ (ſecundum catholicos doctores,& ſacras literas) ſignificatis. Eccleſia enim uno modo ſumitur pro domo materiali diuinis obſequiis, & orationi mancipata, quo modo accipitur Iudith.6. Conuocatus populus per totam noctẽ intra eccleſiam orauerunt, petentes à Deo auxilium, de qua etiam loquitur beatus Paulus primæ cor. xi. dicens. An eccleſiam Dei (hoc eſt domum orationis, D ſecundum glo.) contemnitis? Sumitur etiam eccleſia pro uniuerſitate omnium iuſtorum & ſanctorum tam uiatorum, quàm comprehenſorum, & hoc modo, eã accipit Apoſtolus ad Eph. 5. dicens de Chriſto, Ipſum conſtituit caput ſuper omnem eccleſiam, hoc eſt ſanctorum congregationem, angelorum & hominũ, quæ E in cælo,& quæ in terris eſt. Accipitur quoq; eccleſia pro congregatione omniũ iuſtorum duntaxat comprehenſorum, ſicut eam accipit beatus Auguſtinus in Enche. c.56. dicens, quòd eſt cœtus ille beatarum animarum cum Chriſto regnãtium, qui & regnat cum Chriſto ſecurus in æternum,& hæc dicitur eccleſia triũphans in qua non eſt ruga neque macula, quam deſcribit beatus Ioan. Apoc.7. sub infraſcriptis uerbis. Hi (inquit) ſunt qui uenerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas,& dealbauerunt eas in ſanguine Agni, & ideò ſunt ante thronum Dei,& ſeruiunt ei die ac nocte in templo eius, & qui ſedet in throno, habitabit ſuper illos, non eſurient, neq; ſitient amplius, neq; cadet ſuper illos ſol, neq; ullus æſtus, quoniam agnus, qui in medio throni eſt, reget illos,& deducet eos ad fontem aquarum, & abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum. Alio etiam modo ſumitur eccleſia pro congregatione hominum in chari- F tate exiſtentium, de qua Apoſtolus ad Eph.5. ait, Chriſtus dilexit Eccleſiam, & tradidit ſemetipſum pro ea, mundans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ, & tales dicuntur eſſe de eccleſia, numero,& merito, qui etiam ita ſunt in eccleſia, & domo Dei, ut & ipſi ſint domus Dei, ſeu templum Spiritus ſancti, qui conſtituunt urbem illam beatam Hieruſalem, de cælo deſcendentem, à Deo paratam, conſtructam uiuis ex lapidibus, de quibus idem Apoſtolus primæ cor. 12. Multi unũ corpus ſumus in Chriſto Ieſu, quos ad Rom.12. uocat populum emundatum ab omni iniquitate, Deo acceptabilem, ſectatorem bonorum operũ. Eccleſia ſic acce- G pta nota ẽ ſoli Deo, ut inquit beatus Paulus ad Eph.4. Nouit Dñs, qui ſũt eius. Verùm ad hunc modum non accipitur eccleſiæ nomen, ubi Xp̃s de audienda eccleſia præcipit, uel patres poſt Apoſtolos, de auctoritate eccleſiæ differunt. Illam .n. quã audire,& cuius auctoritatem ſequi debemus, nobis cognoſcibilem, atque uiſibilẽ eſſe oportet. Altero mõ ſumitur eccleſia, ut cõplectitur omnes, qui communionẽ profeſſionis fidei, ſimiliter & doctrinæ, ac ſacramentorũ, ſecundũ catholicæ,& apoſtolicã traditionẽ habent. Ad eccl'am hoc mõ acceptã nimirũ attinent H tã boni, q̃ mali, qui per quandã colligantiã eiuſdẽ profeſſionis, ac exterioris participationis ſacramẽtorũ ſunt in eccleſia Dei. Et quemadmodũ humano corpori plerũq; adhærent mẽbra, aut mortua, aut arida, aut putrida, aut lãguida, quæ nõ nunq; reſecanda ueniunt, ne cætera mẽbra horũ contagione inficiantur, interdũ toleranda, ne fortè ſi abſcindantur, totum corpus in periculum ueniat, quæ, & ſi membris uiuis in uitali ſpiritu non communicent, colligantia tamen quadam I uiuis adhærent, proinde adhuc corporis membra dicuntur,& corporis eſſe partes,

tes, ita de ecclesia ad hunc modum accepta, sentiendum est, ut sit popolus in unam fidei possessionem, & communionem sacramentorum uocatus, cohærens saltem secundum unitatem professionis, & uisibilem quandam Christianæ fidei formam. In quo cætu & bonos & malos dicimus esse permistos, qui & si nō sint colligati omnes unitate spiritus, & uinculo charitatis, colligati tamen sunt secūdum unionem unius signaculi fidei, & corporaliter coniuncti, secundum uisibilia ecclesiæ sacramenta, quanuis non nulli inter eos, impii, peccatores, auari, & id genus homines, secundum exteriorem fidei professionem sint, formam quidē pietatis habentes. 2. ad Tim. 3, uirtutem tamen eius abnegantes. Verùm in supradictis, ut Augustinus contra Cresc. Gram. c. 31. ait, tenenda est beatissimi Cypriani ad Max. plenissima charitatis, pietatisq; sententia, dicentis. Quanq; in ecclesia uideamus esse zizania, non tamen debet perturbari aut fides, aut charitas nostra, neq; de ecclesia recedere debemus ob id, quòd zizania in ecclesia esse cernimus, quin potius ubi uidemus ecclesiam opprimi per impios, hic fidei articulus, quem tractamus, nos confirmabit, ne desperemus, sed sciamus ecclesiā esse permansuram, ut nauiculam iactandam quidem, sed non submergendam. Et hæc est ecclesia militans, in qua criminosi licet sint numero, non tamen merito. Et de hac ecclesia loquitur Dauid ps. 21. dicens. Erit apud te laus mea in ecclesia magna, et in medio ecclesiæ laudabo te. Quæ comparatur sagenæ missæ in mari, ex omni genere piscium congreganti. Vbi glo. exponit, magna, hoc est in toto orbe diffusa. Quandoq; etiam accipitur pro ecclesia particulari, ut secūdæ cor. pri. ecclesiæ, quæ est corinthi. Aliquando pro Præsidēte in ecclesia, ut in fraterna correctione, Matt. 18. Si te non audierit, dic ecclesiæ. Aliquando pro subditis tantum, ut act. 12. Oratio autem fiebat ab ecclesia ad Deum pro eo. Aliquādo pro solis ecclesiasticis, aut eorum maiori parte, ut in. c. primo. 63. dist. Ecclesia tamē, de qua communiter loquūtur doctores, accipitur pro cœtu fidelium uiatorum, qui numero, uel merito adunati sunt, in fide, & cultu uisibili unius ueri Dei, & non, ut hæretici dicunt, pro congregatione sanctorum in spiritu, quā nescimus ubi sit, aut ubi eam inquirere, aut inuenire possimus. Sed (ut dictum est in quinto modo acceptionis eius) præcipuè accipere eam oportet pro congregatione omnium uiatorum fideliū, siue sint boni, siue mali, cuius auctor est Deus sapientissimus, & omnipotens, finis uerò eius est omnium fidelium salus, quia quantū in ipso Deo est, uult omnes fideles baptizatos saluos fieri. Vnde inquit Mar. ult. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Nulli enim extra ecclesiam salus contingere potest, ut habetur in. c. firmiter, extra de sum. trini. & fide catho. Quæ optimè figurata fuit per arcam Noe, extra quam existentes submersi sunt. Ex quibus omnibus apparet, quòd Ecclesia catholica est uisibilis, sensibilis, siue euidens, & manifesta, & tam prælatus, qui est illius caput, quàm subditi, qui sunt membra, sunt manifesti, & uisibiliter Baptismi sacramento sunt intincti, aliàs inuanum dixisset Christus, dic ecclesiæ, si esset incognita, & inuisibilis. Similiter & si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Notādum etiam, quòd licet ecclesia secundum rationem uniuersitatis non possit stare in uno cōpletiuè, tamen quo ad fidem, in qua fundatur ecclesia, & à qua aliquis dicitur de illa, bene potest seruari in uno. Vnde beatus Hieronymus super ps. 33. dicit. Vbi uera fides est, ibi ecclesia est, & iuristæ inquiūt, quòd uniuersitatis ius in uno seruari potest. Dicitur etiam de beata Maria matre Christi, quòd in ea sola in tri-

L

M

N

O

P

duo sepulturæ filii, mansit fides explicita de diuinitate Christi, quanuis nō nulli alii per iudæam existentes habere tunc potuerint fidem Catholicam actualē, & implicitam, non tamen explicitam de eius diuinitate. In maiori uerò symbolo iste articulus magis exprimitur sic. Et unam sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam. Vbi dictæ ecclesiæ quatuor attribuuntur notæ, quibus cognosci possit, & ab ecclesia malignantiū discerni. Est.n.una, est sancta, ē catholica, & Apostolica.

De prima Ecclesiæ nota uidelicet, quòd est una. Caput. XXXV.

A Primò dicitur, quòd est una unitate qua secerni possit ab his, qui uel præcisi sunt ab ea, cuius generis sunt: quibus interdictum est piorum cœtu, quos excommunicatos uocamus: uel qui ipsi se ultro præciderunt, quales sunt hæretici, & schismatici. Hanc illius unitatem significauit inconsutilis illa Christi tunica, quam, qui Christum crucifixerunt, milites Ioan. 19. non scindendam, sed (iuxta id, quod prædixerat Dauid ps. 21.) Sortē
B super eam mittendam esse censuerunt. Hanc significauit una illa domus, in qua comedebatur agnus, qui figura fuit agni illius incontaminati Christi, ab origine mundi in diuina præordinatione occisi. Hanc expressit Apostolus cùm dixit ad
C Eph. 4. Vnum corpus, unus spiritus, sicut uocati estis in una spe uocationis uestræ, illa enim uisibilibus rebus, nimirum sacramentis, fidei confessione, bonis operibus, publicis orationibus, in locum etiam sæpè uisibilem, quæ domus orationis dicitur, congregatur, & propterea uocat eam diuus Paulus unū corpus,
D quòd ex multis uisibilibus (ut dictum est) membris constet. Porrò qui congregat eam, qui uitam huic præstat corpori, Spiritus sanctus est, ideò spiritum etiam unum appellat, quòd per eam in cordibus hominum diffusa charitate, retinetur, Similiter & unitas in uinculo pacis, ut idipsum dicant, idipsū sentiant, idē sapiāt oēs, atq; unanimes uno ore honorificent Deum, & patrem Domini nostri Iesu
E Christi, ad Rom. 5. Sola ergo sancta catholica Ecclesia una est, terra est unius labii, Gen. xi. unus in ea Christus adoratur, una ueritatis regula obseruatur. Deniq; multitudinis credentium est cor unum, & anima una, Act. 4. Vnde Beda in secundam Ioan. Epistolam idem testatur his uerbis. Reuera omnes per orbē catholici unam ueritatis regulam sequuntur, non autem omnes hæretici, & infideles unanimo errori consentiunt. Sed semet non minus alterutrum, quàm ipsam
F ueritatis uiam impugnant. De unitate huius nostræ ecclesiæ, & dissensione synagogæ hæreticorum, scribit uenerabilis Beda in quintum caput beati Marci, Benè in Babilonis constructione linguarum unitas per spiritum superbiæ scissa, in Hierosolyma per gratiam Sancti Spiritus linguarum uarietas adunata est, ita ut illa confusio, hæc uisio pacis interpretetur, quia uidelicet electos in pluribus linguis, & gentibus, una fides, ac pietas toto orbe pacificando confirmat, repro-
G bos autem plures sectæ, quàm linguæ, dissociando confundunt. De quibus Hilarius libro. 7. de trin. Fidem illi nostram, dum sibi aduersantur, confirmant. Bellum enim hæreticorum, pax est Ecclesiæ catholicorum. Tertulianus de sui temporis hæreticis, de præscriptione aduersus eosdem hæreticos, scripsit, ꝙ etiam à regulis ipsi suis uariant inter se. Hilarius quoq; in libro ad Constantium Augustum, inquit, periculosum nobis admodum, atq; ēt miserabile est, tot nunc fides existere, quot uoluntates, & tot nobis doctrinas esse, quot mores, & tot cau

ſas blaſphemiarum pullulare,quot uitia ſunt,dum aut ita,fides ſcribuntur, ut uo
lumus,aut ita,ut uolumus,intelliguntur. Et cùm ſecundum unum Deũ & Do- H
minum,& unum baptiſma,etiam fides una ſit,excidimus ab ea fide, quæ ſola ẽ,
& dum plures fiunt,ad id cœperunt eſſe,ne ulla ſit. Epiphanius in confutatione
ſynodi,quæ falſò ſeptima dicta eſt,ait.Hunc morem habẽt hæretici, quoties uno
uerbo pietatem contempſerint,& à ueritate aberrauerint,in multos & uarios er-
rores labi, uniformis enim res ueritas,mendacium autem in uaria diſtrahitur.
Eccleſia tamen iſta noſtra uiſibilis, de qua in propoſito,eſt una multiplici unita- I
te. Primò,unitate fidei,de qua ad Eph. 4. Etenim in uno ſpiritu, omnes nos in
unum corpus baptizati ſumus.Et beatus Hieronymus ad Euandrum Ep̃um,nec
altera Romanæ urbis Eccleſia,altera totius orbis exiſtimanda eſt. Secundò, uni- L
tate ſpei,de qua Apoſtolus ad Eph. 4. Vocati eſtis una ſpe uocationis ueſtræ,ubi
glo. hoc eſt ad unam rem ſperatam. Hæc unitas poteſt etiam dici unitas finis ul-
timi,qui eſt beatitudo,ad quam ordinatur.Vnde beatus Auguſtinus ſuper p̃s.85.
inquit, Multæ gentes,& una gens,ſed quare una gens? quia una expectatio. Di
citur poſtremò una unitate unius Præſidentis, Rectoris,& gubernatoris uiſibili-
ter conuerſantis cum illa. Vnde Iohelis pri. Congregabuntur filii Iudæ, & filii
Iſrael pariter,& ponẽt ſibi caput unũ. Et Ioa.x. dicitur.Fiet unũ ouile,& unus pa-
ſtor,ob quam cauſam dixit Petro,Paſce oues meas,Ioan.21. Hanc unitatem ec- M
cleſia retinere non poteſt,niſi aliquis unus toti præſit eccleſiæ,cui omnes pareãt.
Chriſtus uerò huius corporis licet ſit caput,tamen,quia ad patrem ſuum cæleſtẽ
ex hoc mundo migraturus erat,atq; ita facturus, ut genus humanum corporali
ſua præſentia deſtitueret,cùm ſub ſuæ tempore paſſionis oraſſet patrem,Ioan.18.
ut eos,quos dederat ſibi ſeruaret,ut eſſent unum,ſicut ipſe cum patre unum eſt,
quò facilius unitas hæc ſempiternis temporibus retineri poſſet,aſcenſurus ad pa
trem uni curam Eccleſiæ ſuæ mandauit,uni Petro paſcendas oues ſuas commiſit,
unum illum Principem multis deſignauit argumentis,ut ipſe quidẽ in cælis au-
ctor eſſet unitatis perpetuæ,& Petrus ac quiſquis ei ſucceſſiſſet,unitatis retinen- N
dæ dux,& princeps in terris haberetur. Vnitatis itaque cõſtituendæ principium
Chriſtus, & retinendæ per eundem,Petrus,& eius ſucceſſor, ſtatuitur. Hoc uni
uerſa credidit antiquitas. Hoc ſacroſanctum Nicænum Concilium confeſſum
eſſe legimus: de quo Ezech. 37. Paſtor erit unus omnium eorum. Quem unum
& ſolum eſſentialiter bonum paſtorem libenter Chriſtum agnoſcimus, libenter O
eum eſſe caput,& fundamentum Eccleſiæ principale profitemur. Vnde licet ſa-
cramenta perficiat omnia,& ipſe ſit qui baptizat, & qui peccata dimittit. Simi-
liter licet ſit uerus ſacerdos,qui ſua uirtute corpus ſuum, & ſanguinem, ex eo,
quod panis erat, & uinum,conficit,ut iterum offeratur, non in mortem, ſed in
mortis recordationem, tamen,quia cum ſuis fidelibus non erat in corpore per-
manſurus,miniſtros elegit,quibus in ſacramentis adminiſtrandis uteretur. Sic
igitur ipſe caput, ipſe gubernator eſt Eccleſiæ ſuæ, ipſe ordinem in ea ſimul, &
unitatem conſeruat. Quoniam uerò præſentiam ſui corporalem & inuiſibilem
eccleſiæ ſubtracturus erat,unius uti miniſterio uoluit,per quem unitas hæc reti- P
neretur,cui præ cæteris oues loco ſui paſcendas commiſit, & cognomen tribuit
Ioan. 21. Nam cùm petram eſſe Chriſtum dicat Apoſtolus primæ cor.x.cum Pe-
tro in cõſortium indiuiduæ unitatis aſſumpto,nomen hoc communicare digna
tus eſt. Tu es (inquiens) Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meã.

Q Matt. 16. Neque enim quiſquam eſt, qui inficietur Chriſtũ eſſe petram illam in-
uiolabilem,eſſe lapidem illum angularem,qui fecit utraq; unum ,eſſe fundamen
tum ,præter quod nemo poteſt aliud ponere. Cum hoc tamen ſtat, quòd ,(cũ
ſecundum beatum Dionyſium de diui, nominibus .c. 4. Bonũ ſit ſui ipſius ma-
ximè diffuſiuum,& communicatiuum) ad gloriam ſuam illuſtrandam ,& ad in-
credibilem ſuam bonitatem toti mundo manifeſtandam,illud,quod ſibi ipſi po-
teſtate proprium eſt,participatione quadam eſſe ſibi cum homine commune uo
luiſſe diceretur. Nunquid non ſolus ipſe eſt lux inaceſſibilis,quæ illuminat om-
nem hominem uenientem in hunc mundum , Ioan.8? & tamen Apoſtolis legi-
R tur dixiſſe. Vos eſtis lux mundi. Nunquid non ipſe ſolus bonus eſt? Nam ne-
mo bonus,niſi ſolus Deus, Matt. 19. Et tamen Luc. 5. dicitur. Bonus homo de
theſauro cordis ſui profert bona. Nunquid non ſolus ipſe remittit peccata? hoc
enim non eſt niſi proprium Dei Eandem tamen poteſtatem ſacerdotibus quoq;
S conceſſit, dicens Ioan. 20. Quorũ remiſeritis peccata,remittuntur eis. Sed quid
opus eſt tot recenſere? Poteſt ne quicquam eſſe glorioſius,quàm dici filiũ Dei?
ipſius tamen filii Dei bonitas contulit humano generi, ut quod ille ſolus natura
eſt,homo eſſet per adoptionis gratiam,noſq; Dei patris filios,& hæredes,fratres
autem ſuos,& cohæredes,eſſe uoluit. Nunquid non dicitur primæ ad Tim. pri.
T Soli Deo honor & gloria? & tamen idem Apoſtolus ad Rom. 2. inquit. Gloria
autem,honor,& pax omni operanti bonum. Adducens autem Baſilius locum
illum Euangelii, Matth. c.16. uidelicet. Tu es Petrus &c. in libro de pœnitentia
inquit,ſi petra eſt, non ut Chriſtus petra eſt,ſed ut Petrus petra. Chriſtus enim
reuera petra eſt immobilis & inconcuſſa. Petrus enim talis dicitur propter hanc
inconcuſſam petram. Largitur enim Deus ſuas dignitates,non euacuans ſe, ſed
habens dat. Lux. eſt, ideò ait uos eſtis lux mundi. Sacerdos eſt, ſacerdotes fa-
cit. Ouis eſt, ecce inquit mitto uos tanquam oues in medio luporum,Petra eſt,
petram facit. Et quæ propriè ſunt illius,largitur ſeruis. Vnde Ambro. in. c.9.
beati Lucæ ait. Continet itaq; uirtute ſua,molem Eccleſiæ Chriſtus,ac inuiſibili-
ter eam gubernat,ſed quemadmodum in ſacramentis, cùm ipſe ſolus inuiſibili-
ter operetur omnia,miniſterio tamen utitur uiſibilium ſacerdotum,ſic uiſibilem
V in terris elegit miniſtrum, per quem Eccleſiæ molem hanc ſuſtineret,per quem
gregem ſuum uiſibilem inuiſiblis ipſe gubernaret. Eſt igitur petra Chriſtus, eſt
petra fides de Chriſto,quam confeſſus eſt Petrus ,eſt petra Petrus ipſe confitens
Chriſtum. Hæc adeò ſibi non aduerſantur, ut niſi credas Eccleſiam ſuper Petrũ
confitẽtem Chriſtum ædificatã eſſe,nihil credas,nec ubi ſit Eccleſia,ſcire queas.
Quamobrem ſi talem eſſe uolumus Eccleſiam,quæ uideri & agnoſci poſſit, ne-
ceſſe eſt, ut uiſibilem eſſe petram ſtatuamus, ſuper quam ſit uiſibilis ædificata;
ut petræ nomine, Petrum, petriq; ſucceſſorem confitentem Chriſtum intelligi
uelimus. Et hoc eſt quod dicit Hieronymus libro primo contra Iouinianum.
Super Petrum fundatur Eccleſia, licet idipſum (in alio loco) ſuper omnes Apo-
ſtolos fiat,& cuncti claues regni cælorum accipiant,ut ex æquo ſuper eos eccle-
X ſiæ fortitudo ſolidetur ,tamen unus inter duodecim eligitur,ut capite conſtitũ
to,ſchiſmatis tollatur occaſio. Ante etiam illum à Cypriano de ſimplicitate præ-
latorum dictum fuit. Hoc erant utique cæteri Apoſtoli, quod fuit Petrus, pari
conſortio præditi, honoris,& poteſtatis ,ſed exordium ab unitate proficiſcitur,
ut eccleſia una monſtretur. Sed ante eum Anacletus,qui uixit Apoſtolorum tẽ-

poribus

poribus, Epistola.3. dixit. Licet omnes pares essent Apostoli, Petro tamen à Domino est concessum,& ipsi inter se id ipsum uoluerunt, ut reliquis omnibus præesset Apostolis, & Cephas idest caput,& principium teneret Apostolorum. Quoniam itaq; una est ecclesia,super unum,qui claues eius accepit Domini uoce fundata est, per quem fit,ut Episcopatus etiam unus sit multorum Episcoporum concordi numerositate diffusus,sicut ad Iubaianum,& ad Antonianũ lib.4. epistola.2. scribens testatur Cyprianus. Hieronymus etiam contra Luciferianos,salutem ecclesiæ dicit à summi sacerdotis dignitate pendere, cui si non exors quædam,& inter omnes eminens detur potestas, tot in ecclesiis efficientur schismata, quot sacerdotes. Vnde idem Cyprianus ad Florentium Pupianũ li.4. epistola.9.& ad Cornelium libro primo epistola.3. scribens,testatur dicens.Vnũ itaq; toti præesse ecclesiæ usq; eò necessarium est,ut absq; hoc, ecclesia una esse non possit, suam igitur unitatem,ut dictum est, specialiter ab unitate capitis & prælati habet. Y

De secunda Ecclesiæ nota,uidelicet,quòd est sancta. Caput. XXXVI.

Licet uerò Ecclesia sit sancta, nõ tamen in ea sunt soli iusti & sancti,ut dictum est supra. Vnde Matt. 13. Designatur nomine Areæ, in qua sicut est triticum,ita sunt & paleæ. Vocatur ager, in quo cum tritico crescunt & zizania. Est & Sagena,in qua congregantur boni,& mali pisces. Vocatur Vinea,in qua sunt palmites proferentes uuas, & qui producunt labruscas. Comparatur gregi,in quo sunt & hædi & oues,sunt & arietes,& hirci. Cõfertur domui,in qua sunt uasa aurea& argẽtea,similiter et lignea, ac fictilia,quædam in honorem,quædam uerò in contumeliam. Comparatur decem uirginibus,quarum quinq; erant fatuæ, & quinq, prudentes.Quamobrem permisti sunt mali bonis in hac ecclesia,quæ militans dicitur. Quarè, non ideò sancta dicitur ecclesia,quòd in ea non sint reiecti,& reprobi, sed quia quicunq; sancti sunt, non nisi in hac ecclesia sancti sunt,extra quam species sãctitatis esse non potest. A meliori itaq; sui parte sancta dicitur, sicut regnum cælorum sæpè uocatur à Christo,quòd non nisi intra ipsius septa continentur,quibus potiri datum est regno cælorum. Dicitur quoque sancta,quasi Christi sanguine tincta. Christus.n.eã lauit à peccatis suis in sanguine suo,Apoc. primo. Qui sic eã dilexit ad Eph.5. ut seipsum traderet pro illa,ut eam sanctificaret,atq; ab operibus mortuis emundaret sanguine suo. Hac ratione fideles omnes olim,sicut testatur Augustinus in ps. 45. Sancti uocabantur. Cæterum apud eos, qui latinè scripserunt,sanctum dici legimus,quod firmum est & munitũ,ut uiolari facilè non possit, neq; debeat,sic muros,leges uocant sanctos,sic tribunos,sanctos,sic ærarium quoq; sanctum appellatum legimus. Qua ratione ecclesia etiam dicitur sancta, qua nihil firmius, nihil fortius. Vel quia Christo dicata est, cui quod dedit pater, nemo potest ab eo eripere. Vel quia supra petram ædificata est,ita ut neque pluuiæ,neque flumina,neque uenti irruentes eam subuertere possint, intantum, ut nec portæ inferi præualere possint contra eam. Habet enim firmum,& stabile fundamentum,de quo beatus Apostolus primæ cor. 3. Fundamentum aliud nemo ponere potest,præter id quod positũ est,quod est Christus Iesus. Huic fundamento cùm innitatur,nulla est neq; fuit neq; erit uis unquam tanta, qua supe

rari

(Margin letters: A, B, C, D)

rari possit. Ideò Chrysostomus Tomo. 5. homil. de expulsione sancti. Fortiorem eam terra, imo fortiorem esse dicit ipso cælo, ubi radices eas fixas habere affirmat non in terra, solem, ut extingui sit facilius, quàm ecclesiam obscurari. Hæc est illa terra, quam fundauit in sæcula altissimus, ps. 77. de qua idem Propheta. Fundasti eam super stabilitatem suam, non inclinabitur in sæculum sæculi. Acië huius ecclesiæ perrumpere conati sunt pagani, omnia suppliciorum genera de piis sumendo. Conati sunt Tyranni, libertatem eripiendo. Conati sunt falsi fratres, charitatem exterminando. Conati sunt Iudæi, fidem impugnando. Conati sunt schismatici, obedientiam tollendo, & eius unitatem scindendo. Conati sunt hæretici, scripturas adulterando, ueritatem earum obscurando, prauèque eas interpretando, sed fuit hæc acies terribilis omnibus, uicit, fudit, fugauit omnes, uicit paganos, pro Christi fide, uitam cum sanguine profundendo, tanta animi constantia, tanta alacritate, ut gauderent etiam, eò quòd digni essent habiti pro nomine Iesu contumeliam pati, act. 5. Vicit Tyrannos, in Deo spem, & fiduciam collocando, ac pro se persequentibus deprecando. Vicit falsos fratres, tolerando Vicit Schismaticos, ordinem retinendo, & unitatem capitis conseruando. Vicit iudæos & hæreticos, uerum scripturarum sensum, ab illis non intellectũ, sed prauè detortum, aperiendo. Vnde ecclesiæ suæ dixit Saluator noster, Luc. 21. Ego dabo uobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere, & contradicere aduersarii uestri. Est ergo uerè sancta, inuicta, & inexpugnabilis ecclesia, quæ tot, tantisque grauissimorum hostium oppugnationibus, non modò fracta non est, seu debilitata, uerùm magis confirmata, & corroborata, ut uerè dicere possit illud ps. 128. Sæpè expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim non potuerũt mihi. Imò semper sibi proprium fuit, ut oppugnationibus cresceret. Qua de re scripsit Clemens Presbyter Alexandrinus lib. 6. stromatum. Græcam quidẽ Philosophiã, si quisuis magistratus prohibuerit, ea statim perit, nostram autem doctrinã à prima usque prædicatione prohibent simul Reges, & Tyranni, duces singuli, & magistratus cum uniuersis satellitibus nos pro uiribus excindere conantes, illa autẽ magis etiam floret. De qua Hilarius. 7. de trinitate. Ecclesia nostra dum persequitur, floret, dum opprimitur, crescit, dum contẽnitur, proficit, dum læditur, uincit, dum arguitur, intelligit, tunc stat, cùm superari uidetur. Et beatus Ambrosius lib. 9. in capit. 20. Lucæ de eadem. Vt uinea dum iugatur, inquit, erigitur, dum humiliatur, attolitur, dum reciditur, coronatur. Quanti ab initio oppugnarunt ecclesiam, ostendit Chrysostomus in sermone de Pentecoste dicens. Cũ fidei semina iacerentur, arma contra eam commota sunt, sed quantò magis impugnabatur, tantò clarior reddebatur. Hæc igitur nota ita est ecclesiæ propria, ut eam hæretici sibi nulla ratione queant usurpare. Verùm ecclesia non dicitur sancta per naturam, siue per essentiam, sicut Deus, qui ut dicitur in hymno angelico est solus sanctus, & primi reg. 2. Quis sanctus ut Dominus? Sed dicitur sancta per participationem gratiæ, fideles enim omnes in gratia existentes, dicuntur sancti. Vnde Dauid ps. 85. dicebat de seipso. Custodi animam meam, quia sanctus sum. Et licet in ecclesia mali sint permisti bonis, & in maiori numero, quã boni, iuxta illud, Matth. 20. Multi sunt uocati, pauci uerò electi, inde non sequitur, quin ecclesia non dicatur sancta, cùm à nobiliori fiat denominatio, nec per hoc quòd ecclesia dicitur sancta, sequitur aut datur intelligi, quòd omnia illius membra sint in charitate existentia, sed solùm illa, quæ numero & merito (ut di-

ctum est supra) sunt de ecclesia, quæ sunt propriè membra Christi, uita gratiæ uiuentia. Nec etiam sic intelligēdum est, ecclesiam dici sanctam, quòd aliqui de ecclesia fuerint semper sancti, cùm constet omnes, dempto Christo, & beata Virgine, sub peccato esse conclusos, iuxta illud ad Rom. 5. Per unum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerūt, multi enim fuerunt in gratia, per quam erant membra uiuentia, qui decidentes ab ea, facti sunt membra arida, sed dicitur ecclesia semper sancta, quia in omni tempore in ecclesia, quæ utitur uisibilibus sacramentis, fuerunt aliqui iusti & sancti. M

De tertia Ecclesiæ nota, quæ est, quòd est Catholica. Caput. XXXVII.

PRO huius tertiæ notæ declaratione, notandum quòd ecclesia dicitur Catholica (hoc est uniuersalis, & per totum orbem diffusa) dupliciter. Vno modo, quia constat ex diuersis ecclesiis, ut sumitur in .c. Alienus. 24. q. pri. ubi ex sententia beati Cypriani dicitur, Alienus est, prophanus est, hostis est, nec potest Deum habere patrem, qui uniuersalis ecclesiæ non tenet unitatē, quo modo Ecclesia Romana non est uniuersalis, sed pars ecclesiæ uniuersalis, prima tamē & præcipua, uelut caput in corpore, ut habetur. c. Quanuis. 21. dist. Alio modo ecclesia dicitur Catholica, idest uniuersalis, quia sub se continet ecclesias uniuersas, seu quia præest uniuersis, & isto modo ecclesia Romana dicitur uniuersalis, ut habetur in dicto. c. Quanuis. Quo etiam modo accipiendo ecclesiam uniuersalem, Papa dicitur Pastor, & Rector uniuersalis ecclesiæ, ut in. c. In nomine Domini. 23. dist. & Ioannis. 20. Erit unum ouile, & unus Pastor, cui omnes oues indistinctè erunt commissæ, quod factum fuit cùm dictū est Petro, Ioan. 21. Pasce oues meas. Vnde tota synodus Calcedoneñ. acclamauit Leoni Papæ, Sāctissimus, Apostolicus, Oecumenicus, idest uniuersalis Patriarcha, per multos annos uiuat. Nec obstant. c. nullus, &. c. Ecce, 99. dist. ubi prohibetur, Romanum Pontificem dici uniuersalem, quia dicta prohibitio facta est, ne putetur quòd Papa præficiatur cuilibet particulari ecclesiæ, ut proprius & specialis illius ecclesiæ rector, quia sic cessarent omnium aliorum Pontificum potestates. Sed propter hoc non prohibetur dici uniuersalis, hoc est supremus, & principalis post Christum. Ecclesiæ autem particulares possunt dici Catholicæ, nō ratione diffusionis, sed ratione fidei Catholicæ, quæ est communis omnibus ecclesiis, quo etiam modo omnes fideles dicuntur Catholici. Ex pmissis apparet, quòd nulla alia à christiana religiōe debet dici Catholica Vnde beatus Augustinus lib. de uera religione, ait. Quia licet quælibet secta proponat, quæ tradit ab omnibus uniuersaliter credenda, & obseruanda, hoc tamē, iure non competit cuicunq; sectæ, quæ si hoc sibi uendicare præsumat, ad hoc tamē nunquam pertinget. Et quanuis Idololatria ad omnes mundi partes pertigerit, non tamen iuridicè, neq; etiam Idololatria erat una religio uniuersaliter obseruata, sed apud diuersos, diuersa, cùm diuersi diuersos Deos colendos sibi instituissent. Non etiam ab omnibus nationibus fuit recepta, cùm à ueris Dei cultoribus fuerit reprobata, similiter & à sapiētibus gentilibus asserentibus huiusmodi cæremonias esse obseruandas tanquam legibus iussas, non tanquam diis placitas, ut de Seneca inquit beatus Augustinus. 16. de ciui. Dei. Ecclesia tamen nostra

A B C D

ſtra licet à ſui exordio fuerit ſemper catholica,& uniuerſalis,uniuerſitate purita-
tis,ſanctitatis,& ueritatis, nō tamen uniuerſitate dilatationis,aut uniuerſitate p̄-
ceptorum,& remediorū,unde dicitur in p̄s. 75. Notus in Iudæa Deus, & p̄s. 147.
E Non fecit taliter omni nationi,& iudicia ſua nō manifeſtauit eis .Vnde lex Moyſi
non obligabat gentiles . Hac uniuerſitate dilatationis,cœpit eccleſia eſſe catho-
lica,cùm fides annunciata eſt per Apoſtolos & cōcionatores in uniuerſum mū-
dum . Beatus Auguſtinus ſermone .131. & 181. de tempore,declarās hoc nomen
(catholicam) inquit.Eccleſia,ideò catholica,quia toto orbe diffuſa,unde diuer-
ſorum hæreticorum eccleſiæ,ideò catholicæ non dicuntur,quia per loca,atq; per
ſuas quaſq; Prouincias cōtinentur. Hæc uerò à ſolis ortu uſq; ad occaſum unius
F fidei ſplendore,diffunditur,quam græci uocant catholicam, & latini uniuerſalē,
pertinet enim ad uniuerſa loca,ad uniuerſa tempora,ad uniuerſa hominum ge-
nera,& ad nationes uniuerſas . Apoſtoli enim in mundum uniuerſum ire iuſſi
ſunt,& prædicare euangeliū omni creaturæ, Marci ultimo . Hinc eſt quòd diuus
Paulus commendans Romanos. Fides, inquit , ueſtra , annunciatur in uniuerſo
mundo ad Rom. primo . Sumpſit quoq; exordium cum orbe condito, duratura
uſq; ad finem seculi. Fundauit enim eam Deus in æternum , qui dixit Matt. 28.
Ego uobiſcum ſum uſq; ad conſummationem seculi , ideò pertinet ad uniuerſa
tempora .Quòd autem pertineat ad omnia hominum genera,cuiuſcunq; ſtatus,
G conditionis,ætatis,ſexus,ſiue gentis fuerint, teſtis eſt beatus Paulus ad Rom . 10.
Non eſt in ea diſtinctio iudæi,& græci,non eſt in ea circuncifio, & p̄putium,non
barbarus,& ſcytha,non ſeruus,& liber,non maſculus,neq; fœmina,ſed omnia in
omnibus Chriſtus,idem Dominus omnium ,diues in omnes,qui inuocāt eum.
Quòd autem pertineat ad uniuerſas nationes,indicat ille locus , Apoc. 5 . Rede-
miſti nos Deus in ſanguine tuo,ex omni tribu,lingua,populo,ac natione, & feci
ſti nos Deo noſtro regnum . Oſtendit ,& beatus Petrus. Act.x. inquiens . In ue-
ritate comperi,quia non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed in omni gente , qui
timet eum,& qui operatur iuſtitiam,acceptus eſt illi , poſita eſt enim super eum
mōtem eccleſia , quē uidit Nabuchodonoſor ex lapide ſine manibus exciſo cre-
uiſſe in montem magnum,& orbem uniuerſum impleuiſſe ,Dan. 2. In quo, cō-
H minutis regnis aliis uniuerſis,iuxta Danielis interpretationem. Deus cæli ſuſcita
uit Regnum,quod in æternum non diſſipabitur,& alteri populo non tradetur.
Hunc Danielis locum adducens beatus Bernardus ſermone .66. ſuper Cant.cō-
tra ſui temporis hæreticos. Ita ne (inquit). Lapidem de monte abſciſum ſine ma
nibus,montem factum,& implentem mundum,ueſtris creditis intruſum antris?
habet & ſemper habebit integram Chriſtus hæreditatem ſuam , & poſſeſſionem
ſuam terminos terræ . Si quis dixerit ,Matt. 24. Ecce hic eſt Chriſtus , ecce illic,
monet nos ipſe,nolite credere,ſi dixerint uobis, ecce in deſerto eſt,nolite exire.
Ecce in penetralibus,nolite moueri . Non eſt caput niſi in corpore ſuo , non eſt
I Chriſtus,niſi in ſua ſancta catholica eccleſia , quæ ibi eſt , ubi eſt fides catholica,
fides autem catholica ea eſt.quæ per orbem uniuerſum iuxta Chriſti p̄ceptum,ea
dem ſemper annunciatur, nec uel tempore,uel locis unquam uariatur , à qua ſi
quis diſſentiat ,is catholicus non eſt,quòd ſingularem quandam opinionem,nō
unam communem omnium fidem complecti uideatur.

De quarta

De quarta Ecclesiæ nota, uidelicet Apostolica. Caput. XXXVIII.

CVM uerò uocamus Ecclesiã Apostolicam, non excludimus Patriarchas, & Prophetas, quia non ab Apostolis, sed ab ipso Adã, uel eius filio Abel initium sumpsit ecclesia, quæ ædificata est supra fundamentum Apostolorum, & Prophetarum ad Eph. 2. Nam quòd Apostoli factum esse prædicauerunt, id Prophetæ futurum prædixerunt. Dicitur itaq; ecclesia Apostolica, in qua & doctrina Apostolorum, & legitima Episcoporum est successio, à temporibus Apostolorum, ad hæc usq; nostra, deducta. Porrò doctrina Apostolorum non scripto tantum, uerùm & traditione constat, quos, quæ ad cõstituendam ecclesiam, quæ ad fidem, quæ ad religionem, quæ ad ritus & cæremonias spectant, multa docuisse dubium nõ est, quæ nusquã scripta reperiuntur. Beatus enim Paulus scribens ad Thessal. c. 2. epistolæ. 2. inquit. B
State & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Qua etiam ratione Eucharistiæ sacramentum celebrari debeat, uerbo tradidisse uidetur, unde primæ cor. xi. ait. Cætera (de eodem loquens sacramẽto) cùm uenero disponam. Ex quo loco beatus Augustinus, ad Ianuarium, Epistola. 118. à Paulo inquit, totum illum ordinem agendi, quem uniuersa per orbẽ C
tenet ecclesia, institutum esse, quòd nulla morum diuersitate uarietur. Idẽ Paulus eodem loco, laudat Corinthios, quòd tenerent præcepta quæ tradiderat illis; D
&. 2. ad Tim. 2. Quæ audisti, inquit, à me per multos testes, hæc commenda fidelibus, qui idonei erunt & alios docere. Ireneus lib. 3. c. 4. dicit. De multis rebus quæ literis mandatæ non erant, edoctam ab Apostolis recentem illam ecclesiam fuisse, quas successores Apostolorum Episcopi sibi per manus ab illis traditas, suis uicissim ipsi successoribus ecclesiæq; tradiderunt. Hilarius suo quoq; tẽpore in lib. ad Constantium Augustum, cùm dixisset quidam. Nolo uerba quæ scripta non sunt dici, dic, inquit, prius (si rectè dici putas). Nolo aduersus noua uenena, nouas medicamentorum comparationes. Nolo aduersus nouos hostes, noua bella. Nolo aduersus nouas insidias, consilia recentia. Athanasii ẽt uerba sunt hæc in lib. de decretis Nicænæ synodi contra Eusebium, cùm ex diuersis doctoribus probasset filium eiusdem esse cum patre essentiæ. Ecce, inquit, nos quidem ex patribus ad patres, per manus traditam fuisse hanc sententiam demõstra uimus. Apud etiam Theodoretum lib. primo. c. 8. Legimus, ex non scriptis sermonibus, piè tamen intellectis, Arrianos esse damnatos, cùm reiicerent illi uocẽ Homousii, propterea quòd nusquam in scripturis reperiretur. Athanasius quippè, & qui cum eo faciebant Episcopi Catholici, testimonio patrum, qui doctrinã hanc ab Apostolis receperant, eos redarguebãt. E scripturis Eluidius Mariæ perpetuam uirginitatem, è scripturis etiam Donatistæ paruulorum baptismum impugnabant, sed sicut illum Hieronymus, ita hos Augustinus ecclesiæ traditione E
refellit, cuius tantam esse uim Paulus ad Gal. pri. uoluit, ut audacter diceret. Etiam si nos, aut angelus de cælo euangelizet uobis, præterquam quod euangelizauimus uobis, anathema sit. Sicut prædiximus, & nunc iterum dico, si quis uobis euangelizauerit præter id quòd accepistis, anathema sit. Non dixit, si uos docuerit aliter q̃ scripsit aut Matthæus, aut Marcus, aut Lucas, aut Io̅nes, aut q̃ ipsi scripsimus, sed præter id quod euangelizauimus, hoc est p̃dicauimus uobis, præter id quod ipsi corã tradidimus uobis. Quatuor sunt enim euangelia quæ scri-

F ptura nobis prodit,& tamen si quis ea non credit hæreticus est. Vnde ideò credimus, non quia scriptum est, sed quia sic ab Apostolis legitima episcoporum, & sacerdotum successione per manus nobis traditum est. Tres etiam personas esse dicimus, non quia scriptura dicit tres personas esse, ut inquit Augustinus lib. 7. de tri. c. 4. Sed quia scriptura non contradicit, & quia sic ab Apostolis & eorum
G successoribus traditum accepimus. Quorum etiam esse traditionem, ut paruuli baptizentur. Diuus Dionysius c. 7. Eccle. Hierar. & orig. lib. 5. in epistolam ad Rom. testantur. Quòd etiam in missæ sacrificio pro defunctis oretur, Apostolorum esse traditionem narrat Chrysostomus Homil. 3. in epist. ad Philip. Similiter quòd de maioribus ecclesiæ causis, ad sedem apostolicā sit referendū, Apo-
H stolos instituisse, scribit Zepherinus Papa, & Martyr. Symbolum Apostolorum, quod præ manibus habemus, ab apostolis confectum esse narrat Clemēs, in epistola ad Iacobum fratrem Domini. Hieronymus ad Pāmachium aduersus hæreses Ioannis Hierosolymitani. Augustinus serm. 115. & . 181. de tempore. Et Leo epistola. 13. &. 24. Multa etiam esse refert beatus Augustinus lib. 2. c. 7. de baptismo paruulorum, quæ neq; in literis Apostolorum, neq; in conciliis posteriorum reperiuntur. Tamen, quia per uniuersam seruantur ecclesiam, non nisi ab ipsis apostolis tradita, & commendata creduntur. Reuertendo ad principale, beatus Gregorius in registro exponens symbolum, ait. Credo unam fidem, unum ba-
I ptisma, unam Apostolicam & uniuersalem ecclesiam, quæ dicitur apostolica triplici ratione, tum quia apostoli primò Christo adhæserunt, & primitias spiritus habuerunt. Vnde apostolus secundæ Thess. secundo. Elegit nos Deus primitias in salutem, in sanctificatione spiritus, & fide ueritatis. Et ad Rom. 8. Nos ipsi primitias spiritus habentes, ubi glo. dicit, tempore prius, & cæteris abundantius, tū etiam, quia Apostoli post ascēsionem Domini in fide, & sancta doctrina, uerbo, & exēplo sanctitatis, & miraculis eā fundauerūt. Vnde beatus Paulus ad Ephe. 2. Superædificati scilicet estis, super fundamētum Apostolorum, & prophetarum, hoc est super nouum & uetus testamentum, quia quæ apostoli prædicauerunt, hæc prophetæ prædixerunt. Postremò, dicitur apostolica magis quam prophetica: eo quia apostoli fidem magis explicitam tradiderūt, quàm prophetæ. Vnde glo. super illud ps. 17. Tenebrosa aqua in nubibus aeris, dicit, obscura doctrina est in prophetis. Similiter quia prædicatio Apostolorum fuit uniuersalior, & diffusior quàm Prophetarum, cùm in omnem terram exiuerit sonus eorum, prædicatio uerò Prophetarum soli populo iudæorum nota fuit. Et quia omnis christianæ religionis, & sacrarum institutionum ecclesiasticarum obseruantia, per traditionem Apostolorū deriuata est ad ecclesiam, ut habetur in .c. Ecclesiasticæ .xi. dist. Hinc sedes beati Petri, quæ nobis mater est, & magistra rationis, quæ ēt à tramite Apostolicæ traditionis nunquam recessit, iuxta. c. à recta. 24. q. pri. specialiter apostolica nominatur. Spiritus enim sanctus, qui remittit peccata, non alibi residet, quàm apud ecclesiam apostolicā. Apostolis enim Iesus dixit Io. 20. Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittūtur eis. Hic. n. Spiritus copulat, & sociat omnia ecclesiæ membra, non secundum corporalem congregationem in unam patriam, prouinciam, regionem, sed secundum spiritualem copulam, in uno fidei sacramēto, in una professione, in uno grege, in uno ouili, sub uno pastore, & sub una cathedra. Sequitur in articulo, Sanctorum cō-
L munionem, quæ propriè est explanatio pcedentium. Declarat enim quid intelligendum

gendum sit per sanctam Ecclesiam,& quem fructum referat, qui Ecclesiæ catholicæ membrum uiuum est. Proinde credimus aliorum omnium piorum hominum benefacta,nobis subuenire,nos iuuare,defendere,ac confirmare, donec tamen membra corporis,hoc est Ecclesiæ fuerimus.Hinc est quòd Saluator noster nos orare docens,iubet non sibi quenque peculiariter aliquid rogare, sed uelut unius corporis membra,eodem animata spiritu,quod communiter omnibus expediat,postulare. Alter enim alterius onera portemus, & sic adimplebimus legẽ Christi, ad Gal. 6. Extra hanc sanctorum communionem,quæ est Ecclesia, ne propria quidem benefacta etiam eximia conducunt quenquam ad salutem. L
Qua propter & si pro Christi nomine quis sanguinem fundat, si in hac uita non tenuit Ecclesiæ catholicæ unitatem (secundum Cypri. in tracta. qui sibi ascribitur de symbolo) non habebit æternam salutem. Nam si unam sanctam Ecclesiã, sanctorumque communionem credimus,quæ est Christi corpus mysticum,consequens est, eum nullam cum sanctis communionem habere, qui hanc deserit unitatem, in corpore quoq; Christi mystico non esse,qui ab illa recedit,nec pertinere ad Christi præmia,qui relinquit eius Ecclesiam. Alienus est, profanus est, hostis est,deniq; habere non potest Deum patrem,qui non habet Ecclesiam matrem,in qua sola est remissio peccatorum,secundum Augustinum de symbo. ad catechum. libro secundo.c. 10. Communio bonorum (ut dictum est) fit in Ecclesia,inter alia uerò membra ecclesiæ,principale est Christus,quia est caput, ad Eph. primo. Ipsum dedit caput super omnem ecclesiam, quæ est corpus ipsius, bonum enim Christi communicatur omnibus christianis,sicut uirtus capitis omnibus membris, quæ communicatio fit per ecclesiæ sacramenta,in quibus operatur uirtus passionis Christi,quæ operatur ad consequendam gratiam in remissionem peccatorum,non modò enim nobis communicatur uirtus passionis, sed & meritum uitæ Christi,& quicquid boni egerunt omnes sancti,communicatur in charitate existentibus, ex quo omnes unum sunt,iuxta illud ps. 118. Particeps ego sum omnium timentium te. Specialiter tamen illi pro quo specialius fit aliquod bonum. Excommunicati autem, quia sunt extra ecclesiam,amittunt partem omnium bonorum,quæ fiunt,quòd est maius damnum,quàm damnum amissionis omnium bonorum temporalium. Per illa enim suffragia (ut inquit diuus Tho. opuscu. 7. de symbolo) impeditur diabolus, ne possit nos tentare, quando enim quis excluditur à dicta communione,diabolus facilius uincit eũ, hinc est,quòd in primitiua ecclesia cùm aliquis excommunicabatur,statim diabolus uexabat eum corporaliter. M N O P

De Duodecimo Articulo,idest peccatorum remissione. Caput. XXXIX.

EX superioribus euidentissimè patet,quòd nec Deus pater ob aliam causam misit filium suum, nec ipsemet filius propter aliud suscepit hominem sanandum,nec Spiritus sanctus sua dona ob aliud infudit, nisi ut nostræ animæ sarcinis peccatorum leuarentur. Suscepit igitur Christus totum hominem,& in anima & in corpore curandũ, à cura tamen animæ cœpit,tãdem etiam corpori daturus fœlicitatem,immortalitatẽq;. Quin priorem curam animæ adhibendam esse,quàm corpori, Matt.9. demonstrauit, cùm paralyticum sanaret. Fili,inquit,confide remittuntur tibi peccata tua,deinde cũ uidisset peruersam iudæorum mentem,ut (inquit) sciatis quia habet potestatem A

B filius hominis in terra dimittendi peccata,ait Paralytico. Surge,tolle grabbatum tuum,& ambula, Mar. 2. Congruum est enim ut prius interius sanus sit, qui exterius saluus esse desiderat, quemadmodum Dominus alibi, ait. Munda prius quod intus est,ut fiat & id quod deforis est mundũ. Credimus ergo in sola Xp̃i ecclesia, & non alibi esse remissionem peccatorum per baptismũ, & post baptismum,per pœnitentiam,& claues ecclesiæ datas. Baptismus enim extra ecclesiam esse potest apud hæreticos,baptizantes in nomine Patris,& Filii,& Spiritus sancti,sed prodesse non potest adultis ad remissionem peccatorum, nisi baptizatus

C ante uitæ suæ finẽ catholicæ ecclesiæ reconciliatus,redditus,& incorporatus fuerit. Dictus baptismus omnia prorsus delicta delet,& originalia,ac propria,similiter & omnem pœnam peccatis debitam. Si uerò post baptismum, in peccata

D quamuis grauia & crebra ceciderimus,superest secunda post naufragium tabula, nempe pœnitentia,per quam lapsis in uirtute sanguinis Christi, & aliorum ad iustificationem concurrentium,donatur remissio peccatorum,ministerio clauiũ ecclesiæ in persona Petri traditarum,de quibus inquit Saluator, Matt. 16. Tibi dabo claues regni cælorum,& quodcunq; ligaueris super terram,erit ligatũ & in cælis,& quodcunq; solueris super terram,erit solutum & in cælis. Et ut melius su pradicta,& articulus iste intelligantur, uolui hic inferius iustificationis articulũ annectere,quò quis salutem,& animæ uitam per peccata perditam, cõsequi pos-

E sit. De resurrectione uerò corporis diffusè in sequenti articulo differemus. Ad impii iustificationem,multa requiruntur.Primùm,Dei præueniens gratia,gratia uidelicet gratis data,de qua p̃s.58.Misericordia eius præueniet me,& p̃s.78.Citò anticipent nos misericordiæ tuæ,& Ioan.6. Nemo uenit ad me, nisi pater meus traxerit eum,& Ioan. 15. Sine me nihil potestis facere, & .2. cor. 3: Non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis &c. & ad Phil. 2. Deus est qui operatur in nobis,& uelle,& perficere .Et ego sto ad hostium,& pulso,si quis aperuerit,ingre diar ad eum, & cænabo cum eo, Apoc.3. Propter hoc declinamus à Pelagianorum hæresi dicente. Liberum arbitrium nostrum propriis uiribus, & absq; gratia illa præueniente,à peccatis resurgere,ac iustitiam acquirere posse. Secundũ re-

F quisitũ est liberi arbitrii cooperatio,cũ in facultate nostra sit assentire,uel dissen tire uocationi,pulsationi, & attractioni diuinæ. Vnde prouer.1.Vocaui (inquit Deus) & renuistis,extendi manũ meã,& nõ fuit qui aspiceret. Vnde August. de uerbis Dñi.Sine uoluntate tua non erit in te iustitia Dei, & in libro de spiritu & anima,Consentire diuinæ uocationi,& ab ea dissentire,propriæ est uoluntatis. Tertiũ,requisitũ ẽ motus dicti liberi arbitrii in Deũ,per fidẽ,spem & charitatem, unà cum pœnitentia interiori peccatorum.De p̃exigentia fidei habetur.Hebr.xi. Credere oportet accedentẽ ad Deũ,& sine fide impossibile est placere Deo, cùm ipsa sit totius spiritualis structuræ fundamẽtũ. De spe habetur p̃s.36.Saluauit eos, quia sperauerunt in eo,& p̃s.90. Quoniã in me sperabit,liberabo eũ, & ad Ro.8. Spe salui facti sumus,& secundũ beatũ Ambro. Nemo potest bene agere pœnitẽtiam,qui non sperauerit indulgẽtiã,ut habetur de pœnitentia dist. pri. c. Nemo. De charitate p̃requisita,qua liberũ arbitriũ cõuertitur ad creatorẽ, & in eũ tẽdit. patet,quia ab eius mãdato uniuersa lex pẽdet Matt.22.& Luc.10. Hoc fac. (idest dilige) & uiues,&.1. Ioan. 3. Trãslati sumus de morte ad uitã, quoniã diligimus

G fratres,qui.n. non diligit,manet in morte. Quòd pœnitẽtia,ẽt p̃exigatur habetur Ecc.17. Pœnitẽtibus,dedit Deus uiã iustitiæ,& Mar.13. Nisi pœnitẽtiam egeritis,

oẽs

oẽs peribitis,& act.3. Pœnitemini, ut deleãt peccata ueſtra.Et de pœnitẽtia diſt. pri.c.Quis aliquando. Nullus unq̃ ſine pœnitentia Deo reconciliari poterit Si dicatur quomodo prærequiritur pœnitentia,cùm ſit ſecunda tabula. Reſpondetur,quòd,prout habetur de pœnitentia ubi ſupra. Duplex eſt pœnitentia, quædam interior tantùm,quæ eſt quædam diſplicentia,& deteſtatio peccati, & hæc ſemper præexigitur baptiſmo adultorum in iuſtificatione,de qua Auguſtinus ad Felicianum. Omnis qui ſuæ uoluntatis arbiter eſt conſtitutus, & ad ſacramenta fidelium accedit,non poteſt nouam inchoare uitam,niſi eum ueteris uitæ pœniteat,& hæc non eſt ſecunda tabula. Alia enim eſt pœnitentia exterior, quæ dicitur ſecunda tabulã, & ſub ſe continet contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem, quæ non præexigitur baptiſmo,ut inquit beatus Ambroſius ad Roma. Sine pœnitentia ſunt dona,& uocationes Dei,quia gratia Dei in baptiſmate nõ requirit planctum,& patet quòd loquitur de exteriori pœnitentia,licet ſit neceſſaria poſt perditam per mortale,primam gratiam, ſeu gratiam baptiſmalem. In iuſtificatione uerò infidelium adultorum neceſſariò requiritur præfata interior pœnitentia,qua uoluntas dolet de peccatis,& ab eis abſtinere de cætero proponit, & Deo obedire, ac diabolo & pompis eius renunciare. In ſupradictis omnibus,dempto primo,concurrit uoluntas noſtra actiuè, ſiue cooperatiuè, merè liberè, diuinæ uocationi aſſentiendo,& intellectui,ut credat,imperãdo, & actus ſpei, dilectionis,& pœnitentiæ eliciendo. His præmiſſis, Deus peccatori ſic diſpoſito,occurrens, gratis ei omnia errata condonat, omnemq́ culpam remittit ut cauſa effectiua,de qua Eſa. 43. Ego ſum ipſe qui deleo iniquitates tuas propter me, & Mar. 2. Quis poteſt dimittere peccata niſi ſolus Deus? Concurrit etiam tanquam cauſa meritoria Saluator noſter, qui precioſiſſimi ſui ſanguinis aſperſione ſatisfecit pro nobis æterno Patri. Adæque debitum ſoluit, ac chirographum decreti deleuit,ad col. 2. Lauit etiam nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Apoc. 1. In quo etiam habemus redemptionem per ſanguinem eius, remiſſionem peccatorum,ad Eph. 1. & primæ Ioan. primo. Sanguis Chriſti emundat nos ab omni peccato. Culpa ſic remiſſa, ſequitur ſecundus actus iuſtificationis, qui eſt infuſio gratiæ, cuius Deus eſt mera cauſa efficiens,de qua Ezech. 36. Effundam ſuper uos aquam mundam,& mundabimini ab omnibus inquinamentis ueſtris. Cauſa uerò meritoria eſt piiſſimus Ieſus, qui per eandem ſui ſanguinis effuſionem meruit nobis gratiam,& gloriam. Vnde ad Eph. 1. Gratificauit nos in dilecto filio ſuo, in quo habemus redemptionem per ſanguinem ipſius. Ad iſtum uerò infuſionis gratiæ actum, uoluntas noſtra ſe habet merè paſſiuè, cùm gratia ſecundum Theologos ſit creationis terminus,in quẽ (ſecundum Auguſtini ſententiam ſuper Gen. c. 22. lib. 9.) Non poteſt etiam ſupremus Angelus,ſicut nec creare ſeipſum. Et ſimul cum ipſa gratia gratum faciente, uel charitate, Deus in animam infundit habitum fidei & ſpei. Poſt quæ ſtatim ſequitur tertius actus, uidelicet immutatio,ſeu innouatio mentis uel animæ,de quo 2. cor. 4. Is qui intus eſt homo noſter renouatur. Mox enim ut anima habitu charitatis,fidei, & ſpei ex alto induitur,deponens ſecundum priſtinã conuerſationẽ ueterem hominem, renouatur ſpiritu mentis ſuæ,induitque nouum,qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia,& ſanctitate ueritatis,ad Eph. 1. Imago quoque Dei in nobis,quæ per peccatum denigrata fuerat,priſtino decori reſtituitur. Datque Deus cor nouum homini,& ſpiritum nouum, Ezech. 36.

H I L M N O

Et ſicut homo ante huiuſmodi iuſtificationem, per infidelitatem erat membrũ à myſtico corpore Chriſti præciſum, & ſi fidelis erat, mortali tamen culpa infectus, aridum, & ſterile, ita quòd nihil boni operis meritorii uitæ æternæ operari poterat. Sic in renouatione iſta, eidem Chriſti corpori, per gratiam annectitur, eiuſque membrum efficitur, & ab ipſo capite Chriſto uegetatur, & tanquam fœcundiſſimus Palmes ueræ uiti, quæ Chriſtus eſt, inſeritur, & unitur. Vel ſi per fidem unitus erat, uiuificatur, ita ut uberes bonorum operum fructus, uitæ æternæ dignos, producere poſſit, prout ipſemet Ioan. 15. dicit de ſe. Ego ſum uitis, & uos palmites, qui manet in me, hic fert fructum multum &c. In ſupradictis totus proceſſus iuſtificationis fidelium, & infidelium adultorum exprimitur, in quo tamen eſt triplex differentia. Quia in iuſtificatione infidelium, quæ fit per baptiſmum, non præexigitur pœnitentia exterior, ſed interior tantùm. In iuſtificatione uerò fidelium, qui à gratia baptiſmali, per mortale exciderũt, requiritur unà cum interiori, exterior pœnitentia, quæ tres habet partes, ut dictum eſt in tractatu de Sacramentis, titulo de pœnitentia .c. 4. 5. & .9. uidelicet contritionẽ, confeſſionem, & ſatisfactionem, quarum prima in actu neceſſariò requiritur, aliæ uerò duæ, ſi actu haberi nequeunt, requiruntur ſaltem in uoto. Secunda differẽtia eſt, quia in prima iuſtificatione per gratiam baptiſmalem remittitur omnis culpa, tam originalis, quàm actualis, ſimiliter & omnis pœna, tam æterna, quàm temporalis, ita ut nulla maneat iuſtificato ſatisfactio in hac, uel aliena uita peragenda. In ſecunda uerò deletur tantùm culpa actualis, & remittitur in ea pœna æterna, & non temporalis, pro qua remanet ſatisfactio in hac uita, uel in purgatorio facienda. Tertia autem differentia, quia in prima, iuſtificatus, qui antea per infidelitatem erat totaliter ſeparatus à Chriſto, & ab eius corpore ſeiunctus, eidẽ Chriſti corpori per gratiam baptiſmalem annectitur, & unitur. In ſecunda, iuſtificatus, qui per culpam mortalem effectus erat membrum aridum, ſterile, & mortuum, ſed non ab ipſo corpore Chriſti præciſum, eidem corpori non unitur, cùm præfato corpori per fidem adhæreat, ſed uireſcit per pœnitentiam, ac uiuificatur. Et ſpiritualem, à Chriſto tanquam à capite, uegetationem accipiens, fructuoſus, & ad producendum bonorum operum fructus, fœcundus efficitur. Et hæc, quòad remiſſionem peccatorum, ſufficiant.

P

Q

De Articulo tertiodecimo, uidelicet de Carnis Reſurrectione. Cap. XL.

A Dominus Ioannes Damaſcenus capite .28. quarti libri Orthodoxæ fidei, inquit. Credimus reſurrectionem mortuorum, quæ indubitatò erit. Reſurrectionem uerò dicentes, corporum intelligimus, ſiue cõpoſiti. Eſt enim reſurrectio ſecunda eius, quod interiit, ſtatio. Nam animæ cùm immortales ſint, quomodo reſurgent? Siquidem mortem definientes dicimus eſſe ſeparationem animæ à corpore, & ſic ſecundum eundem, Reſurrectio omnino erit cõiũctio rurſus animæ & corporis, & ſecũda, iterataq; eius, quod diſſolutũ fuerit, ieritq, peſſũ, animalis reſtitutio. Ne quis igitur ſe difficilẽ præbeat in ſuſcipiẽda fidei reſurrectione, idẽ Santus Doctor Damaſce. ad omnipotentiam Dei conſiderandã nos inducit, quæ ſicut prius ex limo terræ potuit
B corpus humanũ formare, ita ipſum in puluerẽ reſolutũ poterit denuo in priſtinũ ſtatum

ſtatum reparare. Et reuera qui ſolum naturæ uirtutem attendebant, ut rerum B
naturalium perſcrutatores philoſophi, impoſſibilem putabant eſſe corporum reſurrectionem, & Apoſtolos eam prædicantes, ut deliramenta quædam, & friuola aſſerentes irridebant, quemadmodum acta Apoſtolorum. c. 17. de Paulo Athenis prædicante atteſtantur. Verùm huiuſmodi rerum indagatores defecerunt ſcrutantes ſcrutinio, quia uirtutem Dei infinitam intenſiuè, & immenſam uoluerũt C
concludere finibus, & metis uirtutis naturæ finitæ, & certo limite determinatæ, & unam alteri æquare contenderunt. Attamen ex his quæ in natura nobis perſpecta ſunt, & ex operibus Dei præteritis, poſſumus faciliter manuduci in credendam mortuorum reſurrectionem, modo nos ipſos præbeamus dociles & perſuaſibiles. Et hac uia ſancti patres plurimùm tentarunt ipſam reſurrectionem nobis credibilem oſtendere. Vnde beatus Gregorius ad infirmos in fide, apud ſe hæc conquirentes de futura reſurrectione, quando homo ex puluere reducitur? quãdo agitur, ut cinis animetur? ſic reſpõdet. Longè minus eſt Deo reparare quod D
fuit, quàm creaſſe quod non fuit. Aut quid mirum, ſi hominem ex puluere reſuſcitet, qui omnia ex nihilo creauit? Mirabilius namq; eſt cælum & terram ex nullis exiſtentibus condidiſſe, quàm ipſum hominem ex terra reparare. Videmus enim quòd in uno grano paruiſſimi ſeminis, latet tota, quæ naſcitura eſt, arboris moles. Quid ergo mirum, ſi oſſa, neruos, carnem, capilloſq; reducat ex puluere, qui lignum, fructus, folia in magna mole arboris, ex paruo quotidie ſemine reſtaurat? Si enim tolleretur mortuorum reſurrectio, tunc in nullo à brutis animalibus, & ratione carentibus (ut inquit Damaſce. ubi ſupra) diſcreparemus. Si. n. E
non eſt reſurrectio, ex conſequenti non erit anima ſuperſtes poſt mortem, præmium, aut pœnam pro ſuis operibus receptura. Ideò ſi anima noſtra poſt mortem non permanet, eadem eſt humana conditio, quæ & brutorum, in quibus anima interit cum corpore. Quinimò deterior erit, & infelicior noſtra ſors, quàm animalium ratione carentium. Rectè enim rationis iudicio à cupiditatibus, & F
uoluptatibus corporis nos in hac uita abdicamus, atq; frænamus, ſi igitur futuræ uitæ oblectamentis non perfruemur, quibus bruta animalia paſſim in hac uita perfruuntur, erunt ipſa eo ipſo beata, homo uerò undiq; miſer, ut cui omnes abnegatæ ſunt uoluptates, cuiq; & præſentis uitæ & futuræ interdictæ ſunt delectationes. Quare beatus Paulus primæ cor. 15. inquit. Si in hac uita tantùm in G
Chriſto ſperantes ſumus, & mortui non reſurgunt, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Aliud inconueniens quod adducit idem Doctor eſt, quòd tollentes reſurrectionem, etiam tollunt Dei prouidentiam, & rectum ſeu iuſtum iudicium, cùm non relinquant locum corpori cum anima, præmiis affici, aut pœnis pro qualitate operum. Qandoquidem in præſenti uita huiuſmodi non exercetur iudicium, in qua ipſi peccatores, & abundantes in ſeculo diuitias obtinẽt, H
& rerum proſperitatem pſ. 72. boni uerò calamitatibus affliguntur, & ærumnis q; plurimis. Porrò & ſi Deus in præſenti uita bonos ſinat tribulationibus agitari, I
ac premi, malos uerò rebus gaudere ſecundis, & fortunatos florere, non tamen idcirco, aut iudicium eius non eſt iuſtum, aut prouidentia non recta. Nam hoc in mundo non exercet extremum ſuum iudicium, ſed illud reſeruat in finem mundi, & in uita futura conſummandum, quo iuſtis præmia pro ſuis reddat operibus, & malis ſupplicia. Et illud erit maximæ æquitati conſentaneum, quandoquidem pro bonis, tunc bona retribuet, & pro malis intermina mala, quemad-

L modum Lazaro ulceribus, fame, & paupertate afflicto, sinum quietum Abrahæ
concessit, Lucæ. 16. Malis quippè, huius mundi opes & bona impartit, ut suæ
beneficentiæ muneribus reuocet eos ad uitæ rectitudinem, & ex diuinæ in eos
benignitatis largitate reducat ad salutem, atq; ad suum benefactorem colēdum.
Verùm ipsi suæ uoluntatis prauitate, eisdem abutuntur bonis, ad illecebras sua-
rum uoluptatum, & ad grauioris iudicium dānationis, illa sibi materiā faciunt.
M E diuerso bonis infert Deus hic tribulationes, ad expurgationem terrenæ fecis
hærentis animæ, & peccatorum contractorum, quia meliora illis bona præparat,
uidelicet, æterna. Quocirca non uult animos impleri bonis huius uitæ, fluxis, &
caducis, sed, quemadmodum dicit beatus Gregorius. Qui humiliter hic flagella
suscipiunt, postea ad requiem sublimiter suscipiuntur, sic uua, inquit, calcibus tū-
N ditur, & in uini humorem liquatur, sic oliua contusionibus expressa, amurcam
suam deserit, & in olei liquorem pinguescit, sic per trituram areæ à paleis grana
separantur, & ad horreum purgata perueniunt. Idem Damascenus scripturæ te-
stimonio probans futuram resurrectionem adducit inter cætera illud in Gene.
c. 9. uerbum Domini ad Noe post diluuium, quo prohibuit humani sanguinis
effusionem, quòd de manu omnium bestiarum ipsum esset requisiturus, quod,
secundum glo. in præfato Damasceni loco, sic intelligitur, de manu omnium be-
O stiarum requiret Deus humanum sanguinem, quia hominum etiam à bestiis in-
terfectorum corpora, in extrema resurrectione reuocabit ad uitam, rursus unito
corpori sanguine, qui, dum uitam hic agebat, prius in eo fuerat. Matt. etiā. 22.
dicitur. Quod Dominus non est mortuorum Deus, neq; morientium. Mortuos
& morientes scriptura appellat, nullo modo subsistentes, & qui omnino, & quā-
tum ad corpus, & quantum ad animam interierint, horum quidem non dicitur
Deus, quia refertur duntaxat Deus ad existentes, & in natura quoquo pacto ha-
bentes esse. Cùm itaque Deus ad Moysem se appellauerit Deum Abrahā, Isaac,
& Iacob, iam morte resolutorum contestatur, probatam esse, & ostensam mortuo
rum resurrectionem, quo argumento usus est Dominus noster in Sadducæos ne
gantes resurrectionem. Matt. 22. Adiicit & aliud scripturæ testimonium Dama-
sce. ex ps. 103. depromptum, scilicet. Emitte spiritum tuum, & creabuntur, ubi,
P secundum eundem, de iterata animarum ad corpus unione, est sermo, siquidē
emittet spiritum suum Deus, cùm uirtutem uiuificandi (quæ Spiritu sancto fit)
expandet in omnes mortuos, & è tumulis rediuiuos excitabit, ut Ezechiel. 37. ca-
pite, latius explicuit, Et tunc sanè creabuntur, quia è puluere terræ, quasi ex ni-
hilo suscitabuntur corpora, & renouabitur facies terræ, quia terrena corporis hu-
mani moles in meliorem commutabitur qualitatem. Insuper subnectitur ab eo-
dem Damasce. ex Daniele, aliud eiusdem rei argumentū, qui. 12. cap. ait. Quòd
multi dormientium in terræ puluere resurgent, quod non ideò dictum putetur,
quia multis ad iteratam resurgentibus uitam, & aliqui futuri sint resurrectionis
expertes, & minime resurrecturi, cùm dicat beatus Paulus secundæ cor. 5. Om-
nes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat quisque, prout
gessit in corpore, siue bonum, siue malum, & primæ cor. 15. Omnes quidem re-
surgemus. Sed est haud dubiè omnium futura resurrectio. Verùm consuetudo
Q loquendi sacræ scripturæ est (ut inquit beatus Augustinus. 20. de ciui. Dei) Om-
nes multorum appellatione denotare, & multos, pro omnibus interdum dicere.
Itaque multi dormientium resurgent, idest, omnes mortui resurrecturi sunt, cu-

iusuis fuerint ætatis dum uitam agerent, sexus, aut conditionis. Quinimò & qui in ipso iudicis aduentu, aut paulò ante inuenientur uiui, morientur per ueram animæ à corpore dissolutionem, ut compleatur in eis illa ps. 88. sententia. Quis est homo, qui uiuet, & non uidebit mortem? & illa Pauli ad hebræos .9. Statutum est hominibus semel mori. Ex Euangelio etiam beati Ioannis. c. 5. Damasce. ubi supra, astruit resurrectionem, ubi omnes, qui in monumētis sunt, dicuntur audituri uocem filii Dei, uidelicet. Surgite mortui, & uenite ad iudicium, R nam eius fiet iussu, & imperio. Archangeli autem, & cælestium spirituum, eadē uox erit, ut exequentium Dei iussum, & formationem uocis administrantium, ut dicit Apostolus primæ ad Thess. 4. Quoniam ipse Dominus in iussu, & in uoce Archangeli, & in tuba Dei, descendet de cælo. Dicitur autem uox illa, tuba, S quia officium tubæ ueteris testamenti fungetur, & simile cum illa peraget ministerium. Si quidem, secundum Mosayca instituta, tuba ordinata fuit ad conuocandum populum ad concilium, ad præparandum milites in bellum, & denique ad inuitandum homines ad festum. Illa autem diuina uoce accersentur omnes ad iudicium Dei. Armabitur omnis creatura, in accusationem malorum. Nam pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos, sap. 5. Et inuitabuntur iusti ad perpetua festa cælorum. Deniq; facto, & opere, Dominum nostrum comprobasse mortuorum resurrectionem, ostendit Euāgelista Ioannes. c. xi. eò quòd Lazarum resuscitauit quatriduanum à monumento. Verùm quia mortuorum resurrectio fit ad uitam immortalem, & nullo unquam fine terminandam, ideò La T zarus, adolescens, & puella, à Christo suscitati, cùm non fuerint suscitati, nisi ad mortalem, & passibilem uitam, completam resurrectionem non habuerunt, sed potius imaginem quandam futuræ resurrectionis sortiti sunt.

De qualitate suscitandorum, quò ad omnes in generali, & in specie, quò ad bonos, & malos. Caput. XXXXI.

Anctus Thomas opusculo .6. super hoc articulo, inquit. Quòd quò A ad omnes, quatuor conditiones attendi possunt in resurrectione. Prima de idemptitate corporum resurgentium, cùm idem numero corpus surrecturum sit, quò ad carnem, & ossa, de qua, primæ cor. 15. Oportet corruptibile hoc induere incorruptionē, & Iob. 19. Rursum circundabor pelle mea, & in carne mea uidebo Deum Saluatorem meum. Secunda erit quantum ad qualitatem, quia corpora resurrectura, erunt alterius qualitatis, quàm nunc sint, quia, & quò ad beatos, & quò ad malos, corpora erūt incorruptibilia, cùm boni sint futuri semper in gloria, & mali semper in miseria. Tunc etiam propter eorum immortalitatem, & incorruptibilitatem, nō erit usus ciborum, & uenereorum, Matt. 22. In resurrectione, neque nubent, neque nubē- B tur, sed erunt, sicut angeli Dei in cælo. Tertia conditio concernit integritatem, quia omnes, & boni, & mali resurgent cum omni integritate, quæ ad perfectionem hominis pertinet, non enim erit ibi cæcus, uel claudus. Vltima est quantū ad ætatem, quia omnes resurgent in ætate perfecta, idest, triginta trium, uel duorum annorum. Et ratio est, quia, qui nondum peruenerunt ad tempus hoc, non habent perfectam ætatem, senes uerò eam iam amiserunt, ideò iuuenibus, & pueris addetur quod deest, senibus uerò restituetur, ut dicitur ad Eph. 4. Donec

occurramus

C occurramus omnes in uirum perfectum,in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Ad hæc secundum diuum Bonauenturam dist. 43. quarti art. primo.q.5. sciendum,quòd in resurrectione tria est reperire. Primùm est corporis ex pulueribus reformatio,& hoc est contra naturam, idest, contra solitum naturæ cursum, quæ potest perfecta destruere,non autem destructa reparare. Secundum est ipsi corpori reformato,animæ unio,& hoc est animæ naturale,quòd,uidelicet, corpori optimè organizato,cui desiderabat uniri,uniatur, licet non possit seipsa eidem uniri,sed uirtute duntaxat diuina. Tertium est unitorum inseparabilis colligatio,& hoc est supra naturam,uidelicet,quòd ex corruptibili fiat incorruptibile,& inseparabile. Quoniam igitur primùm,& ultimum sunt supra,uel contra naturam,ideò nullo modo habemus dicere resurrectionem esse naturalem, sed
D supra naturam. Si quæratur causa nostræ resurrectionis,dicit idem sanctus, ubi supra.q.6. Quòd in Christo est assignare nostræ resurrectionis duplicem causam, uidelicet,efficientem,& exemplarem. Prima adhuc est duplex,scilicet,uel ut primum principium,aut ut instrumentum,efficiens ut primum principiũ, erit beata trinitas, efficiens uerò ut instrumentum,erit uox Christi, ad cuius uocationem,& uocis prolationem,mortui resurgent. Exemplaris etiam est duplex, una, in qua res cognoscitur,& disponitur,& sic est Dei filius, secundum diuinam na-
E turam,& tota trinitas. Secunda,in qua res inchoatur, & exemplificatur, & hoc modo Christi resurrectio est causa,de qua Augustinus in libro de tri. Talia erũt corpora nostra,quale Christus sua resurrectione monstrauit, unde est quasi exẽplum,in quo nostra resurrectio est inchoata,tanquam membrum in capite, ut dicitur ad Eph. 2. Conuiuificauit nos Christo, & corresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu. Ex quibus patet,quomodo Christi resurrectio & uox eius est causa nostræ resurrectionis,& quòd resurrectio,& uox est filii Dei
F in carne. Ideò inquit beatus Augustinus super primum caput Ioannis. Quòd per uerbum carnem factum,fit resurrectio corporum. Quantum uerò ad qualitatem bonorum,dicunt Doctores,quòd erit specialis gloria, quia habebũt corpora glorificata. Modum ponit Apostolus,primæ cor. 15. dicens. Insipiens tu, quod seminas,non uiuificatur,nisi prius moriatur,& quod seminas,non corpus, quod futurum est, seminas,sed nudum granum. Deus autem dat sibi corpus,sicut uult,& unicuiq; seminum proprium corpus,quasi diceret. Quod in seminibus,quæ tu in terram iacis, per annos singulos fieri uides,hoc in tua carne, quæ lege Dei seminatur in terra,futurum esse non credis? Nonne, cùm diuersa semina quis in unum permiscet,& hæc indiscreta seminat, ac passim spargit in terrã, uniuscuiusq; seminis satio,quocunq; loco fuerit,competenti tempore,secundum naturæ suæ speciem,germen producit, & culmũ suæ formæ,suiq; corporis,repa-
G rat? Quid ergo mirum si Deus,uniuscuiusque carnis substantiam, quamuis uariè dispersam,mutatis qualitatibus refingat sic,ut unicuique animæ, non confusum,aut extraneum corpus,sed suum,quod habuerat reparetur,ut subinde idem corpus cum sua anima sancta coronari,uel peccatrice puniri possit? Sicut igitur portamus imaginem terreni,uidelicet Adam, ita & portemus cælestis, scilicet, Christi,qui,ut inquit Paulus,primæ cor. 15. Resurrexit à mortuis primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum,& sicut in uno homine omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur, primitiæ, Christus,deinde qui sunt Christi, qui in aduentum

eius crediderunt. Et statim post uerba ista (*stella, à stella, differt in claritate*) ponit dotes corporis gloriosi, uidelicet. Seminatur in corruptione, &c. Dotes corporis præfati sumuntur, secũdum quatuor defectus, quos corpus singulorum habet à quatuor elementis, ex quibus componitur, habet enim ab igne caliditatem, & inde nigredinem, à terra crassitiem, ab aere passibilitatem, ab aqua frigiditatem, & inde tarditatem, quæ omnia tolluntur per quatuor dotes corporis, quas Saluator noster habuit in corpore suo, & ostendit ante passionem suam, ut dicit Hugo de sancto Victore, claritatem in transfiguratione, Matt. 17. Agilitatẽ quando ambulauit supra Mare. Marc. 6. Subtilitatem, in natiuitate, quia salua uirginitate matris, & integritate, natus fuit, Luc. 2. Impassibilitatem, quando corpus suum discipulis manducandum dedit, quod intelligendum est secundũ actum, & nõ habitum, quia aliter diuinis derogaretur miraculis. Dos prima corporis beati & resuscitati est claritas. Pro qua nota, quòd aliquid dicitur clarum duobus modis, aut quia peruium, ut uitrum clarum, aut quia lucidũ, sicut stella à sua luce dicitur clara. Duo enim sunt quæ nunc causant obscuritatem, scilicet materiæ impuritas, & luminis defectus, tunc autem tolletur utrunque uidelicet, impura densitas, & obscuritas, quæ ex defectu luminis est, ideò erunt corpora clarissima, imò septies clariora, quàm modò sit sol. Vnde Matt. 13. dicitur, quòd iusti fulgebunt sicut sol. Et Esa. 30. Erit lux lunæ, sicut lux solis, & lux solis septempliciter, sicut lux septem dierum. Claritas tamen sanctorum non erit æqualis, quoniam melior anima habebit corpus lucidius. Claritas etiam sanctorum erit sicut stellarum, in comparatione ad claritatem Christi, sancti enim plus uel minus lucebunt, secundum differentiam meritorum. Pueri uerò qui immediatè moriuntur post baptismum, claritatem habebunt similem claritati lunæ, quæ lucem habet per participationem, hoc est à sole, sic illi gloriam habent, ex merito precisè alieno uidelicet Christi, cùm baptismus ex Christi passione suam habeat efficaciam. Secunda Dos est impassibilitas, quæ resultat ex uirtute animæ corpus suum potenter continentis, ut à nullo exteriore agente ualeat immutari. Et quãquam corpora sanctorum erunt composita ex contrariis, illa tamen contrarietas erit ad omnimodam æqualitatẽ, & concordiam redacta. Et hæc impassibilitas erit, non posse pati. Impassibilitas uerò Adæ fuit posse nõ pati, sicut puerorum in limbo erit nihil pati, & hoc non erit ex potentia resistendi læsioni extrinsecæ, quam non habebunt, sed ex ordinatione diuinæ misericordiæ, quæ non permittet aliquid eis adhiberi, per quod possint lædi. Vnde si poneretur in igne læderentur, nisi obstaret diuina misericordia, secus est de corporibus glorificatis, quæ si ponerentur in inferno, nullam sentirent læsionem. Tertia Dos est subtilitas, quæ aufert crassitiem corporis causatam ex materialitate elementi, & compositione elementalium qualitatum, quæ non prouenit ex raritate partium, sed ex perfecta uictoria formæ super materiã. Et huiusmodi subtilitas est unita substantiæ, sicut dicitur cælum subtile. Verùm sicut duo corpora non beata nõ possunt esse simul in eodem loco, ita nec duo corpora gloriosa. Corpus autèm gloriosum bene potest esse simul cum corpore non glorioso, ut dicunt Doctores in 49. dist. 4. Vltima Dos est agilitas, quæ tanta erit, ut inquit beatus Augustinus quòd protinus ubi uolet spiritus, ibi erit & corpus. Sed melior anima habebit corpus agilius, ita tamen quòd uoluntas sanctorum erit omnino coniũcta rationi. Vnde uoluntas eorum nunquam appetet, quod non deceat. Voluntas

enim Animæ ſanctioris, uolet rationabiliter citius moueri corpus ſuum, quàm alterius,& ſpiritus minoris gloriæ,non uolet corpus ſuum tam citò moueri, quã alterius. Quarè modo corpora ſunt tarda,hæc eſt ratio, quia in corpore duplex eſt motor, uidelicet natura elementi prædominantis,quæ mouet ad medium locum,& uoluntas animæ, quæ mouet indifferenter ad quemlibet locum. Nunc autem corpora tarda ſunt ex contraria inclinatione naturæ ad uoluntatem, cùm terra prædominans naturaliter trahat deorſum. In futuro uerò natura erit totaliter uoluntati ſubdita, unde tunc corpus mouebitur ad imperium Spiritus.

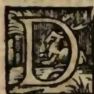
R Ex quatuor corporis dotes,uel qualitates ponũtur ab Apoſtolo primæ cor. 15. ubi ait. Seminatur corpus in corruptione,reſurget,ſcilicet per dotem impasſibilitatis,in incorruptione. Seminatur corpus ignobile,reſurget in gloria, per dotem claritatis. Seminatur corpus animale, reſurget ſpirituale,per dotem ſubtilitatis. Seminatur corpus in infirmitate,reſurget in uirtute, per dotem uidelicet agilitatis. De his quoque idẽ Apoſtolus ad Philip.3. ait Saluatorẽ expectamus, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ. De quibus etiam loquitur beatus Auguſtinus.22.de ciui. Dei,dicens. Aberit à corporibus noſtris omnis deformitas,omnis tarditas, omnis infirmitas, omnis corruptio. Omnis deformitas,per claritatem,omnis tarditas, per agilitatem. Omnis infirmitas,per ſubtilitatem, uel penetrabilitatem, omnis corruptio, per impasſibilitatem. Hæ demum corporis dotes tanguntur ſapientiæ.3.ubi dicitur, Fulgebunt iuſti,& tanquam ſcintillæ in arũdineto diſcurrent. In fulgore notatur claritas. In ſcintilla,impasſibilitas. In arundineto, ſubtilitas,& in diſcurſu,agilitas. De quibus diuus Bonauentura in.49. diſt. 4 art. primo.q. 2. partis ſecundæ inquit. Quòd eſt loqui de dotibus corporis,in quibus eius glorificatio conſiſtit, uel quantum ad diſpoſitionem,uel quantum ad conſummationem. Si primo modo,dicit, quòd ſunt diſpoſitiones, & qualitates abſolutæ corporis, quæ ſibi à Deo elargiuntur in ſua reformatione. Si uerò quantum ad conſummationem,concludit,quòd ſunt à gloria animæ. Vnde ſicut in præſenti uita anima in corpus influit,per quam influẽtiam corpus eſt coloratius, durabilius,uirtuoſius, & agilius,quàm cùm anima ſeparatur.Sic dicit in propoſito,quòd ſuo modo anima glorioſa influens in corpus omnes dictas dotes,ad quas, diſpoſitiones habebat per ſui reformationem,perficit, & conſummat. Vnde credit quòd ſi corpus ſepararetur,ſi eſſet clarum,ſubtile,agile, & impaſſibile, non tamen ita ut tunc quando anima beata erat ſibi coniuncta. Dãnatorum uerò conditio, ut inquit diuus Tho. opuſculo.6. in declaratione huius articuli,contraria erit conditioni

S beatorum, quia erit in eis pœna æterna, in qua quadrupliciter afficientur eorũ corpora,quia erunt obſcura,de qua Eſa.13. Facies combuſtæ uultus eorum erũt. Pasſibilia,licet nunquam corrumpentur,ſemper enim in igne ardebunt, & nunquam conſumentur, Eſa. 66. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Erunt & grauia,quoniam anima erit ibi quaſi catena, de qua in ps.149. Ad alligandos Reges eorum in compedibus. Poſtremò erunt quodam modo carnalia,anima ſcilicet,& corpus,de qua Iohelis primo. Computruerunt

T iumẽta in ſtercore ſuo.Ex fide enim huius articuli,& ſpe reſurrectionis, quatuor conſequimur utilitates. Primò enim ualet ad tollendas triſtitias,quas ex mortuis concipimus. Difficile eſt enim quòd homo non triſtetur de morte chari ſui, ſed per hoc,quia ſperat eum reſurrecturum, ualdè dolor mortis temperatur. Vnde

primæ ad Thessal. 4. dicit Apostolus. Nolumus uos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini, sicut & cæteri, qui spem non habent. Secundò aufert mortis timorem, nam si homo post mortem non speraret aliam meliorem uitam, dubio procul mors esset ei ualde timenda, & prius eligeret quodcunque incommodum quàm mortem, sed quia meliorem speramus uitam, ad quam, functi uita corporali, ex Dei misericordia perueniemus, constat quòd nullus debet mortem timere, aut eius timore aliqua mala operari. Vnde idẽ Apostolus ad hebr. 2. Vt per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, idest diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam uitam obnoxii erant seruituti. V
Tertiò reddit sollicitos & studiosos ad bene operandum, quia enim credimus, quòd per hæc bona, quæ facimus in hac peregrinatione, recipiemus bona æterna in resurrectione, ideò studemus bene operari. Vnde primæ cor. 15. Si in hac uita (ut dictum est supra) tantùm in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Vltimò retrahit à malo, sicut enim spes præmii allicit X
ad bonum, ita timor pœnæ, quam credimus malis reseruari, retrahit à peccatis, Ioannis quinto. Et procedent qui bona fecerunt in resurrectionem uitæ, qui uerò mala egerunt in resurrectionem iudicii. Credimus ergo per Spiritum sanctũ resuscitandam omnem carnem, hoc est, omnes homines secũdum corpus & carnem reuicturos, tam pios, quàm impios, tam bonos, quàm malos, sic, ut eadem caro, quam circunferimus, quæ mortua est, & sepulta, resuscitanda sit, quod apertè ostendit Apostolus cum resurrectionem carnis tradit, addito pronomine, hoc, uidelicet. Oportet corruptibile, hoc, induere incorruptionem, primæ cor. 15. cùm enim dicit, hoc, in carnem, quam gestamus quasi digitum intendit. Quid enim Y
aliud est dicere, mortale hoc, quàm quòd hæc uisibilis caro sit reuictura? Resurget ergo hoc corpus ad immortalitatem, quæ piis, atque impiis communis erit, sed longè diuersa ratione, nam piis æternam beatitudinem, impiis uerò æternos cruciatus afferet, quemadmodum Danielis 12. Legimus. Tunc resurgent qui sunt in terræ puluere, hi quidem in uitam æternam, hi autem in opprobrium, & confusionem æternam. Procedent enim qui mala egerunt in resurrectionem iudicii, idest æternæ damnationis, ut expressius in symbolo tangitur Athanasii.

De ultimo Symboli Articulo, uidelicet uita æterna, ibi. Vitam æternam. Caput. XLII.

DVlcis profectò & iucunda est huius sancti symboli conclusio, qua in Christo manentibus, post gloriosam resurrectionem corporum, promittitur æterna uita, à catholicis doctoribus, Aurea dicta, quæ nõ est nisi beatitudo illa essentialis, uel substantialis, & secernitur ab aureola, quæ est gloria incorruptionis, secundum profectum trium uirium animæ in carne operantium, ut sunt uis irascibilis, concupiscibilis, & rationalis. Aureola uirginum ẽ gloria de incorruptione corporis uel carnis, attestante incorruptione mentis. Aureola martyrum est gloria de inuicta sustinentia mortis, pro fide uel iustitia. Aureola uerò prædicatorum est gloria de incorruptione doctrinæ ad alterum uerbo, & exemplo prolatæ. Tribus igitur generibus hominum debetur aureola propter opera excellentissima trium potentiarum animæ, excellentissimum enim opus concupiscibilis, est obseruantia uirginalis castitatis, singularissimum A B

simum

ſimum opus rationalis,eſt prædicatio ueritatis ,& perfectiſsimum opus iraſcibilis,eſt perpesſio mortis:uirginibus enim,prædicatoribus, & martyribus cõuenit Aureola. Per dictas profectò uirtutes,reportamus de hoſtibus in ſpirituali militia (quæ eſt uita hominis ſuper terrã. Iob. 7.) Victoriam, Martyres enim uincũt mundum ,uirgines carnem,prædicatores ueritatis, diabolum, quem non ſolum
C de ſe, uerùm & de cordibus audientium expellunt. Cæterum quia paſsionum , quædam ſunt innatæ, quædam illatæ,& quædam in cordibus aliorum inflictæ. Primas ſuperat uirginitas . Secundas,martyrium. Tertias,prædicatio,ſecundum quas Chriſto Saluatori perfectiſſimè conformamur . Fuit enim Saluator noſter Doctor,ueritatem mundo manifeſtando, Matt. 22. Martyr,à mundo paſſionem & mortem ſuſtinendo,Ioan.19. Fuit & uirgo,uirginitatem illibatam ſeruando,
D Ioan.8. Aureola diminutiuum eſt ab aurea , quæ quidem aurea (ut dictum eſt) præmium eſt ſubſtantiale, quod metaphoricè dicitur corona ,tum ex parte meriti,cum non reſpondeat generi operis,ſed radici charitatis , tum ex parte præmii,cum per hoc efficiatur homo particeps diuinitatis,& per conſequens Regiæ poteſtatis , tum etiam ratione perfectionis , quam ſignificat figura circularis.
E Aureola ergo eſt præmium accidentale, & illud ſolummodo , quòd reſpondet operi excellenti,& priuilegiato,ut uirginitati, martyrio,& prædicationi . Palma uerò eſt præmium accidentale,quod nec radici,nec operi debetur,ſed uolũtati. Tale enim præmium habuit non modò beatus Antonius Patauinus,in cuius hiſtoria dicitur . O martyr deſiderio ,ſed & ſanctus Epiſcopus Martinus , pro uoluntate ſuſcipiendi martyrium ,de cuius anima,ſancta mater Eccleſia cantat , O ſanctiſsima anima,quam,& ſi gladius perſecutoris non abſtulit , palmam tamen martyrii non amiſit . Aureola prima debetur martyribus,in quibus eſt perfectiſ-
F ſima uictoria de impugnatione exteriori,quæ uictoriæ perfectio,cõſideratur primò ex magnitudine paſsionis,cùm inter omnes illatas exterius,mors ſupremum obtineat locum. Dolor etiam tactus ſingulis aliis præeminet,propter quod in eo
G glorioſior uictoria eſt . Secundò ex cauſa pugnæ,quæ ipſe Chriſtus eſt . Martyré enim non facit pœna, ſed cauſa,ideſt mors propter Chriſtum ſuſcepta . Martyrio ſiquidem non debetur præmium,prout alicui exterius infligitur , ſed ſecundum quòd uoluntariè pro Chriſti nomine ſuſtinetur,cum propriè non mereamur,aut demereamur,niſi per ea quæ ſunt intra noſtram , & in noſtra facultate , Quantò autem id, quod quis uoluntariè pro Chriſti nomine ſuſtinet , difficilius eſt,& uoluntas magis naturaliter refugit illud,tantò uoluntas,quæ propter Chriſtum id ſuſtinet,ſtabilior, firmiorq; oſtenditur,& cæteris paribus,excellentius ei præmium debetur. Aureola ſecunda,debetur uirginibus,propter ſingularem uictoriam, quam obtinẽt de carne,contra quam quotidie bellum geritur,licet .n. uiduæ pugnent contra carnem,perfectius tamen triumphant uirgines , quia no-
O bilisſimum genus uictoriæ eſt,hoſti nunquam ceſsiſſe. Illis uerò uirginibus tantùm debetur aureola,qui,uel quæ ſeruandi integritatem carnis, propoſitum habuerũt,tametſi propoſitum hoc,quãdoq; interruptũ fuerit, dũmodo in eiſdẽ remaneat integritas carnis,& dũmodo in fine uitæ inueniãtur ad primũ propoſitũ rediiſſe,cùm uirginitas mentis recuperari poſsit,non autèm corporis. Verùm aliqua poteſt carne corrumpi,quæ non amittet aureolam,ut illa quæ uiolenter op-
P primitur . In ſuo enim agone dicebat beatiſsima Lucia, ſi inuitam me corrũpas, merces mihi duplicabitur ad coronam,quod de duplicata aureola non eſt intel-

ligendum

ligendum,ſed quia duplex erat reportatura præmium, unum pro integritate ſeruata,alterum pro iniuria perpeſſa. Aureola tertia eſt prædicatorum, ex prædicatione enim perfectisſima uictoria obtinetur,dum aliquis non modò diabolo impugnanti non cedit, uerũ ipſum de eius regno,& ab aliis expellit. Nec eſt dicẽdum, ut quidam aſſerunt,quòd hæc aureola debeatur illis duntaxat quibus cõpetit ex officio,prædicare,& docere, cùm etiam quibuſcunque exercentibus licitè actum iſtum, meritò conueniat. Prælatis uerò non debetur hæc aureola, eò quòd illis incumbat ex officio prædicare,ſed quia actu prædicant,cum aureola non detur habitui,ſed actui pugnæ, ſecundum illud Apoſtoli ſecundæ ad Timot. 2. Non coronabitur niſi qui legitimè certauerit. Notandum etiam quòd Dos ſumitur uno mõ iuridicè,& ciuiliter, de qua diffuſè dicetur in ſacra. matrimonii. Alio modo naturaliter,& phyſicè pro proprietate,& uirtute alicuius rei, ſicut dicitur,hic eſt bene dotatus in fortitudine. Sumitur ultimò theologicè,& ſupernaturaliter,& ſic ſecundum beatum Tho.49. diſt.4.Eſt ornatus perpetuus, collatus corpori,& animæ, uitæ ſufficiens, in æterna beatitudine conſiſtens. Hoc tertio modo ſumendo eam,ſecundum Doctores in ſupradicta.49. diſtin.4. ſen. Dotes ſunt ſeptem,quatuor pertinentes ad corpus, de quibus dictum eſt in præcedenti Articulo, & tres ad animam. Quæ,ut adhuc melius intelligãtur, eſt prænotandum, quòd ſponſis carnalibus dantur tria, uidelicet. Dos, donatio propter nuptias, & Parapherna. Dos eſt donatio facta ſponſæ ex parte patris,& hoc ad uſum ſponſi propter onera matrimonii, ſed ad poſſeſſionem ſponſæ. In diuinis uerò Deus pater dat ſponſæ dotem ad posſidendum Chriſtum ſponſum ad gloriam,& honorem,& non ad uſum, cùm bonorum noſtrorum non egeat. Donatio autem propter nuptias eſt,quæ à ſponſo datur ſponſæ. Et hoc erit in futuro gaudium,quod habebit anima in uiſione Chriſti hominis. Parapherna ſunt,quæ habet ſponſa præter dotem,ut ſunt munera quæ ei donãtur ab amicis, & huiuſmodi. Hæc erunt in patria,gaudium,quod habebit anima de ſocietate beatorum,& de congratulatione fœlicitatis eorum. Dotes etiam animæ ſunt, quibus Deo,tanquam principio uitæ,coniungitur, & per quas introducitur in amplexus ſponſi ſui indiſſolubiles, & in fruitionem. Dos etiam in patria eſt illud,quod immediatè animam Deo coniungit, & dotes dicuntur tantùm dona præcipua, per quæ ad actum uitæ glorioſæ diſponitur, ſicut in matrimonio corporali,non dicitur propriè dos quodcunque donum datum ſponſæ, ſed præcipuum,de quo ſuſtentari debeat. Dotes uerò animæ,ad ſubſtantiale,corporis uerò,ad accidentale ſpectant præmium. Chriſtus Dominus noſter dotes non habet, quia ſponſus eſt, ſed anima eius ſponſa. Dos autem eſt poſſeſſio ſponſæ, quæ uſum eius habebit poſt mortem uiri. Angeli etiam non habent dotes,quia in nuptiis eſt conſenſus animarum, & unio corporum, angeli uerò, licet primum habere poſſint, cùm careant ſecundo, ideò propriè non poſſunt dici ſponſæ, ut homo,& ex conſequenti,non habent propriè dotes. Omnes enim uires,quæ habent per gratiam actum in Deum, ut inquit diuus Bonauentura .49. diſtin. 4. artic. primo. quæſt. 5. habebunt per gloriam actus perfectos, euacuatis imperfectis. Vnde rationalis, cuius eſt modò credere per fidem, tunc uidebit apertè. Concupiſcibilis, cuius eſt amare, diliget tunc perfectè, Iraſcibilis, cuius eſt erigi, & inniti per ſpem, tunc perpetuò, & certè tenebit. Vnde,ſecundum hos tres actus,diſtinguuntur tres dotes,ſcilicet,uiſio,de qua

L Ioan.

Ioan. 17. Hæc est uita æterna,ut cognoscant te,& quem misisti filium. Et beatus Augustinus primo de tri. c. penultimo. Visio est tota merces. Dilectio, de qua idem Augustinus primo de Doctrina Christiana.c.6. Summa merces est,ut ipso perfruamur,frui modò est actus uoluntatis. Est enim amore inhærere alicui propter se. Et comprehensio,siue tentio,Erunt enim sancti perpetuò beati,& de sua corona securi. Vnde Matt.25. dicitur, Ibunt iusti in uitam æternam. Et ps. 83. dicitur de beatis, In sæcula sæculorum laudabunt te. Tentio uerò uno modo,ut
Y inquit Scotus dist. præfata .q. 6. pertinet ad uoluntatem, ut est concupiscibilis, & dicitur succedere spei,sicut uisio,fidei, & fruitio, charitati, eo modo quo per spem uoluntas desiderat sibi bonum habendum,& per tentionem amat illud bonum habitum, & illa tentio est amor concupiscentiæ, boni præsentis. Alio modo tentio dicitur esse, quidam actus assecutionis, uel passio consequens spem passionis. Et hoc modo, est in irascibili. Et nullo istorum duorum modorum tentio est de essentia beatitudinis. Ratio primi est, quia amor præsentis commodi, non pertinet ad beatitudinem, ut inquit dictus doctor ubi supra, sed amor boni honesti, uel boni in se. Ratio secundi, quia cùm sit in irascibili,magis appropinquat ad securitatem,quæ succedit spei passioni, quam spei uirtuti.

De Dei cognitione in cœlesti gloria habenda. Caput. XLIII.

A Lla ergo beatitudo consistit in Dei cognitione,dilectione,& fruitione, in qua cognoscitur Deus facie ad faciem,sicuti est, hoc est Deus per Deum. Vnde ps. 35. In lumine tuo uidebimus lumen,idest Deū patrem in filio Deo, & filium Deum in patre Deo, & Spiritum sanctum in utroq;. Vnde Apostolus primæ cor. 13. Tunc cognoscam, sicut cognitus sum. Deus enim cognoscit nos,per se Deū, pari modo & nos cognoscemus ipsum. Tunc oculo ad oculum Deus manifestabitur in omni attributo diuinæ naturæ suæ,uidelicet, potentia,sapientia,bonitate. Hæc ergo beata cognitio iustitiam consummatam facit,& immortalitatem adducit,iuxta illud sapientiæ.15. Nosse te, consūmata iustitia est,& scire iustitiam & uirtutem tuam, idest totam diuinam naturam,totam sapientiam,potentiam, bonitatem tuam, radix est immortalitatis. In hac pcipuè cognitione est gloriandum, ut dicitur Hier. c. 9.
B Qui gloriatur, in hoc glorietur, scire, & nosse me. In eadem beata cognitione, quicquid cognoscitur in Deo,uel de Deo,ducit ad Deum, & in Deum, siue sit potentia,sapientia,bonitas,siue charitas. Tanta est enim in Deo iucunditas, & amabilitas,ut cognitus ab anima,statim ipsam ad se trahat, eamq; uehemēter in se absorbeat ad similitudinem adamantis. Hoc modo cognoscens Dominū Saulus per uocem dicentem Ego sum Iesus Nazarenus, act. 9. mox tractus fuit ad
C obsequendum diuinæ uoluntati, dicens. Domine,quid uis me facere? Idem fecit Magdalena,ut cognouit,quòd Iesus accubuit in domo Pharisæi,quæ in feruore spiritus uenit,afferens secum alabastrum unguenti pretiosi. In præfata etiam beata uisione cognoscitur ipse Deus,propter Deum, cùm finis cognitionis ipse sit,licet enim anima ex illa faciali cognitione percipiat æternam beatitudinem, sicut habetur Ioan. 17. Hæc est uita æterna,ut cognoscant te solum Deum &c.

Illam

Illam tamen beatitudinem non percipit finaliter pro ſuo priuato commodo, ſed pro manifeſtatione gloriæ Dei, ut glorificetur in anima, beata trinitas. Ibi enim limpidè cognoſcet anima, quomodo uidelicet æternus Deus immēſus ſit, unus in ſubſtantia, & trinus in perſonis, quomodo etiam filius æternaliter naſcitur à patre, & Spiritus ſanctus continuè, & æqualiter ab utroq; procedit, & quòd una perſona non eſt maior uel minor altera, aut prior, ſiue poſterior, ſed quòd in ſingulis, eſt uera æternitas, & coæqualis maieſtas. Cognoſcet etiam quomodò diuinitas, & humanitas inſeparabiliter unitæ ſunt in perſona uerbi, ſimiliter & quicquid Deus habet per naturam, habet ille homo per gratiam. Et licet dicat Salomon Eccleſiaſtes. 8. Quòd omnium operum Dei, nullam poſſit homo inuenire rationem eorum, quæ fiunt ſub ſole, & quantò plus laborauerit ad quærendum, tantò minus inueniet. Ibi tamen manifeſtè cognoſcet anima omnia opera diuina, & creaturarum, rationem creationis cæli, & terræ ex nihilo, diſtinctionē omnium ordinum angelorum, ſapientiſſimum diſcrimen donorum gratuitorũ, & naturalium, & in ſingulis diuinis operibus, anima ſupra modum delectabitur, luculentiſſimè cernens ſingula opera Dei, eſſe optima, ac ſuo tempore, optimo modo ordinata, adeò quòd nec meliori modo potuiſſent fieri. Item & apertè uidebit anima ſingula dona à fonte diuino fluentia, non tamen taliter, ut ab ipſo recedant, ueluti riuus à fonte, ſed perpetuò in ipſo integraliter manent, ſicut ſol, qui non amittit ſuam plenitudinem ex eò quòd ſine ſui diminutione communicat lumen omnibus, ſine enim damno & diminutione bonorum ſuorum omnibus deſiderantibus dat affluenter Iac. primo. Dona etiã Dei ibi ſemper noua ſunt, cùm nec ſit ibi præteritum, nec futurũ, ſed præſens, & quod ſemel dat, ſemper dat. Rurſus anima ibi uidebit, quæ hic ſunt occulta, quomodo, uidelicet, Deus idem ipſe immutabilis, ſimplex, indiuiſibilis, non æqualiter participatur ab angelis, & ſanctis, ſed magis & minus ſecũdum quòd magis & minus diuinis moribus aſſimilantur, ad inſtar ſolis, qui unum magis, alium minus calefacit. Et licet teſte Apoſtolo ad Rom. xi. Incomprehenſibilia modò ſint iudicia Dei de damnandis, & inueſtigabiles uiæ eius, circa ſaluandos, ibi tamen, ſcilicet in illa beata patria apprehendet anima, quòd uniuerſæ uiæ Domini in iudiciis peragendis, miſericordia, & ueritas, miſericordia reſtringet iuſtitiã, ne nimis ſeuerè animaduertat in damnandos, iuxta illud Habacuc. 3. Cùm iratus fueris, miſericordiæ recordaberis, iuſtitia uerò temperabit miſericordiam, ne faciliter condonet delicta, & ſit incentiuum delinquendi. Iuſtitia enim ſemper miſericorditer punit, & miſericordia ſemper ſuperexaltat iudicium. O quàm occulta ſunt hic mō diuina iudicia. Quis .n. inueſtigare poterit illud, quod dixit Dominus, ad Rom. 9. Cùm nondum nati eſſent, aut aliquid boni egiſſent, Iacob dilexi, Eſau uerò odio habui? Quod tunc uitium deteſtabatur in Eſau, & quam uirtutem diligebat in Iacob, cùm, ſecundum beatum Tho. in opuſculo. 63. c. primo, Nullum iudicet, niſi ſecundum præſentem iuſtitiam? Similiter cùm duo deferuntur ad baptiſmum, unus natus de fideli, qui moritur antequam baptizetur, & deſcendit ad Limbum, alius uerò natus ex infideli baptizatur, moriturq;, & ſtatim euolat ad cælum? Quarè etiam Dominus Ieſus tantam gratiam contulit uni latroni, & alteri nullam? Similiter quarè Iudam finaliter cadere permiſit, & nullum aliorum Apoſtolorum? Cur etiam unius grauia, & multa peccata, diu tolerat, ut Dauid, Saulem uerò uno duntaxat peccato admiſſo damnat? Hæc

ſoluit gloſa ſuper gen. dicens. Nouit dominus cui parcat,uſq; ad conſũmationẽ in melius,ſicut pepercit Aaron,quem non perdidit cum aliis in conflatione uituli aurei,ſicut & pepercit Ezechiæ,contra quem dederat mortis ſententiam,cuius dehinc uitæ tempus annorum quindecim ſuperaddit. Nouit etiam cui parcat ad tempus,quamuis præſciuerit eum mores uitioſos nunquam emendaturũ. Ante etiam diluuium peccatoribus dedit centum annorum ſpatium ad pœnitendum,poſtmodum uerò omnes perdidit per diluuium, præter octo animas. Nouit inſuper quibus non parcat, intantum, ut nec mutationem eorum expectet,quales fuerunt Sodomitæ,quos igne,& ſulphure combuſſit,Datan, & Abi-
I ron,quos terra in momento abſorbuit uiuos. Hæc omnia clariſſimè anima uidebit in ſpeculo æternitatis,ſicut & omne illud,quod augere poteſt ſuam beatitudinem, de quibus omnibus mirum inmodum gaudebit cum electis. Cognoſcet etiam ibi,quomodo ſapientiſſimus Deus omnia diuina opera, angelica, & humana,ſemper conuertit ad optimum finem,hoc eſt ad manifeſtationem gloriæ ſuæ,& angelis,& hominibus ad fruitionem diuinæ naturæ, & ſapientiæ. Similiter,& quòd ſingula mala opera ordinat ad magnum bonum ſapientiſſimus Deus,qui in domo ſua nihil inordinatum relinquit. Vnde miſerabilem, & irrecuperabilem caſum angelorum,& eorum conſummatam,& obſtinatam malitiã, ordinauit ad exercitium,& coronam iuſtorum. Similiter unicum caſum solius hominis Adæ,conuertit in admirabilem humanæ naturæ exaltationem. Ex hoc enim humana natura diuinæ inſeparabiliter unita eſt in perſona filii Dei. Reuera enim magnum,& mirabile eſt, carnem noſtram ſurſum ſedere, & ab angelis
L omnibus adorari,quod nequaquam factum fuiſſet,ſi Adam non peccaſſet, Non enim ueniſſet,ut redemptor tunc,ſed ut glorificator duntaxat. Iniquam quoq; uenditionem Ioſeph conuertit in ſalutem ægypti,& fratrum ſuorum,quia ſi uenditus non fuiſſet,tota ægyptus, & circuniacentes Prouinciæ, inedia periiſſent. Eodem modo grauisſimum peccatum,quod ab initio factum fuit, cùm de conſilio iudæorum uenditus fuit filius Dei, traditus,blasphematus, & ad turpisſimã mortem condemnatus,crucifixus,& inter latrones ſuſpenſus,ſapientisſimus Dominus ordinauit ad peccati deſtructionem, Angelicæ ruinæ reparationem,dia-
M bolicæ poteſtatis diminutionem,captiuorum in limbo liberationem, cæleſtis ianuæ apertionem,& reſerationem,& ut quilibet peccatorum,functi hac uita,multò facilius,quàm antiqui patres, promereri poſſent immediatum tranſitum ad diuinam fruitionem. Grauem etiam illam Petri negationem conuertit ad nonnullorum eccleſiæ membrorum aridorum bonum,ut apud eum, quem dicta eccleſia Paſtorem,& caput habere debebat,uberiorem compasſionẽ, & miſericor-
N diam inuenirent. Ex quo etiam Petri caſu,præſumptionem dominus omnibus amputauit hominibus. Graue quoq; infidelitatis peccatum ſancti Thomæ redegit Saluator noſter ad profectum totius Eccleſiæ, maiorem enim fidem adhibere debemus,de reſurrectione Domini,beato Thomæ, pro uiſu,& tactu cicatricũ, quàm beatæ Magdalenæ,quæ pro ſolis uerbis credidit Angelorum. Pertinaciam etiam Sauli conuertit Deus in ſalutem omnibus eccleſiis, cùm proſtratus ex lupo uerſus in agnum, Euangelii factus eſt intrepidus prædicator. Graue quoque peccatum,& contumeliam, quam ſuſtinuit in mẽbris ſuis, Prophetis uidelicet. Apoſtolis,& Martyribus,ſaluator noſter,conuertit in fulcimentum ſpei cunctis fidelibus. Vnde Eſa. primo dicitur. Niſi Dominus reliquiſſet nobis ſemen,uidelicet,

licet, in Apostolis,& martyribus,quasi Sodoma fuissemus,& quasi Gomorra essemus. Cognoscet itidem anima in illa uita beata prouidentiam Creatoris circa salutem humani generis,quæ in hoc apparuit, cùm unumquenq; hominem ad suam creauerit imaginem,& unicuiq; angelũ custodem deputauerit, qui eundẽ in materno utero conceptum ab insultu dæmonum custodiret, necessaria corpori & conuenientissima singulis momentis ministrauit, ab originali peccato unda baptismatis animam mundauit,conferens Spiritum sanctum cum omnibus donis suis,in filiũ ẽt adoptauit,in adolescẽtia, quandoq, per sonũ quãdoq; interna inspiratione ad æternã salutẽ inuitauit,exterius uerò per creaturas,ac uiuorum, & mortuorum exempla,ut ad inuisibilem Creatorem animam introduceret, excitauit. Eodem modo Saluator ipse noster,per sacram,& diuinam scripturam, lucidissimè demonstrat,quomodo homo ad Deum,qualiter ad proximos, similiter amicos,& inimicos,qualiter quoque ad Prælatos,& ad subditos, ad uiuos, & mortuos,se habere debeat. Sed quia non omnes diuinam intelligunt scripturam,addidit Doctores,& Nuntios fidelissimos,qui eam omnibus fideliter,& deuotè exponunt. In qua quidem scriptura,per suos ueros prædicatores,& nõ per adulterantes uerbum eius,nunc minis terret,nunc blanditiis,& promissis allicit miseros ad salutem,qui fortè nihil de propria sunt solliciti conuersione. Vnde dicit sponsus animæ,in Canticis. 5.c. Aperi mihi soror mea, quia caput meum plenum est rore, quod beatus Gregorius exponens,inquit. Dum spõsa dormit, dilectus ei,ut aperiat,pulsat,quia dum mens sibi per ocium intendit, Christus multa peccatorum opera in hac uita tolerat,quia,nisi spirituales uiri ad doctrinam se accingãt,nunquam infirmi seipsos carnales,cognoscunt,uel corrigere curant. Vult ergo sponsus,ut aliquando ocium dimittatur,& ad ædificationẽ proximorum spirituales intendant,quia,dum perfecti sibi solum per interiorẽ quietem occupantur,dolet spõsus,quòd infirmi,uel imperfecti, in dies ad peiora corruant. Quoniam autem hæc omnia pro salute minimè suffecissent, propter diuersa peccatorum uulnera, ideò benignissimus pater,ineffabili motus diligẽtia, & charitate,filium unicum suum misit,qui diligenter animaduertens, quomodo in singulis membris omnipotentem Deum peccatores offenderent,abundantiorem emendam,quam meruerat genus humanum,exhibuit in cruce Deo patri in singulis membris,in qua cum clamore ualido,& lachrymis,in singulis partibus uulneratus,salutem perditam humano generi restituit, à patre pro sua reuerentia exauditus,ab hebr. 5. Et innumera simul contulit alia beneficia, quæ breuitatis causa omitto. Nihil enim p̃termisit eorum,quæ ad nostram spectabãt salutem,dicente Esa.c. 5. Quid ultra debui facere tibi,& non feci? hoc solum nõ fecit,quòd uiolenter ad cælum nos trahere noluit,quòd ideò prætermittit, quia suæ non conuenit iustitiæ,inuitum aliquem scilicet coronare,cui liberum dedit arbitrium à nemine cogendum.

De dilectione,& fruitione Dei in cælis Caput. XLIIII.

VLtra cognitionem intuetiuam,& facialem, sancti, in illa cælesti patria,diligent Deum. Pro cuius intelligentia notandum,quòd in beato Ioanne.c.5. scriptum est,quòd pater diligit filium, & cap. 14. in persona Christi. Ego diligo patrem. Hæc dilectio non est minor, quàm

quàm diligens,& dilectus,quia Spiritus sanctus est amor patris, & filii, nec minus amatur ab amante,& amato ipse amor,quàm amans ab amato,& amatus ab amante. Et hæc est illa serenissima,& iucundissima,ac perfectissima trium personarum in una substantia,dilectio ,ubi amans est idem , quod amatus , & amatus idem,quod amans, Amor uerò,idem quod amatus,& amans,& è conuerso , idest,amatus,& amans,idem quod amor . Vbi etiam amans,amatus,& amor , penitus unum esse communicant ,in uno uelle conueniunt , unum nolle habent , idem posse participant,imò totum possident. Ibi unum summum bonum,quod
B est omne bonum,in solidum possidetur,& nullius boni sine dilectione ẽ possessio . In qua quidem dilectione nullus defectus, nulla omissio, nulla unquam turbatio,nulla interpollatio . De qua totum mutum est , quod loquimur , etiam si summo studio loqueremur . Hæc est cuius unio animam sibi unitam uerè beatã facit . Hæc est gaudium,de quo dicitur Ioan.15. Vt gaudium meum in uobis sit,
C & gaudium uestrum impleatur . Quod est gaudium patris,& filii , nisi amare , & amari ? & taliter amari,quòd anima famelica non saturabitur , nisi huic gaudio uniatur,& ipsa in hoc gaudio,& gaudium hoc ,in ipsa sit ;& eius sic gaudium impleatur,cùm amanti,ita unita fuerit ,& amato, quòd se in tam fœlicissima unione,amare sentiat,& amari . Amor enim Dei uehementer ducit Deum in animã, & animam in deum , iuxta illud primæ Ioan.4. Qui manet in charitate , in Deo manet,& Deus in eo . Et quare ? quia Deus charitas est . O quàm fœlix anima , quæ se, absq; interpollatione,ex omni uirtute sanctæ trinitatis, ad omne , & propter omne, sentit se amari,& Deum tanto amore circa se occupari , ut dicit bea-
D tus Tho. in opusculo .63. c.2 quasi omnium creaturarum sit oblitus , cuius beatitudo augetur, cũ è conuerso in amore beatissimæ trinitatis cum omnibus uiribus suis penitus se immergit. Et tunc implebitur illud præceptum Deut.6. quod secundum expositionem beati Augustini,in hac uita impleri non potest, uidelicet. Diliges Dominum Deum tuum,ex toto corde (idest,intellectu,sine errore) ex tota anima (idest,memoria,sine obliuione) ex tota mente (ut uoluntate,sine contradictione). Tunc enim anima nunquam errabit in amore Dei, ut ei aliquã creaturam æquet ,uel præponat , nunquam obliuiscetur ad momentum amoris diuini , qui semper præsens est,nunquam contrarium sentiet amori Dei , sicut , in hac uita, ubi frequenter aliquid æquiparat Deo,uel præponit, uel aliquid diligit,propter quod Deum minus diligit,& sæpè Dei obliuiscitur, uel appetit aliquid diuinæ contrarium uoluntati . Quid enim est diligere toto corde (secundũ
E expositionem Chrysostomi) nisi,ut cor tuum ad nullius rei dilectionem , magis inclinatum sit,quàm Dei,nec delectetur in specie, plusquam in Deo,non in honoribus,non in auro, non in amicis,sed præ his omnibus Deum amet ? Quid est diligere Deum tota anima,nisi certissimum habere animum in ueritate, & firmũ esse in fide ? Quid est Deum diligere tota mente,nisi ut omnes sensus nostri, intellectus,sapientia,cognitio , memoria , Deo uacent ? Qui ergo aliquem horum sensuum occupat circa temporalia iam non ex tota mente diligit Deum , quod etiam est impossibile hic impleri . Vltra prædicta in illa beata patria frue-
F tur anima Deo . Fruitio uerò,est delectatio proueniens ex coniunctione intellectus,& affectus in Deum . Cùm enim anima figit intellectum in æternitatem,immensitatem,omnipotentiam,sapientiam,bonitatem,largitatem,charitatem, nobilitatem Dei,&c. statim affectus animæ delectatur in singulis intellectis, & non

solum

ſolum in ſeipſo,ſed & in ſingulis angelis,& ſanctis,& ſingulis uirtutibus,& donis eorum gratuitis,& naturalibus. Et ita ſecundum Apoſtolum primæ corin. 15. Deus erit omnia in omnibus, ideſt,ipſe in omni creatura,quã ipſe plenè & propriè poſſidebit. In ſingulis quæ ab ipſo ſunt,uidelicet,angelis,& ſanctis. De hac fruitione,dicit Eſa. 60. Tunc uidebis,& afflues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuum, uidebis intellectu diuinam naturam,& diuina opera. Et afflues,te in ſingulis delectando. Et mirabitur cor tuum, trinitatem in unitate, & unitatem in trinitate, & ſingula opera diuina contemplando, ſimiliter, & quomodo in ſingulis ſit totus. Et dilatabitur cor tuum,ad ſuſcipiendam trinitatem, cum omni quod habet,& poteſt. Hanc delectationem operabitur in nobis ipſe Deus, ſicut per Eſa. 66. dicit. Quomodo, ſi cui mater blandiatur, ita ego ipſe conſolabor uos, quia delitiæ meæ eſſe cum filiis hominum. Ibi igitur fruetur anima Deo, propter Deum,quia frui,ſecundum beatum Auguſtinum, eſt amore alicui inhærere propter ſe, & non propter priuatum commodum. Delectatio enim, qua anima Deum apprehendit,accendit eam ad deſiderandum multò uehementius diuinæ gloriæ manifeſtationem,quàm propriam beatitudinem. Valdè enim manifeſtatur diuina gloria,dum ſe fideli animæ Deus exhibet ad fruendum,& tanta puritate afficitur anima circa Deum,ut ſi ſibi neceſſe eſſet eligere unum de duobus,uel æterna carere beatitudine,uel diuinam uoluntatem in ſe, uel in aliis impediri,multò lubentius eligeret æterna priuari fœlicitate,quàm Dei uoluntatem in aliquo retardare, & magnam ſibi reputaret beatitudinem,cum proprio detrimento,diuinam in omnibus implere uoluntatem. Sic Eleazarus, ut ſcribitur in ſecundo libro Machabæorum.c.6. potius uoluit in inferno puniri, quàm ex timore mortis, mandatum legis,de non comedendo carnes porcinas,tranſgredi. Et ne tædio afficiam legentes, ut huic citius imponam finem Articulo, qui potius ſcrutari deberet, quàm legi, uel audiri. Concludo, quòd ſupradicta ſunt, quæ nos uerè fœlices,& beatos faciunt, non quæ uulgo expetenda, & optabilia uidentur, uita uidelicet contemplatiua, non uoluptuoſa, modeſta, non affectibus obtemperans, ſtudioſa,non inerti ocio torpens, Dei cognitione illuſtris,nõ falſo inflantis ſcientiæ nomine cæca,futuræ uitæ ſpe firma,non præſentis fiducia fluctuans, Dei charitate fœlix,non mundi amore miſera,& captiua,& ad eas capeſſendas Metamorphoſi opus eſt, hic ſit inopia, illic opes, hic lachrymæ, illic lætitia, hic nuditas, & mendicitas, illic copia, & abundantia, hic labor, illic quies: hic contumeliæ, illic gloria: hic malorum perpeſſio,illic omnium bonorum conſecutio: Ideo ſi hic compatimur,in cæleſti illo regno corregnabimus. O beata regio ſupernarum uirtutum: ubi beata trinitas à beatis,facie ad faciem, uidetur: ubi illa ſublimia agmina, pẽnarum applauſu ſanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus ſabaoth,clamare non ceſſant. Locus eſt uoluptatis,ubi torrente uoluptatis tuæ potabis eos. Locus ſplendoris,ubi iuſti fulgent,ſicut ſplendor firmamenti. Locus lætitiæ,ubi lætitia ſempiterna ſuper capita eorũ. Locus abundãtiæ,ubi nihil deeſt uidentibus eum. Locus ſuauitatis, ubi apparet Dominus ſuauis uniuerſis. Locus pacis,ubi in pace factus eſt locus eius. Locus admirationis,ubi ſunt mirabilia opera eius. Locus ſatietatis,ubi ſatiabimur cùm apparuerit gloria eius. Locus uiſionis, ubi magna uidebitur uiſio. O Regio ſublimis plena diuitiarum, de ualle lachrymarum ſuſpiramus ad te, ubi ſapientia, ſine ignorantia,memoria,ſine obliuione: intellectus,ſine errore,ratio,ſine obſcuri-
tate

tate splendebit. Regio, in qua Dominus transiens, ministrabit electis suis, id est, talem se, qualis est, ostendet. Illic erit Deus omnia in omnibus, ubi rerum uniuersitas mirabiliter ordinata, dabit creatori gloriam, lætitiam creaturæ. Oculus non uidit Deus absq; te, quæ præparasti diligentibus te. Pax enim est, quæ exuperat omnem sensum, pax super pacem, indeficiens exultatio, torrens uoluptatis diuinæ, flumen lætitiæ, gaudium plenum. Cogita quicquid uis, quicquid potes exopta, excedit cogitatum omnem, desiderium omne exuperat illa fœlicitas, æternitas illa, beatitudo illa. Ad quam nos sua miseratione perducat, præueniens in benedictionem dulcedinis, & indeficienter interim tribuens promissam centupli gratiam, ad solatium utiq;, & remedium laboris huius, ne deficiamus in uia, ut de exhibitione præsentium munerum, firma sit expectatio futurorum, qui uenit, ut uitam æternam habeamus, & abundantius habeamus, Iesus Christus Dominus noster &c.

AMEN.

QVoniam omnia supradicta uerissima esse indubitatè credimus, & quæ, uel ad creationem, uel redemptionem, uel iustificationem nostram pertinent patrem cœlestem per uerbum suum, in, & cum Spiritu sancto operatum esse, & nobis certò per Dei misericordiam obuëtura credimus, idcircò dicimus, Amen, quæ uox est sermonem confirmantis, & ratum fore præcantis, hoc est, ita certò fiat.

Finis Symboli.

ABſoluimus in ſuperiori tractatu (Deo optimo labori noſtro aſpirante) Apoſtolici Symboli expoſitionem, accuratiſq; lucubrationibus (ut par erat) contentarum in eo rerum medullas enixè expreſſimus, quęſtionesq; enucleauimus. Nunc de Sacramentorum materia eorumq; explanatione conſequenter agendum eſt: Et primò in generali, minutatim poſtmodum de ſingulis diſſerturi.

CAPVT PRIMVM.

ACRAMENTI vocabulum Sancti Patres, & qui Biblia tranſtulerunt, accommodarunt ad ſignificandum id quod græcè myſterium dicũt, quod ſacrum ſecretum, aut religioſum arcanum, dicere poſſumus. In qua tamen ſignificatione, interdum latius, interdum reſtrictius, accipitur. Nam in genere, accepto vocabulo, ſignificat omne religioſum, arcanum, ſeu omnem rem ſacram abſconditam, etiam quòd alterius rei ſignum nõ ſit, uti dicimus ſacramentum diuinitatis, de quo Paulus Epheſiis cap. 1. ſcribens, ait; Deus nobis ſacramentum voluntatis ſuæ notum fecit ſecundum beneplacitum ſuum, quod aliis generationibus non eſt agnitum, ſed abſconditum à ſæculis, quippe cùm gentes cõcorporales ſint, & comparticipes promiſſionis eius, in Chriſto Ieſu, in quo omnes habemus fiduciam, ac acceſſum in confidentia per fidem ad ipſum: Et primæ Tim. 3. Et manifeſtè magnum eſt pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne: nimirum, ipſum Chriſtum, innuens, magnum eſſe pietatis ſacramẽtum, quòd cùm ſit filius Dei inuiſibils, manifeſtatus eſt in carne. Frequentius verò ſacramentum dicitur ſacræ rei ſignum, quòd eius ſimilitudinem gerit, cuius ſignũ eſt, quemadmodum ſigna, & figuræ veteris teſtamenti, ſacramenta appellantur: id quod familiare eſt patribus; Vnde Auguſtinus contra Fauſtum Manichæum lib. 19. c. 13. ait. Sacramenta, quæ obſeruabantur ex lege, prænũciatiua tantùm fuiſſe Chriſti venturi. Deniq; quod ad propoſitum noſtrum attinet, patres ſtrictiſſimè ſacramẽti vocabulum, ad ſignificandum peculiariter ſacramenta nouæ legis deflexerunt: ea ſcilicet, quæ ſunt ſigna viſibilia inuiſibilis gratiæ, quam Deus efficaciter, & certè in ipſis operatur, modò ritè tractentur, & accipiantur. Sunt ergo ſacramenta omnia nouæ legis principaliter inſtituta, vt ſint non modò ſigna certa gratiæ, ſed cauſa, cùm id efficiant, ſiue conferant, quod ſignificant. Cauſa verò potiſſima inſtitutionis ſacramentorum dictæ nouæ legis hæc eſt, vt ſint prę́ſentiſſima remedia contra peccata, & efficacia ſigna gratiæ Dei. Proindeq; ſic ſunt ſigna, vt non tantùm ſignent, ſed & ſanctificent. Quamobrem Dominus Ieſus Chriſtus leui iugo ſuo, & leui ſarcinæ nos ſubdens, ſacramentis numero pauciſſimis, obſeruatione facillimis, ſignificatione præſtantiſſimis ſocietatẽ noui populi, colligauit. Et ſic cæleſtis medicus humani generis reparatiuus, tali modo ſanauit ægrotum, ſicut optimè competebat ægrotanti, ægritudini, occaſioni ægrotandi, & ipſius ægritudinis curationi, Aegrotus erat humanum genus. Morbus originalis culpa. Origo verò iſtius culpæ, licet principaliter fuerit ex conſenſu voluntatis, occaſionem tamen ſumpſit ex ſenſibus exterioribus. Ad hoc, ergo vt medicina reſpõdeat morbo, oportet, vt non tantùm ſpiritualis ſit, verùm etiã aliquid habeat de ſenſibilibus ſignis: vt ſicut ſenſibilia fuerant animæ occaſio labendi, ita eſſent ei occaſio reſurgendi: Et hac ratione medicina noſtri vulneris conſiſtit, in eccleſiaſticis ſacramentis. Propter quod quęritur, an congruum fuerit in qualibet lege inſtitui aliqua ſacramenta, ad prolapſi generis

humani reparationem. Manifeſtum eſt enim, ꝙ ſacramenta in nulla lege ſunt neceſ-
B ſaria ſimpliciter: cùm ſic neceſſarium ſit ſolùm illud, quod per nullam potentiã poteſt non eſſe, vt Deus qui eſt ens neceſſarium ſimpliciter. Nec ſacramenta ſunt homini neceſſaria in ordine ad finem, qui eſt beatitudo: cùm Deus eam poſſit homini conferre ſine ſacramentis, Non enim (ut inquit magiſter ſentent. pri. diſt.4.) Deus ſuam potentiam alligauit ſacramentis. Ex ſuppoſitione tamen diuinæ ordinationis (qua ordinauit nullũ de maſſa ꝑditionis propagatũ, ſaluare regulariter, ſi nõ excuſat ſuſcipiẽdi impotẽtia, niſi ꝑ ſacramẽta) ipſa ſacramẽta ſunt ad ſalutẽ neceſſaria. Vnde Io.3. de ſacramento baptiſmi dicitur. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnũ cælorum. Quęſtio igitur eſt de inſtitutionis ſa-
C cramentorum congruitate. Pro quo notandum, ſecundum Doctores, quòd tres ſunt hominis ſtatus. Primus naturæ perfectæ. Secundus naturæ integræ, nondum à perfectione ſuæ conditionis lapſæ. Tertius naturæ lapſæ, ſiue corruptæ per peccatum Adæ. Primus erit in patria, de quo Boet. 3. de conſol. Beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus. Secundus fuit in Paradiſo terreſtri, ſub præcepti obe-
D dientia. Tertius eſt hominis in præſentis exilii miſeria. Sacramenta etiam ſunt quædam animæ medicinæ, ſecundum Hugonem lib.1. de ſacra. parte 9. c. 4. dicentem. Ipſa medicina, ipſa ſunt ſacramẽta: & capite 3. Ea vaſa eſſe, inquit, medicinalia: cùm ait. Deus, medicus, homo, ægrotus, Sacerdos, miniſter, vel nuncius, gratia, antidotũ, vas, ſacramentum. Medicus donat, Miniſter diſpenſat, Vas ſeruat, quæ ſanat percipientem ægrotum, gratiam ſcilicet ſpiritualem. Et Deus vt magiſter, contra pecca-
E ti originalis, & actualis vulnera, ſacramentorum remedia inſtituit. Ex quibus elicitur, ꝙ ante lapſum hominis, ſacramentorum inſtitutio curatiua, non fuit congrua, cùm tunc non eſſet morbus. Non enim opus eſt valentibus medico. Matt. 9. Et licet in illo ſtatu indiguerit gratia, prout ipſa eſt ornatus animæ, diſponens, vel cooperans ad meritum, & beatitudinem; non tamen gratia ſacramentali, vnde Ricar. diſt. pri.4.ar.2.q.pri. inquit, ꝙ hominibus non diſpoſitis ad aliquam infirmitatem, prout erant homines tempore innocentiæ, non eſt danda medicina, ſed ordinatum regimen percipiendum. Et præcipiendum erat, vt rectè viuerent, per cuius præcepti obedientiã, mererẽtur cõfirmationẽ gratiæ, qua ꝑpetuò ꝑſeruarent à lapſu. Et licet
F matrimonium inſtitutũ fuerit in ſtatu innocentiæ, non tamen ſacramentũ matrimonij, cùm ibi inſtitutum fuerit in officium tantùm, nec fuit efficax gratiæ ſignum. In qualibet tamen lege, hominis lapſi, congruum fuit ſacramenta inſtitui. Et ratio eſt, quia, vt dictũ eſt ſupra, congruũ eſt hominibus vnius religionis, in aliquibus ſignis exterioribus communicare, per quæ ab aliis alterius inſtituti diſtinguantur. Et hoc ſcire congruit. Quia cùm cognoſcunt ſe eſſe eiuſdem legis, ſe mutuò iuuent ad eius obſeruationem: & ſi alterius, ſe vitent, & caueant tanq̃ mutuò impediẽtes, & talia ſigna expedit eſſe practica, reſpectu alicuius effectus inuiſibilis cooperantis, ad religionis ſuæ obſeruantiam. Huiuſmodi autem ſigna in religione chriſtiana ſunt ſacramenta. Et ideò eorum inſtitutio toti cõmunitati fidelium fuit congrua. Vndè beatus Auguſtinus lib. 19. contra Fauſtum Manichæum cap. 11. In nullum nomẽ reli-
G gionis, ſeu verum, ſeu falſum, homines coagulari poſſunt, niſi aliquo ſignaculorum vel ſacramentorum viſibilium conſortio, colligentur, Nec congruit ſigna ipſa eſſe certa, certitudine euidentiæ, quia ſic auferrent à ſuſcipiente debitam præparationẽ: cum ſufficeret ſibi qualitercunq; indiſpoſito, ſigna illa ſuſcipere, quòd impediret ſuſcipientis deuotionem, & profectum: ſed congruit ꝙ ſint certa, vt in pluribus, ideſt

ſemper

ſemper, niſi ſuſcipientis indiſpoſitio impediret. S. Bona. pri. quarti q. prima, aſſignat rationes congruitatis inſtitutionis ſacramentorum ex parte Dei, & noſtri. Ex parte Dei, ſummam miſericordiam, iuſtitiam, & ſapientiam. Miſericordiam, qua homini, qui malè gratiam propter voluntatis vertibilitatem ſeruauerat, ſacramenta præparet, ad quæ recurrens, gratiam certè inueniret. Iuſtitiam, qua hominis, qui per ſuperbiam ceciderat, humiliationem requireret, per quam ad gratiam ſe diſponeret: hinc ſacramenta inſtituit, vt ſuſcipiendo illa quæ infra eum ſunt, ſe humiliaret, & ſic gratiam quaſi ex pacto inueniret. Sapientiam, vt in eo, in quo homo ceciderat, reſurgeret: & ſicut à viſibilibus occaſionem lapſus acceperat, ita in ſacramẽtis viſibilibus gratiam inueniret. Ex parte noſtri fuit congruum ſacramenta inſtitui, quia homo lapſus, cęcatus erat in rationali: ideò data ſunt ei ſacramenta ſenſibilia ad eruditionem. Elatus erat in iraſcibili, ideò data ſunt ad humiliationem, torpebat in concupiſcibili, ideò dari debuerunt ſacramenta ad exercitationem. H

Congruebat diuerſa ſacramenta inſtitui pro ſtatu diuerſarum legum ad hominis vulnerati curationem. Cap. II.

Iuerſa autem ſacramenta congruebat inſtitui in diuerſis legibus quantũ ad ſenſibilia ſignificantia, & quantum ad perfectionem ſignificati, ſimul & modi ſignificandi. Et ratio eſt, per Sco. in pri. diſt. 4. quia in proceſſu generationis humanæ ſemper creuit notitia veritatis, vt patet per Beatum Gregorium homil. 16, ſuper Ezech. Lex etiam poſterior regulariter in progreſſu humani generis fuit priore perfectior: lex autem perfectior, eminẽtioribus ad ſui obſeruantiam indiget adiutoriis. Et notitia veritatis clarior, exigit ſigna manifeſtiora: & ad hoc magis congruebat inſtituere alia ſigna, ꝗ priora de nouo confirmare, vt ſic tolleretur ſignorum ęquiuocatio, quæ eſt mater dubiorum, & errorum. Præterea lex Moyſi, propter pronitatem populi ad Idololatriã, data erat in onus, & hac ratione dicta eſt lex ſeruilis, & timoris: ideò multis cæremoniis, & ſacramentis (ſumendo ſacramenta impropriè) oneranda erat: vt populus ille iugo legalis ſeruitutis oneratus, ab Idololatria arceretur. Lex verò Euãgelica, quæ eſt lex gratiæ, & amoris, & à ſeruitute legis liberans, potioribus, facilioribus, paucioribus, & magis manifeſtis ſacramentorum auxiliis indigebat: prout Beatus Auguſtinus 19. lib. contra Fauſtum Manichæum cap. 13. inquit. Cùm Chriſtus ſuo aduentu veteris legis ſacramenta impleuiſſet, ablata ſunt, & ideò ablata, quia impleta: non enim venit ſoluere legem, ſed adimplere: & alia ſunt inſtituta, virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora, tanꝙ iuſtitia fidei reuelata, & in libertatem vocatis filiis Dei, iugo ſeruitutis ablato, quod duro, & carni dedito populo congruebat. hæc ille. Videndum eſt primò de ſacramentis legis naturæ: nullo enim tempore dimiſit Deus cultores ſuos ſine remedio neceſſario ad ſalutẽ. Omni nanq; tempore poſt lapſum fuit neceſſaria ad ſalutem deletio originalis peccati: & ad hoc, omni tempore, poſt lapſum fuit aliquod efficax remedium. Vnde Dominus Alexãder de Ales. parte 4. q. 5. mem. pri. quẽ Sco. pri. diſt. 4. q. vltima imitatur, tenet, quòd licet peccatum originale in adultis potuerit deleri, per aliquem bonum motum intrinſecum, in paruulis tamen, in quibus talis motus fuit impoſſibilis, non potuit deleri per actum proprium eorum, ſed per actum aliorum, ad paruulorũ ſalutem relatum: de quo nullus potuit eſſe certus, niſi hoc eſſet inſtitutum à Deo. Cùm ergo non ſolum adultis ſuis cultoribus prouiderit Deus, de remedio neceſſario ad

M ij ſalutem,

salutem, sed & paruulis eorum, & de tali remedio de quo parentes possent esse certi; sequitur ꝙ pro tempore legis naturæ, erat à Deo institutum aliquod signum certum, & efficax ad deletionem originalis: & magis probabile est, signum huiusmodi fuisse sensibile q̃ intelligibile tãtùm, Cui opinioni concordat dictum Augustini supra allegatum contra Faustum, videlicet, Quòd in nullũ nomen religionis homines coagulari possunt, nisi aliquo signaculorum, vel sacramentorum visibilium consortio
E colligentur: Ad illud verò, quòd beatus Gregorius 4. moralium dicit. Quòd apud nos valet aqua baptismi, hoc egit apud veteres, pro paruulis, sola fides, & pro maioribus virtus sacrificii, Respondent præfati, quòd per solam fidem, non intelligit solum habitum, aut actum interiorem fidei, sed actum sensibilem exteriorem, fidem protestantem, & ille actus sufficienter habere potuit rationem sacramenti, etiam si illa protestatio fieret in aliquo verbo solùm, inuocando Deum, vel paruulum eidẽ offerẽdo. Et sic distinguitur fides sola, idest solitaria sine sacrificiis, contra fidem in sacrificiis protestatã. Et primum ponit idẽ beatus Gregorius sufficere pro paruulis:
F Secundùm verò, videlicet, fidem protestatam in sacrificiis, requiri in adultis, vt patet ex scriptura, eò quòd pro tẽpore illo placuerunt Deo sacrificia, vt patet de oblatione Abel, Gen. 4. Noe Gen. 8. Melchisedech Gen. 14. Abrahæ diuidentis vaccas, Gen. 15. Non autem placuissent. nisi fuissent à Deo instituta: imò præsumptuosum
G reputaretur, si talia obtulissent sine diuina inspiratione, vel præcepto. Subdit ad hęc idem doctor, ꝙ aliud est institutio sacramentorum, aliud promulgatio: & secundum, scilicet promulgatio ꝑsupponit institutionem per se, vel alium factam. Institutio autem sacramentorum (quæ non solum repræsentant, sed certè, & efficaciter significãt, & causant sacramẽtalẽ effectũ) per solũ Deũ fieri potest. Cùm ipse solus institue re possit sacramentum, qui causare potest sacramentalem effectum, cùm enim sit supernaturalis, excedit facultatem creaturæ. Et licet solus Deus possit sacramenta instituere, alius tamen à Deo potest huiusmodi institutionem promulgare: cùm hoc non excedat facultatem hominis. Insuper licet institutio ad significandum simpliciter possit committi creaturæ, non tamen institutio ad certè, & efficaciter significãdum, cùm illa non possit fieri, nisi per determinationem voluntatis diuinæ producendo effectum signatum. Si quæratur vnde habeant sacramenta efficaciam, an ex
H institutione diuina, an ex Xp̃i passione. Respondet Biel pri. dist. 4. q. 2. Quòd sacramenta ex tribus habent efficaciam, videlicet, à Deo tanq̃ à causa principali instituẽ te, à passione Christi, tanq̃ à causa prima merente, & à fide ecclesiæ causam minus principalem principali causæ continuante. Vnde Augustinus de prima causa merẽte, 15. de Ciuit. Dei. c. 26. declarans ostium Arcæ Noe ait; Illud est vulnus, quãdo latus crucifixi lancea perforatum est, hac ad illum venientes ingrediuntur, quia inde sacramenta manarunt, quibus credentes initiantur: manarunt inq̃ tanq̃ à causa meritoria. Si quæratur quæ sint partes integrales sacramentorum. Respondet ma-
I gister in litera, ꝙ duobus sacramenta consistunt, verbis scilicet, & rebus: quæ duo beatus Augustinus tractatu 81. cap. 15. super Ioannem, nominat elemẽtum, & verbum. Accedit, inquit, verbum ad elementum, & fit sacramentum. Per rem, siue elementum intelligens actum aliquem sensibilem, siue rem, vt ablutionem, vnctionẽ, calicis traditionem &c. quæ cum verbis significant effectum sacramentalem. Per verba autem, orationem prolatam ore ministrantis sacramentum. Elementum siue res dicitur materia. Verba verò dicuntur forma. Vltra etiam ꝑfata requiritur intẽtio actualis, vel virtualis in conferente sacramentum, qua intendit ministrare illud,

idest

idest rē, & verba exhibere, tanq̃ ea quæ ad certū effectū instituta sunt à Christo, hoc est exhibere in fide ecclesiæ, etiam si non crederet sequi effectum. Hæc autem intelliguntur dūtaxat de sacramentis nouæ legis: quoniam sacramenta veteris legis cōsistunt in rebus, & non coexigunt aliqua verba, vt patet de circuncisione, cui non p̄scribitur aliqua forma. Congruitas autem, quarè in sacramentis nouæ legis requirūtur verba, est, quia ipsa sunt perfectiora sacramentis veteris legis, non modò in causando, sed & in significando. Perfectissima autem significatio fit per verba: quæ certius, expressius, & distinctius significant, secundum omnem mentis conceptum ex impositione, q̃ ex naturali similitudine.

Sacramenti variæ descriptiones, idem ferè significantes. Caput. III.

SAcramentum secundum beatum Thomam, & Duran. in 4. dist. pri. dicitur à sacrando actiuè, sicut ornamentum ab ornando: est enim medicamentum, quo aliquis sacratur. Interior enim contritio præparās, vel gratia formaliter sanans, non est sacramentum: quippè cùm sacramentum sit aliquod sensibile extrinsecus ad sanctificādum hominem, appositum: Sacramentum autem sumptum pro signo gratiæ efficaci, & certo, primò definitur ab Augustino, in libro de corpore Christi. Quòd est, per quod sub tegumēto rerum visibilium, diuina virtus secretius salutem operatur. Secunda definitio est magistri dicentis. Sacramentum est inuisibilis gratiæ, visibilis forma, vt ipsius imaginem gerat, & causa existat. Scotus verò pri. dist. 4. q. 2. (licet concludat, q definitio propriè dicta non sit, nisi entis positiui, per se vnius, realis, cōpositi realiter, vel quo ad conceptus, vniuersalis, & solius talis.) Ponit tamen (eo videlicet modo, quo entia rationis possunt definiri) talem sacramenti descriptionem, scilicet. Quòd est signum sensibile, gratiam Dei, vel effectum eius gratuitum, ex institutione diuina efficaciter significans, ordinatum ad salutem hominis viatoris. Et hæc ratio est eadē cum definitione magistri, si illa rectè intelligatur: per hanc enim, illa supplenda est: nam quod illa per formā intelligit, hæc per signum sensibile explicat, eo modo quo imago Herculis dicitur forma Herculis, Et quòd additur, visibile, debet intelligi p sensibili cuiuslibet sensus: cum visus sit excellentior omni sensu, & plurium differētiarum cognitiuus, pri. Meta. in procemio. Ponitur ibi gratia inuisibilis, pro effectu Dei gratuito interiori, ordinato ad salutem hominis viatoris. Suppleri autem debēt differentiæ specificantes signum: puta, ex institutione, contra signum significans naturaliter: & efficaciter, contra signum æquiuocum, quod est signum incertum: cùm æqualiter habeat secum signatum concomitans, vel oppositum; Signum enim diuiditur in rememoratiuū, quod est p̄teriti: prognosticum, quod est futuri: & demostratiuum, quod est p̄sentis. In supradicta etiā definitione, efficaciter, includit, tam certitudinaliter, q̃ prognosticè: accipiendo prognosticum pro signo non tantùm priori duratione signato, sed etiam natura. Tria autem sunt necessaria ad sacramētum. Primum quòd sit res sensibilis habens naturalem similitudinem ad gratiam, siue effectum Dei gratuitum, quem repræsentat, naturalem similitudinem dico, per proportionabilitatem, quæ est similitudo duarum proportionum, vt sicut se habet aqua ad abluendas maculas corporales, ita se habet gratia ad abluendas spirituales: hæc Sanctus Tho. dist. pri. 4. q. pri. Secundum necessarium est, quòd sit à Deo actualiter institutum, ille enim solus potest instituere sacramentum, qui potest eius signo dare

A

B

C

D

E certitudinem, & efficaciam, & iste est solus Deus. Tertium est, quòd sit signum efficax, & certum: ita ꝙ semper habeat effectum suum, quē signat infallibiliter: nisi suscipiens ponat obicem: Significare, & repræsentare differunt, quia signa æquiuoca repræsentant, sed non significant. Sacramenta verò primò significant gratiam, seu effectum gratuitum, respectu cuius (vt dicetur in sequenti capite) habent aliquam causalitatem. Secundò principalem causam meritoriam gratiæ, videlicet Christi F passionem. Postremò verò finem effectus sacramentalis, qui est vita æterna, ad quā omnia sacramenta ordinantur. Exemplum, baptismus primò significat gratiam baptizato collatam, qua mundatur à peccato. Ad hanc enim significādam, & causandam est institutus. Significat secundò Christi passionem, & mortem. Vnde ad Rom. 6. Quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte eius baptizati sumus, consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem. Significat finaliter futuram gloriam, ad quam perueniemus per finalem resurrectionē. Vnde Apostolus vbi supra. G Si enim complantati sumus facti similitudini mortis eius (scilicet per baptismū) simul, & resurrectionis erimus. Est ergo baptismus similitudo mortis Christi, resurrectionis Christi, & resurrectionis nostræ ad gloriam. Quo ad primum sacramenta sunt signa demonstratiua, habentia semper effectum concomitantem. Quo ad secundum, sunt signa rememoratiua. Quo ad tertium prognostica, hæc Tho. vbi supra.q.2.& Paludanus ibidem. Verum vt dictum est supra, quia sacramenta ordine H naturæ ꝓcedunt effectum sacramentalem; ideo respectu illius possunt dici signa ꝓgnostica, per Scot. vbi supra, qui.q.3. ponit tres conditiones signi efficacis. Prima est quòd sit practicum, idest habens aliquam causalitatem respectu signati. Secūda quòd sit certum, certitudine vt in pluribus idest semper, dum non ponitur impedimentum ex parte suscipientis. Tertia ꝙ sit naturaliter prius effectu signato.

Quomodo saluatur ꝙ sacramenta sint causa gratiæ. Caput. IIII.

A EST ergo modus saluandi ꝙ sacramenta sint, prout sunt causa gratiæ talis, videlicet, quia susceptio sacramenti est dispositio necessitans ad effectum signatum, per sacramentum, non quidem per aliquam formam intrinsecam, per quam necessariò causaret terminum, sed secūdum diuum Bonauenturam, per assistentiam Dei causantis illum effectum, non necessariò absolutè, sed necessitate respiciente potentiam ordinatā. Disposuit enim vniuersaliter Deus, & de hoc certificauit suam ecclesiam, ꝙ suscipienti tale sacramētum, ipse conferret effectum signatum. Nec obstat, ꝙ susceptio sacramēti est aliqd circa corpus suscipientis, gratia autem creatur in anima. Quia sufficit ꝙ dispositio, & forma sint in eodem supposito, maximè quando dispositio non est ex parte Dei, sed B in ordine ad agens voluntarium. Scotus enim vult, & sanctus Bona. in pri.dist.4.q.4. Quòd cum necessitas eorum quæ sunt ad finem, sumatur à fine, & finis sacramenti, secundum omnes, sit gratia, vel aliquis effectus Dei inuisibilis, disponens hominē ad salutem, & iste finis possit sufficienter haberi, eo modo quo habetur per sacramētum, absq; hoc ꝙ dicatur sacramentum habere aliquam actionē propriè dictam, respectu gratiæ, quam non potest attingere, cùm illa creetur; sequitur ꝙ non sit ponēda talis actio. Si verò fiat altercatio propter auctoritates sanctorum de isto vocabulo, virtus, an sit aliqua virtus supernaturalis in sacramento. Et propter decretū Eugenii quarti in regulis traditis Armenis, qui ponens discrimen inter sacramenta veteris legis, & nouæ, dicit, quòd Sacramenta legis antiquæ non causabāt gratiam, sed

eam

eam per passionem Christi dandam figurabant: nostrã verò & continent gratiam, & eam dignè suscipientibus conferunt. Respondet sanctus Bonauentura, vbi supra, dicens, quòd est assistentia diuinæ virtutis, quæ est causa gratiæ: & fides, ac deuotio suscipientis, quæ disponũt ad dictam gratiam. Et ponit exemplum: quia ad verbum Elisæi, Naamam se lauit, cui astitit virtus diuina, sanitatis effectiua,& deuotio ac obedientia ipsiusmet Naamam dispositiua: causalitas tamen, nec fuit in verbo Elisæi,nec in aqua iordanis. Si ergo Deus ita instituisset, vt ad verbum Elisæi, non solùm ipse Naamam, sed cæteri accedentes curarentur: & hoc ex quadam pactione, ita ꝙ semper assisteret vis diuina: aqua illa diceretur curare,& sanare lepram,ac esse causa curationis, & habere virtutem curãdi. Eodem modo dici potest de sacramẽtis(secundum eundem) quæ dicuntur habere virtutem, & dicũtur causa, & efficere, secundum cõmunem modum loquendi, propter assistentiam diuinę virtutis. Scotus tamen addit saluando ibi virtutem,propter auctoritatem Augustini super Ioannem homil. 80.d. Quæ est ista virtus aquę tanta, quæ corpus tangit, & cor abluit? Quòd virtus vno modo est vltimum de potentia pri.cœli.t.c. 116. Vltimum autem potentiæ signi practici, est ꝙ significet efficaciter, hoc est præuiè,& certitudinaliter. Nam non potest signo, inquantum practicum est, competere maior potentia, Et sic talis virtus potest (secundum eum) concedi in sacramento esse, sed illa nõ est aliqua forma absoluta, sed relatio conformitatis signi ad signatum. Et ad Augustini auctoritatem Respondet Scotus, quòd aqua abluit cor, idest animam, tanq̃ instrumentum siue dispositio proxima, & immediata ad gratiam. Donum.n.gratiæ, vt inquit diuus Tho. in 2. parte summæ.q. 112. art. pri. excedit omnem facultatem naturæ creatæ. Nam cũ aliud nõ sit, q̃ quædam participatio diuinę naturę, quę excedit omnem aliã naturam, ideo impossibile est, ꝙ aliqua creatura causet gratiam,sic enim necesse est, ꝙ solus Deus deificet, cõicando consortium diuinæ naturæ, per quãdam similitudinis participationẽ,sicut impossibile est, ꝙ aliq̃d igniat,nisi sit ignis. Itẽ ibidẽ, humanitas Christi, non causat gratiam, cùm gratia & veritas per Iesum Christũ facta sit, sed virtute, scilicet, diuinitatis adiunctę, ex qua actiones humanitatis Christi, sunt salutares. Dicit etiam vbi supra.q. 76.art.2.ꝙ gratia non acquiritur nostris actibus, sed ex Dei munere. Et in 3. parte q.64. art.pri. inquit ꝙ solus Deus operatur interiorem effectum sacramenti, cũ solus illabatur animæ in qua sacramẽti effectus existit. Et infra subdit, ꝙ virtus meriti passionis Christi operatur in sacramẽtis,nec minister illud operatur,sed impetrat operandum à Deo. Si dicatur quæ erit igitur tunc differentia sacramentorum veteris, & nouæ legis. Respondet. Sco. quòd est ex efficacia signi & gratiæ,quę cõpletè confertur ex ope opato. Et ad magistrũ dicentem, ꝙ sunt causa gratiæ, respondet, ꝙ ideò hoc inquit, quia sunt signum efficax, per quod intendit, signum practicum,certum,verum, & præuium naturaliter ad suum signatum. Neutra enim sacramenta, nec nouæ, nec antiquæ legis agunt ad aliquid spirituale in anima, vt dictum est supra de mente Scoti. Sed noua causant, tanq̃ signũ efficax,siue sm̃ alios,instrumentaliter. Vetera vero nõ. Si verò decretũ Eugenij & p̃res antiq plus attribuãt cãlitaris sacris,q̃ Bona.& Scotus,ego ẽt sententiæ dictorũ pr̃um,& Eugenij oĩno me subscribo. Hugo verò de sacramẽtis,lib. pri. inquit,ꝙ sacramẽta p̃fata veteris legis instituta fuerunt primò ad significandum, vel passionem Xp̃i, vt sacrificia, vel nr̃a sacramenta, vt baptisma eorum,baptisma nostrum. Sed ad efficiendum non sunt instituta, nisi solum exterius circa carnem. Sed quia significant id quod fides credit, in eorum perceptione est perfectio fidei, non tantùm ver-

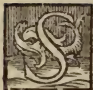
bo,

bo, ſed & facto, & quia talis fides diſponebat ad iuſtificationem, ideò ſacramenta illa per accidẽs iuſtificabant. Sacramẽta autem nouæ legis, ex prima ſua inſtitutione ſunt ordinata ad iuſtificãdum, & obtinendam gratiam. Ideo iſta per ſe iuſtificãt, illa per accidẽs. Auguſtinus vero in p̃s. 73. aſſignat aliam differentiam, videlicet.
F Quod veteris legis ſacramenta promittebant tantùm, & ſignificabant, hæc vero nouæ legis, dant ſalutem, vbi accipitur promiſſio, non gratiæ iuſtificantis, ſed gloriæ, & illa promittebant, & non dabant, quia ianua nondum erat aperta. Hæc autẽ promittunt, & dant. Sacramentorum in veteri lege, ſecundum Frãciſcum de Mayronis: in pri. 4. q. pri. fuerunt quatuor genera. Quædã moralia, quæ ordinabant hominem ad perfectum ſtatum, vt p̃cepta decalogi. Quædam ſacramentalia, quæ ordinabant ad cultum diuinum, ſicut ritus ſacerdotales. Quædam cęremonialia, quæ pertinebant ad ritum humanum. Vnde cęremonialia dicuntur, quæ non habebant ex ſe rationem manifeſtam ſuæ vtilitatis, vt Non arabis in Boue, & Aſino &c. Quędam iudicialia ad directionem populi, ſicut illud. Dentem pro dente &c. Omnia p̃fata fuerunt euacuata in lege noua, pręter primum. Sacramenta enim legis nouæ, vt vult Sco. pri. diſt. 4. q. 6. ex virtute operis operati conferunt gratiam: ita ꝙ non requiritur ibi bonus motus interior, qui mereatur gratiam: ſed ſufficit, ꝙ ſuſcipiens nõ ponat obicem. In ſacramentis vero veteris legis conferebatur gratia, non quia non
G ponebant obicem, ſed ex virtute boni motus interioris, tanq̃ meriti: Circũciſio vero ſecundum Magiſtrum fuit propriè ſacramẽtum in lege p̃ceptum, & obſeruatum, non tamen in ea inſtitutum, quod ratione operis operati, & remittebat originale, & conferebat gratiam per Scotum, vbi ſupra dicentem, Quod non eſt poſſibile de potentia ordinata culpam originalem, nec aliquam mortalem dimitti, ſine infuſione gratiæ: quia licet abſolutè, & ſine contradictione, poſſit eſſe medium in ſpecie humana, inter filium regni, & perditionis, vt homo in puris naturalibus, tamen ſecũdum legem ſapientiæ diuinæ poſt lapſum, nullum eſt medium inter gratum, qui eſt filius regni, & peccatorem, qui eſt filius carceris, & ideò nullum liberat à culpa, niſi
H cui dat gratiam. De facto enim circũciſio delet culpam originalem, propter auctoritates ſanctorum. Aduerſatur autem Glo. ad Rom. 4. ſuper illud. Signaculum accepit circũciſionis, inquiens, ꝙ peccata ibi ſolum dimittebantur, ſed gratia ad bene operandum non p̃ſtabatur. Et Auguſtinus in p̃s. 73. Illa, inquit (de ſacramẽtis legis veteris loquens) tantum promittebant, & ſignabant, hæc autem videlicet, legis nouæ, dant ſalutem, Circũciſio etiam, ſecundum Bedam, Luc. 2. non aperiebat ianuã, quę patet habẽti gratiam ſecundum Auguſtinum. 15. de tri. c. 19. dicentem, ꝙ ipſa diuidit inter filios regni, & perditionis, Et ad hoc eſt ratio, quia Deus nullo tempore reliquit genus humanum, ſine remedio neceſſario ad ſalutem: maximè illos q̃bus legem dedit, vt per eius obſeruantiam pertingerent ad ſalutem. Fruſtra enim fuiſſet data lex ſine tali remedio. Non autem potuiſſent attingere ad ſalutem ſine deletione originalis culpæ: & ideo Gen. 17. dicĩ Maſculus cuius caro p̃putii &c. Rñdetur tñ
I ꝙ, his non obſtantibus, conferebat gratiã, ſecundum ſanctum Bona. diſt. pri. 4. ar. 2. q. 3 dicentem, ꝙ in circũciſione dabatur gratia, paruula tamen reſpectu eius quæ datur in baptiſmo. Et ratio eſt, quia gratia quãtũcunq; parua plenum effectum habet ad delendũ omnem culpam mortalem, ſed ſemiplenum ad habilitandum potẽtias animę & ad proficiendum: ideo circũciſio dicitur ordinari ad effectum ablationis culpę, non quia ipſum ſolum habeat, ſed quia ſolum completum habet effectum illum, & quia ſacramentum non omne ſignificat quod facit, ſed quod plenius,

& perfectius facit. ideò in circũcisione solum est signum ablationis effectus completi, qui est remissio originalis: & per hoc respondetur ad obiecta in cõtrarium supra, Quia nec glo. nec doctores adducti voluerunt negare, ꝙ nullo modo daretur gratia habilitans: sed ꝙ ita parum habilitans, & reprimens concupiscentiam, ꝙ solum merebatur dici deletiua culpæ, non habilitatiua potentiæ, Concludit ergo Sco. vbi supra ꝙ circũcisio per modum sacramenti cõferebat gratiam ex virtute operis operati, & non tantùm ex virtute operis operantis, idest ex motu interiori. Non tamẽ tantam conferebat, quantam Baptismus, Et licet non contulerit gratiam, vt dispositionem immediatam ad gloriam, cùm non aperuerit ianuam, hoc non fuit ex defectu eius, sed quia fluxit tempore. quo precium non fuit solutũ. Quantũcunq; enim iustus accedat ad baptismum, vberiorem recipit gratiam: cùm baptismus generaliter augeat ibi gratiam iam habitam: sed non est ita in circũcisione: Vnde Abrahę iam iustificato, signaculum tantùm fuit. Nihil enim sibi interius contulit, quia gratia Abrahę iam attigerat, vel transcenderat illum gradum videlicet gratię, ad quẽ determinata fuerat circũcisio, intelligendo sic ꝙ nihil sibi intus cõtulit per modum sacramenti siue ratione operis operati. Sed credidit, ꝙ sibi contulerit per modũ meriti siue virtute operis operãtis: Est enim verisimile ꝙ actus circũcidendi se, ex obedientia Dei, & ex charitate fuerit ei meritorius, sicut, & immolatio Isaac &c. Et si dicatur, ꝙ cùm circuncisio non habeat semper certum effectum non potest esse sacramentum. Dico ꝙ satis significat circuncisio certitudinaliter gratiam, tũc in fieri, si non sit obex, vel tunc inesse, & sic fuit signum certum, cùm ex parte sui semper habuerit effectum concomitantem. Et hoc modo soluuntur auctoritates in oppositum. Quia vel loquebantur de sacramentis veteris legis impropriè dictis, scilicet, de ceremoniis, vel si loquantur de circũcisione, quę fuit propriè sacramentum, negãt eam conferre gratiam, secundum aliquem sensum supradictũ. Sanctus tamen Tho. 3. parte sum. q. 70. art. 4. dicit ꝙ in circũcisione conferebatur gratia, quantũ ad omnes effectus gratię, aliter tamen q̃ in baptismo, nam in baptismo confertur gratia, ex virtute illius baptismi, quam habet inquantum est instrumentum passionis Christi, iam perfectæ. In circuncisione autem conferebatur gratia, non ex virtute circuncisionis, sed ex virtute fidei passionis Christi, cuius signum erat circuncisio. Ita scilicet quia homo qui accipiebat circuncisionem, profitebatur se suscipere talem fidem, vel adultus pro se, vel alius pro paruulis. Et quia baptismus operatur instrumentaliter in virtute passionis Christi, non autem circuncisio: ideo baptismus imprimit characterem incorporantem hominem Christo, et copiosiorem gratiam confert, quàm circuncisio, maior enim est effectus rei iam pręsentis quàm spei: Et in responsione ad quartum, dicit, sed & circuncisio si haberet locum post passionem Christi introduceret in regnum, ante tamen passionem Christi non introducebat, sicut nec baptismus. Certum modo est, quòd regnum non consequitur quis, nisi sit in gratia gratum faciente: hęc opinio differt à pręcedente in hoc, quia ibi dicitur, ꝙ circuncisio ex opere operato, cõferebat gratiam, hęc verò ꝙ ex virtute fidei passionis Christi, adherendũ verò est illi opinioni, quæ magis rectę consonat rationi, ac orthodoxę ecclesię determinationibus, à cuius humillima subiectione, ne me vnquã vis vlla amouere queat, certa firmaq; deliberatione mecum ipse decreui. Quippe cùm, me à primæuis, vsq; annis in sacra religione educatum, neq; vlla vnquã fraude, neq; terroribus, neq; mortis timore, è gremiò piæ matris ecclesiæ euelli posse, deceat.

De ratione

De ratione qua vnum ſacramentum eſt altero maius. Caput.V.

A Acramentũ vnũ dicit̃ maius altero,multipliciter. Vno modo, ſignifica
tione:& ſic matrimoniũ dicit̃ maius, cùm ſignificet vnionẽ Xp̃i,& Eccle
ſię,& naturarũ in Xp̃o. Alio modo,cõtinẽtia,quo modo Euchariſtia eſt
maius: cõtinet̃ enim realiter,& verè corpus, & ſanguis Xp̃i,ſub illis ſpe-
ciebus, videlicet panis, & vini; ſimiliter,& anima Xp̃i,cùm ſit corpus viuũ: Chriſtus
enim ſemel mortuus (vt inq̃t beatus Paulus) iam nõ morit̃, mors illi vltra nõ domi-
nabit̃: viuet ergo ꝑpetuò: q̃bus ẽt eſt coniũcta diuinitas,ex eo q̃a,quod ſemel aſſum
pſit (ſecundũ Damaſcenũ) nunq̃ dimiſit, loquendo de partibus eſſentialibus,anima
ſcilicet, & corpore, quibus à ſua conceptione fuit vnita diuinitas.Et talis vnio etiam
in morte integra remanſit,cùm,nec ab eius corpore,nec ab anima,fuerit ſeparata di
B uinitas tempore mortis. Tertio modo,efficacia, vt baptiſmus, per quem remittitur
omnis culpa, & pœna. Quarto, dignitate miniſtrantium, ſiue diſpenſantium,vt cõ-
firmatio, cùm detur à ſummis Sacerdotibus, ſiue Epiſcopis. Quinto, quia in nobi-
liori eccleſię gradu conſtituit; vt ordinis ſacramentum.Cęterùm ſeptem ſunt eccle-
ſię ſacramenta, videlicet,Baptiſmus,Cõfirmatio,Euchariſtia, Pœnitentia,Extrema
vnctio, Ordinis ſacramentum, & Matrimonium,de quibus concilium Tridentinũ,
ſeſſione ſexta, inquit. Si quis dixerit ſacramenta nouę legis non fuiſſe omnia à Do-
mino noſtro Ieſu Chriſto inſtituta, aut eſſe plura, vel pauciora, q̃ ſeptẽ videlicet ſu-
pradicta, aut etiam, aliquod horum ſeptem, non eſſe verè,& propriè ſacramentum
anathema ſit. Per baptiſmum renaſcimur in vitam quandam nouam, qua non iam
nobis viuimus, ſed viuit in nobis Chriſtus, quem in baptiſmo ſumus induti: vnde
baptiſmus dicitur ſacramentum fidei. Sed poſtq̃ in baptiſmo ſemel Chriſto deſpon-
ſi ſumus, non ad fidem ocioſam, ſed ad pugnam periculoſam nos vocati ſumus.Do-
let enim ſatanas ereptum ſibi bolum ex faucibus: quamobrem omni telorum genere
C nos oppugnat, vt in ſuam iterum nos reducat ſeruitutem. Vnde,Iob.7.ſcriptum eſt.
Militia eſt vita hominis ſuper terram. Quò igitur ſimus in p̃lio gerendo fortiores,ſi-
gnamur in frõte, & vngimur Chriſmate ſalutis: quo ſigno datur nobis Spiritus ſan-
ctus, qui prę̃ſto nobis ſit pugnantibus, robur prę̃ſtet, fiduciamq; reſiſtendi ſuppedi-
tet. Vnde vocatur confirmatio ſpei ſacramentum, eo ꝙ per illud in bonam ſpem
erigimur, ex hoſtibus victorię deportandę. Sed quia,qui pugnãt, indigent alimen-
to, aliter vires non ſuppeditarent, de illo pater miſericordiarum, nobis prouidit:
qualis enim vita per baptiſmum, & qualis pugna per confirmationem, talis, & ali-
monia. Omnia enim in p̃fatis ſpiritualia ſunt, quia ſpiritus eſt, qui viuificat, Ioan-
nis.6. Quamobrem, non ea carne,quę videri, quę tangi, & quę ſenſu aliquo com-
p̃hendi poſſit, ſed ea,quam ſola fide complecti licet, ſua videlicet vera, & viua car-
ne, ſuo vero, & viuo ſanguine,nos reficere dignatur: qua in re cũ maxima ſit illius in
nos charitas, qua nos ad illum amandum inflammamur viciſſim, rectè dicit̃ Eucha-
riſtia ſacramentum charitatis, per quam vnum cum Chriſto capite,vnum inter nos
corpus efficimur. Sed quia ſępe noſtra culpa fit, vt,cum hoſtibus dimicantes ſuccũ-
bamus, grauiterq; ſauciati proſternamur, hac quoq; in parte de remedio Pater no-
ſter Cęleſtis prouidit,pœnitentięq; medicinam conceſſit, qua ſanati reſurgere poſ-
ſemus, Deo quoq; per hoc ſacramentum reconciliaremur,neq; tamen tam gratis,ſi-
cut in baptiſmo, cum requiratur aliquid à nobis, ſi redire velimus in gratiam, vt à
peccatis ceſſemus,vt ea deteſtemur,& odio habeamus,vt corde cõtrito, & humilia-
to (quod Deus non deſpicit) nõ ſolum recogitemus in amaritudine peccata noſtra,

verùm etiam miniſtro reconciliationis, Euangelico Sacerdoti ea confiteamur, & ab eo abſolutionis beneficium petamus. Poſtremò, vt per ieiunia, orationes, eleemoſinas, ac alia pia vitę ſpiritualis exercitia, dignaq; pœnitentiæ opera, ſatisfaciamus, non quidem pro pœna ęterna, quę meritò Chriſti paſſionis, & mortis per ſacramentum, vel ſacramenti votum, vna cum culpa nobis remittitur, ſed pro pœna temporali, quę non tota ſemper, vt fit in baptiſmo, remittitur. Sacramentum enim hoc ad iuſtitiam refertur: cùm iuſtum ſit, vt qui gratię quam acceperat ingratus, Spiritum ſanctum contriſtauit, & templum Dei violauit, non ſine ſatiſfactione reconcilietur; Sed planum eſt, quòd non alio tempore grauius, & periculoſius certamen inſtat, q̃ cùm graui infirmitate conflictatis ex hac vita migrandum eſt: qua de re non dedignata quoq; eſt Dei benignitas, deditq; ſacramentum extremę vnctionis, quo vires tam corporis, q̃ animi refocillari poſſint, vt cum ad congrediendum, cum tam potenti aduerſario accedimus illius gratia adiuti, nõ omninò ei impares eſſe poſſemus. Hoc ſacramentum ad fortitudinem refertur, cuius pars eſt perſeuerantia, quam huius vnctionis beneficio, conſequimur, fortes in pugna perſeuerantes, ac ſumpto ſcuto fidei, omnia tela nequiſſimi ignea extinguimus. Sed quia ſine miniſtris vita conſtare non poteſt, de illis etiam Eccleſię ſuę Deus prouidit non ſine ordine, qui nõ ſolùm ad decorem facit plurimum, verũ etiam ad concordiam, & vnitatem retinendam. Vnde dedit minores ordines quatuor: dedit & maiores, ſubdiaconatum, diaconatum, & ſacerdotium, cum ſuis miniſtris. Refertur autem hoc ſacramentum ad prudentiam, quandoquidem fidelem eſſe ſeruum, & prudentem oportet, quem cõſtituit Dominus ſuper familiam ſuam. Fidelem, vt bonum in cõmunem vtilitatem ordinet. Prudentem, vt rationem diſpenſandi agnoſcat: perſonę enim vtilitas in diſpenſatione attendenda, non eſt principaliter, ſed eccleſiæ, vt inquit, Paulus primę cor. x. Sine offenſione eſtote iudæis, & gentibus, & Eccleſiæ Dei, ſicut & ego omnibus per omnia placeo, non quęrens quod mihi vtile eſt, ſed quod multis, vt ſalui fiãt. Quoniam verò vnius hominis ætas longa non eſt, breui defecturi erant, qui per baptiſmum renati, Chriſti ſe militiæ aſcriberent, etiam huic rei, remedium Deus cõtulit, ac matrimonium in ipſo paradiſo inſtituit, vt noui Chriſti milites conſcriberentur, ſi modò parentes non alia volũtate liberos procrearent, q̃ vt per baptiſmũ ex mẽbris primi hominis, in membra Chriſti translati, in eiuſdem Chriſti militum locum, ſiue album, referrentur, atq; ijs, qui vita functi eſſent, noui ſemper ſuccederent. Hoc ſacramentum ante Adæ peccatum erat tantùm in officium, & miniſteriũ: poſt verò non modò in officium, ſed, & in remedium inſtitutum erat: qua propter ad eam virtutem refertur, quæ temperantia dicitur, vt eſt incontinentiæ remedium.

Nouæ legis ſacramenta, quarè inſtituta ſint, & quomodo differant à ſacramentis veteris legis. Caput. VI.

Acramenta nouæ legis Chriſtus Saluator noſter inſtituit, qui cũ ſit ſummę bonitatis, ſummę veritatis, & ſummę virtutis: ratione primi promiſit p̃mia beatificantia: ratione ſecundi, dedit p̃cepta ad bonum dirigentia: ratione verò tertij inſtituit remedia adiuuantia, vt per ſacramenta reparetur virtus ad implenda pręcepta, quibus perueniatur ad præmia; A
Initiauit quędam ſacramenta ante aduentum ſuum, vt matrimonium, & pœnitentiam, ſed ea perfecit, & confirmauit in lege Euangelica dum pœnitentiam prędicauit, &

uit, & nuptijs interfuit. Alia quinq; in dicta noua lege instituit. Confirmationem, paruulis manus imponendo Mar. x. Vnctionem, discipulos ad curandum mittendo
B qui infirmos vngebant oleo, Marci. 6. Baptismum, illud suscipiendo, & formam tradendo. Ordinem, potestatem ligandi, & soluendi tribuendo. Eucharistiam consecrando, ac discipulis potestatem conficiendi conferendo. Sacramenta à peccato mũdant: in bono conseruant; mystico Christi corpori incorporant, iustificant, ad futuram vitam p̃parant, erudiendo illuminant, & demum à malo preseruant, vt patebit infra cùm de singulis eorum differemus. Sacramenta semper habent sanctificationẽ veritatis, non tamen semper efficaciam curationis: non propter defectum ex parte sui, sed suscipientis, quia nulli repugnanti, & charitatis fontem impugnanti, datur
C gratia: non.n. sanctificant, nisi dignè absq; fictione accedentes. Primum, vt baptismus, est intrantium: Secundum, pugnantium, vt confirmatio. Tertium, vires sumẽtium, vt Eucharistia. Quartum, resurgentium, vt pœnitentia. Quintum exeuntium vt extrema vnctio. Sextum. ministrantium, vt ordo. Septimum, nouos milites intro ducentium, vt matrimonium. Ordinãtur verò contra triplicem culpam, & quadruplicem pœnam. Baptismus contra originale. Pœnitentia contra mortale. Extrema vnctio contra veniale. Ordo contra ignorantiam. Eucharistia contra malitiã. Cõfirmatio contra impotentiam. Matrimonium contra concupiscentiam, quam temperat. Huiusmodi sacramentorum dispensatio committitur homini, nõ ratione sanctitatis, quę variatur, sed ratione virtutis, & assistentiæ diuinæ, quę semper adest quantum est de se. Triplex est status fidelium in acie Ecclesiasticę Hierarchię, vt dicetur infra in sacramẽto ordinis, videlicet, fidei genitę, fidei roboratę, & fidei multiplicatę. Per primum fit distinctio fidelium ab incredulis in baptismo. Per secundũ,
D fortium ab infirmis, & hoc in confirmatione. Per tertium Clericorum à laicis, in sacramento ordinis. Hinc est, quòd hęc tria sacramenta. Imprimunt characteres, vt habetur in cõcilio Tridentino, p̃ quos indelebiliter impressos semper distinguntur habentes à non habentibus; vnde nullatenus iterari possunt. Character baptismalis est incipientium. Confirmatio proficientium. Ordo vero perfectorum. Character baptismalis est omnium characterum fundamentum, & ideò illo nõ habito, non possunt cęteri characteres imprimi. Vnde si quis ordinaretur nondum baptizatus, nihil prorsus fieret. Ab initio enim instituta sunt sacramenta (largè sumẽdo sacramentum) ad curationem hominum, & semper cum morbo cucurrerunt, in lege naturę fuerunt oblationes, sacrificia, & decimationes. In lege scripta: introducta est circuncisio quę sola erat verum sacramentum, & conferebat gratiam,
E eo modo quo dictum est supra, cui adiuncta est expiatio, oblatio, & sacrificiorum distinctio. In lege noua, vt dictum est, statuta sunt sacramenta, numero pauciora, vtilitate potiora, virtute efficaciora, & digniora, ac significatione euidentiora: in quibus est impletio simul, & euacuatio omnium prędictorum, vt inquit Hugo de Sancto Victore in libro de Sacramentis. Primi temporis sacramenta fuerunt sicut vmbra. Secundi, sicut imago, & figura. Tertij scilicet gratię, sicut corpus, quod intra se veritatem continet, & gratiam, quam significatione representant. Sacramenta veteris legis nutriebant paruulos, exercebant perfectos, & duros onerando domabant. Sed sacramenta nouę legis conferunt, quę vetera de longinquo monstrabant.
F Vnde priora sacramenta pręparauerunt, & perduxerunt ad noua, sicut via ad terminum, sicut figura ad veritatem, & sicut imperfectum ad perfectum. Item legalia secundum Augustinum fuerunt ante passionem Domini viua, post passionem verò

mortua:

mortua, sed postquam claruit euangelij veritas, fuerunt omnino sepulta. Nostra verò sacramenta vsque ad finem in suo semper vigore manebunt. In sequentibus dicemus, si sint apud hæreticos sacramenta, & si vtilia vel ne, similiter quomodo sacramentum nō est melius propter ministrum, & quomodo sacramenta ipsa extra Ecclesiam non prosunt.

Antequàm de baptismo Christi disseramus, prius de baptismo Ioannis dicendum est, & cur dicatur illius, similiter & quid operabatur. Cap. VII.

QVAESTIO igitur est de baptismo beati Ioānis Baptistę, quò pręuenit baptismū Christi, ad quā dicimus, Quòd nō dicebatur pręcisè Ioannis, quia hunc Ioānes ministraret; cùm tunc similiter esset dicendus baptismus Petri, quo ipse baptizabat, quòd reprobatur 1. Cor. 1. &. 3. Nec dicitur baptismus Ioannis, quia fuerit à Ioanne institutus, cùm à Deo, à quo missus fuerat baptizare, fuisset ordinatus; vnde ipsemet Ioannes ait. Qui misit me baptizare, ipse mihi dixit &c. Ioannis 1. Ille enim institutor est rei; cuius pręcepto; & auctoritate fit, vt inquit beatus Augustinus lib. 3. de baptismo contra Donatistas, vbi propriè loquitur de dicto baptismo Ioannis. Nec etiam dicitur baptismus Ioannis, eò quòd primus ipse dicto baptismo baptizauerit, sicut nec esset baptismus Apostoli, si aliquis apostolorū primus baptizasset baptismo Christi: sed dicitur Ioannis, quia ipse primus fuit illius baptismi promulgator, & eiusdem minister, cùm solus illo baptismo, & nullus discipulorum suorum baptizauerit. Vnde Augustinus vbi supra inquit, Nulli prophetarum, nulli prorsus hominum est concessum baptizare in aqua pœnitentiæ in remissionem peccatorum, sed tantùm Ioanni, qui mirabili gratia, suspendens in se corda populorum, viam prępararet in eis, illi, quem se tantò prędicabat esse maiorem. Ex quo sequitur, quòd talis baptismus durabat duntaxat tempore eius: & ita congruum erat, vt adueniente baptismo Christi, cessaret baptismus eius, qui fuit pręparatorius ad ipsum, sicut cessat generaliter dispositio, introducta forma. Dicitur etiam baptismus Ioannis, eò quòd Ioannes fuit auctor totius quod agebatur exterius, cùm per baptismum fieret exterior corporis lotio, quam totam Ioannes operabatur, & non interior, cùm per baptismum eius non conferretur gratia ex opere operato, & ex consequenti, nec remissio peccatorum. vnde Matthęi 3. Ego vos baptizo in aqua, ille autem baptizabit vos in Spiritu sancto. & Act. 1. Ioannes baptizauit aqua, vos autē baptizabimini Spiritu sancto. Quia verò beatus Marcus 1. cap. dicit. Fuit Ioannes in deserto baptizans, & prędicans baptismum pœnitentię in remissionem peccatorum; videtur dicto baptismo attribuere remissionem culpę. Dicendum quòd remissio peccatorum non determinat participium baptizans, sed nomen baptismus. Dicitur enim baptismus Ioannis, baptismus pœnitentię, quia baptizando prędicauit pœnitentiam: vel quia baptizatis imposuit fructus dignos pœnitentię. vbi glo. Pœnitentię baptismum dedit; baptismum verò in remissionem peccatorum prędicauit, & non dedit. vnde Hugo de Sacramentis lib. 2. parte 6. c. 6. Solùm sacramentū fuit ibi scilicet in baptismo Ioannis, sed non remissio peccatorum. Vltimò dicebatur Ioannis, quia non dabatur in forma, quam instituit Christus. Si quis petat. In qua ergo forma baptizabat, tenet Magister, & post eum D. Alexander Alensis, Petrus de Palude, & Thomas, quòd in forma venturi, iuxta illud Act. 19. Ioannes baptizabat populum baptismo pœni-

N tentię

tentię, dicens, quòd in eum, qui venturus erat post ipsum, crederent, hoc est in Ie-
D sum venturum, non quantum ad carnis præsentiam, sed quantum ad effectum redemptionis, siue pasṡionis, vel quantum ad actum baptizandi, & docendi. Fuit ergo hæc forma sua, secundum eosdem. Ego te baptizo in nomine (idest in fide) venturi, secundum Alexandrum, licet Duran. teneat, quòd non baptizabat in aliqua forma verborum, cui etiam arridet Gabriel Biel dist.2.4.q.2.

An baptizati baptismo Ioannis, erant rebaptizandi baptismo Christi. Cap. VIII.

A AD hoc dubium respondeo secundum doctrinam sancti Thomę, sancti Bonauenturæ, Scoti, Petri de Palude, & communiter aliorum, quòd omnes baptizati baptismo Ioannis, iterum rebaptizãdi erant baptismo Christi. Non enim sufficiebat dictus baptismus ad salutem, ex quo non conferebat gratiam, cùm esset tantùm præparatio ad baptismum Christi, non obstante, quòd baptizati habuissent fidem trinitatis, & non ponerent in eo spem, sed ipsum referrent ad baptismum Christi. Magister tamen senten. aliter sub distinctione respondet, dicens, quòd baptizati baptismo Ioannis, erant in duplici differentia: quidam enim in eo spem ponebant, non referentes baptismum illum ad baptismum Christi, nec habentes fidem trinitatis, sed erant de illis, qui dicebant. Neque si Spiritus sanctus est, audiuimus Act. 19. Et tales erant rebaptizandi baptismo Christi. Quidam autem spem in baptismo Ioannis non fixerant, & fidem trinitatis habuerant; & tales non erant baptizandi baptismo Christi, sed per impositionem manuũ ab Apostolis factam recepturi erãt Spiritũ sanctum in robur, quẽ
B prius receperant in remissionem peccatorum. Et pro hac Magistri opinione adducitur illud Act.8. Quòd Apostoli in Samariam venientes, baptizatos à Philippo, nõ rebaptizabant, sed tantùm eis manus imponebant, vt acciperent Spiritum sanctũ. Adducitur & illud quod beatus Hierony. super illud Iohelis.2. Effundam de spiritu meo, inquit, scilicet, hæc est causa, quare quidam baptizati à Ioanne, Christi batismo iterum baptizati sunt à Paulo, quia fidem trinitatis non habebant. Sed quia communiter in hoc Magister non tenetur, ideò ad duas auctoritates præfatas respondeo. Ad primam, quòd baptizati à Philippo, baptizati erant baptismo Christi, & ideò non erant rebaptizandi: in quo baptismo dabatur Spiritus sanctus in remissionem peccatorum, non autem ad robur, cùm sic daretur per sacramentum confirmationis, quod tantùm per Apostolos, qui erant Episcopi, conferebatur. Iste enim Philippus fuit vnus ex septem Diaconibus, qui cùm non esset Episcopus, nec Apostolus, ex consequenti, non poterat imponere manus. Ad secundam verò dicitur, quòd admissis verbis Hieronymi, conceditur, quòd baptizati baptismo Ioannis, nõ habentes fidem trinitatis, rebaptizandi erant baptismo Christi, sed non sequitur à contrario sensu, quòd habẽtes fidem eiusdem trinitatis, & baptizati baptismo Ioãnis, non sint rebaptizandi: quoniam secundum Tho. consequentia à contrario sensu non tenet, nisi in causis præcisis. Modò non sola infidelitas fuit causa rebaptizationis, sed præcipua fuit, quia baptismus Ioannis non erat verus baptismus, nec
C conferebat gratiam. De Apostolis autem an fuerint baptizati, glo. super illud Ioan. 13. Qui lotus est non indiget, & cęt. dicit quòd sic, licet quando, & vbi, nõ legatur. Notãdum tamen ad hæc, quòd refert dicere, Iterum baptizari, & iterato baptismo, baptizari.

baptizari. Nam iterum baptizatur, qui ſecundò abluitur, ſiue prima ablutio fuerit verus baptiſmus, ſiue non: ſed iterato baptiſmo baptizatur, qui poſt verum baptiſmum, ſecundò baptizatur: & ideo quando baptizati baptiſmo Ioannis, baptizabantur baptiſmo Chriſti, non iterato baptiſmo baptizabantur, cùm primus non fuerit verus baptiſmus. Concludo igitur, quòd vniuerſaliter omnes (dempto Chriſto) baptizati baptiſmo Ioannis, poſt ſufficientem baptiſmi Chriſti promulgationẽ, erant baptizandi baptiſmo Chriſti: Chriſtus verò nõ erat rebaptizandus, cùm eſſet ſuper legem, & ſuper omnes. Circuncisi enim ante promulgationem baptiſmi, per circuncisionis ſacramentum ſine baptiſmo ſaluabantur. vnde Auguſtinus ſuper Ioa. homil. 5. ait. Quos baptizauit Ioannes, iterum ſunt baptizandi, planè iterum, ſed non iterato baptiſmo. Quos enim baptizauit Iudas, baptizauit Chriſtus: non ſic quos baptizauit Ioannes. Et in libro de baptiſmo contra Donatiſtas, inquit. Tali baptiſmo Chriſtus mundat Eccleſiam, quo accepto, non erat alter neceſſarius. Si dicatur ex quo baptiſmus Ioannis non conferebat gratiam, ad quid fuit inſtitutus? Reſpondent doctores, quòd fuit vtilis propter quatuor rationes. Prima, ad figurandum baptiſmum Chriſti. Secunda, ad pręparandũ populum ad Chriſti baptiſmum, nam ſuo baptiſmo aſſuefecit populum, vt non horreret Chriſti baptiſmum. vnde glo. Matth. 2. in perſona Ioannis, ait. Quia ſoluere peccata nequeo, ſicut Chriſto naſcendo, & prædicando præcurro, ſic baptizando, ad baptiſmum Chriſti dirigo. Tertia, ad manifeſtandum Chriſtum, & noſtri baptiſmi materiam conſecrandam. vnde Matth. 3. Cum baptizaret Chriſtum, aperti ſunt cœli, & viſus eſt Spiritus ſanctus deſcendere in ſpecie columbæ ſuper eum, & vox patris dicentis. Hic eſt filius meus dilectus. In hoc etiam baptiſmo Chriſtus contactu ſuæ mundiſsimæ carnis, vim regeneratiuam contulit aquis, ſecundum Bedam, ideſt aquam ordinauit, ſiue ſanctificauit, vt eſſet materia ſacramenti regenerationis. Quarta ratio eſt, vt reuocarentur iudæi à circunciſione. Poteſt autem dici baptiſmus Ioannis finis veteris teſtamenti, ſecundum illud Matth. 11. Lex, & prophetæ vſque ad Ioannem. Dubitatur etiam, quare baptiſmus Chriſti magis habuit præparatorium, quàm circunciſio, & quàm alia ſacramenta nouæ legis. Reſpondet Alexander par. 4. q. 9. mem. 1. Quòd perfectè obedientibus non eſt neceſſarium præparatorium; ſed ad obediendum duris. Circunciſio data eſt Abrahæ, qui fuit credulus, & obedientiſsimus verbis Dei. Populus autem Iſrael, cui erat dandus primò baptiſmus, ex quo erat duræ ceruicis, indiguit præparatorio, quod Abrahæ, cùm eſſet obediens, neceſſarium non fuit. Similiter filiorum eſt acquieſcere præceptis, & doctrinæ patris; ſed anteq̃ ſint filij, neceſſaria eſt quædam præparatio, vt fiant filij, & acquieſcant doctrinæ, & præceptis patris. Nunc autem per baptiſmum, ex filijs iræ, efficiuntur filij Dei, ideo baptiſmus indiget præparatorio. Sed iam facti filij Dei per baptiſmum, non indigét eodem ad alia ſacramenta percipienda. Dubitatur tertiò, quibus conueniebat baptiſmus Ioannis. Reſpondetur, quòd Chriſto, & multitudini virorum, ſed alia, & alia ratione: Chriſto, vt humilitatem impleret, vt baptiſmum Ioannis approbaret, vt aquam ſanctificaret, ac vt ipſe innoteſceret. Populo autem iudæorum conueniebat, vt ad pœnitentiam, quam Ioannes prædicabat baptizando, inſtrueretur, & incitaretur. Ideo baptiſmus pœnitentiæ prædicabatur, vt ad baptiſmum Chriſti prępararetur, & à circunciſione auocaretur. Propter hoc non conueniebat pueris, qui pœnitentiæ incapaces erant, nec ad Chriſti baptiſmum pręparari poterant, cùm vſu carerent rationis. Sed dubiũ eſt, an mulieres baptizatę fuerint baptiſmo Ioan-

nis. Alexander de Ales in 4. parte ſuę ſummę opinatur, quòd non: tum propter honeſtatem, ne in conſpectu multitudinis virorum ad baptiſmum Ioannis concurrentium, nudarentur: tum quia non fuit opus eas reuocari à circunciſione, ad quam non tenebantur: tum etiam, quia ſatis per baptiſmum virorum inclinari poterant, & diſponi ad baptiſmum Chriſti, quo vniuerſaliter omnes erant baptizandi.

De Baptiſmo Chriſti, qui eſt ianua omnium ſacramentorum, & de eius inſtitutione. Caput VIIII.

A Baptiſmus, primum Sacramentum nouæ legis, non fuit inſtitutus, quando Saluator noſter à Ioanne baptizatus fuit, cùm eum baptizauerit in forma propria, & non Chriſti. Dedicauit tamen tunc aquam tanq̃ materiam idoneam ſuo baptiſmo, ex contactu ſuæ mundiſſimæ carnis; Nec in illo verbo dicto Nicodemo Ioannis 3. Niſi q̧s renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto &c. Cùm non fuerit congruum, vt tam neceſſarium Sacramentum inſtitueretur coràm perſona priuata: quæ nõ debebat fieri præco illius inſtitutionis. Neq; prorogata fuit inſtitutio vſq; ad tempus aſcenſionis, cùm certum ſit, quòd Diſcipuli Chriſti ante illud tempus baptizauerint Chriſti baptiſmo. Vnde Diſcipuli
B Ioannis dicebant ad eum (Ioannis 3.) Rabbi, cui teſtimonium perhibuiſti, ecce ipſe baptizat, & omnes veniunt ad eum. Et capite ſequenti. Quanq̃ Ieſus non baptizaret, ſed eius diſcipuli. Sacramentum ergo principale Euangelicæ legis, per quod intratur in eius obſeruantiam; debuit eſſe nouum, & proprium illi legi: debuit eſſe euidens in ſignificatione, cùm lex noſtra ſit lex veritatis, euacuãs vmbram: Debuit eſſe copioſum in gr̃æ collatione, cùm hæc ſit lex gr̃ę: Gratia enim, & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt, Ioannis pri. Debuit etiam eſſe facile, cùm eius iugum ſuaue ſit, & leue, Matt. 11. Debuit poſtremò eſſe commune, quia Deus ad legẽ Moyſi recipiendam elegit vnum tantùm populum: ſed ad legem nouam, totum mundum, iuxta illud p̃s 18. In omnem terram exiuit ſonus eorum &c. Hæc quatuor inueniuntur in baptiſmo videlicet, ablutio cum verbis, quia hoc euidenter ſignificat mundationem animæ, quæ eſt effectus principalis, & dat gratiam copioſè, de qua p̃s. 22. Aqua refectionis educauit me. Eſt facilis, & nullo modo periculoſus, ſicut fuit Circunciſio. Et eſt cõmunis omni ſexui, & ætati, de quibus vide Scotum diſt. 3. 4. q. 4. Dico vltra quòd inſtitutio huius præceſſit promulgationem: cùm ante inſtitutionẽ
C non promulgetur: à determinatione enim legislatoris ſuam habet firmitatem: & poteſt dicta determinatio nuncupari inſtitutio. Super quo dico duo, primum quòd per inſtitutionem non erat ſimpliciter neceſſarium baptizari: vnde dicitur Ioannis. 15. Si non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem peccatum nõ haberent. Nullus enim obligatur ad aliquod præceptum diuinum, niſi per aliquem miniſtrum idoneum, & auctenticum: vel fama veridica, & teſtimonio bonorum, cui debet quilibet rationabiliter credere, ſibi promulgetur. Et hoc eſt verum de lege poſitiua, quæ non eſt nota interius in corde. Per ſolam ergo illam inſtitutionem præcedẽtem promulgationem non obligabatur populus ad baptiſmum. Nec præceptum poſitiuum Circũciſionis debuit ſtatim dimitti: ex quo erat à Deo inſtitutum, niſi certum eſſet præceptum baptiſmi fuiſſe datum ab eodem: quæ certitudo non potuit ſine promulgatio-
D ne auctentica haberi. Promulgatio baptiſmi poteſt poni duplex; Altera per modũ conſilij: & altera per modum præcepti; Prima adhuc ex duobus: quia lex Euangelij perfectiſſima

perfectissima non debuit præcipitanter imponi, sed homines primò ad illam allici,
vt iam exercitatis posset sub præcepto imponi. Secundò, quia lex vetus non erat
mala, ideò non debuit subitò aboleri, sed synagoga cum honore sepeliri, vt ostēde-
retur eam fuisse bonam pro tempore suo. Impositio autem baptismi per modū præ-
cepti euacuauit circuncisionem, saltem quantum ad necessitatem. Pro quo nota, E
quòd promulgatio facta de consilio diuino, obligat ad non contemnendum: cùm
tunc contemneret consulentem. Promulgatio verò per modum præcepti obligat ad
obseruandum, si sit affirmatiuum, vel cauendum, si sit negatiuum. Secus est de con-
silio, & præcepto humano: quia licet illud tanq̄ irrationale, & infructuosum iudica
re, quanq̄ non licet, dum est Prælatus, contemnere, non obseruando, Matt. 23. Su-
per Cathedram Moysi sederunt Principes, & Pharisæi, quęcunq; dixerint vobis fa-
cite. Et sic patet obligatio prima baptismi per modum consilij ad non contemnen-
dum: & per modum pręcepti ad suscipiendum. Prima durauit à principio, ex quo
prędicabatur Euangelium, vel baptismus per Christum, vel p̄ Apostolos, vsq; ad p̄-
dicationem solēnem eiusdem post ascensionem Christi. Secundum autem tempus, F
(vt credunt aliqui) incœpit à die pentecostes in Hierusalem, quia vsq; ad illum diem
Apostoli non pręedicauerunt publicè, iuxta illud Luc. 24. Vos autem sedete in illa ci-
uitate, donec induamini virtute ex alto. Non enim incœpit tempus simul apud om-
nes, sed de Sion exibat lex, & verbum Domini de Hierusalem. Esa. 2. Quibusdam
enim incœpit tempus præcepti baptismi post mensem, alijs post annum &c.

Quo tempore baptismus fuit necessarius, & quo euacuata circuncisio. Cap. X.

SVpposito tanq̄ verissimo Baptismum fuisse in noua lege institutum, & A
quòd in baptismo non est distinguere, nisi duo tempora: primum quo
erat sub consilio: & secundum quo erat sub præcepto, vt patet ex dictis
in capite pręcedenti. Vidēdum est, an ex eodem fuerit circuncisio eua-
cuata. Sanctus Bonauētura in dubijs circa literam dist. 3. 4. dicit de mē
te Hugonis de Sancto Victore, quòd non est culpandus aliquis, nisi ex culpa sua sit
ingratus, consilij, aut pręcepti. Fuit autem Nicodemo reuelatum tanq̄ consiliū ami-
co. Cùm verò dictum est Matt. vltimo. Ite, docete omnes gētes, baptizantes eos &c.
Omnibus informandis expositus est sub præcepto. Vnusquisq; autem ex eo tempore
debitor esse cœpit baptismi, quo ad ipsum per prædicationem institutio peruenit.
Scotus tamen dist. 3. quarti. q. 4. distinguit eiusdem circūcisionis quatuor tempora.
Primum, in quo erat necessaria. Secundum in quo vtilis. Tertiū in quo licita. Quar- B
tum in quo erat omnino mortifera. Primum tempus præcessit vtrūq; tempus baptis-
mi. Secundum tempus comitabatur primum tempus baptismi: iudæus enim tunc
poterat eligere vtrunq;, & sic licitum, & vtile fuit pro illo tempore circuncidi, licet
magis vtile fuisset, dimissa circuncisione, baptizari. Tertium tempus cucurrit cum
secundo tempore baptismi, & hoc quo ad iudæos, vsq; ad tempus, quo beatus Pau-
lus dixit ad Galatas 5. Si circuncidimini, Christus nihil vobis proderit, & forte vl-
tra, cum tempore purificationis Pauli, videbantur fratres Hierosolymis approbare
obseruantiam legis, & de ea consulere Paulo. Sed quo ad gentiles conuersos, nō est C
dubium, quin cucurrerint secundum tempus baptismi, & quartum circuncisionis si-
mul: maximè post illud tempus, quo Paulus ascendit hierosolymam ad seniores su-
per illa quęstione, consulens, Act. 15. Vbi primo Petrus allegat factum Cornelij, de

quo Act. 10. Et deinde Iacobus tanq̃ Epiſcopus hieroſolymitanus (ſecundum magiſtrum hiſtoriarum) profert ſententiam, dicẽs, Act. 15. Ego iudico nõ inquietare eos, qui ex gentibus conuertuntur ad Deum, ſed ſcribere ad eos, vt abſtineant ſe à contaminationibus &c. De illis quatuor duo ſunt neceſſaria, videlicet, abſtinere ab immolatis ſimulacrorum, & fornicatione: duo alia ſcilicet abſtinere à ſuffocato,
D & ſanguine, non erant neceſſaria: verùm congruebat, vt abſtinerent, ne iudæis cõuerſis eſſent abominabiles. Quo verò ad iudæos conuerſos, nec in principio ſecũdi temporis ipſius baptiſmi, nec poſt illud tertium Concilium Apoſtolorum circuncifio omnino excluſa eſt tanq̃ illicita, nec etiam cętera legalia: ſed multo poſt tempore, licitè ſeruabãtur. Si dicatur, quòd Paulus ad Galatas. 2. Reſtitit Petro in Antiochia dicens; Cũ veniſſet Cephas in faciem ei reſtiti, quia reprehenſibilis erat, & reddit cauſam. Prius enim q̃ veniſſent quidam à Iacobo, edebat Petrus cum genti-
E bus, cùm verò applicuiſſent, ſegregabat ſe ab illis, timens eos, qui ex circunciſione venerant, & ſimulationi eius conſenſerunt cæteri iudæi. Paulus ægrè ferens dixit. Si tu iudęus cum ſis gentiliter viuis, & non iudaicè, quomodo gentes cogis iudaizare? Et hoc fuit paulò poſt illud tertium Concilium; nam quarto Claudij anno venit Petrus Romam, & in via, cùm tranſiret Antiochiam facta ſunt iſta. Reſpondeo, quòd de hoc facto eſt controuerſia inter Hieronymum, & Auguſtinum. Scotus tenet cum Paulo, & Auguſtino, hac ratione, quòd licet Apoſtoli in actibus, aut verbis, vt homines potuerint errare, Nullus tamen Apoſtolus vel Propheta, inquantũ ſcriptor
F alicuius libri canonici aliquo modo errauit; Quia ſecundum eundem Auguſtinum in epiſtola ad Hieronymum. Si ad ſcripturas diuinas admiſſum fuerit aliquod mendacium etiam officioſum, quid in eis remanebit auctoritatis? quaſi dicat, nihil. Vbi ſubdit, his ſolis libris ſcriptorum, qui Canonici dicuntur, hanc didici habere reuerentiam, quòd nullum eorum in ſcribendo erraſſe firmiter credam. Cùm ergo Paulus (ad Galatas, quæ eſt pars ſcripturę canonicę) in faciem Petri reſtiterit, quia reprehenſibilis erat, & quia non ambulabat rectè ad veritatem Euangelij; neceſſe eſt dicere, illa verba eſſe ſimpliciter vera, aliter totius ſacræ ſcripturę auctoritas auferretur. Poterat ergo dici reprehenſibilis: quia, vt dicunt beati Ambroſius, & Augufti-
G nus. Ad quamcunq; Eccleſiam veneris, illi te conformes: ideò Eccleſię gentium liberè debebat ſe conformare, & non dare occaſionem gentibus (ſubtrahendo ſe ab illis, ne ſcandalizaret iudęos venientes ad eum) ſeruandi legem. Vel quia oſtendebat facto illud eſſe neceſſarium, ſaltem ad hoc, vt conuerſi ex iudæis, vellent communicare cum eis &c. Poteſt ergo intelligi ad hunc ſenſum illa Pauli reprehenſio, quia ſimulabat, non reputans mente hoc faciendum, quod fecit opere, licet Scotus credat, omne illud, quod fuit reprehenſibile in Petro fuiſſe veniale, & non mortale peccatum. Concludit tamen, quòd nullum illicitum eſt committendum, propter ſcandalum euitandum. Cùm vtilius ſcandalum naſci permittatur, quàm veritas
H relinquatur. extra de reg. iur. c. Qui ſcandalizauerit. Breuiter ergo Paulus licitè inter iudęos ſeruauit legalia, & multo tempore poſt tertium Concilium prędictum. Et hoc fuit licitũ, dũmodo nõ poneret in eis ſpẽ: tametſi illud, neq; vtile, neq; neceſſarium eſſet. Inter gentes autem eiſdem ſe conformabat, quia licuit ſibi non ſeruare legem, pro illo ſecundo tempore baptiſmi. Petrus autem hieroſolymis ſimiliter ſeruans legem non peccauit: quia licuit iudæo, & inter iudæos tunc temporis legem ſeruare. In Antiochia autem inter gentiles conuerſos non ſeruans legem, ſed conformans ſe gentibus, in cibis, & potibus, non peccauit. Sibi enim licuit

non

non seruare legem, Peccauit autem segregans se postea ab eis, in cibis, propter iam dicta, vt verba Pauli prędicta saluentur. Nec obstat, quod habetur de baptismo, & eius effectu.c.Maiores. Vbi dicit Innocentius. Absit vt in illam damnatam hęresim incidamus, quę perperam affirmabat legem cum Euangelio, & Circuncisionem cũ baptismo seruandam. Cùm non videatur, quòd ecclesia hoc iudicauerit hęresim ex sola omissione iudęorum quadam necessitate dispersionis, vel huiusmodi, non seruantium legem; sed vt inquit Scotus, videtur, quòd hoc fuit propter aliquã reuocationem simpliciter factam à Deo. Et si dicatur quòd circũcisio Abrahę in fœdus sem I
piternum data fuerit Gen.17. Respondetur, quòd erat fœdus sempiternũ inter Deũ, & Abraham, & specialiter eius semen, cùm nunq̃ fuerit aliud signum specialiter inter Deum, & illud genus: cũ hoc tamen futurum erat aliquod signum fœderis, inter Deum, & totum genus humanum. Et melius erat semini Abrahę esse sub illo fœdere cõmuni, q̃ remanere sub signo fœderis specialis. Quantum ergo ad gentiles cõuersos, pręceptum de circuncisione reuocatum erat in tertio Cõcilio auctoritate Petri, & Iacobi: imò & Spiritus sancti, cum dixerit Iacobus, visum est nobis, & Spiritui sancto. Quantum autem ad iudęos, supponitur aliquando reuocata, licet tempus non fuerit simpliciter explicitum in scriptura.

De definitione baptismi, & eius propria forma. Cap. XI.

Agister Sent. dist. 3.4. sic describit baptismum. Baptismus dicitur intinctio, siue ablutio corporis exterius facta, sub forma verborũ pręscripta. Vbi dicit beatus Bonauen. quòd ablutio auctoritate Eccesię determina A
tur ad standum pro ablutione aquarum, similiter & corpus ad standum ꝓ corpore humano. Vt sit sensus, ꝙ baptismus est ablutio corporis humani in aqua facta. Ablutio enim facta in elemento, est sacramẽtum. Et subdit, quòd in baptismo concurrit lotio tribus modis nuncupata. Nam ille qui mergit dicitur lauare: & ex consequenti baptizare. Similiter & aqua dicitur lauare, & corpus lauari; & sic lotio est hominis, & aquæ lauantis, & corporis loti. Quia ergo ad baptismum hæc trina lotio necessariò concurrit, per illam potissimũ describitur, quę alias claudit, & p̃supponit. Et hęc est lotio corporis passiua, quæ immediatè respicit baptismum, & pręsupponit duplicem lotionem prędictã, factam ab homine, & ab aqua, quę lotio est signum effectus gratiæ, nec habet perfectam significationem, nisi prout coniungitur lotioni aquæ, & ministri. Illa enim est signum, quòd anima purificatur à Deo. Doctores tamen nõnulli, quibus arridet Dominus Gabriel Biel in 4. dist. quarti q. vnica, assignant talem quid nominis baptismi definitionem, dicentes. Quòd est lotio B
hominis viatoris non dissentientis, facta in aqua elementari fluida, ab alio, simul formam debitam cum intentione debita proferente, ex institutione diuina efficaciter significans ablutionem à peccatis. Descriptio causalis est, simul indicans quidditatẽ baptismi, subiectum, materiam, formam, suscipientem, & finem. Dicitur ablutio in aqua, nõ aqua, cũ baptismus nõ sit aqua, quę est res ꝑmanẽs, sed lotio in aqua, quę est oꝑatio trãsiens. Dicit̃ hominis viatoris, ꝑ quod tãgit̃ subiectũ, recipiens baptismum. C
Pro quo nota, quòd omnis homo, qui lauari, seu tangi potest secundum se totum, vel aliquam sui principalem partem, potest baptizari. Paruulus verò in ventre baptizari non potest, eò quia secundum beatum Paulum 1. Cor. 15. Non prius quod spirituale, sed quod animale. Dicitur non dissentientis, quia in paruulis carentibus

vsu

viu rationis, requiritur fides Ecclesię, in adultis fides propria, vnà cum pœnitentia interiori peccati mortalis à se commissi, non vt recipiant sacramentum, sed vt consequantur gratiam, quę est res sacramenti. Dicitur in aqua elementari: aqua enim simplex, siue elementaris est materia sacramenti baptismi, iuxta illud Ioannis 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & cęt. Vnde in concilio Tridentino sess. 6. titulo de sacramento baptismi c. 2. dicitur. Si quis dixerit aquam veram, & naturalem non esse de necessitate baptismi, atque ideò verba illa domini nostri Iesu Christi, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto ad metaphoram aliquam detorserit, anathema sit. Per aquam igitur excluditur omnis humor, qui specie differt ab elementari: vnde in aquis artificialibus distillatis, quia specie differunt ab aqua communi, vt ex eorum proprietatibus patet, nō potest fieri baptismus, nec in quocunq; humore misto, vt vino, sanguine, flegmate, saliua, vrina, & similibus, quę specie differunt ab aqua elementari. Si verò non mutatur species, potest in ea fieri baptismus. Dicitur fluida, quia in niue, aut glacie, nisi prius resoluantur, non potest quis baptizari. Aqua enim elementaris congruit significationi effectus baptismi, & vsui. Congruitatem tangit Scotus q. 3. dist. 3. 4. dicens, quòd aqua est frigida, lucida, communis, & necessaria: quę proprietates conueniunt humori, in quo debet fieri baptismus, qui est ad reprimendum æstum concupiscentię, ad flectendum rigorem inobedientię, ad illustrandum claritatem fidei, ad introducendum in viam salutis. Dicitur facta ab alio, cùm nemo baptizari possit à se ipso: cuius ratio est diuina institutio, sicut & omnium aliorum, quę sunt essentialia in quolibet sacramēto. Vnde Matth. vlt. habetur. Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos: eos, dicit, non vos ipsos: oportet ergo esse distinctionem personalem inter baptizantem, & baptizatū, cùm baptismus sit regeneratio spiritualis Ioannis 3. Nisi quis renatus fuerit, & cęt. Nemo (vt inquit beatus Augustinus in lib. de Tri.) vt sit, generat seipsum. Dicitur consequenter, simul debitam formam cum intentione proferentem: vbi duo tanguntur, videlicet forma debita, scilicet verba ad hoc à Deo instituta, & simultas prolationis formæ, cum lotione. Nam ea, quæ sunt constituta pro reuerentia sacramentorum, & non sunt sacramento substantialia; sunt de necessitate ministri: ea enim omittendo peccaret, & tamen verum esset sacramentum, quod ministraret. Si tamen sint de necessitate sacramenti, cùm sint etiam de necessitate ministri, si omittantur, non est sacramentum. Est quoque aduertendum, quòd forma baptismi exprimitur de baptismo, & eius effectu cap. 1. vbi dicitur. Si quis puerum ter in aqua immerserit in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti. Amē, & non dixerit, ego baptizo te in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti, non est puer baptizatus: Amen verò, non est de complemento formæ, ideo nihil refert si addatur, siue omittatur. Hæc oratio videlicet, Ego te baptizo in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti, est forma baptismi necessaria, quantum ad omnes suas partes, necessitate ministri, Ecclesiæ Romanæ subiecti. Peccaret enim non obseruando, cùm teneatur illius legibus parere. Ecclesia enim prædicta statuit hanc formam seruari, vt habetur vbi supra, de baptismo, & eius effectu. c. si quis. Nec potest quispiam se excusare de ignorantia, si incumbat sibi ex officio baptizare; cùm quilibet teneatur ea scire, quæ spectant ad suum officium. Apud græcos autem, forma quantum ad aliquos terminos minus principales, est mutata. Verba principalia sunt, quibus inuocatur trinitas, scilicet; In nomine patris, & cęt. Minus principalia sunt, quibus significatur suscipiens, actus, & minister, videlicet, Ego te baptizo: baptizant enim græci in hac forma

forma. Baptizetur seruus Christi in nomine patris, & cęt. qua ideò vsi sunt, ne gloriarentur de ministris baptizantibus, contra illud 1. Cor. 1. Vnusquisque vestrum dicit. Ego quidem sum Pauli,&cęt. Melius tamen potuisset nomine proprio exprimi suscipiens, quàm per seruum Christi: & ratio est,quia non est seruus Christi cùm baptizatur, sed vt sit seruus Christi spiritualis, eo modo quo christiani sunt eius serui, baptizatur. Hæc tamen forma, quandiu toleratur ab Ecclesia Romana, & pro tempore, quo fuit instituta; fuit rationabilis: quòd autem toleretur, patet per decretum Eugenij IIII. pro doctrina Armenorum in fine concilij Florentini. Pro qua forma notandum, quòd licet de substantia formæ sit expressio actus, & suscipientis, non est tamen de substantia, quòd determinatè exprimatur per verbum indicatiuum, vel optatiuum: similiter quòd per pronomen primæ, vel tertiæ personæ, quia licet Saluator Matth. vlt. exprimat actum, & suscipientem, non tamen exprimit sub verbis innuentibus præceptum. Quousque igitur Ecclesia Romana sic permittit, non peccant græci, sed secundum Durandum dist. 3. 4. q. 1. verè baptizant, cùm secundum eum, in forma sua sint omnia substantialia formæ, & reuertentes ex eis ad obedientiam Ecclesiæ Romanæ, non rebaptizantur. Statutum autem Ecclesiæ, licet possit ligare ministrum, non tamen euacuare sacramentum. Si igitur minister intendit facere quod Christus instituit, & non fit mutatio circa substantialia, licet sic faciens credat Ecclesiam catholicam errare, & se bene sentire, verum sacramentum confert. Mutatio tamen verborum principalium formæ, quæ sunt, in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti, in alia verba eis synonyma, nisi Deus dispēset, tollit sacramenti veritatem, & amouet eiusdem efficaciam. Hoc patet per verba Christi Matth. vlt. supra allegata, videlicet; Baptizātes eos in nomine patris, &c. Vnde de consecratione dist. 4. c. In synodo, dicit Zacharias Papa. In synodo Anglorum decretum firmissimè præceptum, & diligenter demonstratum esse dignoscitur, quòd quicunque sine inuocatione trinitatis mersus fuisset, sacramentum regenerationis non haberet. Dicitur verborum principalium, quia in verbis, quæ exprimunt actum, & suscipientem, quorum expressio non est necessaria, admittitur aliqua variatio per terminos non synonymos, ut dictum est de græcis. Additur non synonyma, quia licet illorum verborum, videlicet, in nomine patris, &c. ponere eorum synonyma in alia lingua, cùm in omni lingua, latina, hebraica, græca, teutonica, &c. possit tradi baptismus dummodo verba, infrascriptis, fuerint synonyma latinis, videlicet in nomine patris, &c. Quamuis Sacerdos latinus sub Romana Ecclesia constitutus, peccaret in alia lingua solenniter ex officio baptizando, sicut etiā si consecraret eucharistiam in alia lingua: cùm ordinauerit dicta Ecclesia Romana, vt officia ecclesiastica dicantur, & ministrentur in latina, & græca. Nec intelligo per verba synonyma, verba æquipollentia, quæ idem significant, vt vult glo. in c. Multi, de consecratione dist. 4. sed per synonyma intelligo verba idem, & eodem modo significantia ex natura sua, vel ex propria institutione, aut ex communi vsu accommodato, & hoc modo Pater, & Genitor, quantumcunque idem significent, differunt tamen in modo significandi. Si autem esset tanta corruptio verborum, quòd sensus eorum non perciperetur ab audientibus, & latinum intelligentibus, tunc nihil fieret, nisi Deus dispensaret. Hoc modo ex dispēsatione diuina Apostoli ex familiari Spiritus sancti consilio, in principio nascentis Ecclesiæ, baptizabant in nomine Christi. Act. 2. & Ioan. 10. In quo tamen implicitè tota trinitas designatur, & inuocatur. Nam qui dicit Christum, idest vnctum, dicit eum qui vnxit, scilicet patrem

trem, & eum quo vnctus est, Spiritum sanctum, vt inquit Magister ex auctoritate beati Ambrosij. Et hoc fecerunt, vt nomen Christi Iesu, in quo est salus, diuulgaretur, & amabile redderetur, quod tunc plurimis odiosum erat incredulis, & erubescibile infirmis. Dum enim videbant super baptizatos in nomine Christi descendere Spiritum sanctum in signo visibili, excitabantur ad amorem, & venerationem nominis eius, vt inquit dominus Alexander de Ales in 4. par. suæ summæ. Sed ratione illa cessante, & nomine Christi iam diuulgato, Ecclesia rediјt ad priorem formam à Christo institutam. Quia cessante ratione dispensationis, etiam ipsa dispensatio cessauit, vt dicit. S. Thomas in 4. Ex quibus, secundum nonnullos, sequitur, quod si quis nunc baptizaretur in nomine Christi, non esset baptizatus, sed veniret iterũ baptizandus: cum deficeret forma, & dispensatio locum non haberet. Concordant
P Thomas, Bonauentura, Durandus, & Petrus de Aliaco. Scotus tamen videtur dubitare, nec audet dicere quòd baptizatus hodie in nomine Christi, esset baptizatus; nec quòd non esset baptizatus, ex quo non legit, vbi fuerit dicta dispensatio reuocata: & circa ipsum (secundum eundem) agendum foret, vt in dubijs, hoc est rebaptizandus esset sub conditione, vt habetur de baptismo, vbi supra. Ex quibus sequitur, quòd si quis baptizaretur in nomine trinitatis, aut in nomine genitoris, & geniti, & procedentis ab vtroque, non esset baptizatus, secundum sententiam ferè omnium doctorum. Pronomen (ego) non est substantiale in forma baptismi, cùm, vt dictum est, græci sine eo baptizent. Si dicatur, quòd beatus Ambrosius in libro de trinitate ait. Si vnum in sermone comprehendens, vel patrem, vel filium, vel Spiritum sanctũ: fide autem, nec patrem, nec filium, nec spiritum sanctum abneget; plenum est sacramentum fidei, idest baptismus. Respondet dominus Alexander cum cæteris, quod ibi sumitur signum pro signato: vnde eìm dicitur plenum fidei sacramentum, hoc est, plena est fides, quæ per sacramentum designatur. Dominus verò Gabriel Biel tertia dist. 4. q. vnica, aliter de mente domini Alexandri Alensis respondet: quere eum ibi.

De ministro huius sacramenti. Cap. XII.

A Ominus Gregorius Nazianzenus dictus Theologus in sanctum lauacrũ oratione tertia, elegantissimè inquit. Ne dicas, Episcopus me baptizet, & hic Metropolitanus, vel Hierosolymitanus, si quidem, non locorum est gratia, sed spiritus. Ne dicas, nobilis ille sit: indignum etenim est, si baptizatori ignobilitas exprobretur. Ne dicas, senior sit, sed & cœlebs, & ex continentibus illis, qui angelica viuunt conuersatione: nam molestum esset si purgationis tempore sordibus inquinarer. Verùm, ne tu queras prædicatoris, seu baptizatoris dignitatem, alius enim rei huius est iudex, & absconditorum censor: quandoquidem homo secundum faciem; Deus autem iuxta cor diiudicat. Tibi aũt vnusquisque ad purgationem fidedignus censeatur; tantummodo sit ex approbatis, & non manifestè damnatis. Noli iudicare iudices, tu qui indiges medela, noli mihi dignitates eorum qui te purgant curiosè expendere, neque ex maiorum prosapia iudica: etenim alius alio melior vel humilior: àt te vnusquisque est sublimior. Addit subinde ad hoc exemplum accomodum, inquiens, cæterum ita considera. Sint annuli duo, aureus hic, ferreus alius, vterque eàdem regia imagine sculptus, ceræ
B ambo imprimantur, quid inter signum hoc, & illud intererit? nihil, discerne materiam

riam, etiam si sapientissimus existas, dic quodnam ferri, quodue sit auri signaculum. sed quo pacto vnum est? quia inter materiam, non characterem, est diuersitas. Ita & tibi sit omnis baptizator, qui tametsi conditione excellat, æqualis tamen baptismatis vis est, ac vnusquisque tibi æqualis sit expurgator, qui fide eadem est formatus. quin nec tu diues vnà cum paupere baptizari dedigneris, nec tu generose cum ignobili, nec tu domine cum eo, qui hucusque seruus fuit. Beatus Hierony. aduersus Luciferianos de ijs, qui sua dignitate, & auctoritate sanctissimum baptismatis sacramentum administrant, ait. Ecclesiæ salus in summi Sacerdotis dignitate pendet, cui si non exors quædam, & ab omnibus eminens detur potestas, tot in ecclesijs efficientur schismata, quot Sacerdotes. Inde venit, vt sine chrismate, & C
Episcopi iussione, neque presbyter, neque diaconus ius habeant baptizandi: quod frequenter (si tamen necessitas cogit) scimus etiam licere laicis. Beatus autem Augustinus libro 2. contra epistolam Parmeniani cap. 13. inquit. Et si laicus aliqua pereuntis dederit necessitate compulsus, quod cum ipse acciperet, dandum esse addidicit, nescio an piè quisquam dixerit, esse repetendum. Nulla enim cogente necessitate, si fiat, alieni muneris vsurpatio est. Si autem necessitas vrgeat, aut nullum, aut veniale delictum est: sed & si nulla necessitate vsurpetur, & à quolibet, cuilibet detur, quod datum fuerit, non potest dici non datum, quanuis rectè dici possit illicitè datum, non enim per deuotum militem, quod à priuatis vsurpatum est, signum D
regale violabitur. Proprius enim minister huius sacramenti est Sacerdos, secundum Isidorum in libro de officijs, & habetur de consecr. dist. 4. c. Cõstat, dicentem, quòd solis Sacerdotibus est traditus baptismus, quod intelligitur, nisi necessitas aliud postulauerit: quo tempore cuilibet baptizare licet. Vnde de Eunucho scribit Hilarius in psal. 67. Quòd sacramentum baptismatis, adeo impatientis cupiditate desiderij præuenerit, vt à diacono Philippo, videlicet ministerium apostolici officij, salutis suæ cupidus, exigeret. Verùm quia sacramentum baptismi est necessitatis, ideò ea adueniente, in absentia Sacerdotis, Diaconus, & eo absente, Subdiaconus, & deinde Accolytus, & consequenter vsque ad Clericum, & in absentia eius, laicus, & in absentia viri, mulier conferre potest. Vnde in c. Mulier, de consecr. dist. 4. dicitur. Mulier quanuis docta, & sancta, viros docere, vel baptizare non præsumat, nisi cogente necessitate. Neque verò ad integritatem baptismatis quicquam refert, qua E
vita sit præditus, qui baptizat, nam neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus 1. Cor. 3. Vnde beatus Ambrosius in prologo librorum suorum de Spiritu sancto inquit. Non mundauit Petrus, non Ambrosius, non Gregorius, nostra enim seruitia, sed tua sunt sacramenta, Neq; enim humani operis est diuina conferre, tuum domine munus, & Patris est, qui loquitur per Prophetas, dicens. Effundam de Spiritu meo super omnem carnem. Et ad Anastasium Augustum, scribens Anastasius Papa dist. 19. c. Secundum. Baptisma quod procul sit ab Ecclesia, siue ab adultero, siue à fure fuerit datum, ad percipientem munus peruenit illibatum, quoniam vox illa, quæ per columbam sonuit, omnem maculam humanæ pollutionis excludit, qua dicitur: Hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Porrò Christi baptismus cuiuscunque tandem ministerio semel datus, iterari fas non F
fuit, adeò vt etiam, si ab hæretico datus esset, modò intendat facere quod Ecclesia facere intendit, eum repeti non liceret. Quodq; maius est, etiam si non baptizatus, baptizasset, modò formam debitam obseruasset, valere baptismum, nec eum iterandum esse, visum est: vt expressè habetur in decreto Eugenij IIII. pro doctrina

Armenorum

Armenorum, in fine concilij Florentini. Verùm illud interea ſcire oportet, baptiſmum eſſe quidem extra Eccleſiam poſſe, prodeſſe non poſſe: Eccleſia enim paradiſo comparata (ſicut ab Auguſtino libro 4. de vnico baptiſmo c. 1. ſcriptum eſt) indicat nobis, poſſe quidem eius baptiſmum homines etiam foris accipere, ſed ſalutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nam & flumina de fonte paradiſi foras largiter manauerunt Gen. 2. nec tamen in Meſopotamia, vel in Aegypto, quò illa flumina peruenerunt, felicitas vitæ eſt, quæ in paradiſo commemoratur. Ita fit, vt cùm paradiſi aqua ſit extra paradiſum, beatitudo tamen
G non ſit niſi intra eandem. Quamobrem, & ſi redeuntes ad Eccleſiam hæretici, rebaptizandi non ſint; verumtamen non niſi poſt abiuratam hæreſim, per manuum impoſitionem ſunt ſuſcipiendi, vt quod acceperant ad perniciem, habere iam incipiant ad ſalutem, ſicut copioſè de eo contra Donatiſtas ſcribens, multis in locis diſſerit Auguſtinus. Et licet non ſit de neceſsitate ſacramenti baptiſmatis, quòd baptizandus leuetur ab aliquo, præcipuè in neceſsitate: extra tamen neceſsitatis caſum peccaret Sacerdos baptizans ſine leuante, propter ritum à ſanctis Apoſtolis inſtitutum, prout beatus Dionyſius c. vltimo ſuæ eccleſiaſticæ Hierar. dicit, quia, cùm baptiſmus ſit quædam regeneratio, ſicut in generatione carnali paruulus eget nutrice, & pędagogo, ſic in ſpirituali, propter imbecillitatem ſpiritualem, quæ reperitur etiam in adultis, de quibus primæ Petri 2. Sicut modò geniti infantes, lac concupiſcite. Vnde ſicut nouitij in religione egent ſpeciali inſtructore, circa ea quæ ſunt religionis, ſic nouiter baptizati. Tenentur autem leuantes ad inſtructionem. Vnde beatus Auguſtinus in quodam ſermone paſchatis dicit. Vos autem tam viros, quàm mulieres, qui filios in baptiſmate ſuſcepiſtis, moneo, vt cognoſcatis vos fideiuſſores apud Deum extitiſſe pro illis, quos viſi eſtis de ſacro fonte
H ſuſcipere. Nota tamen quòd licet non baptizatus, & infidelis poſsint baptizare, non poſſunt tamen leuare, vt declaratum eſt in concilio Maguntino.

De quibuſdam ritibus adhibendis circa ſacramentum baptiſmi non ſimpliciter neceſſarijs, licet peccaret quiſpiam ſi ſine neceſſitate, & ex contemptu, illos prætermitteret. Caput. XIII.

A Dhibentur autem ij ritus maioris cuiuſdam ſolennitatis, & decoris gratia, tribus præcipuè ex cauſis. Primò vt tantò maiore pietate, ac reuerentia ad hoc accedatur ſacramentum, ne communis quædam ablutio eſſe putetur, ſi citra ſolennitatem vllam fiant, & ſic ſacramentum hoc contemni incipiat. Secundò vt per benedictiones, obſecrationes, & alia ſimilia vis dæmonis arceatur, qui nihil intentatum relinquit, vt impediat, ne fructus huius ſacramenti percipiatur. Tertiò, quò per hæc exteriora, qui ex fidelibus indigent lacte, & non ſolido cibo, diligentius inſtruantur: eorum enim vſus eſt vetuſtiſsimus, cùm ab ipſis Apoſtolis per longam Epiſcoporum, & Sacerdotum ſucceſsionem ad nos peruenerint. Cęterùm cùm ritus, & cæremoniæ præfatæ, non vacent myſterio, ideò breuiter pro rudiũ inſtructione, quicquid nonnullę earũ ſignificent, explicabo. Principiò, non ſtatim baptizandus templum ingreditur, neq; ſe dignum iudicat, vt domum illam ingrediatur, quam decet ſanctitudo, cùm adhuc diaboli poteſtati ſit ſubiectus. In hunc, ante fores templi conſtitutum, inſufflat Sacerdos, neq; id ſine Chriſti exemplo, qui & ipſe in diſcipulos inſufflaſſe legitur, Spiritum ſanctũ eis daturus,

turus, exsufflantur enim, & exorcizantur paruuli, vt dicit Augustinus de Symbolo ad catechumenos libro pri. c. pri. vt pellatur ab eis diabolica potestas, quæ decepit humanum genus, vt illud possideret. In libro autem de gratia, & peccato originali. c. 60. asserit, eam esse priscam traditionem, & rectè, præcipuè cum beatus Dionysius. c. pri. Ecclesiasticæ hierar. exsufflationis præfatæ, & exorcismi meminerit. Insufflatione facta, sacerdos exorcizat: cuius rei meminit Chrysostomus in homil. de Adã & Eua. Exorcizare verò nihil aliud est, quàm per diuina verba spiritum immundũ adiurando expellere: quod Apostolorum temporibus factum legimus. Cùm exorcizatur quis, signat eum sacerdos signo crucis in fronte primùm, vbi sedes est verecundiæ, deinde in pectore, vt intelligat diabolus expelli se eius virtute, qui in cruce pependit, vnde suam virtutem crux contra eum accepit, ne impedimento sit, quò minus, qui baptizatur, corde credat ad iustitiam, & ore confiteatur ad salutem. Quantũ autem exorcismo (qui adhibetur ante baptismum secundum Augustinũ serm. 10. de verbis Apostoli) & catechismo tribuat, ex Chrysostomo homil. 40. in Epist. ad Corinthios. Possumus videre, vbi quæ præcedũt baptismum, vocat arcana verba, & metuenda, ac horribiles canones de Cœlo transmissos. Post exorcismum, leguntur super baptizandum orationes, vt fiat catechumenus, idest, vt edoceri possit mysterium sacræ fidei: quæ cum Dei donum sit, ab eo petenda est, qui adiuuat incredulitatem nostram. Rectè etiam exorcismus præcedit catechismum, cùm prius eripi vasa necesse sit de manu iniusti possessoris, q̃ transferri in possessionem illius victoris, qui captiuam duxit captiuitatem. Quòd verò sal postmodum in os infantis imponit baptizans, & ꝙ aures, & nares sputo postea linit; aurium linitio, significat receptionem sanę doctrinæ, narium, approbationem: Sal in ore, confessionem. Idẽ enim fecisse Christum Ioannis. 9. & Mar. 7. legimus. Liniuisse enim lutũ super oculos cęci, & iussisse abire, vt ablueret: Misisse etiã digitos in aures surdi, dixisseq;, effeta, quod est adaperire, expuentemq; tetigisse linguam muti. Dum autem catechizatur baptizandus, legitur Euangelium, admonenturq; patrini, vt manus imponant super caput infantis baptizandi, ac eius nomine profiteantur symbolum, & orationẽ dominicam. Vnde Augustinus sermone 163. de tempore, admonet patrinos præfatos his verbis. Admoneo fratres charissimi, quicunq; viri, quæcunq; mulieres de sacro fonte filios spiritualiter exceperunt, agnoscant se pro ipsis fideiussores apud Deũ extitisse, vt dictum est in præcedenti capite. Quòd autem benedictiones cum impositione manuum inter catechizandum fiant, ratio est, vt qui semel per exorcismũ pulsus est iam diabolus, ei reditus præcludatur. Introducitur postea baptizandus in ecclesiam: vt à sacerdote interrogatus, respondeat per susceptores suos, si est paruulus, vel per se ipsum, si sit adultus, abrenunciare se satanæ, & omnibus operibus, & pompis eius, ac Christo se coniungi velle. De hac abrenuntiatione loquitur beatus Diony. de ecclesi. Hierar. In cuius etiam rei signum ad singulos articulos fidei, de quibus interrogatur per sacerdotem, credere se respondet. De qua abrenuntiatione, Augustinus de nuptijs, & cõcupiscen. lib. 2. c. 29. diffuse disserit. Beatus quoq; Chrysostomus homil. 21. ad populum Antiochenum. Nihil hac voce (scribit) esse tutius, abrenuntio tibi satana, si ipsam per opera exibemus. Hortatur itaq; non modò cùm in forum prodimus, verum etiam cùm fuerimus egressi ianuę vestibulum, vt ijs prius verbis vtamur. Abrenuntio tibi satana, & coniungor tibi Christe. Hęc vox sit nobis baculus, hęc armatura, hęc turris inexpugnabilis. Post hęc vngit eos sacerdos oleo, more athletarum, qui palestram iam ingressuri sunt, vt futuri iam Christi

athletę designentur, quibus colluctatio futura est contra spiritualia nequitię in cœlestibus. De qua beatus Augustinus tractatu.33.in Ioannem dicit. Christi nomen à chrismate dictum est, chrisma autem grecè, latinè vnctio, nominatur, ideò autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit. Et Cyprianus lib. pri.epistolarum, epist. 12. Vngi quoq; necesse est eum, qui sit baptizatus, vt accepto chrismate, & vnctione, esse vnctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit. Vngitur etiã, & in pectore, vt intrepidus diabolo resistat, charitate erga Deum inflammatus, cui nihil est difficile. Et inter scapulas, vt ad suaue Christi iugum ferendum fiat robustior. Quibus peractis, baptizatur, ac ter immergiť, quæ trina immersio, vt inqt Damascenus lib. 4. c. x. tres dies Dominicę sepulturę repręsentat, vel trinitatem personarum. In concilio tamen quodam Toletano in detestationem erroris cuiusdam, ita constitutum est, vt vna tantùm fieret immersio, quin & ipsa immersio prætermitti rectè potest: ac sola aspersio, vel perfusio (qua multi nunc vtuntur) sufficit: vt apud B. Cyprianum lib. 4. epist. 7. legimus, Baptizatum puerum, minister signat cruce, cum chrismate in vertice capitis super cerebrum, vt admoneat, quòd vetus homo crucifixus in illo est, atq; cum Christo consurrexit, vt in nouitate vitę ambulet, quandoquidem ex terreno, cælestis, ex Adę filio, dei filius factus est. Postea dat illi vestẽ cãdidam: vt sit indicium, prout dicit beatus Ambrosius libro de ijs qui initiantur my-
G sterijs, quòd exuerit inuolucrum peccatorum, & induerit innocentię casta velamina. Nam in primitiua ecclesia fuit mos, vt non baptizarentur, nisi in vigilia Paschæ, & Pentecostes: qui itaq; baptizabantur in vigilia Paschæ, incedebant veste candida induti per octo dies, & vocabãtur albati: atq; octauo demum die vestem albam deponebant. Vnde tractum nomen est Dominicę in albis. Quarè autem patrini adhibeantur, dictum est supra. Et hoc est, vt dicit Diony. de eccle. Hierar. lib. 7. ex apostolica traditione. Contrahi autem cognationem ex baptismo, antiquum est, de qua Origenes explicans illum Pauli locum. Lucius, & Iason, & Sosipater cognati mei, ad Rom. 16. Hanc inquit cognationem vel consanguinitatem arbitror esse ex baptismo contractam. Datur postremò baptizato cereus ardens, vt meminerit, quòd sponsauit eum sibi Christus in fide, & vt cùm venerit sponsus ad nuptias, se præparet ad occurrendum ei cum lampade non extincta, sed ardente, hoc est, cum fide non mortua, sed igne charitatis accensa, quæ ociosa esse non potest.
H Prefata ferè omnia de ritibus, & ceremonijs, circa sanctum baptismum, habentur in confessione Christiana catholicę fidei Illustriss. & Reuerendiss. Domini Hosij Cardinalis VVarmiensis, in tractatu de Sacramẽtis. c.37. quę nõ sunt temerè pretermittenda, quippè quòd & ipsis Apostolorum temporibus obseruata, ac deinceps longo seculorum tractu nunq̃ intermissa, ad hęc vsq; nostra tempora deuenisse, ex vetustissimis quibusq; scriptoribus, abundè liquere potest.

Effectus sancti lauacri siue baptismi sunt multiplices. Cap. XIIII.

A DOminus Gregorius Nazianzenus Theologus oratione 3. in sanctum lauacrum nominat dictum Sanctum Balneum diuersis nominibus, videlicet, donum, quia cùm nihil contulerimus, nobis datum sit. Beneficium tanq̃ debentibus. Baptisma tanq̃ peccata in vnda pariter sepeliantur. Vnctionem, tanq̃ sacra sit & Regia, siquidem hæc erãt vncta. Illuminationem tanq̃ splendorem. Indumentum, veluti turpitudinis tegumentum. Lauacrum verò, tanq̃ ablutionem.

ablutionem. At sigillum tanquam cõseruationem, & dominationis designationem: lux igitur est peculiaris baptismatis illuminatio, de qua nunc nobis sermo est, magnum & admirandum nostræ salutis continens mysterium. Postquam enim nil peccare, Dei naturæ est proprium (simplicitas enim pacifica existit, & seditione caret) at peccare humanum est, indignum est arbitratus, dominus, facturam suam sine auxilio derelinquere. Verùm quemadmodum, cùm non esset, illam creauit, ita & creatam, reformauit. Vnde ipsa baptismatis gratia, ac vis, non mundi diluuium, vt olim: sed vniuscuiusque peccati continet purgationem, & omnimodam fœditatum, & inquinationum, quæ à prauitate ingressæ sunt, reiectionem. Proinde cùm compositi simus ex anima, quæ naturæ est inuisibilis, & ex corpore visibili, duplex erit purgatio, per aquam, inquam, & spiritum, hæc quidem scilicet aqua visibiliter, & corporaliter suscipitur, illa verò incorporaliter, & inuisibiliter concomitatur: vna est figuralis, altera vera: quæ & profunda expurgat, prioris generationis adiutorium existens, nouos pro veteribus ac Deo similes, pro eo quòd nunc sumus, efficit, absque igne conflans, & sine conflatione irradians. Et vt breuiter comprehendam multa, baptismatis vis, cum Deo, vitæ secundę, ac purioris conuersationis, est pactum censendum. Quapropter admodum timendum, ne pactum hoc fallere videamur: si enim pacta humana non absque Dei indignatione franguntur, quantò periculo obnoxij erimus, si ea pacta, quæ cum Deo ipso pacti sumus, transgredi inueniamur? Regeneratio autem baptismatis cõmunis est, & facilis ac honore æqualis omnibus, seruis, dominis, pauperibus, opulentis, humilibus, excelsis, nobilioribus, ignobilioribus, debentibus, nil debentibus: quemadmodum aeris spiritus, & luminis effusio, annui temporis immutatio, ac creaturæ aspectus, ob magnas, & cõmunes oĩbus nobis delitias. Si igitur tentator te insatiabiliter oppugnare conatur, vt te à baptismali gratia faciat excidere, omnia ostendens regna, tanquam illa vno tempore, momentoq; & ictu oculi præstare posset, adorationem expetens, tanq̃ mendicum contemne, ac signaculo cõfisus, responde; & ego ad Dei sum imaginem, nondũ propter elationẽ veluti tu à superna excidi gloria: Xp̃um indui, Christũ baptismate acquisiui, tu me adora, discedet, rectè noui: his deuictus, inq̃t Naziãzenus, & veluti à Xp̃o lumine primo, ita & ab ijs, q̃ ab eo illuminati sunt, cõfusus. Talia lauacrum ijs, qui illud sentiunt, confert. hæc ille. Baptizemur igitur, vt vincamus, & participes fiamus aquarum purgatiuarum, & tunc si corpore ęthiopi similes erimus, anima tamẽ vt nix dealbabitur. Debitè igitur sacramentum baptismatis susceptũ, plures parit effectus. Primus remissio est peccatorum: non futurorum, aut post baptismum commissorum, vt hæretici astruunt, dicentes, quòd per memoriam baptismi delentur peccata post baptismum commissa: quorum hæresis damnata fuit in concilio Tridentino, sess. 6. tit. de baptismo, can. 10. vbi dicitur. Si quis dixerit, peccata omnia, quæ post baptismum fiunt, sola recordatione, & fide suscepti baptismi, vel dimitti, vel venialia fieri, anathema sit. Fit igitur remissio peccatorum non modò originalis, verùm & actualium omnium: cùm gratia Christi magis abundauerit, quàm delictum Adæ. vnde beatus Paulus ad Rom. 5. Nam iudicium ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Ideò diuus Augustinus in lib. de baptismo paruulorum inquit. Quod generatione carnis, tantùm trahitur peccatum originale: regenerante autem Spiritu, non solùm originalium, sed & actualium omnium fit remissio peccatorum. Et licet in adultis prærequiratur pœnitentia interior, quam contritionem vocamus, per baptismum enim

B C D E F

veteri vitæ, peccati, moritur homo, vt nouam vitam inchoet: hæc autem contritio est odium, & detestatio vitæ prioris, siue actus pœnitentiæ virtutis, quæ non sufficeret ad remissionem culpæ, nisi adesset fides passionis Christi, & propositum suscipiendi baptismum, per quod regulariter recipitur gratia, non ita tamen quin possit iterum amitti. vnde in concilio Tridentino, sess. 6. tit. de sacramento bapt. can. 6.
G decretum fuit, Si quis dixerit, baptizatum nõ posse, etiam si velit, gratiam amittere, quantuncunque peccet, nisi nolit credere, anathema sit. Secundus effectus est deletio omnis reatus, siue liberatio à pœnis pro peccatis debitis, eò quòd per baptismũ sumus plenè incorporati passioni Christi: & ex consequenti baptizato communicatur passio Christi ad remedium, ac si ipse passus esset. vnde ad Rom. 8. Nihil damnationis est his, qui sunt in Christo Iesu, & non secundum carnem ambulant. Damnatio enim solùm duo comprehendit, videlicet culpam, & pœnam, modò baptizati verè sunt in Christo Iesu, cui in baptismo perfectè consepeliuntur. Hæc deletio pœnæ, locum habet apud Deum, cùm remaneat obligatus apud homines, quos iustum est ædificari de pœna, sicut fuerunt scandalizati de culpa, nec habet locum de pœnalitatibus huius vitæ, quæ sunt debitæ naturæ. vnde super illud ad Rom. 6. Destruatur corpus peccati, dicit glo. Per baptismum id agitur, vt vetus homo crucifigatur, nõ tamen ita, vt in ipso carnis concupiscentia respersa & innata, absumatur, & non sit
H fomes, æstus, & mors. Tertius effectus est character, q̃ est indelebilis, de quo diffusè in sacramento confirmationis dicetur. Fictio etiam impedit principalem effectum sacramenti, videlicet gratiam. vnde Sapien. 1. dicitur. Spiritus sanctus effugiet fictũ. Fictus autem dicitur aliquis per hoc, quòd voluntas eius contradicit baptismo, vel eius effectui. Vnde cùm Deus, secũdum Damascenum, non cogat aliquem ad iusti-
I tiam, ad hoc quòd aliquis iustificetur per baptismum requiritur quòd homo voluntate amplectatur baptismum, & eius effectum. Quartus effectus baptismi est gratia sacramentalis, de qua beatus August. in lib. de baptismo paruulorum inquit. Quòd ad hoc baptismus valet, vt baptizati Christo incorporentur, & membra eius fiant, ac à capite nostro Christo in omnia membra eius, gratia & virtutis plenitudo deriuetur, secundum illud Ioan. 1. De plenitudine eius omnes nos accepimus. Vltimus effectus baptismi, est apertio regni cælestis, vt inquit venerabilis Beda, super illud Lucæ. 3. Apertum est cęlum. Virtus hic baptismatis ostenditur, de qua quisque cùm egreditur, ei regni cœlestis ianua aperitur. Ante passionem baptismus non habebat hunc effectum in re, sed solùm in spe, ideo post ascensionem Christi, quando anima separatur à corpore, si post baptismum non posuit impedimentum, statim aditum habet ad regnum cęlorum. Negandum tamen est simpliciter, quòd baptismus liberet ab omnibus Christi præceptis, & solùm obliget ad fidem; vt hæretici fingunt. vnde in concilio Tridentino vbi supra can. 7. decretum fuit, Si quis dixerit baptiza-
L tos per baptismum ipsum solius fidei fieri debitores, non autem vniuersæ Christi legis seruandæ, anathema sit. & can. 8. dicitur. Si quis dixerit baptizatos esse liberos ab omnibus Ecclesiæ sanctę præceptis, quæ vel scripta, vel tradita sunt, ita vt obseruare ea minimè teneantur, nisi sua sponte illis se submittere voluerint, anathema sit. Non mediocria sunt igitur baptismi bona, per illum enim reconciliamur Deo: reconciliatis pœna omnis, & culpa remittitur: deinde regeneramur, & renouamur,
M infusa nobis fide, spe, & charitate, quæ dicitur iustitia christiana: neque iam deinceps filij Adę, sed Dei nominamur, & sumus: si filij, & hęredes; hęredes autem vitæ æternæ, quam nos assecuturos certò persuasum habemus, si vel baptizati statim ex

hac

hac vita excesserimus, vel post baptismū ambulauerimus dignè Deo, sibi per omnia placentes: & ambulauerimus in omni opere bono, scientes quòd labor noster non erit inanis, cùm bonorum laborum gloriosus sit fructus, Sapien. 3.

Baptismus iterari non debet, & quomodo est triplex, & non modò adultis, verùm & paruulis est necessarius. Cap. XV.

Baptismus nullo modo iterari debet, noceret enim si scienter reiteraret. Vnde beatus Paulus ad Eph. 4. inquit. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, Et ad Hebr. 6. Impossibile est eos qui semel illuminati sunt, & participes facti sunt Spiritus sancti, & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiam, scilicet per baptismum, vt dicit Chryso. & Damasce. in. 4. & dominus Augustinus contra Petilianum. Et ratio est, quia baptismus repræsentat mortē, & sepulturam Christi. Vnde ad Rom. 6. Consepulti enim sumus cum illo, per baptismum in mortem, Christus verò semel mortuus est, & sepultus. Qui ergo rebaptizat, signat Christum bis mortuum, quod est contra Apostolum dicentem. Christus mortuus est semel, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Et de talibus subdit, Rursus crucifigētes filium Dei in semetipsis. Si quis etiam more Arrianorum vitiaret sacramētum, & diceret, Ego te baptizo in nomine patris maioris, & in nomine filij minoris, talis non esset baptizatus, sed baptizandus, cùm primus non fuerit verus baptismus. Ex verbis etiam. B. Augustini lib. 4. de baptismo cōtra Donatistas. c. 23. colligimus triplicē esse baptismum, fluminis scilicet, flaminis, & sanguinis: vltimum quorum Origenes homil. 7. in librum iudicum docet esse eminentiorem eo, qui per aquam traditur. Ac paruulos quidem, persuasum habemus, nisi aut aqua, aut (quod de innocētibus illis, Herodis iussu trucidatis, factum legimus) sanguine suo fuerint baptizati, minime esse salutem assecuturos. Si quis etiā ex adultis, nec inopinata morte præuentus, cuperet maximè baptizari. Sacerdotis tamen baptizantis potestatem habere non posset; sit illud, quod ab Augustino in ps. 103. concione pri. scriptum est, Coronat Deus intus volūtatem, cùm non inuenit facultatem, affectum enim Deus pensat, non effectum. Quod etiam exemplo Valentiniani comprobatur: qui quāuis ex aqua, & spiritu renatus nō esset, quia tamen poposcit: eò ipso quòd poposcit, quam desiderauit gratiam, eū accepisse, scribit beatus Ambrosius in oratione funebri de obitu Valentiniani. Fuit Bernardi temporibus, qui diceret absq; actuali baptismo saluari posse neminem: cuius errorem, ad Hugonem scribens, Epistola. 77. grauiter confutauit. Est itaq; baptismus omnibus ad salutem necessarius, quem, nisi re paruuli receperint, ab ingressu regni cælorum arcentur; In adultis (modò contemptus absit) si baptizantis potestas non datur, volūtas prōpta sufficit. Beatus quoq; Augustinus in libro de baptismo paruulorum, inquit, Baptismi vicem aliquando implere passionem, vt de latrone illo, cui non baptizato, dictum est, Hodie mecum eris in Paradiso: qui licet non fuerit occisus pro Christi nomine, fuit tamē ei mors accelerata, propter defensionem Christi: ideò martyr potest appellari. Passio enim Christi operatur in baptismo aquæ, per quandam figuralem repræsentationem: in baptismo verò pœnitentiæ per cordis commotionem: & in Baptismo sanguinis per potissimum dilectionis, & affectionis feruorem, secundū illud Ioannis 15. Maiorem charitatem nemo habet q̄ vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Cæterum paruuli, sicut secundum scripturam, & fidem contrahunt

originale, ita & baptizari debent. De quibus beatus Augustinus de fide ad Petrum, inquit, Firmissimè tene paruulos, qui sine sacramento baptismi de hoc seculo transeunt, æterno supplicio puniendos: quia originale peccatum in carnali conceptione contraxerunt. Et licet dicti infantes baptizati non credant actu, credunt tamen habitu. Vnde Dominus Gregorius Nazianzenus vbi supra in oratione tertia in sanctũ lauacrum mouet dubium, dicens. Dicet quispiam, quid de infantibus, qui neq; quid gratia, quiduè pœna sit cognouerunt? Num & illos baptizemus? Respondet: maximè quidem, si periculum aliquod imminet: Melius est enim nondum rationis compotes sanctificari, q̃ nõ signatos, & initiatos, vita excedere: idq; nobis designat, post octauum diem, circuncisio illa, quę figurale fuit signaculum. Beatus Hieronymus lib. 3. aduersus Pelagianos dicit. Infantulos baptizari debere, vt eis peccata in baptis-
G mate dimittantur. Regnauit enim (vt inquit Apostolus ad Rom. 5.) mors ab Adã vsq; ad Moysem, etiam in eos qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adam, qui est forma futuri. Sãctus etiam Cyprianus Epistola ad Fidum presbyterum, qui censebat infantes infra secũdum, vel tertium diem, quo nati sunt, nõ debere baptizari: sed expectandum octauum diem, vti in circũcisione; apertè indicat paruulos recenter in lucẽ hominum emissos, ob noxam originalem, omni hora posse baptizari, nulliq; hominum nato misericordiam Dei, & gratiam denegandam. Nã Lucę. 9. Filius hominis non venit animam hominum perdere, sed saluare. Quantũ enim in nobis est, si fieri potest, nulla anima ꝑdenda est. Chrysostomus quoq; Christianè sentiens de baptismo infantium, ait homil. 24. ad Neophytos, Hac de causa, etiam infantulos baptizamus, vt non sint coinquinati peccato, & eis addatur sanctitas, iustitia, adoptio, hæreditas, Christi fraternitas, vt eius membra sint omnes, vt Spiritus habitatio fiant. Diuus quoq; Augustinus in Epistola ad Dardanum ita inquit, ad templum Dei pertinent paruuli sanctificati sacramento Christi, regenerati Spiritu sancto: qui certè regenerati, per ætatem nondum possunt cognoscere Deũ. Et Epistola 89. ad Hilarium cõtra Pelagianos, & Manichæos, quæstione 3. de peccato originis, ita inquit. Quòd autem dñi infantem morte præuentum, non baptizatum, perire non posse, quoniam sine peccato nascitur. Non hoc dicit Apostolus, & arbitror esse melius, vt beato Paulo, potius, q̃ istis credamus: dicit enim ad Rom. 5. Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Et lib. 4. de bapt. contra donat. c. 23. ait. Traditionem esse vniuersalis ecclesiæ, ꝙ cùm paruuli infantes baptizantur (qui certè nondum possunt corde credere ad iustitiam, & ore cõfiteri ad salutem, quòd latro potuit, quin etiam flendo, & vagiendo cum in eis mysterium celebratur, ipsi mœstis vocibus obstrepunt) nullus Christianorum credere debet eos inaniter baptizari. Damascenus etiam huic arridet sententiæ libro. 4. c. x. dicens. Peccatorũ igitur remissio, omnibus æquè per baptismum donata est: Gratia verò Spiritus sancti secundum proportionem fidei, & puritatis.

Infantes iudæorũ, an inuitis parentibus debeant baptizari, similiter & expositi, & an peccet, qui scienter recipit baptismum à malo ministro. &c. Caput. XVI.

A Anctus Thoma, in 3. parte suæ summæ. q. 68. ar. x. respondet ad primam partem dubij. Quòd aut baptizandi habent vsum rationis, aut non, si sic, quantũ ad illa quæ sunt iuris diuini vel naturalis, incipiunt suæ esse potestatis; & sic propria voluntate, inuitis parentibus, baptismum susci-

pere

pere possunt, sicut, & matrimonium contrahere: & ideò tales licitè moneri possunt, & induci ad suscipiendum baptismum. Si verò nondum habeant vsum liberi arbitrij, secundum ius naturale, sub cura parentum existunt, quandiu ipsi sibi prouidere non possunt. Vnde pueri antiquorum saluabantur in fide parentum, ideo secundum eundem, contra iustitiam naturalem esset, si tales inuitis parentibus baptizarentur: sicut si aliquis habens vsum rationis baptizaretur inuitus, esset periculosum eum baptizare, quia de facili ad infidelitatem redire posset, propter naturalem affectum ad parentes. Diuus verò Bonauentura in 4. dist. 4. art. 2. q. 1. & ante eum dominus Alexander de Ales in 4. par. q. 18. memb. 1. ponunt duplicem coactionem, alteram sufficientem, & alteram inducentem: in prima non recipitur sacramentum, si violenter, & eo renitente baptizetur. Si verò immergatur coactione inducente, vt potè minis, & flagellis, ita quòd magis vult se baptismo subijcere Ecclesiæ, quàm morte perire; ita tamen quòd velit id quod facit Ecclesia circa se fieri, magis quàm perire, tunc siue credat, siue non, siue velit habere gratiam, siue non (secundum eosdem) recipit sacramentum, eò quòd, quanuis non sit ibi meritoria voluntas, est tamen ibi consensus, & voluntas: nec est simpliciter inuoluntarium, cùm talis reciciat sacramentum exterius: vnde secundum canones iudicandus est baptizatus. & hoc definitum est in decretali Innocentij. In concilio tamen Toletano, vt habetur dist. 45. Sicut non sunt iudæi ad fidem cogendi, ita nec conuersi ab ea recedere permittantur. Ricard. de Media villa in 4. dist. 4. ar. 3. q. 3. idem in substantia dicit, quod S. Thomas. Scotus verò eadem dist. q. 9. ait, Quòd licet ratio diui Thomæ, & Ricardi concludat de quacunque persona priuata, quòd non posit paruulos à talibus auferre, aut iustè baptizare, non videtur tamen concludere de principe, cui in regimine reipublicæ tales sunt subditi. Nam in paruulo Deus maius habet ius dominij, quàm parentes. Vniuersaliter enim in potestatibus ordinatis, potestas inferior non obligat in his, quæ sunt contra superiorem, sicut docet beatus Augustinus de verbis domini homil. 6. & ponitur c. vlt. 2. lib. Si illud iubet potestas quod non debes facere, hanc sanè contemne potestatem, timendo maiorem, quod declarat exemplo de Curatore, & Proconsule: de Proconsule, & Imperatore: de Imperatore, & Deo. Si quis igitur habet regere rempublicam, magis debet quantum in se est, cogere vnumquenque parere domino superiori, quàm inferiori. Si ergo Imperator procurare deberet, vt obediatur Proconsuli, contempto Curatore, si contradiceret Proconsuli, multò magis deberet Princeps zelare pro dominio seruando supremi domini, videlicet Dei: & per consequens (secundum eundem) non modò licet, sed debet Princeps auferre paruulos à dominio parentum, volentium eos educare contra cultum Dei, qui est supremus, & honestissimus dominus, & applicare cultui diuino. Concludit ergo, quòd si Princeps hoc exequeretur cum cautela bona, ne scilicet parentes prius cognoscentes hoc futurum, occiderent pueros suos, & quòd baptizatos faceret religiosè educari; benefaceret. Si supradictæ opiniones benè & rectè expendantur, crederem quòd facilè esset tantos viros ad inuicem conciliare. Quid dicendum de paruulo exposito, si nullum signum sit, aut testimonium, quòd sit baptizatus, an debeat absolutè, aut sub conditione baptizari? Respondet Scotus vbi supra q. 8. quòd debet absolutè baptizari, si nullum testimonium haberi posit per fide dignos, quòd sit baptizatus: si verò aliqua certa signa non inueniantur in eo quod sit baptizatus, & aliqua quòd sit, tutius est in eo baptizando, vti forma illius capitis, extra, de baptismo, & eius effectu, de quibus dubium, & de isto casu loquitur

Leo

Leo de consecra. dist. 4. dicens, Quando nulla extant inditia inter propinquos, & vicinos, quibus baptizati fuisse cognoscantur, agendum est, vt renascantur, ne pereant, in quibus, quod non ostenditur gestum, ratio non finit, vt dicatur iteratum. F Si quæratur, an recipiens baptismum à malo scienter, peccet mortaliter, Scotus q.2. dist.5.4. respondet, quantum ad adultum, quòd ei licet recipere baptismum à præciso, si alius minister haberi nequit, vt expresse innuit beatus Augustinus de bapt. contra Donat. lib.6.cap.5. inquiens. Potest tradere separatus, sicut potest habere separatus, sed vitiosè tradere: ille autem, cui tradidit potest salubriter accipere, si ipse non separatus accipiat: Sicut plerisque accidit, vt catholico animo, & corde ab vnitate pacis non alienato, aliqua necessitate mortis ingruentis in aliquem hæreticum irruerent, & ab eo Christi baptismum, sine illius peruersitate perciperent, & siue defuncti, siue liberati, nequaquam apud eos remanerent, ad quos nunquam corde transierant, quia non animo efficiendi sequaces eorum, susceperunt. Quo verò ad paruulum, si nullus posit non præcisus haberi, & immineat periculum tale, quòd non posset idoneum expectare ministrum, tenetur necessariò quis offerre paruulum suum præciso. Nimis enim durum esset dicere, quòd teneatur illum perpetuæ damnationi committere, cùm posit habere aliquem, qui eum baptizet, ex quo G saluatur à quocunque baptizetur, etiam si paganus baptizaret, de consecra. dist. 4. c.Romanus, & per decretum Eugenij IIII. vbi supra. Si autem loquamur de malo non præciso ab Ecclesia, respondet quòd si sit occultè malus, ita quòd vita eius non sit offendiculo proximo, debet à tali recipere baptismum, cùm propter peccatum occultum, non debeat aliquis in actibus notorijs vitare proximum. Si verò sit notoriè malus, vt publicus concubinarius, tunc aut incumbit sibi ex officio conferre sacramentum, vtpotè quia est Sacerdos, & curatus eius: aut non incumbit, sed est datus, aut vocatus in adiutorium curati. Primo modo non peccat qui recipit baptismum pro se, vel pro paruulo suo, cùm petat vel accipiat debitum: Curatus enim est debitor parochiæ suæ in sacramentis istis ministrandis. Secundo modo si posit habere alium, cui incumbit ex officio baptizare, eò quòd est Sacerdos, licet non sit eius parochus, tunc aut æque malum, aut meliorem: si meliorem, peccat, si ab illo recipit, ex quo non incumbit sibi ministrare sacramenta baptizando, cùm in illo actu non sit sibi subditus. Si æque malum, debet recipere à suo proprio parocho, H cui ex munere sibi demandato incumbit ministrare illud. Sed si nullus alius posit haberi Sacerdos nisi æquè malus isti, posit tamen haberi aliquis bonus laicus, concludit, ex quo officium ministrandi sacramenta in Ecclesia competit Sacerdoti, quòd magis est eligendus malus Sacerdos, quàm bonus laicus. Et si dicatur, quòd secundum beatum Ambrosium de initiandis rudibus, qui faciunt, & quibus faciunt nihil prodest, sed ad iudicium est. Respondet Scotus quòd si hæreticus baptizat paruulum in forma & intentione Ecclesiæ, nihil obest paruulo, nec quantum ad sacramentum, nec quantum ad effectum. Si verò adultum, adhuc confert sibi vtrunq; prædictum, si in eo non est aliquis malus motus, puta assensus in hæresim baptizan- I tis, vel intentio vt fiat eius discipulus: & de istis loquitur beatus Ambrosius. Si iterum obijciatur, quòd cooperans alicui ad peccandum mortaliter, peccat mortaliter, cùm sit contra fraternam charitatem, huiusmodi est recipiens baptismum à malo ministro, &c. Respondetur quòd ille qui petit baptismum à malo Sacerdote, non cooperatur illi directè ad mortale, cùm ab eo petat actum debitum, & in hoc non delinquit, quia nullius malitia excusat eum à soluendo debitum, quo tenetur alteri.

alteri. Ille etiam actus petitus posset solui sine peccato, si baptizaturus contereretur. Vnde quantum est ex actu petentis, magis inducit ministrum ad pœnitendum. Si verò non pœniteat, nihil est imputandum petenti, cùm petat sibi rem debitam. Quæritur vltra, an aliquis debeat ministrare baptismum, quando præsumitur, quòd vergeret in periculum vitæ corporalis suscipientis. Respōdet idem doctor vbi supra q. 3. quòd, aut talis præsumptio ex certis signis est certa, & tunc peccaret mortaliter eum submergendo, vel occidendo: cùm quilibet magis teneatur vitare peccatum L
mortale in seipso, quàm quærere salutem proximi, ex quo ordinata charitas magis sit ad seipsum. Si verò præsumptio illa de morte acceleranda per baptismum non sit certa, sed leuis, & fortè irrationabilis, vt si baptizandus sit in articulo mortis constitutus: subdit, quòd talis conscientia de acceleranda morte est erronea. Ideò tenetur de necessitate salutis (si nullus adsit) baptizare illum, ne damnetur, cùm magis teneatur diligere eius perpetuam salutem, quàm eiusdem vitam corporalem. Nec ille erit irregularis, cùm nulla lex ecclesiastica reddat, quātum ad hoc, irregularem, M
nisi verè homicidam. Quid dicendum de furiosis, & amentibus, qui nunquam habuerunt vsum rationis, nec habent lucida interualla, an debeat eis dari baptismus? Respondent doctores, quòd sufficit quòd baptizans intendat facere, quod Ecclesia facit, & sic ex fide Ecclesiæ sacramentum operatur in illis. Qui verò ex infirmitate, vel aliquo sinistro accidente, de sana mente inciderunt in amentiam, tales iudicandi sunt, secundum voluntatem quam habebant, dum erant sanæ mentis: & ideo si tūc apparuit aliqua uoluntas in eis recipiendi baptismum, dādus est eis in amentia existentibus. Si uerò nulla apparuit in eis uoluntas, non debet eis dari. Amentes autē & furiosi, qui habent lucida interualla, & tempore interualli habent uoluntatem suscipiendi baptismum, debent baptizari, etiam in amentia, si est periculum mortis, aliàs melius est expectare tempus sanæ mentis. Si uerò in interuallo non apparuerit desiderium baptismi, non sunt baptizandi.

Baptismus, diuersimodè figuratur in lege antiqua. Caput. XVII.

HIS quatuor præcipuè figurabatur baptismus, videlicet, circuncisione, A
diluuio, nube, & mari rubro. Vnde Beatus Augustinus lib. 6. contra Iulianum Pelagianum. c. 3. inquit. Baptismum Christi fuisse circuncisione adumbratum his verbis. Quòd sacramentum circuncisionis in figura p̄cesserit baptismatis, quis vel mediocriter sacris eruditus literis ignoret? cum apertissimè de Christo dicat Apostolus ad Coloss. 2. Qui est caput omnis principatus, & potestatis, in quo & circūcisi estis circuncisione nō manu facta, in expoliatione corporis carnis, sed in circūcisione Iesu Christi consepulti ei in baptismo, in quo & cōsurrexistis per fidem operationis Dei &c. Beatus Chrysostomus huic arridendo assertioni, quantum ad typum baptismi ex diluuio, sermone super illud dictum Pauli. primæ cor. 10. Nolo vos ignorare, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, & oēs mare transierunt, dicit. Transitus ille, futuri baptismi typus erat: Oportebat igitur primùm figuram illam bene omnia figurare, quòd omnes ipsam tenerent, sicut, & hic omnes ex æquo participes sunt. Et paulo post. Nam ibi aqua, & hic aqua, lauacrum hic, & ibi pelagus: omnes hic in aquam ingrediuntur, & ibi omnes: iuxta hoc similitudo est. Ibi quidem liberati sunt ex Aegypto per mare, hic autem ab idololatria: & ibi quidem Pharao submersus est, hic autem diabolus: ibi Aegyptij, hic autē

vetus

vetus homo peccati defoditur. Magna est cognatio figuræ ad veritatem: neq; enim omnino alienum oportet esse typum à veritate: alioqui non esset typus: neq; omnino adæquari debet veritati, cùm veritas ipsa foret. Maiora tamen, & excellentiora nostra sunt, quia à veritate, quæ figuræ p̄stat, & imagini. Ioan. Damasce. lib. 4. c. x. idem sentit cùm dicit. Primum baptisma fuit diluuij in abscissionem peccati. Secūdum quod per mare, & nubem: signū erat nubes, spiritus: mare verò p̄ferebat aquā. Clictoueus in additionibus ad Cyrilli cōmentaria in Ioannem ad locum illum. Hæc cum dixisset, expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum super oculos eius, & dixit ei, vade ad natatoria Siloe, quod interpretatur missus, abijt ergo, & lauit, Ioan. 9. Erudite declarat baptismi sacramentum, multis ante figuris fuisse p̄figuratum, & p̄nuntiatum, atq; in euangelica lege multa virtute exhibitum. Aquis, inq̄t, diluuij totius mundi expiata sunt peccata: & qui in Arca reconditi erant, per aquā salui facti sunt. Id baptismi typum gessit, per quem sordes omnes peccatorum deponuntur, & vitæ vetustas tollitur: de quo primæ pet. 3. In diebus, inquit, Noe, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam, quod & nos nūc similis formæ saluos facit baptisma. Insuper populus Israel duce Moyse, Mare rubrū sicco pede pertransijt, submersis ibidem Aegyptijs: quòd per baptismi susceptionem totam diabolicæ prauitatis cohortem à nobis expelli insinuat. Nosq; in Christo regeneratos, à durissima eius tyrannide, Dei gratia liberari, Testem huius habemus Paulum primę cor. x. dicētem, Nolo vos ignorare fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in Mari. Beatus verò Ambrosius lib. pri. de sacramētis. c. 6. dicit, Baptismum præfiguratum fuisse per transitum maris rubri. Quid præterea populus Israeliticus, Iosue ductu, iordane traiecto, vbi etiam aquæ, hinc atq; hinc immotę constiterant, & mediū p̄buerant iter, Iosue. 3. in terram promissionis perductus significat? nisi Christo auctore quicunq; baptizati sacramentum ritè susceperint, in terram viuentium tādem peruenturos? Quid Naaman Syrus septies in iordane ablutus, & à lepra mundatus nobis innuit, 4. reg. 5. nisi baptismo Christi lotos, ab omni prorsus animæ lepra, peccatoq; purgari? Quid deniq; aqua expiationis, secundum legis ritum, tollēs immūditiam ex contactu morticinorum contractam, denotat, nisi aquam baptismi omnē penitus animi impuritatem abstergētem? Hanc planè aquam Dominus per Ezech. 36. c. promisit dicens. Effundam super vos aquam mūdam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, vidit etiam eam cum dixit. Vidi aquam egredientem de templo à latere dextro, & omnes ad quos peruenit aqua ista, salui facti sunt. Deniq; hanc effudit latus Christi transfixum in remissionem peccatorum: qua sanctificata est ecclesia, & à maculis emundata. Postremò hanc baptismi gratiam p̄signauit probatica piscina: in quam, post aquæ ab Angelo motionem, descendens, quacūq; tenebatur ægritudine languidus, illico sanabatur. Multa alia de hoc fidei sacramēto dici possent, quæ breuitatis causa omitto.

Confirmatio quid sit, & quomodo est sacramentum legis nouæ. Cap. XVIII.

A Otandum q̄ hic non sumitur confirmatio pro constanti firmitate in bono, eo modo quo beati dicuntur confirmati, sed pro quadam vnctione; Vnde sic definitur à Scoto. 7. dist. 4. q. pri. Sacramentum confirmationis est vnctio hominis viatoris, aliqualiter consentientis, vel libero arbitrio nunq̄

nunq̃ vſi; facta in fronte in figura crucis cum chriſmate ſanctificato, & hoc à miniſtro idoneo ſimul cum intentione debita inungente, & verba certa proferẽte, ſignificans efficaciter ex inſtitutione diuina, ac conferens ſicut alia ſacramẽta, vt inquit decretum Eugenij IIII. vnctionem animæ per gratiam roborantem ad confitendũ cum conſtantia fidem Chriſti. Materia proxima eſt vnctio facta in fronte in figura crucis cum chriſmate ſanctificato. Materia verò remota eſt ipſum chriſma compoſitum ex oleo oliuæ, & balſamo. Forma verò eſt, Signo, vel conſigno te ſigno crucis: confirmo te chriſmate ſalutis, vel ſanctificationis, in nomine patris, & filij & Spiritus ſancti. Suſcipiens eſt viator aliqualiter conſentiens, ſi ſit adultus, vel libero arbitrio nunq̃ vſus, ſi ſit puer, vt dictum eſt de baptiſmo: ſecundum determinatam partem, videlicet frontẽ. De miniſtro dicetur infra, ex parte cuius requiritur vltra debitam intẽtionem, ſimultas in exequendo vtrunq; actum, videlicet vnctionem, & formæ prolationem. Per verba verò ſequentia, videlicet, efficaciter ſignificans, & cætera, intelligitur illud quod eſt formale in hoc ſacramento. Et quod vltimò additur, ſcilicet Vnctionem interiorem, denotat correlatiuum illius relationis. Et ſi dicatur ꝙ Chriſtus non inſtituerit huiuſmodi formam, cùm per inſufflationem dederit diſcipulis Spiritum ſanctũ, & in linguis igneis, vt patet Io. 20. & Act. 2. Apoſtoli etiam non vtebantur huiuſmodi forma, ſed impoſitione manuum. Reſpondet, idem Doctor, quòd Chriſtus ſuam non alligauit potẽtiam ſacramentis, ideò ſiue in terra exiſtens, ſiue in cælo, potuit confirmare Apoſtolos ſine huiuſmodi materia, & forma, cum Apoſtolis etiam in primitiua eccleſia potuit diſpenſare, præcipuè, quia in confirmatione ab eis collata, erant aliqua ſigna ſenſibilia, vt deſcenſus Spiritus ſancti ſuper confirmatos, & donum linguarum. Ceſſantibus tamen dictis miraculis, miniſtri hanc materiam, & formam ſeruare debuerunt. Supponitur enim tanq̃ verũ hoc ſacramentum inſtitutum fuiſſe à Deo: licet tempus & modus dictæ inſtitutionis in ſcriptura non legatur. Multa enim ſunt tradita auctoritatiuè à Chriſto eccleſiæ ꝑ Apoſtolos, quæ tamen in ſcriptura non legimus. Vnde Beatus Auguſtinus epiſtola. 108. inquit, Quòd non omnia quæ facta ſunt ab Apoſtolis ſcripta inueniuntur, veruntamen facta eſſe ex cęteris documentis probantur. Idem dicit Damaſcenus lib. 4. c. 4. vbi loquens de adoratione imaginum ait. Eſt autem nobis tradita hęc traditio, quòd oportet ad orientem adorare crucem, & alia plurima his ſimilia. Si iterum quæratur, an Sacerdos ſimplex poſſit hoc ſacramentum conferre, Videtur quòd ſic, iuxta. c. Peruenit diſt. 95. vbi Beatus Gregorius Ianuario Epiſcopo ſcribens, inquit. Peruenit ad nos quoſdam ſcandalizatos, ex eo quòd Presbyteros tangere chriſmate, eos qui baptizati ſunt prohibuimus. Et ſequitur. Si omnino de hac re aliqui contriſtentur, vbi Epiſcopi deſunt, vt Presbyteri etiam in frontibus baptizatos chriſmate tangere debeant, concedimus. Sanctus Thomas in 3. parte ſummæ. q. 72. art. 11. arridens dictæ ſententiæ, inquit, quòd Papa in eccleſia habet poteſtatis plenitudinem, ex qua poteſt quædam, quę ſunt ſuperiorum ordinum, committere quibuſdam inferioribus: ſicut quibuſdam presbyteris concedit conferre minores ordines, quod pertinet ad poteſtatem Epiſcopalem, & ex hac plenitudine poteſtatis conceſſit Beatus Gregorius Papa, quòd ſimplices Sacerdotes hoc ſacramentum conferrent, quãdiù ſcandalum tolleretur; Euſebius tamẽ Papa, vt habetur in. c. Manus, de conſecra diſt. 5. inquit, Manus impoſitionis ſacramentum, magna veneratione tenendum eſt, eo ꝙ ab alijs perfici non poteſt, niſi à ſummis Sacerdotibus, Neq; tempore Apoſtolorum ab alijs, q̃

Apoſtolis

Apostolis legitur, aut scitur peractum esse, Neq; ab alijs, quàm qui eorum locum tenent, vnq̃ perfici potest, aut fieri debet, Nam si aliter p̃sumptum fuerit, irritum habeatur & vacuum, & inter ecclesiastica non reputabitur sacramenta. Vnde in
F concilio Tridentino titulo de confirmatione, canone. 3. dicitur. Si quis dixerit sanctæ confirmationis ministrum ordinarium nõ esse solum Episcopum, sed simplicem Sacerdotem, Anathema est. Si quis uelit saluare beatum Gregorium, posset respondere, ꝙ præsumendum est tantum Pontificem non errasse in dicta dispensatione. Pro quo adduci potest in simili beatus Bernardus de præcepto, & dispẽsatione circa finem, respondens suis monachis, ac dicens. Postulastis absolui vobis, cur B. Gregorius, nescio quem Venantium, habitum monachalem, quem piè susceperat, impieq; reiecerat, non solum resumere non coegit, sed etiam omnem legitur indulsisse communionem apostatæ perduranti, post multa respondet sic. Certus sum enim, siue in suo abundauerit sensu, siue in Dei Spiritu, sicut & in cæteris, ita & in hoc extitisse fidelem, uidelicet in dispensando, quod præ manibus erat. Viguerius uerò in suis institutionibus de sacramento confirmationis, ver. 3. nititur hoc modo defendere beatum Tho. dicens. Quòd ad plenitudinem potestatis Papæ, non solùm pertinet disponere, & ordinare ea quæ sunt duntaxat iurisdictionis, uerùm & ea quæ sunt sacramentorum, inquantum illa præcise concernunt corpus Christi mysticũ. Et ideò
G sicut potest aliquam uariationem facere circa materiam matrimonii illegitimando personas, ut in gradibus consanguinitatis, ita ꝙ si post illegitimationem attentent contrahere, matrimonium est nullum. Pari modo Papa aliquam immutationem facere potest circa ministrũ sacramenti, in his tantùm quæ spectant ad corpus Christi mysticum, ut sunt confirmatio, & quatuor ordines minores, qui ex se non habent ordinationem directam, & immediatam ad corpus Christi, sicut habẽt ordines superiores, qui quidem habent ordinationem directam, & immediatam præparandi, & præsentandi materiam eucharistiæ. Confirmatio uerò, & quatuor ordines minores habent tantùm ordinationem ad corpus Christi mysticum, ideò ad plenitudinem potestatis Papæ pertinet illa committere etiam inferioribus ministris: sicut Rex potest committere receptionem, & consignationem militum, non solùm ducibus principalibus, uerùm, ex causa, Centurioni. Neq; hoc Papa faciẽdo tollit, quin Episcopus sit ordinarius minister huius sacramenti, nec mutat ministrum, non enim
H quando simplex Sacerdos fit Episcopus, recipit nouum characterem, sed character eius secũdũ sanctũ Tho. & dictũ Vigueriũ extenditur: & illa extensio, in his quæ p̃tinent ad corpus Christi mysticum, spectat ad Papam, quæ per solam cõmissionem absq; consecratione fieri potest. Et sic resolutoriè dicit, ꝙ minister determinatus sacramenti confirmationis, & quatuor minorum ordinum iure diuino est Episcopus, uel simplex Sacerdos ex commissione plenitudinem potestatis habentis. Quæ commissio erit mista ex potestate ordinis, & plenitudine potestatis iurisdictionis, quam non habent Episcopi. Eusebius Papa loquitur de ministro ordinario, simplex uerò Sacerdos, sine commissione Papæ nihil faceret, etiam ꝙ attentaret. Scotus uerò ubi supra, adducit aliquot modos respondendi supradictæ obiectioni, & uidetur approbare ultimum, uidelicet, ꝙ à principio non licuit Sacerdoti simplici, Papa tamen potuit quemlibet sacerdotem illius regionis, ex suæ potestatis plenitudine facere Episcopum, quantum ad istum actum, quod tamen nõ sic intelligitur, ꝙ gradus Episcopalis possit diuidi, & una pars sine alia conferri. Nam, aut fecit eos Episcopos, aut nõ, si sic, contulit omnem potestatem ad hunc gradum pertinentem, si non, tunc cõcessit non

fit nõn Epiſcopo ꝙ confirmaret,ut dicit Biel.7.4.q. unica. Sed intelligit Scotus, ꝙ fecit eos uerè Epiſcopos: Tamen quantum ad omnes alios Epiſcopales actus, poteſtatem præcepto reſtrinxit,& hunc ſolum actum confirmandi liberè conceſſit, propter ſcandalum uitandum. Iſta tamen reſponſio non placet Domino Franciſco de Mayronis.7.4. dicenti,ꝙ per literas non datur ordo Epiſcopalis,licet iuriſdictio dari poſſit. Præfatus tamen Biel. aliter uidetur dicere,uidelicet, ꝙ beatus Gregorius conceſſit,non poteſtatem tradendo,ſed factum tolerando, propter turbationem,& ſcandalũ uitãdũ. Ego uerò,tũ propter auctoritatẽ diui Ber. ſuperius adductã, tum etiam propter ſupradictas rationes, quę ſatis mouent,non auderem dicere, ꝙ tãtus ſanctus,& Doctor,diuus uidelicet Gregorius, pro ſcandalo uitando tacuiſſet ueritatem,& dediſſet auctoritatem ſacerdotibus præfatis confirmandi,ſi ex iure diuino ad ſolos Epiſcopos huiuſmodi actus confirmandi ſpectaret. Cùm utilius ſcandalum naſci permittatur, quàm ueritas relinquatur, extra de regulis iuris. Ante tamen mille centum annos in Carthaginenſi.3.&.4. & Toletano primo, conciliis, poſtea uerò in Anthiſiodoreñ.& Bracharenſi fuit conſtitutum,ut ne quiſquam alius præter Epiſcopum Chriſma conſecrare auderet,quod etiam à Leone Põtifice cautum eſt, dum ad Germaniæ, & Galliæ ſcribit Epiſcopos, epiſtola. 88.

De materia,& forma huius Sacramenti. Caput. XVIIII.

Præſuppono (ut inquit diuus Bonauentura in.7. diſt. 4. circa literam) ꝙ confirmatio eſt ad corroborationem fidei, & euchariſtia ad augmentũ charitatis,quia ibi eſt ſignum confeſſionis fidelis,hic unionis. Similiter ꝙ dicta confirmatio,ſit legis nouæ ſacramentum. Vnde Auguſtinus lib. .2.contra literas Petiliani.c. 104.Vocat illud ſacramentum chriſmatis,quód quidẽ, inquit,in genere ſignaculorum ſacroſanctum eſt,ſicut ipſe baptiſmus. In lib. etiam Conciliorum extat epiſtola ſancti Fabiani Papæ,& martyris,quam ſcripſit ad Epiſcopos orientales, in qua teſtatur,ꝙ poſtquam cęnauit Dominus cum diſcipulis, & lauit pedes eorum, chriſma conficere docuit,ſicut,inquit, à ſanctis Apoſtolis, prædeceſſores noſtri acceperunt,nobiſq; reliquerunt. Beatus etiam Cyprianus librum edidit de chriſmate. De hoc ſacramento Melchiades Papa, ſcribens ad Hiſpaniarum Epiſcopos,ait. De his ſuper quibus rogaſtis nos,uos informari,utrum ſit maius ſacramentum, manus impoſitio Epiſcoporum,an Baptiſmus. Dicimus ꝙ utrũq; magnum eſt ſacramentum,quod Chriſtus,ut inquit ſanctus Thomas,in.3. parte.q.72. art. pri. Inſtituit,non exhibendo,ſed promittendo,ſecundum illud Ioan. 16. Si nõ abiero paracletus non ueniet ad uos, ſi autem abiero mittam eum ad uos. Et hoc ideò,quia in hoc ſacramento datur plenitudo Spiritus ſancti, quæ non erat danda ante Chriſti reſurrectionem,& aſcenſionem, ſecundum illud Ioan. 7. Nondũ erat Spiritus datus,quia Ieſus nondum erat glorificatus. Et licet Dominus Alexãder de Ales, in.4. parte ſuæ ſummæ.q. 34. mem. primo,dicat. Quòd poſtquam apoſtoli, qui erant baſes Eccleſiæ,& à Domino prælati,& à Spiritu ſancto cõfirmati, defecerunt, inſtitutum fuit hoc ſacramentum Spiritus ſancti inſtinctu, in Concilio Meldenſi,quantum ad formam uerborum,& materiam elementarem, cui etiam Spiritus ſanctus contulit uirtutem ſanctificandi,hæc tamen opinio communiter non tenetur,ſed ſupradicta. Si quæratur,an modo chriſma ſit materia determinata huius ſacramenti. Reſpondet Beatus Gregorius in regiſtro. Presbyteri baptizatos infan-

A B C D (marginal letters)

P tes ſignare

tes ſignare in frontibus ſacro chriſmate non præſumant. Et hoc non propter aliud, niſi quia chriſma eſt conueniens materia huius ſacraměti. Et ratio eſt ſecundũ beatum Tho. ubi ſupra ar. 2. quia in hoc ſacramento datur plenitudo Spiritus ſancti ad robur ſpirituale, quod competit perfectæ ætati. Homo autem cùm ad perfectam ætatem peruenerit, incipit iam cõmunicare actiones ſuas ad alios, antea uerò, quaſi ſingulariter ſibiipſi uiuit. Gratia uerò Spiritus sancti in oleo deſignatur: unde Chri-
E ſtus dicitur eſſe unctus oleo lętitię, propter plenitudinem Spiritus sancti, quam habuit. Et ideò oleum competit materię huius sacramenti. Admiſcetur autem balſamum propter fragrantiam odoris, quę redundat ad alios, de qua. 2. cor. 2. Chriſti bonus odor ſumus Deo. Et licet multa alia ſint odorifera, pcipuè tamen accipitur balſamum, eò ꝙ pręcipuũ odorẽ, & incorruptionẽ pręſtat: de quo Eccleſiaſtici. 24. Quaſi balſamum nõ miſtum odor meus. Vnde Scotus in fine queſtionis primæ diſt. 7. 4. inquit, ꝙ Balſamo corpora mortuorum condiuntur, ne putrefiant, ideò ſignificat incorruptionem. Per illam ergo materiam ſcilicet chriſma confectum ex oleo & balſamo, ſignificatur, ꝙ confirmatus debet habere munditiam, charitatem, & bonam famam: cùm ſine iſtis non ſit multum utilis cõfirmatio fidei chriſtianę, hæc ille. Rabanus de naturis rerum lib. 18. c. 6. inquit. Balſamum in chriſmatis confectione liquori oliuę admiſceri, ac Pontificali ſolet benedictione conſecrari: quatenus fide-
F les omnes impoſitione manus ſacerdotalis, qua Spiritus ſãctus accipitur, hac unctione ſignentur. Subdit tamen beatus Tho. ubi supra. Quòd Chriſtus ex poteſtate excellentię, quam habet in sacramẽtis, contulit Apoſtolis rem huius ſacramenti, ideſt plenitudinem Spiritus ſancti, ſine ſacramento, eò quòd ipſi primitias Spiritus ſãcti acceperunt, ſicut dicitur ad Rom. 8. Nihilominus tamen aliquid cõforme chriſmati exhibitum fuit Apoſtolis ſenſibiliter in collatione Spiritus ſancti. Quòd enim ſenſibiliter Spiritus sanctus ſuper eos deſcenderit in ſpecie ignis, ad eandem ſignificationem refertur, ad quam oleum, niſi ꝙ ignis habet uim actiuam, oleum autem paſſiuam, inquantum eſt materia, & fomentum ignis, quod ſatis conueniebat, cùm per Apoſtolos gratia Spiritus ſancti eſſet ad alios deriuãda. Super Apoſtolos quoq; Spiritus ſanctus deſcendit in figura lingue: quod ad idem ſignificãdum refertur, ad quod balſamum: niſi ꝙ lingua per locutionem eſt communicatiua ad alterum, Balſamum uerò per odorem: quia, uidelicet Apoſtoli replebantur Spiritu sancto, ut fidei doctores, alii uerò fideles, ut operatores eorum, quę pertinent ad ędificationem fidelium. Similiter etiam ad impoſitionem manus Apoſtolorum, & eorum prędicationem deſcendebat Spiritus sanctus super fideles, in uiſibilibus ſignis, quemadmodum à principio deſcenderat super eoſdem Apoſtolos. Vnde beatus Petrus act. xi. inquit. Cùm cœpiſſem loqui, cecidit Spiritus sanctus super eos, ſicut & in nos ab initio. Et ideo nõ erat neceſſaria senſibilis materia sacramẽtalis, ubi senſibilia ſigna miraculoſè exhibebãtur diuinitus. Vtebantur tamen Apoſtoli communiter chriſmate in exhibitione ſacramenti, quando huiuſmodi uiſibilia ſigna non apparebant. Vnde beatus Dionyſius. c. 4. Eccleſia. hierar. ait. Eſt quędam perfectiua operatio, quam Duces noſtri (ideſt Apoſtoli) chriſmatis hoſtiam nominant. Hęc etiam for-
G ma, uidelicet Conſigno te ſigno crucis & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, conuenit huic ſacramẽto, ſecundum pręfatum Dominum Alexandrum, ubi ſupra mem. 2. ar. 2. Et ratio eſt ſecundum eundem, quia hoc ſacramentum eſt ad conferendum robur chriſtiano, & ad confitendum uiriliter fidem Chriſti coram inimicis eiuſdem: ad quam confeſſionem tria ſunt neceſ-

ſaria

ſaria,quæ miniſtrant robur confitenti. Primum eſt notitia incommutabilis ueritatis: quæ tenet rationem in rectitudine,ne declinet à ueritate per deuium erroris, quod exprimitur, cùm dicitur,in nomine Patris, & Filij,& Spiritus ſancti. Secundũ eſt memoria mortis Saluatoris,in qua ipſe per crucem de noſtræ ſalutis aduerſariis, triumphauit,ad Col. 2. quæ excitat ad inſurgendum contra hoſtes fidei, quod exprimitur,cùm dicitur,ſigno crucis. Vltimum eſt unctio ſpiritualis, quæ uirtutẽ miniſtrat ad pugnandum,ut quaſi fortis,& inuincibilis Athleta,pro Chriſti fide dimicet confirmãdus, & hoc per acceſſum,& conſtantiam uoluntatis, quod exprimitur, cùm dicitur, Chriſmate ſalutis. Ad hæc dico ſecundum Caetanũ ſup. q.72.3.partis ſancti Tho. ꝙ chriſma,non eſt ita materia neceſſaria ſacramenti confirmationis ſicut aqua baptiſmi,quoniam ſine balſamo confirmatio tradita ualet,ſine aqua uerò non ualet baptiſmus. Et de hoc ſecundum eum extat textus clarus, extra de ſacramentis non iterandis.c. Paſtoralis, ubi queritur,ſi confirmationis ſacramentum, in eo debeat reiterari,qui per errorẽ fuit,non chriſmate,ſed oleo delinitus, & reſpondet,ꝙ non eſt aliquid iterandum,ſed cautè ſupplendum,quod incautè fuerat preter miſſum. Ex quo apparet ſacramentũ confirmationis quò ad ſubſtantialia fuiſſe cõpletum ſine balſamo,fuiſſet ſiquidem alioqui reiterandum,ſine balſamo collatum. Vnde intelligimus chriſma eſſe regularem materiam confirmationis de neceſſitate ꝓcepti,& non de neceſſitate ſacramenti.Accedit ad hæc,ꝙ chriſmatis nomen,quod ſecundum Diony. Apoſtoli impoſuerunt huic ſacramento, non ſignificat balſamũ; ſed unctionem, cui oleum ſufficit,hæc ille. H

Hoc cõfirmationis Sacramẽtum imprimit characterem, ꝓſupponit baptiſmũ, & gratiam gratum facientem confert. Caput. XX.

VO ad primum dicit diuus Tho. in. 3. parte.q.72.ar. 5. ꝙ ſicut baptiſmus eſt quædam ſpiritualis regeneratio in uitam chriſtianam, ita confirmatio eſt quoddam ſpirituale augmentum, promouens hominẽ in ſpiritualem ætatem perfectam. Vnde ſicut in uita corporali, alia eſt actio hominis ſtatim nati,& alia cùm ad perfectam ætatem peruenit, ita per ſacramentũ confirmationis datur homini ſpiritualis poteſtas ad quaſdam alias actiones ſacras; ꝓter illas ad quas datur ei poteſtas in baptiſmo.Nam in baptiſmo accipit homo poteſtatem ad ea agenda,quæ ad propriam pertinent ſalutem, ſed in confirmatione accipit homo poteſtatem ad agendum ea, quæ cõcernunt pugnam ſpiritualem cõtra hoſtes fidei,ut patet in exemplo Apoſtolorum,qui antequàm plenitudinem Spiritus ſancti acciperent,erant in cęnaculo perſeuerantes in oratione: poſt uerò acceptum in die Pentecoſtes Spiritum ſanctum,egreſſi,non uerebantur publicè fidem fateri coràm inimicis crucis Chriſti,& tyrannis. Manifeſtum eſt etiam ꝙ in confirmatione imprimitur character,ſicut & in quolibet alio ſacramento, quod nõ iteratur, ut tenent omnes Theologi, & decretũ Eugenii quarti pro doctrina Armenorum. Dominus autem Franciſcus Mayro,ubi ſupra, inquit, ꝙ character eſt ſignum quoddam ſpirituale in anima noſtra ad ornatum ordinatum. Proprietates uerò characteris ſecundum eundem ſunt quatuor. Eſt enim ſignum repręſentatiuum illius,ad cuius inuocationem imprimitur,quæ eſt beata trinitas unus Deus. Eſt ſignũ rememoratiuum ad reducendum ad memoriam actus pręteritos. Eſt ſignũ aſſimilatiuum: cùm homines eiuſdem exercitus habeant ſignum conforme. Eſt poſtremò

ſignum diſtinctiuum, cum diſtinguat nos ab aliis, qui non ſunt eiuſdem religionis. Et licet ſupernaturaliter imprimatur, naturaliter tamen ſignificat illud, cuius eſt ſignum, nec anima coniuncta corpori poteſt tale ſupernaturale donum
C in ſeipſa cognoſcere. Anima tamen ſeparata, ſi intuitiuè cognoſcere poſſit animam noſtram, poteſt conſequenter cognoſcere omnia, quæ in ea ſunt, & multò magis angeli, ſiue boni, ſiue mali, ex cuius cognitione, Spiritus (ſecundum eundem Doctorem) poſſet uenire diſcurſiuè in cognitionem trinitatis, cum ipſam ratione imaginis naturaliter repręſentet. Impoſſibile eſt enim cognoſcere Cęſaris imaginem, ut imago illius eſt, quin cognoſcat Cęſarem. Tria igitur ſacramenta ſunt quæ non iterantur, ut baptiſmus, confirmatio, & ordo: & iſta tria imprimunt characteres, qui non ſunt eiuſdem speciei: cum ad aliquid se extēdat unus, ſcilicet baptiſmalis, ad quod non ſe extendit alius, scilicet sacerdotalis, sunt enim ſicut species intelligibiles in anima. Ex natura tamen eorū non eſt ordo eſſentialis inter iſtos characteres, ſed ex inſtitutione diuina, qualis eſt inter characterem baptiſmi, & confir-
D mationis. Ad ponendum eoſdem characteres, non modo habemus auctoritatem omnium Theologorum modernorum, ſed & ſanctorum, & ꝓcipuè characterē baptiſmalem. Vnde beatus Dionyſius de eccleſiaſtica hier. c. 2. dicit, Epiſcopus baptizans confert ſacramentum & ſignum: per ſignum intelligens characterem. Damaſce. quoque in. 4. c. primo inquit. In sacramento baptiſmatis datur gratia & ſignum. Auguſtinus etiam de baptiſmo contra donatiſtas lib. 6. ait. Quando aliquis reducitur foris, recipit Dominicum characterē. Et paulo poſt, ab hęreticis baptiſmum recipiens, à lupo characterem recipit. Innocētius quoque extra de baptiſmo, & eius effectu .c. Maiores, affirmat, ꝙ fictus recipit characterem. Character uerò
E ponitur ad ornandum, ſicut cętera dona. Nec facit ad ſubſtantiam actus: sed ſicut homini dantur arma ad defendendum, & deferendum ſignum, & diſtinguendum, ita & character ex inſtitutione diuina, vt dicit supradictus Doctor. Character eſt indelebilis, ſed non ſimpliciter, poteſt enim per illum annihilari de potentia abſoluta, per quem creatur & animæ infunditur, de potentia tamen ordinata non annihilatur, sed remanet etiam in inferno ad damnatorum contumeliā. Dico ultra ꝙ character non eſt totalis cauſa non iterationis, sed uirtus sacramentorum, cùm ſint ſufficienter efficacia ad ſuum effectum in vno actu. Character etiam propter auctoritatem Eccleſię eſt forma realis, & abſoluta, quia eſt principium aſſimilatiuum, diſtinctiuum, & repręſentatiuum: quę tria conueniunt tantum formæ reali & abſolutæ: & poſſet poni in prima specie qualitatis. Quòd autē character confirmationis, pręſupponat characterem baptiſmalem, affirmat Rabanus in libro de inſtitutione clericorum dicens. Nouiſſimè à ſummo Sacerdote per impoſitionem manus para-
F cletus traditur baptizato, ut roboretur per Spiritum sanctum ad intrepidè confitēdum fidem Chriſti. Dicit enim ſanctus Tho. ubi supra ar. 6. Quod ſi aliquis non baptizatus cōfirmaretur, nihil reciperet: sed oporteret eum iterato confirmari poſt baptiſmum. Vnde ſicut nullus poteſt promoueri ad ætatem perfectam, niſi primò fuerit natus, ita nullus poteſt ſacramentum confirmationis accipere, niſi prius fuerit baptizatus. Quòd autem hoc ſacramentum conferat gratiam gratum facientē, patet per Melchiadem Papam dicentem, Spiritus sanctus in fonte baptiſmi plenitudinem tribuit ad innocentiam. In confimatione augmentum præſtat ad gratiā. Ideo concludit diuus Tho. ubi supra ar. 7. Quòd in hoc ſacramento datur Spiritus ad robur, ſicut Apoſtolis datus eſt in die Penthecoſtes act. 2. & dabatur baptizatis ꝑ

ꝑ impoſitionem

per impositionem manuum Apostolorum, Act.8. Datio autem Spiritus sancti, non est sine gratia gratumfaciente. Quia ergo hoc sacramentum auget gratiam, ideo non debet dari, nisi per pœnitentiam reparatis. Vnde in Aurelianen. concilio declaratum fuit, vt ieiuni ad confirmationem veniant, & moneantur, quòd prius confiteantur Sacerdoti peccata sua, vt mundi donum Spiritus sancti valeant accipere, quia tunc virtus talis sacramẽti in adultis prædispositis addit ad gratiam baptismalem tres effectus, quorum primus est character, secundus robur, & firmitas ad pugnandum contra inimicos, tertius est deletio alicuius partis pœnę peccatorum, post baptismum commissorum: & vltra istos effectus auget gratiam baptismalem. Sed quia isti effectus non sunt eiusdem speciei cum aliis effectibus gratiæ baptismalis, ideo dicitur alia gratia sacramentalis. G H

Sacramentũ hoc non est simpliciter necessarium, & est conferendum in fronte, confirmandus etiã ab alio teneri debet, nec aliqua irregularitas in iure incurritur propter eius iterationem. Cap. XXI.

AD primam partem respondet Scotus 7. dist. 4. q. 2. dicendo, quòd hoc sacramentum non est simpliciter necessarium ad salutem. vnde Mar. vlt. dicitur, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. & de consecr. dist. 5. c. Spiritus, habetur, quòd baptizatus per solum baptismum saluatur. Est tamen necessarium adulto, sic quòd non contemnat, sicut habetur ext. de sententia excommunicationis, vbi glo. inquit, Quòd non est plenus christianus, qui contemnit. & quando dicitur vbi supra de consecra. dist. 5. Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum post baptismum Spiritum sanctũ suscipere debent, ut pleni christiani inueniantur. Respondet Scotus, quòd loquitur de adulto, qui debet suscipere, idest non contemnere, & pro tempore congruo recipere in effectu. Iudicaretur enim ibi contemptus, si omnimoda oportunitate oblata non susciperetur. Peccarent enim mortaliter qui ex contemptu expresso, vel interpretato, omitterent Spiritus sancti plenitudinem ad firmiter, & publicè confitendum fidem: cùm nõ sufficiat interius credere, sed oportet etiam fidem exterius protestari, iuxta illud ad Rom. 10. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, à qua confessione propter verecundiam impediri possunt: cõtra quam ordinata fuit confirmatio. Hoc sacramentum non solùm potest dari viris adultis, sed & mulieribus, ac paruulis. Vnde Act. 2. dicitur, quòd Spiritus sanctus adueniens repleuit totam domum, vbi erant viri, mulieres, & paruuli: vt colligitur ex primo c. dicti libri. Et quanuis in mundanis agonibus, vt inquit Chryso. in homil. de Machabœis, Aetatis forma, generisq; dignitas requiratur, ideo seruis, mulieribus, ac pueris denegãtur. In cœlestibus tamen omni personæ, ætati, sexui, indiscreta facultate, stadium patet. Multi etiam in puerili ætate propter robur Spiritus sancti vsque ad sanguinem fortiter pugnauerunt pro Christo. & pueri confirmati decedentes, maiorem gloriam consequuntur, sicut & hic maiorem gratiam. Morituris etiam hoc sacramentum dandum est, non quidem propter periculum vitæ præsentis, sed vt in resurrectione perfecti appareant: secundum illud ad Ephe. 4. Donec occurramus in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Est etiam conueniens, respondendo ad tertiam partem tituli, vt confirmandus habeat tenentem vel leuantem. Quia si aliquis de nouo natus indiget instructore in his quæ pertinent A B C

D ad conſeruationem vitæ: quanto magis illi qui aſſumuntur ad pugnandum, eruditoribus indigent, à quibus inſtruantur de his quæ pertinent ad modum certaminis? Vnde in.c.ſi quis 30.q.4.dicit. Si quis ex vno coniugio, filium aut filiam alterius, de ſacro fonte ſuſceperit, aut ad chriſma tenuerit, ambo & vir, & vxor compatres exiſtunt parẽtibus infantis, quia vir, & mulier caro vna effecti ſunt. Et quia qui erudire habet alium, oportet eum eſſe eruditum; ideó non debet quis, alium tenere in confirmatione, niſi ſit ipſe confirmatus: quia licet per baptiſmum factus ſit membrum eccleſiæ, nondum tamen eſt aſcriptus militiæ chriſtianæ: & ideò Epiſcopo tanq̃ duci exercitus per alium militiæ aſcriptum exhiberi debet. Nec refert, an tenẽs ſit maſculus, vel fœmina: cum ſcriptum ſit ad Col. 3. In Chriſto Ieſu, neq; maſculus, neq; fœmina. Quo ad ſecundum in titulo huius capitis poſitum, an ſcilicet ſit in fronte hoc ſacramentum conferendum, Rabanus in lib. de inſtitutione clericorum, reſpõdet. Signatur baptizatus in ſummitate capitis per ſacerdotem, per Pontificem verò in fronte. Sanctus Tho. vbi ſuprà ar. 9. Aſſignat duplicem, quo ad hoc, congruentiam. Primam, quia inſignitur chriſmãdus ſigno crucis, ſicut miles ſigno Ducis. Signum autem debet eſſe euidens, & manifeſtum. Inter omnia autem corporis loca frons eſt notoria, q̃ quaſi nunq̃ obtegitur. Ideò linitur confirmandus chriſmate in fronte, vt in manifeſto cõfiteatur ſe eſſe chriſtianum: ſicut, & Apoſtoli poſt acceptam Spiritus ſancti plenitudinem, ſe manifeſtarũt, qui prius in cœnaculo latebãt. Secundam, quia aliquis impeditur à libera nominis Chriſti cõfeſſione propter duo, videlicet, aut propter timorem, aut propter verecundiam: vtriuſq; ſignum maximè manifeſtatur in fronte, tum propter propinquitatem imaginationis, tum etiam quia ſpiritus à corde directè ad frontem aſcendunt. Vnde verecundati, erubeſcunt, timentes verò palleſcunt. 4. Ethi. Et ideò in fronte ſignantur chriſmate, vt neq; ob timorem, neq; ob erubeſcentiam, nomen Chriſti palàm confiteri pertimeſcant. Ad vltimum quod tangitur in titulo huius capitis. Qua ſcilicet pœna plectuntur hoc iterantes ſacramentum: Reſpondet Sco. vbi ſupra.q. 5. ꝙ vniuerſaliter nulla pœna canonica, quæ non eſt inflicta à Papa condente ius incurritur eo ipſo. Nec propter argumenta exponentium Canonem, ſiue à ſimili, ſiue à cõtrario ſenſu, eſt aliquis tali pœna plectendus. Poſſunt enim exponere ius conditum, non tamen condere nouũ per ſuas expoſitiones. Vnde Innocentius, qui tamen fuit Papa, cum magnum opus compoſuiſſet exponendo ius canonicum, & ſciſcitatus fuiſſet, quale robur vellet illud opus habere, dixit quòd nolebat ipſum eſſe authenticum, ſed tantũmodo magiſtrale. Cùm ergo non inueniatur in iure canonico expreſſè pœna irregularitatis inflicta pro iteratione confirmationis, ſequitur quòd non incurratur: præcipuè cum conſtitutiones pœnales ſint reſtringendæ, non ampliandæ. Si enim voluiſſet legiſlator pœnam talẽ infligere pro iteratione confirmationis, ſicut pro iteratione baptiſmi, expreſſiſſet hic, ſicut ibi. Confirmatur etiam hoc per.c. Illud, de conſecra. diſt. 5. vbi nulla pœna iniungitur Epiſcopo iterum confirmanti, igitur nec ſuſcipienti: niſi quòd ſoli Deo ſub habitu regulari, vel clericali ipſum religioſiſſimè famulari decretum eſt: vbi magis innuit oppoſitum videlicet exercitium officij clericalis: nam in executione ordinum, & ꝑcipuè in conſecratione Euchariſtię, clericus Deo ſuo religioſiſſimè famulatur, cui ſit gloria in ſecula ſeculorum.

E

F

G

De Maximo omnium Sacramentorum, videlicet Euchariſtia. Caput. XXII.

Vchariſtia,ſecundum nominis etymologiam,idem eſt,quod bona gratia, & cõuenit rei huius Sacramẽti: cũ ſub ſpeciebus panis,& vini conſecratis,contineatur realiter, & verè Chriſtus dominus noſter, qui eſt auctor gratię. Cũ gratia,& veritas per ipſum facta ſit. Ioan. pri. Dignè enim ſe recipientibus confert gratiam, aut gratię augmẽtum. Euchariſtia igitur eſt ſpecies panis,vel vini, corpus Chriſti, & ſanguinem, virtute Sacerdotalis cõſecrationis, verè, & realiter continens, vt inquit Biel.8.diſt.4. Per ſpeciem intelligẽs accidentia ſenſibilia, vt colorem,ſaporem,odorem, humorem, calorem, pondus, &c. Additur panis,& vini: quia ſub eis ante conſecrationem fuit ſubſtantia panis, & vini. Sacramentum etiam Euchariſtię,non eſt actio tranſiens, ſicut & cętera ſacramẽta, ſed permanens, cùm illa accidentia panis, & vini poſt cõſecrationem remaneãt. Conſecratio etiam ipſa, non eſt Euchariſtia, cùm tranſeat, nec contineat realiter Chriſtum: ſed eſt via ad ipſam.Per ipſam.n. conſecrationem corpus Chriſti, & ſanguis incipit eſſe ſub illis ſpeciebus: vnde dicitur in ſupradicta definitione,virtute ſacerdotalis cõſecrationis. Additur poſtremò, verè & realiter continens corpus, & ſanguinem Chriſti: in quibus includitur,materia, forma, & intentio requiſitę ad eſſe, vel fieri huiuſmodi ſacramenti: nam quicquid horum deficeret,non eſſet ibi corpus, & ſanguis. Corpus .n.Chriſti verum eſt ſacramentum,& res: ſacramentum,reſpectu corporis Chriſti myſtici: res verò,reſpectu ſpeciei panis. Dicitur etiam panis vel vini diſiunctim: quia tam ſpecies panis, ſine ſpeciebus vini: q̃ ſpecies vini, ſine ſpeciebus panis,ſunt Euchariſtia,quia vtrũq; continet totum Chriſtum. Omnis etiã deuotio populi Chriſtiani (per Sco.octaua diſt. 4.) ferè eſt in ordine ad hoc ſacramentum: cùm propter hoc, populus deuotius audiat miſſam, cõfiteatur &c. Excedit enim alia ſacramenta, In ſignificando, In ſignificato, In continendo, Et continẽdi modo. Primò in ſignificãdo,quia certius ſignificat alijs ſacramentis: alia.n. ſignificant quantum eſt ex ſe: quandoq; tamen non habent effectum, propter indiſpoſitionem ſuſcipientis, effectum enim non habent,niſi in ſuſcipiente. Euchariſtia autẽ nunq̃ caret ſuo effectu, videlicet pñtia corporis Chriſti. Non enim propter malitiã conficientis, vel recipientis impediri poteſt, cùm ſuum effectum habeat,non ſolùm in ſuſcipiente, ſed extra in ſpeciebus illis in pixide reſeruatis. In ſignificato quoq; excedit alia ſacramenta: quia illa ſignificant gratiam accidentalem, & creatã. Hoc verò ſignificat gratiam ſubſtantialem, increatam,& gratię cęterorum ſacramentorum creatricem,ſcilicet Chriſtum fontem gratiarum. In continendo etiam, excedit cętera: quia alia non continent id,quod ſignificant, cùm gratia formaliter nõ ſit in alijs ſacramẽtis, niſi vt inquit Beatus Thomas in 3. parte.q.62. art.3. in ſigno,vel in cauſa, aut ſecundum eſſe fluens, vel incompletum: ſed in ſuſcipientibus illa. Iſtud autem verè,realiter,& in eſſe completo continet in ſe gratiam ſubſtantialem, quam ſignificat. In mõ ſimiliter continendi, eſt alijs dignius: quia cętera ſacramenta non continent gratiam,niſi in vſu, ſicut nec ſunt niſi in vſu. Iſtud autem cõtinet, permanenter,etiam ante vſum. Significant igitur iſtę ſpecies effectum gratuitum duplicẽ, videlicet gratiam ſubſtantialem, ſcilicet Chriſtum, & accidentalem, cùm conferat gratiam, aut eius augmentum dignè ſuſcipienti. Hoc etiam ſacramentum dicitur ſacrificium, & hoſtia: cum ſit ſimpliciter inſtitutum in memoriam illius ſummi ſacrificij in Cruce pro nobis oblati,per quod iterũ filius patri offertur, & ſacrificij fructus ſuſcipienti applicatur.Dicitur etiam ſacramentum ſacramentorum,& hoſtiarũ hoſtia. Nam cum tria ſint quibus Deus ritè colitur Fides,Spes,Charitas, Baptiſmus

G fidei (ab eo.n.fideles appellamur) Confirmatio ſpei,cùm per illam erigatur ſpes noſtra,tutore nobis dato Spiritu ſancto.Euchariſtia verò, ſacramẽtum eſt Charitatis: in eo.n. recolimus quãta fuerit charitas Dei, & domini noſtri Ieſu Chriſti erga nos, qui dilectam animam ſuam dedit pro nobis. Quare quantò eſt excellentior chari-
H tas q̃ fides, & ſpes,tantò præſtat hoc ſacramentum alijs omnibus. Hoc etiam ſacramentum eſt vnum perfectione, & integritate: cùm ordinetur ad ſpiritualem refectionem, quæ conformatur corporali, ad quam duo ſunt neceſſaria, ſcilicet cibus,q; eſt alimentum, & potus. Ita & ad integritatem huius ſacramenti duo concurrunt, videlicet ſpiritualis cibus, & ſpiritualis potus, ſecundum illud Ioannis.6. Caro mea verè eſt cibus,& ſanguis meus verè eſt potus. Ideo Apoſtolus pri. cor. x. inqt; Vnus panis,& vnum corpus multi ſumus, omnes qui de vno pane, & de vno calice participamus. Ex quibus patet,quòd cùm euchariſtia ſit ſacramentum eccleſiaſticæ vnitatis,erit vnum & non plura.

De huius Sanctiſſimi Sacramenti diuerſis appellationibus. Cap. XXIII.

A ILLVD itaq; ſcire oportet, quòd cùm diuerſæ ſint res, quarum ꝑ hoc ſacramentum admonemur,diuerſæ ſunt etiam illius appellationes.Nam quorum admonemur, partim pñtia, partim futura, & partim preterita ſunt. Admonemur pñtis vnitatis, quam hoc sacramentum efficit, atq; ita vocat̃ Synaxis græcè, latinè cõmunio: quòd per illud, ſicut à Damaſceno lib. 4. c. xiiij. traditũ eſt, Xpo cõmunicamus,fructus paſſionis,& mortis eius participes efficimur, & ſicut cũ illo, ita ipſi inter nos vnũ reddimur, vt ſimus omnes vnũ corpus, ſub vno capite Chriſto,iuxta illud Beati Pauli ſuperius allegatum,pri.Cor.x. Vnum
B corpus,vnus panis multi ſumus,qui de vno pane participamus. Admonemur etiam eius,quod futurum eſt, quòd ſicut in hoc ſacramento, Chriſto coniungimur, & eo fruimur,non in ſua, ſed in panis,& vini ſpecie,ita poſtq̃ ex huius vitæ diuerſorio in cœleſtem illam patriam,ad quam anhelamus, peruenerimus, non iam amplius per ſpeculum, & in ænigmate, ſed facie ad faciem videbimus eum ſicuti eſt. Atq; illius aſpectu ſatiabimur, iuxta illud, Pſal. LX. Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Hac ratione vocatur Viaticum, quòd viam nobis præbeat eò perueniendi, quãdoquidẽ in ſe continet eum, qui via noſtra eſt,Dominũ Ieſum Chriſtum, qui etiã eſt oſtium illud, per quod ad cœleſtem illam gloriam ingreſſus nobis patet. Admonemur po-
C ſtremò illius, cuius admonebamur primò, præteritę ſcilicet Chriſti paſſionis, quæ fuit gratiſſimum Deo ſacrificium, quo nos, ille Deo patri ſuo reconciliauit: pro peccatis noſtris morte ſua ſatisfecit, ac non modò remiſſionem peccatorum noſtrorum nobis meruit, verùm etiam dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum. Ad Coloſ. pri. qui in filios eius, & hæredes adoptaremur. Atq; hac ratione vocatur hoc ſacramentum Sacrificium. Sic. n. à beato Cypriano lib.2.Epiſtola 3. dictum eſt. Paſſio Chriſti eſt ſacrificium, quod offerimus, Vocatur etiam, vt dictum eſt ſupra,Euchariſtia, hoc eſt gratiarum actio, eò quòd in hoc ſacrificio grata quadam recordatione proſequimur, cùm alia omnia,tum præſertim immenſum illud redemptionis no-
D ſtræ beneficium. Vt autem intelligi poſſit, qua ratione ſacrificium vocetur, breuius quo ad potero enarrabo. Iuge. n. ſacrificium illud,quod nouiſsimis temporibus per antichriſtum ſublatum iri, Daniel.c.8.prædixit,quid aliud intelligi rectè poteſt, q̃ iſtud corporis Chriſti, & ſanguinis ſub ſpeciebus panis, & vini ſacrificium? Quod

vſq;

vſq; ad conſummationem ſeculi duraturum eſſe dubitandum non eſt. Quamobrem cũ Chryſoſtomo homil. 17. in Epiſtola ad Hebræos, vnam hanc eſſe dicimus hoſtiã cũ illa, quæ in cruce peracta eſt, vnum ſacrificium, & non aliud, niſi quod offerendi modus non eſt idem. Ibi facta eſt oblatio in mortem, hic fit in mortis recordationẽ. Illa fuit immolatio ſanguinea, hæc verò eſt incruenta, ſic.n. appellatur non modò à Gregorio Nazianzeno in libris carminum, & Cyrillo in interpretatione anathematiſmi.x. verùm etiam à patribus in concilio Epheſino congregatis. Vnde Auguſtinus dicit, non ne ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſeipſo? & tamen in ſacramento nõ ſolum per omnes Paſchæ ſolẽnitates, ſed omni die populus immolat, Epiſtola 23.

Sacrificiũ hoc Euchariſtiæ fuit figuratũ in oblatione Melchiſedech. Cap. XXIIII.

Eatus Hieronymus in.c. xxvij. ſuper Matthęum, inquit, poſtq̃ typicum paſcha fuerat impletum, & agnĩ carnes Chriſtus cũ Apoſtolis comederat, aſſumpſit panem, qui confortat cor hominis: & ad verum paſchæ transgreditur ſacramentũ: vt quõ in præfiguratione eius Melchiſedech ſummi Dei ſacerdos panem, & vinum offerẽs fecerat, ipſe quoq; veritatem ſui corporis, & ſanguinis reprǽſentaret. Auguſtinus idem teſtatur. 16. de ciuit. Dei.c.xxij. cũ ait, Tunc benedictus eſt à Melchiſedech, qui erat ſacerdos Dei excelſi, de quo in epiſtola ad Hebræos multa, & magna conſcripta ſunt. Ibi quippè primum apparuit ſacrificium, quod nunc à Chriſtianis offertur toto orbe terrarum, impleturq; illud, quod longè poſt hoc factum, per Prophetam dicĩ ad Chriſtum, Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, nõ ſcilicet ſecundum ordinẽ Aaron: q ordo fuerat auferendus, illuceſcentibus rebus, quæ illis vmbris prænotabantur. Epiphanius lib.2. contra hæreſes, hæreſi. 55. inquit, Viſum eſt, vt in ſacerdotio veteri, ſacerdotalis dignitas ne conſtituatur, ſed ad id, quod ante Leui, & Aaron fuit ſecundum ordinem Melchiſedech ſacerdotium, transferatur: quod ſanè nunc in Eccleſia viget. Idem dicit Chryſoſtomus oratione.4. contra Iudæos. Et Ioannes Damaſcenus lib. 4. c. 4. inquit, Pane, & vino ſuſcepit Melchiſedech Abraham ex cęde alienigenarum reuertentem, qui erat ſacerdos Dei altisſimi. Illa menſa hãc myſticam præfigurauit menſam: ſacerdos ille Chriſti veri ſacerdotis figuram præſeferebat, & imaginem. Tu es, inquit, ſacerdos in æternum &c. Arnobius in pſal. 109. ante mille trecẽtos annos explicans illum locum, Tu es ſacerdos in æternum, ita de Chriſto loquitur. Hic qui per myſterium panis, & vini ſacerdos factus eſt in æternũ ſecundum ordinem Melchiſedech; panem, & vinum ſolus obtulit in ſacerdotibus, dum Abraham victor reuerteretur de prælio. Cyprianus de cœna Domini, Significata, inquit, olim à tempore Melchiſedech prodeunt ſacramenta, & filijs Abrahæ, facientibus opera eius, ſummus ſacerdos panem profert & vinum, hoc eſt, inquiens, corpus meum. Et Rubertus lib.5. de trinitate.c.12. At verò Chriſtus rex ſalem, ideſt pacis, rex inq̃, idemq; põtifex maximus, illorum talium hominum diebus natus, ſacerdotio ſuo functus eſt ſecundum ordinem Melchiſedech, protulit.n. panem, & vinum dicens. Hoc eſt corpus meum. Hic eſt ſanguis meus, & ſic obtulit ſemetipſum pro fideli Abraham verum ſacramentum. Nonnulli tamen hæretici fuerunt, qui ſacramentum hoc corporis, & ſanguinis, quod in Eccleſia celebratur, ſoli patri immolandum exiſtimarunt: quorum ſententiam ad Monimum ſcribens Fulgentius lib.2. grauiter confutauit. Sacrificium, itaq; quod à Chriſtianis, ſacris altaribus admouetur, non

tur, non ſolum Deo patri, ſed etiam filio cõmuni deuotione,offertur. Hoc.n.Eccleſię ſacrificium, quoniam ſic aſsidua ſui repręſentatione memoriam innouat, fidem auget, ſpem roborat, charitatem confirmat,non ſuperfluum, ſed valde neceſſarium eſt. Vnde Petrus Abbas Cluniacẽſis vir doctrina, & ſanctitate pręclarus,loquens de ſacrificio in cruce peracto. Hoc eſt,inquit,noſtrum ſacrificium, hoc legis Euangelicæ, hoc noui teſtamenti, hoc noui populi,holocauſtum : quod tunc ſemel in cruce à Dei,& hominis filio, Deo oblatum eſt : & quod ſemper in altari ab ipſius populo offerendum, ab eodem præceptum, & inſtitutum eſt : non.n. aliud tũc oblatum, aliud nunc offertur, ſed quod,vt dictum eſt, ſemel Chriſtus obtulit, hoc ſemper Eccleſiæ ſuæ reliquit, in vltima cœna,Matt.26.offerendum.Accepit.n.panẽ,gratias egit,fregit, deditq; diſcipulis ſuis dicens,Accipite, & mãducate ex hoc omnes, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem.

Sacrificia legis veteris qũo ordinabãtur ad hoc altaris ſacrificiũ. Cáp. XXV.

A PRO quo notandum,ſecundum beatum Auguſtinũ 10.de ciui.Dei.c.4. Quòd ſacrificium eſt cultus, ſiue honor ſoli Deo exhibendus. Per ſacrificium igitur intelligunt doctores theologi omnem oblationem, ſiue omne id, quod Deo offertur in recognitionem ſupremi dominii : vel ad impetrandam miſericordiam, & veniam peccatorum,& gratiam acquirendam,aut ad auertendam iram, vltionem, atque vindictam, ſiue ad reddendas gratias de acceptis beneficiis: & ſic peccatorum contritio dicitur ſacrificium interius,iuxta illud
B pſal.50. Sacrificium Deo, ſpiritus contribulatus. Nec ipſe offerendi actus dicitur ſacrificium, ſed id quod Deo offertur in recognitionem ſupremi dominii, quæ vel eſt interior, vel exterior. Recognitio interior eodem modo fiebat in antiqua lege, quo nunc fit in noua : antiqui enim patres cor habebant contritum, & humiliatum, laudabantq; Deum interius, & ei gratias agebant, ſicut & nos qui ſumus in lege noua. Recognitio verò ſupremi dominii exterior, alia erat in lege Moyſi,& alia eſt in lege gratiæ, & ſic aliud, & aliud ſacrificium erat exterius in eiſdem legibus. In antiqua enim lege aliquando offerebatur ſacrificium de inanimatis, vt de pane,ſimila, & thure, quod fiebat in laudem, & gratiarum actionem pro beneficiis acceptis, & vocabatur oblatio ſine addito: licet communi nomine omnia ſacrificia,
C oblationes vocarentur. Quandoque fiebant ſacrificia de animatis,quæ occidebantur, & quorum ſanguis effundebatur, & dicebantur victima, quæ ad triplicem ordinabatur finem : aliquando in expiationem, & ſatisfactionem pro peccato, aliquando pro pœnis debitis pro ipſis peccatis, & vocabatur ſacrificium expiatiuum, & hoſtia pro peccato. Aliquando autem fiebat ad placandum Deum, & dicebatur holocauſtum, ſiue victima holocauſti: & totum fiebat ad cultum Dei. Quandoque autem exhibebatur in gratiarum actionem pro beneficiis acceptis, & vocabatur ſacrificium pacificum. Et cum omnia illa ſacrificia ordinarentur ad ſacrificium Chriſti (qui verè continetur in hoc ſacramento) tanquam ad finem, eò quòd eius ſacrificium,& oblatio eminentius continet omnes effectus præteritorum ſacrificiorum, ſequitur quòd in ſacris literis hoc ſacramentum ratione contenti nominatur nominibus prædictorum ſacrificiorum. Primo enim dicitur oblatio ad Ephe.5. qui
D dilexit nos, & tradidit ſemetipſum oblationem pro nobis Deo, & in c. Tribus,de conſecra.diſt.2.Secundo dicitur victima holocauſti in odorem ſuauiſsimum domino, quia

no, quia Christus ad placandum Deum, & reconciliandum nos illi, se obtulit in ara crucis, ideo dicitur holocaustum, siue sacrificium reconciliatiuum: de quo ad Rom. 5. Cùm inimici essemus reconciliati sumus Deo per mortem filii eius. Et ad Eph. 5. Tradidit semetipsum oblationem, & hostiam in odorem suauitatis, scilicet ad placandum Deum. Tertio hoc sacrificium dicitur expiatiuum, siue sacrificium, vel hostia pro peccato, eò quòd expiet, & mundet peccata, & satisfaciat pro pœnis eorum. Vnde Paulus ad Hebr. 9. Si enim sanguis hircorum, aut vitulorum inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quantò magis sanguis Christi, qui se ipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis? & ad Col. 2. Donans vobis omnia delicta, delens quod aduersus nos erat, E chirographum decreti, & tulit ipsum de medio, affigens illud cruci. Chirographũ decreti secundum glo. tulit, cum nobis delicta condonauit. Decretum dicitur sententia Dei, respectu necessitatis mortis: chirographum verò erat reatus peccati Adæ in totum genus humanum: si enim Christus emundauit conscientias nostras à peccatis, & satisfecit pro eis, & in hoc altaris sacrificio offertur Deo patri, consequens est, quòd hoc sacramentum, quod ipsum continet, & eum tanquam in cruce repræsentat, expiet conscientias nostras, & emundet à maculis, & pœnis peccatorũ: & sic dicitur sacrificiũ expiatiuum. Sicut enim panis habet ex se virtutem nutriendi, & reubarbarum detrahendi coleram, & si panis reubarbaro misceatur, vtranq; habet virtutem: sic Christus dominus noster, qui est verus panis, nutrit inquantum est sacramentum, inquantum verò est mistus reubarbaro, & amaritudini passionis, per quam dolores nostros ipse tulit, expiat peccata, & pœnas peccatorum: & sic Christus est nutrimentum, & medicamentum, similiter & holocaustum ad sanandas infirmitates, purgandasq; iniquitates.

Quõ meritũ sacrificii crucis applicatur nobis ꝑ hoc sacramentũ. Cap. XXVI.

Animaduertendum autem est, quòd Apostoli omnes, & orthodoxi patres ad nostra vsque tempora, maximo consensu (vt ex eorum lucubrationibus patet) intellexerunt, quomodo ad memoriam reuocandum sæpe est, fidele illud, & certè christianum Origenis consilium, quod in quadam homilia super Matth. 24. his verbis inculcat. Quoties, inquit, aduersus ea, quæ obseruat vniuersa Christi Ecclesia, quibus omnis orbis christianus consentit, & credit, canonicas scripturas aliqui proferunt, videntur dicere, Ecce in domibus verbum veritatis est. Illis nos credere non debemus, neque exire à paterna, & ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum Ecclesiæ tradiderunt nobis. Stat ergo firmum fidei, & Ecclesiæ fultum fundamentum, eucharistiam (per dicta in præcedenti capitulo) non obstantibus scripturis ab hæreticis perperam intellectis, & contra hanc catholicam assertionem adductis, esse verum sacrificium. Celebratio enim huius sacramenti duplici ex causa dicitur immolatio. Primo quia, vt inquit beatus Augustinus ad Simplicium, solent imagines, earum rerum nominibus nuncupari, quarum imagines sunt, sicut cùm intuemur statuas, dicimus, illa beatus Petrus, & illa beatus Paulus est: sed celebratio huius sacramenti est imago repræsentatiua passionis Christi, quæ est vera immolatio, ideo celebratio supradicta dicitur etiã immolatio, vt ex domino Ambrosio in epistola ad Hebr. deducitur. Et secundum hunc modum potest dici, quòd in antiquo testamẽto Christus immolabatur,

labatur, hoc eſt, in figuris, & immolationibus, eius paſſio futura repræſentabatur.
Vnde Apocal. 13. dicitur, quòd Agnus occiſus eſt ab origine mundi: quia animalia
quæ non peccauerant, pro peccatis hominum immolabantur,& occidebantur,ſan-
guisq; eorum, & illorum occiſio erat figura, & repræſentatio Chriſti innocentis
occidendi pro peccatis noſtris. Secundò dicitur immolatio quantum ad effectum
paſſionis eius, quia videlicet per hoc ſacramentum fide, & deuotione applicatur
nobis fructus paſſionis eius, & participes efficimur illius. Pro quo nota quòd hoc
tremendo ſacramento, ea de cauſa nos vtimur, vt quod pridem promeruit nobis
D Chriſtus in ara crucis, id in nos trãsferre, & eius fructum nobis applicare poſſimus.
In qua quidem re, opus eſt nobis operibus, opus eſt ſacramentis, & quotidiano ſa-
crificio, quod in Eccleſia celebratur. Quò verò id, quod dico, clarius queat intel-
ligi, eſt ſciendum, quòd ad modum fontis vitæ perennis eſt latus Chriſti in cruce
pendentis apertum: eſt enim fons perennis, fons copioſus, & redundans, qui ad
abluenda totius mundi peccata, & ad ſalutem omnibus conferendam, mortalibus
prorſus ſufficit. Sed ſi vis vſum aliquem huius fontis habere, ſi vis fructum ex eo
conſequi, neceſſe eſt, vt ad Chriſti latus in cruce pendentis fiſtulam applices, & per
E eam,qui ſolus peccata noſtra abluit, ſalutemq; nobis confert, Chriſti ſanguinem
ad te deriues, atque attrahas: vt per eum ablutus, & ſanctificatus, æternam beati-
tudinem adipiſci queas, non ipſius fiſtulæ, ſiue canalis, vt principalis cauſæ, ſed
Chriſti ſanguinis, te ꝑ canalem irrigantis virtute. Hinc videre liquet,quòd omnia
quæcunque ad ſalutem noſtram pertinent, non niſi illi ſoli ſacrificio in cruce pera-
cto, non niſi fonti qui apertus eſt in Chriſti latere, vti principali cauſæ meritoriæ,
tribuuntur. Verùm fructum ex illo fonte capere non poſſumus, niſi, qui fuſus eſt ex
Chriſti latere, ſacroſanctum ſanguinem per inſtrumenta, & quaſi canales quoſdam
F ad nos deriuemus. Eiuſmodi canalis eſt baptiſmus, & quotidianum hoc ſacrificiũ,
ſimiliter & miſſa, per quam, illius in cruce peracti ſacrificii,& fuſi pro nobis precioſi
ſanguinis, fructum in nos transferimus, nobis applicamus, & appropriamus.Falsò
igitur chriſtianis ſatanæ miniſtri impingunt, quòd per quotidianum hoc ſacrificiũ,
illud in cruce peractum obſcuretur, cùm illuſtretur magis: imò per hæc verba (hoc
facite in meam commemorationem) Chriſtus hoc in Eccleſia fieri ſacrificium præ-
cepit, vt teſtatur Chryſoſt. homil. 17. ad Hebræos. Vetuſtior etiam illo Cyprianus
lib. 2. epiſt. 3. Si Ieſus Chriſtus, inquit, dominus, & Deus noſter, ipſe eſt ſummus
Sacerdos Dei patris, & ſacrificium Deo patri, ipſe primùm obtulit, & hoc fieri in
ſuam commemorationem præcepit, vtique ille Sacerdos vice Chriſti fungitur, qui
id, quod Chriſtus fecit, imitatur. Euſebius quoque lib. 1. demonſt. euangel. c. 10.
G Poſt omnia, quaſi mirabilem quandam victimam, ſacrificiumq; eximium patri ſuo
operatus,pro noſtra omniumq; ſalute obtulit: eiuſq; rei memoriam,vt nos ipſi Deo,
pro ſacrificio offerremus, inſtituit. Leo etiam ſermone de paſſione. 7. Ieſus, inquit,
diſcumbentibus ſecum diſcipulis ad edendam myſticam cœnam corporis, & ſan-
guinis ſui, ordinans ſacramentum, docebat qualis hoſtia debebat Deo offerri.
Theophylactus in cap. 28. ſuper Matthæum,manifeſtum eſſe ſcribit,quòd Chriſtus
tunc immolauerit ſeipſum, ex quo tradidit diſcipulis corpus ſuum, quo tempore
etiam functus eſt ſacerdotio ſecundum ordinem Melchiſedech.

Miniſter huius ſacramenti quis, & qualis eſſe debeat. Cap. XXVII.

Scotus

Cotus 13.dist.4. quest.2. dicit, ꝙ conficere Eucharistiam, vt principali causæ, nulli potest cōuenire, nisi soli Deo: tanq̃ verò ministro potest cōuenire homini. Loquendo ergo de ministro conficiente, distinguit, vel de posse conficere absolutè, ita ꝙ si attentet, facit quod intendit: vel de posse ordinatè: plus.n.requiritur ad posse ordinatè ministrare, q̃ ad simpliciter posse. Primo modo vltra materiam debitam, de qua infra, non requiritur, nisi minister debitus, cui tria sunt necessaria: primùm quòd sit Sacerdos, cùm ille solus simpliciter possit, & omnes tales possunt, vt patet extra de summa trin.& fid. cath. vbi dicitur, Hoc sacramentum nemo potest conficere, nisi Sacerdos, qui ritè fuerit ordinatus secundum claues Ecclesię, & hoc ex sentētia Christi Matth. 26. dicentis. Hæc quotiescunq; feceritis, &c. vbi loquitur Apostolis, vel ad minus non nisi discipulis, quibus in Ecclesia non succedunt nisi Sacerdotes, sicut Apostolis succedunt Episcopi, vt habetur dist.21. Idem etiam habetur ex pri. Pauli Cor.x. Panis, quem frangimus, non ne communicatio corporis Domini est? quem frangimus, nos, inquit, scilicet Apostoli, & discipuli eius. Si.n.quilibet fidelis, vt hæretici fingunt, posset conficere, quilibet posset de suo sacrificio communicare, nec esset necessarium, vt alius alijs frangeret. Secundum requisitum est, ꝙ possit proferre consecrationis verba. Tertiū ꝙ possit habere intentionem debitam faciendi, scilicet, quod intēdit facere Ecclesia, quę duo vltima sunt cōmunia oībus sacramētis: Propter defectū primi duorū vltimorū mutus nō potest conficere: ꝑꝑ defectū verò secundi, carēs vsu rationis. Si aūt obijciatur de degradato, ꝙ cū maneat Sacerdos non poterit simpliciter conficere, ex quo spoliatur priuilegio clericali, & traditur curię seculari. Respondet post Scotum dominus Gabriel Biel lect.2. super canonem, quòd character qui infunditur in ritè ordinato, est indelebilis, & forma supernaturalis à Deo creata, quę per nullam virtutem creaturæ corrumpi potest: Eius enim desitio est annihilatio, ad quam virtus creata non se extendit, & infra. Quantūcunq; Sacerdos suspendatur, excōmunicet̄, degradetur, hæreticus efficiatur, semper manet in eo potestas cōsecrandi, similiter, & auctoritas ligandi, & soluendi: in cuius signum, cum supradicti reconciliantur Ecclesiæ non reordinantur. Quod probat auctoritate Beati Augustini contra Cyprianum: & habetur pri. quęst. pri.c. Quò d quidam, dummodo in fide Ecclesię cōficiant, idest intendant in vniuersali facere, quod Christus instituit faciendū, & quod Ecclesia facit, licet crederent Eucharistiā in speciali nihil valere. Multa. n. sunt impedimenta ad posse ordinatè conficere, cum ex parte ministri, tum ex parte loci, & ex parte temporis: supposito. n. quòd minister habeat materiam conuenientem, & possit verba proferre cum intentione debita, sunt tamen nonnulla impedimēta quæ non sinunt rectè vel ordinatè eum posse conficere, videlicet, vel culpa tantū, vel pœna tantū, vel nec pœna, nec culpa. De primo dico, quod existens in mortali, non potest ordinatè conficere: & hoc, vel quia peccat mortaliter actu interiori, vel exteriori: & talis cum indignè manducet pri. Cor. 11. peccat mortaliter. Aut quia post peccatum mortale pręteritum, de quo non recolit, non pœnituit, nec pœnitet: Vnde si est negligentia affectata, vel crassa, propter quam non recordatur, non excusatur à peccato, licet minus peccet q̃ primus: de quo Beatus Paulus vbi supra, Probet seipsum homo. Tenetur.n.se examinare secundum diligentiam suę fragilitati possibilem, anteq̃ conficiat & communicet. Vel tertio, quia etsi de illo pręterito pœnituit, vel pœnitet, non tamen cōfessus est, vel absolutus in Ecclesia, de quo dicit Scotus.9. dist.4. Quòd si occurrat oportunitas, tenetur prius confiteri, q̃ celebret, siue

Q cōmunicet

A B C D E

cõmunicet. Et ratio eſt, quia non tantum debet reconciliari Deo, ſed etiam Eccleſiæ, ad hoc, vt recipiat ſacramentũ vnitatis. Si verò non occurrat opportunitas cõfitendi: ſi poteſt ſine ſcandalo vitare ne celebret, vel communicet, tenetur non communicare. Si verò occurrit ſcandalum, ſi non ſtatim cõmunicet, & nõ poteſt habere opportunitatem confeſſoris, tunc cum contritione, & propoſito cõfitendi poteſt celebrare, vt ſcandalum euitetur. Dilatio.n.cõfeſſionis in actu, quæ habetur in affectu ſiue voto, non excludit, quin ſit membrum Eccleſiæ militantis habile ad actus, in quibus membra cõmunicant, maximè cum teneatur ſcandalum proximi vitare.

F

De ſecundo impedimento ex parte miniſtri: quod nec eſt culpa, nec pœna, ſcilicet cum quis non eſt ieiunus. Scotus. 8. diſt.quar.q.3.diſtinguit, quòd eſt quoddam ieiunium Eccleſiæ, & quoddam naturæ. Primum non ſoluitur, niſi per aliquam refectionem extraordinariam præter morem Eccleſiæ: non.n. ſoluitur per ſpecierum, & medicinalium ſumptionem. Ieiunium verò naturæ, eſt carentia cibi ſuſcepti in ſtomacho, vel in via ad ſtomachum, à principio diei: à qua dicitur aliquis ieiunus. Et ſubdit, quòd regulariter oportet ad perceptionem ſacramenti præfati, ſuſcipientẽ eſſe ieiunum ſimpliciter, ideſt ieiunio naturæ: Cuius non eſt alia cauſa, niſi inſtitutio diuina: quã vel Chriſtus diſcipulis dedit, vel per ipſos promulgauit, vel ab eis inſtituendam reliquit. Vnde Auguſtinus ad inquiſitiones Ianuarij, & habetur de conſecra: diſt.2.c.liquido, inquit. Placuit Spiritui ſancto, vt in honorem tanti ſacramẽti prius in os Chriſtiani dominicum corpus intraret, q̃ alij cibi. Et quidem rationabilis eſt inſtitutio propter reuerentiam ſacramenti, quæ minor eſt regulariter in pranſo, q̃ ieiuno. Et etiam, vt prius quæratur cibus ſpiritualis, q̃ corporalis: licet in aliquo neceſſitatis caſu, poſſit à non ieiuno confici, & infirmo non ieiuno elargiri. Si ẽt aliquis ſuper aquam diceret verba cõſecrationis, credens illa dicere ſuper vinũ, qua ſumpta, non eſſet ieiunus, cum aqua non poſſit confici, tunc in iſto caſu, ſecundum Scotum vbi ſupra, tenetur conſecrare ſanguinem de nouo, & conſecratum percipere, dato ꝙ non ſit ieiunus. Cuius ratio eſt. quia quando ſunt duo præcepta ordinata, mandatum ſuperioris magis ligat: nunc autem præceptum Chriſti, & Eccleſiæ, ac etiam ipſa ratio ſacramenti exigit, quòd quando ſacramentum conficitur, conficiatur integrum: cum Euchariſtia (vt dictum eſt ſupra) ſit ex duobus integra: de qua integritate ſeruanda eſt diſtricta obligatio Eccleſiæ de conſecr. diſt.2.c.Comperimus. Vbi dicitur, quòd ab integris arceantur: & loquitur de ſacerdotibus conficiẽtibus, & poſtea non communicantibus. Inde ſequitur, quòd qui iam percepit aquã ſimpliciter, tenetur ad illud complendum, quod prætermiſit, videlicet ad conſecrandũ integrè ſacramentũ, & ſic conſecratum ſumere. Et ſi dicatur iſte non eſt ieiunus, Reſpondet Scotus, ꝙ Eccleſia non intendit obligare iſtũ in dicto caſu, maximè cum ꝓcepta Chriſti, & Eccleſiæ obligent ad ſeruãdã integritatẽ ſacramẽti. Nec iſte eſt ꝑplexus, q̃a ſeruãdo præceptũ ſuperioris, & præceptũ ſtrictius Eccleſiæ, benefacit: nec peccat omittendo mandatum minus graue de ſumendo hoc ſacramento ieiuno ſtomacho. Ad hanc ſacramenti integritatem non obligantur laici, videlicet ad ſumendam euchariſtiam ſub vtraque ſpecie, propter tria. Primò propter amotionẽ erroris, ne ſimplices crederent totum Chriſtum ſub altera ſpecie non eſſe: cùm dicat Auguſtinus epiſt. 118. Quòd ſub vtraque totus continetur Chriſtus: idẽ etiã habet̃ in concilio Floren. Secundò propter cauendam iniuriam: quia cùm ſanguis ſit fluxibilis naturæ, cito & faciliter poſſet effundi. Tertiò propter correſpondentiam veritatis ad figuram: quia in lege, & ſacrificiis offerebantur libamina, de quibus nihil

G

H

I

L

bus nihil habebant offerentes, sed tantùm Sacerdotes, licet de sacrificio participarent. Et ideò, vt congruè figuratum & veritas conueniant signo; de sacrificio, idest de corpore Christi sub specie panis datur populo, sed non sub specie libaminis, idest sub specie liquida. Vnde Gregorius Papa III. ante octingentos annos tacito quodam populorum omnium consensu, vtriusque speciei communionem abrogauit, quoniam quidam vino abundabant, quidam non: quò fiebat, vt vnus atque idem ritus apud omnes minimè seruaretur. Perdurauitq; huiusmodi abrogatio vsque ad concilium Constantiense. In quo primùm exorti sunt qui dicerent populum sub vtraque specie, etiam sumpto prandio vel cœna, eucharistiam sumere debere. Qua de re, cùm esset ad patres concilii relatum, post maturam deliberationem habitam, decretum est, quòd consuetudo ab Ecclesia, & sanctis patribus rationabiliter introducta, communicandi scilicet populum sub vna specie tantùm, & diutißimè obseruata, habenda esset pro lege: quam nec liceret reprobare, nec sine Ecclesiæ auctoritate mutare: quodq; dicere, hanc consuetudinem obseruare, sit sacrilegium, aut illicitum, erroneum sit, & pertinaciter oppositum asserentes, tanquam hæretici sint arcendi. Porrò Reuerendus Abbas ad sanctum Trudonem; qui floruit sub Cæsare Henrico IIII, quem Trithemius libro de Ecclesiasticis scriptoribus, claro prosequitur elogio; prædictam consuetudinem, videlicet, Quòd christi fideles, siue clerici, siue laici sint, qui tantùm communicant & non conficiunt: sub vna tantùm specie videlicet corpore, sacramentum accipere debeant; non modò ante suam ætatem obseruatam esse, sed loco præcepti habitam, luculenta attestatione demonstrat. M
Quippè cùm Ecclesia, quæ Spiritu sancto perpetuò regitur, & Christi præsentia ad mundi vsque consummationem cohonestatur, ex officio sibi concredito, eam approbarit, & decreto admodum maturo confirmarit. Cæterùm attestationem ipsemet suam nedum oppidò commendauit, verùm & sequenti (vt vir erat vndequaque disertus) carmine insigniuit. Hic & ibi cautela fiat, ne presbyter ægris, Aut sanis tribuat laicis, de sanguine Christi. Nam fundi posset leuiter, simplexq; putaret, Quòd non sub specie totus Iesus esset vtraque. Restat ergo videre de impedimẽto, quod est pœna. Nulla enim talis est purè naturalis, sed tantùm canonica, quæ (vt breuiter dicamus) est aliqua prohibitio actus exercendi, vel gradus recipiendi, qui aliàs competeret prohibito. Huiusmodi pœnæ multæ sunt: quæ non fundantur in aliquo defectu naturali, vt est degradatio, quæ est duplex, videlicet actualis, & verbalis: de qua in c. Degradatio lib. 6. de pœnis, Irregularitas, Excommunicatio maior, Suspensio ab executione eorum, quæ sunt ordinis, Simonia, & Infamia, sub qua continetur publicus fornicarius, & manifestus vsurarius. Nonnullæ etiam pœnæ fundantur super defectus naturales: quibus Ecclesia addit pœnas canonicas, videlicet prohibitiones ministrandi propter reuerentiam sacramenti, & ad euitandum scandalum pusillorum: de quibus dist. 25. & ext. De corpore vitiatis: & meritò, quia in lege etiam veteri, vt habetur Leuitici 21. ponitur talis lex. Qui habuerit maculam nõ offeret Deo suo panem, & non accedet ad ministerium eius. Ex parte ministri requiritur applicatio ornamentorum, de quibus de consecr. dist. 1. c. Vestimenta. vbi dicitur. Vestimenta, quibus Deo ministratur, debent esse sacrata, & honesta, quibus non est vtendum, præterquam ad peragenda ecclesiastica officia. de quibus Innocentius de officio missæ par. 1. c. 10. inquit, quòd sunt sex communia Episcopis, & Presbyteris, scilicet Amictus, Alba, Cingulum, Stola, Manipulus, & Planeta. In quibusdam verò locis inoleuit consuetudo quòd cingulum non bene- N O

dicatur: & ex consequenti ibi vti possunt eodem non benedicto. Si autem non Sacerdos vsurpat sibi munus sacerdotii, nō solùm peccat mortaliter, & nihil facit, sed etiam efficitur irregularis, vt habetur extr. de clerico non ordinato ministrante. c. 1. & 2. Idem est similiter dicendum de vsurpante sibi ordinem, quem non habet. Pœna autem ministrantis in quocunque impedimento canonico, videtur esse irregularitas, vt patet ext. de cler. excom. vel deposito, in diuersis capitibus, præcipuè si ministrans ignoret ignorantia facti: & ista, vt habetur in eodem cap. Apostolicæ, excusat, nisi fama veridica, & publica sibi manifestetur, quòd sit tali pœna affe-
P ctus. Inter præfata impedimenta, non includitur minor excommunicatio: quia & si peccet grauiter in minori excommunicatione celebrans, nullius tamen irregularitatis notam incurrit, vt habetur vbi supra c. Si celebrat. Simoniacus tamen dictam pœnam incurrit 1. q. 1. vbi Papa Gregorius simoniacos omnino damnat, ac deponendos auctoritate apostolica censet. Notorius etiam peccator ante pœnitentiā conficiendo, non modò peccat mortaliter, sed scandalizat, licet non inuenerim in
Q iure, quòd incurrat irregularitatem. Idem potest dici de publico vsurario. De infami autem, quem tamen pœnituit peccati, sed nondum est restitutus in integrū, Scotus non audet dicere eum irregularem, cum non inueniatur in iure canonico, quòd tali pœna sit afficiendus. Pro celebrantibus cum ornamentis non consecratis non inuenitur etiam in canone pœna supradicta: & ita, ex quo ista est pœna iuris
R positiui, si non infligatur à iure non incurritur. Minister autem ex conditionibus requisitis in eo, non obseruatis nunquam incurrit irregularitatem, nisi ex defectu sacerdotii, vel ex alia taxata pœna simpliciter prohibente, & remouente eum ab exercitio sacerdotii. Si loquamur de requisitis ex parte loci, oportet distinguere locum, in propriè dictum, & in vas, quod est locus mobilis secundum Arist. 4. Phys. Primo modo loquendo de loco, requirit̄ quòd non sit interdictus, & quòd sit sanctificatus: primum est necessarium ex parte ministri: quia celebrans in loco interdicto facit contra præceptum Ecclesiæ, nisi casus occurrat necessitatis, de consec. dist.
S 1. c. Sicut, vbi dicitur, Non in aliis quàm domino consecratis locis, idest tabernaculis à Pontificibus delibutis missas celebrare licet. Vnde in eadem dist. dicitur. Nullus presbyter missas celebrare præsumat, nisi in sacratis ab Episcopo locis, qui sui particeps de cętero voluerit esse sacerdotii. Exceptio autem illa, de casu necessitatis, habetur vbi supra. c. Concedimus. Non enim verisimile est, quòd obseruationē illius præcepti decalogi Exod. 20. Sanctifica sabbatum (quod Ecclesia interpretata est in hoc, quòd est audire missam die dominico, de consecr. dist. 1. c. Missas) voluerit dicta Ecclesia impedire per aliud præceptum minus necessarium: cùm non debeat quis restringi ab obseruatione magis necessarii, per arctationem ad minus necessarium. Oratorium siue locum facere sacrum, non licet nisi auctoritate Episcopi, de consecr. dist. 1. c. Nemo. In hoc autem loco requiritur ornatus, videlicet
T lumen, vt dicitur extr. de celebratione missarum c. vlt. Vnde de illo qui sine igne sanctificabat, & aqua dicitur. Mandamus quòd officio, & beneficio ipsum priues perpetuò. De loco autem mobili, siue vase, dico quòd vas remotum, est altare: quod debet esse lapideum, de consecr. dist. 1. vbi dicitur. Altaria si non sint lapidea chrismatis vnctione non consecrentur. Vasa verò propinqua sunt calix, & patena,
V quæ debent esse de auro, vel argento, vel ad minus, si paupertas cogat, de stanno, vbi supra. c. Calix. De ære autem, aut aurichalco calix non fiat, cùm ob vini virtutē eruginem, vel rubiginem faciat pariter & vomitum prouocet. Nullus quoque in calice

calice ligneo, vel vitreo præsumat celebrare. In vitro enim irrationabile est, ꝓpter eius fragilitatem, ne sanguis domini periculo exponatur: in ligno verò prohibetur, ne imbibat humorem. Hæc vasa supradicta debent esse consecrata. De altari, siue fixo (quo cõmuniter vtimur in ecclesiis) siue portatili, habetur de consecr. dist. 1. in diuersis capitibus, in quibus licet missas celebrare. Altare igitur supradictum, siue fixum, siue mobile oportet esse non enormiter fractum, extr. de consecr. ecclesiæ, vel altaris: quia si esset imminutum, deberet iterum benedici. Calice quoque, & patena non nisi consecratis vtendum est, vt habetur vbi supra. Vasa etiam, & altare debent esse ornata: altare quidem tobaliis duabus (vbi est mos Ecclesiæ) consecratis. Corporale oportet esse de sindone munda, quod debet cooperire ad minus locum calicis, & hostiæ, quæ collocari debent super altare consecratum fixum, vel mobile. Pœna autem celebrantium sine supradictis ex parte vasis, & loci requisitis, est irregularitas in duobus casibus. Primus est, si scienter celebrat in loco interdicto à iudice, vt patet extr. de clerico excommunicato ministrante. c. Postulasti. vel à iure, vt si est pollutus sanguine, vel semine, extr. de consecr. eccl. c. vlt. & in talibus, si notorium est factum, peccatum est celebrare, si autem priuatum est, & non peccatum, reconciliatione non indiget. Secundus si celebrat in calice non idoneo. Pœna tamen illa depositionis, quæ habetur de celeb. missarum. c. vlt. infligitur propter multa simul, videlicet, quia non vtebatur calice debito, nec aqua, nec igne: & ita dubium est si propter quodcunque istorum separatim debeat infligi depositio, cum omnia ibi concurrerent. Tertium quod requiritur ad ordinatè posse, est ex parte temporis, de quo Scotus. 13. dist. 4. q. 2. inquit. Quòd à principio diei vsque ad nonã missa congruè celebratur, non computando principium diei ab ortu solis super orizontem nostrum, sed ab illa hora, ex qua radii solares illuminant hemisphęrium nostrum, quod dicitur principium auroræ, quæ incipit secundum auctores in libro de crepusculis, quando sol est sub orizonte ad decem & octo gradus: quorum ascensus non continet spacium vltra horam, & quintam vnius horæ, loquendo de horis æqualibus. Et iste terminus celebrandi habetur de consecr. dist. 1. Nocte verò sancta Natiuitatis, missas celebrent presbyteri. In sabbato verò sancto circa noctis initium missarum solennia sunt celebranda: quia illa pars diei artificialis, quæ est post nonam sabbati sancti computatur cum nocte præcedente diem dominicam. vnde in benedictione cerei dicitur, hæc nox est. Vltimum requisitum est, quòd celebrantem oportet habere aliquem respondentem in persona totius Ecclesiæ, vt denotetur, quòd est mediator inter Deum, & hominem, offerens sacrificium Deo pro Ecclesia, quæ sibi assistit in offerendo.

De intentione debita, materia idonea, & forma necessaria huic sacramento. Caput. XXVIII.

VO ad primũ, dicit Scotus dist. 6. quar. quest. 6. quòd cõmuniter duæ intentiones assignantur, videlicet actualis, & habitualis: quibus rationabiliter tertia addi potest, scilicet virtualis. Ille enim dicitur actualiter intendere, qui habet actum elicitum respectu eius quod intendit. Ille verò habitualiter, qui habet habitum inclinantem ad talem actum. Si enim aliquis intendit in principio missæ celebrare, & postea distrahatur, certum est, ꝙ in illa distractione non habet actualem intentionem, cum tunc non intelligat illud in actu: nec

ex consequenti vult. Nec habet tantum intentionem habitualem: cum talē habeat dormiens: habebit se ergo medio modo, & hanc eius dispositionem Scotus vocat
B intētionē virtualem: quia videlicet virtute alicuius intentionis prius habitæ actualiter, facit omnia quæ facit, ex illa dico tanq̄ ex radice: ita ꝙ illa intentio actualis fuit principium ordinatum ad omnes istos actus, & habet in se virtualiter intentionem propriam cuiuslibet istorum actuum: Sicut intentio finis, habet in se virtualiter intentionem propriam cuiuscunq; ordinati ad finem. Et pro tanto manente intentione cuiuscunq; ad finem ordinati, manet ista intētio actualis prima, virtualiter in omnibus istis. Hoc modo intendens ire hierosolymam, ex intentione huius finis, ordinat omnia necessaria ad illam peregrinationem. Exequens autē omnia illa ordinata, non semper cogitat de hierosolymis, nec de reuerentia illorum locorum, in quibus saluator generis humani nostram operatus est salutem. In omnibus tamen
C ordinatis ad illam peregrinationem semper meretur: quia vel habet intentionem eorum, quæ sunt ad visitanda loca sancta necessaria, quorum est illa prima intentio: vel habet actus quosdam sequentes ex illis intentionibus: licèt in itinere cōcurrant aliqui actus distrahentes, & ab intentione illa prima, & ab intentionibus proprijs eorum quæ sunt ad illum finem. Et forte nonnulli martyres in actu sustinendi martyrium, non habuerunt intentionem nisi istam virtualem: quæ erat meritoria virtute illius primę actualis intentionis, qua se sponte pro Christo tradiderāt in manus tyrannorum: immensitas enim pœnarū absorbebat fortè vsum rationis eorū. Quia tamē ista perpessio pœnarum, erat quidam effectus deriuatus ex intentione
D seruandi fidem Christi, ideò dum durabat passio, durabat etiā ista intentio virtualis sicut in effectu, dummodo actus descendētes essent absq; omni motu voluntatis cōtrario interueniente. Ex quibus concludo, quòd si induens se pro sacro peragendo, intendit actualiter celebrare secundum vsum sanctæ Romanæ Ecclesię, & conficere corpus, & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, & facere in illo actu, quod facit Ecclesia, proferatq; verba necessaria ad consecrationem vtriusq; speciei, tanq̄ talia, & illa quæ sunt ad reuerentiam similiter, vt talia, ordinemq; sacrum, etiam cum magna distractione continuet; verè facit ea, quæ sunt necessaria ad hunc actum sacramentalem, & consequenter verè conficit. Quippè cùm Deus non obliget ad tā difficile imò ferè impossibile vinculum, videlicet ad non distrahi, cum secundū Augustinum. 3. de libero arbitrio, Non sit in potestate nostra, quin visis tangamur. Et hæc virtualis intētio est illa, quę requiritur ex parte ministri, etiam in alijs sacramētis. Sufficit igitur ministro intendere proferre verba consecrationis, eo modo, quo
E Christus instituit ea proferenda, quibus tanquàm instrumento à tali agente adhibito, Deus assistit, causans in vltimo instanti talem effectum. Ad hæc quæritur de materia huius sacramenti, an sit panis, & vinum. Sanctus Thomas parte. 3. q. 74. art. pri. respondet: Quòd materia ante consecrationem est panis, & vinum: quia Christus accepit in sanctas manus suas panem, & vinum. Melchisedech, quoq;, qui suo sacrificio (vt dictum est supra) figurabat Christum, obtulit panem, & vinum: & rationabiliter, tum quantū ad vsum sacramenti, qui est manducatio (sicut enim aqua
F assumitur in sacramēto baptismi ad vsum spiritualis ablutionis, quia corporalis cōmuniter fit in aqua: ita panis & vinum ad refectionem spiritualem, eò quòd homines regulariter his corporaliter reficiantur) tum etiam quo ad effectum respectu totius Ecclesiæ, quæ constituitur ex diuersis fidelibus, sicut panis ex diuersis granis, & vinum ex diuersis racemis, vt dicit glo. super illud pri. Cor. x. Multi

vnum

vnum corpus ſumus. Nec vnum poſſet ſine alio confici, cum non eſſet perfectum
ſacramentum in ſignificatione myſterij,licet eſſet perfectum in ratione contenti,q̃a
tantũ continet ſub vna ſpecie, quantũ ſub vtraq;.Panis autem huiuſmodi debet eſſe
triticeus, cum Chriſtus, qui verè continetur in hoc ſacramento,cõparauerit ſe gra-
no frumenti,Ioannis 12. Et panis debet adeò eſſe ſanus,vt non ſoluatur ſpecies. Pro
pter hoc non nulli tenent, quòd cum amylum ſit ex tritico corrupto, in pane ex eo G
confecto, non poſſit confici. Si etiam eſſet adeò magna commiſtio farinæ alterius
ſpeciei à tritico, vt mutaret ſpeciem, non eſſet materia idonea ad conficiẽdum. Nõ
eſt tamen de neceſſitate ſacramenti, quòd panis ſit azimus, vel fermentatus,quia in
vtroq; confici poteſt. Conueniens tamen eſt, vt vnuſquiſq; ſeruet ritũ Eccleſiæ ſuæ.
Vt enim dicit beatus Gregorius in regiſtro, Romana Eccleſia offert panes azimos:
ideò punitus eſt Sacerdos,qui in pane fermentato celebrare præſumpſerat, in. c. per
literas de celebra.miſſarum. Græci tamen conficiunt in fermentato. Conſuetudo
verò celebrandi in azimo eſt rationabilior, tum quia Chriſtus hoc ſacramentũ in-
ſtituit prima die azimorũ: quo die in domibus iudęorum nihil fermentatum habe-
batur. Exo.12. tum quia panis azimus eſt magis propriè corporis Chriſti ſignifica-
tiuus, cum fuerit ſine corruptione conceptum: tum etiam quia hoc magis conuenit
ſynceritati fidelium,quæ requiritur ad vſum ſacramẽti, ſecundum illud: Itaq; epu-
lemur in azimis ſynceritatis, & veritatis. Dico vltra quòd ſicut ſolus panis triticeus H
eſt materia huius ſacramenti,ita etiam, & vinum vitis: præcipuè cum Chriſtus in
vino vitis hoc inſtituerit ſacramentum, Matt. 26. Amodo non bibam de hoc ge-
nimine vitis. Non refert tamen an ſit album, vel rubrum. Cæterùm quemadmodũ
ex pane corrupto, non poteſt confici hoc ſacramẽtum, ſic nec ex vino corrupto, aut
aceto, aut in aliam ſpeciem conuerſo: quãquàm bene ex vino aceſcenti, ſicut de pa-
ne qui eſt in via ad corruptionem: licet peccet conficiens. In agreſta,non poteſt cõ-
fici, cùm nondum habeat ſpeciẽ vini: licet benè in muſto,eò quòd vini ſpeciem ha-
beat. Prohibitum tamen eſt à Iulio Papa, ne muſtum ſtatim expreſſum de vua,pro-
pter eius impuritatem, in calice offeratur: ſi tamen fuerit neceſſe, botrus ſecundum
eundem Iulium, in calice prematur. Aquam verò vino permiſcendam eſſe ſcribit.
Alexander Papa,dicens. In ſacrorum oblationibus, quæ inter miſſarum ſolẽnia ce- I
lebrantur, panis tãtum, & vinum aqua permiſtum in ſacrificiũ offerantur: hoc enim
cõuenit repręſentationi dominicę paſſionis: quia vtrunq; ex latere Chriſti in paſſio
ne effluxiſſe legitur. De qua aqua beatus Auguſtinus in lib. de ſacramentis, ait,Re-
dundat aqua in calice, & ſalit in vitam æternam. Non eſt tamen permiſtio aquæ de
neceſsitate ſacramenti, ſecundum Beatum Cyprianum dicentem. Si quis de ante-
ceſſoribus noſtris, vel ignoranter,vel ſimpliciter non obſeruauerit, vt ſcilicet aquã
miſcuerit in ſacramento, poteſt ſimplicitati eius venia concedi: quod nõ eſſet, ſi eſ-
ſet, de neceſsitate ſacramenti: peccaret tamen mortaliter Sacerdos eam prætermit-
tendo. Eſt enim naturale corpori humano vulnerato, ꝙ ex eo profluat ſanguis: ſed L
effuſio aquæ non eſt de neceſsitate paſsionis. Sed ad oſtendẽdum effectum paſsionis:
qui eſt ablutio à peccatis, & ad refrigerium contra ardorem concupiſcentiæ, voluit
Deus,ꝙ ex latere Chriſti exiret ſanguis,& aqua.Ideo aqua nõ offertur ſeorſum à vi-
no, ſed permiſta, & in parua quantitate. Vnde in. c.Perniciosus extra de celebra.
miſſarum dicitur. Pernicioſus in tuis partibus inoleuit abuſus, videlicet, quòd in
maiori quantitate aqua in ſacrificio ponitur,quàm vinum: cum ſecundum laudabi-
lem Eccleſiæ conſuetudinem,plus vini quàm aquæ in ipſo ſit ponẽdum. Et quia finis
huius

huius sacramenti ad quē specialiter ordinatur, est vsus fidelium, ideo oportet quòd quantitas materiæ illius determinetur per comparationem absolutè ad vsum eorū, & non restringatur ad determinatum numerum hostiarum.

De forma consecrationis panis, & vini. Cap. XXIX.

A PRO huius capitis intelligentia est notandum secundum Scotum. 8. dist. quar. q. 2. Quòd sicut hoc sacramentum, vt dictum est supra, est vnum vnitate integritatis, & nō indiuisibilitatis: cum in se includat duo signa partialia: quæ primò repręsentant duo propria signata proxima, corpus scilicet, & sanguinem, et duo remota, videlicet cibationem, & potum spiritualem, ita etiam est vna consecratio vnitate integritatis, & plures formæ partiales, quarum distinctio patet, quia vna est efficax sine alia, alioqui fideles corpus adorantes ante sanguinis consecrationem, essent idololatræ, quod est falsum. Forma consecrationis Eucharistiæ sub specie panis, secundum Beatum Matt. Marcum, Lucam, & Paulum pri. Cor. 11. est ista. Hoc est corpus meum. Consuetudo tamen Romanæ Ecclesiæ
B ex traditione Apostolorum adiunxit hanc dictionem, enim, propter coniunctionē ad verba præcedentia, quæ sunt. Accepit panem, benedixit, fregit dicens, accipite, & comedite. Hoc est enim corpus meum. Vnde si consecrans omitteret illam coniunctionem, enim, licet consecraret, peccaret tamen mortaliter non seruans Ecclesię ritum. Vnde beatus Ambrosius in lib. de sacram. Consecratio fit verbis, & sermonibus domini Iesu. Nam per reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo offertur, oratione, petitur pro populo, pro Regibus, & cęteris. Et verba immediate præcedētia sunt Euangelistæ, historiam & rem gestam, texētis. Vbi autem sacramentum conficitur, iam non suis sermonibus Sacerdos vtitur, sed Christi. Vis autē conuersiua, siue trāsubstantiatiua, quæ est in verbis, sequitur significationem, quæ in prolatione vltimæ dictionis terminatur. Vnde licet sit in omnibus verbis per modum fluxus, non tamē
C in quolibet verbo habet effectum, sed in vltimo instanti terminatiuo vltimæ dictionis: in quo significatio dictionis terminatur. Et ideò hæc virtus dicitur simplex, licet in ipsis verbis exterius prolatis, sit compositio. Sciendum est vlterius, quòd pronomen demonstratiuum, hoc, non demōstrat panem, cum panis nō sit corpus Christi, nec etiam significatum per hoc complexum (hoc est corpus meum) cum in sacramētis, hoc efficiatur, quod significatur, & sic per hanc formam nō fieret, quòd Christus esset in hoc sacramento secundum virtutem: sed demōstrat contentum sub his speciebus, sub quibus erat panis, esse corpus Christi in vltimo instanti locutionis. Pronomen igitur non demōstrat accidentia, sed substantiam sub accidentibus contentam. De forma autem sanguinis dicit Scotus vbi supra, ꝙ non est nobis traditū om-
D nino certitudinaliter, an ad formam consecrationis sanguinis pertineant aliqua verba, post ista, sanguinis mei, an verba omnia sequentia, vsq; ibi, hoc facite. Ideò periculosum est asserere de quo sufficiens auctoritas non habetur. Nō est autem periculosum ignorare: quia videtur ignorantia inuincibilis. Quod ergo erit cōsilium? Dicit quòd Sacerdos intendens facere, quod facit Ecclesia legensq; distinctè verba à principio vsq; ad finem, verè conficit. Nec est tutum alicui, se reputare valde pe-
E ritum, & dicere, volo vti præcisè his verbis pro cōsecratione sanguinis: sed securior est simplicitas dicentis, volo ista verba proferre sub ea intentione, sub qua Christus instituit ea esse proferenda: vt quę ex Christi institutione sunt de forma, dicere, vt de forma:

de forma: & quæ ad reuerentiam, ex reuerentia. Tota tamen forma ſanguinis, videlicet. Hic eſt calix ſanguinis mei, noui & æterni teſtamenti, myſterium fidei, qui ꝓ vobis, & pro multis effundetur in remisſionem peccatorum, ex diuerſis ſcripturæ locis accipi poteſt. Nam, hic eſt calix, habetur Lucæ. 12. Matthæi autem. 26. hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur in remisſionem peccato rum. Sanctus verò Lucas dicit pro vobis. Quòd autem additur, æterni teſtamenti, & myſterium fidei, ex traditione domini habetur: quæ ad Eccleſiam per Apoſtolos peruenit, ſecũdum illud. Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis. Et notãdum, ꝙ hęc dictio, calix, ſumitur pro poculo in calice cõtento. Nullus nãq; liquor potabilis accipitur niſi in vaſe. ideò Chriſtus non accepit immediate vinum tangẽdo, ſicut panem: ſed accepit in calice contentum. Senſus igitur huius propoſitionis (hic eſt calix ſanguinis mei) eſt contentum ſub his ſpeciebus in vltimo inſtanti terminatiuo verborum, eſt ſanguis, qui tunc erat effudendus, & nunc eſt effuſus. Subditur, Noui & æterni teſtamenti, & rationabiliter, quia nouum teſtamentum in veritate exhibebat vitam æternam: quã vetus in figura oſtendebat. Et dicitur æternũ, ideſt perpetuum, ſecundum Scotum: quia poſt iſtud, non erit aliud. Additur, myſterium fidei: vbi myſterium non ponitur ad excludendam rei veritatem, ſed ad oſtendendam occultationem: quia corpus, & ſanguis Chriſti, occulto modo ſunt in hoc ſacramento. Ipſa etiam paſſio Chriſti, q̃ occulte fuit figurata in veteri teſtamento, dicitur etiã myſterium fidei, quaſi fidei obiectũ. Quòd enim ſanguis Chriſti ſecundum veritatem ſit in hoc ſacramẽto, ſola fide tenetur. Vltimo dicitur, Qui pro vobis, & pro multis effundetur: quod ſic intelligitur, pro vobis, ſcilicet iudæis, ad quos Chriſtus in perſona Apoſtolorum loquebatur, & pro multis, videlicet, gentilibus, ex quibus multo plures erãt ſaluandi. Non tamẽ dicitur pro omnibus: quia licet ſanguis, & paſſio Chriſti ſufficienter ſatisfecerint pro toto mundo, vt dicitur pri. Ioannis. 2. Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantũ, ſed etiam totius mundi, imò pro infinitis, ſi tot poſſent eſſe: Non tamẽ efficaciter, cũ non omnibus applicẽtur, propter eorum indiſpoſitionem.

F G H

De veritate huius ſanctiſſimi ſacramenti. Cap. XXX.

OST conſecrationem panis, & vini, tranſubſtantiatis ſubſtantia panis in verum corpus Saluatoris noſtri, & ſubſtantia vini in verum eius ſanguinem, firmiter credendum eſt ab omnibus, & ſimpliciter confitendũ, verum corpus Chriſti, & ſanguinem, animam, & diuinitatem realiter eſſe ſub ſacramento, cum eiſdem dimenſionibus, quas habet in cœlo: licet ſecundũ eas non commenſuretur ſacramento, ſiue ſpeciebus illis. Nec ſunt audiendæ rationes hæreticorum, & infidelium irriſiones, aut ſuggeſtiones, ſiue illuſiones dæmonũ, quas immittunt, vt à fide nos deuiare faciant. Ad excutienda tamen omnia ſupradicta, notanda, & perpetuò memoriæ tradenda ſunt quatuor fundamenta, quæ habemus ex ſacris literis, & ſanctis doctoribus ab Eccleſia approbatis. Primum ex diuo Paulo, qui 2. Cor. 10. inquit. In captiuitatem redigentes omnem intellectum, in obſequium Chriſti: hoc eſt ad credendum omnibus, quæ Chriſtus dixit, & obedien dum ei. Secundum, habetur Lucæ 1. Non eſt impoſsibile apud Deum omne verbũ, cùm Deus poſsit facere omne illud, quod intellectus poteſt concipere. Tertium eſt ex domino Hilario in lib. de trinitate, vbi ait, Cùm Deus ſit infinitæ potentiæ, & actiuitatis,

A B

actiuitatis, & intellectus noster sit finitus, & limitatus, sequitur quòd Deus multò plura possit facere, quàm intellectus noster intelligere, ideo beatus Iob cap.36.ait.
C Deus magnus vincens scientiā nostram. Quartum est, quòd cùm Christus sit Deus & veritas per essentiam, iuxta illud, Ego sum via, veritas, & vita, mentiri non potest. Vnde ad Hebr. 6. dicitur, Impossibile est Deum mentiri. Inde sequitur, quòd quicquid ipse dixit, verum est: sed Saluator noster accepto pane, dixit, Hoc est corpus meum, non vt in signo, sed realiter, prout manifestant verba sequentia, videlicet, Quod pro vobis tradetur, & de sanguine, Qui pro vobis effundetur: cùm clarum sit verum corpus traditum fuisse, & verum sanguinem effusum, ex consequenti erit ibi verè, & realiter. Vnde & correspondent vltima primis. Primum enim miraculum quod fecit, fuit conuersio aquæ in vinum, vltimum verò conuersio panis in corpus, & vini in sanguinem. Vnde si, pro quia, credimus scripturæ dicenti Gen. 1. In principio creauit Deus cœlum, & terram: quare non credimus dicenti, Accipite, & manducate, hoc est corpus meum? Si credimus quòd Deus subitò ex limo terræ Adam
D formauerit, & ex eius costa Euam, Gen. 10. quare non credimus vinum conuersum in sanguinem? Si credimus vxorem Loth cōuersam in statuam salis, de qua Luc. 17. Mementote vxoris Loth. quare non credimus transsubstantiationem panis in corpus Christi? Si credimus quòd Moyses virtute Dei conuerterit virgam in colubrū, & aquas in sanguinem, quare non credamus conuersiones in hoc sacramento, cùm non maior virtus requiratur hic, quàm ibi, præcipuè cùm hoc Ecclesia attestetur, quæ est columna veritatis? Vnde in concilio Ephesino contra Nestorium, cui præfuit Cyrillus nomine Papæ: & in concilio Lateranensi, vt habetur in c. firmiter extr.
E de summa trin. & fide cath. dicitur. Vna est vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur, in qua idem est Sacerdos, & sacrificium Iesus Christus: cuius corpus, & sanguis in sacramento altaris, sub speciebus panis, & vini realiter continetur; transsubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina. Omnes & sancti doctores ab Ecclesia approbati idem sentiunt. Et licet nonnulli doctores dicant quòd corpus, quod videtur non manducaturi sumus, non intendunt propter hoc excludere veritatem corporis Christi, sed modum manducandi, cùm non sit manducandus visibiliter in ea scilicet specie, qua ab Apostolis videbatur.

De fructu sanctissimæ Eucharistiæ. Cap. XXXI.

A CVM esu ligni vetiti parens noster prolapsus esset in mortem, quam vnà cum peccato propagauit in vniuersum humanum genus, seipsum Christus in nouissima cęna cibum fidelibus instituit, per quem in vitam resurgere, & illam amissam recuperare liceret, vt quemadmodum per vetitum cibum lethaliter sumus sauciati, ita per hunc, quem Christus nos sumere præcepit, sanaremur, & vnde subrepsit mors, inde vita veniret. De præcepto primo dicitur Gen. 3. Quacunq; die comederitis, morte moriemini. De hoc vero, Si quis comederit ex hoc pane viuet in æternum: & hoc tam vita gratiæ, quam confert dignè sumentibus, eucharistia, quàm vita glorię, quam spe consequimur, manducantes corpus domini. De prima vita dicit Christus, Qui manducat me, viuet propter
B me. De secunda, Qui manducat meam carnem, habet vitam ęternam. Vnde si quis dignè manducauerit hunc cibum spirituali quadā coniunctione Christo arctissimè vnietur, particeps effectus carnis scilicet, & sanguinis eiusdem: quę quando sumitur

facit

facit, vt Christus in nobis sit, & nos in Christo, non animum tantùm reformante, sed carnem etiam nostram ad vitam, & immortalitatem præparante: sicut ab Hilario.8.de trini. & Cyrillo lib.10. in Ioan. c. 13. traditum legimus. Mortui enim sumus peccatis, vt iustitię viuamus, Christus verò vita est: & hic est primus fructus eucharistię. Secundus, quia cùm illam sumimus, efficimur participes passionis Christi, recordari enim illam iussi sumus, dum recipimus. Remissionem igitur peccatorum confert hoc sacramentum. Vnde Chrysost. super illud Ioan.19. Exiuit sanguis, & aqua, homil. 84. Sciunt, inquit, hoc initiati: per aquam enim regenerati: sanguine & carne nutriti: hinc mysteria ortum habent, vt quoties ad admirandum calicem accedis, tanquam ab ipso latere hauriens accedas: remittuntur enim in hoc sacramento venialia: in baptismo verò & pœnitentia omnia, mortalia scilicet & venialia. Et ratio est, quia cùm charitas per eucharistiam inflammatur, operit multitudinem peccatorum, pri. Petri. 4. Quamobrem prius per pœnitentię sacramentum nos expiari oportet, quàm ad hanc tremendam mensam accedamus: ad quàm si quis venerit criminis capitalis reus, non vitam, sed mortem habebit. Reus enim erit, vt dicit Apostolus, corporis, & sanguinis domini, 1. Cor. 11. Tertius effectus est, quòd sumentes verum corpus Christi, efficimur & ipsi corpus Christi mysticum: de quo Paulus 1. Cor. 12. Vos estis corpus Christi, & membra de membro. & c. 10. Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus: significat enim quòd nos, cùm simus multi, vnũ corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Si igitur dignè sit sumptum, hoc effecit, vt vnum cum capite nostro, vnum & ipsi inter nos efficiamur. Vnum efficimur cum Deo, cui voluntate adheremus: vnum cum Christo, cui tanquam vnius corporis membra capiti connectimur: vnum etiam inter nos, cùm simus membra multa, quę corpus vnũ efficiunt. Ad hoc corpus, cuius caput est Christus, pertinent non modò qui sunt in hac vita, verùm & pii omnes, qui cœlestibus iam gaudiis perfruuntur: & ij simul, qui felicitatem illam expectant: sed quia purgatione indigent, in purgatorio sunt, ex quo nõ nisi purgati ingredi possunt regnum cœleste, in quod nihil coinquinatum introibit. Hi orationibus superstitum adiuuantur. Vnde August. de verbis apost. homil. 17. dicit, Ideoq; habet ecclesiastica disciplina quod fideles nouerunt, cùm martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vbi non pro ipsis oretur, pro cęteris verò commemoratis defunctis oretur: iniuria est enim pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari. & tract. 84. in Ioan. Ideo quippè ad ipsam mensam, non sic eos commemoramus, quemadmodum alios qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus, sed magis vt ipsi orent pro nobis, vt eorum vestigiis adhereamus, quia impleuerunt ipsi charitatem, qua dominus dixit, non posse esse maiorem. & contra Faustum lib. 20. c. 21. Nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum, quamuis in memoriã martyrum, constituamus altaria. Quis enim antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit offerimus tibi Petre, aut Paule? sed quod offertur, Deo offertur, qui martyres coronauit: latria enim siue seruitus debita Deo, illi exhibetur soli, ad quam spectat oblatio sacrificii. & lib. 8. c. 27. & lib. 22. c. 10. de ciuit. Dei dicit, Illos enim vt pro nobis intercedant orare possumus, & debemus: sacrificium autem, preterquàm soli Deo offerre, fas non est. Vnde Chrysost. in epist. ad Philip. homil. 3. Apostolicum hoc esse institutum asserens, dicit. Non frustra ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum memoria fiat eorum, qui hinc discesserunt. Nouerunt enim multum hinc emolumẽti fieri,

fieri, multum vtilitatis. Beatus Dionysius in ecclesiast. hierar. c. 7. commemorationem defunctorum in missæ sacrificio facere, apostolicam vult esse traditionem. Damascenus librum scripsit de ijs, qui in fide hinc migrarunt, quòd sacris operationibus, & viuorum orationibus viuent. Qualiter autem affectus esse debeat, si dignè
H manducare velit quis carnes agni, & bibere eius sanguinem, manifestat beatus Paulus 1. Cor. 2. cùm dicit, Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit. Vnde si in veteri lege, vbi figura tantùm fuit, non permittebatur accedere ad altare, qui maculam haberet, quantò minus illud licere debet in hoc sacramento, in quo verum corpus Christi, & verus sanguis est? Quamobrem suam quisque conscientiam diligenter examinet, ne quod bonum est, malè, malus accipiat. Vnde August. tract. 26. in Ioan. Videte, inquit, fratres, panem cœlestem spiritualiter manducate, innocentiam ad altare apportate: peccata & si sunt quotidiana, vel non sunt mortifera, antequam ad altare accedatis, attendite quod dicatis, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si dimittis, dimittetur
I tibi: securus accede, panis est, non venenum. Sed vide si dimittis, nam si non dimittis, mentiris, & ei mentiris, quem non fallis: mentiri Deo potes, Deum fallere non potes. Vnde si quis dignè, & ad salutem accipere vult, elaborare debet vt sit membrum Christi, hoc est, vt per fidem, & charitatem Christo adhæreat. Hoc enim sacramentum ab Augustino vbi supra, vocatur sacramentum pietatis, signum vnitatis, vinculum charitatis. Vnde admonet, quòd qui accipit mysterium vnitatis, & non seruat vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se. Annunciatur in hoc sacramento Christi mors, vt inquit beatus Paulus
L vbi supra. Porrò Christus mortuus est, vt morte sua nos Deo patri suo cœlesti reconciliaret, vt reconciliatos vnum cum illo, vnum nosipsos inter nos faceret. Quisquis igitur hanc vnitatem rumpit, vel à Christo peccando se separat, vel ab eius corpore, quod est Ecclesia suo plusquam illius iudicio tribuendo, segregat, vel à quocunque membro per odium se diuidit, quid aliud facit, quàm quòd crucifigit sibimetipsi filium Dei, dum eadem illa designat, propter quæ Christus crucifigi, & mori dignatus est: quem peccata nostra de cœlo detraxerunt, ac tam acerbis illius cruciatibus causam dederunt? Vnde fit, vt non ad vitam, sed mortem sumat vitam: reus enim efficitur corporis, & sanguinis domini. Vnde psal. 68. dicitur. Fiat mensa eorum coram illis in laqueum, & in retributionem, & in scandalum. De vario modo sumendi hoc sacramentum vide Scotum dist. 8. 4. q. 3.

De sacramento pœnitentiæ. Cap. XXXII.

A PER lauacrum regenerationis in hanc vitam ingredimur, non vt ocio vacemus, & delitijs, sed vt contra mundum, carnem, & diabolum in acie semper stemus: ad quos hostes nostros superandos, datur nobis in confirmatione adiutor Spiritus sanctus, cuius virtute facilius impetum eorũ propulsare possimus. Fit nihilominus, sicut in prælijs vsu venire solet, vt sæpè ab hostibus nostris sauciati corruamus: & quam per sanctum baptismum adepti vitã fueramus, eam morte commutemus. Non vult tamen Pater ille misericordiarũ, qui est benignus, & pręstabilis sup malitia, quẽquam de venia lapsum, desperare. Ideò huic quoq; rei remedium instituit, pœnitentię scilicet sacramentum, per quod lapso resurgere

ſurgere liceret; & hoc eſt contra Nouatum,à quo Nouatiani,de quo Euſebius lib.6. c. 33. inquit, quòd ſpem ſalutis ademit peccantibus, etiam ſi digne pœnituiſſent, Dicti Nouatiani, ſuperbo nomine,Catharos,ideſt mundos,appellarunt ſemetipſos. Ob quam rem à Cornelio Papa concilium Romæ congregatum eſt Eporum. LX. totidem pſbyterorum, cum diaconis multis:vbi ſtatutum fuit, Nouatum cũ ſequacibus alienum eſſe ab Eccleſia. Eos verò qui lapſi fuerint in certamine, fraterna cõmiſeratione curandos,& fomentis pœnitentię medicandos. Hic Cornelius fuit. xx. Papa ſub beato Petro, qui in eodem Concilio reuocauit ſententiam Concilii Carthaginenſis, & beati Cypriani de rebaptizãdis hęreticis ad nos venientibus: qui tamen Cyprianus librum edidit contra dictum Nouatum, lapſos ad pœnitentiam cohortando. Hæc pœnitentia ſiue hoc ſacramentum, dicitur eſſe reſurgentium: cuius virtute fit, vt cùm corruerimus eleuemur. Et ſi in iſta colluctatione, quæ nobis eſt aduerſus principatus, & poteſtates tenebrarum harum, nos proſterni contigerit, ad hoc pœnitentię remedium confugiamus: per quod erigi,ac vires recuperare poſſimus. Pronior enim eſt Deus ad miſerendum,quàm nos ad miſericordiam eius petendam. Vnde Dominus Gregorius Nazianzenus Theologus, in oratione in ſanctum lauacrum,ait, Iucundius dat Deus, quàm alii acceptant, ſimul vt dereliquerit impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationes ſuas,ac ad Dominum conuerſus fuerit. Eſaiæ.55. obuiis,quòd aiunt,manibus, eum ad ſe reuertentem recipit: & eſt maius gaudium in cælo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente,quàm ſuper nonaginta nouem iuſtis. Cauſa enim effectiua huius pœnitẽtię virtutis, vt inquit diuus Bonauentura in 14. diſt.4.ar.2.q.2. Deus eſt,ſed diſpoſitiua à nobis, qui creauit nos ſine nobis,non iuſtificat nos ſine nobis. Diſpoſitio hoc ordine procedit. Neceſſe eſt primò Dei bonitatem,& iuſtitiam agnoſcere: cui omne malum,& inordinatio diſplicet,à qua offenditur,nulloq; modo malum culpæ relinquit impunitũ: & poſtea ſe aliquid feciſſe,quod diuinæ diſplicet bònitati, deinde cognoſcat ſe homo ex diuina ſententia obligatum ad pœnam.Quo facto,neceſſe eſt Dei miſericordiam cognoſcere: qua paratus eſt omni reuertenti,& de culpa dolenti remittere,& indulgere. Ex quarum cognitionum prima generatur timor: de quo magiſter hic in litera inquit. Quòd pœnitentia timore cõcipitur. Ex ſecunda verò,ſpes remiſſionis. Et ex his videlicet ex voluntate ſeſe reconciliandi Deo,& ſatisfaciendi per gemitũ, & alia media cùm incipiat facere quod in ſe eſt, diſpoſitus eſt talis ad iuſtificationẽ. Ex quo videre liquet,quòd magis timore, quàm amore, quis diſponatur: cùm peccator non habeat Dei, ſed ſui amorem: iſte autem amor nunquã generat pœnitentiam,niſi quia timet. Vnde quãdiu amat, & credit, non refugit peccatum, ſed quãdo timet: ideò non concipitur fide: cùm ante timorem,non ſit pœnitentiæ ſeminarium, quod eſt ceſſare à malò: Ex quo etiam patet, quare magis timore, quàm ſpe: quia timor ſeruilis concipit, ſpes verò promouet: nec hoc inconuenit, quia conceptio iſta,non eſt per productionem in eſſe, ſed per diſpoſitionem,& præparationem: ideo non oportet quòd pœnitentia ſit cum timore ſeruili, ſed ſufficit,quòd timor pparet ad pœnitentiam. Et vt magis diſtinctè prædicta intelligamus, notandũ quòd pœnitentia, inquantum eſt actus, qui (Deo operante noſtram iuſtificationem, cui cooperamur) à timore ſeruili,vt in pluribus procedit, & in filiali terminatur,ſex cõprehendit actus: quorum primus eſt Dei operatio conuertentis cor: ſecundum illud Hier. 3.poſtquàm conuertiſti me, egi pœnitentiam. Secundus eſt motus fidei. Tertius eſt motus timoris ſeruilis: quo quis timore ſuppliciorum à peccatis retrahitur.

Quartus est motus spei, quo quis sub spe veniæ consequendæ assumit propositum emendandi. Quintus est motus charitatis: quo alicui peccatum displicet secundum
F seipsum, & iam non propter supplicia. Sextus actus est motus timoris filialis: quo quis propter reuerentiam Dei emendam voluntariè offert. Et sic patet, quòd actus pœnitentiæ, quo iustificamur, procedit communiter à timore seruili, sicut à primo motu affectus ad hoc ordinato: à timore verò filiali sicut ab immediato & proximo principio. Nec per hoc, quòd dicimus eã procedere à timore, excludimus quin procedat ex actione Dei conuertentis cor. Pessimus autem error est, & crudelissimus eorum, qui dicunt pœnitentiam non posse iterari: cùm claudat viscera diuinæ misericordiæ: cogeret enim tunc ferè omnes peccatores desperare. Ideò Sanctus Bona-
G uentura in eadem dist. concludit, quòd iterari potest, quotiescunq; peregrinamur à Domino: non sic baptismus, cuius ratio est triplex. Prima quia in baptismo imprimitur character, qui est indelebilis: non sic in pœnitentia. Secũda, quia baptismus est contra morbum non iterabilem, videlicet peccatum originale: pœnitentia verò contra iterabilem, vt est peccatum actuale: medecina enim debet aptari morbo. Tertia est, quia baptismus habet totam efficaciam à passione Christi: non sic pœnitentia, quæ vltra hoc pendet ab actu nostro. Ideo baptismus non iteratur, sicut nec Christi passio. Pœnitentia verò iteratur, secundum quòd voluntas nostra conuertitur, vel reuertitur. Inde est quòd omnis pœna in baptismo remittitur, in pœnitẽtia non: baptismus etiam si iteraretur esset nobis occasio peccandi: non sic pœnitẽtia: quæ peccata impunita non relinquit. Et pro hac assertione habemus exemplum
H in Dauid, qui primò peccauit homicidio, & pœnituit: rursus peccauit numerando Populum, & iterum pœnituit: & tamen Deus vtrãq; pœnitentiam acceptauit. Si verò obiiciatur illud Amos pri. Super tribus sceleribus Damasci, & super quarto non conuertam eum, vbi glo. Quarto, eadem peccata committenti, nec pœnitentiam, nec indulgentiam se daturum denuntiat. Respondet diuus Bonauentura circa literã Magistri, ꝙ Beatus Hieronymus intelligit per primum peccatum consensum in corde. Per secundum, progressum ad opus. Per tertium, assuefactionem ad illud. Per quartum finalem perseuerantiam in illo, vel nolle pœnitere, & pro hoc nec dat pœnitentiam, nec veniam: cùm post mortem, non sit locus pœnitentiæ: ab aliis tribus liberat: pro quibus sicut dat pœnitentiam, ita & veniam: sicut innuitur in resuscitatione trium mortuorum: quorum primum in domo, secundum in porta, tertium Dominus suscitauit in sepulchro.

Pœnitentia quomodo sit voluntaria, & quæ sint causæ illius. Cap. XXXIII.

A PRO huius capitis declaratione, ꝑmittendum est secundum Scotũ. 14. dist. quar. q. pri. Quòd duplex est iustitia, scilicet habitualis, vt charitas: & actualis, vt rectitudo quæ inest actui elicito, Actus enim elici potest conformiter suæ regulæ, in qua conformitate cõsistit rectitudo illius & per consequens erit duplex iniustitia videlicet habitualis, vt priuatio gratiæ, siue charitatis in anima: & actualis, vt priuatio supradictæ rectitudinis in actu. Transeunte autem actu peccati intrinseco & extrinseco, remanet quædam iniustitia habitualis: sed non ab illa sola denominatur quis peccator: quia ita diceretur peccator, qui commisisset vnum solum peccatum, sicut qui cõmisisset mille. Cuius ratio est, quia ita est priuatus tota gratia, qui commisit vnum solum, sicut qui mille. Iniustitia verò

tia verò actualis manere non potest cessante actu: cum illius subiectum proximū sit actus in anima, sicut & rectitudinis sibi oppositæ. Et subdit ꝙ nihil reale absolutum, siue relatiuum est in aliquo, cessante actu peccati, à quo censeatur peccator. Et si dicatur aliquid derelictum ab actu, manere, vt habitus vitiosus, dicit ꝙ illud non est formaliter peccatum, cum possit stare in iustificato. Graues enim peccatores nō statim, quando sunt iustificati, habent illam pacem, quam habent perfecti, & in virtutibus exercitati. Sed est, secundum præfatum, quædam relatio rationis, inquantum est obiectum intellectus diuini vel voluntatis, quæ post cōmissum crimē ordinat peccatorem ad pœnam correspondentem: & tunc intellectus præuidet etiam pro omni tempore, donec pœna fuerit soluta. Vnde beatus Augustinus super ps. 31. videlicet Beati quorum remissæ sunt iniquitates, inquit, Videre Deum peccata nil aliud est, quàm ad pœnam imputare. Auertere autem faciem à peccatis, est ea non ad pœnā reseruare. Et peccata dicuntur ab eo tecta, cùm ea punire non intendit. Ipsum igitur peccatum manere in reatu post actum transeuntem, nihil aliud est, nisi ipsum à Dei voluntate ordinari ad pœnam condignam illi peccato. Et hoc patet in simili, quia si quis offendat magnum Principem tali offensa, ꝙ correspōdeat magna pœna, cessante illo actu, nihil est in illo, quod prius non fuerit, quare modò dicatur inimicus, & non prius, sed tantùm in voluntate Domini offensi, est actus transiens super ipsum. Et propter hoc in ipso est relatio rationis, videlicet ordinatio ad pœnam, vt in obiecto volito, vel ordinato ad talem pœnam. Ita in peccatore transeunte actu peccati, nihil aliud est, nisi ista relatio scilicet ordinatio ad pœnam: quæ, vt est discō ueniens illi animæ, dicitur eius macula: vt autem formaliter est obligatio ad illā pœnam, dicitur reatus: vt verò est actus voluntatis diuinæ, in qua est tota illa realitas, ꝑ quem actum ordinatᷓ ad talem pœnam, dicitur offensa: nihil enim aliud est offendi vel irasci Dei, quàm velle vindicare, ista pœna. Exclusa igitur passione istius velle, dicitur Deum esse formaliter iratum vel offensum, cùm formaliter velit vindicare peccatum commissum contra legem suam. Quod deleri potest, & quandoq; deletur iuxta illud symboli Apostolorum, Remissionem peccatorum. Et Deus est qui remittit. Prædestinatus enim aliquando labitur in peccatum: vt Dauid, Petrus, & Paulus: non autem beatificari potest, ad quod principaliter per ꝑdestinationem ordinatur, nisi deleto peccato modo ꝑdicto, cùm nullus beatificetur remanēs obligatus ad pœnam soluendam. Dico vltra quòd non remittitur sine pœna, vel æquiualente in acceptatione diuina. Per quodcunq; igitur peccatum offendatur Deus, offensa eius nil aliud est, quàm velle vindicare, & punire: & ex consequenti ad eius deletionem requiritur aliqua punitio, vel æquiualens in acceptatione diuina: licet regulariter per pœnam ordinetur: prǽcipuè cùm dicat Boetius. 4. de consola. prosa. 4. Quòd pœna est ordinatiua culpę: quod sic intelligitur, secundum beatum Tho. prima. 2. q. 87. ar. pri. Quia homo à tribus iustè puniri potest, eò quòd à triplici subiectione peccando recessit: subditur enim homo primò ordini proprię rationis: deinde ordini exterioris gubernatoris, spiritualiter, vel corporaliter, politicè, aut œconomicè: tertio ordini diuinæ gubernationis. Peccans verò, hos tres peruertit ordines, agendo contra rationem naturalem, contra legem humanam, & contra legem diuinam. Operęꝑcium igitur est, vt qui talis est, triplicem pœnam suscipiat, per quā ad ordinē quē peruerterat redigatur. Punitur homo primo à seipso per remorsum cōsciētię, secūdo ab homine per varia nocumenta: postremò verò à Deo: & sic punitus redigitur ad ordinē, quia illi à quo pęnam patitur, vel inuitus subditur, subiici noluit

peccando. Non est enim propriè pęna sine culpa. Vnde beatus Augustinus lib. pri. retractationum.c.9. dicit. Omnis pęna si iusta est, peccati pœna est, & supplicium nominatur. Pœna autem duobus modis potest considerari, aut in vera ratione satisfactionis, & hoc modo vnus innocens potest satisfacere pro alio, vt Dominus noster Iesus Christus, qui omnia peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum. Aut in vera ratione pœnæ: de qua dico quòd inquantum est vindicta, & punitio, nunquam infligitur, nisi propter culpam propriam. Pœnæ huiusmodi propriæ, conuenit ordinare culpam: & ratio est, quia omne peccatum est actus inordinatus: & omne peccans, contra aliquem ordinem agit: ideò oportet, vt ad eundem ordinem per pœnam redigatur, quem peccando deseruerat. Ad deletionem igitur peccati,
H requiritur punitio voluntaria: quod dico propter damnatos, qui satispatiuntur, & non satisfaciunt: similiter & propter illam pœnam, quæ sequitur peccatum, quæ nō est voluntaria: de qua beatus Augustinus in lib. primo de confessione, Iussisti domine, & ita est, vt pœna sit sibi quisq; peccator. Pœna verò tripliciter potest dici voluntaria: vno modo contra quam non omnino voluntas remurmurat, sed patienter tolerat: Secundo quæ voluntariè acceptatur: tertio quæ voluntariè causatur: & hoc vel à causa proxima partiali, q̃ non intendit talem effectum, vel vt à causa remota principali, q̃ intendit hunc effectum. Pœna patienter tolerata, potest dici voluntaria, secundum quid, cùm malum pœnæ (dum non est contra rationem rectam) possit nō modò absolutè patienter, sed ordinatè sustineri, & acceptari in ordine ad istū finem, de qua Augustinus in lib. de pœnitentia inquit. Peccator de peccato doleat
I & de dolore gaudeat. Tristitia autem in voluntate non potest causari, nisi à duabus causis, videlicet actuali nolitione alicuius existētiæ, & actuali apphensione illius, iuxta illud beati Augustini. 14. de ciuit. dei. c. 15. Tristitia est dissentio animi ab his rebus quæ nobis nolentibus acciderunt: huiusmodi causa cōmunis potest esse volūtas, imperans actum considerationis, & actum nolitionis eiusdem obiecti, & hoc in ordine ad illū finē intētū, vt sequat̄ tristitia puniēs, & respectu dictæ detestationis est cā immediata, respectu verò tristitiæ, mediata. Ex quo patet, quomō prima pœna vi-
L delicet tristitia, pōt esse summè volūtaria, & à volūtate, sicut à cā totali, remota tn̄, applicāte causas partiales proximas huius effectus. Et licet omnis pœna videat̄ inuoluntaria cōparata ad voluntatē sequentē affectionē commodi, est tamen voluntaria voluntate iusta acceptante, ac sequente affectionem iustitiæ. In ista ergo punitione voluntaria conuenit multa considerare: primùm quidem velle punire peccatum à se commissum: quod est velle imperatiuum, seu efficax, coniungens causas proximas ipsius punitionis passiuæ: secundò nolle peccasse: quod est causa partialis proxima, licet non intendat pœnam illam: tertio velle acceptare pœnam illam passiuam iam inflictam: quarto patienter ferre punitionem: Quæ quatuor sic explicantur: Vindicare cōmissum. Detestari illud. Acceptare pœnam inflictam. Et patienter ferre eādem: & secundum has quatuor acceptiones erit quadruplex definitio eius, quod est pœnitere, de quibus in sequenti capite.

Pœnitere quid sit secundū quatuor præfatas considerationes. Cap. XXXIIII.

RIMA pœnitentiæ definitio est. Pœnitere est vindicare peccatum à se commissum: patet enim quòd ibi tenetur pœna, cùm applicare sibi
A pœnam, sit tenere eam: & hoc siue in affectu, siue in effectu: cùm vindicans, non minus vindicet, si quandoque pœna non sequatur propter

defectum

defectum alicuius causæ secundæ, dummodo ipse æquè intendat pœnam infligere. Secunda descriptio est. Pœnitere est detestari, vel odire peccatum à se commissum: vbi in proxima causa partiali tenetur pœna, & hoc potest intelligi de displicentia habenda de peccato sub propria ratione, vel in generali simul de quolibet à se commisso, vel de displicentia formali, vel virtuali, quæ est actus virtualiter includens illam displicentiam, vt actus martyrij sancti Bonifacij, qui dato quòd esset magnus peccator, tamen statim vt vidit martyres patientes, exclamauit, Christianus sum. Iste actus licet formaliter non includeret detestationem peccati, includebat tamen eandem virtualiter, vel eminenter. Tertia descriptio. Poenitere est pœnam inflictã pro peccato suo gratanter acceptare, & hoc modo tenet pœnam tanquam obiectũ per actum voluntatis: quod intelligitur de acceptatione, in qua ista includitur, sicut volitio entis ad finem, includitur in volitione finis. Vltima descriptio, Pœnitere est pœnam pro peccato suo inflictam, patienter sufferre: per quod patet, quomodo cõformiter ad sententiam Magistri in litera, hic est etiam pœnam tenere, quia non abijcitur murmurando: vnde dicitur sustinere, quod est, sub actione agentis infligentis, se illi conformando, tenere. Ad deletionem igitur cuiuslibet peccati mortalis actualis post baptismum commissi, requiritur aliqua punitio voluntaria vno quatuor prædictorum modorum, loquendo de pœnitentia actuali, idest actu pœnitendi, qui est tenentia actualis pœnæ. Intelligitur autem requiri non simpliciter necessariò, cuius oppositum includat contradictionem, cùm posset Deus remittere sine illo actu: posset etiam remittere per aliquem feruentem motum dilectionis in Deum, absque aliquo poenitere præfato. Ad hoc tamen quòd regulariter deleatur, requiritur motus præfatus, dico regulariter, quia fit secundum regulas determinatas à sapientia diuina: quarum hæc est vna, quòd peccatum non deleatur sine displicentia de commisso: quæ est rationabilis, quia sicut peccatum auertit à fine, & conuertit ad creaturam, ita rationabile est, quòd non deleatur nisi per motum oppositum auertentem à peccato, siue à creatura, vt circa illam fuit peccatum, & conuertentem ad Deum. Dicit enim Scotus vbi supra q. 2. quòd poenitere secundum omnes quatuor præfatas descriptiones potest esse actus virtutis, quia conformis rationi rectæ: cùm secundum rectam rationem quilibet legislator vindicet transgressionem legis. Vnde Arist. 10. Ethi. c. vlt. post doctrinam de vitiis, & virtutibus, statim introducit legem positiuam tanquam vltricem vitiorum, & præmiatricem virtutum. Si enim legislator recta ratione vindicat, minister recta ratione exequitur: cùm vniuersaliter rectitudo subministrationis sit ex cõformitate eius ad agens, cui subministrat. Modò vnicuique commissum est esse ministrum Dei, ad vindicandum in seipso peccata à se commissa. Pœnitere autem primo modo est sic vindicare in seipso, & ex consequenti, pœnitere hoc modo, semper erit actus virtutis elicitus, vel aptus natus elici à virtute, vel generare virtutem, cùm sit conformis rectæ rationi. Poenitere etiã sic, requirit præcognitionem distinctam eius, de quo pœnitet. Vnde sequentia se habent per ordinem, videlicet imperare causarum proximarum partialium tristitiæ coniunctionem. Ipsæ causæ partiales coniunctæ, quæ sunt effectus immediatus dicti imperii. Effectus remotus præfati imperii, ipsa scilicet tristitia, vel complacentia dictæ tristitiæ, quæ est actus voluntatis habens tristitiam pro obiecto: & postremò gaudium de tristitia, quæ omnia hoc modo inter se distinguũtur. Primum quidem, videlicet actus imperatiuus à causis proximis tristitiæ, sicut causæ principalis, & remotæ à causa secundaria, & propinqua. Secundum à tertio,

ſicut cauſæ ab effectu, & actionis à paſſione. Tertium à quarto, ſicut obiecti ab
actione, & quartum à quinto, ſicut obiecti à paſſione appetitiua de illo obiecto.
Iſtorum quinque nihil eſt vindicare per ſe, niſi primum, videlicet ipſum velle impe-
T ratiuum. Ex ſupradictis elicitur, quòd pœnitere primo modo eſt actus ſpecialis
virtutis, cùm poſsit habere ſpeciale obiectum, ſcilicet peccatum vindicabile, & cir-
cunſtantias ordinatas, videlicet finem, modum, & huiuſmodi: non tamen eſt actus
virtutis intellectualis, ſed appetitus. Imperare enim intellectui, vt conſideret, &
voluntati, vt deteſtetur, non conuenit niſi voluntati: cùm voluntas ſecundum Au-
V guſtinum lib. 11. de tri. c. 3. imperet ſibi & intellectui. Erit igitur appetitiuè non
ordinantis ad ſeipſum, vt ſunt temperantia, & fortitudo, ſed ad alterum, vt iuſtitia.
Poteſt enim actum iſtum vindicandi quilibet eodem modo ſecundum rectam ra-
tionem in alterum, ſicut in ſeipſum, exercere: ſi etiam exercet illum in ſeipſum, non
facit niſi vt in alterum: cùm id non faciat in ſe, niſi vt committitur ſibi à legislatore
in iſtum reum vindicare. Vnde accidit quòd iſte, cui committitur, ſit ipſe reus.
Vindicare etiam hoc modo non eſt principaliter propter correctionem rei, licet
X quandoque correctio ſequatur; ſed eſt per ſe, vt ordinetur culpa per poenam eo
modo, quo dictum eſt ſupra, & vt obſeruetur lex punitiua in quem tranſgreſſum eſt:
quod non eſt crudelitas: cùm vlterior finis ſit bonum commune: eſſet tamen, ſi ſta-
retur in alio fine, quàm in bono communi. Eſt ergo actus iuſtitiæ punitiuæ, quę di-
ſtinguitur contra commutatiuam, & amicitiam: & nobilior inter actus iuſtitię in
communi, dempto actu pręmiationis, cùm ſit proprius legislatori: & ſi alii conue-
nit, hoc eſt ex eius commiſsione, actus tamen pręmiandi eſt excellentior: quia &
ſoli principi conuenit, ſicut pręcedens, & vltra hoc, pręmium habet vtrunque ex-
tremum nobilius, uidelicet meritum pro quo fit, & pręmium quod confertur, &
perſonam meritam cui confertur, quę excellunt poenam, culpam, & perſonam rei,
cui pœna infligitur. Iſte actus, cuius eſt imperare intellectui, & voluntati, imperio
pertinente ad iraſcibilem, & ad potentiam aliquam habentem ſe ad aliquid ſimile
iraſcibili virtuti, eſt voluntatis: ſicut enim iraſcibilis ſenſitiua in virtute ſuo modo
vindicat, ita & illa potentia quæ imperat vindictã in parte intellectiua habet quod-
dam ſimile iraſcibili, nec conuenit hoc imperare niſi voluntati. Quantum ad ſecun
dam ſignificationem huius termini poenitere, quæ eſt deteſtari peccatum commiſ-
ſum, dicit idem doctor, ꝙ poteſt eſſe actus virtutis, cùm poſſit eſſe actus electiuus
conformis rationi rectę, quę ſuadet, quòd ſicut eſt complacendum in bono honeſto;
ita etiam quòd ſit diſplicendum in malo inhoneſto: quæcunque enim virtus incli-
nat ad deteſtandum malum inhoneſtum, vtpotè charitas, de aliquo inordinato
contra eam; inclinat ad talem diſplicentiam. Pari modo dicendum eſt de humilita-
te, & ſimilibus, & talis eſt virtus appetitiua. De tertio, quòd eſt gratanter acceptare
poenam inflictam pro peccato commiſſo, eodem modo concludit, ꝙ poteſt eſſe vir-
tutis: quia conformis rectæ rationi, & multarum virtutum, quarum quælibet ſit ap-
petitiua: per illas enim diuerſas virtutes poteſt acceptari aliud & aliud obiectum
in ordine, ad quod poſſit poena inflicta pro peccato acceptari. Nam ſi ex charitate
amatur Deus, ex charitate poteſt acceptari poena inquantum reductiua eſt ad Dei
amorem. Si etiam ex virtute ſpei deſideratur Deus vt bonum mihi, ex eadem vir-
tute acceptatur poena, vt ordinat ad hoc attingibile præmium. De quarto videli-
cet patienter ferre poenam inflictam, patet etiam quòd poteſt eſſe virtutis actus, &
ſpecialis virtutis, ſcilicet patientiæ.

De

De Contritione prima Pœnitentiæ parte. Cap. XXXV.

Ontritionem intelligimus vehementem diſplicentiã & dolorem de cõmiſſis à nobis peccatis,ex corde ſyncero,& intimo procedentem,atq; eo reſpectu,quòd diuinam illis offendimus maieſtatem, eiuſmodi inq̃, vt Deum propter rem nullam vellemus offendere amplius, cũ humili ſupplicíq; imploratione veniæ ab eodem, & certo decreto ſiue propoſito, eiuſdem voluntati, & præceptis deinceps obſequendi, tale enim propoſitum ſaltem virtute includitur in tali dolore. Amplius, non omnem cordis pœnitudinem, & de peccatis diſplicentiam,ac dolorem, & ſi magnũ & vehementem: cõtritionem intelligimus, qualis in ſalutari pœnitentia requiritur. Nã & Saulem & Iudam peccatorum ſuorũ vehementer pœnituiſſe, vt etiam ex eo hic recurrerit ad laqueum, & ille extremæ deſperationis ſigna oſtenderit; planè indubitatum eſt: non tamen dolor ille cordis contriti, ad quod reſpicit Dominus, fuerat: qui enim, ex ſui tantùm amore, ſui cõmodi reſpectu, nempè ob ſolum gehennæ metum, de peccatis dolor procedit, etiã quantumuis immenſus ſit,non eſt, qui cor cõtritũ facit, aut veniam impetrat, vnde, ſi ſeruus Domino, quem offendit,diceret, doleo equidem vehementer, quòd te offenderim: non tamen propter te, ſed propter me doleo, quia ob tuã offenſam meritò cædor, vinculis conſtringor, bonis,quibus tibi obſequentes ſuauiter perfruunt̃ ego miſer careo; nunquid, pœnitentia huiuſmodi impetraret veniam? Deo ita dicit,quiſquis ita dolet, quòd ipſum offenderit, ſi propter ſe doleat, quia ob offenſam cęditur, non fallitur, neq; irridetur Deus. Debet ſanè dolor offenſæ, impetratiuus veniæ, eſſe de offenſa: quia offenſa illius eſt quem offendimus: & non tantùm, quia nobis damnoſa, & incommoda. Cõtritio ergo,quam Deus in nobis reſpicit, eſt dolor diuinæ offenſæ,non noſtri tantùm, ſed illius præcipuè cauſa, quem offendimus: cuiuſmodi vt ſit, Dei amorem, ex quo procedat,ꝑrequirit. Nihil enim primò,& per ſe odiſſe aut deteſtari poſſumus, ſed operæprecium eſt, vt omne odium ex alicuius amore procedat: odium enim eſt, aut deteſtatio voluntatis, velut fuga quædam ab eo quod apprehenditur vt diſcõueniens,& inimicum: aut contrarium alicui, cuius amore afficimur. Ex amore ergo aliquo,vt procedat in nobis odium, ac deteſtatio peccatorum, neceſſe eſt. Is igitur aut noſtri tantùm amor eſt,aut Dei ſolius,aut noſtri & Dei. Si noſtri tantùm procedit in nobis peccatorum odium, vt quia hic nos flagellari ob illa ſentimus, & maiora expectamus, vt putà damnationem æternam; nondum eſt ea deteſtatio peccatorum noſtrorum vera contritio, nec veniam offenſæ impetrat, de qua noſtri tantùm cauſa dolemus. Cum enim, vt beati Gregorij verbis vtar,ex peccato pœna metuitur, & amiſſa Dei facies non amatur; timor ſcilicet peccandi ex timore, non ex humilitate naſcitur: humilitatem appellans eam ſubiectionem, qua peccator ad deum reuertens, eius voluntati prorſus ſe ſubijcit: ſed, vt dictum eſt, infructuoſa eſt eiuſmodi pœnitentia, quæ non ex Dei,ſed ſui amore procedit. Si verò ex Dei ſolius amore procedat dicta peccatorum deteſtatio,ea verã eſt quæ facit cor contritum, & humile, quod Deus non deſpicit, ſed benignè reſpicit. Quòd ſi, & ex noſtri,& ex Dei ſimul amore procedat ipſa peccatorum diſplicentia, ita tamen vt Dei amor, amori noſtro præponderet; ea quoq; contritio ſalutaris eſt: quoniam eadem ſic deteſtamur diuinam offenſam,vt ob nullam rem velimus Deum offendiſſe: ſed ſi Dei amor nondum in regno animæ vicerit, ſed amor ſui, quem diuino præfero amori, ex tali amore, ſalutaris poenitentia, ſiue peccatorum deteſtatio, non

A B C D

tio,non proficiſcitur, quæ vera eſſe non poteſt, niſi ex vincenti amore procedat: nã ſi eſt, quod illi præfero,conſequens eſt, vt non dubitem in illius plus amati gratiam, minus amatum Deum offendere: quo affectu, quandiu ſum, cor verè contritũ, humiliatumq; non habeo. De hac prima pœnitentiæ parte,quæ non poteſt eſſe ſine diuino amore, apertiſſimè beatus Ioannes,dicit, Qui non diligunt, manent in morte: & ex cõſequẽti ante dilectionẽ,vita animæ nõ eſt;Quarè,ſi dilectionẽ neceſſariò pcedat iuſtificatio,neceſſe eſt vt poſſit eius eſſe cũ morte ſocietas.Rectè perinde,p maximo incõueniẽti habet Aug.vt ſine Dei amore quis conſequaẽ remiſſionẽ peccatorũ. Sine quo inquit, nemo inuenit gratiam. Dicunt Doctores,quòd optima pœnitẽtia eſt noua vita. Vnde idem Auguſt.lib. de vtilitate pœnitentiæ,inquit. Neminem nouam vitam inchoare, quem veteris non pœnituerit. Et Effrem de extremo iudicio capite. 5. inquit, Beatus homo qui habet compunctionem iugiter ſecundum Deũ, compunctio ſanitas animæ eſt, illuminatio mentis eſt, compunctio remiſſionem delictorum nobis conquirit, compunctio Ieſum vnigenitum facit in nobis habitare, cùm eum deſideramus, & q̃rimus. Et Cyprianus ſermone de cœna Domini,ait, Sed & in eodem articulo temporis, cùm iam anima feſtinat ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerſerit, pœnitentiam clementiſſ. Dei benignitas, non aſpernaẽ nec ſerum eſt, quod verum: nec irremiſſibile, quod volũtarium: & quæcunq; neceſſitas cogat ad pœnitudinem; nec quantitas criminis,nec breuitas temporis,nec horæ extremitas,nec vitæ enormitas,ſi vera contritio,ſi pura fuerit voluptatum mutatio,excludit à venia, ſed in amplitudine ſinus ſui mater charitas, prodigos ſuſcipit reuertentes.Et velit nolit Nouatus hæreticus, omni tempore dei gratia recipit pœnitentes. At latronis mentionem faciens.Latrocinium,inquit, dãnationem meruerat & ſupplicium: ſed cor contritum, pœnam mutauit in martyrium, & ſanguinem in baptiſmum. In momento,impietas religionem,crudelitas induit pietatem,& ſtatim cõſumatus,ciuis ſanctorum & domeſticus Dei permiſſus eſt in regnum. Requiritur ergo pœnitere, vt eſt actus virtutis perfectus, ſecundum omnes circunſtantias ad deletionem peccati:& hoc,vel vt diſpoſitio præuia,vel concomitans.Primo modo ſufficit actus informis,cùm ſit ſine charitate, à cuius ſolius inhærentia, & inclinatione ad actum, dicitur actus formatus. Secundo modo requiritur actus formatus: nam in illo inſtanti in quo deletur peccatum, charitas ineſt, & per conſequens, ſi actus requiratur vt concomitans, eſt formatus. Actus verò informis dicitur attritio, quæ eſt diſpoſitio ad deletionem peccati mortalis, quæ ſequitur in vltimo inſtãti alicuius temporis in quo iſta attritio durauit. Vnde ſi attritio ſit perfectè circunſtantionata in genere moris, videtur diſpoſitio ſufficiens ad iuſtitiam in termino illius attritionis acquirendam, quem Deus præfixit eſſe terminum illius motus attritionis, quam vſq; tunc vult continuari: & tunc in vltimo inſtanti illius attritionis probabiliter infunditur gratia, & deletur peccatum: Et ſi manet idem motus cõtra peccatum in eſſe naturæ & moris qui prius; idem motus qui fuit attritio, poſt infuſionem gratiæ dicitur contritio: Oportet tamen ibi diſtinguere ſigna naturæ, quia in primo eſt actus talis: in ſecundo charitas: in tertio actus formatus à charitate inhærente, & inclinante: & ſic attritio fit contritio, ſine mutatione reali ipſius actus, & debet concedi in ſenſu diuiſionis tantùm, quòd per actum, qui eſt contritio, deletur peccatum, vt per diſpoſitionem omnino proximam. Pro quo ſciendum quòd contritio, quæ eſt pars pœnitentiæ, includit contritionem, quæ eſt actus pœnitentiæ virtutis, & multa ſuper eam addit: quia actus pœnitentiæ virtutis eſt dolor

est dolor voluntariè assumptus de peccatis inquantum sunt contra rationem,& bonum honestum: nec requiritur quòd sit maximus, sed sufficit quòd sit dolor moderatus, cum solo proposito recompensandi, siue satisfaciendi,& cauendi. Sed contritio quæ est pars sacramenti pœnitentiæ (pœnitentiæ enim vt est sacramentum, tres assignantur partes, à. S.Thoma.3.par.summæ.q.90.art.1.& 3.videlicet Contririo, Confessio, & Satisfactio, quæ sunt partes integrales pœnitentiæ: similiter & ab Eugenio Papa in decreto pro doctrina Armenorum)est dolor de peccatis proprijs, voluntariè assumptus propter Deum summè dilectum, & ideo oportet quod sit maximus, qui possit esse in natura, appreciatiuè saltem, ita quòd sicut Deus debet diligi super omne diligibile, ita peccatum displiceat, & odiatur super omne odibile, & cum hoc quòd habeat propositum confitendi, & absolutionem obtinendi,& satisfaciendi,sic quòd peccator sit, saltem in præparatione animi, taliter dispositus, quòd mallet priuari omnibus bonis mundi temporalibus, & corporalibus, quàm Deo, & mallet sustinere omnia tormenta etiam inferni, & mortem ipsam, quàm offendere Deum. In præparatione animi debet durare semper peccatorum contritio: sed quo ad actum, qui est de necessitate contritionis, Videndum est, quando videlicet peccator in mortali existens, teneatur sub pœna mortalis peccati conteri,& dico quòd in quatuor casibus. Primo quandocunq; imminet periculum mortis, præcipuè debet conteri, vel atteri. Secundo quando imminet susceptio, vel administratio sacramenti, Matth. 7. Nolite sanctum dare canibus: & regulariter, quando quis exercet actum, necessariò requirentem hominem esse in gratia. Tertio omni die Dominico, cùm preceptum sit de sanctificatione sabbati, in quo includitur dilectio Dei super omnia, & sanctificatio animę, iuxta illud, Sanctificabunt animas suas, quod regulariter fit per contritionem. Vnde Gregorius in registro inquit. Dominico die à labore terreno cessandum est, atque orationibus omnino insistendum, vt si quid negligentię per sex dies agitur, die resurrectionis Dominicę expietur, & ideo Ecclesia ad implendum hoc pręceptum, pręcepit omnibus christianis diebus Dominicis audire missam, vt habetur in c. Missas, de consecr. dist. 1. Similiter ordinauit fieri confessionem generalem, & corporis Christi eleuationem, vt populus haberet occasionem petendi veniam, & pręcepta fidei, spei, & charitatis, implendi. Quarto tenetur quis conteri, quandocunque peccatum mortale pręteritum occurrit memorię practicè, hoc est cum iudicio practico, siue cum inclinatione ad complacendum: quia nisi tunc detestetur, exponit se periculo recidiui: si verò redeant ad memoriam speculatiuè, siue per modum transeuntis, absque iudicio practico, non tenetur quis ad contritionem: licet valde vtile esset & securum, omni mane, & sero conteri. Et de hoc satis.

L M N O

De confessione, quæ est altera pars pœnitentię. Cap. XXXVI.

RAESVPPONO, vt melius intelligatur hęc secunda pars, quòd confessio est triplex. Prima, proprię culpę, quę est pars poenitentię, de qua infra diffusè. Secunda, laudis diuinę, de qua Christus in euangelio, Confiteor, inquit, tibi pater dñe coeli,& terrę, quia abscondisti hęc,&c. & ista est actus latrię. Tertia est credendorum, de qua ad Rom. 10. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: & ista est actus fidei,& meritorius inquantum cadit sub pręcepto. Et pro maiori declaratione confessionis sacramentalis; A

B cramentalis, est sciendum quòd Poenitentia est absolutio hominis poenitentis, facta certis verbis à Sacerdote, iurisdictionem habente, ex institutione diuina efficaciter significantibus absolutionem animæ à peccato. Dicitur absolutio, cùm poenitentia sit sententia absolutiua, & non condemnatiua, qua reus denuntiatur absolutus. Dicitur hominis, quia si malus angelus in corpore assumpto confiteretur, ibi non esset hoc sacramentum. Dicitur poenitentis, propter fictè accedentem, qui nō est materia debita, sed irridens, & non poenitens. Dicitur facta certis verbis, propter mutum Sacerdotem, qui licet debitam habeat intentionem, non tamen est ibi sacramentum. Dicitur vlterius, cum debita intentione, propter Sacerdotem carentem vsu rationis, qui licet de facto absoluat, non tamen est ibi sacramentum. Dicitur etiam, à Sacerdote, propter laicos, & alios in dignitate ecclesiastica constitutos, non tamen sacerdotio initiatos. Dicitur quoque, iurisdictionem habente, cùm nullus Sacerdos, poenitentem non subditum, absoluere possit. Sententia enim lata à non suo iudice nulla est, de regu. iuris in 6. Dicitur vltra, ex institutione diuina, cùm nulla creatura instituere possit sacramentum. Dicitur præterea, efficaciter significans, quia absolutio non est signū æquiuocum, sicut osculum, vt patet de osculo

C Iudę. Additur postremò, absolutionē animę à peccato: ex quo sequit, quòd confessio non est sacramentum poenitentię, sed quędam pręuia dispositio ad illud sacramentum. Congruit enim, quòd ista exterior absolutio fiat à Sacerdote, vt extrema reducantur per medium in extremum. Et ita in hierarchia ecclesiastica, extremos peccatores reduci in Deum per hierarcham, idest Sacerdotem, expedit, sicut fit in

D Ecclesia triumphante. Hinc elicitur quòd doctrina de sacramento poenitentię subalternetur doctrinę de iudicijs, cùm sua principia recipiat ab ipsis, videlicet, quòd iudex absoluere debet subditum suum, & doctrinę de sententijs: & sic sacramentum poenitentię dici potest iudicium sacramentale. Et ex hoc liquet quòd nō ita est necesse habere pręcisa verba in hoc sacramento, sicut in eucharistia, & baptismo, cùm sufficiat, quòd exprimatur actus sententię absoluentis, sicut & in forensi iudicio non oportet esse determinata verba: inquit enim vnus de Theodoro martyre, Iubeo

E ignibus tradi: alter verò de sancto Cypriano, Gladio animaduerti placet. Regulariter tamen ista verba sunt apta, Ego te absoluo ab omnibus peccatis tuis: licet nōnulla alia pręmittantur, vel concomitentur secundum diuersam ecclesiarum consuetudinem, quæ tamen non sunt prętermittenda in illis. Opinio tamen Magistri, in 4. dist. 18. c. 6. communiter non tenetur, nec pro vera habetur, dicentis, quòd in soluendis culpis, & retinendis, ita operatur euangelicus Sacerdos, & iudicat, sicut olim legalis in illis, qui erant contaminati lepra, quæ est peccati typus, ostendebat enim tantùm eos sanatos. Probat quippe suam sententiam per illud beati Hierony-

F mi super 16. Matth. Tibi dabo, &c. Hunc, inquit, locum non intelligentes quidam, aliquid sumunt de superbia pharisæorum, vt damnare innoxios, vel soluere putent noxios, cùm apud dominum non sententia Sacerdotum, sed reorum vita quæratur: & probationem innuens subdit, in Leuitico se ostendere Sacerdoti iubentur leprosi quos illi non faciunt leprosos, vel mundos, sed discernunt qui mundi, vel immundi sunt: ita hic. Vbi Scotus inquit, quòd verum est, quòd sicut Sacerdos legalis ostendebat leprosos mundatos, sic euangelicus ostendit peccatores iustificatos: sed quòd non aliter euangelicus se habeat ad leprosos spiritualiter, quàm legalis ad leprosos

G corporales, falsum est: cùm Deus non dederit in veteri lege aliquam cæremoniam, siue purificationē, cui ministratæ ab idoneo ministro regulariter assisteret ad mundandum

dandum lepram corporalem,ſicut in lege noua dedit ſacramentum conferens,quod ſignificat, & cui regulariter ipſemet aſſiſtit Deus ad mundandum à lepra ſpirituali, hoc eſt à peccato, niſi impediat obex ex parte voluntatis. Opinionem ſupradictam Magiſtri,ſequitur Gabriel Biel diſtinctio. 18.4.q.1.quę profectò nimis ſacramento derogat pœnitentiæ. Nam ſecundum hanc opinionem per ſacramentum pœnitentiæ nunquã deleretur peccatum: ſed neceſſe eſſet prius deleri per contritionem,ad hoc,quòd dignè ſuſciperet poenitentiæ ſacramentum,cùm nullus dignè oſtendatur mundus à peccato, niſi ſit prius immunis ab eo, & ſic nunquam poſſet eſſe ſecunda tabula, cum nunquam liberaret naufragum à periculo ſubmerſionis. Subdit ergo Scotus vbi ſupra de mente domini Alexandri Alenſis, quòd Deus requirit diſpoſitionem de cõgruo ad hoc, quòd peccatori conferat per ſacramentum gratiam (non quod alliget potentiam ſuam ſacramentis) qui tamen ſine diſpoſitione illa præuia,& congrua non conferret per ſacramentum gratiam. Quod eſt maioris miſericordię, duplicem ſcilicet viam inſtituere, per quam iuſtificemur, quàm nos ad vnam tantùm viam arctare. Non ſolùm igitur attritus per aliquod tempus vſque ad certum inſtans, in vltimo inſtanti recipit gratiam delentem peccatum, tanquam per diſpoſitionem de congruo, ſed etiam non habens talem actum, qui ſufficiat ad diſpoſitionem de congruo,ſed tantùm voluntatem recipiendi ſacramentum Eccleſię, & ſine obice peccati mortalis, recipit non ex merito, ſed ex pacto diuino, effectum iſtius ſacramenti: vt ſic parum attritus, attritione, quę non habet rationem meriti ad remiſſionem peccati, intendens tamen recipere ſacramentum pœnitentię, ſicut in Eccleſia diſpenſatur, in vltimo inſtanti illius prolationis verborum, in quo eſt vis huius ſacramenti, recipit gratiam pęnitentialem. Pęnitentia verò ſumpta quatuor pręfatis modis non eſt ſacramentum pęnitentię: ſed tantùm ad idem pertinentia. Dictum verò Caſſiodori ſuper pſal. 31. videlicet. Dixi confitebor, &c. dicẽtis. Magna eſt Dei pietas,quòd ad ſolam promiſſionem peccatum dimittit: votum enim pro operatione iudicatur, ſimiliter & Auguſtini ibidem,nondum pronunciat, ſed promittit ſe pronunciaturum, Deus dimittit,ſic intelliguntur,quòd frequenter dimittitur peccatum per aliquem motum attritionis tanquam per diſpoſitionem de congruo ãnte ſuſceptionem ſacramenti poenitentię: Sicut in adulto frequenter dimittitur peccatum originale, ante baptiſmum per bonum motum diſponẽtem ad illum de congruo. Nec tamen ſequitur quòd per ſacramentum non dimittatur: quia ſi illa alia via non adſit, iſta quę minus requirit, & quę eſt facilior, non deficit. Dico vltra, quòd ante perceptionem dignam poenitentię oportet ſuſcitari, vel ſimpliciter: & tunc per ſacramentum non deletur peccatum, ſed gratia quę infuit, augetur: vel ſecundum quid, videlicet, vt habeat aliqualem diſplicentiam de peccatis, & propoſitum cauendi de cętero, velitq; ſuſcipere ſacramentum poenitentiæ, per quod attritio fit contritio, & tunc ſuſcitatur ſimpliciter per ſacramentum: ſicut iuſtificato baptiſmo flaminis, neceſſarius eſt baptiſmus fluminis, ſi adſit facultas illud ſuſcipiendi. Vnde Lazarus viuificatus à Chriſto, ideſt peccator à morte culpę per gratiam reſuſcitatus, & ſolutus à carcere ſepulchri, ideſt à reatu, ſiue debito poenę inferni, relinquitur diſcipulis ſoluendus ab inſtitis, ſcilicet poenis temporalibus, in quas commutatur poena ęterna, quas temporales poenas, poteſt euangelicus Sacerdos aliquo modo relaxare, vel intendere, claue tamen non errante.

H (margin, beside "bor, &c. dicẽtis...")

I (margin, beside "per ſacramentum: ſicut iuſtificato...")

Confeſſio

Cõfeſſio de iure diuino eſt,& quomodo fuit in vſu apud patres antiquos, qui eam neceſſariam eſſe demonſtrant. Caput. XXXVII.

A Onfeſſionem ſacramentalem à Chriſto inſtitutam, ei qui eſt in peccato mortali, ad ſalutem animæ eſſe neceſſariam conſtat ex determinatione Eccleſię in concilio Tridentino, vbi dicitur. Si quis dixerit eum qui poſt baptiſmũ lapſus eſt,nõ poſſe per Dei gratiã reſurgere,aut poſſe quidem, ſed ſola fide,amiſſam iuſtitiam recuperare ſine ſacramento pœnitentiæ, prout ſancta Romana & vniuerſalis eccleſia ſeruauit, & docuit, Anathema ſit: Ad hoc accedit ſententia Tertulliani dicentis libro pri. de Trinitate, vnà cum Eccleſiæ cõſenſu,
B confeſſionem à Domino inſtitutam fuiſſe, & hoc ſequentibus (vt cõmuniter tenet) verbis,quibus Petro, cæteriſq; Apoſtolis ligandi, ſoluendiq;, remittendi, ac retinẽdi peccata, poteſtas à Chriſto conceſſa eſt, quod Apoſtoli, & ſucceſſores facere non poterãt,niſi prius cognouiſſent, cuius generis ea peccata eſſent, & quæ medicina eſſet eis adhibenda, cùm dicatur à Sapiente prouer. 12. Qui iudicat quod nouit,iuſtitiæ iudex eſt: & à beato Hieronymo in.x. Eccleſiaſtes,Quod ignorat medicina, non curat. Confeſſionem enim ſacramentalem dicere eſſe ſolùm de humano iure, hæreſis eſt damnata à Sixto Quarto. Quam veriſſimam orthodoxorum ſanctorumq; Patrum ſententiam diuerſis ab initio ſeculis, diuerſis orbis terræ cardinibus ſcripta magno conſenſu comprobant. Quod vt certò intelligas, ex illo ipſo ſeculo incipiã,
C quo ſyncera adhuc vigebat Chriſti religio. Ille ter ſanctus Leo Papa,orthodoxæ,& ſynceræ fidei aſſertor (quem claris Elogiis Chalcedonenſis ſynodus exornauerat) ad Theodorum Foroiulienſem Epiſcopum ſcribens, multiplicem miſericordiã Dei, ita lapſibus ſubueniſſe humanis affirmat, vt non ſolùm per baptiſmi gratiam, ſed ẽt per pœnitẽtiæ medicinam ſpes vitę reparetur æternę: ſic diuinæ bonitatis præſidiis ordinatis,vt qui regenerationis dona violaſſent, indulgentiam Dei niſi ſacerdotum miniſterio nequeant obtinere. Mediator enim, inquit,Dei & hominũ homo Chriſtus Ieſus hanc prępoſitis Eccleſię tradidit poteſtatem, vt & confitentibus actionẽ
D pœnitentiæ darent, & ſalubri ſatisfactione purgatos, ad cõmunionem ſacramentorum per reconciliationis ianuam, admitterent. Beatus quoq; Auguſtinus.c.4.lib. 2. de viſitatione infirmorum, Sunt,inquit,quidã,qui ſufficere ſibi autumãt, ſi ſoli Deo, cui nihil eſt occultum, quem nullius latet conſcientia, ſua crimina confiteantur:nolunt enim, aut erubeſcunt, ſeu dedignantur, oſtẽdere ſe ſacerdotibus: quos tamen inter lepram, & lepram diſcernere, per legislatorem conſtituit Dominus: ſed nolo, vt ipſa decipiaris opinione,quatenus confundaris confiteri Chriſti vicario,tabeſcẽs præ rubore, vel ceruicoſus præ indignatione: nam ipſius humiliter ſubeundũ eſt iudicium, quem Dominus,ſibi non dedignatur vicarium: ergo ad te venire roges ſa-
E cerdotem,& fac ipſum conſcientiarum tuarum penitus participem.Cõcludit enim, ꝙ ſacerdotis egeamus(qui inter Deum,& nos mediator ſit) ſalubri iudicio: alioqui, vt alio loco inquit, ſine cauſa dictum eſſet, Quæ ſolueritis in terra, ſoluta erunt in cœlo, & fruſtra datæ eſſent claues Eccleſiæ Dei. Confitemini etiam peccata veſtra, quomodo impleretur? fruſtramus ſine ea Euangelium Dei: Fruſtramus verba Chriſti: promittimus nobis, quod ille negat: non ne nos decipimus? Vnde & alibi, nos
F docet,ſicut ſibi tribuit Pigius controuerſia nona de pœnitẽtia,vt non per nuncium, non per ſcripturam, ſed ore proprio peccata noſtra cõfiteri debeamus ſacerdotibus: vt qui, inquit,per vos peccaſtis, per vos erubeſcatis. Erubeſcentia enim ipſa partẽ

habet

habet remiſſionis. Chryſoſtomus de eadem Catholica aſſertione homil. 3. in Matt. F
habet hęc verba: Confesſio, inquiens, peccatorum, teſtimonium eſt conſcientię timentis Deum. Qui enim timet iudicium Dei, peccata ſua non erubeſcit confiteri: qui autem erubeſcit, non timet, perfectus enim timor ſoluit omnem pudorem. Illic enim turpitudo confesſionis aſpicitur, vbi futuri iudicij pœna non creditur: nũquid neſcimus, quia confesſio peccatorum habet pudorem? & quòd hoc ipſum erubeſcere, pœna grauis eſt? ſed ideò magis iubet Deus confiteri peccata, vt verecundiã patiamur pro pœna. Et patet expreſſè, quòd non loquitur de publica ſiue generali cõfesſione, ſed de illa, quæ pudorem, & verecundiam comites, vt neceſſarios, ita homi G
ni graues habet: qualis illa generalis non eſt. Magnus quoq; ille Baſilius in regula monachorum, inquit. Confesſio peccatorum hanc habet rationem, quã habet vulnus aliquod corporis, vel pasſio, quæ medico demonſtranda eſt. Si ergo non omnibus quis vitia, vel vulnera corporis ſui reuelat, nec quibuslibet, ſed ijs tantũmodo, qui ſummæ peritię teſtimonium habent, & curę ac medelæ diſciplinam: ita confesſio peccatorum fieri debet apud eos ſolùm, qui curare hæc pualent, & emendare, ſecundum ꝙ ſcriptum eſt ad Rom. 15. Vos qui fortiores eſtis, infirmitatem infirmorũ portate, hoc eſt, auferte, & exportate per curationem. Et paulo ante, Neceſſariò, inquit, ijs peccata aperiri debent, quibus diſpenſatio myſteriorum Dei credita eſt: ſic enim & iis, qui antiquitus poenitebant, inueniuntur apud ſanctos confesſi eſſe peccata ſua. Beatus etiam Ambroſius lib. pri. de poenitentia. c. 2. dicit. Quòd ius ligã- H
di, & ſoluendi permiſſum eſt ſolis ſacerdotibus. Diuus quoq; Hieronymus. c. 18. in Eccleſiaſten habet hæc verba. Si quẽ ſerpens diabolus occultè momorderit, & nullo conſcio, eum peccati veneno infecerit, ſi tacuerit qui percuſſus eſt, & nõ egerit poenitentiam, nec vulnus ſuum fratri ſuo, & magiſtro voluerit confiteri, magiſter ei ꝓdeſſe non poterit: ſi enim erubeſcit ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat, medicina non curat. Cyprianus ille Pontifex ſanctisſimus, & martyr, ſermone. 5. de lapſis, loquens de his qui corde tantum lapſi ſunt. Ii, inquit, quanuis nullo ſacrifi- I
cii, aut libelli facinore, conſtricti ſint, quoniam tamen de hoc vel cogitauerũt, hoc ipſum apud ſacerdotes Dei dolẽter, & ſimpliciter cõfiteãtur: exomologeſim, ideſt confesſionem, conſcientię ſuę faciant, animi ſui pondus exponant, ſalutarem medelam, paruis licet, & modicis vulneribus, exquirant: & paulo poſt, cõfiteantur ſinguli quæſo fratres delictum ſuum, dum adhuc qui deliquit in ſeculo eſt, dũ admitti eius confesſio poteſt, dum ſatisfactio, & remisſio per Sacerdotem apud Deum grata eſt. Origenes homil. 2. in ps. 37. Vide, inquit, quid nos edocet ſcriptura diuina, quia L
oportet peccatum non celare intrinſecus: fortaſſis enim ſicut ij, qui habent intus incluſam eſcam indigeſtam, aut flegmatis humorem ſtomacho grauiter & moleſtè innitentem, ſi vomuerint, releuantur: ita etiam ij, qui peccauerunt, ſi quidẽ occultant, & retinent intra ſe peccatum intrinſecus, vrgentur, & propemodum ſuffocãtur à flegmate, vel humore peccatorum. Si autem ipſe ſui accuſator fiat, dum accuſat ſemetipſum, & confitetur, ſimul euomit & delictum, atq; omnem morbi digerit cauſam. Et ſubdit, tantummodo circunſpice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum: proba prius medicum, cui debeas cauſam languoris exponere, qui ſciat infirmari cum infirmante, flere cum flente: & ita demum, ſi quid ille dixerit, qui ſe prius & eruditum medicum oſtenderit & miſericordem, ſi quid conſilij dederit, facias, & ſequaris. Si intellexerit, & præuiderit talem eſſe languorem tuum, qui in cõuentu totius eccleſiæ exponi debeat, & curari: vt publicum homicidium, & crimen

M aliud notorium, ex quo fortasſis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipſe facilè ſanari, multa hoc deliberatione,& ſatis perito medici illius conſilio procurandũ eſt.Eiuſdẽ fidei & doctrinæ teſtis eſt beatus Dionyſius in epiſtola ad Demophilũ monachum: ita enim inter cætera ſcribit. Tu verò,vt tuæ literæ indicant, procidentem ſacerdoti impium,vt ais, atq; peccatorem,neſcio quo pacto contra ordinẽ diſciplinæ, aſtãs calce abieciſti: cũ ille quidem verecundè,quod oportuit, fateretur ſe ad peccatorũ remedia quærenda veniſſe: neq; exhorruiſti inſuper ſacerdotem optimum lacerare conuiciis, miſerabilem eum dicens, qui pœnitentem atq; impium iuſtificaſſet. Cui ſententię apertiſſimè ſubſcribunt verba Zozomeni, quæ recitantur in tripartita hi-

N ſtoria. Quoniam, inquit, omnino non peccare diuinum, & vltra humanam naturã eſſe cognoſcitur, peccantibus autem & pœnitentiam agentibus veniam dari Deus præcipit, qui verò confiteri refugiunt, maius peccatorum onus acquirunt: propterea viſum eſt antiquis Pontificibus, vt velut in theatro, ſub teſtimonio eccleſiaſtici populi, delicta pandantur, & ad hanc rem p̃sbyterum conuerſationis bonæ, ſeruantemq́; ſecretum, ac ſapientem virum ſtatuerunt: ad quem accedentes ij, qui deliquerant, delicta propria fatebantur: & ille ſecundum vniuſcuiuſq; culpam indicebat & mulctam: quod etiam hactenus in occidentalibus ſeruatur eccleſiis. Nihil aũt aduerſus hanc noſtram ſententiam facit, quod eodem loco ex eiuſdem Zozomeni verbis notant hæretici, morem illum publicum ſeruatum fuiſſe etiam Conſtantinopoli, vſq; ad Nectarii tempora, à quo antiquitatis ea conſuetudo illic antiquata ſit, eò quòd nobiliſſima quædam mulier confeſſa presbytero, & accepta ab eo pœnitentia, vt ieiunaret, Deoq́; ſanctis operibus ſupplicaret: dum ea occaſione præter mo-

O rem ſæpè,diuq́; moraretur in eccleſia, à Diacono ſolicitata,cum eodem concubuit, & factum venit in publicum: qua cauſa tumultuante, & in ſacerdotes ſæuiente populo, Nectarius amoto ſcelerato diacono, ex quorũdam conſilio etiam populum, quod ad confeſſionem attinet, ſuæ libertati & conſcientiæ dimiſit. Et ratio eſt,videlicet, ꝙ nõ aduerſetur ſentẽtia Zozomeni huic noſtræ catholicæ aſſertioni, quoniã non quid per catholicam eccleſiam, ſed quid in vna Conſtantinopolitana, quorundam conſilio (an ſatis ſano, ipſi viderint) ab vno Nectario, vt occurreret furori tumultuantis populi, factũ fuerit, illic explicatur. Sed nec durauit diu ea libertas, aut licentia ſub Epiſcopis ſequentibus Nectarium, à quibus antiqua catholicæ eccleſiæ conſuetudo,& obſeruatio continuò reuocata, & inſtaurata eſt: quod ex beati Ioannis Chryſoſtomi (qui Nectarium continuò ſubſecutus eſt) ſcriptis luce clarius eſt cernere. Clemens etiam Papa Epiſtola prima hanc Petri doctrinam fuiſſe refert: quam illum à magiſtro ſuo Chriſto accepiſſe, dubium nõ eſt: vt ſi fortè alicuius cor, vel liuor,aut infidelitas, ſiue aliquod malum latenter irrepſerit, non erubeſcat, qui animæ ſuæ curam gerit, confiteri ei, qui præeſt, vt ab ipſo per verbum Dei & conſilium ſalubre curetur. Abijcienda prorſus è corde eſt omnis intrinſecus latẽs amaritudo peccati, ſi qua fortè ex deſideriis iniquis,velut ex cibis noxiis, cõgregata eſt. Hugo etiam de ſancto Vict. lib. 2. de ſacramentis parte 14. c. pri. cùm adduxiſſet hunc Iacobi locum, Confitemini alterutrum peccata veſtra. Quid eſt, inquit, alterutrum? mox reſpondet, Non ſolum homo Deo, ſed inter vos alter alteri,homines hominibus,oues paſtoribus, ſubiecti prælatis: ij,qui peccata habent ijs, qui peccata dimittendi poteſtatem habent. Beda quoq; in Iacobum, verba p̃fata de ſacramentali confeſſione interpretatur, quam eſſe neceſſariam, lib.50.Homiliarũ, homil. 49. teſtatur:& adeo neceſſariam,vt iuxta beati Bernardi ſententiam ſermone pri. in die

Petri,

Petri,& Pauli, præcedat sententia Petri,sententiā cœli. Ex quibus verbis patet,quā ta sit absolutionis vis: & quòd absoluere non est, vt nonnulli somniant, absolutum ostendere, cùm ipsa ligandi, soluendiq; potestas sacerdotibus à Christo data sit.Cō cluditur ex præmissis constare, eundem,qui nunc est, ritum confessionis sacramentalis ex Christi institutione, & constitutione, ab initio fuisse in Ecclesia.

Præsupposito tanquam verissimo, quòd confessio sit necessaria in effectu, vel in voto, queritur de eius conditionibus. Cap. XXXVIII.

Onfessionis necessitas ex multis prouenit, videlicet, vel ex mortis periculo, vel ex præcepto Ecclesiæ, vel quia ex proprio munere cōueniunt sibi quidam actus, qui sine deletione peccati exerceri non possunt, vt sumptio sacramentorum. Tunc enim quilibet debet se probare per cōtritionem,confessionem,& satisfactionem:& se exhibere sanctum,iuxta illud Leuit. 19. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Nec obstat, quòd per contritionem deleatur peccatum à Deo, quia nemo certus est, se sufficientem habere contritionē ad deletionem peccati, ideo non debet de seipso præsumere, & periculo se exponere, sed remedia statuta adhibere. Deus etiam contrito condonat, & remittit peccata, propter desiderium petendi absolutionem, quod si quis non habet, non est contritus. Licet enim per contritionem deleatur peccati macula, manet tamen obligatio confitendi, & satisfaciendi: quæ quidem obligationes, cùm ex peccato oriantur, peccata nominantur, iuxta illud ad Rom.8. De peccato damnauit peccatum in carne. Illi enim, qui gratiam à Rege obtinent, quanquam eisdem culpa in exteriori foro remittitur, tamen necesse est ad cancellarium pro litera, & sigillo accedant: aliàs si præueniantur in iudicio, & fidem non faciant de literis, occiduntur: sic peccator, licet gratiam obtinuerit per contritionem,remittitur ad Sacerdotem. Exemplum habemus de Lazaro suscitato, qui ex Christi mandato per Apostolos ab institis fuit solutus. Conditiones concomitantes confessionem sunt XVI, quæ in infrascriptis versibus cōtinentur,videlicet,Sit simplex,humilis cōfessio,pura,fidelis, Atque frequens,nuda,& discreta,libens, verecunda,Integra,secreta,& lachrymabilis, accelerata, Fortis,& accusans, & sit parere parata. Ex quibus duæ sunt de bene esse, siue de congruitate, videlicet, quòd sit frequens, & accelerata: sufficit enim q̄ fiat tempore determinato ab Ecclesia in cap. vtriusque sexus de pœniten. & remiss. semel in anno,videlicet in Paschate resurrectionis,nisi (prout dictum est supra) immineret aliquod mortis periculum, aut susceptio, vel collatio sacramenti,&c. Aliæ autem sunt de necessitate confessionis, vel inquātum est actus virtutis in communi, vel in determinata specie eiusdem, vel inquantum est pars sacramenti. Prima virtutis conditio est,quòd sit sciens: & quantum ad hoc dicitur, quòd sit discreta, vt maiora, & grauiora, cum maiori pondere confiteatur, & honestis verbis explicet peccata sua,vt non nisi necessarias explicet circunstantias: & prudens, quantum ad modum narrandi, vt quæ simul & in certo numero exprimi possunt, non diuidat. Secunda eiusdem virtutis conditio est, quòd sit eligens,cùm actus virtutis debeant esse voluntarij: propter hoc dicitur, quòd confessio sit libens, hoc est voluntaria, & non coacta. Tertia virtutis conditio est, vt sit propter aliquid, hoc est propter debitum finem: & quo ad hoc dicitur,quòd confessio debet esse pura, hoc est recta ratione facta. Quarta virtutis conditio est, vt immobiliter operetur: & quo ad hoc

dicitur, quòd confeſſio ſit fortis, vt videlicet propter verecundiam non dimittatur. Sed quia pœnitentia ſumit initium in horrore turpitudinis peccati, ideo quoad hoc, confeſſio debet eſſe verecunda de malis perpetratis. Non enim debet vereri confiteri illa, quantũcũque enormia ſint, cùm verecundia illa, partem remittat pœnæ. Ex quibus patet, quòd eſt duplex verecundia: quædam eſt de turpi, & hæc

E operatur bonum: alia eſt de bono, ſiue actu virtutis exercendo: & hæc eſt mala, & diabolica. Diabolus enim cùm inducit hominem ad peccandum, aufert verecundiam bonam: ſed cùm homo nititur cõuerti, conatur illi reddere verecundiam malam: de quibus Eccleſiaſtici.4. Eſt confuſio adducens peccatum, & confuſio adducens gloriam. Sexta conditio eſt, quòd ſit lachrymabilis, lachrymis ſaltem interioribus, quæ ſunt triſtitia ſequens nolitionem, & deteſtationem peccati, cùm exteriores non ſint ſemper in poteſtate noſtra. Septima conditio eſt, quòd ſit humilis, cùm pœnitentia terminetur in abiectione ſui, vt videlicet ſe miſerum, & peccatorẽ

F confiteatur. Ex propria verò ratione actus virtutis pœnitentiæ eſt, quòd confeſſio ſit manifeſtatiua, quæ manifeſtatio ex quatuor impediri poteſt. Primò, per falſitatẽ, & quantum ad hoc dicitur, quòd ſit fidelis, hoc eſt vera, vt videlicet non confiteatur peccata quæ non fecit, nec abſcondat quæ fecit. Et licet beatus Gregorius dicat quòd bonarum mentium eſt, ibi culpam agnoſcere, vbi culpa non eſt, hoc intelligendum eſt quantum ad conditiones actus: quia iuſtus in actu, qui de ſe bonus videtur, formidat, ne in aliquo ex parte ſua defecerit. Secundò impediri poteſt manifeſtatio propter obſcuritatem verborum: & propter hoc ſubditur, quòd ſit nuda, hoc eſt clara, aperta, & manifeſta, vt bene peccata, & circunſtantiæ intelligantur à confeſſore. Tertiò impeditur manifeſtatio, propter multiplicationem verborum, & per hoc ponitur decima conditio, videlicet quòd ſit ſimplex, ita quòd non recitet niſi ea, quæ pertinent ad quantitatem peccati ſui. Vnde cauendum eſt à peccato vaniloquij, cùm immiſcendo non neceſſaria, faciat irreuerentiam ſacramento: & præcipuè confitens debet cauere à narratione alienorum peccatorum, ſi propria ſine alienis poſſint ſufficienter exprimi. Quartò impediri poteſt manifeſtatio per ſubtractionẽ, maximè quando ſubtrahitur aliquid de his, quæ neceſſariò manifeſtanda ſunt: &

G pro hoc ponitur vndecima conditio, videlicet quòd ſit integra, vt nullum peccatũ, quod ſcitur, vel dubitatur ꝙ ſit mortale, dimittatur. Ex quo ſequitur ꝙ non licet confitenti diuidere confeſſionem, ſed integraliter omnia mortalia tenetur vni Sacerdoti confiteri, vt dicitur in c. Omnis vtriuſque ſexus, vbi ſupra. Si autem poenitens habet caſus reſeruatos Epiſcopo, & prius vadat ad eum, confiteatur omnia: & abſoluatur ab omnibus: ſi verò prælatus vel Epiſcopus auditis reſeruatis, non vult audire alia, ſed abſoluit à reſeruatis, & quoad alia remittit ad curatum, tunc poenitens eſt excuſatus, nec dimidiat confeſſionem, cùm ſit paratus integrè confiteri.

H Abſolutio etiam Epiſcopi non eſt ſacramentalis, nec abſoluit eum à peccatis, ſed ſolùm ab obligatione confitendi ſibi, cùm peccata quo ad remiſſionem ſint connexa: licet poſſit aliquis abſolui ab vna excommunicatione, manente alia, vt dicit Viguerius de ſacramento poenitentiæ, in ſuis inſtitutionibus: abſolutio tamen ſacramentalis dimidiari non poteſt, ſicut nec contritio. Si verò poenitens habens caſus reſeruatos prius vadit ad curatum, debet ei omnia confiteri etiam reſeruata, & Sacerdos abſoluit eum ſacramentaliter ab omnibus peccatis, etiam reſeruatis: ſed non ab obligatione confitendi peccata reſeruata ſuperiori, cui confitendo dicta reſeruata, non dimidiat confeſſionem, cùm iam omnia peccata ſint ei remiſſa: ſed quia remanebat

nebat obligatus peccata reseruata confiteri superiori, & acceptare pro illis iniunctã sibi poenitentiam, ideo illa duntaxat confitetur. Si autem contingat casus in quo aliquis confiteri volens de aliquo crimine, non potest illud confiteri, nisi reuelet alienam confessionem, vel aliam personã, & ex tali reuelatione probabiliter timeat periculum ruinæ cõfessoris, vel suiipsius, aut alterius, dicit dictus Viguerius, vbi supra, ꝙ debet petere licentiam alteri confitendi, vel ad superiorem recurrere, & de eius licentia alium sacerdotem incognitum adire, & illi confiteri. Sed dubium est, an teneatur confiteri circunstantias, Respondet de mente beati Thomæ, quòd alleuiantes circunstantias confiteri non videtur laudabile, nisi ex taciturnitate earum iudicaretur mortale, quod est veniale. Circunstantias verò aggrauantes confiteri vtile est, non autem semper necesse, nisi mutarent speciem peccati, & haberent specialem prohibitionem. De circunstantia numeri dicit idem beatus, ꝙ tenetur numerum peccatorum suorum eo modo quo habet in memoria exprimere, certum, si sciat: Si verò ignoret dicat circuncirca. Confessio tamen secũdum quòd est pars sacramẽti pœnitentiæ, concernit iudiciũ sacerdotis. Vnde ponitur duodecima cõditio, quæ se tenet ex parte cõfitentis, scilicet, quòd sit accusans, siue quòd dicat se male fecisse. Et in comparatione ad Ministrũ ponit̃, tertiadecima videlicet, ꝙ sit parere parata, quoad pœnitentiã iniungendã ꝑ sacerdotẽ, acceptãs enim eã, tenet̃ sub pœna peccati mortalis adimplere. Quartadecima, & vltima est conditio, quòd sit secreta: & hoc ex parte confessoris. Reuelanti enim grauis à iure iniungitur pœnitentia. Sigillum enim (Theologicè loquendo) duplex est, scilicet confessionis, & secreti. Primum nihil aliud est, secundum beatum Thomam in. 3. parte. q. 11. ar. pri. q. 3. Quàm debitum celandi peccata in confessione audita, & omnia alia per quæ potest peccator, vel peccatum dẽphendi: siue sacerdos absoluat, siue non: & hoc debitum consurgit, non modo iure humano, sed & diuino, ex ipso sacramento confessionis, in quo ea, quæ interius fiunt, debent exterius significari. Et sic confessio est signũ cõtritionis: & cùm peccator confitetur peccatum suum, Deus tegit illud: prout dicit̃ in ps̃. 31. Beati quorum tecta sunt peccata: & ideò sicut Deus celat, & tegit, ita & sacerdos, cùm Minister se conformare debet ei, cuius est Minister. De secundo dicetur in capite sequenti.

I

L

M

De sigillo secreti confessionis, & an confitens possit dare licentiam confessori, vt reuelet cõfessionem sibi factam. Caput. XXXVIIII.

REspondet Dominus Gabriel Biel. 21. quar. post Scotum, Quòd non potest dare talem licentiam, cùm celare peccatum, non sit tantùm ius cõfitentis, sed cõmunitatis: sequeret̃. n. ex tali reuelatione perturbatio in republica, cùm passim quilibet reputaret alium abominabilem. Tenetur enim confessor triplici iure ad celandum sibi in confessione detecta, videlicet diuino, naturali, & positiuo. Primò, iure diuino. Et ratio est: quia quilibet christianus lege diuina tenetur alteri non præbere occasionem, qua reuocetur ab obseruantia dictæ legis: præceptum autem de confessione facienda est de iure diuino, reuelans verò eandem dat occasionem, quantum in se est, proximo non confitendi. Secundò de iure naturali, lex enim naturæ de fraterna charitate exprimit, vt quis faciat alijs, quæcunq; secundum rectam rationẽ, vult sibi fieri, Matt. 7. & Luc. 6. alioqui quomodo diligeret proximum? Quilibet verò secundum rectam rationem debet pro-

A

B

priam diligere famam: & ex consequenti celationem sui secreti, ergo confessor debet diligere famam confitentis, & sic celare peccatum sibi in confessione detectum, per quod confitens diffamaretur. Quòd autem quilibet debeat diligere famam ꝓpriam, constat per illud quod dictum est Ecclesiastici. 41. Curam habe de bono nomine. Per hanc etiam naturæ legem, quilibet tenetur seruare fidelitatem proximo,
C quã vellet, aut velle deberet, sibi seruari, & per consequens, confitenti peccata. De hac fidelitate, habetur prouer.x. Qui fidelis est, seruat amici cõmissum. Nullus profectò confiteretur peccatum alteri, nisi certo certius crederet, quòd sua confessio esset secretissima. Forum enim istud est causarum, quæ vertuntur inter Deum, & confitẽtem: vbi nullus alius admittitur: Dei enim solius est cognoscere secreta cordiũ: ergo sacerdos, cui tanq̃ Vicario Dei peccata reuelantur, tenetur illi tanq̃ secreta celare. Postremò est de iure positiuo siue ecclesiæ. Vnde secundum iura antiqua, vt habetur in.c.Sacerdos, de pœnitentia, dist. 6. Pœna reuelantis confessionem est depositio, & per totam vitam ignominiosa peregrinatio. Sed secundum decretalem, Omnis vtriusq; sexus.§.caueat, de pœnitentijs, & remis. est depositio, & detrusio in monasterium ad perpetuam agendam pœnitentiam. Ex quibus infert Biel, quòd reuocare dicta iura non est in potestate confitentis, etiam quòd introducta essent in fauorem eius. Si dicatur, quid faciet confessor, si confitens petat peccatum suum ob
D vtilitatem aliquam per confessorem reuelari. Respondet Scotus, quòd si confitens dicat peccatum suum extra confessionem reuelandum certis personis, potest, dummodo non diceret ei illud in secreto: quia prodere secretum est contra ius naturæ: confitens verò non potest tollere ius illud. Dubitatur etiam, an ea, quæ extra confessionem committuntur sub sigillo confessionis, claudantur sub illo. Respondet idem Sco. quòd hoc mõ cõmendatũ alicui, cadit sub sigillo secreti, & nõ confessionis sacramẽtalis: cùm sic cõmendans, nõ confiteaẽ sacramẽtaliter: nec pacta priuatorũ possunt ius diuinum statuere: Sigillum autem secreti secundum Paludanum dist. 21. 4. est superius ad sigillum confessionis: sigillum autem secreti est debitum seruandum, siue commissum sit peccatum, siue temporale negotium. Hoc debitum ex promissione consurgit: quando scilicet reuelans exigit ante reuelationem, vt teneatur secretum, & is cui fit reuelatio promittit celare, tunc iure naturali, quo tenetur seruare promissum, tenetur seruare secretum. Est tamen dicta promissio, quasi iuramentũ:
E quia per aliquod sacramentum aliquo modo promittitur. Ideò qui promisit aliqua celare sub sigillo confessionis, reuelando, videtur magis peccare, quàm si simpliciter promisisset seruare secretum. Et adhuc magis peccat, si promissionem confirmauit iuramento. Viguerius tamen in suis institutionibus de sacramento pœnitentiæ in fine secundæ partis eiusdem, videlicet de confessione, addit ad pfata, Quòd est maior obligatio iuris naturæ, qua quis tenetur communitati, vel Deo, quàm qua tenetur particulari personę: ideò vbi illud secretum vergeret in perniciẽ reipublicæ tẽporalis, vel spiritualis, vt cum aliquis alicui secretè reuelat, ꝙ vult prodere regnum, vel comburere ciuitatem, aut hæresim seminare, non debet celare: imò tenetur reuelare his, qui prodesse possunt, maximè stante monitione Prælati sub sententia excõmunicationis: nec tenetur post priuatam monitionem expectare correctionẽ, vel recidiuũ, cùm mora esset in magnũ pֹiudiciũ, si se nõ emendaret. Reuertendo ad
F principale ꝓpositũ, An videlicet sacramẽtalis cõfessio in casu aliquo reuelari possit. Respondet Biel vbi supra, de mente Alexandri, Tho. Bonauen. Ricardi, & Petri de Palude, ꝙ sacerdos securè iurare potest, se nescire, quæ nouit per confessionẽ: quo-

niam

niam illa non nouit ut homo., sed ut Deus: respondendo autem iudici, respondet ut homo: nam eadem persona uerè affirmare potest aliquid in persona alterius loquens, quod uerè negat in propria persona. Angelus enim loquens Moysi in persona Dei uerè dixit, Ego sum Deus patris tui, Deus Abraam &c. Exo. 3. quod certè & uerè negasset in persona propria loquens. Contra quos tamen de mēte Scoti idē Gabriel Biel arguit, ꝙ confessor nouit, non vt Deus, sed ut homo, & minister Dei: sicut nec absoluit ex persona Dei, sed ministerialiter: & Deus principaliter. Vnde si diceret auctoritate mea te absoluo principaliter mentiretur: verum tamen diceret, si loqueretur in persona Dei, sicut uerum diceret, dicendo, Ego sum Deus tuus &c. G
Loqui autem auctoritate alterius, est loqui in persona sua propria ex commissione illius. Vnde cōfessor sæpè dicit absoluendo. Ego auctoritate beatorū Petri & Pauli mihi commissa &c. quæ falsa esset in persona Dei. Ideo concludit Biel. quæ audit, & absoluit, facit in persona sua, sed ut minister Dei. Et ideò in casu, quo confessor producitur in testem, & iurat respondere ueritatem de interrogatis, si quæratur de aliquo, quod non nouit nisi ex confessione, non debet respondere, nec scio, nec ignoro. Nec sic est transgressor iuramenti, cùm iuramentum intelligi debeat de interrogatis, ad quæ licitè respondere potest. Si enim generaliter intelligeretur, esset temerarium: nec iudex potest aut debet ultra interrogare. Et si dicatur, ꝙ tacendo, generat suspicionem in animo audientium, ꝙ talia commissa sint. Respondetur, quòd tacere est signum de se indifferens ad confessum, & non confessum, ideo est signum de se clausiuum: nec per confessionis taciturnitatem probari potest aliquid contra eum, contra quem producitur in testē. Et subdit Biel ꝙ si Tyrannus minaretur mortem confessori, nisi reuelaret sibi confessa, debet plus timere Deum, quàm minas: similiter & prius exponere se martyrio, quàm transgredi legem Dei, naturæ, & Ecclesiæ, reuelando confessionem. Vnde si non potest confiteri nisi reuelando confessionem sibi factam, debet differre confessionem, quousq; habeat personam idoneā. H
Sed dubium est, an persona tertia cum qua confitens peccauit, sit à cōfitente necessario celanda, Respondet Ricar. de media uilla dist. 21.4. sub distinctione, uidelicet, ꝙ aut est necessaria expressio talis personæ cum qua peccauit ad cognoscendū genus peccati, vt, si frater concubuisset cum sorore, quæ esset sibi unica, quærendus esset confessor, cui dicta soror non esset nota. Aut si expressio personæ non est necessaria ad exprimendum peccati quātitatem, est tamen utilis ad correctionem tertii, vel præseruationem à recidiua, tunc pœnitens bene facit extra confessionem detegere, vt possit corrigere: si etiam est vtilis ad præseruandum pœnitētem, sic vtile est in confessione exprimere. Si autem neutro modo est vtilis, non debet reuelare. I
Dubitatur vltimò, an audita in confessione, & aliàs scita extra confessionem, cadāt sub sigillo confessionis. Respondent sancti Tho. & Bonauen. ꝙ scitum in confessione, nullo modo, vt tale, reuelandum est: sed potest simpliciter dicere, illud uidi, audiui, seu noui ita esse, quod extra confessionem vidit, aut nouit: confitens enim cùm non sit eius prælatus, non potest sibi in talibus imponere silentium. L

De satisfactione, quæ est tertia & vltima pœnitentiæ pars. Cap. XL.

Atisfactio quæ est pœnitentiæ pars, regulariter fit per ieiunium, eleemosynas, & orationes, siue alia pia opera, nō quidem pro pœna æterna, quæ per sacramentum, siue sacramēti votum, vnà cum culpa remittitur: sed pro temporali, quæ non tota semper, vt in baptismo, dimittitur illis, qui A

gratiæ

gratiæ Dei, quam acceperunt,ingrati,Spiritum ſanctum contriſtauerunt, & templũ Dei violarunt. Vnde Damaſcenus libro.4.c.x. ſuæ theologiæ. Iure laborioſum baptiſmum vocat pœnitentiam. Iuſtum itaque eſt, ut ipſe à ſe peccati pœnas exigat, vt illud deut. 25. impleatur. Pro menſura delicti, erit & plagarum modus: ſimiliter & illud Apoc.18. Quantum ſe glorificauit,& in delicijs fuit, tantum date illi de tormentis. Chryſo. etiam homil.22. ad populum Antiochenum. Si magnus eſt lapſus tuus, maior ſit lachrymarum tuarum torrens. Et Theodoretus in libello, quem inſcripſit diuinorum decretorum .c. de pœnitentia,inquit, Sunt ergo medicabilia, quæ poſt baptiſmum fiunt uulnera: medicabilia,non vt olim per ſolam fidẽ data remiſſione,ſed per multas lachrymas,fletus, luctus,ieiunium,orationem,& la-
B borem facti peccati quantitati accommodatum. Fit autem eiuſdem ſatisfactio, nõ ad culpam, vel pœnam æternam expiandam (hæc enim ſatisfactio ſoli Chriſto tribuenda eſt,ſolus enim ille factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, & totius mũdi, ſolus ille mortem moriendo deſtruxit,per eam pro peccatis noſtris abundè ſatisfecit,per eam patri ſuo cæleſti nos reconciliauit) ſed de ea loquitur ſatisfactione, quæ in his maximè pœnitentiæ fructibus conſiſtit, quos iuſtitiæ nomine Chriſtus dignatur,in ieiunio,oratione,& eleemoſyna,ſiue à nobis ea ſuſcepta,ſiue per parochos noſtros, ſacramentorumq; diſpenſatores nobis iniuncta ſit: quæ cum ex fide, & charitate peragitur, peccatorum cauſas excindit,ſiue diruit, peccati reliquiis medetur, ac temporalem pœnam vel tollit,vel mitigat,denique & in exemplum adhibetur.
C Satisfactio noſtra quid prodeſt nobis? Non aliter principaliter,niſi virtute,merito, & efficacia Chriſti paſſionis: quæ fons & fundamentum omnium bonorum operum noſtrorum eſt, quæ non noſtra magis ſunt,quàm eius,qui viuit in nobis,Chriſti,qui operatur in nobis. De quo Eſa.26. Domine omnia opera operatus es nobis. Hunc itaque paſſionis,crucis,& ſanguinis Chriſti fructum habemus,quòd quæq; opera noſtra quamlibet in ſpeciem bona,nihil antea nobis fuerunt profutura ad vitam æternam capeſſendam: ea poſtquã Chriſti ſanguine tincta ſunt, prodeſſe nobis incipiũt ad placandam irã Dei,& ad ſatisfaciendum pro peccatis noſtris. Noluit enim Chri-
D ſtus paſſionem & mortem ſuam operculum eſſe turpitudinis, & aſylum iniquitatis noſtræ: vt quoniam ille ſatisfecit pro nobis, licere nobis exiſtimemus, vt deinceps ventri iam liberè ſeruiamus,atque omnia,quæ libido noſtra fert,faciamus. Satisfactionem vocamus exhibere membra noſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationẽ, ſicut antea exhibuimus ea ſeruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem. Talis fuit ſatisfactio Zachæi, qui uerè, & ex animo pœnitens. dixit, Luc. 19. Ecce dimidium bonorum meorum &c. Ad hãc ſatisfactionem nos inuitat Ambroſius ſermone. 15. dicẽs. Nos quoq;,ſi tam graue fuerit peccatũ,vt minimè ſolis fletibus abluatur, ad-
E damus miſericordiæ oleum, acrimoniamq; ieiunij: Nullum enim tam graue delictum eſt, quod non purgetur abſtinentia, eleemoſynis extinguatur: Eccleſiaſtici.3. Sicut aqua extinguit ignem,ita & eleemoſyna peccatum. Baſilius etiam in prima oratione de laudibus ieiunij. Per ieiunium,inquit, ſatisfacite: quod eſſe de iure diuino minimè dubitamus,licet tempus ſit ab eccleſia determinatum. Fructus etiam pœnitentiæ,ad quos nos hortatur Ioannes, Math.3. non aliud ſignificant,quàm ſatisfactionem. Dignos fructus pœnitentiæ facimus,ait Chryſo. cùm commiſſis peccatis, aduerſa facimus. Aliena rapuiſti, incipias donare propria: longo tempore fornicatus es,à legitimo quoq; coniugij vſu ſuſpendere: iniuria vel opere quenquam, vel ſermone affeciſti,refer benedictionis verba. Cyprianus quoq; lapſos, tracta. 5.

de lapſis

de lapsis,ad satisfactionẽ inuitat, his verbis, Confiteantur singuli quæso delicta sua, dum adhuc qui deliquit in seculo est,dum admitti confessio eius potest,dum satisfactio & remissio facta per sacerdotem,apud Dominum grata est: Conuertamur ad Dominum tota mente,& pœnitentiam criminis veris doloribus exprimentes Dei misericordiam deprecemur.

Exempla multa habemus in scripturis, quòd remissis peccatis non sunt remissæ pœnæ temporales. Caput. XLI.

PEccatum enim diffidentiæ remissum est Moysi,& Aaron,non tamen pœna temporalis,neque ingressi sunt terram promissionis. Hoc de reliquo populo Israel: hoc de Maria sorore Moysi :hoc de Dauid factũ legimus, quibus omnibus remissis peccatis, non sunt remissæ pœnæ temporales: quas effugere nobis licet, quando ieiunio,oratione, eleemosyna, Deum nobis placatum reddere conamur: sicut Niniuitas,sicut Ezechiam, sicut Achab fecisse legimus. Vnde Dauid post conuersionem audire meruit, Dominus transtulit peccatũ tuum.2.reg.12.& tamen multis pòst cruciatibus afflictus,reatum quem perpetrauerat exclusit. Vnde beatus Ambrosius ad virginem lapsam.c.8. super illud,Quòd si nosmetipsos diiudicaremus,non vtiq; iudicaremur: ita demum fore,inquit,vt nobis parcat Deus, si nobis ipsis non pepercerimus. Et Tertullianus libro de poenitentia inquit.Inquantum non peperceris tibi, intantum tibi Deus, crede, parcet. Et Augustinus.c.2.de poenitentiæ medicina. In hac,inquit,poenitentia maiorem in se seueritatem vnusquisq; debet exercere,vt à seipso iudicatus,nõ iudicetur à Deo. Et Chryso.de Lazaro,concione tertia,inquit,Vides quomodo hic inflicta poena, liberat à poena, quæ illic est. Et diffusius homil. sequenti dicit. Vt igitur neq; puniamur, neq; poenas demus, in suam quisq; conscientiam ingrediatur, vitamq; explicet,cunctisq; commissis diligenter excussis,condẽnet animam,quæ hæc patrauit, puniat,atq; cogitationem affligat, crucietq; suam ipsius mentẽ, suppliciũq; à seipso exigat pro peccatis,per condẽnationem,per diligenter actam poenitentiam,per lachrymas,per confessionem,per ieiunium,per eleemosynam, per continentiam,per charitatem,vt possimus omnes omni modo hic depositis peccatis, multa cum fiducia illuc proficisci. Idem Bernardus in serm.55. super cantica. Iudicabo,inquit,mala mea,iudicabo & bona,mala melioribus curabo corrigere actibus,diluere lachrymis,punire ieiuniis,cæterisq; sanctæ laboribus disciplinæ: in bonis,de me humiliter sentiam,& iuxta præceptum Domini, seruum me inutilem reputabo, qui quod facere debui,tantùm feci. Dabo operam,nec lolia pro granis,nec paleas cum granis, offerre. Ex his omnibus colligere licet, remissa culpa, superesse adhuc reatum ad poenam tẽporalem. Athanasius in libro de Blasphemia in Spiritum sanctum,dicit, Hoc interesse inter baptismum & poenitentiam, quòd cum poenitet homo, cessat quidem à peccando, sed habet vulnerum cicatrices.Cæterum qui baptizatur veterem quidem hominem exuit,renouatur autem,vt denuò renatus sit per spiritus gratiam. Et Basilius in homil. de poenitentia, est spes post peccatum,est sanatio etiam post vlcus, sed manet cicatrix. Idem Origenes homil. 8. in leuiticum. Et Cyprianus sermone primo de eleemosyna, Quàm necessaria,quàm benigna est diuina clementia,quæ cum sciat non deesse quædam postmodum vulnera, dedit sanandis curãdisq; denuò remedia salutaria. Gregorius Nazianzenus idem dicit in oratione, qua ad

E qua ad baptiſmum cohortatur, præſertim cùm alia non detur regeneratio, neq; in priſtinum ſtatum reſtitutio, licet eam maximis gemitibus, & lachrymis (ex quibus vt ego ſentio, atq; ſtatuo, vix cicatricis obductio ſequitur) inquiramus. Neq; verò tantum in viuentibus, verùm etiam in vita functis manent & cicatrices quædam ac
F maculæ peccatorum per ignem purgãdæ: & pœnæ, per quas peccatis ſatisfit venialibus tantùm, pro quibus debita pœnitentia in hoc ſeculo peracta non eſt. Conſtat enim, quòd eccleſia triumphantium cum Chriſto, ſicut Apoſtolus ad Ephe. 5. teſtatur, ſine macula eſt, & ruga. De qua Apoc. 21. Non intrabit in eam aliquid coinquinatum. Quamobrem neceſſe eſt purgare cicatrices & maculas peccatorum priuſquam ad patriam ire liceat. Vnde Auguſtinus libro. 20. de ciui. Dei. c. 25. ex ſententia, Eſa. 4. dicentis, Abluet Dominus ſordes filiarum Syon &c. Et ex verbis Malachiæ. 3. Ecce venit, dicit Dominus omnipotens, & quis ſuſtinebit diem introitus eius? Et ſimul ex illis verbis, Matt. 12. Peccatum in Spiritum ſanctum non dimitti neq; in hoc, neq; in futuro ſeculo; docet eſſe quædam peccata, quæ ſi non in iſto, tamen remittantur in futuro ſeculo: quod non tã de pœna peccati, quàm de ipſo peccato rectè intelligi poteſt. Cuius etiam ſententiæ ſimul cum Auguſtino eſt Gregorius. 4. dialog. c. 39. Beda in. c. 3. Marci, Bernardus homil. 66. ſuper cantica; atq;
G alii quàm plures. Remittit itaq; Deus pœnam æternam pro ſua miſericordia, ſed exigit temporalem pro ſua iuſtitia, ne ſit malũ prorſus impunitũ. Reſtat igitur poſt hanc vitam pœna ignis purgatorii, qua expiantur leuiora peccata eorum, qui dum viuerent ipſas pœnas de illis ſumere conati non ſunt. Si volumus igitur pœnas effugere temporales, vel in hoc, vel in futuro ſeculo pro peccatis noſtris nobis infligendas, opus eſt, vt ipſi nos iudicemus, vt ipſi ſupplicium de nobis ſumamus, vt per ieiunium, orationem, & eleemoſynam peccata noſtra expiantes, Deum nobis placatum
H reddamus: & hæc eſt ſatisfactionis ratio, quæ inter partes pœnitentiæ numeratur, quæ tollitur nonnunquam per indulgentias.

Purgatorium eſſe multis probatur ſcripturæ diuinæ auctoritatibus. Cap. XLII.

A BEatus Auguſtinus de verbis Apoſtoli ſermone. 32. inquit. Quòd orationibus Sanctæ Eccleſiæ, & ſacrificio altaris, & eleemoſynis, quæ pro ſpiritibus defunctorum erogantur, non eſt dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis miſericordius agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerũt. Hoc enim à patribus traditum vniuerſa obſeruat eccleſia: nec omnino ambigendũ eſt, omnia ſupradicta prodeſſe defunctis, præcipuè talibus, qui ita vixerunt ante mortem, vt poſſint eſſe hæc eis vtilia poſt mortem. Nam qui ſine fide, quæ per dilectionem operatur, eiuſq; ſacramentis, de hoc corpore exierunt, fruſtra illis à ſuis, huiuſmodi pietatis impenduntur officia. Antequam uerò videamus quomodo eiſdem ſuffragia & indulgentiæ opitulentur: videndum eſt de loco defunctorum, qui erit multiplex, ſicut decedentium ex hac vita nõdum expiatorum, multiplex eſt differentia. Quærendum eſt primò de loco ſoluendi pœnas peccatis actualibus debitas. Et dicendum, quòd eſt mundus iſte, in quo viatores plenè poſſunt recipere
B ſacramentum pœnitentiæ. Verùm quia contingit aliquando, quòd exiſtens in gratia obnoxius reatibus pœnarum temporalium pro peccatis præteritis moritur ante expiationem, & non poteſt ingredi ciuitatem Hieruſalem ſupernam, in quam nihil coinquinatũ ingreditur, Apoc. 21. ideò neceſſariò ponendus eſt locus, vbi poſt mortem

tem expient,aliter fieret iniuria diuinę iustitiæ:quia si nō expiarentur,sequeretur,ꝙ aliquis in gratia existens, priuaretur vita æterna absq; nouo peccato,quod est erroneū. Hunc locum Ecclesia & Doctores vocant purgatorium: quod firmissimè esse ecclesia in pluribus conciliis œcumenicis determinauit,& præcipuè in Florētino,& Agathēsi:quæ concilia plurima in sacris literis habent super huiusmodi fundamenta. Primum ex Malachia .c. 3. vbi dicitur.Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum,& sedebit conflans, & emundans argentum,& purgabit filios leui: per diem domini intellexit Malachias mortem,in qua venit Dominus ad iudicandum,iuxta illud,statutum est homini semel mori. Et post hoc iudiciū scilicet mortis,si qui sint,qui non fuerint plenè purgati, purgabuntur igne. Ad hunc modū bea. Paulus dicit, fundamentum aliud nemo potest ponere,præter id quod positum est, quod est Christus Iesus, siue fides Iesu Christi charitate formata, secundum glo. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc,aurum, argentum, lapides p̄tiosos,ligna,fœnum,& stipulā, vniuscuiusq; opus manifestum erit: dies autem Domini,scilicet ad Iudicium,declarabit: quia in igne reuelabitur,& vniuscuiusq; opus quale sit, ignis probabit: si cuius opus manserit,quod superædificauit,veluti aurum argentum,lapides pretiosi, quibus ignis non nocet: sic illi, qui in hora mortis non habebunt nisi bona opera, mercedem statim accipient: si cuius verò opus arserit, puta quia ex lignis,fœno,& stipula,quibus ignis nocet,quæ tria repræsentant peccata venialia,& reatus peccatorum, detrimentum patietur,ipse tamen saluus erit,scilicet propter fundamentum,sic tamen quasi per ignem, videlicet,purgatus. Et præfati loquuntur de igne reali, in quo cruciantur post mortem animæ,quæ habent aliquid ligni,fœni,& stipulæ,vt inquit beatus Augustinus in sermone. 4. de commemoratione animarum, & beatus Gregorius,in .4. Dialog. c.39. cum glo. ordinaria. Cuius sententiæ, videlicet ꝙ animæ post mortem luunt pœnas ignis, sunt omnes antiqui doctores, à quibus poterunt liberari, vt declarauit Iudas Machabæus, qui collatione facta,misit hierosolymā offerri. 12.millia drachmas argenti pro peccatis mortuorum,iustè & religiosè de resurrectione cogitans. Et in fine concludit. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare,vt à peccatis soluātur. 2. Macha. 12. Liber enim Machabæorum,& si non sit de canone hebræorum,est tamē de canone ecclesiæ catholicæ (quamuis sit incerti auctoris)& inter canonicos diuus Augustinus,& Hieronymus numerarunt: idem facit concilium Tridentinum. Cæterum Dominus dixit Matt. 12. Si quis dixerit verbum contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, nec in hoc seculo, nec in futuro. Ex quo loco omnes expositores eliciunt, quòd in futuro seculo aliqua remittantur peccata, & à fortiori pœna temporalis:aliter Christus Dominus noster frustra dixisset,nec in futuro seculo: quod ē blasphemum. Peccata autē mortalia non ibi remittuntur,vt dicitur primæ Ioan.5. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico,vt roget quis. Restat vt peccata dūtaxat venialia, vel reatus pœnarum temporalium,quæ secum compatiuntur gratiam, remittantur ibidem,Apocalipsis.5. etiam dicitur. Quòd beatus Ioānes post Christi ascensionem vidit subtus terram animas benedicentes Deum: hoc autem nō potest verificari de damnatis,de quibus dicit Dauid in p̄s.73. Superbia eorum, qui te oderunt,ascendit semper: nec de antiquis patribus,qui iam cū Christo in die Ascēsionis ascenderant,qui ex consequenti non erant subtus terram: nec potest intelligi de pueris decedentibus sine baptismo,& ante vsum rationis,cùm ignorent Christū sedentem super thronum,quē vidit Ioannes laudari & benedici. Restat ergo,quòd intelligatur

G intelligatur de exiſtentibus in gratia, habentibus aliquid purgandum. Solennitas etiam ſepulturarũ, & cultus exequiarum ab Apoſtolis,& ſanctis patribus obſeruatus,non fruſtra fiebat: de quo beatus Dionyſius dicit ritum fuiſſe Apoſtolorũ in ſepultura chriſtianorum, ſubdens quòd Apoſtoli orabant pro defunctis, & quòd ab eis ordinatum fuit, vt in qualibet miſſa fieret commemoratio defunctorum. Vnde Damaſcenus in ſermone de ſuffragiis eorundem inquit, Miniſterium conſcij diſcipuli Saluatoris in tremendis viuificis myſterijs memoriam fieri eorum,qui fideliter dormierant, ſanxerunt.

De Animarum nondum purgatarum poſt mortẽ receptaculis. Cap. XLIII.

A AD cuius euidentiam, Supponendum eſt ſecundum omnes catholicos, & præcipuè diuum Bernardum in lib. de Imagine mundi, ꝙ Infernus dicitur quaſi inferius, & ſic ſubtus terrã eſt poſitus. Et Beatus Auguſtinus in lib. retractationum,inquit,quod infernus ſub terris eſt. Vnde Eſa. 7. dicitur locus profundus per ſequentia uerba. Pete tibi à Domino ſignum in profundum inferni. Sanctus verò Hieronymus ſuper illud Matt. 12. Sicut fuit Ionas in vẽtre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, ſic filius hominis erit in corde terræ,inqt, Sicut cor eſt in medio animalis, ſic infernus in medio terræ. Et de Domino noſtro dicitur in Symbolo, Deſcendit ad inferos. Ex quibus formali conſequentia ſequitur,
B terram circa centrum eſſe concauam, vbi eſſe dicũtur quatuor ordinata receptacula,vnum ſuper aliud ad modum ſphęrarũ. Anima enim exuta à corpore in ſtatu eſt recipiendi finalem retributionem: & hoc,vel quantum ad bonum. Et ſic poſt Chriſti aſcenſionem eſt Paradiſus, & ante ſuam reſurrectionem erat ſinus Abrahæ, ſiue limbus patrum: cùm tunc reatus peccati originalis aditum ad cælum impediret. In deſcenſu verò Chriſti ad inferos, impedimẽtum hoc ſublatum eſt, iuxta illud ps. 23. Tollite portas principes veſtras,hoc eſt poteſtatem detinẽdi animas. Si verò quoad malum, aut hoc ratione culpæ mortalis, & ſic eſt infernus, qui eſt locus profundiſſimus, de quo beatus Iob in perſona reproborum, In profundiſſimum infernum deſcẽdet anima mea: hic locus à loco beatorum eſt remotiſſimus, iuxta illud Pſal. 118. Longè à peccatoribus ſalus: & eſt in centro terræ, vel in circuitu eius. Aut ratione
C culpæ originalis: & ſic eſt limbus puerorum abſq; baptiſmo decedentium. Si autem anima ſit in ſtatu in quo impeditur à finali retributione cõſequenda: vel hoc eſt ꝓpter defectum perſonæ: & ſic eſt purgatorium,in quo detinetur donec ſatisfecerit ꝓ venialibus, & ꝓ pœna temporali. Superior igitur pars inferni circulariter comprehendens alias partes dicitur limbus,ſiue locus puerorum, eò quòd circulariter comprehendat infernum. Locus verò ſatisfactionis ſiue expiationis, licet purgatoriũ dicatur, propter dictam tamẽ rationem, poteſt etiam dici limbus. Vnde propriè limbus dicitur faſciola, qua extremitas veſtis ornatur, ſed extenſo vocabulo, omnis extremitas circularis rei, limbus dicitur, &c. Infernus verò locus dãnatorum non ſic limbus dici poteſt, cùm ſit immediatè circa centrum terræ: in quo vſq; ad diem
D iudicij cruciabuntur animæ, in mortali peccato decedentium, & poſt iudicium animę,& corpora ſimul cum dęmonibus. Hic locus à nonnullis dicitur Acheron, quaſi ſine gaudio. Damnati in eo loco regulariter deputati triplici puniuntur ante vniuerſale iudicium pœna. Prima damni, qua priuantur bono infinito,& clara viſione Dei, in qua ſaltẽ initiatiuè conſiſtit beatitudo: ad quam ſequitur triſtitia, quæ ineffabiliter

fabiliter cruciat animas. Secunda ſenſus, non quòd animæ habeant ibi potentias ſenſitiuas, ſed quia ab extrinſeco videlicet igne, qui eſt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ, imprimitur in eis non calor, cuius nō ſunt capaces, ſed quædam qualitas afflictiua, ſecundum quantitatem peccati ex parte cōuerſionis, vt inquit Viguerius, vbi ſupra. Tertia dicitur Vermis ſcilicet ſpiritualis, vel remorſus conſci entiæ: & rationabiliter, quia ſicut vermis corporalis pungit,& corrodit, ſic remorſus conſcientiæ, pungit, lacerat, & affligit. Hic autem remorſus eſt de quolibet peccato, tā ex parte auerſionis ab incōmutabili bono, quàm ex parte conuerſionis ad cōmutabile: & ēt ex parte negligentiæ, cùm potuerint ſibi facillimè per pœnitentiā recuperare ſummum bonum amiſſum, quod per negligentiam contempſerunt. De via,qua animæ ad infernū perferant̄,loquitur Caſſiodorus ſuꝑ ps.88.dicēs, Quòd quoad ingreſſum animarum non requiritur porta,quia corporalia non impediunt ſpiritum,qui abſq; medij pertranſitione poteſt localiter moueri: & ſic in inſtanti mortis per dæmones pertrahuntur mali in infernum. Dæmones poſt iudicium,& ſi maiori eſſentiali pœna non punientur, accidentali tamen grauiori plectentur: eò quòd omnes,qui modò ſunt in aere caliginoſo ad exercitium iuſtorum, detrudentur in infernum, vbi perpetuò manebunt,quod cedet in illorum grauem pœnam: ex quo priuati erunt poteſtate nocendi hominibus, quod valdè deſiderant. Vnde dicitur Matt. 8. quòd Dæmones clamabant,quid tibi & nobis fili Dauid? veniſti huc ante tempus(ſcilicet Iudicij) torquere nos?& ſic tunc magis torquebuntur,quia priuabuntur executione iniquæ voluntatis ſuæ in homines. Et Lucæ.8. Rogauerunt illum,ne imperaret eis, vt in Abyſſum irent, ſed (vt apud Matt. Legimus) in gregem porcorum. Quando etiam animæ corporibus erunt reunitæ tempore iudicij vniuerſalis, maiores patientur pœnas,quàm nunc ſecundum beatum Auguſtinum in ſermone plurimorū martyrum,dicentem,Maiores pœnas paſſuri ſunt,cùm reſurrexerint:in quarum comparatione tales ſunt iſtæ, quas patiuntur,qui mortui ſunt mali homines, quales ſunt pœnæ eorum,qui torquentur in ſomnis. Et ratio eſt,quia licet sola voluntate peccauerint,corpus tamen eorum inſtrumentaliter cooperatū eſt,cùm actiones ſint ſuppoſitorum: & ideò conſequens eſt, vt corpora malorum puniantur,ſicut & corpora bonorum præmiabuntur. Et licet dānati reſurgent incorruptibiles, non tamen immutabiles, pri. cor. 15. Puniētur enim in ſingulis ſenſibus, ſicut ex diuerſis ſcripturæ locis probari poſſet, quod breuitatis cauſa omitto. Beatus tamen Gregorius in moralibus ſub breui compendio omnes dānatorum cruciatus tangit,dicens. In inferno eſt frigus inſuperabile,ignis inextinguibilis,vermis immortalis,fœtor intollerabilis,tenebræ palpabiles, flagella cædentium, horrida dæmonum viſio, confuſio peccatorum,deſperatio omnium bonorum. Iob quoq;.24. de eiſdem ita loquitur. Tranſibunt ab aquis niuium ad calorem nimium: vbi nulla eſt redemptio. Et ſi adducatur hiſtoria Traiani,quam narrat Damaſcenus in quodam ſermone, dicens. Quòd beatus Gregorius videns iuſtitiam Traiani de filio ſuo, qui equitando occiderat filium viduæ,orationem pro eo fudit,& audiuit vocem ſibi diuinitus dicentē, Vocem tuam audiui, & Traiano veniam do: cuius rei geſtæ (teſte eodem Damaſceno vbi ſupra) teſtis eſt omnis oriens,& occidens: qui tamen erat de numero dānatorum, cùm eſſet idololatra,& multorum martyrum interfector: dominus Viguerius vbi ſupra de mente beati Tho. dupliciter reſpondet. Primò, quòd probabiliter credi poteſt, ꝙ orationibus beati Gregorij ad vitam fuerit reuocatus: & ita per pœnitentiam & baptiſmum gratiam conſecutus. Secundò, ꝙ non erat in inferno

T finaliter

finaliter deputatus, ſicut nec multi à Chriſto, & ſanctis reſuſcitati. Nec etiam inconuenit, ꝙ peccata mortalia pœna puniantur æterna, cùm dicat beatus Gregorius 24. moralium, Quòd iniqui voluiſſent ſine fine viuere, vt potuiſſent ſine fine peccare. De loco verò, vbi pueri non circuncisi octauo die, tempore quo erat neceſſaria circuncisio, & qui ſine vſu rationis ante baptiſmum decedebant, cùm dãnarentur, (primi iuxta illud Gen. 17. Maſculus cuius pręputii caro circũciſa non fuerit, delebitur anima illius de populo ſuo: ſimiliter & ſecundi per illud quod dicitur Ioan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, nõ poteſt introire in regnum Dei) dicam duntaxat, quòd ponendus eſt ſub purgatorio, cùm illi qui ſunt in purgatorio ſint in gratia, & vt ſic, eis digniores: licet illi, qui ſunt in purgatorio, magis affligãtur. Ideò eccleſia dicit animas expiandas eſſe in porta inferni, non quòd ſint in inferno,
I ſed quia pœna ignis cruciantur, ſicut dãnati, licet differenter: quia iſti perpetuò, illi verò ſolùm ad tempus. Dictum autem beati Thom. in .4. diſt. 21. q. prima ar. primo, quòd purgatorium eſt coniunctum inferno, intelligitur mediante limbo puerorum. Ignis tamen non affligit eoſdem, nec eſt inſtrumentum in eos diuinæ iuſtitiæ, cùm caruerint actu proprio, nec delectati ſint: ideò non patiuntur pœnam ſenſus, ſed dãni ſolùm, quæ multum diſtat à pœna dãni in dãnatis: quia illi ex culpa actuali & propria Dei viſione priuantur, quæ eſt maximè afflictiua: iſti verò ex originali, ex qua non triſtantur. Quid igitur facient dicti paruuli in limbo? Doctores cõmuniter tenent, quòd ſpeculabuntur naturalia: licet enim anima, ſecundum Philoſo. 2. de Anima, à principio ſui ſit tanquam tabula nuda, in qua nihil depictum eſt:
L quia tamen Deus non deficit in neceſſariis, influet tot ſpecies rerum in eorum intellectum, quot acquirere potuiſſent corporibus vniti, ne fruſtretur intellectus earũ, cui dedit Deus poteſtatem continere quodam modo (ſcilicet per ſimilitudinem) omnia, vt habetur ſapientiæ. 10. Et taliter, quòd nullus philoſophus vnquam tanta cognouit de naturalibus, ſicut animæ paruulorum ſeparatæ. Eę animæ non poſſunt iuuari, neque liberari ſuffragijs viuorum, cùm nõ ſint in gratia, & ſint ꝑpetuò damnatæ. Quidam tamen dicunt, quòd poſt diem vniuerſalis iudicij, & earum reſurrectionis, deambulabunt per hunc mundum. Sed hoc ſolus Deus nouit. Nec auderẽ illud affirmare, niſi Eccleſiæ auctoritas, aut ſanctorum patrum conſenſus ad id me compelleret &c. De Limbo patrum ſatis pro nunc dictum cenſeo, de quo multæ au-
M ctoritates habentur in ſacris literis. Ad quem limbũ anima Chriſti diuinitati vnita poſt mortem deſcendit, quantum ad eſſentiam: vbi reiecit principum tenebrarum poteſtatem, iuxta illud ps. 23. ſuperius annotatum. Attollite portas principes veſtras, vbi glo. Principes auferte poteſtatem veſtram, qua hucuſq; homines in inferno detinuiſtis: cùm in nomine Ieſu omne genu flectatur: fuit etiam in aliis inferni partibus, & illos qui erant propriè in inferno, de ſua increpauit malitia, pręcipuè Iudam: & luciferum ad mille annos ligauit: & eis qui erant in purgatorio ſpem dedit: paruulos qui erant in Limbo (vt piè creditur) ad gratiarum actiones inuitauit. Et ſecundum hoc, intelligitur quod dicit Apoſtolus ad Eph. 4. Deſcendit in inferiores
N partes terræ: & quod dicitur in ſymbolo, deſcendit ad inferos, hoc eſt in omnes partes, ſecundum animam, ita tamen ꝙ ſolos iuſtos illuminauit: vnde dicitur Eccleſiaſtici. 24. Penetrabo inferiores partes terræ, & inſpiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes ſperantes in Domino. In hoc Abrahæ ſinu manſit anima Chriſti per quadraginta horas, ſiue tribus diebus, & tribus noctibus, per ſynecdochen, accipiendo partem pro toto, quanto tempore manſit Ionas in vẽtre Ceti: de quo Matt.

12. In

12. In hoc eodem limbo fuit anima boni latronis. Tādem in die resurrectionis suę, prima sabbati diluculo, orto iam sole secundum prophetiam Oseę. 13. Ero mors tua ô mors,& morsus tuus inferne, eduxit omnes patres de lacu, ad Colloc.2. Spolians principatus,& potestates infernales,& tandem in cælum in die Ascensionis captiuā duxit captiuitatem. Et ab eo tempore nullus in dicto fuit limbo: quia postquā porta paradisi aperta fuit, animæ quæ aliquid purgandum habēt, facta purgatione euolant ad cælum cum Christo in æternum victuræ,& regnaturæ, potestate detinendi ipsis dæmonibus ablata. Ad purgatorium autem ante iudicium vniuersale deducūtur tria genera animarū. Primò animæ illorum, qui moriuntur sine quacunq; culpa veniali aut mortali, habent tamen reatū pœnæ alicuius peccati mortalis remissi. Secūdò illorum qui moriuntur cum solo peccato veniali,& nullum aliū pœnæ reatum habent. Tertiò illorum qui habent vtrunq;, scilicet culpam venialem,& reatum peccatorum mortalium remissorum: ad quem locum nulla alia punienda descendit anima. O

De mediis, quibus liberantur animę à purgatorio. Caput. XLIIII.

Nimæ in purgatorio existentes liberari possunt ab eodem, aut per satisfactionem, quando pœnam eisdem à diuina iustitia statutam temporalem sustinuerint: tunc eadem peracta, cùm nullum impedimētum subsit, statim cælum petunt beatificandę. Liberantur etiam ab eodem loco per suffragia viuorum:& hoc quadrifariam secundum beatum Gregorium in.4. Dialogorum, dicentem, Animæ defunctorum quatuor soluuntur modis, videlicet oblationibus sacerdotum, præcibus sanctorum, charorum eleemosynis, aut ieiunio cognatorum: qui modi ad duos reduci possunt, scilicet ad modū meriti,& ad modum suffragii, qui sunt diuersi, eò quòd meritum innititur iustitiæ, suffragium verò liberalitati. Per modum meriti, suffragia viuorum prosunt animabus defunctorū, vel ad præmium accidentale, iuxta illud ps.118. Particeps ego sum omnium timētium te: quo etiam modo prosunt sanctis in cælo existentibus, qui gaudent de bonis viuorum, iuxta illud Luc. 13. Gaudium est angelis in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente. Vel quantum ad satisfactionem, seu expiationē pœnæ,& hoc contingit, quando per intentionem opera pœnalia viuorum existentium in gratia applicantur illis, cùm per applicationem illam, viuorum opera efficiantur defunctorū. Fūdamentū cuius habet ex Apost. pri. cor. 12. Vbi Ecclesiā dicit esse vnū corpus in Christo mysticum. Vnde sicut corpus naturale habet multa membra, quorū vnū suffragatur alteri, ita omnes fideles per gratiam & charitatem vniuntur Christo capiti,& aliis fidelibus Christo vnitis, hoc est in gratia existentibus. Ideò sicut membrum corporale suffragatur & subuenit aliis membris per applicationem, sic vnus fidelis alij. Applicatio autem spiritualis fit per intentionem. Animæ verò purgatorij, cùm sint membra vnita,& egeant, ex consequenti etiam participant. Iustitia ēt diuina ad cuius imitationem iustitia humana est exemplata, non est rigorosior humana: sed videmus, quòd si aliquis sit captus pro debito, alio pro eo satisfaciente, liberatur. Ideò si existens in gratia ieiunat, dat eleemosynam, aut aliquod opus facit satisfactorium pro eo, qui agit in purgatorio, satisfacit,& expiat pœnam ab eo, sicut faceret pro se, si opus illud alteri non applicaret. Nec refert, an viuētes sint, aut mortui illi, quibus applicatur: dummodo sint vniti in charitate, quę nunquam excidit,

A (margin, beside line 2); B (beside "pœnitentiam agente"); C (beside "delis alij")

D vt habetur pri. cor. 13. Applicatio autem ſpiritualis non requirit propinquitatem locorum: coniunctio enim charitatis maiorem facit propinquitatem, quàm localis. Sciendum etiam, quòd non modò ſuffragia facta ab his, qui ſunt in charitate, proſunt defunctis, verùm & ſuffragia eccleſiæ fieri ſolita ab his, qui ſunt in gratia, etiam ſi expediantur per exiſtentes in mortali: non quidem inquantum ſunt peccatorum, applicantur, ſed vt ſunt miniſtrorum eccleſiæ, cuius perſonam gerunt, vt ſacerdotes in celebrando, vel vigilias, & exequias defunctorum, ac alia ſpiritualia chariſmata perſoluendo, cùm ille intelligatur facere, in cuius nomine faciunt, vt inquit beatus Dionyſius in libro de eccleſiaſtica Hierar. Peccatũ enim ſerui ex domini præcepto

E eleemoſynam facientis, non impedit meritum domini in charitate præcipientis. Suffragia etiam fidelium prodeſſe poſſunt aliis, viuis & defunctis per modum ſuffragij, hoc eſt per modum orationis, & ſupplicationis, vltra illum conatum, & pœnalitatem, quæ eſt in oratione, quæ pertinet ad meritum, & applicari poteſt, ſicut alia opera pœnalia: ſed vltra illum conatum, & pœnalitatẽ, cùm orationis impetratio plus innitatur liberalitati dantis, quàm pœnalitati orantis, poteſt aliquis orando Deũ, iuuare alios. Et ſic per hunc modum ſuffragij, animæ purgatorij poſſunt liberari, tam per indulgentias, quàm per orationes ſanctorum, qui ſunt in patria, & viuorũ. Et licet ſancti in patria non ſint in ſtatu merendi, nec ſibi, nec aliis, nec ſatisfaciendi pro illis, cùm non poſſint pati: ſunt tamen in ſtatu impetrandi ex merito præcedente. Nam dum erant viatores, meruerunt vt eorum orationes exaudirentur, cùm

F eſſent comprehenſores. Ex quibus tamen non ſequitur, quòd animæ expiandæ parum in purgatorio maneant, licet habeant tot angelos, ſanctos Martyres, confeſſores, ac virgines, qui eorum indigentias cognoſcentes, orent pro ipſis, eorumq; orationes exaudiantur, cùm ſint in charitate: quia dicti comprehenſores clarè vident ordinem diuinæ iuſtitiæ, & ſe illi conformant, ideo non omnes, nec ſemper orant pro qualibet anima, quia nolunt, neque petunt, niſi quæ Deus vult impleri, & ſic eorum orationes, ſemper exaudiuntur. Sed quia animæ purgatorij ſciũt nos poſſe illis faciliter opitulari, ideo dirigunt ad nos affectum ſuum, vt ſuffragemur eis, quod nos

G facere debemus, ex diuerſis cauſis, & rationibus nos mouentibus, quas breuitatis cauſa prætermitto. Sed quæritur, an cultus exequiarũ proſit defunctis, cùm nonnulli hæretici præſentis temporis, irrideant huiuſmodi noſtrum cultum. Reſpondetur quòd cultus & ſolennitas ſepulturæ, tam in antiquo, quàm nouo teſtamento, commẽdatur, vt patet de ſepultura Sarræ, quam ſepeliuit Abraham in magnifico ſepulchro, & Gen. 25. de ſepultura Abrahæ, & 49. de ſepulchro Iacob, & Deut. 34. de ſepultura Moyſi, & . 2. reg. 2. Laudauit Dauid viros Iabes de ſepultura Saul, & Tobiæ. 12. Laudatur à Raphaele ſepultura defunctorum. Et quo ad nouum, Matt. 27. Marci. 16. Luc. 23. & Ioan. 19. explicatur ſolẽnitas ſepulturæ Chriſti, facta à Nicodemo & Ioſeph ab Arimathia, qui in ſindone munda, & centum libris aromatum, in ſepulchro nouo de petra exciſo, ſepelierũt ipſum, Et Matt. 26. Chriſtus laudauit Magdalenam, quòd vnguentum prætioſum ſeruaſſet ad ſepeliendum eum. Beatus

H etiam Dionyſius in. c. vltimo Eccleſiaſticæ Hierar. recitat ſolẽnem cultum ſepulturæ, quem ſeruabant Apoſtoli. Nos itaq; ritum antiqui & noui teſtamenti ſequẽtes, laudamus cultum ſepulturę, non abſq; cauſis, & rationibus à ſanctis patribus obſeruatum. Vnde diuus Auguſtinus in libro de cura agenda pro mortuis, dicit. Quòd ſolennitas ſepulturæ obſeruata eſt propter viuos & mortuos, Primo modo quadruplici ratione. Prima naturali, ne oculi eorum ex turpitudine cadauerum offendantur, &

tur,& corpora fœtoribus inficiantur. Secunda, ad instruendam, & protestandam fidem resurrectionis. Antiqui enim & sancti patres, vt fidem & spem resurrectionis, quam habebant, ostenderent, & protestarentur, curabant diligenter, vt debito honore sepelirentur fideles, sicut quis curat, & notat locum rei, quam se reacceptaturum putat. Vnde Augustinus pri. de ciui. Dei, inquit, Quòd Iacob, & Ioseph aliiq; pr̃es voluerunt sepeliri in terra promissionis, vbi credebant Christum nasciturum, cuius resurrectio resurrectionis nostræ est causa. Tertia ad honoranda instrumenta diuinæ misericordiæ & Spiritus sancti, ex quo corpora sanctorum fuerunt vasa, & instrumenta eiusdem Spiritus in bonum. Quarta, propter spiritualem vtilitatem viuentium, qui habent occasionem accedendi ad monumentum, quod interpretatur mo nens mentem, vt inquit beatus Augustinus. Videns enim viator quempiam mortuum, inde sumit occasionem cogitandi, quòd & ipse mortalis sit, cùm statutum sit homini semel mori. Vnde Ecclesiastici. 38. Mihi heri, & tibi hodie. Ex fructibus ẽt sepulturæ pauperes fructum capiunt, & Ecclesiæ decorantur, sic enim sepultura inter cæteras eleemosynas & opera pietatis computatur. Vnde Damasce. in sermone de innocentibus inducit verba Athanasij dicentis, Licet in arca, qui in pietate cõsummatus est, positus fuerit, ne renuas oleum & ceras Deum inuocantes in sepulchro. Accepta enim sunt ista Deo, & multam ab eo recipientia retributionem. Secundũ tamen Viguerium vbi supra, circa sepulturas notãda sunt aliqua. Primum, quòd sepulturæ locus est ecclesia vel cœmeterium. c. nullus, &. c. non æstimemus. 13. q. 2. Secundum, quòd non debet vendi, vel aliquid exigi pro ea, siue pro actu & officio clericorum, qui sepeliunt, propter vitandam simoniam: grata tamen oblata recipi possunt. Licet locus sepulchri, sicut & calix consecratus materialiter possint vendi, nihil tamen pro benedictione, aut consecratione recipi fas est. Vnde Abraham emit agrum speluncæ duplicis in possessionem sepulchri, Gen. 23. Tertium est, quòd ius sepeliendi vel sepulturæ conuenit ecclesiis parochialibus, licet ex priuilegiis conueniat ecclesiis siue cœmeteriis religiosorum mendicantium, vt habetur in Clem. Dudum, de sepulturis. Quartum notandum, quòd quilibet tam masculus quàm fœmina non professus religionem, habens liberum arbitrium, & debitam ætatem, quæ in masculo est. 14. & in fœmina. 12. annus, potest sibi eligere sepulturam: etiam vxor sine consensu viri, & filius & filia pubes sine consensu patris aut matris, vt habetur in c. licet, de sepulturis in sexto. Religiosus autem, & seruus, filij & filię impuberes nõ possunt sibi eligere sepulturam, sed Dominus & pater eligũt eis: etiam si post anno pubertatis moriãtur, si ipsi non elegerint. Maritus etiam eligit vxori, si ipsa non sib elegerit, non tamen è conuerso. Et si maritus præmortuus fuerit, & vxor nõ elegerit, sepelitur in sepulchro viri vltimi, si plures habuerit: & filij in sepulchro patris. Probatio autem electionis fieri solet non solùm per testes, sed & per signa, vt si pater de sua sepultura non fecit mentionem, eligendo sepulturam pro filio suo, censetur etiã elegisse pro se. Idem de marito qui elegit sepulturam vxori, aut si ędificauit sepulchrum, vel posuit lapidem pro signo sepulchri. Quintum est, quòd si quis in testamẽto eligit sepulturã, & ratione eius aliqua legauit ecclesiæ, in qua vult sepeliri, ornamenta, aut alia, quæ sequuntur ad exequiarum cultum, vt sunt oblationes panis & vini, atq; alia suffragia facienda, si postmodum mutet sepulturam, non mutato testamento, & eligit in alia ecclesia sepeliri, censetur etiam mutasse legata. Vltimum est, ꝙ hæretici, ac cæteri infideles, similiter & filij christianorum non baptizati, non debent sepeliri in loco sacro, nec mortui in torneamentis, aut desperati, vel raptores,

 suspensi

suspensi verò, aut aliter Iustitiati, si nõ moriantur impœnitentes, de licentia iudicis possunt sepeliri: leprosi christiani de cõsuetudine sepeliuntur in cœmeterio separato, benedicto tamen. Excommunicati verò, donec obtinuerint absolutionem, in terra profana sunt sepeliendi, post adeptam verò absolutionem, sunt transferendi, & in loco sacro, aut benedicto sepeliendi.

Postremò de indulgentijs, quibus satisfit pœnis in purgatorio debitis, & vnde sumantur, ac robur habeant. Caput. XLV.

A Ominus noster Iesus Christus, sicut ab August. in psal. 61. & 86. traditum legimus, vnus est homo cum capite, & corpore suo, saluator corporis, & membrorum eius, duo in carne vna, voce vna, & in passione vna, & cum transierit iniquitas, in requie vna. Passiones itaq; Christi non in solo Christo: imò passiones Christi non nisi in Christo. Si autem Christum intelligas caput & corpus, passiones Christi non nisi in christo. Si autem christum intelligas caput tantum, passiones christi non in solo christo. Si enim passiones christi in solo christo, siue in solo capite, Quare dicit Paulus, ad Colossenses, primo, vt suppleam quæ desunt passionum christi in carne mea? Nunquid aliquid passionum deerat in Christo capite? an non passus est, quicquid pati debuit? Non ne dixit Ioannis. 19. Consummatũ est? quibus verbis significauit, iam de mẽsura passionum suarum nihil deesse, quia omnia quæ dicta de se fuerant, completa erant.

B Nihil ergo deerat passionibus christi, quatenus caput est: sed restabat adhuc passiones christi in eo corpore, de quo beatus Paulus pri. Cor. 12. Vos estis corpus Christi membra de membro. In huius ergo corporis membris, hoc est in pijs hominibus, q tanq caput semel passus est, passus est sæpè, & patitur Christus: sic patiebatur à Paulo, quando dixit ei act. 9. Saule, saule, quid me persequeris? membra persequebatur, & tamen se in membris suis pati Christus interp̃tabatur. Quomodo solet dicere lingua, calcato pede, calcas me: linguam nullus tetigit, compassione clamat, non attritione: ita Christus, si quis membro suo faciat iniuriã, sibi fieri quicquid illi fit, imputat. Nam sicut viuit Christus in membris suis, ita patitur in eisdẽ: hoc est, quod dicit Paulus, adimplere se, q̃ desunt Christi passionum, in carne sua: non quòd congeries Christi passionum, quas tanquàm caput pertulit, non fuerit sufficiens ad exolutionem pœnarum, quæ totius ecclesiæ peccatis debebantur, sed quòd multa pars passionum eius adhuc corpori eius, quod est ecclesia, deest, priusq̃ persecutionum Christi sit finis: quia vsq; in finem seculi patitur Christus in suis membris. Hinc colligere licet, ꝙ meritum passionis & mortis christi, & sanctorum eius, in quibus patitur & patietur christus vsq; ad cõsummationem seculi, multò fuerit & sit abundãtius, q̃ fuerint, sint, & esse possint omnia totius orbis flagitia ad illa abluenda, pro q̃bus vna gutta sanguinis sui sufficere poterat. Ex hac igitur superabundãtia meritorum & satisfactionum christi, & sanctorum eius, hoc est capitis & corporis, pendet & constat indulgentiarum thesaurus, cuius dispensatio ad summum Pont. p̃cipuè pertinet, qui totius ecclesię sub christo capite, caput est, Cui christus ipse peculiariter claues regni cælorũ commisit, Matt. 16. Hoc est, quod dicit Apostolus pri. cor. 4. Sic nos existimet homo vt ministros christi, & dispensatores ministeriorum Dei, & pri. cor. 9. Dispensatio mihi credita est, & secundę cor. 2. Nam & ego quod

C

D donaui, si quid donaui, propter vos in persona christi. Fructus ergo indulgentiarũ hic est

hic est, quòd per eas illius satisfactionis, quæ fit per opera pœnitentiæ, & per sacerdotem alicui iniungitur, & pcipitur, fit remissio, siue condonatio. Quoniam verò per iniunctam satisfactionem, quam verè pœnitens exequitur, soluitur, & aufertur pœna temporalis, quę peccato patrato, ex diuina iustitia debetur: consequens est per indulgentias, veluti per satisfactorias pœnas (tantum enim valent, modò dignè ac rectè administrentur) tantum remitti pœnæ temporalis apud iustitiam diuinam, quantum apud eam ipsæ, quas aliquis accipit, valent indulgentiæ. Vnde Origenes homil.x. in lib. numerorum, inquit. Quòd Dominus noster Iesus Christus venerit, vt tolleret peccatum mundi, & morte sua peccata nostra deleret, nullus, qui christo credit, ignorat. Quomodo autem & filij eius auferant peccata, idest Apostoli, & martyres, ex scripturis probare intendimus. Audi primo Paulum dicentem, Libenter enim expendam, & expendar pro animabus vestris: & alibi, Ego enim iam delibor, & tempus meæ resolutionis instat: hostia autem cum immolatur, ad hoc fit, vt eorum, pro quibus iugulatur, peccata purgentur. De Martyribus beatus Ioannes E
in Apocalypsi, ait. Quòd animę eorum, qui iugulati sunt pter nomen Domini Iesu, assistant altari, ostenditur eas fungi sacerdotis officio, hoc est pro populi supplicare peccatis. Et in eodem lib. homil. 24. sed in his omnibus, inquit, est vnus agnus, qui totius mundi potuit auferre peccatum: & ideò cessauerunt cęteræ hostiæ, quia talis fuit hęc hostia, vt vna sola sufficeret pro totius mundi salute: cęteri enim precibus peccata, hic solus potestate dimisit. Detrahere itaq; meritis sanctorum, est detrahere xpi meritis. Christus.n. viuit in illis, patit̃ in illis, meretur in illis: cuius fuso p̃tioso sanguine fit, vt illorũ quoq; fusus p christo sanguis valeat nobis ad remissionẽ & satisfactionem peccatorum, quanuis hæc remissio per alium non detur, quàm per Christũ. Vide plura ad hoc in libro cõfessionis catholicæ fidei Reuerẽdiss. Dñi Cardinalis VVarmiensis, & hæc sufficiant pro sacramento pœnitentię.

De Extrema Vnctione. Cap. XLVI.

PRAESVPPONO tanq̃ verissimum, extremam vnctionem esse sacramentum nouę legis, vt cõstat ex determinatione Ecclesiæ in Concilio Tridentino sessione quinta, titulo de sacramentis, canone primo. Si A
dicatur, q̀ Magister. 23. dist. 4. videtur male ordinare hoc sacramentũ: quia cùm inter omnia sacramenta vltimo detur, propter quod & extrema vnctio nuncupatur, deberet vltimo loco poni. Respondet Sanctus Bonauentura dist. prædicta in dubijs circa literam. Quòd sacramentorum, quædam respiciunt personam: quędam communiter ipsam Ecclesiam. Vnde sicut in naturalibus quędam sunt vires ordinatę ad conseruationem indiuidui, & quędam ad conseruationem speciei: ita in spiritualibus sacramenta quinque sunt ad conseruandam, & promouendam gratiam, vel consummandã circa eãdem personam, sed ordo & coniugium ad cõsummandam ipsam ecclesiam. Et ideò quia multitudinem respiciunt, sicut multitudo sequitur vnitatem, sic duo prædicta sacramenta consequuntur alia quinq;: inter quę extrema vnctio vltimum locum tenet. In lege veteri secundum Dominum Franciscum de Mayro. 23. quar. q. pri. quatuor inungebãtur, videlicet Vasa sanctuarij, Exo. 30. Pontifices & sacerdotes, Exo. 29. Reges & Principes, vt patet pri. reg. x. B
in Saule, & Samuele: postremò prophetę, sicut Elias vnxit Eliseum, tertij reg. 19. In nouo verò testamento inunguntur vniuersaliter fideles, qui gerunt typum omnium

istorum

istorum: sunt enim vasa contentiua spiritualium gratiarum, cùm sint vasa in honorem, de quibus Apostolus ad Rom. 9. Vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa. Merentur etiam esse Pontifices, Apoc. pri. fecit nos Deo nostro reges & sacerdotes: sunt & reges, quia omnes regnabunt, de quibus & pręcedētibus dicitur pri. Petri. 2. Vos estis genus electum, & regale sacerdotium: similiter & prophetę, cùm fides nostra nō modò sit de p̄teritis, sed & de futuris, sicut est articulus de iudicio futuro &c. Dicitur extrema, quia quatuor vicibus inunguntur fideles. Primò in baptismo ratione catechismi: vnde pueri puro tunc inunguntur oleo. Secundò in Confirmatione. Tertiò in sacramento ordinis. Quartò in hoc sacramento, quę ideò extrema dicitur vnctio, quia in fine datur. Et quanuis inter istas non sit ordo essentialis nisi respectu eius, quæ fit in baptismo, cùm aliquis posset sumere hoc sacramentum, anteq̄ confirmaretur, nec est necesse, ꝙ omnes fideles habeant vnctionem, quæ in susceptione ordinum est: Magister tamen in litera dicit, Vnctionē quę fit in chrismate esse principalem, & hoc quadruplici ratione, vt inquit diuus Bona. vbi supra. Primò à loco, quia in fronte, quæ est pars nobilior in corpore. Secūdò à ministro, cum fiat ab Episcopo. Tertiò ab elemēto siue materia, quia de oleo misto cum balsamo. Postremò ab effectu, propter abundantiam gratiæ, cùm ibi Spiritus sanctus in magna tradatur abundantia, vt patuit in Apostolis. Mediator enim Dei & hominum non solùm Iesus (eò quòd ipse saluum facturus esset populum à peccatis eorum, Matt. pri. & cùm nō sit aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo nos fieri saluos oporteat
E act. 4.) verùm & Christus vocari voluit: & hoc, quia regia simul & sacerdotali dignitate fungeretur. Vnctus enim erat non ab hominibus, sed ab ipso Deo, non oleo vsuali, sed Spiritu sancto, de quo Propheta, Esa. 61. c. Spiritus Domini super me, eo ꝙ vnxerit me. Neq; solùm Christus nominari voluit, quia vnctus ipse, sed etiā quòd vnctionis gratiam in alios diffusurus esset. Legimus Dauid regem tribus vicibus vnctum esse. Primò in domo Patris sui, primi reg. 16. quę vnctio typus erat illius, quę fit in baptismo, quę & ipsa signum est futuros nos regni illius participes, quod expectamus, regni sempiterni, regni cuius non erit finis, regni quod parauit nobis à constitutione mundi. Secundò vnctus est in hebron, vt regnaret sup̄ domū Iuda. 2. reg. 2. quę vnctio figurabat vnctionem in sacramento confirmationis, per quam nobis confertur diuinus Spiritus ad resistendum diaboli tētationibus, qui nos per omne vitę nostræ tempus grauiter oppugnare nunq̄ desistit: adeò, vt nihil aliud sit vita hominis super terram, quàm militia, Iob. 7. Tertiò iterum vnctus est in regem super totum Israel. 2. reg. 5. post quam vnctionem in pace regnauit: & hæc significabat vnctionem istam extremam, quæ superatis hostibus diuino beneficio nobis datur, vt in Regno illo pace fruamur sempiterna. Vnde cùm calcaneo nostro serpens callidissimus maximè insidietur, neq; vllo alio tēpore nos oppugnet grauius, quàm cū ex hac vita migrandum est: quòd eam etiam ob causam Agon vocatur, quòd tum pugna validissima, tum certamen instat grauissimum, noluit Christus in extremo periculo nostro sua nos ope destitutos esse: verùm sacramentum hoc Extremę vnctionis instituit, quod secundum Scotum. 23. dist. quar. Est vnctio hominis infirmi pœnitentis, facta in determinatis partibus corporis, cum oleo cōsecrato ab Episcopo, ministrata à Sacerdote simul verba certa cum intentione debita proferente, ex institutione diuina efficaciter significans curationem finalem venialium. Hęc ratio non est in se falsa, & ex consequenti bona. 5. metaph. c. 17. nulla enim pars eius repugnat alteri: vnde dicitur primò, quòd est vnctio: hoc enim signū sensibile congruit

effectui

effectui, scilicet interiori vnctioni. Subditur, hominis infirmi: non. n. conferri debet sano, nec qualitercúq; exposito periculo mortis: quia non ei, cui imminet mors ex periculo extrinsecæ violentiæ, vt armorũ, submersionis, vel huiusmodi: nec qualitercúq; infirmo, sed cui probabiliter immineat exitus de statu viatoris ad terminum. Dicitur, pœnitentis, cùm nullus sit dignè capax huius sacramenti, nisi existat in gratia: hoc enim sacramentum non est regulariter acquirendi gratiam remediũ, sed baptismus, & pœnitentia, à quo excluduntur paruuli, & qui non habent vnde de venialibus pœniteant, vt perfectè innocentes: similiter & furiosi ac amentes, nisi ꝑ voluntatem expressam præcedentem, præsumantur illud velle. Additur, in determinatis partibus. Eæ partes sunt organa sensuum, per quarum operationem peccatur frequenter venialiter. Et hoc aliquando respectu eiusdem sensus, vel potentiæ geminatæ, vt organa potentiæ visiuæ, vt sunt duo oculi: auditiuæ, vt duæ aures: Olfactiuæ, vt duæ nares: & potentiæ tactiuæ, vt manus. Et sic istis prædictis, sicut gemi nantur organa, ita & vnctiones. Organum gustus est lingua, in qua non fit propter abominationem tollendam vnctio: sed exterius super os. Propter etiam organum potentiæ generatiuæ, fit vnctio ad lũbos, iuxta illud beati Gregorij super illud, Luc. 12. Sint lumbi vestri præcincti &c. Viris inquit luxuria in lumbis est. Propter organum motiuæ, quantum ad progressiuam, fit duplex inunctio, videlicet in duobus pedibus, tanquam organis ad illum motum ordinatis: alia motio, qua frequenter peccatur, est linguæ, iuxta illud Iacobi. 5. Qui non offendit verbo, hic perfectus est: & contra illud, est peccatum oris, ita quòd ipsa est remedium contra duplex peccatũ veniale, sicut lingua congruit in duobus naturæ operibus. 2. de anima. t. c. 88. In gustu scilicet & loquela. Erunt ergo septem vnctiones principales, licet sint plures partiales: quinque in organis quinque sensuum. Sexta in organo principali potentiæ motiuæ progressiuæ. Septima in organo principali generatiuæ. Sequitur, cũ oleo. Pro quo notandum, quòd non oportet ibi esse aliquid confectum ex oleo & balsamo, vt in confirmatione: quia confirmatio est ad confessionem, & confirmationem fidei: ideo in confirmato non modò requiritur puritas conscientiæ significata per oleum, sed odor bonæ famæ significatus per balsamum: hic verò, quia æger habet exire in breui de vita ad terminum, sufficit conscientia pura. Consecratio autẽ Episcopalis in hoc requirit materiam aptam, quia communiter in sacramentis consistentibus in vsu, solus baptismus non requirit materiam specialiter consecratã: quia Christus tactu mundissimæ carnis suæ, quando voluit à Ioanne baptizari, totã aquã consecrauit, hoc est in vsum istum dedicauit. Sequitur, ministrata à sacerdote, per quod exprimitur minister idoneus, qui non modò licitè exerceat, sed qui solus hoc sacramentum ministrare potest: si enim non sacerdos attentaret, nihil faceret. Determinatio huius ministri habetur per illud Iacobi. 5. Inducant presbyteros &c. Illa uerò, quæ sequũtur, videlicet verba debita simul cum intentione proferente, pertinent ad formam huius sacramenti, & simultatem eius cum materia & intentione ministri. Forma autem hæc septupla ad septem vnctiones principales est, per istam sanctam vnctionem, & suam piissimam misericordiam parcat tibi Dominus, quicquid narium, linguæ, tactus, vel huiusmodi, vitio deliquisti. Ratio autem præfata completa est, quia continet susceptiuum, hominem scilicet pœnitentem infirmum & hoc in partibus determinatis prius expressis: materiam remotam, videlicet oleũ consecratum ab Episcopo, vel proximam, ipsam scilicet vnctionem factam cũ oleo, septenariam principalem. Continet etiam formam, quia certa verba, scilicet septẽ

orationes

O orationes à ſacerdote cum ſeptem vnctionibus principalibus proferendas. Continet & miniſtrũ, quia ſacerdotem &c. Materia propria huius ſacramenti, teſte beato Iacobo, eſt oleum, & nõ niſi oliuarum, quod eſt linitiuum, & penetratiuum, ſimiliter & diffuſiuum. Voluit enim Saluator noſter eligere pro materia oleum magis, quàm vinum, quo etiam vulnera ſanantur: quia vinum ſanat mordendo, oleum verò liniendo. Et cùm omnis efficacia ſacramentorum deſcendat à Chriſto, illa ſacramenta, quibus ipſe vſus eſt, habent efficaciam ex ipſo vſu ſuo: ſicut tactu ſuæ carnis vim regeneratiuam, modo ſupradicto, contulit aquis. Ideò benedictio aquæ non eſt de eſſentia baptiſmi: Chriſtus enim non eſt vſus hoc ſacramento, nec corporali vnctione ad hoc ordinata. Ideò in omnibus vnctionibus de neceſſitate ſacramẽti

P requiritur ſanctificatio, ſeu cõſecratio materiæ, quia effectus non cauſatur ex naturali proprietate materiæ, ſed à Chriſto, à quo effectus deſcendit mediantibus miniſtris, ſcilicet ſacerdotibus, & in miniſtros inferiores, mediantibus miniſtris ſuperioribus, qui materiam ſanctificãt per benedictionem, & cõſecrationem. Vnde in omnibus ſacramentis, quæ indigẽt materia ſanctificata, ſanctificatio materiæ fit per Epiſcopum, & vſus quandoq; per ſacerdotem. Nec obſtat, ꝙ in Euchariſtia non requiritur neceſſariò, ꝙ materia ſit benedicta: quia Euchariſtiæ ſacramentum conſiſtit in ipſius materiæ conſecratione &c. Forma autem, qua ex traditione Apoſtolorũ vtitur Eccleſia Romana, eſt oratio deprecatiua, de qua in præcedentibus, videlicet per iſtam ſanctam vnctionem, & ſuam piiſſimam miſericordiã indulgeat tibi Deus

Q quicquid narium, linguę, tactus &c. vitio deliquiſti. Hæc autem oratio ſumitur ꝓ forma duplici cauſa. Prima, quia inungendus eſt propriis viribus deſtitutus, ideo indiget ſubleuamine orationis. Secũda, quia datur exeuntibus, qui iã deſinunt eſſe de foro eccleſiæ, & in ſolius Dei manu requieſcunt: vnde ei per orationem committuntur. In dicta forma exprimitur effectus principalis: non autem corporalis ſanitas, licet quandoq; ſequatur. De vſu dicti ſacramenti fit mentio Mar. 6. vbi dicitur, quòd Apoſtoli vngebant infirmos, quod non feciſſent, niſi Chriſtus ordinaſſet. Nec dicendum eſt, ꝙ Chriſtus reliquerit hoc ſacramentum inſtituendum Apoſtolis, cùm eis non contulerit poteſtatem excellentiæ, ad quam pertinet inſtituere ſa-

R cramenta, ſed ſolam publicationem huius, & confirmationis, commiſit. Ipſe uerò ꝓ ſeipſum ea, quæ erant maioris difficultatis, promulgauit. Sacramenta enim ad fundamenta legis pertinent, ideò ad legislatorem ſpectat inſtitutio. Hoc ſacramentũ non datur contra defectus, quibus vita ſpiritualis tollitur, ſcilicet contra peccatũ originale, vel mortale, ſed principaliter eſt contra peccatum veniale, & morbos illos, quibus homo ſpiritualiter infirmatur, vt non habeat perfectum vigorem vitæ gratiæ, vel gloriæ. Qui quidem defectus eſt quædam debilitas, & ineptitudo, quę in nobis relinquitur ex actuali, vel originali peccato, & qui defectus dicuntur reliquiæ

S peccati: & ita contra hanc debilitatem ex peccatis prouenientem homo roboratur per hoc ſacramentum. Sanctus Tho. in .4. diſt. 23. q. 2. ſubdit. Sed quia hoc robur gratia facit, quę ſecum non compatitur peccatum, ideo ex conſequenti, ſi inuenit peccatum aliquod, vel mortale, vel veniale, quoad culpam tollit illud, dummodo non ponatur obex ex parte recipientis. Miniſter huius ſacramenti, vt dictum eſt ſupra, eſt ſacerdos. Nec obſtat, quòd oratio laicorum ſit nonnunquam magis Deo accepta, quàm ea, quę fit à presbytero, quia hoc eſt verum ſecundum ſe, inquantum

T laicus eſt in maiori gratia, & fit in perſona propria: ſed presbyter in hoc ſacramento orat, vt perſona publica, & in perſona Eccleſię, quę eſt ſponſa Chriſti dilectiſſima:

quod

quod laicus, qui est persona priuata, facere non potest. Et licet legatur de aliquibus laicis & mulieribus, quòd vngebant infirmos, & sanabant, illæ orationes nõ erant sacramẽtales: sed ex quadam deuotione recipientium, vel mittentium oleum, consequebantur effectum sanitatis corporalis per gratiam gratis datam sanitatum, & non per gratiam sacramentalem. Cæterum secundum Fraciscum de May. in. 23. dist. 4. Quatuor sunt actus, qui ordinatè fieri debent in periculo mortis. Primus est confessionis. Secundus sacræ communionis. Tertius extremæ vnctionis. Quartus finalis recõmendationis. Vnde sicut in via periculosa peregrino necessarium est, quòd ab oneribus sit alleuiatus, quòd habeat solamen & viaticum vnde possit recreari, quòd propter timorem inimicorum sit munitus, & armatus, & ꝙ sit bene associatus: sic in periculoso exitu animæ ex corpore, oportet quòd alleuietur peccatorum deprimentium onere per confessionem, quòd sumat viaticum communionis, sicut Elias qui ambulauit in fortitudine cibi illius vsq; ad montẽ Dei oreb. 4. reg. 3. quòd contra hostes armentur singula membra per sacram vnctionem, qua anima recipit dispositionem, vt sit magis tuta contra hostes. Postremò contra insidias cõmendatur Christo & angelis, ac animabus sanctis. Sed quæritur, an Christus in propria persona adueniat in mortem fidelium, videtur ꝙ sic: quia Ioannis. 14. dicitur, Iterum venio, & accipiam vos ad meipsum: & rursus, qua hora non putatis, filius hominis veniet. Vnde beatus Augustinus super Ioannem videtur dicere ꝙ sic. Si iterum quæratur, an mox in egressu anima habeat suum iudicium, Respondet beatus Augustinus lib. 20. de ciui. Dei, quòd particulare iudicium tunc habet: vniuersale erit in vltimo iudicio. In libello, quem fecit de die iudicij, in quo quencunque inuenerit suus nouissimus dies, in hoc eum comprehendet mundi nouissimus dies, quoniam qualis in die illo quis moritur, talis in die illo iudicabitur. Signa, quibus homo potest confidere de salute morientis, dictus Dominus Franciscus de mente sancti Anselmi vbi supra, inquit, ꝙ sunt sex. Primum, si credit ea omnia, quæ sunt fidei christianæ, quantum ad omnia determinata ab ecclesia. Secundum, si gaudet: & lętatur, quia moritur, in fide Christi. Tertium, si cognoscit se Deum grauiter offendisse. Quartum, si dolet eum offendisse. Quintum, si proponat, si superuixerit abstinere à peccatis, maximè mortalibus. Sextus, si credat, & speret, se saluari meritis Christi. Postmodum dicatur sibi, si obiiciat aliquis tibi scilicet peccata tua, opponas merita Christi inter te & ipsum: his peractis dicit Anselmus, saluabitur. Dicit etiam sanctus Thomas vbi supra. q. 2. ad. 2. ꝙ ad effectum huius sacramenti percipiendum, plurimum valet deuotio suscipientis, & personale meritum conferentiũ, & generale totius ecclesiæ: quod patet ex hoc, quia per modum deprecationis forma huius sacramenti confertur: & ideò illis, qui non possunt recognoscere, & cum deuotione suscipere hoc sacramentum, dari secundum eum non debet, & præcipuè furiosis, & amentibus, qui possunt irreuerentiam per aliquam immunditiam sacramento facere, nisi haberent lucida interualla, in quibus sacramenta recognoscerẽt. Dicit etiam ad quartum, ꝙ nullum sacramentum, quod habet effectum perpetuum, debet iterari: quia ostenderetur sacramentum nõ fuisse efficax ad causandum illum effectum: & sic fieret iniuria illi sacramento. Quod autem habet effectum non perpetuum, iterari potest sine iniuria, vt effectus deperditus iterato recuperetur. Et q a sanitas corporalis & mentis, quæ sunt effectus huius sacramẽti, possunt amitti, postquam fuerint per sacramentum collati, ideò hoc sacramentum sine sui iniuria iterari potest. Vbi etiam est oratio fidei, modò ne quid ea res ægrotantis animæ saluti officiat,

V X Y Z AA

officiat, nihil dubitandum est, quin corporis quoq; sanitatem per vnctionem hanc adepturus sit. Vnde scribit Sulpitius Seuerus.c.21. in vita sancti Martini, quòd oleo sanctificato puellam quãdam adeò dira paralysis ægritudine correptam, vt iam nullo ad humanos vsus corporis officio fungeretur, sanitati restituit. Commemorat etiam Ruffinus lib. 2.c.4. Ecclesiast. hist. non dissimilia de discipulis beati Antonij, ꝙ multos infirmos oleo perunctos curabant. Meminit huius sacramenti Chryso. de sacerdotio lib. 3. similiter & Hieronymus ad Rusticum scribens, & Augustinus de visitatione infirmorum lib.2.c.4.& Innocentius epistola prima, quam scripsit ad Decentium. c. 8. vbi inter cætera scribit, non pœnitẽtibus istud fundi non potest, quia genus est Sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo genus vnum putatur posse concedi? De hoc sacramento multa inuenies in supplemento .4. Bielis dist.23. quæ hic breuitatis causa prætermissa sunt.

De Sacramento ordinis. Caput. XLVII.

A Vinque sacramẽta, videlicet Baptismus, Confirmatio, Pœnitentia, Eucharistia, & Extrema vnctio, pertinent ad statum personæ: duo verò sequentia pertinent ad cõmunẽ statum ecclesiæ: videlicet ordo, qui pertinet ad generationem spiritualem: & matrimonium, ad carnalem. De ordine hic erit sermo: in sequentibus verò de matrimonio. Sed quia nomen ordinis est æquiuocum, ideò prius est distinguendum, quàm definiendũ: sumitur enim multis modis. Vno modo secundum beatum Augustinum. 19. de ciuit. Dei.c.13. secũdum ꝙ est parium, dispariumq; rerum, sua cuiq; loca distribuens, congrua dispositio. Hoc modo multitudo, in qua contingit inuenire dispositionem cõgruã parium, & imparium in loco suo, habet ordinem, & illa dispositio est rei pulchritudo: sine.n. hoc ordine nihil dicitur pulchrũ. De quo Apostolus ad Rom. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Philoso. quoq;. 12. Meta. Omnium entium, quæ sunt in vniuerso, ostendit esse ordinem. Secũdũ hanc ordinis descriptionem, tota Ecclesia, imò totũ vniuersum potest dici ordinatum: vbi, non modò in naturalibus, verùm & in ecclesiasticis, & ne dum in politia ciuili, verùm & in Hierarchia Ecclesiastica est inuenire multitudinem rectè ordinatam, & multimoda dispositione munerum, & membro-

B rum ornatam. Altero modo sumitur ordo, vt importat gradum præeminentem in aliqua politia rectè ordinata, siue ciuili, siue ecclesiastica: hoc modo persona in tali eminenti gradu constituta dicitur habere ordinem, sicut & dicitur habere quendã præeminentiæ gradum Antonomasicè, quem non habent, qui sunt in gradu inferiori: hoc mõ dicimus esse ordinem militum, & ministrorum pro cultu Dei exequẽdo. Persona igitur habens gradum p̃eminentem vltra omnes homines, dicitur habere ordinem, & potest dici ordinata. Vnde 89. dist.c.ad hoc, legitur. Ad hoc dispensationis prouisio gradus diuersos & ordines constituit esse distinctos, vt dum reuerentiam minores potioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impenderent, vera concordia fieret, & ex diuersitate contextio, & rectè officiorum generetur administratio singulorum. Neq; enim vniuersitas alia poterat ratione subsistere, nisi huiusmodi magnus eam differentiæ ordo seruaret. Sumitur etiam ordo prout est gradus in ecclesia, disponens ad aliquem actum eminentẽ ecclesiasticum, vel ad ha-

C bendum ius aliquod, seu priuilegium spirituale, vt (exempli gratia) beneficium, siue iurisdictionem ecclesiasticam, vel vt gaudere possit immunitate clericali, & sic latius

accipitur pro ordine clericali.c.Cùm cõtingat de æta.& qualit.ordinan.Clericus etiã C
dicitur, qui est secũdum formam ecclesiæ priuilegiatus, & cœtui clericorum adiunctus, dist. 69.c.Quoniam. Hoc etiam modo prima tonsura, licet non sit ordo propriè, prout ordo est sacramentum à Christo institutum, potest tamen dici ordo inquantum est dispositio quædam ad suscipiendos ordines: in qua quòd capillorum in modum coronæ quædam fit resectio, illud significat, eum, cui capilli resecantur, in illius ministerium assumi, cui seruire regnare est, atq; in regnum quoddam spirituale transferri: quæ secũdum Paludanum est ex institutione, & ordinatione ecclesiæ. Nec prima tonsura est nuda crinium amputatio, sed quædam benedictio data alicui ab eo, ad quem pertinet, ratione cuius disponitur ad ordines: & ecclesia priuilegium clericorũ ad ipsam extendit, vt habetur in dicto.c. Cùm cõtingat, de æta. & quali. ordi. Nec est propriè sacramentum, sed sacramentale secundum Altissiodo. D
& signum materiale ad præparandum, & suscipiendum ordines. Idem tenet Rabanus lib.pri. de institutione clericorum. Et licet sit signum alicuius rei sacræ, non tamen est signum certum, & efficax gratiæ, quę formaliter sanctificat se habẽtem: sed est signum rei sacræ hoc modo, quia per tõsuram deputatur quis ad actum spiritualem, scilicet ad militiam clericalem. Sicut enim baptismus ascribit suscipientem ge- E
nerali collegio christianorum, ita prima tonsura ascribit collegio clericorum, illorũ videlicet, qui specialiter sunt de sorte domini. Nec obstat, quod dicitur de æta. & quali.ordi.c.cùm contingat videlicet, ꝙ clericalis ordo confertur per primam tonsuram: quia ibi ordo sumitur pro priuilegio clericali, quod extenditur ad habentem tonsuram primam. Qui.n.percutit habẽtem coronam, siue primam tonsuram, incidit in excõmunicationem, cùm percutiat clericum, idest priuilegiatum. Vsus ton- F
suræ secundum Hugò. lib.2.parte.3.c.2. & magistrum, à Nazaræis exortus creditur, qui ob vitæ continentiã caput radebant, & capillos in igne sacrificij ponebant: hinc vsus ille ab apostolis introductus est, vt qui diuinis cultibus mancipantur, ac Deo consecrantur, quasi Nazaræi sancti posito crine inueniantur. Verùm dicti Nazaræi totam comam non radebant, cùm non esset tempus regalis, & perfecti Sacerdotij, nec in modum coronæ, sicut clerici. Et vt hoc melius intelligatur, secundum Hugo. & Lyram super.c.6. libri Numerorum, & glo. beati Augustini super. 13.c. libri iudicum, est notandum, ꝙ dicti Nazaræi erant in duplici gradu. Aliqui enim erãt Nazarę i per totum tempus vitæ eorum, sicut legitur de Samuele primi reg. pri. & de Sampsone Iudicum. 13. & isti quantum ad obligationis perpetuitatem possunt dici fuisse figura religiosorum noui testamenti, quorum votum & obseruantia per totum tempus vitæ durare, & obligare debet, sicut & de clericis sacris initiatis: & isti nunq̃ radebant̃, nec vinum, aut siceram bibebant, vt habetur de Sampsone vbi supra: hinc secundum Hugo. num.6. quidam pingunt Christum & Apostolos crinitos in signũ sanctitatis. Alij fuerunt Nazaræi ad determinatũ tẽpus, vt beatus Pau- G
lus secũdum Hugo. act. 21. Vnde sicut hodie aliquis vouet ad certos dies se ieiunare, aut peregrinari propter Deum, quo expleto, iam non tenet̃ deinceps ad id, quod pro certo tempore se facturum promiserat: ita & in lege veteri huiusmodi Nazaræi redierunt ad vitam communem aliorum peracto suo voto, num.6. Et tales fuerunt figura eorum, qui ad opera supererogationis pro certo tempore vel loco sese Deo deuouerunt: quo tempore scilicet suæ separationis, & consecrationis, non radebant caput ad detestandum cultũ Idololatrię. Cuius sacerdotes capita radebant, Baruch.6. Hinc prohibiti erant sacerdotes veteris legis, ne raderent caput, aut bar-

bam, Leui.21. Eadem ratione Nazarçus non radebat caput tempore suç consecrationis, quia illo tempore erat deputatus diuino cultui: hinc ait August. q. 52. super librum Iudic. Vouentes, votumq; reddentes non radebantur, sed expletis diebus completionis sui voti radebantur, & vinum bibebant, ac ad communem viuendi
H modum redibant. Sed quid est, ꝙ deuotione completa Nazaræus caput radere, & capillos in igne sacrificij ponere iubetur? nisi ꝙ tunc ad perfectionis summam pertingimus, cùm sic exteriora vitia vincimus, vt etiam cogitationes superfluas à mente resecemus. Caput enim tondere, est cogitationes superfluas à mente resecare. Itaq; sicut Nazaræi, expleto suo voto, caput tondebant, & capillos in igne sa-
I crificij ponebant, ad ostendendum se totos pro tunc diuini amoris igne inflãmatos, noxias quoq; cogitationes, & superfluas prorsus extinctas esse in eis: Sic & clerici in sortem Domini, non horariè, sed perpetuò electi, prohibentur comam nutrire, idest defluentes animi cogitationes habere, ne remissæ defluant, aut defluentes se per illicita spargant, & ne sparsç oculos cordis deprimant. Semper igitur clerici nouç legis caput tondere iubentur, & capillos in igne sacrificij ponere: quia semper studere debent perfectioni, & actus hierarchicos in ecclesia suo ordine exercere. Significare etiam potest illa crinium rasio in clericis solicitudinis temporalium, & eorundem curæ superfluæ proiectionem, similiter & sequestrationem à secularium personarum statu. Et licet tonsura sit ad susceptionem ordinis dispositio congruitatis,
L respectu tamen beneficij, & iurisdictionis Ecclesiasticæ, est necessitatis. Ius enim spirituale non cadit in laicum, nec tenet beneficij collatio, aut iurisdictionis cõmissio, facta laico nõ tõsato. Nã qui nõ est clericus, nõ est capax, de trãsactionibus. c. ex lr̃is.

De ordine, vt est Ecclesiæ Sacramentum. Cap. XLVIII.

SCotus. 24. dist. 4. q. vnica, inquit, quòd loquendo propriè de sacramẽ-
A to, ordo non est sacramentum: quia omne tale est signum sensibile: ordo verò est quidam gradus spiritualis fundatus in charactere infuso in collatione dicti ordinis. Sacramentum igitur ordinis est ordinatio, cuius talem dictus doctor assignat descriptionem. Ordinatio est institutio alicuius in
B gradu ecclesiæ præeminenti, cui conuenit aliquod ministerium circa Eucharistiam exhibendum: facta à ministro idoneo, certa verba simul cum intentione debita ꝓferente, ministerium gradus illius aliquo signo visibili reprçsentans, ex institutione diuina efficaciter signans gratiam præeminẽtem; qua ordinatus dignè aliquod ministerium exçquatur. Et secundum hanc ordinationis generalem rationem, possunt proportionabiliter sumi sp̃ales ordinũ rationes, vt ordinationis in sacerdotẽ, quod est institutio in gradu ecclesiæ præeminenti, disponens habentem ad conficiendum Eucharistiæ sacramentum, facta ab Episcopo, certa verba cum debita intentione
C proferente. Dictæ ordinationis, siue sacramenti ordinis solus Episcopus est idoneus minister, loquendo de maioribus, siue sacris ordinibus: cùm alij non sacri, vt quatuor minores, ex priuilegio ab abbatibus conferri possint. Secundum verò Altissiodorensem lib. 4. de ordine. Ordinatio est signaculum sacrum, quo spiritualis potestas confertur ordinato, & officium: intelligentem per signaculum, signum aliquod sensibile. Ad hanc potestatem exercendam non licet cuiquam seipsum ingerere, sed vocationẽ expectare, quæ nihil aliud videt̃ esse, quàm ordinatio. Hoc est, quod beatus Paulus admonet, ad Hebr. 5. Ne quis sibi sumat honorẽ, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron. Rectè itaq; inter sacramenta ordo numeratur, cùm sit sacræ rei signum

gnum efficax,& viſibilis forma inuiſibilis gratiæ, quæ multiplex in hoc ſacramento confertur,cùm ſit ipſe ordo,vel ordinatio multiplex,de qua infra. Hoc nomen ſibi beatus Auguſtinus lib.2. contra epiſtolam Parmeniani .c. 13. tribuit, cùm dicit, D
Nam illud,quod quidam eorum veritate conuicti dicere cœperãt, baptiſmum quidem non amittit,qui recedit ab eccleſia,ſed ius tamen dandi amittit: multis modis apparet fruſtra, & inaniter dici. Primò quia nulla oſtenditur cauſa,cur ille, qui ipſum baptiſmum amittere non poteſt, ius dandi amittere poſſit. Vtrũq; enim ſacramentũ eſt,& quadam conſecratione vtrũq; homini datur, illud cũ baptizatur, iſtud cùm ordinatur: ideoq; in catholica eccleſia nullum eorum licet iterari. Nã ſi quãdo ex ipſa parte venientes etiam præpoſiti pro bono pacis correcto ſchiſmatis errore ſuſcepti ſunt,& ſi viſum eſt opus eſſe, vt eadem officia gererent,quæ gerebant,nõ ſunt rurſus ordinandi, ſed ſicut baptiſmus in eis,ita ordinatio manſit integra: quia in præciſione fuerat vitium,quod vnitatis pace correctum eſt, non in ſacramentis, quæ vbicũq; ſunt,ipſa vera ſunt: hæc ille. Et ratio eſt,quia non minus in ordinatione, quàm in baptiſmo character imprimitur. Quod etiam ſit ſacramentum nouæ E
legis, patet ex determinatione eccleſiæ,vt habetur in .4. concilio carthaginenſi, & in tridentino, ſeſſione .5. titulo de ſacramentis in generali,canone primo. Quoad materiam huius ſacramenti,eſt notandum, ꝙ non ſolùm porrectio eiuſdem eſt de eſſentia ſacramenti ordinis,ſed etiam tactus illius,ab eo qui ordinem ſuſcipit: quod verba formæ oſtendunt, cùm dicitur. Accipite hoc,vel illud. Materia ordinis Ianitorum ſunt claues,lectoratus, liber,qui dicitur lectionarius,exorcizatus, liber exorciſmorum,Acolytatus, candelabrum cum cereo extincto,& vrceolis vacuis. Mate- F
ria Subdiaconatus,liber eſt Epiſtolarũ,Diaconatus, euangeliorum. Sacerdotalis verò ordinis eſt calix cum vino & aqua,& patena cum hoſtia ſuperpoſita. Sed vt clarius ſupradicta intelligantur,eſt intelligendum, ꝙ ordines diuiduntur in minores, qui ſunt quatuor,videlicet oſtiarij,lectores,Exorciſtæ,Acolyti: & maiores,qui ſunt tres ſcilicet,Subdiaconi, Diaconi,Sacerdotes. Oſtiariorum officiũ eſt ſtare ad oſtia templorum dignos admittendo,& indignos repellendo ,quos Ignatius epiſtola .8. Cuſtodes vocat ſacrarum portarum: cenſebantur indigni pagani ſiue Ethnici, Catechumeni,Hæretici, excõmunicati, Energumeni, flagitioſi,pœnitentes,qui excludebantur ab aditis templorum,ſicut apud Chryſoſtomum Homil.41. &.60. ad populum Antiochenum, & Ambroſium epiſtola .33. videre licet: de quo etiam Dio- G
nyſius.c. 3. Eccl. Hierar. Ignatius epiſtola.8.& Tertullianus aduerſus hæreticos meminerunt. Dantur oſtiario,cùm ordinatur,claues eccleſiæ,admoneturq; ab Epiſcopo,vt ſic agat,quaſi rationem Deo redditurus de rebus, quæ clauibus his recluduntur. Hoc officium exhibuiſſe videtur Saluator noſter, quando flagello de funiculis facto ementes & vendentes eiecit de templo: qui etiam oſtium ſeipſum appellare dignatus eſt Matt.21.Ego ſum oſtium,per me,inquit,ſi quis introierit,ſaluabitur. Ex hoc ordine prouehitur ordinandus ad officium lectoris, vt ex eccleſiæ traditione legat in ea prophetias,& lectiones apoſtolicas: in cuius rei ſignum traditur ei liber ſacrarum ſcripturarum: & ab Epiſcopo admonetur,vt accipiat, & ſit verbi Dei relator: habiturus,ſi officium ſuum dignè expleuerit,partem cum iis, qui bene miniſtrauerint . Quod officium exhibuit Dominus,quando in medio ſeniorum librũ Eſaiæ aperuit,atq; in eo legit, Spiritus Domini ſuper me,& c. Functos officio lectorum legimus apud Cyprianum lib. 2. Epiſtola .5. Aurelium, Celerinum,& Satyrũ, H
apud Gregorium Nazianzenum lib.6. c.3.in Monodiam in Baſilium,Baſilium,apud

Socratem in Eccleſiaſtica hiſtoria, Ioannem Chryſoſtomū. Tertius ordo eſt exorciſtarum, cuius officium eſt eiicere dæmones, & dicere populo, vt qui non communicat, det locum: ac aquam in miniſterio fundere: datur iſti per Epiſcopum liber, in quo ſcripti ſunt exorciſmi, cui dicitur, vt accipiat & cōmendet memoriæ, & habeat poteſtatem imponendi manus ſuper Energumenos, ſiue Baptizatos, ſiue Catechumenos. Hoc officio ſæpè Chriſtus functus eſt, quando dæmonia ex obſeſſis corporibus eiecit. Quartus ordo eſt Acolytorum, qui latinè vocantur Ceroferarij, quòd
I accenſos cereos ferunt, cùm legitur euangelium, vel cùm offertur ſacrificium, vt luceat lux illorum coram hominibus, & videant opera eorum bona, & glorificent patrem noſtrum, qui in cælis eſt. Hi cum ordinantur, accipiunt ab Epiſcopo candelabrum cum cereo, illis dicente, vt accipiant ceroferarium cum cereo, ſciantq; ſe ad accendenda eccleſiæ luminaria mancipatos in nomine Domini. Accipiunt ſimul vrceum ad ſuggerendum vinum, & aquam in Euchariſtiam ſanguinis Chriſti. Hoc officium ſe teſtatur habere Dominus, dicens, Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me, non ambulat in tenebris. In argumento vtriuſq; epiſtolæ ad Theſſalonicenſes, fit Oneſimi Acolyti mentio. Vnde extat epiſtola Caij Papæ, & martyris, qui fuit temporibus Diocletiani, in qua monet, ne aliter ordinandi ad ordines eccleſiaſticos ac-
L cedant, quàm vt ſit aliquis primò oſtiarius, deinde lector, poſtea exorciſta, inde ſacretur acolytus, demum ſubdiaconus, deinde diaconus, & poſtea presbyter, & exinde, ſi meretur, Epiſcopus ordinetur: quæ etiam ratio eſt, ꝙ ſacramentum hoc ordo vocatur. Aequum enim eſt, vt quod in gubernatore nauis obſeruatur, id multo diligentius obſeruetur in eccleſiæ naui gubernanda. In illa enim nō ſtatim alicui gubernacula creduntur, ſed vbi multam rerum maritimarum experientiam conſecutus eſt quiſpiam, is ad gubernacula prouehatur. De hoc latius vide Nazianzenum in oratione funebri in laudem Baſilij magni, dicentem, In rebus etiam bellicis, militis primùm officio fungitur quis, poſtea decurio fit, deinde Centurio, tandem, ſi ſit repertus idoneus, dux & imperator militum conſtituitur. Eodem modo fit in eccleſia, vt ne quis ad ſupremum gradum ſubitò proſiliat, ſed in minoribus aliquandiu ſe exerceat, & pedetentim ad maiora progrediatur. Quod etiam ita fieri opor
M tere, in monodia Baſilij docet Gregorius Nazianzenus. Euſebius etiam lib. 6. c. 20. Eccl. hiſto. recenſet Epiſcopum futurum vnum in vna ſcilicet eccleſia, presbyteros 46. Diaconos. 7. Subdiaconos. 7. Acolytos. 42. Exorciſtas & Lectores cum oſtiariis. 52. Epiphanius in fine ſui libri de hæreſibus, vbi ordines enumerat, meminit Epiſcopi primo loco, deinde presbyteri, diaconi, ſubdiaconi, lectorū, laboratorū, & ianitorum. Ignatius epiſtola. 8. ſalutari iubet primùm presbyterum, deinde diaconos, mox ſubdiaconos, lectores, cantores, oſtiarios, laborantes, exorciſtas, atq; con-
N feſſores. Cæterum ordines ij minores inter ſacros non numerabantur, ſed hi tres tātum ad ſacros ordines pertinere credūtur, ſubdiaconatus, diaconatus, & ſacerdotiū.

De primis duobus præfatis ſacris ordinibus. Cap. XLIX.

Nter dictos maiores ordines, primum locum tenet Subdiaconatus, cuius officium eſt aquam ad miniſterium altaris præparare, ac tantum de
A oblationibus in altari ponere, quantum ſufficere poſſit populo Dei: & epiſtolam cantare, in cuius rei ſignum accipit Patenam, & Calicem vacuum de manu Epiſcopi: & admonetur, vt videat, quod miniſterium ſibi tradatur,

atq;

atq; ideò ita se exhibeat, vt Deo placere possit. Hoc officio functus est Dominus noster, Ioan. 13. Quando facta cœna linteo se præcinxit, & mittens aquam in peluim pedes discipulorum lauit, & linteo extersit. Qui suscipit hunc ordinem, ei continentiæ lex à iure indicitur, vt verificetur dictum Esa. 52. Mundamini, qui fertis vasa Domini: æquum enim est, vt seipsos exhibeant vasa in honorem, nō in contumeliam, atq; ab omni carnis inquinamento se contineant, qui altari appropinquantes vasa illa ferunt, in quibus corpus & sanguis Domini conficitur. Legimus enim Cyprianum lib. 3. Epistola. 22. ordinasse Optatum subdiaconum. Hunc ordinem sequitur ordo diaconorum, qui latinè ministri dici possunt: ordo iste in veteri lege appellabatur leuitarum, num. 3. Vnde leuitici. 8. præcepit Dominus Moysi, vt post ordinationem Aaron, & filiorum eius, tribus Leui ad diuini cultus ministerium ordinaretur, & consecraretur Domino, & seruiret pro Israel in tabernaculo Dei coram Aaron, & filiis eius. In act. Apostolorum, septem viros boni testimonij, plenos Spiritu sancto ad hoc officium electos, & oratione præmissa manus eis impositas esse legimus. Temporibus Apostolorum mensis ministrabant, hoc est pecuniam dispensabant, quæ dabatur Apostolis, & in pauperum vsus conuertebant, sicut ex Chrysostomo, Homil. contra concubinarios, & Cypriano lib. 2. Epistola. 8. discimus. Ordinantur autem per manuum impositionem, daturq; eis euāgeliorum codex, & potestas legendi illum eisdem conceditur, similiter & prædicandi: quanuis tempore suo beatus Ambrosius, scribat in. 4. c. ad Eph. potestatem prædicandi diaconis ademptam esse. Hos diuus Paulus primæ Tim. 3. Vult esse pudicos, habentes mysterium fidei in conscientia pura, quos primùm etiam probare iubet, & sic ministrare, nullū crimen habentes. Quo officio existimatur Christus functus, quando post cœnam proprio ore, & propriis manibus sacramenta confecta dispensauit. Forma subdiaconatus (postquam amictus capiti eius impositus fuerit ab Episcopo, & manipulus in brachio sinistro, & dalmatica indutus, porrigendo librum epistolarum) est, accipe librum epistolarum, & habe potestatem legendi eas in ecclesia sancta Dei, tam pro viuis, quàm defunctis, in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti. Forma ordinis diaconatus (postquam Episcopus dixit, accipe Spiritum sanctum ad resistendum diabolo, & tentationibus eius in nomine Domini: & postquam dedit stolam super humerum sinistrum, porrigēdo librum euangeliorum) est, accipe potestatem legendi euāgelium in ecclesia Dei, tam pro viuis, quàm pro defunctis, in nomine Domini.

De nouæ legis Sacerdotio. Cap. L.

HOC Sacerdotium, omnium ordinum excellentissimum, versatur circa corpus Christi, quod est duplex: scilicet verum, quod à Sacerdote consecratum offertur in altari: & Mysticum, quod est ecclesia: de quo primæ cor. x. Vnus panis, vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Circa vtrūq; versatur Sacerdotis officium, cui multiplex potestas conceditur. In corpus Christi verum, datur ei potestas consecrandi, offerendi, & illud aliis distribuēdi: idq; ex Christi institutione, qui potestatem talem in cœna nouissima instituit, dicens. Hoc facite in meam commemorationē. In corpus verò Christi mysticum, datur eisdem potestas baptizandi: dixit enim Apostolis Matt. 16. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & Spiritus sancti: similiter & potestas absoluendi Ioannis. 20. per illa verba, Quorum remiseritis peccata

remittuntur eis. Confertur etiam eis poteſtas prædicandi, de qua Matt. 18. Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Sacerdotis miniſterium eſt miniſterium recõciliationis: pro Chriſto enim legatione fungimur. Quod legationis munus tunc Saluator noſter mandauit apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus,
C cùm poſt iteratam ſalutationem, pax vobis, Ioannis. 20. dixit. Sicut me miſit pater & ego mitto vos. Ad quid enim miſit filium pater, niſi vt inter Deum & hominem pacem faceret? Ad hoc igitur ipſum ſuos in vniuerſum orbem filius miſit ſacerdotes, vt eorum miniſterio reconciliarẽtur Deo hi, qui ſe ab illo peccatis ſuis diſiunxiſſent: quod idem eſt cum illo, quòd dixit Apoſtolus. 2. Cor. 5. Poſuit in nobis verbum recõciliationis, & pro Chriſto legatione fungimur: & obſecramus pro xp̃o, reconciliamini Deo. Ex quibus conſtat ſacerdotem nihil aliud eſſe, quàm Chriſti legatum, & hoc pro capite, & corpore: pro Chriſto capite legatione fungitur ſacerdos, quando ex ſuggeſto verba facit ad populum, & voluntatẽ eius explicat, ſimulq́; nomine Chriſti obſecrat, vt culpas ſuas deteſtati, & ab illis auerſi Deo reconcilientur. Pro Chriſti verò corpore, hoc eſt eccleſia, legatione fungitur, quando ſtans ad altare, eam, quæ per Chriſti ſanguinem in cruce facta eſt, reconciliationem Deo patri offerens, ſupplex rogat in totius eccleſiæ perſona, vt illius reconciliationis virtute
D populo ſuo propitius eſſe, ac illius fructum ad ipſum redundare velit. Hoc eſt, ꝙ Chryſoſtomus de verbis Eſaię homil. Medium, dicit, ſtare ſacerdotem inter Deum & humanam naturam, illinc venientia beneficia ad nos deferentem, & noſtras petitiones illuc perferentem, Dominum iratum reconciliantem, & nos qui offendimus, ex illius manibus eripientem, Idem lib. 6. de Sacerdotio, inquit. Sacerdotẽ pro vniuerſo terrarum orbe legatum intercedere, deprecatoremq́; apud Deum eſſe, vt hominum omnium nõ viuentium modò, ſed etiam mortuorum peccatis propitius fiat. Beatus quoq́, Ambroſius in oratione priore præparatoria ad miſſam ita Saluatorẽ alloquitur, dicens, Quoniam me peccatorem inter te & populum tuum mediũ eſſe
E voluiſti, licet in me boni operis aliquid non agnoſcas, officium ſaltem creditæ diſpenſationis non recuſes, ne per me indignum eorum ſalutis pereat pretium, pro quibus victima factus ſalutaris, dignatus es eſſe redemptio. Dominus etiam Gregorius Naziãzenus in apologetico ſcribit. Spiritualẽ eſſe ſacerdotis officium, populi mediatorem apud Deum effici: qui etiam Baſilium vocat mediatorem inter Deum & hominem. Beatus quoq; Gregorius libro primo epiſtolarum Epiſtola. 24. Quid antiſtes, inquit, ad Dominum niſi pro delictis populi interceſſor eligitur? Sacerdos igitur nihil aliud eſſe videtur: quàm (ſicut Paulus dicit) recõciliationis miniſter. Quãobrem non ſolùm cùm prædicat Euangelium Sacerdos, miniſter eſt recõciliationis, verùm etiam cùm baptizat, cùm pœnitentem abſoluit, cùm euchariſtiæ ſacramentum porrigit, cùm orat pro peccatis populi, cùm altaris ſacrificium offert, in omni-
F bus his nihil aliud eſt, quàm reconciliationis miniſter. Nam verus, ſiue per excellẽtiam Sacerdos, verus mediator, & reconciliator non eſt niſi ille, de quo ſcriptum ẽ. Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech: qui etiam factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, qui baptizat, qui peccata remittit, qui recõciliat, qui interpellat pro nobis, ille eſt, qui docet, qui conſecrat, ipſe eſt Sacerdos, & ſacrificiũ, vnum cum eo, cui offertur, & vnum cum iis, pro quibus offertur. Sicut ergo in prædicando non eſt Sacerdotis niſi miniſterium, cùm Spiritus patris ſit qui loquitur in
G illo, vt inquit beatus Paulus. 2. cor. 13. An experimentum quæritis eius, qui loquitur in me Chriſtus? Sic in oblatione non eſt Sacerdotis niſi miniſterium. Vnde

Chryſoſtomus

Chryſoſtomus homil. 60. ad populum Antiochenum. Verum & tu laice, inquit, cũ Sacerdotem videris offerentem, ne vt Sacerdotem eſſe putes hoc faciẽtẽ, ſed Chriſti manum inuiſibiliter extenſam. Et Homil. 83. in Matt. Qui tunc in illa cœna cõfecit, ipſe nunc quoq; operatur, ipſe perficit, miniſtrorum nos ordinem tenemus: qui verò hæc ſanctificat, & tranſmutat, ipſe eſt. Et rurſus in poſteriorem ad Timotheum Epiſtolam homil. 2. Sacra ipſa oblatio, ſiue illam Petrus, ſiue illam Paulus, ſiue cuiuſuis meriti Sacerdos offerat, eadem eſt, quam dedit Chriſtus ipſe diſcipulis, quamq; Sacerdotes modò quoq; conficiunt, nihil habet iſta, quàm illa minus: cur id? Quia non hanc ſanctificant homines, ſed Chriſtus, qui illam antea ſacrauerat. Forma presbyteratus eſt (poſtquam Epiſcopus reflexit ſtolam ab humero ſiniſtro in dextrum in modum crucis dicẽdo, Accipe iugum Domini, iugum enim eius ſuaue eſt, & onus eius leue. Et poſtquam dedit veſtem ſacerdotalem, & conſecrauit manus dicendo, conſecrare, & ſanctificare digneris Domine manus iſtas per iſtam vnctionem, & noſtram benedictionem, porrigendo calicem cum vino, & aqua, ſuperpoſita patena cum Hoſtia) Accipe poteſtatem offerẽdi ſacrificium Deo, miſſaſq; celebrandi in nomine Domini. Deinde imponendo ambas manus ſuper caput cuiuslibet dicit, Accipe Spiritum ſanctum, quorum remiſeris peccata, remittũtur eis, & quorum retinueris, retẽta ſunt. Supradicti ordines propter tria ſunt inſtituti, primò propter Dei ſapientiam commendandam, quæ in ordinata rerum diſtinctione maximè refulget: ſapientis enim, vt inquit Philoſophus, eſt ordinare. Regina Saba videns ordinem miniſtrorum Salomonis &c. non habebat vltra ſpiritum præ admiratione ſapientiæ illius. 2. reg. 9. Secundò, ad ſubueniendum humanæ infirmitati, quæ per vnum non poterat omnia, quæ ad diuina myſteria pertinebant explere ſine magno grauamine: & ideò diſtinguuntur ordines per diuerſa officia. Vnde dominus numeri. xi. dedit Moyſi ſeptuaginta ſenes populi in adiutoriũ, & Aaron ac filios eius per diuerſos gradus. Sic conueniens fuit, ꝙ in ſacerdotio Chriſti, aut nouæ legis, figurato per leuiticum, eſſent plures gradus ſiue ordines. Tertiò, vt in via amplior omnibus detur occaſio proficiendi, dum plures in diuerſis officiis diſtribuuntur. Sed quia omnes ordines ordinantur, vt patet ex ſupradictis, ad vnum ſcilicet Sacerdotium, & ad vnum finem proprium, & immediatum, qui eſt vnire fideles Chriſto per Euchariſtiam: ideò ordo non eſt niſi vnum ſacramentum, vnum ſcilicet vnitate generis propinqui, vt inquit Scotus. 24. diſt. quarti, ſicut virtutes morales dicuntur eſſe tres ſecundum genus, videlicet iuſtitia, fortitudo, temperantia, quæ in prima diuiſione virtutis moralis hæc primo occurrunt: in ſpeciali tamen quælibet iſtarum vlterius diuiditur. Alia vnitas inter ordines, vt videlicet prius recipiatur ordo inferior, quàm ſuperior, non eſt neceſſitatis, ſed congruitatis. Si enim prætermitteretur ordo inferior, ſimpliciter aliquid fieret, vt apparet extra de clerico per ſaltum promoto: vnde ibi dicitur, quòd non eſt iterandum, quod eſt factum, ſed quod fuit prætermiſſum cautè ſupplendum. Nota tamen, ꝙ licet poſſit ſaltari ob vno ordine, omiſſo alio, prætermiſſo tamen Sacerdotio non poteſt quis Epiſcopus fieri, extra de exceſſibus prælatorum. c. Ex literis, in fine. Si verò omiſit diaconatum, Epiſcopus eſt: ſed illum ordinem, quem omiſit, dare non poteſt, prima. q. pri. Ita tamen non eſt in baptiſmo, qui præneceſſarius eſt omnibus ſacramentis: Illo enim prætermiſſo, nullum aliud ſacramentum conferri poteſt, & ſi attentetur conferri ſacramẽtum aliud, nihil fit &c. Hæc diuus Bonauentura diſt. 25. 4. circa literam &c.

H I L M N

An imprimatur

An imprimatur character in omnibus pfatis ordinibus? Cap. LI.

A Diuus idē Bona.in dist.24.parte.2.ar.pri.q.2.inq̄t,φ in diuersis ordinibus diuersi imprimūtr characteres.Et ratio est,quia non mō, eò quòd ad Dei cultum assumuntur, distinguntur ab alijs, sed & quia inter ministrantes ordo est,& distinctio:& vltra,gradus illi,& potestates ministrādi,si semel dantur, nunq̄ auferuntur, etiam si ad altius ministerium eleuetur, qui in minori mi-
B nistrauerat. Et ideò in diuersis ordinibus diuersa signacula imprimi debent, secūdū quæ nobis diuersitas potestatum ministrandi, & perpetuitas innotescat. Tale autem signaculum est character: & ideò in diuersis ordinibus diuersi imprimuntur characteres.Nec est inter dictos ordines,vt dicit pfatus doctor vbi supra.q.3.ordo necessitatis, sed congruitatis, eò φ ad bene esse ministerij sequentis præexigitur ordo siue potestas præcedentis: quemadmodum si quis velit ordinatè procedere, prius debet exordium pmittere, pòst narrationem, deinde ratiocinationem, & postremò conclusionem.Si tamen incipere vellet à posteriori,posset quidem,sed non sic ordinatè. Ita in ordinibus oportet intelligi. Cùm enim ordines inferiores ministrent sacris,& sacri Sacerdotio, & inferior gradus prior sit in ascendendo, & potestas ministerialis sit inferior,patet φ ibi est ordo non necessitatis:quoniam potestates diuersæ sunt, & per seipsas haberi possunt, licet non ita perfectè sine alijs. Est igitur ordo in his
C gradibus secūdùm maiorē accessum ad vltimum scilicet Sacerdotium. Vnde primò homo introducitur in Ecclesiam per ostiarium: manuducitur secundò per prophetiarum lectorem:adiuuatur deinde per exorcistam,vt liberetur à malo:quartò excitatur ꝑ acolytū, vt proficiat in bono. Alij verò duo ordines subdiaconatus, & diaconatus ministrant Sacerdoti in oblatione sacrificij.

Pœna canonica quid sit,& an impediat à collatione, & susceptione ordinis. Cap. LII.

A Scotus.25. dist. quar.q.pri. inquit,φ pœna canonica (vt de ea loquimur in proposito) est pœna inflicta per canones,prohibens, vel arcens punitum ab aliquo gradu ecclesiastico, qui aliàs sibi liceret,quod dicitur: qa si sibi non liceret, non esset pœna. Non enim est pœna laico, φ non possit conficere,cùm hoc sibi non competat. Sacerdoti verò, cùm sibi conueniat ex ordinatione,benè esset sibi pœna. Sed notandum, quod siue à canone infligatur, siue à iudice,ad hoc vt sit iusta, debet secundum canones infligi. In speciali septem sunt pœnæ canonicæ,videlicet,Depositio,Degradatio,Infamia,Irregularitas, Excōmunicatio,Interdictū, Suspensio. Quarum prima, videlicet depositio est maxima,quia totalis amotio à statu clericali,& à priuilegijs sibi competentibus. Et si degradatio
B sit amotio ab omni gradu clericali,tunc idem erit depositio, & degradatio. Si verò degradatio sit depositio dūtaxat à determinato gradu,videlicet sacerdotio,reseruato alio gradu clericali,tunc degradatio erit quædam partialis pœna respectu depositionis. Ordines enim ecclesiastici dicuntur gradus, quia volens ordinari,debet per gradus,& non per saltum ordinari. Et vt clarius innotescant pdicta, est sciendū ꝑut habetur in.c.Degradatio de pœnis lib.6.quòd duplex est degradatio, verbalis scili-
C cet, & actualis. Iure enim cautum est, quòd clericus etiam Sacerdos potest non solùm deponi verbaliter ab ordinibus pro certis criminibus & delictis, sed etiam degradari

gradari actualiter, vt in crimine hæresis, in homicidio per insidias pensatas, sicut habetur in.c.De cætero, de homicidio in anti. secundum veriorem intellectum illius capituli. Degradatio actualis vt dicit Papa in.c.Degradatio vbi supra, fit eo modo, quo Princeps secularis cõsueuit exauctorare suos milites, exigẽtibus eorum delictis. Nam de more, quando exauctorantur milites, traduntur eis insignia militaria, & I
postea deponuntur gradatim, secundum quòd eis tradita fuerũt. Eodem modo dicendum est in clerico degradando, cui debent ei tradi ornamenta sibi data in promotione, & postea debent ab illo gradatim amoueri, dicendo in amotione cuiuslibet vestimenti, verba contraria verbis prolatis in promotione. Et in ablatione vltimi, quod in collatione ordinum fuit primum: infrascripto, vel alio simili modo ꝓnuntiet. Auctoritate Dei omnipotentis, patris, & filij, & Spiritus sancti, ac nostra, tibi auferimus habitum clericalem, & deponimus, degradamus, spoliamus, & exuimus te omni ordine, beneficio, & priuilegio clericali. Degradatus tamen, siue verbaliter per solam sententiam proprij Episcopi, & assistentia coepiscoporũ, siue actua E
liter modo ꝓexposito, licet priuetur potestate iurisdictionis, & priuilegio clericali, similiter & legitima executione gradus sui, non tamen potestate ordinis, vt inferius diffusè differemus. Vnde Scotus vbi supra, inquit, quòd in deposito character, qui est indelebilis, non tollitur, nec per consequens ordines suscepti tolluntur, sed licentia licitè exercendi actum cuiuscunq; ordinis, & priuilegium illud, quod competit ordinatis. Vnde talis traditur curię seculari: ita quòd & quantum ad actus ecclesiasticos, & tutelam personarum ecclesiasticarum, & quantum ad suum forum, totaliter excluditur de numero personarum ecclesiasticarum. Hæc pœna degradationis infligitur ꝓcisè à iudice. Forma autem, secundum quã est infligenda, habetur extra F
de pœnis.c. Degradatio in.6. Causæ autẽ, propter quas infligit, sunt peccata enormia, vt potè hæresis, de qua extra de hæreticis. c. Ad abolendam. Schisma, de qua extra de schismatibus.c. Ad scindẽdos lib.6. Vel reuelatio cõfessionis, extra de pœnitentijs, & remissionibus.c. omnis vtriusq; sexus. Nec ista pœna remittitur, nisi per restitutionem in integrũ ab eo, qui potest restituere, qui est solus Papa. Tertia pœna (præsupposito quòd depositio, & degradatio sint duæ pœnæ aliquo modo distinctæ) est infamia, quæ est status lesæ dignitatis, quantum ad vitam & mores: sicut fama est status illæsæ dignitatis, quoad eosdem. Pro quo sciendum, quòd non est idẽ esse infamem, & infamatum. Infamatus est, qui de crimine aliquo publicè accusatur. G
Infamis autem non est propter talem impositionem criminis, sed vel per crimẽ publicè cõmissum, ꝓpter quod ius determinat aliquem fore infamẽ, vt si publicè periurauit: vel quia à iudice, coram quo probatur crimẽ eius, iudicatur infamis: ita quod omnis infamis est publicè notatus de crimine, quod ius punit pœna infamiæ, licet quandoq; de hoc non sit in iudicio conuictus, & tunc est infamis tantum à iure: sed quando est conuictus, & à iudice tali pœna punitus, tunc est infamis à iure, & à iudice. Ex quibus patet, qualiter infamia contrahatur, quia prima contrahitur ex impositione criminis infamatorij. Secunda incurritur, vel à iure, vel à iudice puniente dicta pœna tale crimen. Causa autem quare infamia secundo modo incurratur, habetur.6.q.pri.c.infames. Omnes infames esse dicimus, quos leges seculi infames appellant: quę leges punientes crimen infamiæ canonicæ sunt censendę: eæ habentur. ff. de his, qui notantur infamia per totum. Contra infamiam primo modo (vt quando quis est infamatus) remedium est purgatio canonica, vt habetur extra de purgatione canonica.c. Ex tuarum, quæ tollit totaliter illam infamiam, siue infamationẽ.

Contra

Contra infamiam ſecundo & tertio modis, q̃ ſunt ferè idem, licet à diuerſis videlicet iure, vel iudice, non eſt aliud remedium q̃ reſtitutio in integrum ab eo, qui poteſt ſic reſtituere, extra de teſtibus.c.Teſtimoniũ. Iſta pœna eſt ſimpliciter grauior, quantum ad vitam ciuilem, q̃ p̃cedentes, niſi illæ includant iſtam: cùm hæc priuet omni actu legitimo etiam poſt peractam pœnitentiam: talis enim accuſare, procurare, teſtimonium ferre non pōt &c. ex quo talis perſona effecta eſt vilis, vnde extra

I de regulis iuris dicitur. Infamibus portæ dignitatis patere non debent. Quarta pœna, eſt irregularitas, quæ eſt inhabilitas ad ſuſceptionem & executionem actuum ordinum: hæc frequenter à iure infligitur, licet quandoq; à iudice ſecundum iura infligi poſſit: à iure incurritur ex quatuor criminibus ad ordines ſpectantibus, vel ad actus eorum. Primum eſt ſimonia, quæ poteſt eſſe in ordine, vel beneficio: ſi in ordine & ſcieter, ita ꝙ ordinatus ſciat ſe ſimoniacè ordinari, ſolus Papa diſpenſat, extra de ſimonia.c.nobis. Ex quo enim legislator conſecrationem eorum omnino irritat, ſibi ſoli conuenit relaxare. Si verò ignoranter, & ignorantia inuincibili, quia alius de quo penitus neſciebat, p̃tium dedit, vt ordinaretur, non efficitur irregularis, niſi ſi, poſtquam ſibi conſtat de ſimonia, exequatur actũ ordinis ſic ſuſcepti. Statim .n. ꝙ conſtat ſibi de ordine ſic ſuſcepto, eſt ſuſpenſus ab executione illius ordinis, quouſq; à tali ſuſpenſione liberetur. Simoniacus autem in beneficio nō ſic grauiter punitur: quando tamen ſibi conſtat, ꝙ ſimoniacè illud obtinuit, reſignare tenetur: & toto tēpore, quo tenet, iniuſtè tenet, & tenetur ad reſtitutionem omnium, quæ percepit, extra de ſimonia in diuerſis capitibus. Secundum, eſt furtum in ordine, de quo diſtinguo: quia aut prohibetur per excommunicationem, ne quis accedat, niſi de illo Epiſcopatu, & prius legitimè examinatus, & receptus: aut non prohibetur. In vtroque caſu, furtiuè ſe ingerens, eſt irregularis, licet in primo indiſpenſabiliter, præterquã

L à Papa: in ſecundo diſpenſabiliter per Epiſcopum, vt habetur extra de eo, qui furtiuè ordines ſuſcepit.c. pri. & 2. Tertium eſt miniſterium in ordine non ſuſcepto, ad quod etiam accedit irregularitas, vt patet extra de clerico non ordinato miniſtrante, per totum. Vltimum eſt contumacia in non obſeruando pœnas eccleſiaſticas, vt exempli gratia, Sacerdos percutit ſacerdotem: cùm eo ipſo ſit excommunicatus, ſi contemnit, efficitur irregularis, de quo habetur extra de clerico excōmunicato vel depoſito miniſtrante, per totum (quod intelligitur de maiori excommunicatione, quia licet in minori excommunicatione celebrans grauiter peccet, nullam tamen irregularitatis notam incurrit) & poſtquam ſciuit ſe eſſe excōmunicatum. Si enim

M haberet ignorantiam inuincibilem, non tenetur ſe abſtinere ab executione ordinũ: & ita nec ſic incurrit irregularitatem, vt habet̃ ibidem in.c. Apoſtolicę in glo. Si autem non ſit ignorantia inuincibilis, nec omnimoda incertitudo, ex quo per famam vel rumorem publicum deuenit ad eum dicta pœna de excommunicatione, irregularis eſt, licet cum eo mitius agatur, vt habetur extra de tranſlatione Epiſcoporum, .c. inter corporalia. Incurritur etiam, ſi non ſeruetur pœna interdicti, vt habetur extra de exceſſibus prælatorum .c. Tanta: ſimiliter & ſuſpenſionis, vt habet̃ extra de ſententia, & re iudicata .c. Cum æterni &c. Incurritur etiam irregularitas ex tribus non criminibus. Primo ex ſeruitute, diſt. 54. & extra de ſeruis non ordinandis, per totum. Et ratio eſt, quia ſeruus eſt poſſeſſio Domini: ideò non debet ab eo auferri ipſo inuito, quando autem ordinatur, fit inhabilis ad quoſdam actus ſeruiles: ideò debet ſibi reddi, licet Dominus non debeat eum in actibus dedecentibus ordinem

N ſuum applicare. Secundò, ex illegitimatione, extra de filiis presbyterorum non ordinandis

dinandis .c. primo,& secundo. Et ratio est, quia præsumitur, q̃ sint imitatores paternæ incontinentiæ,& malè morigerati, seu malè educati: cum eis tamen satis facile dispensatur. Vnde Benedictus .xi. cum quodam tali, sine dispensatione ordinato, & in ordinibus ministrante, facile dispensauit: & Scotus vbi supra dicit se vidisse bullam dispensationis. Tertiò ex turpi,& enormi mutilatione, vel infirmitate, vt habetur extra de corpore vitiatis non ordinandis.c. exposuisti: & extra de clerico debilitato. Sed si mutilatio non sit deformis, nec ipse fuerit in culpa dictæ mutilationis, non excluditur, vt habetur dist. 55. c. si quis à medicis. Si autem se ipse mutilauit, vt ibidem habetur, vix cum tali dispensatur .c. si quis absciderit. Vnde Nicolaus quartus cum magna difficultate dispensauit cum tali, quanuis religioso: consimiliter dicendum est de infirmitate enormi. Incurritur etiam aliquando irregularitas ex duobus, quæ quandoq; sunt cum culpa,& quandoq; sine culpa, vt ex homicidio, O
& bigamia. Sub homicidio continetur mutilatio actiua enormis alterius hominis, vt habetur de homicidio voluntario,& inuoluntario,&.55. dist. c. vltimo: & hoc propter horrorem sanguinis effusi. Vnde dicit Holchot, q̃ occisor, si appropinquat occiso, occisus emittit sanguinem. Et hac ratione Deus non permisit Dauid ędificare domum nomini suo .2.reg.7. Voluntarium non deletur nisi per baptismum, per quem factus est nouus homo. Si autem simpliciter sit inuolũtarium, vtpotè q̃a alius irruit in gladium istius, in nullo nocet, dist.28. Si verò sit inuoluntarium secundum P
quid, verbi gratia, quia non potuit euadere mortem, nisi occideret, irregularis est, dist.58.c. de his, sed facile dispensatur. Si autem est casuale,& dedit operam rei licitæ,& adhibuit debitam diligentiam, nullam pœnam incurrit. Altera verò illarum conditionum prætermissa, incurrit pœnam. Bigamia autem simpliciter inducit irregularitatẽ, de qua extra de Bigamis. Vide de hac irregularitate latissimè in summa Angelica titulo eodẽ, similiter & de aliis canonicis pœnis. Restat videre de aliis tribus de quibus in sequenti capite.

De tribus alijs pœnis videlicet, de Excõmunicatione, Interdicto, & Suspensione. Caput. LIII.

Xcõmunicatio dicitur quasi extra communionem separatio. Communio verò secundum dominum Alexandrum parte. 4. q. 81. mem. 2. & Sanctum Bona. Triplex est, quædam merè spiritualis quantum ad dilectionem, quæ esse debet omnium viatorum ad se inuicem, secundũ quã A
p̃ceptum est vnicuiq; diligere proximum, ad Rom. 13. à qua nullus viator excludendus est, & super qua non habet locum excõicatio. Secunda cõmunio est merè corporalis, in actibus legitimis, q̃ sunt, osculum, colloquium, conuiuium, oratio, salutatio,& similia. Tertia est quasi media inter vtrasq;,& est communio in participatione sacramẽtorum, præcipuè Eucharistiæ: & hanc excludit excommunicatio minor: quæ comitatur quodlibet mortale: secundam tollit excommunicatio maior, quæ includit minorem: nullus enim excluditur à communione exteriorum actuum, quin simul excludatur à communione sacramẽtorum, & hoc per inhibitionem, ne communicet alijs, nec alij cum eo. Maior est propriè excommunicatio, & in communi B
collocutione solùm accipitur pro maiore, q̃ sic describitur. Quòd est censura, idest pœna à canone vel iudice ecclesiastico prolata, priuans à communione hominum,& sacramentorum. In definitione minoris remouetur illa dictio hominum, cùm tantum

tum separet à communione sacramentorum. Vt verò est communis vtrisq;, maiori, videlicet & minori, sic describitur, Quòd est separatio hominum à communione le
C gitima sacramentorum. Legitima participatio, & communio est, qua quis participat sacramentis sine nouo peccato mortali: minor autem nō priuat à communibus ecclesiæ suffragijs, nec à legitimis actibus humanis, siue in ecclesia, siue extra, siue in publicis, siue in priuatis. Sed pro adhuc maiori declaratione dicit Scotus dist. 19.4. q.2. ꝙ duplex est forus, vnus secretissimus, in quo idem est accusator, & reus: qui dicitur forus animæ, vel pœnitentiæ: & ad istum forum pertinent claues scientiæ ad discernendum dignum ab indigno: & potestatis sententiandi, ad quam prior ordinat, vt iustè exeat in actum. Et notandum, quòd licet auctoritas discernendi requirat scientiam, seu discretionem concomitantem ad rectum vsum eius: tamen sicut potestas rectè iudicandi potest esse sine iustitia, ita & auctoritas cognoscēdi potest esse in aliquo sine discretione & scientia. Et sic oportet intelligere magistrum, ꝙ clauis scientiæ, sit scientia discernendi: ita ꝙ scientia requiritur ad rectum vsum eius, & nō simpliciter, vt clauis insit. Clauis igitur spiritualis est potestas iudicandi, idest soluē-
D di & ligandi, qua dignos recipere, & indignos excludere debet à Regno Dei ecclesiasticus iudex. Et licet potestas sententiandi, seu iudicandi sit clauis principalis: quia tamen hæc potestas, vt rectum habeat vsum, exigit auctoritatem cognoscendi in causa peccatoris, quia sine cognitione causæ sententia non potest esse recta: ideò auctoritas cognoscendi dicitur clauis: quia est instrumentum quoddam aperiendi, licet non proximum, & tale, sine quo prior clauis non potest habere rectum vsum. Et secundum hoc ponuntur duæ claues, scilicet scientiæ, ad discernendum, vt dictū
E est, dignum ab indigno, & potestatis sentētiandi. Hæc potestas est triplex videlicet principalis, qua iudex per propriam immutabilem, & inimpedibilem virtutem, aperit sententiando, & impedimenta remouendo: & hæc soli Deo conuenit, qui per ꝓpriam essentiam, quæ semper iusta est, imò ipsa iustitia, qua præsidet omnibus, aperit, & claudit, ac peccata & reatum dimittendo remouet, quæ non potest alteri cōmunicari, sicut nec essentia. Secunda est excellens, licet non principalis: & hæc est potestas à superiore accepta cum vniuersitate causarum iudicandarum, & firmitate iudicij, idest sententiæ proferendæ. Vniuersitas hæc conuenit ei, qui nouit omnia merita & demerita, quæ sunt causæ aperiendi, & claudendi cœlum. Firmitas conuenit ei, qui habet voluntatem inseparabiliter conformem diuinæ iustitiæ. Et hæc clauis est propriè Christi secundum naturam humanam, de qua Ioan. 5. Pater dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Tertia est ministerij, quæ est potestas par-
F ticularis, quantum ad causas cognoscendas: & infirma, quantum ad sententiam pro ferendam, cùm possit aliquando deuiare à iustitia & reuocari: & hæc est ministrorū ecclesiæ, quibus datum est, vt cognoscant in causis, & secundum legem Dei iudicent regnum cęlorum esse aperiendum: cui cùm se conformant, à Deo approbatur, & firma manet: si verò dissentiunt, infirma est, & à Deo reuocatur. Obstaculum impediens introitū regni est peccatum, & debitū mortis æternæ: & causa, propter quam
G aperitur, sunt merita, & opera iustitiæ. Christus autem sua morte soluit debitū æternæ mortis: & merito suæ passionis, ac sua voluntate immobiliter iusta, nobis meruit apertionem cęli. Nostra autem merita, nisi fuerint coniuncta satisfactioni, & merito Christi, vana sunt, & effectu carentia, quo scilicet ad vitam æternam capessēdam: licet valere possint ad multa, de quibus doctores sancti diffusè loquuntur, vt pote ad disponendum homines, & præparandū pro venia consequenda, & ad bona

temporalia

temporalia capessenda,cùm nullum bonum apud Deũ irremuneratum remaneat. Sacerdos igitur per clauem potestatis secundum Sco. 19.4. ministrando sacramentum pœnitentiæ delet peccati maculam,& mortis æternæ pœnam instrumẽtaliter: Deus verò principaliter attingendo illum effectum. Sacerdos autem absoluendo, & pœnam temporalem taxando, remittit aliquid pœnæ claue non errante. Errat autem,quando aliquid determinat extra totam latitudinem iustitiæ punitiuæ. Iustitia enim punitiua,quæ est quædam commutatio pœnę pro culpa, non respicit necessariò indiuisibilem gradum pœnæ correspondentem culpæ huic: sed est ibi aliqua latitudo,infra quam pœna minor non sufficit: & vltra quam pœna maior non est imponenda. Manens ergo infra illam latitudinem non errat,& sic eius iudicium à Deo approbatur. Ex quibus elicitur,ꝗ vsus clauium extendit se ad peccatum, & pœnæ remissionem, inquantum eius vsus in voto requiritur ad contritionis perfectionem: non enim est contritio perfecta nisi adsit votum, idest voluntas & propositum confitendi,& suscipiendi sacramentalem absolutionem. Alius est forus publicus,in quo ecclesia habet potestatem corrigendi peccata publica: & ad hunc forum requiritur etiam auctoritas cognoscendi, & iudicandi: & hæc potestas secundum Dominum Alexandrum Alensem,quarta parte suæ summæ.q. 81. & sanctum Bonauenturam,dicitur gladius spiritualis. Excommunicatio verò nominatur mucro episcopalis.16.q.2.c. Visis,quæ etiam potest dici clauis Ecclesiæ. Eę claues non sunt eędem cum prioribus,cùm possint ab eisdem separari, vt patet in habentibus iurisdictionem sine sacerdotio,vt in Archidiaconis,& quibusdam aliis,habentibus iurisdictionem secundum ordinationem ecclesiæ sine ordine sacerdotali. Hi enim habent claues illas, videlicet potestatem excommunicandi,& absoluendi,siue ligandi in foro pœnitentiæ. In sacerdotibus communibus,quibus non est data illa potestas,non valet excommunicatio: habent tamen primas claues cum ordine sacerdotali. Excommunicatio licet sit grauissima pœna secundum se, tamen non est nociua excommunicato,vt habetur.24.q.3.c. Corripiantur. Est enim medicinalis, vt habetur in.c.Medicinalis de sententia excommunic. lib. 6. vbi dicitur. Quòd cùm medicinalis sit,non mortalis,disciplinans,non eradicans,dum tamen is,in quem lata fuerit,non contemnat,cautè prouideat iudex ecclesiasticus,vt in ea ferenda ostẽdat se prosequi,quod corrigentis fuerit,& medentis: hęc Innocentius tertius. Vnde qui excommunicatur (vt ait Apostolus) ad hoc excõmunicatur, vt spiritus eius saluus fiat in die Domini. Vnde diuus Bonauentura,post Alexandrum,vbi supra.In medicinalibus duplex est modus curandi,videlicet per pharmaca lenientia,& exasperantia. In spiritualibus etiam est vnus modus curandi per dulces monitiones,& aliùs per asperas increpationes. Primus est pro tractabilibus hominibus. Secundus pro rebellibus. Vnde qui non curantur per emplastrum,apponitur cauterium. Sic enim inuitis,& incorrigibilibus fit correctio per flagellum. Et ideò Dominus fundator ecclesiæ eidem non modò dedit medicamenta sacramentorum ad curandum accedentes, sed etiam gladium spiritus,& potestatem amputandi,& resecandi contemptores, & rebelles. Excommunicatio quædam est à iure, quædam à iudice, prima est præseruatiua, secunda curatiua. Prima fertur principaliter ad cauendam culpã: est enim quædam comminatio, ne culpa committatur. Altera fertur ad frãgendum contumaciam,vt saltem metu pœnę compellatur, secundum illud Saluatoris,compelle intrare. Excõmunicatio dũtaxat pro mortali,& pro eo, quod aliter corrigi non potest,vtpotè cui est annexa contumacia, infligenda est.xi.q. 3.c. Ne-

mo Episcoporum. Ad medendum verò leuiora sufficiunt sacramenta. Contumax est, qui ecclesiam contēnit audire. Vnde ponuntur triplices modi contumaciæ, in .c. Certum est, eadem.q. Primus, cùm quis vocatus venire contēnit. Secundus, si veniens renuit obedire. Tertius, si ante causæ definitionem recedit, quæ omnia vera sunt, nisi adsit legitima excusatio. Peccata venialia charitatem non tollunt, per quam Christo incorporamur. Deus autem non præscindit quempiam à cōmunione, nisi propter mortale peccatum: & quando ex alia causa sine mortali vel contumacia quis excommunicatur, excommunicatio præfata vera vel præsumpta iniusta esset. Et ratio est secundum Paludanum in. 18. 4.q.pri.art.2. quia cùm sententia iuris non sit iniusta, potest ita homo formare conscientiam suam, quòd vbi nō peccat mortaliter, nūquam incurrit sententiam illam. Iniuria quippe esse dicitur omne

O quod non iure fit. Sanctus quoq; Bonauentura in dicta dist. inquit, Quòd ecclesia non dānificat, sed qui peccat, & est contumax, seipsum dānificat: bene ecclesia ostēdit eum dānificatum, vt sic suum erubescat peccatum, & deserat. Vnde Chrysostomus in epistolam ad hebræos, Nemo, ait, contēnat ecclesiastica vincula: non enim homo est, qui ligat, sed Christus, qui hanc potestatem dedit. Nec obstat, quòd excommunicatio sit æternæ mortis dānatio, neq; ꝙ excommunicatus tradatur satanę, vt dicit Augustinus in de verbis Apostoli. Omnis christianus dilectissimi, qui à sacerdotibus excommunicatur, satanæ traditur: quoniam extra ecclesiam satanas est, sicut Christus in ecclesia: & per hoc quasi diabolo traditur, qui ab ecclesiastica communione remouetur: quoniam secundum Bielem vbi supra. Non est hoc intelligē-

P dum effectiuè, sed ostensiuè, idest ostenditur dānatus, & traditus satanæ, cùm iam per mortale exclusus sit: adeò quòd eis vtiliter & licitè vti non potest: sed per eam prohibetur, ne hoc agat, quod agere vtiliter non debet, aut potest. Nam Diabolus, vt inquit diuus Bonauentura, Satan, tortor est non tantum animarū, sed & corporum. Tradere autem tortori contingit, aut exponendo torquendum, vel cessando à protectione, aut iubendo tortori, vt affligat. Excommunicare est satanæ tradere ad torquendum corpus, non iubendo, sed exponendo, & protectionem excōmunicato subtrahēdo: subtrahit .n. suffragia & sacramēta, quibus munitur homo cōtra hostis insidias. In primitiua ecclesia, quia dæmones Apostolis subijciebantur, & manife-

Q standa erat fides per miracula, excōicati non tantum exponebantur, sed & ad mandatum Apostolicum corporaliter vexabantur ad terrorem aliorum, & exaltationē Apostolorum: & hoc, vt salui fierent: vnde pri.cor.5. Iudicaui eum, qui sic operatus est(vxorem patris sui polluendo) tradere satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die domini, iudicij scilicet, vel mortis. idem pri.ad Tim.pri. vbi dicit. Quidam circa fidem naufragauerūt, ex quibus Hymeneus & Alex. quos tradidi satanæ, vt discant non blasphemare. Et ad Gal.pri. Si quis euāgelizauerit præter illud, quod accepistis, anathema sit. In omnibus enim epistolis Pauli non inuenies quòd excōmunicauerit nisi tribus dictis vicibus. Et primus excōicatus correctus est, vt patet ꝑ

R secundam epistolam.c.2. vbi monet eos, eum consolari, ne absorbeatur profundiori tristitia. Et si in aliquibus alijs locis præcipiat vitare malos, vel simpliciter, vel quātum ad aliquot actus, non videtur esse ita plenè sententia lata excōicationis, cùm nō sint per hoc traditi satanæ. Recitat enim Scotus.19.4.q.pri. Quòd quorundam opinio fuit, ꝙ quos apostolus tradidit satanæ, statim diabolus habuit potestatem vexādi. Non sic probabiliter videtur factum de omnibus malis, quos scribit esse vitandos. Ex quibus etiam patet, ad quid Apostolus excōicando tradidit satanæ, quia vt vexati corpore

ti corpore redirent ad pœnitentiam, cessando à blasphemia, & peccatis, & vt secũdum spiritum salui fierent. Nullus etiam excõicatur à iudice, nisi prius peremptoriè citatus, & monitus: alioquin excõicatio esset nulla. Rediens verò à contumacia ad obedientiam statim absoluitur. Nullus etiam est excõicandus maiori excõicatione, nisi seipsum prius excõicauerit minori, cùm propter mortale duntaxat debeat excõmunicari: & talis mortaliter peccãs semper est excõicatus minori excõicatione. Ex quibus elicio, quòd ecclesia habet potestatem per hominem excõicandi hominem. Vnde Matt. 18. habetur. Si peccauerit in te frater tuus &c. & in fine, si ecclesiam nõ audierit, sit tibi tanq̃ ethnicus, & publicanus: ethnici enim extra cõmunionem fidelium reputant̃. Beatus quoq; Ioannes in sua secunda canonica inquit, Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec aue ei dixeritis: qui.n.dixerit ei aue, cõmunicat eius operibus malignis. Sanctus Bona. 18.4. ait, Quòd quicunq; in ecclesia potestatem habet soluendi, & ligandi, eam habet à Christo mediatè vel immediatè, qui potestatem contulit Apostolis, & præcipuè beato Petro, cui vtranq; contulit potestatem in vtroq; foro, pœnitẽtiali scilicet, & exteriore iudiciali. Prima potestas respicit ordinem, altera p̄latioñe: prima aditum cæli aperit, ideò dicitur clauis: altera per censuram subditos coercet, ideò dicitur gladius. Prima est potestas arbitrandi inter Deum & homine̅: altera inter hominem, & hominem. Prima, quia collata est Petro, vt sacerdoti, descẽdit in omnes sacerdotes, quanuis non omnes habeant executionem. Secunda, quia collata est sibi, vt prælato, descendit in omnes personas ecclesiasticas, quę habent iurisdictione̅ coercitiuam, idest iudicij exterioris contentiosi. Vnde qui habet iurisdictionem ordinariam in iudicando aliquos, habet potestatem coercendi eos per censuram ecclesiasticam, vt iudicium eorum inuiolabiliter obseruetur. Qui verò non habent talem iurisdictionem coercitiuam, licet habeant claues ordinis, sicut sacerdotes simplices, non possunt excõicare nisi per commissionem, vel nisi in certis casibus ex consuetudine, vt in furto, & rapina, sicut sacerdotes parochiales. Consuetudo enim dat iurisdictionem, quæ etiam exercetur in inuitos. Ad excõicandum requiritur potestas libera, & non ligata, ideò excõicatus nõ potest excõicare, sicut nec à iurisdictione suspensus. Est enim quædam suspensio ab officio, & nõ ab executione iurisdictionis: & talis licitè nõ põt celebrare, licet possit excõicare. Alia est suspẽsio ab executione iurisdictionis, & nõ ab officio: & talis licitè celebrare põt, nõ tñ simpliciter excõicare. Est & suspẽsio ab vtroq;, & talis neutrũ potest. Excõicationis censura non solùm incurritur per sententiam iudicis, sed quandoq; eo ipso ex dispositione scripti iuris. Et ratio est, quoniam in iure scripto lata est sententia cõtra multos certa crimina cõmittentes: ita ꝙ eo ipso, quo talia committunt, excõicati sunt: nec requiritur sententia iudicis ipsos excõicantis, sed vt euitentur ab omnibus, sufficit denuntiatio iudicis, eos crimen commisisse declarantis. Dico vltra, quòd nullus potest excõicari ab homine iurisdictionem in eo non habente. Pro quo nota, quòd quis consequitur iurisdictionem in alium, quandoq; ex communi iuris dispositione, sicut ordinarij in suos subditos. Quandoq; ex speciali cõmissione, sicut legati, & cõmissarij. Quandoq; ex consuetudine, sicut parochi in certis casibus. Quandoq; ex delicto, vt ordinarius in alienum peccantem in diœcesi sua. Et qualitercũq; quis habeat iurisdictionem in alium, est superior eo, in quo habet iurisdictionem. In parem verò, vel superiorem (vt talis est) nullus habet iurisdictionem. Cõmunitas etiam, vt talis, excõmunicari non potest, licet singuli de communitate possint. Vnde si dicat iudex excõ

munico vniuersitatem. N. vel totum collegium, excõicatio est nulla. Si verò dicat excõmunico omnes de uniuersitate. N. qui auctores fuerunt talis criminis,uel consentientes, tenet excõmunicatio, secundum Bielem. 18.4. Hoc enim modo non contingit innocentem excommunicari. Hoc probatur per.c. Romana,de sententia excommunicationis lib.6. Et ratio est secundum Paludanum, quia sententia, quæ continet intolerabilem errorem,eo ipso est nulla,sicut est sententia lata in vniuersitatem: nam per eum contingit innoxium excommunicari, quod est error intolerabilis. Vlterius dico,quòd excommunicatus vna excommunicatione potest aliis irretiri: & hoc ab eodem iudice, propter diuersas causas, vel à diuersis iudicibus, aut iuribus. Et ratio est,quia excommunicatio est prohibitio communionis. Aliquis modò potest prohiberi à communione propter eãdem causam diuersis prohibitionibus,vna iuris,altera iudicis. Et quanuis sit vna separatio quantum ad obiectum,videlicet à communione sacramentorum,& hominum, est tamen alia & alia prohibitio,quæ etiam possunt separatim tolli per diuersas absolutiones: nunquam tamen talis restituitur communioni, nisi sublatis omnibus prohibitionibus. Dico plus, quòd mortuus excommunicari potest,non quidem quantum ad sacramenta, quia iam ille per mortem ab ecclesia militante separatus est,sed quantum ad id,quo communicat cum ecclesia,hoc est quantum ad suffragia generalia ecclesię,& quantum ad ecclesiasticam sepulturam,vt patet de hæretico, cuius hæresis post mortem suam est deprehẽsa,vt potè in scriptis suis hic relictis,vel alia via.c.sanè. 24.q.2. Cęterum nullus potest pro alterius crimine excõmunicari,nec vxor pro crimine mariti,nec filius pro patris crimine,nec subditus pro crimine Domini. Et ratio est,quia potestas excommunicandi tantum extendit se,vt dictum est supra, ad mortale peccatum,tanquam ad obiectum,pro quo fertur. Sed nullus propter alterius crimen incidit in mortale: potest tamen aliquis excommunicari propter participationem cũ excommunicato in crimine, vel actibus prohibitis, qui sic participando peccat, & tunc ex proprio peccato excommunicatur. Nullus etiam potest subditum in loco non subdito excommunicare. Et vt excommunicatio iustè feratur in certam personam ab homine,debent,monitio præuia,causa iusta,forma debita,in scriptis pronũtiata concurrere. Dicitur notãter in certam personam,quia si feratur à iure vel iudice per modum statuti (vt si superior dicat, Quicunq; fecerit hoc crimen,eo ipso sit excommunicatus: aut si præcipit, ne fiat sub pœna excommunicationis latæ sententiæ) cùm illa excommunicatio non feratur in certam personam,non requiritur certa monitio,vt contrafaciens sit excommunicatus ipso facto,cùm contumacia sit annexa huic transgressioni. Cùm verò fertur in certam personam requiritur triplex monitio,vel vna pro tribus coram personis idoneis facta, cum interuallo dierum,nisi necessitas aliud suadeat. De hoc in.c. sacramento eodem textu. Et nota, quod non est forma aliqua præcisè tradita verborum, sed sufficit, quòd forma exprimat consensum iudicis de præsenti excommunicantis,non autem de præterito,vel futuro. Vnde si dicat,denuntiamus illum excommunicatum,quem tamen prius non excommunicauit,non erit excommunicatus,similiter si dicat,volo vt sit excommunicatus vnus de istis duobus,neuter est excommunicatus. Nec sufficit sola intentio iudicis,sed requiritur expressio verborum,hoc tenent Hostieñ. & Inno. Notandum etiam, quòd est differentia inter sententiam excommunicationis iniustam,& nullã. Iniusta est,quando aliquid deficit,quod iuxta canonicas sanctiones ad iustam excõmunicationem requiritur. Vnde vltra mortale,contumaciam, iurisdictionem, trinam

nam

nam monitionem (vt dictum est) et quòd feratur in scriptis ante appellationem legitimè interpositam, requiritur: & si aliquod horum deficit, sententia est iniusta. Nulla verò sententia dicitur, quando aliqua iuris constitutione est irretita. Ex quibus patet, quòd omnis sententia excommunicationis nulla est iniusta, sed non è cõuerso: vnde si prolata est pro iusta causa, sed animo distorto, sententia talis iniusta esset, sed nõ nulla. Iniusta excommunicatio ex causa, vel ex parte excommunicati, & tamen non nulla, non ligat apud Deum, ligat tamen apud ecclesiam. Vnde Augustinus super p̃s. 102. Qui iustus est, & iniustè maledicitur, præmium illi redditur. Quæ verba tractans Gratianus .xi. q. 3. c. Qui iustus. Hic & si non teneatur ligatus apud Deum, sententiæ tamen parere debet: ligat ergo quantum ad ecclesiam, idest quantum ad ea, quæ prohibita sunt excommunicato, vt ad vitandum ecclesiam tẽpore diuinorum, communionem sacramentorum, & actus legitimos hominũ: quod si non fecerit, tanquam contemptor ecclesiasticæ disciplinæ iudicabitur: & per inobedientiam mortaliter peccabit. Si verò sententia excommunicationis fuerit nulla ob defectum iurisdictionis super excommunicatum simpliciter, vel in illo casu, quo fertur excommunicatio, vel quia fertur post appellationem legitimè interpositam, vel quia habet intolerabilem errorem, aut quia nulla præcessit monitio, vel quia habet alium defectum, propter quem ipso iure est irrita, tunc non oportet eam timere, nec se pro excommunicato gerere: & dum sententia est nulla, non est excommunicatio, neq; quo ad Deum, neq; quo ad Ecclesiam. Vide quo ad hoc Paludanũ vbi supra. q. pri. ar. 3. Sententia lata à iure nunquam est iniusta, bene lata ab homine, quæ semper est timenda & cauenda: quoniam ligat transgressores quo ad Deũ, & quo ad homines. Effectus excommunicationis maioris in genere sunt duo. Primus & maximus est separatio à diuinis siue sp̃ualibus. Secundus est separatio à cõmunione, siue consortio fidelium in humanis, siue legitimis actibus. Vnde excludit à sacramentis, & à participatione diuinorum officiorum, siue ab ingressu ecclesiæ, maximè sub diuinis officiis, excepta sola prædicatione, qua finita, debet statim exire. Item excludit à generalibus ecclesiæ suffragiis: in priuato enim orare q̃s potest pro excommunicato, vt conuertatur, & reuertatur ad ecclesiam per humilẽ pœnitentiam. Suspendit quoq; ab officio, & beneficio, ita ꝙ officium suum nõ potest agere, nec fructus beneficij recipere, nec officium suum alteri delegare. Non potest etiã nec eligere, nec eligi, aut beneficium cõferre, aut recipere collatum, et si de facto recipit, non facit fructus suos. Nec sufficit dispensatio post obtentam absolutionem, sed necessaria est noua collatio: nisi dispensaret ille, qui beneficium conferre potest: quia talis dispensando, videtur de nouo conferre. Item nec potest ordinare, aut ordinari: si tamen id fiat de facto, rata est ordinatio: sed ordinis executio non confertur: & si ea, quæ sunt ordinis, publicè & solenniter facit, incurrit irregularitatem. Sũt tñ multa ꝑsonarũ genera, q̃ sine peccato cõicare possunt cũ excõicato ẽt maiori excõicatione, de q̃bus. D. Gabriel Biel dist. 18. 4. q. 3. In decretis ẽt cõcilij Constãtieñ. habetur. Ad euitandum scandala, & multa pericula, quæ conscientiis timoratis contingere possunt, omnibus Christi fidelibus tenore præsentium misericorditer indulgemus, quòd nemo deinceps à communione alicuius in sacramentorum administratione, vel receptione, aut aliis quibuscunq; diuinis intus & extra, prætextu cuiuscunq; censuræ, aut sententiæ ecclesiasticæ à iure, vel ab homine generaliter promulgatę, teneatur abstinere, vel aliquem vitare, aut interdictum ecclesiasticum obseruare: nisi censura, vel sententia huiusmodi fuerit in, vel contra personam, colle-

gium, vniuersitatem, ecclesiam, communitatem, vel locum certum à Iudice pro-
HI mulgata, vel denuntiata specialiter & expresse, constitutionibus apostolicis, & aliis in contrarium facientibus non obstantibus quibuscunq;. Saluo, si quem pro sacrilega manuum iniectione in clericum sententia lata à canone adeò notoriè constiterit incidisse, ꝙ factum non posset aliqua tergiuersatione celari, nec aliquo suffragio excusari, (licet denuntiatus non fuerit) volumus abstinere iuxta canonicas sanctiones. Et circa hoc dicit Gerson in de vita spirituali lect. 4. In omni non denuntiato potest homo ferè rationabiliter præsumere proximum suum non esse excommunicatum, & oppositum faciens se frequenter discrimini peccati mortalis exponit, alienum ser uum temerè iudicando. Alia, quæ tangit diffusè idem Biel super personis vitandis,
I & non vitandis, breuitatis causa dimitto. Sexta pœna est interdictum, quæ est arctatio à quibusdam actibus ecclesiasticis exequendis, vel quibusdam talibus assisten do. Et licet hæc pœna aliquando possit infligi loco, & non personæ, quandoq; perso næ, & non loco, quandoq; vtriq;: tamen, vt est distincta pœna ab aliis, frequentius infligitur loco, & non personis, nisi dum in loco sunt, vt scilicet in tali loco nō liceat celebrare solenniter diuina, nec alios interesse. Et hæc pœna interdicti quandoque contrahitur à iure, quandoq; à iudice. A' iure occurrit exemplum de receptantibus vsurarios extraneos, de vsuris. cap. Vsurarum voraginem lib. 6. A' iudice propter causas innumeras: communius propter inobedientiam communem populi ter-
L ræ. Quandoq; relaxatur in certis casibus à iure, vt patet de sentētia excom. c. Alma mater ecclesia lib. 6. Vltima pœna est suspensio, quæ est prohibitio ab aliquo aliàs conueniente, & hoc ad tēpus, in quo distinguitur specialiter hæc pœna ab aliis, quæ est multiplex: quia quædam est suspensio ab officio, quædam à beneficio, quædā ab ingressu ecclesiæ: quæ pœna quandoq; incurritur eo ipso; vt habetur extra, de sentē tia, & re iudic. c. Cùm æterni. Quandoq; etiam in suscipiendo ordines ab Episcopo, qui renuntiat loco & dignitati tali: quia enim executionem non habet, illam cō ferre non potest: & ita si ordinem confert, suscipiens tamen executionem non habet, ideò est suspensus, de hoc: pri. q. 7. c. Daibertum: similiter de ordinato scienter simoniacè, vt dictum est supra. Quandoq; vero infligitur à iudice nunc illa, nunc ista. Tollitur autem per relaxationem factam ab eo, qui eam tulit, vel à superiori eius.
M An istæ pœnæ impediant à susceptione, vel collatione ordinis, Doctores communiter tenent, quòd de iure prohibent, adeò quòd illicitè attentatur oppositum: si tamē de facto attentatur, fit quod intenditur. Et ratio est, quia ecclesiæ data est potestas ordinandi sibi ministros, vt potest colligi ex illo verbo Pauli primæ Tim. 3. vbi describitur, quales debent Diaconi ordinari. De hoc inferius diffusius differemus, vbi tractabimus de gradu episcopatus.

Sexus muliebris, & ætas puerilis, an impediant susceptionem ordinū. Cap. LIIII.

A Cotus. 25. quar. q. 2. dicit respondendo ad dubium prædictum. Quòd excludi ab ordine vel ordinum susceptione, vel non posse eosdem suscipere, potest intelligi, vel de non posse debitè & honestè, vel de non posse licitè, cùm sit contra præceptum: vel de nullo modo posse, etiam de facto: ita ꝙ si attentetur fieri, nihil fiat. Primo modo, videlicet de non posse debitè & honestè, puer, cùm non habeat discretionem, non potest recipere ordines, cùm non possit cum debita reuerentia recipere talem gradum, qui confertur in ordine, secundo modo

do modo puer recipere non potest ordinem sacrum, licet possit illo modo recipere quatuor minores: cùm non inueniatur prohibitio arcẽs puerum à susceptione ordinum non sacrorum: quod sic probatur. Quia susceptioni ordinis sacri annexum est votum continentiæ, vt habetur extra de æta. & qualita. ordi. c. à multis, & 28. dist. Puer verò, cùm nõ habeat discretionem, non potest in istud votũ tacitè, vel expressè. De tertio, videlicet de nõ posse etiã de facto, dicit, quòd hoc nõ inuenitur in puero, & hoc respectu cuiuscunq; ordinis etiam sacri. Quia potestas exequendi aliquẽ actum vel gradum, quo quis potest istum actum exercere, potest duratione præcedere actum illum, vel potentiam propinquam ad eundem. Ordo verò non est nisi gradus disponens ad ministrandum in determinato gradu ecclesiastico: ex consequenti poterit competere alicui, anteq̃ solutis impedimentis sit ille in potẽtia propinqua ad exercendum actum illum: nec ibi requiritur consensus ad impressionem characteris, sicut nec in minoribus ordinibus. Istud tamen non posse simpliciter, siue tertio modo, est in sexu muliebri, qui stante prohibitione diuina ordinari non potest. Est ergo de necessitate sacramenti, & non modò de necessitate præcepti, ordinandũ esse sexum virilem, licet reperiantur diaconissæ, & presbyteræ: cùm illæ sic dicant, quia seniores, & viduę: aut quia ad legendum euangelium, & homiliam sunt speciali benedictione in religione ordinatæ. Secundum ergo beatum Thomam, Ricar. & Palud. Honestatis ẽ, & cõgruitatis, quòd suscepturus minores ordines habeat vsum rationis, quodq; habeat voluntatem suscipiendi hunc, vel illum ordinem minorem, saltem interp̃tatiuam. Quo verò ad maiores, præcepti est. Hinc in clem. vltima de æta. & qualit. ordi. decernitur, vt alio non obstante canonico impedimento possit q̃s in. 18. ad subdiaconatus, in 20. ad Diaconatus, in. 25. verò ætatis suæ anno ad presbyteratus ordines promoueri. Lib. verò. 6. de temporibus ordinan. c. Nullus. Prohibetur infans minor septem annorum tonsurari, secundum glo. nisi velit religionem intrare, vbi annectitur pœna, priuatio videlicet collationis tonsuræ clericalis, si quis contrauenerit. Vnde contra sexum muliebrem habetur. 23. dist. Sacratas Deo fœminas, vel monachas, sacra vasa, vel sacratas pallas penes vos contingere, incensum circa altaria deferre, perlatum est ad Apostolicam sedem: quæ omni reprehensione, & vituperatione plena esse, nulli rectè sapientum dubium est. De quibus Apostolus pri. ad Tim. 2. Docere mulierem non permitto, intelligens de doctrina publica in Ecclesia. Nec est dictum Apostoli tanq̃ statuentis, sed non permitto, quia Christus non permisit. Cuius argumentum euidens accipitur, quia nec matrem suam, cui nulla alia potuit, nec poterit in sanctitate æquiparari, posuit in aliquo gradu ordinis in ecclesia. Et licet beatus Paulus ad Gal. 3. dicat. In Christo Iesu non est seruus, nec liber, non est fœmina, neq; masculus, intelligit quoad gloriam consequendam, & gratiam habẽdam, eò q̃ in talibus non est distinctio in lege Christi inter fœminam, & masculum: quia tantam gratiam habere, & ad tantam gloriam attingere potest illa, sicut iste: non autem quantum ad gradum excellentem consequendum in ecclesia. Naturalis. n. ratio, quam Apostolus innuit pri. cor. 11. huic dicto consonat. Nam natura non permittit mulierem, saltem post lapsum, tenere gradum eminentẽ in specie humana: siquidem dictum est ei in pœnam peccati sui gen. 2. Sub viri potestate eris &c. Si etiam Sacerdos aliquis veteris legis superuixisset vsq; ad institutionem nouæ legis, non habuisset ordines à Christo institutos, nec ordinum ecclesiasticorum officium: ideò fuisset ordinandus. Secundum enim Apostolũ ad hebrę. 7. Translato sacerdotio necesse est, vt fiat legis translatio, & legalium sacrificiorum.

Quòd

Quòd autem sacerdotium aaronicum & leuiticum sit translatum, probat ibi idem Apostolus. Nam Christus noui sacerdotij princeps non fuit de tribu Leui, sed Iuda: in qua tribu nihil de sacerdotio locutus est Moyses. Ideò arguit, translato sacerdotio necesse est, vt & legis translatio fiat. Vnde desinente sacerdotio leuitico, in quo plures facti sunt sacerdotes, & alter alteri successit, vt Aaroni Eleazar, Eleazaro Phinees: idcirco, quòd morte prohiberētur permanere, superuenit sacerdotium ꝑpetuum Iesu Christi, eò ꝙ ipse maneat in æternum. Sed pro ritu temporis illius ante sacerdotij institutionem, primogeniti habebant officium sacerdotū. Deinde Aaron & filij eius consecrati fuere in sacerdotes, & vncti nonnulli, exo. 29.

De Episcopatu, an sit ordo, & quid per suam consecrationem imprimatur in anima, super qua fundetur sua potestas à sacerdotio distincta, similiter an ab Episcopo possit tolli huiusmodi potestas. Cap. LIII.

VT sciatur, an episcopatus sit ordo, Notandum, ꝙ ordo siue ordinatio sumitur dupliciter. Vno modo, vt est sacramentum ab aliis distinctum: &
A sic cùm omnes ordines ad Eucharistiæ sacramentum ordinētur, episcopatus non erit ordo distinctus a Sacerdotio, quia non habet potestatem aliquam supra corpus Christi verum, quam non habeat sacerdos. Alio modo potest considerari ordo, secundum ꝙ est officium quoddam respectu quarundam actionū sacrarū: & sic cùm Episcopus habeat potestatem in omnibus actibus hierarchicis respectu corporis Christi mystici, quam non habet sacerdos, hoc modo erit ordo: cū ordo sit disparitas gradus in spiritualibus dispensandis. Vnde beatus Dionysius in libro ecclesiasticæ hierarchiæ assignat tres ordines, videlicet episcopum, sacerdotē, & ministrum, intelligendo per ministrum, vt dicit Viguerius super sacramento ordi
B nis, diaconum, & inferiores ordines, qui eminenter sunt in diacono. Quoad secundum videlicet, an per suam consecrationem imprimatur aliquid in anima episcopi consecrati &c. Respondet sanctus Tho. in. 27. dist. 4. q. 2. Quòd in promotione episcopi datur sibi potestas, quæ perpetuò manet in eo, quanuis dici nō possit character: quia per eam non ordinatur homo directè ad Deum, sed ad corpus Christi mysticum: & tamen indelebiliter manet sicut character, quia per consecrationē da-
C tur. Et pro maiori prędictorum declaratione, dicit idem sanctus Tho. 22. q. 39. ad 3. principale, ꝙ duplex est spiritualis potestas, vna quidem sacramentalis, alia iurisdictionalis. Prima est, quæ per aliquam consecrationem confertur: omnes autem consecrationes ecclesiæ sunt immobiles, manente re, quæ consecratur: sicut ēt patet in rebus inanimatis. Nā calix, vel altare semel cōsecratū nō cōsecraī iterū, nisi fuerit dissipatum: & ideò talis potestas secundum suam essentiam remanet in homine, q eam per consecrationem est adeptus, quandiu viuit, siue in schisma, siue in hæresim labatur: quod patet ex hoc, quia rediens ad ecclesiam, non iterum consecratur. Sed quia potestas inferior non debet exire in actum, nisi secūdum quòd mouetur à potestate superiori (vt etiam in rebus naturalibus patet) inde est, ꝙ tales vsum potestatis amittunt, ita videlicet, quod non liceat eis sua potestate vti: si tamen vsi fuerint, eorum potestas effectum habet in sacramentalibus: quia in his homo non operatur nisi sicut instrumentum Dei: vnde effectus sacramentales non excluduntur propter
D culpam quancūq; conferentis sacramentum. Potestas autem iurisdictionis est, quæ ex simplici iniunctione hominis confertur, & talis potestas nō immobiliter adheret:

vnde

vnde in schismaticis,& hæreticis non manet: non enim possunt absoluere,nec excõmunicare, aut aliquid huiusmodi, ꝙ si fecerint,nihil fit. Hæretici verò (vt inferius dicetur) non habent potestatem spũalem secundo modo,bene autem primo modo, loquendo de ipsa essentia potestatis,licet non habeant legitimum vsum illius. Et vt melius adhuc hoc intelligatur, mouetur dubium,an Papa possit ab episcopo auferre eam ordinis potestatem,quæ illi per consecrationem data est. Dominus Inno. in .c.Quãto,de cõsuetudine,distinguit.quòd aut Papa facit legẽ, ꝑ quam tollit episcopis hanc potestatem: & tunc dicit, episcopum nihil prorsus agere conferendo tale sacramentum contra prohibitionem. Aut Papa simpliciter prohibet Episcopis, ne faciant: & talis simplex prohibitio non impediret impressionem characteris: & Panormita ibidem venit in eandem sententiam. Dominus tamen Alexander Alensis cum ferè tota schola Theologorum,dãnãt hanc opinionem. Et pro sua assertione considerandum,vt inquit beatus Augustinus lib. 2. cõtra Parmenianũ, ꝙ aliud est aliquid omnino non habere,& aliud non rectè habere: sicut aliud est nõ dare,aliud non rectè dare. Considerare etiam oportet,varias esse in episcopo sui ordinis potestates, quæ omnes non æqua lance pensandæ sunt. Habet enim episcopus potestatẽ circa aliquorum sacramentorum collationem, vt sunt ordo, & confirmatio, quæ à solis episcopis conferri possunt: & habet potestatem ex suo ordine benedicendi, & consecrandi, quæ sacramentalia dicuntur, vt sunt ecclesię,calices,uestimenta &c. quæ dicuntur sacramentalia: quia omnia ordinantur ad alicuius sacramenti consecrationem,aut illius administrationem. Quibus iactis fundamentis dico, Quòd Papa non potest tollere ab episcopo potestatem conferendi illa sacramenta, quæ sunt eidem reseruata, vt sunt confirmatio, & ordo: ita vt illorum collationem irritam & inanem Papa facere possit. Cuius ratio est,quia episcopus hãc habet potestatem sibi iure diuino,& à Deo concessam: & per consequens eam ab eo auferre non valet. Si enim potestas consecrandi sacerdotem posset ab homine,iure diuino secluso, alicui dari,inde sequeretur,vt potestas conficiendi Eucharistiam,quæ per illam priorẽ potestatem sacerdoti confertur:posset etiam secluso iure diuino alicui dari. Quia si ego virtute humana possum Petrum in aliquo ordine,& dignitate cõstituere, quicquid per illum ordinẽ Petrus fecerit,erit humana virtute factibile. Si verò Petrus per talem ordinem aliquid fecerit,ꝙ humana virtute effici non potest, euidētissimè inde sequitur,vt nullus humana virtute possit Petrum in tali dignitate constituere. Cùm ergo potestas sacerdotis superet omnem humanam virtutem,necessariò consequens est, vt potestas efficiendi sacerdotes,quam habet Episcopus, superet etiam omnem humanam virtutem. Si ergo hæc potestas solo iure humano competit episcopis,sequitur inde nil competere iure diuino episcopis,quod aliis sacerdotibus nõ conueniat. Hoc autèm fateri est hæresis Aerij, quam Augustinus in libro de hæresibus .c. 53. nomine hæresis condẽnat. Si etiam potestas in episcopo ordinandi &c. non est ex iure diuino,sequitur, ꝙ Papa poterit talem potestatem simplicibus sacerdotibus conferre: quod si Panormita non habeat hoc pro inconuenienti, sequitur inde ecclesiam posse sacerdotes omnes pares facere episcopis. Vnde beatus Hieronymus ad Euagrium inquit, Quid facit excepta ordinatione, quod presbyter non faciat? tamen ex catholica fide docemur,vt inferius patebit,episcopos ex iure diuino esse reliquis sacerdotibus superiores: ita ex catholica fide credere tenemur, Papam non posse sacerdotibus delegare potestatem sacerdotium præsertim conferendi. Vnde decretum Eugenij ꝑ Armenis inquit. Verũ ordinis ministrum esse Epũm.

Et sic

Et ſic reſpondendo ad dubium dico,quòd epiſcopus, quanuis hæreticus effectus, & degradatus,nunquam amittit poteſtatem ordinandi,& cõfirmandi: quoniam eidẽ datur à Deo in ſua cõſecratione. Omnis enim poteſtas ordinis (vt dictum eſt ſupra) ſiue ſacramẽtalis,eſt indelebilis. Eccleſia etiam non conſueuit epiſcopos hæreticos reſipiſcentes iterum conſecrare,ſed eos miſericorditer in ſua dignitate recipere, vt patet in ſecunda ſynodo Nicæna, & vt etiam habetur in .c. Conuenientibus.prima .q. 7. Rurſus ordinatos ab epiſcopis hæreticis, qui veram eccleſiæ formam in ordi-
I natione ſeruáuerant, eccleſia præcipit iterum nõ ordinari .c.Ordinationes.9.q.pri. Licet enim ritus ille conſecrationis,quo epiſcopus conſecratur,ſit iure humano inſtitutus,tamen poteſtas,quæ epiſcopo in illa conſecratione datur, à ſolo Deo illi donatur. Quòd autem non ſint de nouo ordinandi redeũtes ab hæreticis,expreſſè docet beatus Auguſtinus lib. 2. contra epiſtolam Parmeniani,& citantur à Gratiano eius verba .c. Quòd quidam.pri.q.pri.Fortè quis contra hoc obiiciet .c. Daibertũ pri.q.7. In quo Vrbanus Papa Daibertum à Nezelone hæretico epiſcopo ordinatũ nil recepiſſe,ait, ſed eſſe iterum ordinandum. Dico Nezelonem ipſum nũquã fuiſſe
L epiſcopum,quia ab alio epiſcopo hæretico extra formam eccleſiæ fuerat cõſecratus: & vltra,quòd Papa poteſt prohibere epiſcopis executionem ordinis epiſcopalis circa ſacramenta: ſiue hoc faciat particulari prohibitione,ſiue generali lege, omnibus epiſcopis prohibens. Et ſic illi contra iſtam prohibitionem ordinantes peccãt,quãuis ea,quæ faciunt,ſint pro ratis habẽda,nec oporteat illa reiterari. Exercere enim iſtam poteſtatem ſemper,non eſt diuino iure mandatum: & ideò quicquid voluerit Papa efficere, poterit. Ex quo elicĩ, quòd epiſcopus hæreticus nõ poteſt rectè exequi epiſcopalis ordinis poteſtatem circa adminiſtrationem ordinis,& confirmationis. Verùm Papa poteſt tollere ab epiſcopis eam poteſtatem ordinis, quam habent
M circa ſacramentalia,vt puta circa conſecrationes altarium,eccleſiarum, calicum. Hæc enim licet epiſcopis ſolis facere ſit conceſſum, nõ tamen hoc à iure diuino ſibi conuenit,ſed humano. Nihil enim horum Chriſtus inſtituit, ſed ſucceſſu temporis ſunt ab eccleſia inſtituta: & ſic poterunt tolli à ſucceſſoribus,qui non minorem auctoritatem habent, quàm inſtituentes:& ex cõſequenti omnibus aliis ſacerdotibus concedere: ita vt ex conceſſione Papæ poſſint ſacerdotes conſecrare eccleſias, altaria,aras,calices,patenas &c. Quam auctoritatem eccleſia poteſt ab hæreticis aufer-
N re,& iuxta poteſtatem,quam habet,illam feciſſe conſtat, ex .c. Eccleſiis, & duobus ſequentibus,de cõſecra.diſt. pri. Vbi præcipiĩ,ab Arrianis cõſecratas eccleſias iterũ cõſecrari. Et licet glo. dicat,quòd hoc intelligitur,ſi eccleſiæ formã nõ ſeruauerint: contra tamen eſt textus, qui dicit expreſſè, eſſe iterum conſecrandam eccleſiã, quæ conſecrata eſſet ab eo,qui non haberet fidẽ trinitatis. Eſt .n. lata differentia inter ſacramenta & ſacramentalia: quia conſecrationes ſacramentorũ pendent ex iure diuino, poteſtas aũt ſuper ſacramentalia ex ſolo iure humano: & ideò eccleſia, quæ hoc ius ſtatuit,poterit illã poteſtatẽ ab epiſcopis auferre.Si quis petat,qualis dicenda eſt iſta poteſtas epiſcoporũ ſuper ſacramentalia,nõ iuriſdictionis, quia per illam nec aliquem punire,nec ſententiam aliquam dicere poſſũt. Si ordinis, erit neceſſariò fatendum,eſſe aliquam ordinis poteſtatem, quæ auferri poterit per eccleſiam: quod eſt contra dicta ſuperius à diuo Tho. 2 2. q. 39. ar.3. Præterea poſſet dici, ꝙ beatus Tho. quãdo ait poteſtatem ordinis eſſe indelebilem,loquitur de illa, quæ eſt duntaxat ſuper ſacramenta,& non ſuper ſacramentalia,de qua ſolùm in illa. q. tractabat.

Q̃uo Opinio

Quomodo opinio Aerij, videlicet, quod Episcopus non sit simplici sacerdote superior, erronea sit. Caput. LVI.

Eatus Augustinus in lib. de hæresibus.c.53. Loquens de dicto Aerio inquit, quod dolens, quia episcopus ordinari non potuit, in Arrianorũ hæresim lapsus est: & dogmati eorum inter alia addidit, presbyterum ab episcopo nulla differentia debere discerni. Hunc errorem post multos annos suscitarunt Valdenses, dicentes. Nullum esse inter sacerdotes discrimen, quibus subscripserunt Marsilius Paduanus, & Ioannes Vuitcleff. Probandum ergo à nobis est, quòd episcopus ex diuina institutione sit quocunq; alio simplici sacerdote dignitate superior: quod sic conuincitur. Oportet enim vmbram similem esse corpori, & figuram veritati. Omnia enim in figura cõtingebant illis, vt inquit beatus Paulus pri. cor.x. At in lege veteri distinctio fuit sacerdotum. Nam Aaron summus fuit sacerdos, filij autem eius minores sacerdotes. Exo.19. Summus enim sacerdos distincta habebat ornamenta à minoribus: intrabat in Sancta Sanctorum, quod aliis sacerdotibus non licebat, Leuit. 16. Ad eundem summum pertinebat celebrare festum expiationis, ad hebræ.9. Cùm ergo tam latum fuerit in lege antiqua inter sacerdotes discrimen, consequens est, vt etiam in lege noua diuersum fuerit à Christo institutum sacerdotium. Quod confirmatur per beatum Leonem epistola.66. ad vniuersos Germaniæ, & Galliæ ecclesiarum Episcopos, dicẽtẽ. In diuinis enim literis præcipiẽte Domino solus Moyses in tabernaculo Dei erexit altare: solus ipse vnxit, qui vtiq; summus Dei sacerdos erat, sicut scriptum est de eo, p̃s. 98. Moyses, & Aaron in sacerdotibus eius. Ideoq; id (quod tantum facere principibus sacerdotum iussum est, quorum typum Moyses, & Aaron tenuerunt) omnino decretum est, vt episcopi, vel presbyteri, qui filiorum Aaron gestant figuram, arripere non præsumant. Paulus etiam ad Titum scribẽs ait.c. pri. Huius rei causa reliqui te Cretæ, vt ea, quæ desunt, corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut disposui tibi: vbi nomine presbyterorum intelligit episcopos: quoniam, vt Theophilactus admonet, & ante illum Chrysostomus, nolebat Paulus vniuersam insulam vni episcopo demandari: potissimum cùm adeò magna fuisse dicatur, vt centum oppida munita haberet: ideò Tito scribit, vt vnicuiq; vrbi proprium præficiat presbyterum, .i. Ep̃um. Ep̃us etiam presbyteros ordinat: simplex autem sacerdos hoc nõ potest. Rursum, si ex diuina ordinatione idem est omninò episcopus, & presbyter, sequitur inde, vt quemadmodum episcopus presbyteros ordinat, ita presbyter possit ordinare episcopos, quod nunquam factum legimus: quoniam, etsi Paulus pri. Timothei .4. dicat, Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyteri, Chrysostomus tamẽ, & Theophilactus, & reliqui, exponunt de episcopo. Sed veniamus ad testimonium antiquorũ doctorum. Beda lib. 3. super lucam.c. 15. inquit, Sicut.12. Apostolos formam episcopoporum exhibere, simul & demostrare, nemo est, qui dubitet: sic & .72. figuram presbyterorũ, idest secũdi ordinis sacerdotũ gessisse, certum est: tametsi primis ecclesię temporibus (vt apostolica scriptura testis est) vtriq; presbyteri, vtriq; vocabant̃ episcopi, quorum vni scientię maturitatem, alii industriam curæ pastoralis significant. Eandem sententiam profert Isidorus in quodam sermone in synodo habito, ita dicens, presbyteri quippè successores, & vicarij sunt.70. discipulorum, qui pręcedebant Dominum nostrum Iesum Christum in omnem ciuitatem, & locum, quò

erat

erat venturus. Ita presbyteri, quia coadiutores ſunt epiſcoporum, rudes populos initiant, baptizandos vnitati eccleſiæ incorporant, in omnibus ſacramentis vſq; ad
E manus impoſitionem populo Dei miniſtrant. Epiſcopi verò ſucceſſores ſunt Apoſtolorum. Beatus quoq; Damaſus in epiſtola de coepiſcopis, quos ſacerdotes ſolùm eſſe decernit, poſtquam dixerat eos non poſſe confirmationis ſacramentum miniſtrare, inquit, Quòd autem ſolis apoſtolis, eorumq; ſucceſſoribus proprii ſit officij tradere Spiritum ſanctum, habetur act. 8. præſertim cùm nullus ex. 70. quorum iſti in eccleſia ſpeciem gerunt, legatur donum ſancti Spiritus per manuum impoſitionẽ tradidiſſe. Vrbanus quoq; Papa, & Martyr in epiſtola de communi vita, & oblatione fidelium, loquens de rebus eccleſiæ aſſignatis, à quibus diſpenſari debeant, ait. Ipſę verò res in ditione ſingulorum parochiarum epiſcoporum, qui locum tenent Apoſtolorum, erant, & ſunt vſq; adhuc, & futuris eſſe debent temporibus. Anacletus Papa, & Martyr in epiſtola dę Patriarchis, & Primatibus, ac reliquis epiſcopis, inquit, Sacerdotum fratres ordo bipartitus eſt, & ſicut Dominus illum conſtituit, à nullo debet perturbari. Scitis autem à Domino Apoſtolos fuiſſe electos, & conſtitutos, & poſtea per diuerſas prouincias ad prædicãdum diſperſos. Cùm verò meſſis
F cœpiſſet creſcere, videns paucos eſſe operarios ad eorum adiumentum. 70. eligi p̃cepit diſcipulos. Epiſcopi verò Apoſtolorum, presbyteri quoq;. 70. diſcipulorũ locum tenent. Hic beatos Apoſtolos vidit, & vt ipſe in principio epiſtolæ, quam modò citauimus, teſtatur, à beato Petro Apoſtolo fuit presbyter ordinatus: ideò maxima adhibenda eſt ei fides. Beatus etiam Auguſtinus vbi ſupra Aerij errores enumerans hunc inter illos recenſet, quòd videlicet presbyteros pares epiſcopis fecerit. Sed ſi obiiciatur dictum beati Hieronymi ſuper primum caput epiſtolæ ad Titum, exponentis illum locum, Huius rei gratia reliqui te Cretæ, & dicentis, Idem eſt ergò presbyter, qui epiſcopus: & antequam diaboli inſtinctu ſtudia in religione fierent, & diceretur in populis, ego autem Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ, cõmuni presbyterorum conſilio eccleſiæ gubernabantur. Poſtquam verò vnuſquiſq; eos, quos baptizauerat ſuos putabat eſſe, non Chriſti: in toto orbe decretum eſt, vt vnus de presbyteris electus præponeretur cæteris, ad quem omnis eccleſiæ cura pertineret: & ſchiſmatum ſemina tollerent. Vt autem clarius pateat qualis fuerit beati Hieronymi de hac re ſentẽtia, videamus q̧d in Dialogo orthodoxi, & luciferiani dicat. Ibi enim ſub perſona orthodoxi de confirmationis ſacramento differens ita
G loquitur. Quòd ſi hoc loco quæris, quare in eccleſia baptizatus niſi per manus epiſcopi nõ accipiat Spiritum ſanctum, quem nos aſſerimus in vero baptiſmate tribui, diſce hanc obſeruationem ex ea auctoritate deſcendere, quòd poſt aſcenſum Domini Spiritus ſanctus ad Apoſtolos deſcẽdit, & multis in locis factitatum reperimus ad honorem potius ſacerdotij, quàm ad legis neceſſitatem. Alioqui ſi ad epiſcoporum tantùm imprecationem Spiritus ſanctus defluit, lugẽdi ſunt, qui in vinculis, aut in caſtellis, aut in remotioribus locis per presbyteros, & diaconos baptizati ante dormierint, quàm ab epiſcopis inuiſerentur. Ex quibus verbis clarè patet, Hieronymum ſentire non eſſe ex neceſſitate legis, ꝙ epiſcopus ſolus per manuum impoſitionem Spiritum ſanctum conferat: ſed hoc eſſe ex eccleſiæ inſtitutione ad honorẽ ſa-
H cerdotij. Concilium Iſpalenſe ſecundũ definit à ſolis epiſcopis confirmationẽ conferri poſſe: & à presbytero nullo modo poſſe aliũ in presbyterum, aut diaconũ ordinari: decernitq;, ſi ipſe ordinare attentauerit, eius ordinationem eſſe nullam, & eſſe neceſſariò iterandam ab epiſcopo, vt ſic ordinatus poſſit aliquid exercere. Nec

mirum

mirum debet esse alicui, quòd prẹponam diui Hieronymi sentẽtiæ assertionem tot Pontificum: quorum aliqui martyrio clari, & omnes doctrina insignes fuerunt. In ipso enim christianæ religionis prædicationis initio omnes, qui credebant Saluatori nostro, discipuli tantummodo nominabantur. Et quia multi nouorum dogmatũ auctores extiterant, doctrinæ obuiantes Apostolicæ, omnes sectatores suos ẽt di- I
scipulos nominabãt: nec erat alia nominis discretio inter veros, falsosq; discipulos. Tunc Apostoli conuenientes antiochiam, sicut eorum testantur acta. c. xi. omnes discipulos nouo nomine, idest christianos, appellant: hæc Athanasius contra Arrium, &c. Et Rabanus super actus Apostolorum eodem capite, ait, Omnes sectæ nomen trahebant de suo auctore: ideò fundata fide, & firmitatem obtinente, primùm in Antiochia, vbi præ cæteris locis fides florebat, sumptũ est à Christo nomen christianum. Et vt adhuc melius prẹfata intelligantur, sciendum. Quòd nomina illa, videlicet Presbyter, & Episcopus ex sua primæua institutione latiorem habuerunt significationem, quàm modò habeant. Episcopus enim dictio græca est, ab ἐπὶ præpositione græca, quæ idem significat, quod latinè super: σκοπὸς verò idem est, quod intentio: & ita episcopus tantum valet, sicut superintendens. Episcopi ergo nomen inde sumptum est, ꝙ is, qui præficitur aliis, eorum curẹ superintendere debet: iuxta quam interpretationem nulli dubiũ, quin presbyteri parochi episcopi dici possint. Nam ipsi etiam superintendunt curæ animarũm sibi commissarum. Presbyter etiã est vox græca. πρεσβύτερος latinè interpretatur senior: est enim ætatis nomen, quæ non iuxta numerum annorum computanda venit, sed iuxta sensus maturitatẽ, sap. 4. de qua Anacletus in epistola de ordinatione episcoporum. Hæc canicies sapientiã designat: cumq; nongentos, & amplius annos ab Adam vsq; ad Abraham vixisse homines legimus, nullus alius primus appellatus ẽ presbyter, idest senior, nisi Abraham, qui multò paucioribus vixisse annis conuincitur. Non ergo propter decrepitam senectutem, sed propter sapientiam presbyteri nominantur: hæc Anacletus. Nomen ergo presbyteri, ex quacunq; deriuatione sumatur, commune est episcopis & cæteris sacerdotibus. Episcopi nomen commune est ex sua prima institutione L
omnibus sacerdotibus, præcipuè illis, quibus animarum cura commissa est. Ecclesia verò timens, ne propter vocabulorum indistinctam significationem quis opinaretur res etiam esse penitus indiscretas, vocabulorum significationes contraxit hoc modo, vt ille solus nominaretur episcopus, qui aliis sacerdotibus superiorẹ existe n totius ciuitatis curam haberet: ille verò diceretur presbyter, qui corpus Domini conficere, aut consecrare posset. Ecclesia autem hoc statuens, non constituit nouũ ordinem, aut eiusdem ordinis nouum gradum decreuit: sed gradus sacerdotij antiquos, & à Deo institutos censuit propriis nominibus nuncupari, ne ex cõmunione vocabulorum occasio oriretur existimandi res etiam ipsas per ipsa nomina designatas esse prorsus easdem. Hoc enim ecclesiam posse, nullus meritò dubitare debet: quoniam si ecclesia propter nouas causas emergentes potuit rebus antiquis noua imponere nomina, quid prohibet, vt nouis etiam insurgentibus causis non potuerit antiqua vocabula ad contractiorem significationem restringere?

De Papatu, ac eius qualitatibus, similiter an Papa factus hæreticus, sit eoipso priuatus dignitate sua.

Caput LVII.

A RO hac materia notádũ, quòd quędam sunt necessaria ad simpliciter esse Papã, quędã ad bene esse solùm: hoc secundo mõ talia sunt, vt illis seclusis, Papa esse possit, sed nõ bonus Papa: & hæc sunt sciẽtia rerũ diuinarũ, prudẽtia rerũ gerendarũ, charitas feruentissima, & id genus. Ad verò esse Papã simpliciter, necessaria sunt duo, quorũ primũ est solùm necessariũ ad fieri: & hoc est voluntas ipsius electi, per quam consentit electioni de se factæ: ipso enim inuito non potest fieri Papa. Postquã tamen semel consensit electioni, iam eius voluntas non est necessaria ad esse Papã. Quia & si eum pœniteat voluntatis præteritæ, & nolit esse Papam, & renuntiet papatui, nihilominus adhuc est papa, quousq; ab his, quibus competit, sit eius renuntia acceptata.c.pri. de renuntiatione lib. 6. Et ratio est, quia quilibet, & si possit renuntiare iuri suo, non tamen alterius. Ecclesia autem eligens.N.nullum adhuc ius habet in eo, quousq; cõsentiat. Postquã autem cõsensit electioni de se factæ, sicut ipse acquisiuit ius super ecclesiam ad regendum eam, ita illa acquisiuit ius super ipsum, vt ab illo petere possit doctrinam, & alia, quæ ex officio
B papali tenetur tribuere ecclesiæ. Est enim mutuus contractus inter electores, & electum, initus, quo mutuò se inuicem obligarunt: electus ad reddendum ecclesiæ debitum pastoralis officij, ecclesia verò ad debitam obedientiam illi exhibendam. Et hinc euenit, vt cùm primò electus est quis in papã, possit renũtiare electioni de se factæ: quia tunc soli renuntiaret iuri suo. Cùm autem semel iam consensit electioni, & factus est papa, tunc iam non potest sine consensu ecclesiæ renuntiare papatui. Quatuor.n.leguntur eidem renuntiasse. Clemens, propter causam iustam, Cyriacus, qui se associauit martyrio.xi.millium virginum, Marcellinus, qui renuntiauit in concilio propter idololatram operationem, & Cælestinus, qui cessit eidem, quia se reputauit indignum huiusmodi munere: & credendum est, quòd de consensu Cardina-
C lium, qui in omnibus, quæ ad papam spectant, repręsentãt vices ecclesiæ, saltẽ postquã consenserunt electioni de se factæ propter causas supradictas. Ex quibus patet, quòd voluntas electi in papam, licet sit necessaria ad fieri papam, non tamen est necessaria ad conseruationem papatus, quia inuitus potest esse papa. Alterum est necessariũ ad esse papã in fieri, & in facto esse: & hoc est fides. Nec loquor de fide formata, quæ per dilectionem operatur, ad Gal. 5. cùm in mortali existens eligi possit in papam: alioquin incideretur in errorem Valdensium, & Ioannis Huss, dicentium, Omnem
D ecclesiasticam dignitatem amitti per quodcũq; mortale: qui error damnatus fuit in Concilio Constantieñ. sessione decimaquinta: sed de fide habituali á spe, & charitate distincta, quæ datur in baptismo: & hæc est ita necessaria ad esse papam, quòd sine illa nec potest fieri papa, nec conseruari in papatu. Hanc potestatem promisit primò Petro, quãdo sibi dixit Christus Matt. 16. Tibi dabo claues regni cælorũ: quo in loco dicit Origenes Christum his verbis maiorem Petro promisisse ligãdi, & soluendi potestatem, quàm postea reliquis Apostolis dederit, aut promiserit. Vnde an-
E teq̃ Christus Petro promitteret, interrogauit omnes apostolos, quid de illo sentirẽt, cui interrogationi solus Petrus respõdit, Tu es Christus filius Dei viui: cui remunerationem Dominus subiunxit, dicẽs, Beatus es Simon Bariona &c. & tibi dabo claues regni cælorum &c. & quòd super eum ædificaret ecclesiam suam promisit. Vbi Theophylactus nos docet, fidem esse fundamentum totius ecclesiasticæ structuræ. Et si quid super illud ædificatum fuerit, necesse est, vt illo fundamento ablato ruat.
F Deficiente ergo fide catholica, quæ est fundamentum &c. non posset in eo Papalis dignitas fundari, quæ primus est in illa structura lapis post fidem. Imò nulla alia ec-

clesiastica dignitas à Christo instituta, qualis est Episcopalis, poterit in illo, qui fidē nō habet fundari: nec character baptismalis potest esse meritum tale, vt propter illud tanta mercede Christus Petrum donaret. In confessione verò fidei, quā Petrus fecit, multum adfuit meriti: atq; ideò illa digna est habita à Christo, cui tantam ꝓmitteret mercedem. Et licet dicatur baptismum esse fundamentum, hoc intelligitur respectu aliorum sacramentorū, cùm nullus possit ordinari, nisi sit baptizatus. Christus tamen dicit expresse, se super fidei confessionem fundaturum ecclesiam, & propter talem fidei confessionem promisit, se daturum Petro in præmium claues regni G
cælorum: quia, ut dicit Theophylactus, alijs Apostolis tacentibus, solus Petrus confessus est, Tu es Christus filius Dei viui: nec Petrus in vice omnium respondit, cùm adhuc super cæteros non haberet potestatem: quod ex hoc patet, cùm dixerit in singulari, Ego dico, quia tu es Christus &c. Vnde postq̄ receperunt Spiritum sanctū, & Petrus constitutus est caput aliorum, dixit Act. 2. Non enim, sicut uos estimatis, hi ebrij sunt. Postquam iam Papa creatus est, Primum eius officium est confirmare reliquos omnes in fide. Vnde Saluator noster passioni proximus, præuidens Apostolorum animos post suum discessum fore turbādos, Petro iniungit, Luc. 18. Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos in fide scilicet firmando. Secundum officiū est pascendi oues Christi, catholica videlicet doctrina. Vnde quando Saluator dignitatem papalem promissam Petro dedit, dixit illi. Pasce oues meas, Ioannis vltimo: quibus verbis, concordi omnium catholicorum doctorum sententia, omnes Christianos oues, & Petrum illarum dixit esse pastorem. Vnde beatus Augustinus ad Vincentium donatistam inquit, Eum, qui pastor est ouium Christi, si fiat hæreticus, iam non esse pastorem ouium, sed suorum hędorum: qui etiam à fide ecclesiæ separatur, consequens est, vt & à corpore ipsius separetur. Quia sicut, iuxta dictum Pauli ad Gal. 4. Vna est fides, ita vna est ecclesia: & vnitas ecclesiæ ex vnitate fidei pendet, vt inquit Hugo de sancto Victore. Per fidem accipimus vnionē, & per charitatem viuificationem. Plurima etiam sunt sanctorum doctorum testimonia, quæ asserunt hominem hæreticum nullam prorsus habere in ecclesia iurisdictionē. Vnde sanctus Tho. 22. q. 39. ar. 3. dicit, Potestatem iurisdictionis non esse in hæreticis. Et inde deducit, quòd non possunt à peccatis absoluere, nec alios excōicare, aut indulgentias dare. Idem Beda super Matthæum, Quicunq; ab vnitate fidei, vel societate Petri, qūolibet seipsos segregant, tales nec à vinculis peccatorum absoluunt, nec ianuam regni cælestis ingredi possunt. Et Augustinus super Ioānem dicit. Qui extra ecclesiam est, nullam habet ligandi, & soluendi potestatem. Ioannes de Turre Cremata addit, quòd Papa hæreticus effectus iure diuino eo ipso est Papatu priuatus. Caetanus etiam idem sub infrascriptis asserit verbis, uidelicet Eum, qui hæresim mentalem concepit, & illi pertinaciter adhæsit, quam etiā nullo exteriori actu manifestauit, esse verum hæreticum. Ecclesia tamen haud dubiè illum tandiu tolerabit, quousq; constet sibi illum iure diuino esse depositum, aut meritò deponendum, quod non potest esse per solam hæresim mentalem, nisi illa per aliquem actum exteriorem innotescat, cùm sit regula iuris. Quòd quilibet presumendus est bonus, donec probetur contrarium. Episcopi tamen per solam hæresim mētalem iure humano non priuantur iurisdictionis potestate, eò ꝙ per illam non subduntur iuri humano, sed per manifestam, per quam subduntur iuri positiuo. Papa tñ, vt persona publica, & cōmunis in dādis toto populo Christiano fidei decretis licet (vt piè credit) errare non possit, vt tamen singularis, & priuata persona & errare potest, & hæreti-

cum fieri nonnulli opinantur. De Papa catholico loquitur concilium Florentinū ſeſſione vltima. d. Sancta Apoſtolica ſedes, & Romanus Pōtifex in vniuerſum orbē tenet principatum: ipſeq; pontifex Romanus ſucceſſor eſt beati Petri principis Apoſtolorum, & verus Chriſti vicarius, totiusq; eccleſiæ caput, & omnium chriſtianorū pater, ac doctor: & ipſi, in beato Petro paſcendi, regendi, & gubernandi vniuerſalē eccleſiam à domino noſtro Ieſu Chriſto plena poteſtas tradita eſt. In concilio quoq; Conſtantinopolitano dicitur. Veneramur ſecundum ſcripturas, & ſecundum canonum ſtatuta ſanctiſſimum antiquæ Romæ epiſcopum primum, & maximum epiſcoporum: & poſt illum, Conſtantinopolitanum epiſcopum. Et Dn̄s Cyrillus Alexan-
O drinus epiſcopus, inquit, Vt membra maneamus in capite noſtro apoſtolico romano Pontifice, à quo noſtrum eſt quærere, quid credere, & quid tenere debeamus, ipſum veneramur, ipſum rogantes præ omnibus: quoniam ipſius ſolius eſt reprehēdere, ſtatuere, ſoluere, & ligare loco illius, qui ipſum ędificauit: & nulli alij, quod ſuū eſt plenè, ſed ipſi dedit, cui omnes iure diuino caput inclinant: & primates mundi, tanq̄ ipſi Domino Ieſu Chriſto, obediunt. Vnde Deus, comparans Petrum alijs, dixit, Simon Ioannis diligis me plus his? Reſpondit ei, etiam Dn̄e, tu ſcis quia amo te. Paſce agnos meos, ideſt imperfectos, ſiue perficiendos. Dixit ei iterum, & tertiò, Simon Ioannis diligis me, Reſpondit Petrus, Domine tu ſcis, quia amo te. Dixit ei, Paſce oues meas, per quas intelligit perfectos, prout erant inter cæteros apoſtoli: ſoli tamen Petro, & ſucceſſoribus dedit illas, cōmittendo eidem paſturam, & gubernationem, non ſolùm agnorum, ſed etiam ouium: ideò qui nō eſt ſubiectus Petro, non eſt de ouili Chriſti. Nec obſtat, quòd beatus Petrus eſſet ouis Chriſti, cùm vltra hoc fuerit conſtitutus paſtor omnium aliarum ouium, nec ei fuerit deputatus alius
P particularis paſtor. Quod ipſe beatus Petrus exemplo declarauit in primo concilio, act. 15. vbi dicitur, Quòd conuenerunt apoſtoli, & ſeniores ad Petrum videre de obſeruatione circunciſionis, & aliorum legalium, cumq; magna conquiſitio fieret, ſurgens Petrus dixit ad eos. Viri fratres vos ſcitis, quòd ab antiquis diebus Deus in nobis eligit per os meum gentes audire verbum euangelij, & credere, &c. Vbi clarè explicauit, & affirmauit ad ſe reſolutionem, & fidei deciſionem pertinere: & nihilominus, cùm Petrus dixiſſet Deum elegiſſe gentes audire verbum euangelij per os ſuum, & credere, non eſt auſus Paulus ſe illi æquare, nec eū reprehendere, prout fecit in illa ſimulatione Antiochiæ: quod vtiq; feciſſet, ſi Petrus verum non dixiſſet: ſed ipſe cum tota multitudine recognouit Petrum paſtorem, & ſuperiorem omnium. Vnde dicitur in textu, Tacuit multitudo audita reſolutione Petri dicentis, Quid tētatis imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum, quod nec nos, nec patres noſtri portare potuimus? quam reſolutionem beatus Iacobus de licentia, & auctoritate beati Petri publicauit, eò quòd eſſet Hieroſolymitanus epiſcopus. Vnde eidē Deus Lucæ. 22. dixit, Et tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos, hoc eſt Apoſtolos, quo ad poteſtatem, & ſoliditatem fidei. Petrus igitur pro ſe, & ſucceſſoribus ſumpſit
Q auctoritatem. Vnde beatus Ambroſius ſuper illud, Paſce oues meas, inquit, Quas oues? & quem gregem? Non ſolùm tunc ſuſcepit Petrus claues, ſed & nobiſcum ſuſcepit, & nos cum illo eas ſuſcepimus. Debet enim intelligi, quòd Chriſtus nō dedit claues ſoli Petro pro perſona ſua, ſed etiam pro ſucceſſoribus ſuis, & pro illis, quos ille, vel alij epiſcopi ordinarent, aut conſecrarent: aliàs politia Chriſti fuiſſet humana imperfectior: cū euidenter conſtet politiam regalem, in qua præſidet vnus, eſſe cunctis alijs perfectiorē, vt optimè probat Philoſophus. 12. Metaphyſicæ. Et ideò

illi, qui

illi, qui primatum Petri negant, ſunt ſchiſmatici, negantes vnitatem, quã Chriſtus R
tantum commendauit,& pro qua orauit. Papa etiam ſecundum Tho. in tract. contra errores græcorum .c. 67. In totam eccleſiam vniuerſalem habet prælationem. Vnde legitur in Calcedoneñ. cõcilio, Quòd tota ſynodus acclamauit Leoni Papæ. Leo ſanctiſſimus,& œcumenicus,ideſt vniuerſalis Patriarcha, per multos annos viuat. Et Chryſoſtomus ſuper Matt. Filius,qui patris eſt, homini mortali omnium, quæ in cælo ſunt,& vbiq; terrarum,dedit auctoritatem,dando ei claues &c. Et licet Gregorius prohibeat ſe vocari vniuerſalem epiſcopum, hoc facit, ſecundum Tho. vbi ſupra,quia non preficitur cuilibet particulari eccleſiæ,vt proprius,& ſpãlis illius eccleſiæ rector. Eſt igitur Papa caput totius eccleſiæ,& paranymphus,ac amicus, vt inquit Bernardus ad Eugenium,ſecundum determinatum ſtatũ,vt videlicet eſt viator per eundem. Omnes quoq; Reges,& Principes ſunt ſummo ſubiecti Põtifici, vt S
inquit idem ſanctus in tract. de Rege lib. pri.c. 14. Vnde loquens de Regno eccleſiæ, & regali ſacerdotio ait. Huius regni miniſterium,vt à terrenis ſpiritualia eſſent diſtincta, non terrenis regibus,ſed Sacerdotibus, & præcipuè ſummo Chriſti vicario Romano Pontifici eſt commiſſum,cui omnes chriſtianos Reges oportet eſſe ſub iectos,ſicut ipſi Domino Ieſu Chriſto. Vnde mirabiliter ex diuina ſapientia factum eſt,vt in Romana vrbe,quam Deus præuiderat chriſtiani Sacerdotij principalẽ ſedẽ futurã, hic mos paulatim inoleſceret, vt ciuitatis rectores ſacerdotibus ſubderẽtur. T
Sic enim Valerius Maximus refert. Omnia poſt religionem ponenda ſemper noſtra ciuitas duxit,etiam in quibus ſummæ Maieſtatis decus conſpici voluit: quapropter non dubitarunt ſacris Imperia ſeruire. Vltrà idem ſanctus contra impugnantes religionem inquit. Dicere, ꝙ Papalibus ſtatutis non ſit obediendum, hæreticum eſt: maximè cùm cogere poſſit ſecundum eundem .28. diſt. 4. quempiam ad ſuſcipiendum epiſcopatum: aliter periret totus ordo eccleſiaſticus,cùm quandoq; illi,qui ſũt idonei,onus hoc nolunt ſuſcipere,niſi coacti. Romanus Pontifex ſuccedit etiã beato Petro in ea poteſtatis perfectione, & dignitate vicariatus Chriſti, qua ipſe beatus Petrus à Chriſto in eccleſia eſt ſublimatus: vt dicit ſanctus Tho. in tract. contra errores græcorum.c.69. Vnde canon concilij Calcedoneñ. concludit. Si quis epi- V
ſcopus prædicatur infamis,liberam habeat ſententiam appellandi ad beatiſſimum Epiſcopum Antiquæ Romæ: quoniam habemus Petrum Petram refugij: & ipſi ſoli, libera poteſtate,Dei loco ſit ius diſcernendi epiſcopi infamiam,ſecundum claues à Domino ſibi datas: & ideò omnia definita ab eo teneantur tanquã à vicario Apoſtolici throni. Papa etiam canonicè electus,cùm habeat indiſtinctam poteſtatẽ ſuper omnes,poteſt vti clauibus in quẽlibet. Illi verò,qui ſub illo diſtinctas acceperũt poteſtates,in eos dũtaxat vti poſſunt clauibus, qui eis in poteſtatem veniunt, niſi in neceſſitatis articulo, vbi nemini ſecundum Tho. 19. 4. deneganda ſunt ſacramẽta. Vſus enim clauium requirit aliquam prælationis poteſtatem, per quam ille, ad quẽ X
vſus clauium communicatur, efficitur materia propria illius actus. Papa etiam eſt immediatus prælatus omnium fidelium,non obſtante, quòd epiſcopus & ſacerdos parochialis ſint etiam immediati: quia benè inconuenit ſecũdum Tho. 17.4. quòd duo ęqualiter ſuper eandem plebem conſtituantur: ſed non,quòd vnus ſit principalior,& alius minus principalis. Dico vltrà,quòd ſolus Papa habet plenitudinem poteſtatis ſecundum eundem .38.diſt. 4. diſpẽſandi in votis diſpẽſabilibus. Alij verò tantum participant de hac poteſtate, quantum eis conceſſum eſt. Vnde.22. q. 88. Y
ar. vlt. inquit. Quia ſummus Pontifex gerit plenariè vicem Chriſti in tota eccleſia

ipse habet plenitudinem potestatis dispensandi in omnibus dispensabilibus votis. Prælatis autem inferioribus committitur dispensatio in votis, quæ communiter fiunt, vt habeant de facili homines, ad quos recurrant. Vota autem maiora, puta continentiæ, & terræ sanctæ, reseruantur summo Pontifici. Dicit tamen idem doctor .22. q. 88.art.xi. Quòd licet possit Papa dispensare in voto continentiæ annexo ordini sacro, cùm hoc sit ex statuto ecclesiæ, non tamen in voto continentiæ annexo essentialiter statui religionis, per quam homo totaliter Dei seruitio mancipatur: fundatur enim in.c.Cum ad monasterium, de statu monachorum, dicente, Nec æstimet Abbas, quòd super habenda proprietate possit cum aliquo monacho dispẽsare: quia abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis, adeò est annexa regulæ
Z monachali, vt contra eam nec summus Pontifex possit licentiam indulgere. Idem dicit vbi supra .q.86. ar.8. de voto obedientiæ in his, quæ ad perfectionem vitę pertinent, Non enim potest Papa quempiam eximere à sua obedientia. Ricar. tamen in.4. dist. 38.ar.9. q. pri.& nonnulli alij tenent, ꝙ ex causa per Papam omnia vota sint dispensabilia, quæ non sunt præcepti diuini, sed supererogationis. Petrus de Palude vbi supra.q.4.ar.4. venit in eadem sententiam: vbi refert, Papam dispensasse cum rege Aragonum, quem propter defectum prolis compulit exire monasteriũ ad matrimonium contrahendum. Durandus quoq; eadem dist.q.2. inquit, Quòd possunt esse rationabiles causæ dispensandi in quocũq; votò supererogationis: aliàs .n. quod pro charitate factum est, contra charitatem militaret. Vnde concludit, quòd
AA omnia vota præfata, causa rationabili subsistente, sunt dispẽsabilia, cùm in quolibet eorum possit maioris boni esse profectus, vel mali euitatio, siue per comparationem ad rẽpublicam, siue per comparationem ad personam uouẽtem. Dictat enim ratio recta, aliquem esse in loco dei constitutum in eius ecclesia, qui periculis personarum & communitatum, pensatis infirmitatibus, vtilitatibus, & dãnis, possit ratio-
BB nabiliter obuiare. Papa etiam iuramenta promissoria, quæ sunt manifestè licita, & vtilia, licet dispensare non possit, potest tamen illa commutare in aliquod melius pro communi vtilitate: hoc enim maximè videtur pertinere ad potestatem Papæ, qui curam vniuersalis gerit ecclesiæ: ad quem etiam pertinet in omnibus generaliter prouidere, quę ad dispensationem pertinent rerum ecclesiarum, super quas habet plenitudinem potestatis: sicut & ad vnumquẽq; pertinet irritare iuramentum, quod sibi à subditis factũ est circa ea, quæ eius potestati subduntur: sicut pater potest irritare iuramentum puellæ, & vir vxoris, vt habetur num. 30. De hoc latius vide sanctum Tho. 22.q.89.ar.9. Ad solius etiam Papæ auctoritatem sicut spectat episcopo curam regiminis conferre, ita ad solius eiusdem auctoritatem spectat amouere eundem ab eadem cura: vide pro hac opinione Innocentium extra de renun-
CC tiatione. Soli.n.Papæ licet in voto ꝑpetuo dispensare, quo quis ad curam subditorũ se astringit episcopatum suscipiens. Idem inquit beatus Tho.22. q. 88.ar.12. Sicut & solus ipse dispensare potest in votis perpetuis ad vacandum diuinis obsequiis. Et hac ratione præsulatum episcopi non possunt deserere quacũq; occasione sine Papæ auctoritate, vt habetur extra de regularibus & transf. ad relig. c.licet. Archidiaconi autem, & curati, possunt liberè renuntiare episcopo curam eis commissam absque Papæ licentia, & ingredi religionem: nõ enim perpetuo voto solenni obligantur ad
DD curam animarum retinendam. Papa quoq; etsi possit dare facultatem sacerdoti ex potestatis plenitudine, vt conferat minores ordines, & sacramentum cõfirmationis secundum Tho. in.4. dist. 7.q. 13. non potest tamen Diacono auctoritatem dare

absoluendi

absoluendi quempiam in foro pœnitentiali: & simplici presbytero cōferendi sacerdotium. Ad eundem etiam solùm spectat dare plenarias indulgentias secundum Tho. 12. dist. 4. Et ratio est, quia cùm thesaurus ecclesiæ sit cōmunis toti ecclesiæ, ꝑ illū solū dispensari pōt, qui habet potestatis plenitudinē in ecclesia. Nō tñ potest nouos cōdere fidei articulos, aut iā factos amouere secūdū eundē. 17.4. Cuius causa ē, q̃a ministri ecclesiæ instituunt̃ in ecclesia diuinitus fundata: fundat̃ enim in fide & sacramentis ꝑ Xpum: cùm hoc sit pōtis excellentiæ, quæ eidem soli cōuenit, qui est ecclesiæ primū & firmissimū fundamentū. Summus tamen pontifex symbolum ordinare potest, vt dicit idem Sanctus. 22. q. pri. articulo vltimo. Et ratio est, quia editio symboli facta est in concilio generali, quod solius Papæ auctoritate congregari potest, vt habetur dist. 17. decretorum. Est enim necessaria ad euitandum insurgentes errores: modò ad papam maiores, & difficiliores causæ deuoluunt̃. Et licet in synodis Nicæna & Calcedonensi ꝑcipiatur sub anathematis pœna, vt nulli liceat aliam fidem proferre, scribere, vel componere præter definitam à sanctis patribus, q̃ erant ibi congregati: dicit tamen beatus Tho. Quòd prohibitio, & sententia synodi se extendit ad personas priuatas, quarum non est determinare de fide. Non enim per illam sententiam aufertur sequenti synodo auctoritas, non aliam fidem continē tem, sed eandem magis exponentem. Hoc idem pertinet ad summum pontificem, qui habet concilia confirmare. Vnde sicut, postq̃ aliqua essent auctoritate vniuersalis ecclesiæ determinata, si quis dictæ determinationi pertinaciter repugnaret, hæreticus censeretur: ita si quis refragaretur iam determinatis per papam, cùm auctoritas ecclesiæ principaliter in illo resideat, pro hæretico esset habendus. Vide quæ ad hoc habentur. 24. q. pri. c. Quotiens. Vnde beatus Hiero. ait, Hæc est fides Papa beatissime, quam in catholica didicimus ecclesia, in qua si minus peritè, aut parum cautè forte aliquid positum est, emendari cupimus à te, qui Petri fidem, & sedem tenes. Vnde Sanctus Tho. quoli. 8. ar. vltimo inquit, Quòd si consideretur diuina prouidentia, quæ ecclesiam suam Spiritu sancto dirigit, vt non erret, necesse est, sicut habetur Ioannis. 14. ꝙ Spiritus sanctus doceat omnem veritatem de pertinentibus ad salutem. Iudicium enim ipsius errare non potest in his, quæ ad fidem pertinent: imò magis standum est sententiæ Papæ, ad quē pertinet determinare de fide, quam in iudicio proferret, quàm quorūlibet hominum in scripturis expertorum. Solus. n. papa congregare potest vniuersale concilium, vt dicit idem Sāctus in lib. de potentia Dei ar. 4. Et sicut posterior synodus potestatem habet interꝑtandi symbolum à priori cōditum, & ponendi aliqua ad eius explanationem: ita etiam Romanus pontifex hoc sua auctoritate potest, cuius sola auctoritate synodus potest, & à quo sententia synodi confirmatur, & ad ipsum à synodo appellatur. Quæ omnia patent ex gestis Calcedonen. Concilij, sic dicentis, Non est necesse, ꝙ ad huiusmodi expositionem faciendam vniuersale concilium congregetur. Et in tract. contra impugnantes religionem, inquit, Quòd sancti patres in concilio congregati nihil statuere potuissent, nisi auctoritate summi pontificis interueniente, sine qua concilium congregari non potest. Princeps etiam, & si solutus sit à lege quantum ad vim coactiuam, cùm nullus possit in ipsum iudicium condemnationis inferre, si contra legem agat (non enim habet homines, qui eius facta diiudicent) quantum tamen ad vim directiuam legis, subditur legi propria voluntate, secundum ꝙ habetur extra de cōstitu. c. Cùm omnes. Quod quisq; iuris in alium constituerit, ipse eo debet vti. Et Sapiēs dicit, patere legem, quam ipse tuleris. Dico plus, ꝙ licet Papa non possit dispensare

EE FF GG HH II LL

in ſtatutis,quæ ſancti patres decreuerunt eſſe de iure diuino, ſicut ſunt articuli, qui determinati ſunt per cõcilia,de quibus dũtaxat intelligitur illud Zoſimi Papæ, quod habetur in.c.Contra.25.q.pri. Contra ſtatuta patrum condere aliquid, vel mutare, auctoritas huius ſedis nõ poteſt. Secundũ tamen beatum Tho. in tract. contra impugnantes religionẽ,omnia,quæ ſunt de iure poſitiuo,relicta ſunt diſpoſitioni Papæ, vt ea, ſecundum opportunitatem temporum aut negotiorum,mutare poſſit,aut diſpenſare. Quando enim Papa facit aliud, quàm à ſanctis Patribus ſtatutum ſit, non facit contra ſtatuta, cùm ſeruetur intentio ſtatuentiũ. Et ſi non ſeruentur verba ſtatutorum, quæ non poſſunt in omnibus caſibus,& in omnibus temporibus obſeruari, ſeruatur tamen prædicta ſtatuentiũ intentio, quæ eſt vtilitas eccleſiæ. Nullo tamen modo,vt dictũ eſt, poteſt diſpenſare in his, quæ ſunt iuris diuini, vel naturalis,licet poſſit illa declarare, ſeu interpretari. Dicit iterum præfatus doctor in quoli. 4. art. 14. Quòd Papa habet poteſtatem in eccleſia, ita quòd quæcũque per eccleſiam inſtituta ſunt, vel per eccleſiæ prælatos, ſunt diſpenſabilia à Papa: & hæc dicuntur eſſe iuris humani, vel poſitiui. In præceptis verò moralibus, articulis fidei, & ſacramentis gratiæ non poteſt diſpenſare. Quòd aũt bigamus promoueri poſſit, non eſt cõtra p̃dicta: licet papa diſpenſare non debeat, niſi ex magna & euidenti cauſa: faceret enim tunc contra Apoſtolum. Pro quo ſciendum ſecundum Tho. vbi ſupra, ꝙ Apoſtolus in ſua doctrina poſuit q̃dam, vt promulgans ius diuinum, ſicut illud ad Gal. 5. Si circuncidimini,Chriſtus nihil vobis proderit: in quo genere papa diſpen ſare non poteſt. Quædam verò propria ſtatuit auctoritate, de q̃bus pri. cor. xi. Cætera, cùm venero, diſponam: &. c. 16. Vt collectę, quę fiunt in ſanctos,per vnã ſabbati fiant. Hoc modo ſtatuit bigamum non ordinandum, & in his papa diſpenſare poteſt. Vnde in.28. diſt.4. inquit,De his, quæ ſunt de inſtitutione Apoſtolorum,cũ eccleſia habeat nunc eandẽ poteſtatem ſtatuendi & diſcernendi,quã habuit tũc,põt per papam, qui primatum tenet in eccleſia, diſpenſari: ſimiliter & in pœna, quã canones Apoſtolorum,eorum auctoritate editi,ſtatuerunt presbytero fornicanti. Dico vltrà ſecundum eundem Sanctum.22.q.87.ar.4.Quòd papæ exigenti,clerici tenentur ſoluere decimas: quã veritatem hoc modo deducit, videlicet ꝙ in veteri lege primitiæ debebantur ſacerdotibus, decimæ aũt leuitis: & quia ſub ſacerdotibus leuitæ erant,dominus mandauit,vt ipſi,loco primitiarum ſoluerẽt ſacerdoti ſummo decimam decimæ. Vnde nunc eadem ratione tenentur clerici ſummo pontifici deci mam dare, ſi exigeret. Naturalis.n. ratio dictat,vt illi,qui habet curam vniuerſalem de communi multitudinis ſtatu prouideatur, vt poſſit exequi ea, q̃ pertinent ad cõmunem ſalutem. Et licet non omnes pontifices,ẽt rita ordinatione ſedẽtes in Apoſtolorum cathedra,habeant ſpiritũ, quo ſanctificati ſunt, & iuſti: omnes tamẽ,quãdiu ab eccleſia intus tolerantur, habent Spiritum ſanctum, per eorum miniſteria in eccleſia remittentem peccata. Omnia enim ſacramẽta (vt inquit Auguſtinus lib. 7. contra donatiſtas. c. vltimo,& in lib. de vnico baptiſmo contra Petilianum) cùm obſint indignè tractantibus, proſunt tamen ꝑ eos dignè ſumentibus. Papa ante coronationem, & conſecrationem vocat ſe epiſcopum electum, (maior enim dignitas in eccleſia eſt epiſcopalis, vt dicit glo. in prooemio ſexti) q̧ ſcribit ſe ſic. Pius electus epiſcopus &c. Pro papa.n.habetur,qui canonicè & legitimè à duabus partibus fuerit electus: de quo Alex. 3. in.c.licet de elect.& elec.poteſta. Statuimus, vt ſi forte inimico homine ſuperſeminante Zizania, inter Cardinales de ſubſtituendo ſum mo pont. non poterit eſſe plena concordia: & duabus partibus cõcordantibus, pars

tertia concordare noluerit, aut ſibi alium nominare præſumpſerit: abſq; vlla exceptione, ille ab vniuerſali eccleſia Romanus pont. habeatur, qui à duabus partibus electus fuerit & receptus. Gregorius etiam .x. in Concilio Lugdunenſi confirmat conſtitutionem præfatam, vt habetur in.c. Vbi periculum,de elect. in .6. Et licet ab hominum electione habeat, quòd ſit papa, poſtquam tamen electus eſt, non ab hominibus, ſed à Deo, habet plenam ſuper totam eccleſiam poteſtatem: & ideò non poteſt per quodcunq; crimen deponi, niſi conſtet ex eodem iure diuino eccleſiam propter tale crimen papam deponendum fore.

Romana eccleſia,quomodo Petri pontificatui addicta eſt. Cap. LVIII.

PRO quo ſciendum, quòd aliud eſt ſuccedere Petro,& aliud eſt hũc ſcilicet Romanum pont. ſuccedere illi. Cuius ratio eſt, quia quòd petrus habeat ſucceſſorem,inſtitutio eſt euangelica, qua Dominus in petro paſtorale totius mũdi inſtituit officium.Quòd autem petro ſuccedat hic, videlicet Romanus pont. non eſt ex inſtitutione euangelica,cùm euangelica voce non ſit Romana Eccleſia appropriata petro,ſed tota eccleſia commiſſa ſibi,dum fuit ei dictum, paſce oues meas. Si enim petrus perſeueraſſet vſq; in finem, vt incepit abſq; appropriatione alicuius particularis eccleſiæ, nec Romanus pont. nec aliquis Epiſcopus particularis eſſet petri ſucceſſor, ſed decedente petro fuiſſet vnus electus in epiſcopum eccleſiæ catholicæ,qui ſucceſſor fuiſſet petri. Si etiam cõtinuaſſet beatus petrus in Antiochena eccleſia, quam ſibi prius appropriauerat vſq; ad mortem, non Romanus,ſed Antiochenus epiſcopus ſucceſſor fuiſſet petri. Si etiam petrus diſceſſiſſet ex Roma,non tantum loco,ſed & ſede,ita quòd alibi ſedem elegiſſet,nõ ſucceſſiſſet Romanus pont. petro,ſicut nec modò ſuccedit petro Antiochenus. Euangelica enim inſtitutio,de his mutationibus non ſe intromittit, ſed ſubſequentibus factis diſponendum hoc relinquit: appropriatione enim firmata,Romana Eccleſia petri pontificatui addicta eſt. Inde ortum eſt,vt Romanus pont. petro ſuccedat, & firmatur tantum in morte petri: cùm hoc tamen Chriſti auctoritate robur firmitatis obtinuit,prout inquit diuus Ambroſius in oratione contra Auxentium de baſilicis tradendis. Inquit enim, quòd petro volenti ex vrbe Roma diſcedere,obuians Chriſtus iuſſit,vt Romæ mortem pateretur,eidem dicendo, venio Romam iterum crucifigi: vt non nuda mors petri Romæ,ſed mors iuſſa à Chriſto in vrbe Roma firmaret,romanam ſedem in petri ſucceſſione. Si igitur ad ortum,atq; initium ſucceſſionis romani pont. petro ſpectes, rationem ſuccedendi inuenies fuiſſe eccleſiæ romanæ appropriationẽ ad pontificatum petri,firmatã,& petri morte,& Chriſti mandato. Cùm igitur dicimus petrum,& romanum pont. eccleſiæ catholicæ non duos intelligimus pontificatus, cum non ſint duo niſi in potentia, hoc eſt potuiſſent eſſe duo: nec ſe habent vt duo vniti pontificatus,cùm ante petrum in Romana Eccleſia non eſſet pontificatus,ſed ipſemet petrus Romanam eccleſiam euexit in pontificatũ non alium,quàm ſuum,quem ſecum vehebat: ita quod pontificatum petri, quem à Chriſto habuit relatum ad eccleſiam catholicam,retulit ipſe petrus ad Eccleſiã Romanam,appropriando ſibi illam. Et ſic ambo ſunt idem,nõ modo vnitate perſonę, ſed idemptitate pontificatus: in cuius ſignum romano pont. datur tantum vnũ pallium. Romanus pont.petro ſuccedens auctoritatem habet Apoſtolicam ab euangelica Chriſti voce. D. paſce &c. Licet enim Apoſtolica ſedes, quòd romani ſit pontificis,

A B C D

tificis,ortum habuerit ex appropriatione Ecclesię Romanæ ad petrum,ex quo tamē sic firmata est ,eo ipso quo aliquis verus est Romanus pont. verus est pontifex totius ecclesiæ in beato petro institutus. Communis enim christianorum & olim,& nunc, & semper confessio fuit,est,& erit,Romani pont. sedem solam esse sedem Apostolicam: quod non est aliud,quàm fateri Romanum pont. petri successorem,esse rectorem catholicæ ecclesiæ. Nam in Apostolica sede clauditur Apostolica auctoritas,in Apostolica autem auctoritate facultatem regendi totam ecclesiam includi intelligunt exercitati in sacris literis. Confitendo igitur Apostolicæ auctoritatis sedem, confitemur sedem ordinatricem,& iudicem omnium. Sedes Hierosolymitana, in qua Iacobus sedit,quare non est ipsa sedes Apostolica,nisi quia in illa non est auctoritas Apostolica,& in Romana sic? Porrò in professione sedis apostolicæ clauditur eius diuinæ institutionis confessio. Nā quia secundum veritatem apostolicam, tam sedes,quàm auctoritas à solo Christo est,& esse potest, à quo solo possunt Apostoli fieri (neq; enim minus est apostolicam sedem, ac auctoritatem, quàm Apostolum instituere,sicut non minus est episcopalem auctoritatem, ac sedem facere sedem, q̃ episcopum) necesse est,vt qui Apostolicam confitentur sedem,à Iesu Christo immediatè esse illius auctoritatem confiteantur,diuinoq; iure perinde institutam illā esse profiteantur. Et hic habes, quòd doctores confitentes Romani pontificis sedē apostolicam,aut apostolatum,aut auctoritatem apostolicam, fateantur Romanum pōtificem esse totius ecclesiæ rectorem: & hæc sufficiant pro ordinis sacramento.

De Matrimonij Sacramento. Caput LVIIII.

Postquam determinauimus de ordinis Sacramento, quod ad spiritualē ecclesiæ multiplicationem ordinatur,consequenter hic agendum est de vltimo Sacramento,videlicet de Matrimonio, quod ordinatur ad corporalem fidelium multiplicationem. Matrimonium tamen contracturus debet animo considerare, quantum sit hoc sacramentum, nempe ꝙ Deo auctore copulatur, neq; aliter credere, quàm si videret Deum præsentem, vxorem sibi copulantem. Ministerium enim sacerdotis est,licet Deus sit, qui nexu indissolubili eos coniungit. Matt. 19. Et animo secum reuoluere,quanta sit signi maiestas, cùm similitudinem referat coniunctionis Christi sponsi cum sponsa ecclesia sua. Hoc affectu qui accesserit certè,gratiæ, quæ confertur in hoc sacramento,particeps erit: qui verò profano affectu,thesaurizat sibi iram Dei. Sed antequam de hoc sacramento disseramus, præsuppono matrimonium esse verum sacramentum: cùm hoc determinauerit ecclesia,vt habetur in .6. sessione Concilij Tridentini,sub his verbis. Si quis dixerit sacramentum matrimonij non fuisse à Domino Iesu Christo institutum & non esse verum sacramentum,anathema sit. Modò de sacramentis ecclesiæ non est aliter sentiendum,quàm sentit Romana ecclesia, extra de hæreticis.c.Ad abolēdam. Quo facto,pro huiusmodi sacramenti declaratione nonnullę conclusiones sūt necessariò præmittendæ. Prima,ad procreandum prolem debitè educandam, marem,& fœminam vinculo indissolubili sibi mutuò copulari & obligari, honestū est. Cuius ratio est, quia velle hominem procreare prolem in specie humana, est actus rectè circūstantionabilis,cùm non sit de se malus,sicut dare alienum. Modò non minus est secundum rectam rationem,vel inclinationem velle hominem saluare speciem suam, quàm alia species animalis suam,imò magis, quantò humana species ē perfectior

perfectior. Non autem hoc regulariter fieri potest,nisi per propagationem. Vnde posito,quòd homo esset immortalis,adhuc secundum rectam intentionem naturæ competeret sibi communicare perfectionem suam modo sibi possibili, hoc est propagando. Cùm etiam detur pręceptum gen.pri.&.9.de propagatione, non erit de illicito. Honestum est etiam agere ad angelicæ ruinæ reparationem,& restaurationem supernæ ciuitatis Hierusalem,secundum prædestinationem diuinam: sed electi non producuntur regulariter nisi per propagationem, ex consequenti actus iste non erit de se malus. Nec de se est sufficienter bonus moraliter, cùm nullus actus sic sit sufficienter moraliter bonus ex ratione agentis vel obiecti, nisi amare Deum. Quod non mòdò non est contra rectam rationem,sed necessariò est secundum illã: cùm obiectum sit finis vltimus secundum se volendus, & à quolibet ordinato ad finem. Sed procreare prolem, ex quo non est finis vltimus,sed aliquid ordinabile ad finem: per consequens poterit homo rectè & non rectè ordinare illud in finem. Ex prædictis elicio, quòd velle procreare est actus circũstantionabilis rectis circũstantiis. Prima igitur circũstãtia huius actus,ad hoc quod sit bonus moraliter,est circũstantia finis, videlicet velle procreare prolem religiosè educandam, ad ampliandũ cultum diuinum. Perfecta enim operatio humana ęst finis hominis,pri.Ethic.c.12. Ad finem verò debent alia ordinari: & sic ad hunc finem debet quilibet velle prolẽ. Et ratio est, quia quilibet debet sic diligere proximum ex charitate, sicut seipsum (idest ad idem) sed quilibet debet diligere se ad honestam conuersationem,& diuinum cultum:ex consequenti & proximum, pręcipuè prolem,cui specialiter tenetur. De hac circũstantia loquitur beatus Augustinus.9.super Gen. dicens.Bonum prolis non dicitur ipsa proles, sed spes & desiderium,quo proles quęritur,vt religiosè educetur, vel informetur. Secunda circunstantia est, ꝙ iste actus debet esse determinatarum personarum, maris scilicet & fœminæ: determinatarum dico ex parte causarum agentium: cùm vaga coniunctio esset contra bonum prolis,quod est finis hic intentus. Non.n.ex tali vaga coniunctione religiosè educaretur proles,cùm parẽtes non haberent determinatam notitiam suæ prolis,præcipuè pater: & ita nõ esset solicitus proli debitam impendere disciplinam: nec proles patri debitam reuerentiam, & filialem timorem, propter quem filius magis obsequitur patri, & magis ab eo disciplinam recipit, quàm ab alio. Esset etiam contra bonum familiæ,quod consistit in aliqua firma adhæsione principalium personarũ: propter quod dicit philosophus.8. Ethi.c.12. Quòd homo naturaliter est animal coniugale & domesticum:nec etiam personæ, si non essent determinatæ ad actum illum, diligentiam adhiberent circa necessaria sibi mutuò & proli.Similiter & cõtra bonum ciuitatis,quia amicitia ciuiũ vt plurimum prouenit ex determinata propinquitate in certo gradu: ibi autem nulla esset propinquitas noua & certa,q̃ esset causa amicitiæ. Propter.n.hoc Arist.politiam Socratis.3. polit. rectè reprehendit: cùm pro statu naturæ lapsæ multò melior sit illa, quam ipse ordinat de non habendo omnia communia. Pro omni igitur statu fuisset contra rectam rationem vaga coniunctio maris, & fœminæ. Hæc supradicta circunstantia satis probatur ex scriptura: dicitur enim Gen. 2. Erunt duo in carne vna: & prim. Cor.17.Vnusquisq; suam vxorem habeat propter vitandam fornicationẽ: & hoc satis patet per rationẽ naturalem, videlicet quòd honestum est personas sibi inuicem esse determinatas ad actum istũ. Tertia circũstantia,scilicet quòd personas istas sibi inuicem ad istum finem vinculo indissolubili obligari,honestũ est. Si enim determinatio ad commorandum, & mutuò seruiendum, valet ad debitam

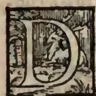
prolis

prolis educationem, & ad bonum familiæ,& ciuitatis,multò magis ad hoc valet ꝑpetua adhæsio determinatarum personarum ad inuicem:non autem perpetuò adhærerent propter multa occurrentia,nisi ad talem adhæsionem essent sibi inuicem vinculo indissolubili obligatæ. Et licet talis perpetua obligatio ad finem prædictum secundum Scotum.26. dist. 4. propriissimè non sit de lege naturæ, vt principium practicum per se notum, vel conclusio demonstratiuè descendens ex tali principio. Secundariò tamen est de eadem lege,& verum euidenter cōsonū talibus principiis &
H conclusionibus,licet non necessariò sequens. Secunda conclusio principalis est: marem & fœminam potestatem suorum corporum sibi mutuò tradere pro vsu perpetuo ad procreandam prolem,honestum est: expedit enim,quòd illa obligatio indissolubilis nascatur ex actu voluntatis personarum obligatarum. Et ratio est, quia ex quo obligatio debet esse indissolubilis,expedit,quòd modus, quo fit, sit conueniēs indissolubilitati eius. Si enim cogerentur à legislatore sibi inuicem cōiungi, minus placerent sibi mutuò:quia,sicut dicitur.20.q.3.c.Præsens. Quod quis non eligit,ꝑ-
I fectò non diligit,& quod non diligit,facilè contēnit. Dicta etiam conclusio honesta est ex contractu mutuæ donationis: dicitur enim contractus quasi simul tractus duarum voluntatum:& per consequens necessariò requirit actus voluntatum cōcordes in translatione mutua corporum.Nec hoc sufficit,sed oportet actus istos per aliqua certa signa mutuò exprimi:alioquin neutri constaret de voluntate alterius. Neuter enim transferret, nisi pro quanto concipit, alium velle similiter in ipsum facere. Si ergo expedit, illos obligari per proprias voluntates; & non sine signis expressis,cōsequenter expedit,ibi esse contractum,ex quo nascitur illa obligatio. Cōtractus ille
L non potest esse nisi mutuæ donationis, vel permutationis (quod idem est) potestatis corporum pro vsu perpetuo ad istum finem. Nam potestatem sui corporis, quæ sua est, nullus transfert in alium nisi per actum voluntatis suæ:quia per illum fit Dominus,& desinit esse dominus,& facit alium dominum: & per cōsequens illud,quod alius acquirit in corpore alterius, transfertur in ipsum per actum voluntatis liberæ transferentis: & hoc cùm signo extrinseco euidenti, in quo habetur ratio cōtractus prædicti. Cuius forma est,do,si des,vel do,vt des.Et licet homo ex creatione teneatur Deo in omnibus,quæ potest,Deus tamen non tantū exigit ab homine,vt necessarium sit Deum istam translationem corporum approbare, sed dimittit eum liber tati suæ: solummodo enim exigit,vt seruet decalogi præcepta. Potest enim quis se vendere in seruum,licet de hoc non inueniatur specialis in scriptura approbatio di-
M uina. Et ratio est,quia in quibus Deus non obligat sibi hominem vel bona sua,relinquit ea voluntati eius. Tertia est,ꝙ istam dationem mutuam à Deo institui, & approbari congruum est: quod sic patet,quia nulli obligarent se communi obligatione,& tam difficili,nisi ad hoc esset aliquid astringens,vel vt lex naturæ, vel vt lex positiua diuina, aut humana:lex enim naturæ euidentissima,vt dictum est,non obligat ad indissolubilitatem vinculi præfati, sed secundo modo dicta. Illud modò,quod sic est de lege naturæ,non est omnibus manifestum. Expedit ergo necessitatem illius ꝓcepti à lege positiua diuina determinari. Minus etiam obediunt homines legi naturæ, quàm Deo præcipienti: cùm minus timeant & reuereātur cōscientias proprias, quàm auctoritatem diuinam. Cùm igitur ista indissolubilitas debeat esse vniformis apud omnes,& leges humanæ sint variæ apud diuersos,non expedit hanc determinationem accipere à lege humana,sed diuina. Hoc autem factum est,vt patet gen. 2. & Matt. 19. Vbi Christus allegat præceptum,quod Deus protulit per os Adæ,vt

ꝓconis

pconis sui,dicens. Et adhærebit vxori suæ. Pro quo notandum,quòd aliud est præcipere contractum illum,& aliud est præcipere adhæsionem perpetuam, præmisso primo contractu: primum expedit mandare pro illo tempore,pro quo erat necessitas propagationis,sed non pro illo,in quo non erat talis necessitas: & hinc est,quòd Deus post lapsum bis dedit præceptum de contrahendo, Gen. pri. & .9.Sed præceptum secundum expedit dari pro semper,cùm quia indissolubilitas illa est consona, vt dictum est, legi naturæ, tum quia minus seruaretur, nisi super hoc esset diuinum preceptum. Quarta & vltima conclusio est, quòd isti contractui mutuæ translationis,vel donationis,aliquod sacramentum annecti congruum est, & factum: ex qua elicio nonnulla dicta. Primum,quòd contractui prædicto cõgruum est annecti collationem gratiæ,cum ex eo nascatur obligatio valdè difficilis, licet eius difficultas coniuncta sit honestati:ad honestum modò,& difficile, cõgruum est adiutricẽ gratiam conferri. Secundum,congruum est in aliquo signo sensibili ad hoc à Deo instituto regulariter conferri,cùm dictum sit supra de sacramẽtis in generali,ꝙ expediat talia signa instituta esse pro statu isto. Tertium dictum, expedit sacramentum propriè dictum coniungi contractui præfato,quia signum efficax gratiæ tunc collatæ. A quo modò,& vbi fuerit institutum,quæ forma,qualiter vna,quis minister,& qualiter vnus,& quis effectus sit sacramenti,per ordinem differendum est. O

De causa efficiente huius sacramenti, de eiusdem forma, vnitate, ministro & eius effectu. Caput. LX.

E primo dicendum, ꝙ Sacramentum Matrimonij institutum non fuit in statu innocentiæ, Gen.2. Cùm omnia sacramenta efficaciam habeãt à Christi passione exhibita, vel præuisa: modò si innocentiæ status perseuerasset, dicta passio nec exhibita fuisset,nec præuisa: nec etiam apparet,ꝙ sit Mosaicæ legis sacramentum,cùm in eadem nullibi legatur institutũ. Restat ergo, ꝙ contractui matrimoniali annexit Deus sacramẽtum propriè dictum pro lege euangelica, alioquin non esset sacramentum nouæ legis. Et sic oportet dicere sicut dictum est de singulis alijs sacramentis ecclesiasticis, ꝙ fuit institutum à Christo: vbi autem non inuenitur meo iudicio planius, quàm Matt. 19. Et licet ibi tantũ videatur approbare contractum institutum gen. 2. & per consequens illud non instituat: instituit tamen sacramentum: quod potest elici ex illo verbo,quod addidit, Quod Deus coniunxit, homo non separet: vt nõ intelligatur ibi coniunxisse pro instituisse precisè contractum matrimonij, sed coniunxisse ex tunc gratiosè per institutionem sacramenti concomitantis illum contractum coniungentem. Forma autẽ est aliquod signum sensibile institutum à Deo, ad significandum efficaciter gratiam tunc collatam. Scotus verò vbi supra, videtur declinare adhoc,ꝙ in quocunq; contractu matrimoniali in lege euangelica concomitatur sacramẽtum: quia illud signũ sensibile, quod requiritur ad contractum, est ex diuina institutione sacramentum. Ex quibus patet, qualiter sit vna forma, vnitate scilicet integritatis, & non vnitate indiuisibilitatis: cùm verba hinc inde expressiua consensus sint vnum signum integrum, & respectu contractus,& respectu gratiæ. Nec inconuenit plures particulares formas esse vnius tantùm sacramenti, sicut dictum est de Eucharistia. Minister ergo huius sacramenti potest esse indifferenter, quicunq; potest esse minister in contractu matrimonij. Sed dubium est, quomodo sit vnus minister, & põt dici (sicut dictũ est

Z de vna

de vna forma) quia vnus vnitate integritatis. Effectus aũt erũt duæ gratiæ in animabus cõtrahentiũ:& hoc nisi ponatur obex,scilicet peccati mortalis hinc inde. Nõ.n. sufficit ad gratiã cõsequendã,ꝙ contrahens nõ sit fictus respectu sacramẽti: sed oportet,quòd prius pœnituerit: cùm hoc sacramentum non conferat primam gratiam, sicut baptismus. Secundus effectus est vnio animarum contrahentium,& si aliqui in lege noua contrahant matrimonium sine certo signo sensibili,vt muti. Scotus videtur dicere,quòd recipiant gratiam,si nõ sit obex:quia Deus assistit illis propter difficultatem illius honesti contractus:non tamen tantam,quantam perciperent cũ sacramento, maximè si impossibilitas nõ excuset. Dico vltrà, vt adhuc prædicta melius intelligantur, quòd aliud est matrimonium,aliud contractus eiusdem, & aliud
D sacramentum matrimonij. Matrimonium est illa mutua obligatio, vel vinculum illud,quod post contractum remanet in animabus contrahentium. Cõtractus verò matrimonij est ille actus mutuus voluntatum,quo tradunt sibi mutuò potestatẽ corporum. Sacramentum verò est signum efficax gratiæ concomitans actum illũ. Primum est permanens in animabus coniugum,vt dominium nouum,& noua seruitus. Secundum est tantum in fieri,& est constans ex actibus interioribus & exterioribus duarum personarum: & hoc secundum se habet ad primum,sicut causa in fieri, quẽadmodũ baptizari vel ordinari ad characterẽ.Tertiũ aũt similiter est in fieri:& simul est & non est: cum sacramentũ ipsũ nõ cõtinuet cũ ipsa perpetua obligatione,sed tãdiu est, quandiu fit, vt cætera sacramenta,dempta sanctissima Eucharistia. Matri-
E monium autem non est ęquiuocum ad illa tria,sed tantum significat primũ,& in recto: pro aliis autem duobus accipitur tantũ in obliquo,specificans illa:vt pro secundo dicatur contractus matrimonij: pro tertio sacramentum matrimonij.Primũ ho-
F rum trium sic describitur. Quòd est vinculum indissolubile inter marem & fœminã ex mutua translatione potestatis corporum suorum in se inuicem facta ad procreãdam prolem religiosè educandam. Secundum verò sic: contractus matrimonij est maris & fœminę mutua translatio corporum suorum ꝑ vsu ꝑpetuo ad ꝓcreandam prolẽ debitè educandam. Tertium sic: sacramentum matrimonij est expressio certorum verborum maris & fœminæ ad se inuicem, signantium traditionem mutuę potestatis corporum ad prolem debitè procreandam,ex institutione diuina efficaciter significans & causans eo modo,quo sacramenta causant, gratiam conferendam mutuò contrahentibus ad coniunctionem mutuam gratiosam animorum. Sed si nõ sit certa,& pręcisa forma verborum huius sacramenti,dicatur sacramentũ istud esse exhibitio certorum signorum &c. vel aliquid generalius &c. Contractum siquidẽ
G matrimonij instituit Deus ante lapsum, cum dixit Gen. 2. Hoc nunc, os de ossibus meis &c. & Gen. 9. post lapsum,cum subdidit.Crescite,& multiplicamini. Et institutio fuit per modum pręcepti affirmatiui,obligans sumper,sed non ad semper, sed tempore necessitatis,& in principio.Eodem etiam modo obligaret nũc, si paucitas hominũ ex aliqua causa in fidelibus accideret,vt ex bello,peste, & similibus. Ex quibus patet,qualiter iste cõtractus est à Deo per legem positiuam diuinam institutus. Matrimonium verò ipsum,idest obligationem indissolubilem instituit Deus ex lege sua positiua Gen. 2. ibi. Adhærebit vxori suæ: adhærebit,inquit, idest non momentaneè accipiet: & hoc secundum præceptum habet vim negatiui,quia obligat semper,& ad semper,nisi per legislatorem fiat specialis dispensatio. Sacramentum verò
H matrimonij instituit saluator,vt dictum est,& probabiliter, Matt. 19. Ex institutione ergo diuina potest dici, ꝙ propter laudabilitatem actus ista tria sunt data in offi-

cium

cium ad finem illum, qui est procreare prolem debitè educandam. Ex infirmitate verò post lapsum, & pronitate ad istum actum, indulsit, & hoc ad vitandum maius malum: & ista indulgentia posita, contractum ordinatum ad actum istum instituit, & si non lege naturæ impressa, saltem lege positiua: & hoc tam quantum ad contractum matrimonij, quàm quantum ad obligationem. In nouo testamento saltem, & si non in veteri, certificati sumus de hoc propter alium finem, scilicet propter vitandam fornicationem, pri. cor. 7. vbi Paulus ait. Hoc autem secundum indulgentiam dico, propter fornicationem vnusquisq; suã vxorẽ habeat: & vt inquit Scotus vbi supra. Verisimile est, quòd ista indulgentia non fuerit primò in lege noua indulta, sed à principio humani lapsus. Sanctus Bonauentura in .26. dist. 4. ar. pri. q. pri. inquit. Quòd vsus aliorum sacramentorum est tantum in remedium: huius verò in remediũ, & in officium: ꝓpterea matrimonij vsus non tantum conuenit infirmis, sed & sanis. Ideò duplex fuit eius institutio: vna ante lapsum in officium: alia post in remedium. Est autem vsus matrimonij in remedium contra ignorãtiam, dum erudit inquantum signum. Et in remedium contra concupiscentiam, dum illam refrẹnat, vt medicamentum: sic & eius officium fuit quantum ad duas operationes potentiarum, & quantum ad actum cognitiuè, vt homo videret exterius coniunctionem in creatura, quam intelligebat interius: non inquam vt erudiretur, sed vt videndo materialiter, quod sciebat, oblectaretur. Similiter quantum ad actum generatiuè fuit in officium: vt quia per se homo non potuit spem conseruare, adiuncta socia in actũ illum conseruationis prodire posset. Et circa literam inquit, quòd distingũt iurisperiti matrimonium: quia quoddam est initiatum, quoddam ratum, quoddã consummatum. Matrimonium initiatur desponsatione de futuro, ratificatur in consensu de præsenti, & consummatur in copula carnali. Sanctus verò Tho. 27. dist. 4. q. 2. dicit, ꝙ in matrimonio est tria considerare. Primò essentiam ipsius, quæ est coniunctio: & secundum hoc nominatur coniugiũ. Secundò causam eius, quæ est desponsatio: & secundum hoc vocantur nuptiæ à nubere, quia in ipsa solennitate desponsationis, qua matrimonium perficitur, capita nubentium velantur. Tertiò effectum, qui est proles: & sic dicitur matrimonium, vt Augustinus inquit contra Faustum, ob hoc, ꝙ mulier non debet ad aliud nubere, nisi vt sit mater. Definitur à Magistro sen. eadẽ dist. quòd Matrimonium est viri mulierisq; coniunctio maritalis inter legitimas ꝑsonas (hoc est coniungi non prohibitas per ius diuinum, aut humanum) indiuiduã vitæ consuetudinem retinens (ad prolem scilicet generandam, educandam, & promouendam, & ad sibi inuicem mutuò obsequendum, & opera ordinata cõmunicandum.) Vbi dicit sanctus Bonauentura circa literam, quòd hic definitur matrimoniũ secundum statum perfectum, siue consummatum. Ista enim definitio, Matrimoniũ est maris & fœminæ coniunctio maritalis, sufficiens est quãtum ad esse definiti. Sed quoniam maritalis coniunctio, duo importat in se, videlicet legitimitatem personarum, & indiuisionem: ideò ad maiorem eruditionem superadditur inter legitimas personas, quæ non est de esse definitionis, sed explicatio primi mẽbri. Et secundum eundem potest etiam dici, quòd notatur ibi quadruplex genus causarũ, videlicet formalis in hoc, ꝙ dicitur coniunctio maritalis: efficiens, ibi viri & mulieris, quæ inquantum consentiunt, se habent in ratione causæ efficientis: materialis, ibi inter legitimas personas: finalis verò in eo quod sequitur, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens.

I

L

M

N

Hoc Matrimonij Sacramentum tria habet bona. Caput. LXI.

A PRimum Matrimonij bonum, beatus Augustinus lib. 9. de Gene. c. 7. & de bono coniugali. c. 24. dicit esse fidem: in qua attenditur, ne propter vinculum coniugale cum altera adulteretur: dicit enim beatus Paulus primę Cor. 7. Mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir, & è cõtra. Secundum, prolem: vt amãter suscipiatur, nutriatur, religiosè educetur: huius enim potissimum gratia contrahi debet matrimoniũ. Ita enim dicit Apostolus pri. Cor. 7. Volo iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse. Tertium, Sacramentum: in quo attenditur, vt coniugium non separetur, & dimissus, aut dimissa
B alteri non coniungatur. Vnde Matt. 5. dicitur. Omnis qui dimiserit vxorẽ excepta fornicationis causa, facit eã mœchari; & qui dimissam duxerit, adulterat: & Paulus vbi supra, His, inquit, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, nõ ego, sed dominus, vxorem à viro non discedere, quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Quę & Christi, & Apostoli verba non alio sensu acceperunt Ambrosius in primam cor. 7. Hieronymus ad quæstiones Amãdi presbyteri, Augustinus de bono cõiug. c. 7. & ante eos Origenes in Mat. Homil. 7. Similiter & Chrysostomus Homil. 7. in. 5. caput, Matt. atq; Theophilactus, & alii Doctores, quàm quòd per ea significari existimarent, tanti sacramenti rem esse fœdus illud initum nuptiale, vt nec ipsa separatione irritum fiat: quandoquidem viuente viro, à quo relicta est, mœchatur, si alteri nupserit. Neq; dispar est causa viri, quem non oportet esse meliorem cõ-
C ditione, quàm sit mulier. Pro clariori tamẽ notitia dictorum trium huius sacramẽti bonorum, dicendum secundum Scotum. 31. dist. 4. ꝙ cùm secundum Phũm. 5. Meta. c. de perfecto. Bonum & perfectum idem sit, duplex est perfectio rei, videlicet intrinseca, vt forma: & extrinseca, vt finis. Finis modò alicuius potest esse propinquus, & remotus, quorum remotior regulariter est potior, cùm ad illum ordinetur
D propinquior. Sumendo igitur matrimoniũ pro illo vinculo derelicto ex primo cõtractu, forma eius est indissolubilitas, & ista importat tertium matrimonij bonũ, videlicet sacramentum, pro eo, quòd signat indissolubilitatem coniunctionis Christi & Ecclesiæ, quod est bonum intrinsecum matrimonij, & eius prima perfectio, ac formalis, quæ ordinatur ad copulam carnalem mutuò reddendam, si petatur: quę redditio iusta est, ex ista obligatione mutua præcedente, & per cõsequens huius matrimonij fides, idest fidelitas, siue iustitia ad actum, ad quem coniuges mutuò obligã-
E tur, est eius bonum extrinsecum, & finis propinquus. Postremò quia actus iste ordinatur ad procreandum prolem religiosè educandam, si sequatur: & sic dicta educatio, si sequatur, est bonum extrinsecũ matrimonij, & finis principalis. Ex quibus euidenter patet, quomodo sacramentum, vt hic sumitur, est primum bonum matrimonij intrinsecum, & forma eius. Fides verò idest fidelitas in iustè reddendo actum debitum est bonum eius, vt finis propinquus, & minus principalis: bonum autem prolis, est bonum extrinsecum, & finis vltimus, ac principalis. Et si quis diceret, quòd in matrimonio rato & non consũmato non videtur esse hoc tertium bonum matrimo-
F nij, videlicet sacramentum, cùm illud sit dissolubile per religionis ingressum, vt habetur extra de regularibus. c. ad Apostolicam: similiter nec bonum prolis, vbi est impossibilitas ad suscipiendam eam: nec bonum fidei, vbi est adulterium: Respondet Sco. vbi supra, quòd sacramentum, vt est tertium matrimonij bonum, nõ accipitur pro Sacramento legis nouæ, cùm illud, sicut & cætera sacramenta, sint sensibi-

lia:

lia: hæc autem indissolubilitas est quid spirituale in mentibus contrahentiũ. Sacramentum etiam matrimonij statim transit, cùm consistat in fieri: indissolubilitas verò manet,& est in esse quieto. Sacramentum etiam propriè dictum est dispositio ad gratiam in dignè suscipientibus: non sic hæc indissolubilitas. Hoc igitur sacramentum,vt est tertium matrimonij bonum, est intrinsecum bonum omnis matrimonij nouæ legis: ita quòd impossibile est esse matrimonium formaliter sine illo, quod est forma eius. Sed alia duo bona non sunt intrinseca matrimonio, nec necessaria formaliter,sed tantum in obligatione & virtualiter. Bonum quidem fidei seruandæ in reddendo actu coniugi, quod suum est,& non dando alteri alienũ,est obligatio semper,& ad semper: ideò non seruans fidem peccat mortaliter. Bonum autem prolis, G est ibi in obligatione sub conditione,si eueniat,vt suscipiatur gratanter, & religiosè educetur: & ideò est ibi sub obligatione pro semper,& ad semper nõ impedire illud bonum studiosè. Ad dubia igitur respondet,& ad primũ,quòd indissolubilitas manet usq; ad mortem.Et Dominus Alexander Alensis vna cũ Ricardo.27. dist.4. exponit illud beati Pauli primæ Cor. 7. Mortuo viro, soluta est mulier à lege matrimonij, dicens. Illud esse verum non modò de morte corporali, sed & ciuili: non enim ille actus conuenit nisi viuenti vita ciuili: profitens verò religionem moritur H ciuiliter. Non obstante tamen sententia dictorum,dicit Scotus, quòd in matrimonio rato,& si contrahens intendat non consentire in copulam carnalem, sed statim ingredi religionem ante consummationem,non est accõmodatio, sed permutatio potestatis pro vsu perpetuo: alioquin non esset verum matrimonium nouæ legis, ex qua permutatione oritur vinculum indissolubile:nisi per mortem naturalẽ alterius coniugum,vel per relaxationẽ illius,qui statuit,hoc esset dissolubile. Christus autẽ, qui hanc indissolubilitatem induxit Matt. 19. reprobans pro lege sua repudiũ Mosaicum,hanc relaxauit indissolubilitatem,altero coniugum ingrediente religionẽ. Ecclesia enim nunquam attentasset post matrimonia rata,non consummata, licentiare alterum ad religionẽ,reliquo remanẽte in seculo,nisi Christus hoc instituisset: I quod potest haberi ex facto eiusdem vocantis Ioannem Apostolum,& euangelistã, ad Apostolatum à nuptiis, Ioannis.2. Cuius exemplum imitati sunt multi sancti patres. Nec tamen illa nubens alij, erit simul vxor duorum, sed tantum secundi: quia vinculũ ipsius ad primũ dissolutũ est ꝑ relaxationẽ Xp̃i, quæ fuit rationabilis: q̃a rationabile est obligationẽ ad minus bonum cõmutari in obligationem ad maius bonum ab eo,qui habet talem auctoritatem. Professio autem in religione, cùm sit q̃d sp̃uale,est obligatio ad maius bonum. Castitas enim religionis diuisa contra cõiugalem secundum Hieronymum cõtra Iouinianum habet fructum centenariũ, cõiugalis verò tricenarium. Nec ista indissolubilitas conuenit matrimonio euangelico ratione sacramenti, cùm in lege naturæ fuisset indissolubile: & tamen tunc non L fuisset propriè sacramentum annexum contractui matrimonij. Erit ergo ista indissolubilitas à Domino superiori, determinante contractum debere fieri pro semper, & obligationem debere sequi pro semper,nisi ipsemet in aliquo casu dispensaret. Ex M quo sequitur,quòd contrahentes sub aliqua conditione repugnante alicui istorum trium bonorum nihil faciunt: Vt puta contra indissolubilitatem,accipio te in meã, donec occurrat magis placens. Contra fidem, accipio te in meam,ita vt nõ tenear tibi seruare fidem:nec affirmatiuè ad reddendum,nisi quando voluero: nec negatiuè, quin possim pro libito meo alteri coniungi. Contra bonum prolis, accipio te in meam, si procuraueris venena sterilitatis,vel consentias mecum in eisdem. Ratio

autem,quare dicti contractus non sint matrimoniales,est,quia repugnant dicto cõtractui. Imò nullus ibidem contractus est, quia iste non potest dare se contra præceptum superioris. Præcepit enim Dominus translationem corporum fieri sub oppositis conditionibus. Quicunq; igitur attentauerit oppositum, non solùm mortaliter peccat,sed nihil facit.

Inter Beatam Virginem Mariam, & Ioseph, non obstante voto castitatis vtriusq;,fuit verum Matrimonium. Cap. LXII.

A PRO huius veritatis notitia pono aliquas conclusiones. Quarum prima est, ꝙ scripturæ, & ecclesiæ auctoritate constat, beatissimam virginem Mariam fuisse Ioseph iusti veram sponsam, coniugem,& vxorem: quod patet Luc.2. vbi dicitur,vt profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore pregnante: & Matt.pri.vbi habetur,Noli timere accipere Mariam coniugem tuã: idem habet. 27.q.2.ferè per totum: & sic tenet ecclesia. Secunda,verum & sanctitate perfectissimum inter beatam Mariam & Ioseph fuit coniugium, tametsi ab omni carnali concupiscentia euaserit liberrimum. Et ratio est, vt habetur vbi supra, quia fuit ibi verus consensus de pñti, qui facit verè coniuges: fuit fides, quia nullum adulterium: prolem cognoscimus Dominum Iesum Christum: & sacramentũ,quia nullũ diuortiũ: solus nuptialis cõcubitus ibi nõ fuit, cùm fuerit despõsata mater immaculata, mater intacta,mater incorrupta Ioseph iusto: sed nõ in cõcupiscentia iuncta secũdũ Origenẽ. Vnde rectè poterat dicere id Saræ filiæ Zaguelis vxoris Tobiæ iunioris, Tu scis Domine,quia nunq̃ concupiui virum,& mundam seruaui animã meã
B ab omni concupiscentia. Causæ autem congruitatis,quare fuerit desponsata Ioseph; etiam ꝙ non erat ab eo maritali affectu cognoscenda, sunt multæ,à Doctoribus in 30. dist. quar. positæ. Duæ tñ præcipuè fuerunt. Vna propter ministerium, solatiũ, & obsequium præstandum virgini & puero à Ioseph euntibus in Aegyptum, & illic manentibus vsq; ad perfectæ ætatis crementum. Alia ad conseruandam Mariæ famã apud perfidos iudæos,& ad incarnationis mysteriũ celandum dæmoni. Nec ibi fuit mendacium, cùm fuerit verè matrimonio copulata, licet nunq̃ copula fuerit subsecuta: statim enim refutassent Christum iudæi, si non fuisset de coniugio natus,& matrem secundum legem lapidassent. Quòd autẽ Ioseph fuerit perpetuò virgo pro-
C bant Paludanus, & Dñs Cardinalis Cameracensis in de laudibus Ioseph,ac Cancellarius Parisien. post eum in sermone de natiuitate Mariæ, allegans Hieronymum contra Heluidium, & Hugonem de coniugio beatæ Mariæ. Si enim matri suæ iam prouectæ ætatis dare voluit custodem virginem in cruce, Ioannis. 19. quantò magis p̃sumendum est, ꝙ & in adolescentiori ætate constitutæ virginem dederit ministrũ & sponsum? Et beatus Augustinus in lib. de Virginitate.c.4.Beata virgo vouit ante annuntiationem:nec vouentes,aut proponentes virginitatem seruare, fecerunt cõ-
D tra generale p̃ceptum crescendi & multiplicandi.Et ratio est,quia & si in lege veteri Gen.2.& 9. fuerit generalis præcepti matrimonio copulari,necesse est tamẽ aliquas sanctas personas ab hac lege fuisse diuina dispensatione exemptas, vel de salubriori diuina inspiratione edoctas. Non enim præsumendum est Hieremiam, vel Ioannẽ Baptistam, qui extra coniugium virgines remanserunt, contrauenisse legi, cùm fuerint in vtero sanctificati: & tamen scriptura nullibi videt eos excipere.Beatus quoq; Hieronymus contra Iouinianum,& beatus Ambrosius de Virginitate lib.pri.ostendunt

dunt Eliam fuisse virginem, & ꝙ ipse primò omnium à coniugio abstinuit. Sic non obstante tali generali præcepto necesse fuit beatam virginem habuisse singularē Spiritus sancti illustrationem de desponsatione cum Ioseph, saluis pudicitia, & honore parentis. Non enim pro ea, vt dixit rex Assuerus reginæ Esther, hæc lex constituta erat: nec fuisset dicta beata virgo (si non concepisset ex Spiritu sancto) maledicta ꝓpter sterilitatem. Quia & si in lege veteri fœcunditas pro benedictione, & sterilitas pro maledictione habita fuit, illa tamen maledictio non fuit culpæ, sed pœnæ, & vt inquit diuus Bonauentura dist. 33. quar. in dubijs literalibus, cuiusdam infamiæ humanæ. Hinc illa maledictio, vt habetur de Anna pri. Reg. pri. potius quędam hominum exprobratio, quàm diuina maledictio, dici potuerat. Pro hoc facit dictū Elisabeth concepto Ioanne, Lucæ pri. Sic fecit mihi dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobriū meum inter homines. Ad hoc ēt inquit beatus Bernar. homil. 3. super Missus est. Dura necessitas, & graue iugum super filios Euæ: si pariunt, cruciantur: si non pariunt, maledicuntur: & sequitur in persona virginis. Hinc & si video maledictum, non tamen peccatum: illinc verò, & peccatum, & cruciatum. Nec fuit peccatum se spōte subdere huiusmodi opprobrio propter Deum, & amore melioris boni, sed magnæ perfectionis. Alioquin quomodo euasissent peccatum Elias, Eliseus, & cæteri filij prophetarum, qui sua reliquerunt pro Deo. 4. Reg. 2. vbi inquit Lyranus, quòd filij, & discipuli prophetarum vixerunt simul vacantes orationi, & contemplationi in Bethel & Iericho &c. cùm tamen tunc temporis paupertas ꝓ maledictione, & diuitiarum abundātia pro benedictione erat? Vnde Hugo de Sancto Victore distinguit tria tempora, vt habetur in supplemento quar. Bielis dist. 30. q. 2. Nam cùm primò factus est mundus, benedicta est fœcunditas, gen. pri. pro hominū multiplicatione: dehinc cùm ab vna tantùm gente cognitus est Deus, per legem maledicta est sterilitas, vt multiplicarentur fideles: vnde in p̄s. 75. dicitur, Notus in iudæa Deus, in Israel magnum nomen eius. Postremò cùm iam ab omni gēte coleretur Deus, & multiplicati essent fideles, benedicta est virginitas. Quare tenēt doctores probabiliter beatissimam virginem, virginitatis proposito & voto, tā mēte, quàm ore fuisse Deo deuotam. Vnde August. lib. de virginitate. c. xi. Virginitas laudatur, non quia talis, sed quia Deo dedicata. Et ratio est secundum Anselmū in libro de similitudinibus, quia opus bonum factum ex voto plus placet, quàm cùm fit sine voto: quod enim ex voto procedit, ratione voti est opus religionis. Vnde August. vbi supra. c. 4. Angelo annuntianti Maria respondit. Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? quod profectò non dixisset, nisi prius se virginem Deo deuouisset. Hinc cōi consensu & Maria, & Ioseph continentiam secundum Hieronymum contra Heluidium Deo vouerunt. Sanctus Bonauentura in 30. quar. inquit, ꝙ decuit virginem Mariam vouere virginitatem propter tria. Primū, vt esset Christo decentissimum habitaculum: quia enim sapientia diuina candor est lucis æternę, & speculum sine macula, nihil inquinatum incurrit: decebat enim, vt ex matre incorrupta & re, & voluntate firma, conciperetur: perfecta autem incorruptio voluntatis consistit in voto virginitatis. Secundū, vt esset mulieribus totius virginitatis exēplum: sicut enim Deus pater, Christum, viris ꝓposuit in exemplum, sic beatam Mariā in exemplum præposuit mulieribus: & quoniam hoc maximè imitandum, & laudādum scilicet votum virginitatis, ideò in illa esse debuit. Tertium, quia in ea debet esse omnis nobilitatis & sanctitatis priuilegium: absit enim, quòd aliqua alia virgo beatam Mariam excellat: quia altissimus, qui fundauit eam, omnis dignitatis priui-
legio

-legio ipsam adornauit: vt sicut eam præ cęteris adamauit, sic ipsa omnibus esset sanctior,& amabilior vniuersis. Vltima conclusio est, ꝙ licet Maria & Ioseph perpetuā Deo deuouissent virginitatem, eorundem tamen voto non repugnabat vera matrimonialis coniunctio, seu desponsatio:nec læsit vllatenus,vel obfuscauit cuiusuis mētalem puritatē: quia licet in matrimonio sit mutua datio potestatis corporis ad carnalem copulam,non tamen nisi sub conditione implicita secundum Ricar. scilicet,si petatur. Conditio enim talis non præiudicat voto,nisi ponatur in effectu. Vbi verò est certitudo per diuinam reuelationem,ꝙ conditio nunq̃ ponetur in effectu, cōstat, ꝙ ibi nullo modo præiudicat castitatis voto: vt fuit in proposito,cùm Angelus dixerit. Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Ex quo multò magis concludit, ꝙ & ipsa audiuit,vel ab Angelo,vel per diuinam inspirationem, Noli timere accipere Ioseph virum iustum coniugem tuum:nam Spiritus sanctus,qui in te descendet,& tibi obumbrabit, dabit tibi ipsum tuæ virginitatis perpetuò custodem,& ministrum
M fidelissimum, qui & ipse tecum pari voto perpetuò continebit. Scotus.30.dist.quar. ponit nonnulla exempla ad hoc propositū, vide ea ibi. Et licet dicat beatus August. ꝙ non est perfectum matrimonium sine cōmistione sexuum,intelligit quoad significationem. Ratum enim & non consummatum non significat vnionem Christi cum ecclesia, sed cōsummatum duntaxat. Nec obstat,quod dicitur Matt. pri. Anteq̃ cōuenirent &c. Similiter,quòd non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum. Quia, antequam, non semper dicit ordinem ad id, quod futurum est, sed quandoq; refertur ad id, quod secundum communem naturæ cursum potuisset euenisse, licet oppositum euenerit:vt Ioannes mortuus est antequam esset quinquagenarius,quāuis nunquam attigerit illū:sic dicimus antequā pœnituerit,morte præ-
N uentus est. De donec, dicendum,quòd sumitur pro semper,& pro tempore indeterminato, siue vt dicit perpetuitatem eo modo,quo sumitur in p̄s.109. Sede à dextris meis, donec ponam. Et pri. cor.xv. Oportet illum regnare, donec ponat inimicos scabellum &c. Nec est sensus, quòd tunc desinet regnare,cùm subiicientur inimici, sed quòd perpetuò regnabit. Ita dico in hoc loco secundum Chryso. super Matt. homil.5. Non vt suspiceris, quia vel postea quandoq; cognouerit: sed vt discas, ꝙ etiam ante partum intacta permanserit.Qui verò in euangelio dicuntur fratres do-
O mini,erant filij sororū beatissimæ Mariæ. Nec refragatur huic sancto cōnubio,quod dicitur numerorū vltimo. Quòd debebant mulieres nubere viris de sua tribu, de qua non erat Ioseph,sed de tribu Iuda,vt habetur Luc. 2. eò quòd esset de tribu, & de domo Dauid.Maria verò cū esset cognata Elisabeth,Luc. pri.erat de tribu Leui. Dicit tamē Scotus,vbi supra duo:primū,ꝙ illa lex data fuit propter filias Salphaad: & hoc, ne transferret possessio de tribu in tribum: & quòd non obligauit nisi mulieres illas,ad quas deuoluebatur hæreditas paterna. Beata Maria nō fuit sic hæres, ideò licuit sibi nubere alteri alterius tribus. Secundum, ꝙ Maria fuit de vtraq; tribu, de tribu Iuda ex parte Patris,de tribu Leui ex parte Matris: siquidem Ioachim descendit ex Nathan filio Dauid,sicut patet ex Damasceno lib.4. c.6. Vbi ponit ge-
P nealogiam Sanctæ Dei genitricis. Illa autem Anna præsumitur fuisse de tribu Leui, quæ videlicet fuit mater Mariæ, per quam fuit Elisabeth cognata sibi. Ioseph etiam fuit Christi pater curatione,& reputatione,cùm fuerit eius curator & nutricius, ꝓpter causas superius dictas. Origenes super pri. Matt. & post eum Bernardus sup̄ illud, voluit occultè dimittere illam. Dicunt, quòd nunquam voluit eam dimittere quoad separationem vinculi coniugalis,sed ex consimili causa: sicut Petrus Dominum

minum à se repulit, dicens, Exi à me Domine, quia homo peccator sum, Luc. 5. & Centurio Dominum repulit à domo, dicens, Domine nō sum dignus. Expauit itaq; Petrus potentiæ magnitudinem. Expauit Centurio pręsentiæ maiestatem. Exhorruit nimirum Ioseph sicut homo tanti miraculi nouitatem, tanti mysterij profunditatem. Ioseph igitur eam dimittere voluit, vt iustus, vt misericors, vt quietus: quoniam virtutem mysterij, & sacramētum in eadem cognoscebat, cui approximare se indignum reputabat. Ait ergo, maior est eius dignitas, superexcellit eius sanctitas, nec meæ congruit dignitati. Voluit ergo eam occultè dimittere, quia noluit eam diffamare. Beatus tamen Augustinus in sermone de verbis Euāgelij dicit, quòd Ioseph antequam esset ab angelo præmonitus, eā habuit de adulterio suspectā. Q

De Sponsalibus. Caput. LXIII.

SAnctus Bonauentura. 28. 4. q. pri. inquit. Quòd consensus nō facit matrimonium, nisi exprimatur per verba de præsenti, aut per signa verbis æquipollentia. Si enim exprimeretur per verba de futuro, in veritate non esset consensus tunc, sed promissio de consentiendo. Vnde si dicat quis, Ego consentiam in te, tunc non consentit, sed se consensurum promittit. Et quia ibi verè non est consensus, ideò non est matrimonij contractio, sed promissio: & ex consequenti non obligatio. Quare sponsalia dici debent, quæ firmata dicuntur, quando simplici promissioni additur iuramentum: secundum enim iura cogendus est vir, vt mulierem accipiat in vxorē, nisi casus interueniat, qui soluat spōsalia. Si verò post sponsalia interueniat copula carnalis, iura præsumunt, quòd ipse consenserit: & hoc per factum exterius. Præsumunt enim, quòd tanquam vxorem cognoscat, ne reportet commodum de malitia. Vnde in veritate si non consentit, sed solùm tanquam meretricem cognoscat, matrimonium non est. Quia tamē coitus ille cum præcedenti sponsione signū est probabile cōsensus matrimonialis, ideò secundum iudicium ecclesiæ matrimonium est. Pro quo notandū, quòd sicut se habet promissio rei alicuius, & promissi satisfactio, seu solutio: sic se habent spōsalia de futuro, & matrimonium de præsenti. & sicut promissio parit obligationem de lege naturæ seruandā, solutio verò liberat ab illa sponsione: sic sponsalia inducunt obligationem de velle matrimonium contrahere cum aliquo, quo contracto satisfactū est desponsationi de futuro. Promissio tamen licet sit seruanda, nōn tamen est datio potestatis corporis: & ideò non inducit de facto matrimonium. Et si quis illi promissum det alteri, verè datum est de facto, & tenet datio, nec potest dehinc (cū dominium transtulit in illum) datum ab eo repetere, vt det priori, cui spopondit: peccauit tamen transgrediendo promissum. Est igitur promissiò dissolubilis de facto ꝑ dationem sequentem, licet de iure solui non debeat, sed executioni demandari. Ex quibus infero, quòd sponsalia de futuro etiam iuramento firmata non inducunt vinculum indissolubile de facto, sed de iure: potest enim sponsus corpus suum de facto dare alteri, licet peccet promissum non seruando. Dico vltrà, quòd contrahens matrimonium legitimè cum secunda verbo de præsenti, post sponsalia etiam iurata de futuro cum prima, verè dat corporis sui potestatem secundæ, nec potest cum prima coniugale debitum exercere. c. pri. de sponsa duorum. Similiter nec tenetur reuerti ad primam mortua secunda: cùm actio semel extincta non reuiuiscat: licet, si contraxit post votum emissum, debet mortua vxore voto satisfacere. Si etiā spōsus &

(Margin letters: A, B, C, D, E)

ſus & ſponſa verbo de futuro ſeſe carnaliter cognoſcunt non fornicario,ſed marita-li affectu, verum fit ibi matrimonium,& indiſſolubile,non propter copulã,ſed conſenſum nouum in foro Dei,& Eccleſiæ. Hic enim eſt conſenſus nouus interior tacitus, vel expreſſus, ſigno ſufficienti declaratus. Imò ſecundum beatum Tho. nihil talem conſenſum ita expreſſè indicat,ſicut copula carnalis,niſi è regione appareant ſigna fraudis, vel doli. Et dicitur affectus maritalis, quando per illum actum, velut per ſignum expreſſiuum conſenſus mutui & de præſenti,volunt & matrimoniũ contrahere,& conſummare. Ad hæc addo,quòd virginis raptor, deflorator, oppreſſor, vel ſeductor, vbi nulla præceſſerunt ſponſalia,tenetur raptam,defloratam,vel ſimulatoriè ſeductam gratis ducere, ſi id aliàs fieri poſſit legitimè: vel dotare, non Moſaica, ſed Apoſtolica conſtitutione,vt habetur de adulte. & ſtupro .c. pri. & .2. Et hoc eſt verum,ſi pater virginis ad id cõſenſerit: & ſimiliter ſi vtriuſq; ſcilicet maris, & fœminę conſenſus acceſſerit,vt habet glo. ibidem. Et dicitur Apoſtolica conſtitutione,quia iudicialia legis veteris hodie non obligant,niſi per nouam eccleſię cõſtitutionem firmentur. Clandeſtinus matrimonij,aut ſponſalium contractus,à perſonis ad contrahendum idoneis celebratus, tãetſi ſit iure prohibitus:vt habetur de Clandeſt. deſpoñ. c. vltimo:vbi dicitur, Clandeſtina matrimonia penitus inhibemus, prohibentes, ne quiſpiam ſacerdos talibus intereſſe præſumat: tenet tamen, vt habetur ibidem cap. 2. Dicuntur Clandeſtini contractus illi, qui non contrahuntur ſecundum conſuetudinem patriæ illius, nec coram amicis, parentibus, vicinis,aut teſtibus ſufficientibus,qui poſſint de re ipſa teſtimonium perhibere. Ricar. tamen in .4. ponit tres modos contrahendi huiuſmodi contractus: videlicet quando ſine teſtibus, aut quando non ſeruantur ſolennitates debitæ,aut quãdo fiunt ſine denuntiatione præuia. Et licet dicatur .30. q. 5. c. Aliter, ꝙ non ſunt coniugia,ſed adulteria,vel cõtubernia,ſtupra,aut fornicationes potius, quàm legitima coniugia: reſpondetur, quòd illud dictum Euariſti Papæ,quod ſcribit Epiſcopis Africæ,non eſt ſic intelligendum,quòd non ſint in veritate coniugia, dummodo ibi ſint ea,quæ ad ſubſtantiam contractus requiruntur: ſed quia non habent decorẽ & honeſtatem,quam eccleſia vult in coniugio obſeruari. Et quia non ſunt facta in facie eccleſiæ, ideò ipſa non præſumit eſſe vera matrimonia. Validi tamen cenſendi ſunt dicti contractus,vt habetur. 30.q. 5.c. Si quis .§. his autem: vbi dicitur, Coniugia,quæ clàm contrahuntur,non negantur quidem eſſe coniugia,nec iubẽtur diſſolui, ſi vtriuſq; confeſſione probari poterunt. Veruntamen prohibentur,quia mutata voluntate alterius eorum,vnius tantum confeſſione iudici fides fieri nõ poteſt. Sponſalia ſunt ſecundum Doctores futurarum nuptiarum,ſiue matrimonij promiſſio: & dicuntur à ſpondendo,hoc eſt promittendo in futurum: quia antiquitus ſpõdebant, & fideiuſſores dabant. Et hæc promiſſio de futuro eſt quoddam ſacramentale ad matrimonium, ſicut exorciſmus ad baptiſmum. Et licet non ſint de neceſſitate matrimonij, ſicut nec dictus exorciſmus baptiſmi, ſunt tamen de congruitate. Inuenta enim ſunt ad fouendam & augendam amicitiam contrahentium, & ad interim videndum, ſi ſint aliqua impedimenta: & vt ne fieret alicui pręiudiciũ. Spõſalia fiunt abſolutè quatuor modis, videlicet vel nuda promiſſione, vel datis arrhis ſpõſalibus,pecunia,aut aliqua re huiuſmodi, vel anuli ſubarrhatione in confirmationem promiſſionis, vel interueniente iuramento. Dicta ſponſalia contrahi non poſſunt ante annum ſeptimũ. Omnes etiam quotquot non poſſunt contrahere matrimonium,nec ſponſalia contrahere valent: vſq; enim ad ſeptimum annum præfa-

tum

tum infantes dicuntur, nec habent sufficientem vsum rationis. Quo verò ad cõtrahenda sponsalia, pares sunt masculus & fœmina, licet in matrimonio maior ętas requirať in masculo, videlicet quatuordecim annorũ, cùm in fœmina sufficiat duodecimus, eòꝙ in ambobus non mõ requiritur vsus rationis, sed & vis generatiua. Vide ad hoc Philosophum .9. de animalibus. Ex spõsalibus oritur publicæ honestatis iustitia, quæ est propinquitas quędam ex sponsalibus proueniens, robur trahens ex ecclesiæ institutione, propter honestatem inter consanguineos seruandam introducta: propter quam nullus consanguineorum viri vsq; ad quartum gradum mulieri despõ satæ matrimonio copulari potest: nec etiam consanguineę vxoris viro, vt habetur in.c. Ad audientiam, &.c. Sponsam, extra de sponsal. & in .c. Ex sponsalibus, eodem titulo, lib. 6. vbi dicitur, quòd publicæ honestatis iustitia est obstaculũ impediẽs matrimonium contrahendum, & dirimens contractum etiam carnali copula consummatum: in quo tamen potest summus Pontifex dispensare, cùm sit de iure positiuo introducta. Dirimuntur autem sponsalia pluribus modis. Primò dissensu mutuo, vt in .c. A nobis extra de desponsa. impu. & in.c. Prȩterea de spõsa. & ma. vbi dicitur, quòd etiam si fuerint iurata, dirimuntur, ne fortè deterius inde contingat: habenda tamen est dispensatio super iuramento: & si sponsalia fuerint occulta, possunt occultè separari: si verò publica, auctoritate iudicis fieri debet. Secundò cùm aliquis desponsatorum cõtrahit cum alia matrimonium per verba de præsenti, etiã ante copulam, vt in.c. Si inter virum, & mulierem, dę sponsa. & ma. Sed non per secunda sponsalia de futuro etiam iurata, vbi supra. Tertiò altero desponsatorum religionem intrante suspenduntur, & profitente dissoluuntur: quia religio est mors ciuilis, & dissoluit matrimonium non consummatum: á fortiori spõsalia &c. Quartò, quando alter coniugum ad longinquam regionem se transfert, vbi supra.c. De illis: leges tñ, quæ (quoad hoc à canonibus non reprobantur) limitant terminum videlicet triennium: infra quod si reuertetur, tenent sponsalia: vltra illum terminũ dissoluta sunt, & potest alteri licitè copulari. Si verò fuerit matrimonium per verba de præsenti, etiam non consummatum, ante certitudinem de morte coniugis non põt cum altero matrimonium contrahere: & si contrahatur, est nullum, etiam si ignoretur quid factum sit de alio, vt habetur in.c. In præsentia, eodem titulo. Quintò soluuntur sponsalia propter crimen superueniens, vt si alter in fornicationem, vel in aliud graue crimen, propter quod infamiam patiatur, incidat. Sextò per leprã ignoratam, aut superuenientem, vt in.c. Literas, de coniugio leprosorum, & generaliter superuenientibus impedimentis, quibus impeditur matrimonium.

M N O P (margin letters)

De impedimentis matrimonij, quæ licet impediant contrahendum, non tamen dirimunt contractum. Caput. LXIIII.

PRO dictorum impedimentorũ notitia est notandum, quòd secundum Doctores duplicia sunt impedimenta: quædam impediunt contrahenda, & non dirimunt contracta: quædam & impediunt, & dirimunt: ita ꝙ si attentetur contrarium, nihil fit. De primis tantum differemus in hoc capite, de cæteris in sequentibus. Ad cuius euidentiam sciendum, ꝙ impedimenta, quæ tantum impediunt, & non dirimunt, ideò dicuntur impedire, quia talia impedimenta habentes sunt prohibiti contrahere: si tamen faciunt, licet mortaliter peccent, non tamen dissoluuntur contracta: & sunt septem. Primum interdictum, quã- A B

do

do matrimonium fit contra dispositionem iuris, videlicet quando ius prohibet tali modo fieri scilicet clandestinè, hoc est absq; sponsalium publicatione in ecclesia, siue omissis bannis, vbi solitum est illa interuenire, vt habetur in.c.si extra, de clandestina despon. vbi in.§.sanè interdicitur sacerdotibus, & religiosis sub pœna suspensionis ab officio per triennium, ne habeant talibus matrimonijs interesse (vt dictum est in capite præcedenti) quod est intelligendum, nisi consuetudo sit in oppositum. Ideò tales mortaliter peccant, sicut & qui cõtrahit cum excõicato: quia cõmunicat cum eo in sacramento matrimonij. Propter tamen excõmunicationem alterius, vel amborum non dissoluitur contractum. Secundum impedimentum sunt feriæ, siue tempus feriatum: vt à prima dominica aduentus inclusiuè vsq; ad festum Regum, & à dominica in septuagesima vsq; ad octauam Paschæ, & à tribus diebus ante ascensionem vsq; ad octauam pentecostes, propter cõmunionem: quæ laudabiliter in illis solennitatibus antiquitus fieri solebat, vt habetur in.c.Non oportet il. 2. 33. q. 4. & in.c. Capellanus extra de ferijs. Verùm in dictis temporibus non prohibentur fieri sponsalia, vel matrimonia simpliciter: sed solennitas, nuptiarum celebratio, & sponsæ traductio. Tertium impedimentum est, quando quis contraxit sponsalia cum vna, maximè iuramento firmata, & de pñti contrahit matrimonium cum alia: cùm faciat iniuriam desponsatæ, ideò peccat: matrimonium tamen tenet, vt habetur in .c. Veniens il.2.extra de spon. & matri. Quartum impedimentum est catechismus, qui est prima instructio rudimentorum fidei, videlicet quando declarantur articuli fidei, & quid credendum sit: inde venit catechumenus, qui idẽ est, quòd instructus: per talem enim instructionem contrahitur q̃dam spiritualis propinquitas inter catechizantem, & catechizatum. Vnde Apostolus pri. cor.4. Nam in Christo Iesu per euangelium ipse vos genui: vnde sicut catechismus est quædam dispositio futuri baptismi, sic sponsalia sunt q̃dam sponsio futurarum nuptiarum. Et ideò sicut in sponsalibus contrahitur (vt dictum est supra) quidam modus propinquitatis, ita & in catechismo, vt habetur in.c. per catechismum de cognatione spirituali. Quintum impedimentum est votum simplex castitatis, hoc est non solennizatum professione tacita, vel expressa, aut susceptione ordinis sacri. peccat enim talis mortaliter contrahendo cum intentione consummandi, ex quo agit contra votum: non tamen contractum dissoluitur, vt habetur in.c. Rursus, extra qui clerici, vel vouentes. Licet.n. votum simplex tantæ sit obligationis apud Deũ, quantæ est solenne: ecclesia tamen noluit illegitimare ad matrimonium contrahendum vouentes castitatem, vt habet̃ in.c.vnico de voto, & vo. redemp.lib.6. peccat tamen exigendo debitum, sed non reddendo. Idem dicendum est de vouente castitatem post matrimonium: post mortem tamen vxoris tenetur continere. Sextum impedimentum est consuetudo: quæ alicubi est, quòd non contrahatur inter filium & filiam duorum compatrum, per quorum neutrum deuentum est ad cognationem spiritualem: peccant contrahendo, cùm consuetudo vigorem legis habeat: non tamen dirimit contractum. Septimum impedimentum dicitur crimen: sex autem sunt crimina, quæ impediunt. Primũ est incestus, vt dicit glo. in c. pri. super verbo copulare de eo, qui cognouit cõsanguineam vxoris suæ. Secundum est vxoricidium, vt habetur in c. Admonere, & c. Inferiores. 33. q. 2. Idem iudicium est de vxore occidente virum. Tertium est raptus alienæ sponsæ, vt habetur in c. Statutum. 27. q. 2. Quartũ est eleuatio proprij filij in baptismo, insidiando matrimonio, & p̃iudicando vxori si superuiuat: talis inq̃ debet manere absq; spe coniugij, vt in.c.de eo.30.q. pri. Quintum crimẽ est interfectio

terfectio sacerdotis, vt in.c. Qui Presbyterum de pœniteñ. & remissio. Sextū est peccatum, propter quod imponitur solennis pœnitentia tēpore, quo pœnitet.c. De his. 33.q.2. Vltimum, cùm quis monialem scienter accipit in vxorem.c. Hi ergo. 27. q. pri. hoc tamen vitium potest reduci ad incestum.

De impedimentis matrimonium dirimentibus Caput. LXV.

Mpedimenta matrimonium dirimentia sunt xij. quæ his versibus continentur. Error, conditio, votum, cognatio, crimen. Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas. Si sis affinis, si fortè coire nequibis. Hæc socianda vetant connubia, facta retractant. De quibus sigillatim inferius differam, & pri. de errore. Vnde error secundum beatum Augustinum in Enchi.c. 16. idem est, quod ignorantia, sumendo ignorantiam positiuè, vt contrariè opponitur scientiæ. Non enim secundum eundem statim errat, qui aliquid ignorat: sed q existimat scire, quod nescit: pro vero enim approbat falsum, quod est erroris ꝓpriū: Vnde secundum eundem Errare nihil aliud est, ꝙ iudicare verum, quod falsum est. Error ergo, de quo ad pręsens, ꝑsupponit aliquam rei cognitionem, & ponit iudiciū rationis peruersum propter circunstantiæ alicuius ignorantiam, vt cùm quis cōtrectat rem alienam, quam credit suam. Cùm igitur consensus ponatur causa effectiua matrimonij, sine quo matrimoniū consistere non potest, consensus verò est actus voluntatis, qui præsupponit cognitionem secundum beatum August. 10. de trini.c. pri. ergo causans erroneam rei apprehensionem impedit & consensum volitionis circunstantiæ ignoratæ, & causat iudicium erroneum: hinc dicitur, qui errat, nō cōsentit. Et placet circa hunc errorem hic ponere nonnulla exempla, quæ ponit Magister. 30. distin. quar. in litera cum dubijs & responsionibus circa illa sancti Bonauenturæ. Primum exemplū vel simile, quod ponit Magister sent. est. Si diabolus transfigurans se in Angelum lucis credatur bonus, non est error periculosus: cui sententiæ obijcit sanctus Bonauentura, quòd hic error, cùm ducat ad idololatriam (vt si ostēdat se esse Christum, & credatur, ac adoretur) videtur perniciosissimus. Idē sanctus respondet vbi suprà, quòd Magister loquitur de errore illo, qui non procedit vltrà, cùm non sit error iuris, sed facti. Si verò vltra procedat, & non adoretur simpliciter, sed sub conditione, vt pote adoratur, si sit verè Christus: sic nulla est idololatria. Si autem adhuc vltrà prodiret, tunc ibi inciperet esse periculum. Aliud exemplum ponit Magister vbi suprà videlicet. Si quis hæreticus in ꝑsona vel nomine Augustini vel Ambrosij alicui catholico se offerret, eumq; ad suæ fidei imitationem vocaret, si ille assentiret, in cuius sententiam fidei diceretur consensisse? Non in hæreticorum sectam, sed in integritatem fidei, quam ille hæreticus se mentiebatur habere. Si tamen quispiam dicat errorem illum esse periculosissimum: quia si talem hæreticum nomine Augustini recipit, tunc credit omnia, quæ sibi dicit: & ita contra fidem: & ex consequenti qui sic crederet, efficeretur hæreticus, & nullus à tali errore excusaretur. Respondet idem sanctus Bonauentura ibidē, ꝙ si hæreticus ille, qui sic se offert sub nomine Augustini procederet in prædicando errorem, si ex tunc crederet, periculum esset: cùm non tantùm in persona esset error, sed & in fide: nec excusatur talis, qui sic consentit, cùm habeat consiliarium interiorem, ad quem debet recurrere, & quem debet consulere. Sed si ille non procedat vltrà, sed solùm in generali dicat,

A B C D E

& quòd

quòd ſequatur ſectam ſuam, tunc nullum eſt periculum. Sed ſi prædicet ei verum, in perſona Auguſtini poteſt ibi eſſe meritum in aſſentiendo. Et nota ſecundum eūdē, ꝙ in eadem veritate aſſentiens aliquis alicui, vti catholico doctori, meretur: aſſentiens verò, vti hæretico, demeretur. Aſſentiens enim, vti Philoſopho, nec meretur, nec demeretur. Vnde eſto, quòd ſicut Moyſes dixit, In principio creauit Deus cælum, & terram, ita dixiſſet Ariſtoteles, & Arrius: qui crederet, quod Moyſes dixit, mereret̄: quia crederet, quòd Spiritu ſancto fuiſſet afflatus: & ita crederet primæ veritati. Qui verò crederet, quod dixit Ariſto. nec mereretur, nec demereretur: quia adhæreret ſapientiæ humanæ. Qui verò crederet, quod Arrius dixit, putans Arrium, qui fuit hæreticus, eſſe doctorem verum, demereretur, cùm aſ-
F ſenſus eſſet fundatus ſuper hæreſim. Concludit Magiſter ſent. 30. quar. quòd error fortunæ (vt puta quia putatur diues, qui eſt pauper) ſimiliter & error qualitatis (vt ſi putetur bonus, qui eſt malus) non excludunt matrimonium: ſed duntaxat error conditionis, cùm putatur liber, qui eſt ſeruus, de quo infra, & error perſonæ, conſenſum coniugalem non admittunt. Et ratio huius vltimi eſt, quia talis error impedit omnem venditionem, & traditionem rerū: vt exempli gratia, ſi emat̄ aurum, & venditor dat auricalcum: eodem modo eſt hic, quia Ioannes dat poteſtatem ſui corporis, ſi alia det, aliter nihil fit: matrimonium enim non claudicat. Ideò ſi ſecunda perſona non dat, nihil fit, licet ex parte ſua non ſit impedimentū facti. Nec credere debet contrahens, quòd alter nō conſenſerit: cùm probabile ſit, ꝙ nūc magis mentiat̄, q̄ quando viſus eſt contrahere. Error enim perſonæ reſpicit illud, quod
G eſt de ſubſtantia matrimonij, puta materiam, hoc eſt perſonas contrahentes: & eſt, cùm hic putatur eſſe homo ille, & eſt alius. Conſenſus iſte in hanc perſonam procedit ex apphenſione erronea, vt cauſa illius conſenſus: & iſte contractus procedens præcisè ex errore perſonæ, eſt verè nullus non ſolùm ex determinatione eccleſiæ, ſed & de iure diuino. Primum patet. c. Tua de ſpōſa. & matrimo. & 29. q. pri. Nec Papa poſſet facere, quòd illa, in quā non conſenſi, eſſet vxor mea: de eſſentia enim contractus matrimonij eſt, quòd contrahens conſentiat in hanc determinatam perſonam. Hinc. 29. q. pri. c. Vnico, dicitur, Iacob & Liam non fecit coniuges conſenſus præcedens, ſed ſubſequens. Nec tamen fornicati dicuntur ex primo concubitu, quia Iacob affectu maritali cognouit eam, vt ſuam. Lia verò eodem affectu debitum rependit, putans lege primogenitarum, & paternis imperijs ſe ei iure copulatam: & ita
H excuſantur ignorantia inuincibili. Secundum impedimentum eſt ſeruitus, vt ſi quis liber putat contrahere cum libera, & contrahit cum ſerua, & è conuerſo. Si tamen poſtea, ſeruitute cognita, cōſenſerit, vel carnalis copula ſequuta fuerit, matrimoniū tenet, vt habetur in. c. Propoſuit, & in. c. Ad noſtrā, extra, de coniugio ſeruorum. Si verò vterq; ſit ſeruus, nihil prohibet inter ſeruos eſſe coniugia, vel inter liberum, & ancillam cognitam talem. Seruitus etiam eſt de iure poſitiuo, & matrimonium de iure naturali: ideò non poteſt præiudicare matrimonio: maximè cùm dicat beatus Paulus ad Gal. 4. In Chriſto Ieſu non eſt ſeruus, neq; liber: & per conſequens ſerui & ancillæ nullatenus debent à matrimonio impediri: & ſi inuitis dominis contrahant, nulla ratione eorum matrimonia ſunt diſſoluenda. c. pri. de coniugio ſeruorum. Nō
I enim remouendi ſunt à ſacramentis: imò prohibendi ſunt domini, ne faciant onera matrimonij grauiora. Ratio autem, quare ſeruitus dirimat ſecundū Scotū. 30. quar. q. pri. eſt, quia in hoc cōtractu eſt permutatio poteſtatis corporis pro poteſtate corporis. Seruus autem non poteſt dare poteſtatem corporis ſui liberæ, ſicut illa è con-

uerſo

uerso potest: & illa ignorans seruitutem eius per consequens non consentit scienter in seruum: nec vult commutare potestatem sui corporis pro potestate corporis, quã seruus non potest facere, cùm non habeat illam. Error tamen conditionis melioris non impedit, nec seruitus, si non sit ignota, vt dictum est supra. Contractus igitur p̃fatus, procedens ex errore conditionis vilioris, matrimonium impedit, & dirimit, nó iure diuino, sed ecclesiæ constitutione, & determinatione. c. finali, de coniugio seruorum, & 29. q. 2. c. Si quis ingenuus. L

De Tertio impedimento, quod est votum. Cap. LXVI.

Vgo Cardinalis super p̃s. LV. Triplex ponit votum. Primum Baptismi, quod est omnium. Secundum ordinis, quod est clericorum. Tertiũ religionis, quod est monachorum. Votum tamen propriissimè sumptum dicit esse promissioné deliberatam factam Deo de bono supererogationis. Quod enim est absolutè necessarium, non cadit sub voto: potest tamen esse materia voti inquantum fit voluntariè, licet sit præcepti, non autem inquantum est necessitatis. Quod autem non cadit sub necessitate absoluta, nec sub necessitate finis, vt puta quia sine eo non potest esse salus, est omnino voluntarium: & hoc est bonũ supererogationis, quod dicitur esse de meliori bono in comparationem ad suũ contrarium. Et ad talem propriissimam rationem voti, quæ est de bono nostræ voluntati subiecto, requiruntur tria, videlicet deliberatio: propositum voluntatis faciendi vel omittendi, quod deliberatum est: & promissio, per quam intendit se obligare ad sic faciendum. Est enim promissio, obligatio adimplendi tale propositũ, qua vult esse obligatus: & hæc fit ad minus verbo interiori, & sufficit coram Deo, qui intuet̃ cor: & quandoq; verbo exteriori coram Ecclesia. Dicitur facta Deo iuxta illud Esa. 19. Vota vouebunt, & soluent. Votum enim soli Deo fit: promissio homini fieri potest. Per votum siquidem quis sese totum deuouet, & obligat alteri: nulli verò alii à Deo potest homo se totum obligare: ideò ipsi soli potest fieri votum, cui competit potestas super totum hominem. Et licet fiant etiam ad sanctos, qui nostri sunt intercessores apud Deum, finaliter tamen cum relatione ad Deum. Cadit itaque sub voto promissio facta sanctis, vel prælatis, inquantum videlicet homo vouet Deo se adimpleturum, quod sanctis vel prælatis promittit. Ex quibus sequitur, quòd vouere est actus latriæ. Ad latriam enim siue religionem pertinet imperare promissionem illam: & ita est actus virtutis latrię ordinatiuè: & additũ est supra propter finem bonum: cùm enim votum sit actus religionis, non potest fieri propter malũ finem. Dicitur ex deliberatione, & non ex surreptione, vel inconsideratione: aliter non obligaret secundum Ricar. nisi ex congruitate. Vltimò dictum est, quòd est de bono supererogationis, idest aliàs non debiti: bona enim, quæ sunt de salutis necessitate, aut præcepti, non cadunt propriè sub voto, sed impropriè. Votum enim debet esse voluntarium nõ modò à parte principii à quo procedit, verùm & ex parte eius, quod vouetur: & debet esse de his, quæ aliàs licerent. Sanctus enim Bonauentura in. 38. 4. ar. pri. q. 2. inquit, Quòd votum debet habere comites, quos habet iuramentum, scilicet veritatem, iudicium, & iustitiam. Primò nanq; necesse est, vt in eo sit iustitia, vt illud quod vouetur, spectet ad salutem, & sit bonum, & honestum. Secundò debet in eo esse iudicium, vt vouens deliberatè, & non præcipitanter voueat. Tertiò debet in eo esse veritas, vt videlicet iustè, & discretè voueat, & persol-

nat. Si enim id vouetur, quod ad detrimentum iuſtitiæ facit, nõ eſt ibi lex voti,nec
obligatio: ſed ipſi voto fit iniuria: nec eſt obligatio ad ſeruandũ, ſed potius ad pœ-
nitendum. Sed nota, ꝙ contingit promittere (vt dictum eſt) duplici verbo,ſcilicet
interiori,& exteriori. Promiſſio,quo ad verbum interius cogitationis & delibera-
F tionis,eſt de neceſſitate voti ſimplicis, quod obligat quantum ad Deum, qui intue-
tur cor. Promiſſio autem, quo ad verbum vel ſignum exterius,eſt de neceſſitate vo-
ti ſolẽnis, quod obligat quantum ad faciem eccleſiæ, quæ iudicat ſecundum ea, quæ
patent. Votum ſolẽnizatur ſecundum iura.c. Rurſus, de vot. & voti redem. in. 6.
per ſuſceptionem ordinis ſacri,& per votum religionis verum, vel præſumptum.
Præſumptum quidem eſt, quando quis recipit habitum profeſſorum: vbi eſt diſtin-
ctio inter hunc habitum,& nouitiorum:& etiam quando vltra annum moratur in
monaſterio abſque proteſtatione de non profitendo.Et dicitur ſolẽne,non quia pu-
blicum,ſed quia in ſe habet aliquid annexum,per quod in publicum poteſt venire,
& per quod vouens ponitur ſub alterius hominis poteſtate: ſic eſt in ſuſceptione ſa-
cri ordinis, per quem ſuſcipiens conſtituitur miniſter Eccleſiæ, & aliter quàm prius
ſub Epiſcopi poteſtate: cùm epiſcopus poſſit eum cogere ad ſtatum clericalem ſer-
uandum,& ad vitandum,quæ indecentia ſunt illi ſtatui. Vnde ſi præfatum ordinem
ſuſciperet in ſecreto,adhuc eſſet ſolẽne,ſicut etiam profeſſio religionis facta in ma-
nu eius,qui poteſt recipere,habet in ſe aliquid annexum, vnde poſſit in publicũ ve-
nire: cùm oporteat talem vitam ſecularem dimittere,& cum aliis in clauſtro ſui or-
dinis conuerſari: quod etiam eſſet ſolenne, & ſi in occulto fieret, non obſtantibus
opinionibus, quas adducit glo. in.c. Rurſus, extra, qui clerici.Opinio communis
G eſt ſecundum Scotum vbi ſupra, quòd votum ſimplex non impedit ſimpliciter, vt
habetur ibidem in textu: licet enim impediat contrahendum, non tamen dirimit
iam contractum: & ſolùm tale dicimus ſimpliciter impedire. Votum autem ſolen-
ne,ſimpliciter impedit,vt habetur ibidem in.c.Inſinuante. Et ratio ad hoc poni po-
teſt, quia eccleſia illegitimauit ſic vouentem: & rationabiliter, cùm ipſe poſuerit ſe
in poteſtate eccleſiæ, quantum ad oppoſitum eius,ad quod eſt cõtractus matrimo-
nij. Vouentem autem priuatè non illegitimauit, cùm non ſic poſuerit ſe in eius po-
teſtate, ſed in manu Dei ad oppoſitum ſeruandũ: & conſuluit animę ſuæ apud Deũ,
ne tranſgrediatur: ideò eccleſia relinquit eum diuino iudicio. Peccat tamen mor-
taliter tranſgrediendo illud. Non enim omnia mala punit eccleſia: nec ſic ea pro-
hibet, vt propterea pœnas eccleſiaſticas ſemper iniungat. Cauſa etiam,quare ſolẽ-
H ne dirimat contractum,eſt,quia per votum illud contrahitur matrimoniũ ſpiritua-
le cum Deo, quod eſt dignius, & fortius carnali. Nec eſt ſimile de voto ſimplici,
quia in illo non eſt niſi promiſſio proprij corporis ad continentiam ſeruandam Deo,
& in ſolẽni eſt exhibitio. Ideò votum ſimplex ſe habet ad modũ ſponſalium (vt in-
quit dominus Viguerius Granateñ. ſuper hoc ſacramento) ad matrimonium.Quia
ſicut ſponſalia dirimuntur per matrimonium,eò quòd in illis non eſt niſi promiſſio,
per quam non transfertur dominium, ſed per exhibitionem,cùm melior ſit conditio
poſſidentis: ideò res alicui promiſſa poteſt adhuc dari,ſi exhibita non ſit.Sed in vo-
to ſolẽni fit talis traditio corporis Chriſti vicario,aut alicui locum eius gerẽti: ideò
votum ſolẽne habet ex ſui natura,quòd dirimat matrimonium, cùm homo per ip-
ſum ſui corporis poteſtatem amiſerit, tradens ſe Deo ad perpetuam continentiam.
I Nec obſtat,quòd matrimonium carnale fuit iuratum: quia licet iuramentum plus
obliget ex parte eius,ex quo fit obligatio, quàm votum,non tamen quantũ ad mo-

dum obligandi, inquantum tradit, quod promittitur. Si verò matrimonium carnale esset consummatum, & facta esset realis corporis exhibitio, votum solenne non dirimeret, cùm melior sit conditio possidentis: sed bene ante consummationem, vt habetur in.c. Verum, de conuersione coniugatorum, vbi dicitur. Quòd alter coniugum post contractum matrimonium per verba de præsenti, ante consummationem, quæ fit per carnalem copulam, potest altero inuito (vt dictum est supra) cōuolare ad frugem melioris vitę: determinatur tamen ei tempus duorum mensium ad profitendum, vel saltem ad ingrediendum religionem, quæ ante annum professionē non admittit. Post cuius tempus, si professus non fuerit, cogitur ad celebrandas nuptias, vt habetur in.c. Ex publico, eodem titulo. Quomodo autem quis vouere possit virginitatem, & quomodo votum non modò sit licitum, sed & meritorium, ac obligatorium, habetur inferius in tractatu de consiliis Euangelicis. Vouere enim non modò est pium, sed quod vouetur præstare necesse est. Vnde Deut. 23. Cùm votum voueris domino Deo tuo, non tardabis reddere. Quòd etiam votum in speciali cælibatus pium, gratumq; Deo sit perspicuum esse potest ex verbis Christi, Matt. 19. Quibus laudantur Eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cælorum: & apud Esaiam. 56. Sempiternum se eisdem daturum nomen Deus promisit, quod non peribit: & Paulus pri. ad Tim. 5. indicat. Quòd quæ viduæ ex ecclesiæ stipe alebantur, voto se perpetuæ continentiæ obstringebant: & Philo (quāquam iudęus) qui fuit temporibus Apostolorum, testatur fuisse inter christianos, qui suam Deo castitatem desponderent. Vnde Augustinus ad Pollentium scribens lib. 2. c. 19. de Adulterinis coniugijs, inter alia numerat, quæ rectissimè vouentur, ac inter cætera, Non eos, inquit, terreat sarcina continentiæ: leuis erit, si Christi erit: Christi erit, si fides aderit, quæ impetrat à iubente quod iusserit. Non eos frangat, quòd videatur eorum continentia necessitatis esse, non voluntatis: quia & illi, qui eam voluntate delegerunt, fecerunt eam esse necessitatis: quoniam vani sine dānatione ab ea deuiare non possunt. Et in. 10. lib. confessio. c. 29. conuertens orationē ad Deum, ait. Tota spes mea in magna valdè misericordia tua. Da quod iubes, & iube quod vis. Imperas nobis continentiam: & cùm scirem (vt dicitur Sapientiæ. 8.) quia nemo potest esse continens, nisi Deus det: & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donum. Adij Dominum, & deprecatus sum illum: cùm enim Saluator noster confortet omnes in se sperantes, viuatq; per charitatem in nobis, opereturq; velle & perficere, quid est, quod illo faciente, vt faciamus, facere non possimus? Ipse enim est, qui in pugna nostra congreditur. Considera, inquit Chryso. Tomo. 3. in sermo. de Marty. p̄sente Deo te cum hoste pugnare: fauet ille, vt vincas: fauet, vt obtineas: ac Paulo post. In tua pugna Dn̄s cōgreditur, Dn̄s dimicat, Dn̄s præliatur, & victoria tibi ascribitur. Certamen tuum Dei certamen est: quid trepidas, quasi tua virtute deuincas? prehende arma, fortiter dimica, vt dimicāti adsit ille, qui vinci non potest. Dicamus ergo omnes cum Apostolo ad Philip. 4. Omnia possum in eo, qui me confortat. Continentiam iubes Christe? Da quod iubes, & iube quod vis. Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me, Iob. 17. Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum, p̄s. 26. Possumus igit̄ omnes in eo, qui nos confortat, sed non volumus omnes: non adhibemus illud studium, quod oportet: nec accedimus ea fide, qua decet, ad eum præcandum. Vnde Dominus Gregorius Nazianzenus oratione. 31. Explicans illum locum, non omnes capiunt verbum hoc, sed ij, quibus datum est. Cùm audis, inquit, quibus datū est,

L

M

adde, datum quidem his,qui volunt,& qui assentiuntur. Quem præceptorem secutus Hieronymus, Datum est, inquit,his,qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent,laborauerunt: quibus dictum est illud saluatoris Ioan. 15. Quodcunque volueritis petetis,& fiet vobis. Et Basilius in lib. de vera Virginitate ait. Ne dixeris, quomodo ascendam in cælum, vt virginitatis meę integritatem inde deducã? Aut quomodo descendam in abyssum, vt illam dudum à diabolo corruptã mihi ipsi recuperem? Sed quid? prope te est, inquit,& secundum naturã tibi ingeneratur Virginitas:& post multa,te ipsam,vt te habeas diligentius, inspice: atq; hanc in te per
N naturam opertam,abditamq; reperies. Si dicat quispiã nequeo præstare, quod voui: hoc dicere, Marcionis & Manichęi est hæresim profiteri: christiano dicere fas non est: nisi quod dixit Christus Marci.9. Omnia possibilia sunt credenti: & Paulus eius imitator ad Phil.4. Omnia possum in eo, qui me confortat. Lex quidem, inquit beatus Paulus,lex sancta est, iusta,& bona. Ex quibus omnibus patet,licitum esse votum,quod si solẽne sit, patet qualiter dirimat contracta matrimonia. An verò dispensabile sit, visum est in sacramento ordinis.

De quarto impedimẽto videlicet, ordine Sacro. Cap. LXVII.

A QVando quæritur, an ordinis sacramentum impediat matrimonium: cõsequenter ad ea, quæ dicta sunt supra de ordine sacro, dicit Scotus.37. dist. 4. ꝙ ordo impediat contrahendum,& dirimat contractum, nõ est propter votum continentiæ propriè dictum annexum ordini sacro, aut annexũ ex præcepto ecclesiæ præcipiẽtis tali,vtputa sacris initiato ordinibus,ꝙ cõtrahere non possit: sed ex hoc, quòd ecclesia facit talem personam simpliciter illegitimam: quod statutum fuit rationabile, siue habitum fuerit à Christo,siue non. Talis enim, cùm deputetur misterio sacro, requirit munditiam mentis, & carnis, perspicacitatẽ intellectus,& feruorem affectus,ad quæ omnia disponit continentia. Nec in hoc debet aliquis dicere, ecclesiam alicui pręiudicare in suo iure: cùm illa communiter non cogat quempiam ad susceptionem ordinis sacri: sed satis publicauerit, quòd post susceptum ordinem suscipiens inhabilis efficitur ad contrahẽdum.
B Duplicia sunt tamen ecclesiæ præcepta, quædam simplicia, quæ solùm prohibent: & si quis attentat contrarium, facit, quod attentat, licet peccet: & quędam mista, quæ non solùm prohibent, sed cum hoc decernunt factum esse irritum & nullum: vt est in proposito in ordinis sacramento, quod impedit, & dirimit, vt habetur in. c. Si qui clericorum,extra de clericis coniugatis, & in.c. Literarum,qui clerici, vel vouentes: tales enim inhabilitauit ad matrimonium ecclesia. Et licet ordinem recipiendo votum non exprimant verbis,eo tamen ipso, quo liberè ordinem accipiũt
C solenniter secundum ritum occidentalis ecclesiæ, quæ eis votum adiunxit, intelliguntur tacitè votum emisisse. Quia tamen non est ibi talis solennitas, sicut in professione religionis, in qua fit solennis obligatio in holocaustum, ideò Papa (vt dictũ est in sacramento ordinis) potest cum illis dispensare. Si verò matrimonium præcedat ordinem sacrum, matrimonium præcedens non impedit, quin vxoratus accedens ad ordines etiam vxore reclamante recipiat characterem. Ipsa tamen vxor non priuatur iure suo. Sed vir,cùm teneatur ei (si petat) reddere debitum, non potest tamen exigere: & talis in ecclesia occidentali priuatus est ordinis executione:
D & vxore mortua matrimonium de cætero contrahere non potest. Si autem vxor

consentiat

consentiat ordinationi, habet executionem: ipsa tamen non poterit petere debitũ, quia censentur in illo consensu vouisse perpetuam castitatem: nec tenetur ingredi religionem, nisi sibi timeret de periculo castitatis. In ecclesia verò orientali matrimonio iuncti non possunt accedere ad ordines sacros sine vxorum consensu: quia ad minus in tempore ministerij sui, in quo tenentur continere, fraudarentur debiti redditione, quo fraudari non possunt, si eis contradicentibus, aut ignorantibus viri ordines sacros susciperent. Et apud eosdem græcos eo ipso, quo mulier consentit ordinationi, ipsa se obligat ad hoc, quòd mortuo viro alteri non nubat. Si verò sine consensu suo vir ordinetur, mortuo viro potest alteri matrimonio copulari. E
Sanctus Bonauentura. 37. dist. 4. ar. pri. q. 3. probat, quòd ecclesia statutum præfatum de continentia clericorũ potuit facere, ac decuit, vt faceret. Potuit dupliciter, cùm propter auctoritatem prælatorum, & maximè summi Pontificis, tum etiam propter consensum subditorum. Propter primum potuit, quoniam etsi omnia sacramenta auctoritatem respiciant in dispensante aliquo modo, tamen istud sacramentum inter alia respicit, in cuius signum in ordinis datione loquitur potestatem habens, ille videlicet, qui ordines confert, dicens. Accipe potestatem &c. & ideò istud onus, quod voluit, summus Pontifex huic sacramento alligare potuit, & sibi licuit. Sed huic auctoritati & potestati suæ successit in latinis secundũ, videlicet voluntas obtemperandi, cùm tale statutum libenter receperint: & hæc duo fecerunt statutum firmum. Græci verò verterunt tergum, & consentire noluerunt in tã F
nobile statutum, vt vasa sua seruarent munda: & ideò ab eis ablatum est regnum, & intelligentia scripturarum, & datum est genti facienti fructum eius: & sic patet, quia potuit. Decuit etiam, & hoc propter duo: quoniam in actu carnali, qui ẽ vsus matrimonij, vt plurimum est libido: & in cohabitatione solicitudo. Libido autem siue carnalis delectatio reddit fœtidum, & immundum: solicitudo verò reddit diuisum. Et quoniam clericum in sacris ordinibus constitutum decet esse mũdum, cùm ferat vasa Domini, decet & esse solicitum & attentum, vt diligenter seruiat Domino, & studeat placere Christo. Ideò decens fuit eos ab vxoribus separari, vt per omnia fierent idonei cultores & ministri altaris. Si enim comesturi panes propositionis G
vasa sancta habere debebant, quantò magis isti, qui agno immaculato assistunt, illum dispensant, & sumunt, omni puritate & sanctitate fulgere debent, ac vasa sua custodire in sanctificatione, & honore, non in desiderij potestate? Hoc certè decentissimum iudicabit omnis anima, quæ est templum Spiritus sancti. Fuit vltrà hoc etiam expediens, cùm propter vitandum irregularitatis periculum, tum propter vitandum latrocinium. Primo modo, quia si mulier vxor alicuius cognoscat virum alium, & ille vir postea cognoscat eam, iam irregularis est: & ideò si vxor sacerdotis græci fornicatur, amplius nec cum ipsa, nec cum alia potest habere rem. Et quia difficile est talibus abstinere, frequenter in irregularitatem inciderent, & cum periculo ministrarent, si vxores haberent. Secundo modo propter vitandum latrocinium: H
si enim Episcopi, & Archiepiscopi nunc filios procrearent, omnia ferè bona ecclesiastica furarentur in præiudicium & ecclesiarum & pauperum: ideò Spiritus sanctus prouidit, ac voluit offendiculum hoc è medio auferre. Et Dei consilio statutum hoc fuit in ecclesia sancta Dei, vt clerici ad sacros ordines venientes nullo modo vti possent matrimonio. Et licet ordo & matrimonium, vt sacramenta sunt, non pugnent inter se, quæ tamen fiunt à matrimonio iunctis (quæ citra ruborẽ nominari non possunt) ea cum sacerdotio pugnare vehementer à viris non doctrina

magis,

magis, quàm pietate pditis excellenti, docemur. Posse adducere multa testimonia antiquorum doctorum, & conciliorum pro cęlibatu clericorum, & sacerdotum: sed quia in tractatu consiliorum euangelicorum diffuse super hac materia scripsi, ideò
I me remitto ad locum illum. Ducenti viginti septem patres, qui in Trullo regij palatij sub Iustiniano conuenientes canones ediderunt, inter cæteros & hunc conscripserunt videlicet. Vxor eius, qui ad episcopalem dignitatem promotus est, simul vt is electus & consecratus fuerit, communi sui viri consensu prius separata monasterium ingrediatur, quod ab ædibus episcopi procul absit. Et si quis testimonium beati
L ti Pauli adducat dicens, pri. Tim. 3. Oportet Episcopum vnius vxoris esse virum, id ad excludendos bigamos à sacerdotio dictum esse, sancti Patres omnes vno ore testantur. Si enim illa beati Pauli verba ad mentem hæreticorum sumerentur, non erit sacerdos & episcopus Christus, non Paulus ipse, qui hæc scripsit, non Ioannes Euangelista, de quo indubitatum est virginem fuisse, non alij quidam Apostoli, qui cęlibes fuisse leguntur. Non Titus, non Timotheus, non Dionysius, non Ignatius, non Basilius, nō Chrysostomus, non innumeri alij sacerdotes, & Episcopi, quos omnes, vt aliarum virtutum, ita castitatis & continentiæ laude celebres fuisse legimus. Ioannes Chrysostomus Homil. 2. de patientia Iob, inquit, Tito dicit Paulus, constitue Episcopos, sicut ego disposui tibi. Si quis est sine crimine, & vnius vxoris vir, non ea ratione, qua id nunc in ecclesia obseruatur: oportet enim omni prorsus castitate sacerdotem ornatum esse: & hæc sufficiant pro quarto impedimento.

De quinto impedimento videlicet consanguinitate. Cap. LXVIII.

PRO quinti impedimenti notitia notanda sunt aliqua, quæ ponit Isidorus lib. 9. Ethimol. c. 5. Primum, quòd consanguinitas est vinculū personarum ab eadem persona carnali propagatione descendentium. Se-
A cundum, quòd persona, à qua plures carnali propagatione descendunt, stipes vocatur. Tertium, quòd linea consanguinitatis est ordo personarum consanguinitate iunctarum. Quartum, quòd hæc linea diuiditur in ascendentem, descendentem, & transuersalem. Linea descendens est à persona propagante ad propagatas. Ascendens à propagata ad illas, à quibus descendit. Transuersalis est, quando ambæ personæ descendunt ab eadem, sed neutra ab altera. Quintum, quòd Gradus est determinata propinquitas personæ ad personam, secundum consanguinitatem: gradus enim propriè inuenitur in linea ascendente, & descendente: impropriè verò in transuersali. Ex prædictis infero aliquas regulas. Prima in linea recta
B tot sunt gradus, quot sunt psonæ vna minus. Et ratio est, quia tot sunt gradus, quot propagationes: cùm gradus sit habitudo, vel propinguitas inter personam & personam: sunt autē personæ vna plures, quàm propagationes, cùm præsupponatur toti collectioni aliqua ibi non propagata. Ratio autem, Durandi dist. 40. 4. est, quia cùm gradus sit certa distantia propinquitatis, gradus non potest esse eiusdem ad se ipsum, sicut nec propinquitas: ideò gradus semper supponit personam aliquam, cui secunda addita facit gradum. Et per rationem eandem .3. addita .2. & .4. 3. & sic semper, vt sit numerus graduum, iuxta numerum personarum vna excepta, & hæc computatio graduum in linea ascendentium & descendentium communis est apud
C omnes. Secunda regula, in linea collaterali, quæ non est eorum, quorum vnus descendit ab alio, sed eorum, qui descendunt à communi principio. Aliter computātur

tur gradus secundum canones, & aliter secundum leges. Secundum canones computantur hoc modo. Videndum est vtrum personæ, de quibus quæritur, æqualiter distent à cōmuni stipite: & tunc quoto gradu distat quęlibet earum à communi stipite, toto gradu distant inter se. Verbi gratia, filij duorū fratrum distant à communi stipite in secundo gradu secundum lineam rectam, ideò in eodem gradu distant inter se secundum lineam collateralem. Si verò inęqualiter, tunc quoto gradu remotior illorum distat à stipite communi, toto gradu distant inter se. Exempli gratia, sit soror communis parens, vel stipes, ego nepos secundum vnam lineam, tu verò pronepos secundum aliam: si quæritur quoto gradu ego disto à te, debet responderi, quòd tribus: quia toto gradu tu, qui es remotior, distas à communi parente, à quo ego non disto, nisi in secundo gradu. Et ratio est secūdum Sco. 40. dist. 4. Quia personæ, quæ sunt in linea transuersali, non habent in se propinquitatem nisi ratione stipitis. Ideò non possunt inter se propinquius coniungi, quàm remotior eorum coniūgatur stipiti. Secundum verò leges aliter computantur gradus, quia secundū eas duo fratres sunt in secundo gradu, filij duorum fratrum in quarto, nepotes eorū in sexto: & sic duplicantur gradus secundum computationem legalem supra computationem canonicam. Et ratio diuersitatis est, quia leges attendunt descensum à cōmuni patre ex vtraque parte: & quia quilibet filius distat à patre vno gradu, ideò dicuntur distare inter se duobus gradibus. Canones verò non attendunt naturam personarum descendentium, sed quantitatem descensus, quæ cùm sit vna in duobus fratribus respectu patris, non dicuntur distare inter se nisi vno gradu. Ad propositū principale dicendum, quòd consanguinitas secundum lineam ascendentium, & descendentium impedit de iure naturali matrimonium quo ad omnem gradum. Cōsanguinitas verò secundum lineam collateralem impedit iure diuino matrimoniū in primo gradu, puta inter fratrem & sororem, & cæteros primi gradus, vt patet Leuit. 18. Sed de iure positiuo impedit vsque ad quartum gradum inclusiuè. Et ratio est secundum Durandum vbi supra, Quia secundum dictamen rationis naturalis maior reuerentia debetur patri, vel matri, quàm debeatur coniugi: sed quicunque sunt in linea ascendentium, vel descendentium, se habent vt parētes ad prolem, vel proles ad parentem mediatè vel immediatè. Ergo si iungerentur matrimonialiter, iungeretur pater filiæ, vel mater filio mediato vel immediato: & sic superioritas parentum respectu filiorum periret, transiens in societatem coniugum, quod est cōtra ius naturale. Et magis adhuc est contra instinctum naturæ, si filius ducat matrem in vxorem, quàm si pater ducat filiam, cùm plus derogetur reuerentiæ matris: eo ꝙ vxor in nullo debet esse supior viro, sed est ei par solùm quo ad carnale debitum. In omnibus verò aliis est subiecta viro, qui secundum beatum Paulū pri. cor. xi. est caput mulieris. Propter hoc Deus à principio instituendo matrimonium exclusit patrem & matrem, dicens Gen. 2. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrē (cùm hanc copulam ēt animalia bruta abhorreant, vt recitat Philo. 8. de animalibus, de Camelo, & Equo) & adhęrebit vxori suæ. Series etiam generationis debet procedere, & non retrocedere, sicut faceret si proles iungeretur parenti ad opus generationis, & esset confusio consanguinitatis: quia proles genita ex filio & matre esset patri frater aut soror, quia ex eadem matre, quod est inconueniens: quia secundū vnū deberetur ei paritas, secundum aliud subiectio. Aliæ verò sunt exclusæ à matrimonio de iure diuino veteris legis: vt illæ, quæ sunt in primo gradu consanguinitatis in lenea collaterali. Cuius ratio est secundum eundem Durandum vbi supra, Quia se-

cundarius

Margin letters: D, E, F, G

cundarius finis matrimonij est confœderatio hominũ,& multiplicatio amicitiæ: dũ homo se habet ad consanguineos vxoris aliquo mõ,sicut ad suos. Sed inter illos,qui attinent sibi in primo gradu cõsanguinitatis,,est sufficiens amicitia naturalis,q̃ etiã conseruatur,& augetur ꝑ cohabitationẽ mutuã: & ideò si iungerentur ꝑ matrimoniũ, non accresceret. Propter quod rationabiliter ꝓhibetur talium coniunctio: & propter eandẽ rationẽ de iure positiuo prohibiti sunt secundũ antiqua iura á tẽpore Gregorij copulari matrimonialiter vsq; ad septimũ gradũ, imò quãdiu maneret no-
H titia consanguinitatis,vt hř. 35.q.3.c. Progeniẽ suã,& duobus capitulis sequẽtibus. Sed tres vltimi gradus reuocati sunt in concilio generali sub Innocentio.3.vt habet̃ extra de consangui. & affini.c. Non debet. Prohibitio.n.in tribus vltimis gradibus erat inutilis,& periculosa. Inutilis,quia refrigescente charitate, iã ad alios tres gradus parũ extendebat se vinculũ naturalis amicitiæ:& periculosa, quia ꝑpter multiplicationem consanguineorũ,& obliuionem vix poterat obseruari prohibitio sine multa transgressione: vsq; verò ad quartũ gradũ mansit prohibitio, quia memoria consanguinitatis vsq; ad illũ gradũ satis tenetur per certitudinẽ, quia complures vi-
I uunt vsq; ad quartã generationem. Simpliciter ergo consanguinitas impedit contrahendũ, & dirimit contractũ,non ex lege Euangelica,cùm secundum Scotũ (vbi supra) non inueniatur à Christo alia prohibitio vltra supradictam legis naturæ: nec ẽt explicitè confirmauit ꝓhibitionẽ super hoc factã in lege Moysi: sed ecclesia illegitimauit personas quãdoq; in gradu remotiori: nunc verò vsq; ad quartũ gradum inclusiuè: & ratio illegitimationis fuit propter pacẽ & amicitiã in ecclesia seruãdã.

De Sexto impedimento videlicet Affinitate. Caput. LXVIIII.

A PRO hoc sexto impedimento sunt q̃dam notãda, anteq̃ videamus quomodo dirimat matrimonium. Et primò,ꝙ affinitas est attinẽtia, vel ꝓpinquitas personarum ex carnali copula proueniens: quod dicitur, quia non solùm per legitimam copulam, sed & per fornicariam, ex qua nata est sequi proles, contrahitur affinitas. Non autem per actum aliquem siue naturalem, siue contra naturam, in quo non est coniunctio seminum,cõtrahitur dicta affinitas,nisi procederet ex maritali affectu: quia tunc causaret affinitatem propter affectum,& non propter factum, idest propter coniugale vinculum, quod solùm sufficit ad causandum affinitatem, vt habetur.35.q.3.c.Extraordinaria. Ratio huius ꝓpinquitatis hinc sumitur,quia super cõmunicatione naturali fundatur amicitia naturalis: cõicatio autem p̃fata fit secũdum Philosophum.8. Ethi.duobus modis. Vno modo secundum carnis propagationem, secundum quem vnus est ab alio, vel ambo à tertio. Alio modo per coniunctionem ordinatam ad carnis propagationem: quæ coniunctio est per carnalem copulam,vel per matrimonium, in quo est mutua obligatio coniugum ad carnalem copulam. Propter quod dicit ibidem Philosophus, ꝙ
B amicitia viri ad mulierem est naturalis. Et ideò sicut ꝑ propagationem carnis causatur attinentia naturalis amicitiæ,q̃ est consanguinitas: ita per carnalem copulam, vel coniunctionem ad hoc ordinatam (vt est matrimonium) causatur vinculum naturalis amicitiæ,quod vocatur affinitas,dum hæc se habet ad consanguineos vxoris suæ, sicut ad suos: eò ꝙ vxor est aliquo modo vnum corpus cum viro. Sed quia est quasi ab extrinseco adiuncta,ideò quicunq; attinet viro, attinet & vxori in eodem gradu: sed in alio genere attinentiæ, quia consanguinei viri sunt affines vxori. Vnde sequitur

de ſequitur, ꝙ gradus affinitatis debent computari ſecundum gradus conſanguinitatis: quia quoto gradu conſanguinitatis attinet quis viro, toto gradu affinitatis attinet vxori, & è conuerſo. Frater.n.mariti eſt affinis vxori in primo gradu, filius fratris in ſecundo, nepos eius in tertio, & pronepos in quarto, & idem computandũ eſt ex parte vxoris. Antiquitus tria fuerunt genera affinitatum. Primum, quod cauſatur ex matrimonio ſeu copula carnali inter virum & conſanguineos vxoris, & inter mulierem & conſanguineos viri: de quo dictum eſt paulo ante. Secundum genus habetur addendo perſonam per matrimonium vel carnalem copulam primo generi hoc modo. Si vxor fratris mei, quæ eſt mihi affinis in primo genere, mortuo fratre meo nubat alteri viro, ille erit mihi affinis in ſecundo genere affinitatis: & ille ſecundum antiqua iura non poterat accipere aliquam de cõſanguinitate prioris mariti vſq; ad quartum gradum incluſiuè. Et de iſto ſecundo genere habetur. 25.q.3.c. De propinquis. Tertium genus habetur adhuc addendo perſonam per matrimonium, vel per carnalem copulam ſecũdo generi hoc modo. Petrus fuit maritus relictæ fratris tui: mortua illa relicta, Petrus, qui eſt tibi affinis in ſecundo genere, accipit aliam. Illa eſt tibi affinis in tertio genere: & illa mortuo viro ſuo non potuit olim copulari alicui de conſanguinitate tua vſq; ad certum gradum: De hoc habetur. 35.q.3.c. Porrò. Ex iſtis tribus affinitatum generibus ſecundum & tertium genus non impedit matrimonium, quia vtrunq; reuocatum eſt per generale Concilium, vt habetur extra de conſang. & affini.c. Non debet. Et rationabiliter, propter multiplicationem nimiã affinium, & difficultatem cõputandi, imminebat etiam periculum animarum ex crebra transgreſſione prohibitionis. Primum igitur genus, ſi ꝓcedat matrimonium, impedit ipſum contrahendum, & dirimit iam contractum vſq; ad quartum gradum excluſiuè, ſicut & conſanguinitas: quia ſecundarius finis matrimonij eſt dilatatio amicitiæ. Sed per matrimonium vir ſe habet ad conſanguineos vxoris amicabiliter, vt ad ſuos, & è conuerſo: & ideò ſicut non poteſt coniungi conſanguineis suis vſq; ad quartum gradum, ita nec cõſanguineis vxoris ſuæ. Antiquitus hoc primum genus affinitatis impediebat matrimonium vſq; ad ſeptimum gradum, ſicut & conſanguinitas: ſed tres vltimi reuocati ſunt per illud capitulum, Nõ debet. Affinitas autẽ ſequens matrimonium non dirimit ipſum: ſed eum, cuius culpa contracta eſt, excludit ab exactione debiti, ſed non à redditione. Si dicatur, ꝙ vxor alicuius affinis eſt fratri viri ſui, quo mortuo debet eam accipere in vxorem ſecundum legem veterem poſitam Deut. 25. & per conſequens affinitas nõ impedit: reſpondet Durandus diſt. 41. quar. quòd lex prohibuit, ne frater acciperet vxorem fratris, Leuit. 18. Cõceſſit tamen hoc diſpenſatiuè in caſu, in quo frater moriebatur ſine liberis: vt viuens ſuſcitaret ſemen fratri defuncto, ne nomen eius in progenie ſua abſq; liberis remaneret. Ex ſupradictis patet, ꝙ conſanguinei vxoris non efficiuntur affines cõſanguineis viri: ſed tantùm conſanguinei viri vxori, & conſanguinei vxoris viro affines efficiũtur. Vnde ſi vxor haberet filiũ ex alio viro, & vir filiã ex alia vxore, inter dictos filiũ & filiam contrahi poſſet matrimonium. Et iſta affinitas contrahitur tam per cohabitationem matrimonialem, q̃ per fornicariam. Vnde licet inter aliquos ſit matrimonium, ſi tamen non adſit inter eos copula carnalis, non contrahitur huiuſmodi affinitas propriè loquendo: tamen tam in ſponſalibus, q̃ in matrimonio rato, & non conſummato, contrahitur affinitas largo modo, prout importat publicæ honeſtatis iuſtitiam: de qua multa habentur de conſangui. & affinit. in. 6. c. Quòd ex ſponſalibus. Septimum impedimentum eſt publica honeſtas iuxta capitulum vnicum de ſponſalibus

sponsalibus libro.6.de quo dictum est supra in.c.de sponsalibus, quæ est effectus spõsaliũ, & ꝓpinquitas quædã ex spõsalibus proueniens,robur trahens ex ecclesiæ institutione, ꝓpter honestatẽ inter cõsanguineos seruandam introducta,ꝓpter quã nullus cõsanguineorũ viri vsq; ad quartum gradum mulieri despõsatæ matrimonio copulari põt,nec etiam consanguineis vxoris vir,vt habetur in.c.Ad audientiam,Et.c. Sponsam,extra de sponsalibus, Et in.c.Ex sponsalibus, eodem titulo, lib. 6. vbi dicitur, ꝙ publicæ honestatis iustitia est obstaculum impediens matrimonium contrahẽdum, & dirimens contractum,de quibus supra in dicto.c.de sponsalibus diffuse,&c.

De cognatione spirituali, & legali,quæ sunt duo matrimonium impediẽtia etiam simpliciter Caput. LXX.

A Rimò dicendum de cognatione spirituali, q̃ est propinquitas proueniẽs ex sacramento baptismi & confirmationis secundum ecclesiæ ordinationem. Pro quo notandum, ꝙ sicut per carnalem propagationem accipit homo esse naturæ, ita per sacramentum accipit esse gratiæ. Sicut ergo ꝑ generationem carnalem contrahitur vinculum cognationis carnalis inter genitum, & generantes, puta inter filium, & patrem ac matrem: sic per regenerationem spiritualem, q̃ est per baptismum, & cõfirmationem, contrahitur vinculum cognationis spiritualis inter regeneratum,& regenerantes. Inter regenerantes, qui sacramẽtum dat, tenet vicem patris, qui inquantum est minister Dei regenerat. Qui verò tenet ipsum,tenet vicẽ matris,inquantũ gerit personã ecclesiæ,intra cuius gremiũ fit oĩs spiritualis regeneratio: & sic spiritualis cognatio inter has personas contrahitur ex hac causa. Dicta autem cognatio non contrahitur nisi per actus pertinẽtes ad officium regenerationis spiritualis,ad quod officium tria concurrunt. Vnum tanq̃ disponẽs spirituale, in quo fit regenerationis inchoatio, scilicet instructio catechismi. Aliud tanq̃ formaliter, dans esse spirituale, in quo fit prolis animatio in vtero ecclesiæ, videlicet susceptio baptismi. Tertium tanq̃ complens & manifestans ipsum esse spirituale, in quo fit quasi prolis in publicum productio, scilicet susceptio confirma-

B tionis, per quam homo fidelis in publicam fidei confessionem exponitur. Spiritualis autem cognationis sunt tres species. Vna,q̃ est spiritualis paternitas, q̃ contrahitur inter regenerantem,& regeneratum, siue inter patrem spiritualem, & filiũ spiritualem. Regenerans est duplex, vnus quasi pater dans sacramentum, alius quasi mater, scilicet tenens puerum in baptismo, vel confirmatione: & ad vtrũq; horum cognatio spiritualis paternitatis extenditur. Secunda species est,q̃ dicitur spiritualis compaternitas,q̃ est inter patrem, & matrem spirituales,& carnales: siue inter baptizãtem, confirmantẽ, leuantem,ac tenentem, & patrem ac matrem carnales baptizati, vel confirmati: siue vt breuiùs dicatur inter patrem carnalem, & patrem spirituale. Tertia species est fraternitas inter filium spirituale, & filios carnales eiusdem patris spiritualis. Ex quibus patet, ꝙ inter matrem spiritualem, & patrem spiritualem non

C contrahitur aliqua spiritualis compaternitas,quia non coniũguntur in regeneratione spirituali nisi per accidens: quia vnus per se ad hoc sufficeret. transit aũt compaternitas à viro in vxorem quãdoq; sic,& quãdoq; nõ. Ad vxorem nõdum carnaliter cognitam non transit,cùm nondum effecti sint vna caro. Ad carnaliter verò cognitam transit spiritualis cognatio,q̃ contrahitur per actum viri sui: cùm leuat filiũ alterius de sacro fonte,vel tenet in confirmatione.Sed qñ contrahit̃ ꝑ actũ alterius te-

nentis

nētis filiū viri ſui ex alia muliere, tunc nō trāſit ſpiritualis cognatio à viro in vxorē ēt carnaliter cognitā. Et eodē mō tranſit, vel nō tranſit dicta cognatio ab vxore in virum, ſicut dictum eſt de tranſitu à viro in vxorem. Reſpondendo ad principale, videlicet qualiter ſpiritualis cognatio impediat contrahendum, & dirimat contractum matrimonium: dico, quòd cognatio ſpiritualis ſecundum omnes dictas tres ſpecies ex ſacramentorum baptiſmi; et confirmationis datione contracta, præcedens matrimonij contractum, impedit contrahendum, & dirimit pòſt contractum, vt patet ex.c. pri. de cognat. ſpirituali in.6. Sequens verò cōpaternitas non dirimit matrimonium præcedens. Compaternitas verò ſcienter vel ignorāter inter coniuges ſuperueniens, matrimonij vinculum non diſſoluit, ſed à debiti redditione quandoque impedit.c. Si vir, de cognat. ſpirituali. Per Catechiſmum verò, cùm contrahatur vinculum debile, impeditur contrahendum, ſed non dirimitur contractū, vt habetur de cognat. ſpirituali.c. Per Catechiſmum in.6. Secundò dicendum eſt de nouo impedimento, videlicet de cognatione legali, quæ etiam, vt dicetur infrà, impedit, & dirimit. Quæ ſic deſcribitur, quòd eſt propinquitas quędam proueniens ex adoptione. Adoptio autem ſecundum Iuriſtas eſt extraneæ perſonæ in filium vel nepotem: aut deinceps, legitima aſſumptio. Pro quo ſciendum, ꝙ, prout dicit Philoſophus.2. Phyſicorum, Ars imitatur naturam, & ſupplet eius defectum quantum poteſt, vbi natura deficit. Vnde ſicut per vim generatiuam aliquis filium producit, ita & per ius poſitiuum, quod eſt ars æqui & boni, poteſt ſibi aliquis aſſumere aliquē in filiū ad ſupplendum defectum filij naturalis. Et talis aſſumptio vocatur adoptio, propter quod dicitur aſſumptio extraneę perſonæ in filium &c. quia qui adoptatur non eſt talis ſecundum rem in qualem adoptatur ſecundum iuris fictionem. Vnde ſicut ex generatione naturali cauſatur propinquitas conſanguinitatis, ſic ex tali iuris fictione cauſatur propinquitas legalis. Sunt autem duæ ſpecies adoptionis, vna imperfecta, per quam non tranſfertur adoptatus in poteſtatem adoptantis: & hæc vocatur ſimplex adoptatio: alia perfecta, per quam traſnfertur adoptatus in poteſtatē adoptātis: & hæc vocat̄ arrogatio. Arrogare.n. ē in filiū ac ſamiliarem aſciſcere: à quo fit arrogatio, quæ eſt, cùm is, qui aſciſcit aliquem in filium, interrogatur, an velit illum iuſtum ſibi filium eſſe: & is, qui aſciſcitur, rogat, an id fieri patiatur. Arrogatio perfectè naturalem filiationem imitatur: vnde ſic adoptatus ſuccedit patri ab inteſtato, nec poteſt eum adoptans ſine culpa priuare quarta parte hæreditatis. Differunt autem in quatuor adoptatus, & arrogatus. Primò, quia non poteſt arrogari, niſi qui eſt ſui iuris, qui ſcilicet non habet patrem, vel eſt emancipatus: ſed adoptatur, qui eſt alieni. Secundò, quia arrogatus tranſit (vt dictum eſt) in poteſtatem arrogantis, ſed adoptatus non. Tertiò, quia arrogatus habet de neceſſitate legitimam in bonis arrogatoris: vnde ſiue eum emancipet, ſiue nō, debet ei quartam partem bonorum relinquere, ideſt legitimam ſuam: adoptatus verò non ſic, cùm non teneatur ei aliquid relinquere: ſi tamen ab inteſtato moriat̄ adoptator, ſuccedit ei adoptatus. Quartò, quia arrogatio non fit niſi auctoritate Principis, ſed adoptatio fit auctoritate cuiuslibet magiſtratus competentis. Eſt vlterius ſciendum, quòd non quilibet poteſt arrogare, vel adoptare: ſed ſolùm ille, qui pōt generare naturaliter: & nō, q. nō pōt, vt ſpado, ſiue caſtratus. Et ratio eſt, quia adoptatio eſt in ſolatium liberorum amiſſorum, vel qui haberi potuerunt: ideò impotens ſimpliciter ad generationem, adoptare, vel arrogare non poteſt. Idem etiam debet eſſe maior quadraginta annis, niſi fiat ex alia cauſa neceſſaria:

quia vſq; ad tempus illud debet intendere generationi naturali. Oportet etiam, ꝙ adoptans præcedat adoptatum plena pubertate, ita ꝙ poſſit ipſum naturaliter genuiſſe. Item adoptare non poteſt, qui non eſt ſui iuris, vt filiusfamilias: quia adoptatio ordinatur ad ſuſceptionem hęreditatis: & ideò illi ſoli competit adoptare, qui habet adminiſtrationem bonorum ſuorum. Mulier etiam adoptare non poteſt, niſi ei hoc à principe concedatur in ſolatium liberorum amiſſorum. Dico vltrà, ꝙ
I legalis cognatio eſt triplex. Prima, quaſi lineę deſcendentium, quæ contrahitur inter patrem adoptantem, & filium adoptatum, & filium filij, & ſic deinceps. Secunda eſt quaſi collateralis, inter filium adoptiuum, & filium naturalem. Tertia eſt per modum affinitatis, quæ eſt inter patrem adoptantem, & vxorem filij adoptati, vel è conuerſo inter filium adoptatum, & vxorem patris adoptantis. Prima habet prohibitionem perpetuam de matrimonio contrahendo, vt. ff. de ritu nupti. l. quando. Similiter & tertia, de ritu nupti. l. adoptiuus, reſponſo primo. Secunda verò habet prohibitionem, quandiu manet adoptio: vnde mortuo patre vel emancipato filio poſſunt adinuicem contrahere, vt habetur extra de cognatione legali. c. Si qua. Ratio horum eſt, quia prima & tertia prohibitio eſt propter reuerentiam, quam debet habere adoptatus, & vxor eius ad adoptantem, & ad vxorem eius: & cùm ſit perpetua, impedit matrimonium. Secunda verò prohibitio eſt propter interpretatiuam filiationem, quæ prouenit ex adoptione: & ideò ea durante durat, & ceſſante ceſſat. Legalis autem cognatio non modò impedit matrimonium contrahendũ, ſed dirimit iam contractum, vt habetur. 30. q. 3. c. Ita diligere.

De Decimo impedimento, videlicet diſparitate cultus, impediente, & dirimente. Caput. LXXI.

A SCotus. 39. diſt. 4. pro declaratione huius impedimenti, inquit, ꝙ aliud eſt eſſe inter aliquos matrimonium ſimpliciter, & abſolutè: & aliud licitè, & honeſtè. Poſſe aũt eſſe matrimoniũ inter fidelẽ, & infidelẽ primo modo, neceſſe eſt dicere: & hoc etiam de mente beati Pauli, primæ cor. 7. Dicentis, Vir fidelis non dimittat vxorem infidelem, quæ conſentit habitare cũ eo. Si enim non eſſet matrimonium, ſuaderet fornicationẽ. Similiter & ſecundo modo, cùm Apoſtolus non conſuleret illud, niſi eſſet licitum, & honeſtum: Cauſam adducit idem Apoſtolus ibi, Saluabitur, inquit, uir infidelis per mulierem fidelem: ceſſante autem euidenter cauſa illa non debent inſimul commanere, vt ſi non conſentit habitare cum conuerſo, vel non ſine iniuria creatoris blaſphemando ſcilicet, vel ſolicitando conuerſum ad infidelitatem. Vitanda eſt enim tam ſingularis fami-
B liaritas cum quocunque contrariæ ſectæ, ſi non ſequatur maius bonum. Si quæratur, an de nouo tale matrimonium poſſit contrahi, Reſpondetur, quòd contrahere de nouo cum infideli, non eſt occaſio probabilis ad expectandum tãtum bonum, videlicet conuerſionem eius: quia vehementer amans coniugium multa & magna faceret, vt illud conſequeretur: quæ non eſſet facturus ipſũ adeptus. Ideò ſi iſte non vult conuerti in primo, vt habere poſſit coniugium cum chriſtiana, non eſt probabile, ꝙ iſta poſteà lucretur eum, ſed magis è conuerſo, cùm ille videatur abducere illam: ceſſat enim ratio tantæ familiaritatis ad infidelem, & manet ratio alienãdi ſe ab illa. Ideò idem Apoſtolus, qui conſuluit manere conuerſum cum non conuerſa, diſſuaſit contrahere fidelem cum infideli. Licet igitur de iure diuino poſſit inter eos contrahi

trahi matrimonium, cùm ex illo non magis habeatur, quòd contractus sit nullus, quàm quòd obligatio ex contractu priori sit nulla: quia non posito nouo impedimēto, qui potest esse alterius, potest se alteri dare. De iure tamen positiuo ecclesiæ simpliciter non potest: quia ecclesia illegitimauit fidelem non simpliciter, sed respectu infidelis, vt habetur .22. q. pri. c. Si enim, vbi dicitur. Non nisi eiusdem religionis; & fidei maneant copulata coniugia, & .c. Caue. Non nisi baptizata sumatur in coniugium, quia baptismus est primum sacramentum. Esdræ etiam lib. pri. c. 9. & . x. Separatio fiebat coniugum alienigenarum. Hoc autem ecclesia rationabiliter ordinauit, cùm non sit honestum & cōgruū fidelem contrahere cum aliquo: vbi deficiat bonum prolis completum, quod est educatio ad cultum veri Dei. Nec honestū est fidelem contrahere, cui contractui non sit annexum sacramentum fidei christianæ, & vbi non sit bonum sacramenti, idest indissolubilitas: cùm coniugium christianum possit habere hæc bona. Et si dicatur, quòd Ioseph. Gen. 41. accepit Aseneth filiam Phutipharis, cùm tamen ipse esset fidelis, & illa infidelis, Respondetur, quòd tunc non fuit hæc positiua lex illegitimans, &c. Nec oportet ordinationem ecclesiæ fundari necessariò super naturalem: sed sufficit, quòd super probabilem: probabile etiam fuit, quòd fidelis Ioseph lucraretur infidelem. Nec fuit prohibitum tempore legis Mosaicæ coniugium cum alienigenis simpliciter, sed duntaxat cum Chananeis, quos Deus voluit ex toto extirpari. Ideò Esther non illicitè nupsit Regi Assuero, Esther secundo. Salomon tamen fuit ingratissimus Deo suo, qui non solùm peccauit ducendo alienigenas contra legem, etiam de gentibus specialiter prohibitis, & in multitudine mulierum, cùm dicat lex Deut. 17. de Rege, non habebit vxores plurimas, quę alliciunt animum eius: sed quòd peius est, copulatus est eis amore ardentissimo, intantum vt faceret eis idola & templa ad colēdum Deos earū. Si autem dictum impedimentum superueniat matrimonio ritè inter fideles contracto, & consummato, non potest dissoluere vinculum matrimonij, licet soluat quo ad torum, & cohabitationem: vt si mulier, vel vir fiat apostata, vel hæreticus: quia regula generalis est, quòd nihil superueniens matrimonio ritè celebrato & cōsummato potest dissoluere vinculum coniugale, licet dissoluat cohabitationem, & torum. Si autem aliquis fidelium contrahat cum hæretica baptizata, est verum matrimonium: quamuis peccet contrahendo, si sciat eam hæreticam. Secus esset si aliquis Catechumenus rectam fidem habens, non tamen baptizatus, contraheret cum aliqua fideli baptizata: quia non esset verum matrimonium: cum baptismus sit ianua omnium sacramentorum: ideò ad sacramentum requiritur, quòd vterque cōtrahentium sit baptizatus. Hoc enim impedimentum non dicitur disparitas fidei, sed cultus, quia respicit exterius seruitium, & exteriorem protestationem & professionem, quæ fit per sacramentum baptismi. Ex supradictis elicio hanc veritatem, quòd non tenetur fidelis conuersus cohabitare cum infideli nolente conuerti, etiā si infidelis velit cohabitare absque contumelia creatoris, donec conuertatur ad fidem, & baptizetur. Vnde Apostolus non præcipit, sed consulit: nec fit præiudiciū vxori, nisi ex culpa sua, quia conuerti contemnit. Si verò immineret periculum viro ex tali cohabitatione, vt quando non vult habitare cum eo absque contumelia Saluatoris, debet eam dimittere, & manere innuptus, vel cum alia christiana contrahere: nec tunc habebit duas vxores, cùm secundum matrimonium, quod est in fide Christi contractum, sit fortius, & totaliter excludat primum. Mulier verò dimissa post matrimonium viri cum christiana potest transire ad secunda vota: Nec

conuersa ad primum virum redire poterit, cùm vinculum sit solutum. Et licet matrimonium, quod inter fideles contrahitur, sit perfectius contracto inter infideles: & quòd, si fidelis contrahat in gradu prohibito, dissoluatur: non tamen inde sequitur, quòd matrimonium inter infideles contractum in gradu prohibito per ecclesiam dissoluatur. Et ratio est, quia infideles non baptizati non sunt astricti statutis ecclesiæ, vt habetur in .c. Gaudemus, extra de diuortiis, sed bene statutis iuris diuini. Ideò si in gradibus dicto iure prohibitis contrahunt, post conuersionem eorum dissoluitur. Ad hæc dico, quòd licet vir, quàm citò sibi constet de fornicatione
H vxoris tam spirituali, quàm carnali, possit proprio arbitrio illam dimittere quo ad torum, non tamen quo ad cohabitationem absque iudicio ecclesiæ. Vnde si faceret, posset cogi ad cohabitandum, nisi vir statim probaret per testes, quibus creditur: fornicatio autem probari censetur, si testes deponant de suspensione violẽta, videlicet quòd viderũt solũ cũ sola, & nudũ cũ nuda, horis & locis suspectis. Quando autem maritus vult accusare vxorem ad tori separationem, vel cohabitationem, debet hoc facere coram iudice spirituali, & tunc inscriptio fieri nõ debet: nec propter sententiam iudicis impeditur eius reconciliatio: quia sententia in fauorem datur, quantum placuerit passo iniuriam. Nec pro recõciliatione oportet adire iudicem ecclesiasticum. Si autem vir eam accusare voluerit ad pœnam corporalem, debet petere iudicem secularem, coram quo debet fieri inscriptio, idest obligatio ad pœnam contrapassi, siue talionis. Si in probatione deficiat, neuter tamen eorum potest altero viuente transire ad secundas nuptias.

De vndecimo impedimento videlicet impotentia coeundi. Cap. LXXII.

A PRO huius impedimenti notitia est sciendum, ꝙ licet copula carnalis nõ sit de essentia matrimonij, potestas tamẽ ad illam est de eius essentia. Vnde in. c. Quòd sedem, de frigidis & maleficiatis, dicitur, sicut puer, qui non potest debitum reddere, non est aptus coniugio: sic qui impotentes sunt, minimè apti sunt ad contrahendum. Hæc tamen impotentia ex duobus potest contingere. Scilicet vel ex intrinseca, & naturali, vt ex frigiditate non tẽporali, sed perpetua, cui non potest pharmacum consulere: & hæc dirimit matrimonium. Et qui hoc impedimento afficitur, de cætero contrahere nequit: alter verò nubere potest tantum in domino. Ecclesia tamen statuit tempus, vt puta trienniũ, ad experiendum, an impedimẽtum sit perpetuum vel temporale: post quod si inuenerint, facta experientia, quòd coire nequeunt, iudicio ecclesiæ dissoluitur, serua ta certa solennitate, quæ habetur in cap. Literę vestræ, & cap. Laudabilem, de frig. & malefi. Et si ecclesia se deceptam inueniat, vt quando ille post triennium carna-
B lem copulam cum alia habeat, redintegrat primum, & dirimit secundum, quanuis de eius licentia sit factum: quia non potest esse impedimentum perpetuum naturæ viro respectu vnius mulieris, & non alterius. Propter frigiditatem tamen mulieris non dissoluitur matrimonium, sicut nec propter sterilitatem: est tamẽ in ea aliud impedimentum scilicet coarctatio: & tunc idem iudicium est de arctatione eius, & de frigiditate, & maleficio viri. Quia si nulla arte potest subueniri mulieri, quo ad arctationem respectu vnius viri, soluitur matrimonium: & si sit sufficienter aperta respectu alterius, non tenetur manere sine spe coniugij, sicut nec perpetuò maleficiatus respectu vnius. Frigiditas in viro magis dissoluit, quàm superflua caliditas: quia per

per frigiditatem nõn solùm tollitur commistio seminum, sed etiam vigor membrórum, quo fit coniunctio corporum. Si verò impotentia coeundi proueniat à causa extrinseca, verbi gratia ex maleficio, quod est ligamen quoddam à dæmone proueniens, Deo permittente, quo vir & vxor à carnali copula impediuntur: dicendum, ꝙ si maleficium est temporale, non dissoluit matrimonium: si verò perpetuum, dissoluit, sicut frigiditas. Differentia tamen est inter vtrũq;, quia per frigiditatem non solùm est impotens ad vnam, verùm & ad omnes: nõ autem per maleficium, de quo iudicandum est, sicut de perpetua frigiditate, hoc dempto: quia in maleficio perpetuo datur vtriq; licentia, quod non fit in viro frigido. Si verò maleficium non sit perpetuum, nõ dissoluit matrimonium, & ad hoc experiendum ecclesia statuit tempus triennij. Et nota quòd licet nunquam possit rectè maleficium tolli per aliud maleficium: meritorium tamen est tollere maleficium, & destruere opera diaboli. Nec in hoc, vt inquit Sco. 34. dist. quart. est aliqua infidelitas, cùm destruens non acquiescat operibus malignis: sed credit dæmonem posse & velle fatigare, dum tale signum durat: & quòd destructio talis signi imponet finem tali vexationi. Sed quomodo innotescet perpetuitas huius impedimenti, habetur extra de frig. cap. Laudabilem: debent enim per triennium commorari, & dare operam illi actui. Si autem postea reclament, debent iurare cum septima manu, idest vir, & vxor de sciẽtia, & septem viri proximi de credulitate, videlicet quòd credunt eos iurasse verum secundum glo. ibi. Si vir reclamat accusationi vxoris, creditur viro, qui est caput mulieris, ibidem cap. pri. Si vir accusat, incumbit sibi probatio modo prædicto. Furor etiam superueniens matrimonio, vel aliqua ægritudo, aut aliud impedimentũ, si inter fideles sit contractum non impedit. Si autem præcedat, cùm tollat vsum rationis, impedit consensum. Vnde ea ratione, qua error dissoluit, sic furor: & quãuis furor etiam perpetuus non impediat generationem, impedit tamen conuenientem educationem prolis: ideò est contra bonum illius. Et quemadmodum perpetuò furiosi non sunt idonei ad aliquem contractum faciendum, sic nec ad matrimonium contrahendum. Si autem habeãt lucida interualla, & in illis interuallis contrahãt, matrimonium tenet.

C D E

De duodecimo impedimento videlicet Vxoricidio. Caput. LXXIII.

Dicit Scotus, ꝙ tria sunt crimina, quæ coniuncta, vel separata videntur facere difficultatem circa matrimonium contrahendum, videlicet adulterium, machinatio in mortem coniugis legitimi, & fidei datio ipsi adulteræ, vel contractus de facto cum ea, aut promissio cum iuramento: hæc tria vltima in proposito pro eodem reputantur. De duobus primis habetur extra de eo, qui duxit in matrimoniũ, quam polluit per adulterium, cap. vltimo. De. 3. videlicet promissione cum iuramento habetur extra de his, quæ metu, vel vi fiunt, cap. Ad aures. Ad propositum dico, quòd de his tribus, vltimum per se non impedit contrahendum post mortem viri, vt habetur extra eodem titulo cap. vltimo, vbi dicitur. Si quis vxore viuente data fide promiserat se aliam ducturum, vel cum ipsa de facto contraxerit: si nihil aliud fuerit, non est matrimonium, quod cum ea contraxit, post vxoris obitum dirimendum. Tertium cum primo simpliciter impedit, & dirimit, vbi supra: sequitur enim ibi, Tolerari nõ debet, si prius vel postea, dum vixit vxor

A

B illius, illam adulterio polluisset: vbi prius & postea refertur ad fidei dationem. Et hoc intelligendum est, quando ambo sciunt se adulterium perpetrasse: si enim vir esset sic conscius, & non mulier, cùm ignoret eundem habere vxorem, tunc si vir postea de facto contrahat cum illa, cum qua commisit adulterium, ad petitionem viri non est diuortium celebrandum, vt habetur eodem titulo .c. pri. Sed quid si persona prius inscia, postquam venit in notitiam impedimenti, petat diuortium? videtur celebrandum ex eodem capite: ex quo primum non fuit verum matrimonium. Dico vltrà, quòd siue primum concurrat cum secundo, siue tertio, impedit & dirimit, vt patet extra de conuer. Infidel .c. Laudabilem. Imò solùm secundum videtur impedire ex illo .c. vbi loquitur de Sarracenis, qui dum essent in captiuitate quarundam christianarum, viros earum suis insidiis, & machinationibus occiderunt. Et sententiat ecclesia, quòd si in mortem ipsorum malitiosè fuerint machinati, licet earum studio ad fidem accesserint, nec tamen eis adhærere debent, nec sunt etiam, si adhæserint, tolerandi: cum tale damnum tali lucro ecclesia compensare non velit. Hic non tangitur de adulterio sarraceni cum christiana, nec de fidei datione, sed tantum de machinatione in mortem legitimi viri: quæ machinatio debet intelligi cum effectu, vt simul sint affectus, & effectus, & adhuc conscia vxore. Tertium tamen cum primo semper impedit: & tota ratio est ordinatio ecclesiæ præcisè illegitimantis personas ad contrahendum. Inducens verò ecclesiam ad sic ordinandum est repressio adulterij, & homicidij, quæ frequenter acciderent, si tales personæ possent legitimè contrahere. Non tamen semper vxoricidium dirimit contractum, vt si vir occidit mulierem in actu adulterij deprehensam: quod non licet in foro conscientiæ, neque secundũ leges: tametsi eundem secundum mensuram delicti leges non puniant, propter maximũ incitamentũ, quod habet vir in tali facto. Sed ecclesia, quæ non est astricta legibus humanis, prohibet tali, ne amplius alicui in matrimonio copuletur. Si tamen timeatur de incontinentia ipsius, potest cum eodem dispensare, vt matrimonium contrahat. Si verò sine dispensatione contra-

C hat, peccat, contractum tamen non dissoluitur. Posset ad hæc quæri, an secundæ nuptiæ liceant, cui dubio respondet Durandus in. 42. dist. 4. q. 3. affirmatiuè, ꝙ sic, eò quòd nullo iure prohibeantur: est enim matrimonium tale concors iuri naturali, quatenus est in officium naturæ, & in remedium concupiscentię, quibus indiget homo post primas nuptias sicut antè: & ad hoc ita valet secundum matrimonium, sicut primum. Ius etiam diuinum dictas secundas nuptias concedit, vt patet pri. cor. 7. Nec aliquod ius humanum eas damnat. Primum enim matrimonium nullum præstat impedimentum secundo, cum non duret cum secũdo, nec in se: soluitur enim per mortem alterius coniugum, nec in aliquo suo effectu, sicut de baptismo, cuius remanet character, trãseũte sacramẽto, ꝓpter quod nulli licet bis baptizari. Matrimonium autem non imprimit characterẽ: primæ tamen nuptiæ habent duas honestates, quas non habent secundæ. Prima est perfecta significatio coniunctionis Christi & ecclesiæ, quæ est vnius ad vnam, quæ non est in secundis nuptiis, comparando ipsas ad primas. Secunda est honestas benedictionis, qua carent secũdæ nuptiæ. Et loquor de secundis ex parte mulieris, quia tota illa benedictio videtur respicere mulierem, quæ postquam semel benedicta est, non debet super eã benedictio iterari. Imò secundum iura sacerdos iterans benedictionem in secundis

D nuptiis, suspenditur, extra de secundis nuptiis .c. pri. Ad hæc quæritur, an aliquãdo licitum fuerit plures habere vxores, & an modo liceat: primæ parti dubij respon-

sum

sum est tractatu nostro de diuinis præceptis. Pro secundæ partis dubij declaratione, sit hæc certa conclusio, quòd sub lege euangelij ex dispensatione ecclesiæ nullo modo licet habere plures vxores, cùm Christus Dominus noster expressè prohibuerit vxorum pluralitatem, Matt. 9. Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Si ergo dimissa vxore, non licuit aliam ducere, à fortiori non licebit aliam ducere obtenta prima. Idem etiam Saluator reduxit statum matrimonij ad modum suæ primæ institutionis, cōtra quam est pluralitas vxorum, cùm à principio vna costa viri in fœminam sit conuersa: et scriptura diuina testetur, quòd propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, non dicit vxoribus: & erunt duo in carne vna, non duo vel tres: & ex cōsequenti non licet ecclesiæ in hoc dispensare. Et hæc ratio tangitur extra de diuortijs.c. Gaudemus. Visum est supra de impedimētis dirimentibus matrimonium, & de quibusdam aliis conducentibus ad matrimonij declarationem: in fine huius sacramenti non prætermittam illud, quod etiam supra dictum est, videlicet quòd ad matrimonium requiritur, quòd consensus sit completè liber, hoc est absque coactione, & metu cadente in constantem virum: licet enim voluntas non possit simpliciter, & absolutè cogi seu violentari, potest tamen impelli per metum siue trepidationem instantis siue futuri mali: quæ trepidatio facit necessitatem conditionatam, & repugnat perpetuitati matrimonij, eò quòd nullum violentum perpetuum. E Vnde tali metu coactus potest petere restitutionem in integrum. Matrimonium verò adeò est liberum, quòd filius & filia ad præceptum patris cōtrahere non tenetur cum aliquo vel aliqua. Imò cum alio vel alia, etiam patre & matre reluctantibus, contrahere potest: quia in matrimonio est perpetua seruitus, ad quam filius, qui liber est, præcepto patris cogi non potest. Quare malè faciunt parentes minis & terroribus compellendo filios, aut filias contra eorum voluntatem ad contrahendum matrimonium. Non sic fiebat in lege naturæ: Vnde Batuel gen. 24. seruo Abrahæ quærenti Rebeccam filiam suam pro Isaac, vocemus puellam, ait, & quæramus eius voluntatem. F Filij tamen & filiæ non debent facilè contradicere parentibus, qui eis prudentiores sunt, & magis soliciti de bono filiorum, & filiarum, quàm ipsimet: Et hæc sufficiant pro matrimonio, & tractatu Sacramentorum.

EPilogando omnia ferè, quæ dicta sunt in tractatu Sacramentorum, dico, quòd quicunq; fide verè Christiana, & Euangelica, Deo placere studet, non solùm recipit symbolum, quod est fidei regula, & verbum Dei per Apostolos ecclesiæ Catholicæ initio euangelizatum, vt diffusè ostendimus in primo tractatu nostri præsentis compendij, sed scripturam etiam vniuersam canonicam. Insuper & quæcunq; per traditionem Apostolorum initio accepit Catholica Christi Ecclesia: & inter alia, quòd septem sunt Ecclesiæ sacramenta, quæ sunt sacra, & efficacia diuinæ gratiæ, & benedictionis signa & causa, quibus Christus dominus noster nos sibi sacrat, sanctificat, & sanat, vt patet ex œcumenico concilio Floreñ. anno 1438. toto ex orbe congregato: quæ per quoscunq; ministros, publicè etiam malos, & Doctores impios, suam habent efficaciam, vt inquit beatus Augustinus cōtra Epistolam Parmen. cap. 2. Item & quòd infantes sunt baptizandi, eò quòd habent originale, vt dicit Origenes ad Rom. 6. & Augustinus epistola 28. sicut & quòd sine baptismo aquæ non possumus saluari, prout Augustinus testatur vbi supra. Similiter & quòd exorcismus præcedit baptismum secundum Augustinum. Serm. x. de verbis Apostoli vna ēt cum abrenuntiatioñ. secundum Dionys. de eccle. Hier. Quòd aqua

aquâ fontis sit consecranda, per Basilium de spiritu sancto cap. 27. & quòd aqua sit necessaria in baptismo necessitate sacramenti, prout inquit Chryso. homil. 24. in Ioan. Et quòd non nascamur, sed renascamur per baptismum secundum Augustinum epistola.28. Recipere etiam cum concilio Nicęno debemus baptismum Christi esse alium à baptismo Ioannis. Item quòd baptismus tollit omnia peccata, sed non concupiscentiam, quæ non est peccatum, sed eius effectus, & causa ad peccatum alliciens, de qua Augustinus de nupt. & concupisc. lib. pri. cap. 23. & 26. & 6. contra Iul. c. 5. 6. & 8. Recipere non minus tenemur confirmationem esse verum ecclesiæ sacramentum, à Christo, sicut & cætera, institutum, de qua Concilium Floreñ. Actio. 18. & Augustinus libro. 5. contra donat. cap. 20. Simul & quòd chrismatis illinitione per Episcopum conferatur, vt ait Cyprianus serm. de ablutione pedum. Similiter quòd eiusdem sacramenti Episcopus sit ordinarius minister, de quo beatus Hierony. contra Lucifer. Non minus recipimus cum sancta ecclesia, & credimus Eucharistiam esse veri ac præsentis corporis Dominici sacramentum, quo vegetati in Christo manemus, fouemur, alimur, & excrescimus in virum adultum, secundum concilium Floreñ. de qua Irenæus lib. 4. cap. 32. & Eusebius lib. pri. Euang. demostra. Similiter quòd eadem Eucharistia fit ex vino aqua permisto, vt dicit Cypria. Epistola. 3. libro.2. Et quòd verbis sacerdotis, non fide suscipientis cōficiatur secundum Basilium de Spiritu sancto, cap.27. Item & Eucharistiam non habere verum panem, & vinum, sed meras eorum species, & qualitates, non substantias, vt inquit Irenæus lib.4. cap. 34. Firmiter quoq; credere debemus Eucharistiam esse non solùm alimentum, sed & sacrificium, non commemoratiuum tantùm, sed & propitiatorium, quod tam defunctis prodest, quàm viuis: sic enim tradiderunt Apostoli, vt testantur Chryso. homil. 69. ad populum Antiochenum, & ad Philip. cap. pri. Damasce. Oratione in defunctos, Augustinus serm. 32. de verbis Apostoli, & tota Africana ecclesia, teste Cypri. Epistola. 9. lib. pri. Credimus itidem Eucharistiam sub vtraq; specie, verum ac totum Christum habere secundum concilium Floreñ. Qui enim alterutram accipit, totum etiam accipere Christum: quare non est necessarium laicis vtriusq; speciei communionem accipere, secundum concilium œcumenicū Constantieñ. cùm non sit omnibus à Christo præceptum, vtranq; speciem sumere. Eucharistiam etiam rectè seruari asserimus, cùm patres prisci Apostolici seruarent, vt inquit Irenæus apud Eusebium lib. 5. capite. 23. & conciliū Nicænū capite. 14. Adorandam esse Eucharistiam eādem, ipsa postulat religio, quæ Deum vbique cognoscit, siue cum Magis in præsepio, siue in Eucharistia cum Augustino epistola. 120. & in psal. 21. Gestationem verò probat ipse pij operis finis, & vsus, in quem circunfertur: siquidem non ad Theatricum gestatur spectaculum, sed ad excitandam fidelium spectatorum fidem, & pietatem: vt videlicet mortis Christi, & eximiæ illius paternæ in nos charitatis memoria ad gratiarum actionem, & solidiorem impetrandæ misericordiæ fiduciam excitemur. Vide ad hoc Irenæum apud Eusebium libro. 5. capite. 23. Recipimus non minus missam, idest sacram illam Apostolicam actionem, de qua inquit Augustinus de Ciui. Dei, libro. 22. capite. 8. Sed quia dum homo in hac vita degit, per liberum suæ voluntatis arbitrium, tam in actionibus salutis, quàm ciuilibus, potest ex bono fieri malus, sicut & è contra gratia adiutus, ideò & pœnitentiæ sacramentum est omnibus à baptismi gratia lapsis necessarium, secundum Concilium Florētinum act. 8. quòd tres, secundum idem Concilium, habet partes, contritionem

(quæ

quæ ſecundum Auguſtinum Homil. 50. de pœnitentia, eſt dolor de peccatis propter Dei offenſam ſuſceptus, cum propoſito confitendi, & ſatisfaciendi. Confeſſionem, quæ ſecundum eundem vbi ſupra eſt diſerta peccatorum, poſt legitimam & ſeriam conſcientiæ inquiſitionem, occurrentium, etiam occultorum, & circunſtantiarum enumeratio, ſacerdoti ritè ordinato facta, vt ab eis per illum abſoluatur, Ioannis. 20. Quorum remiſeritis peccata, &c. Et ſecundum Leonem Epiſtola. 90. Et ſatisfactionem, quæ eſt perſolutio pœnæ plerunque adhuc debitæ poſt remiſſam culpam, quam permanere interdum docet ſuo exemplo Dauid. 2. Reg. 12. Perficitur hæc per preces, ieiunia, Eleemoſynas, & ſimilia pia opera, quæ adeò ſunt Deo grata, vt eius iram placare poſſint, eumq; reddere propitium. 3. Regum. 21. de quibus Cyprianus libro primo, epiſtola. 3. & Auguſtinus in Encheridion, capite. 71. & in Matthęo capite. 12. Similiter & Hieronymus libro. 2. contra Iouinianum. Et quia chriſtiana religio ſua quoque habet myſteria, & ſacra coram Deo peragenda, non ea per quemlibet fieri voluit Chriſtus, ſed per eos, quos ad illa ordinauit. Vnde tenendum eſt etiam firmiter, ordinem eſſe ſacramentum à Chriſto inſtitutum, quo vnà cum Spiritus ſancti communione conſecratis poteſtas confertur ſacra illa miniſteria peragendi, de quo Auguſtinus in quæſtionibus vete. & noui teſtamenti. q. 9. Ordo porrò iſte varios habet gradus, quorum præcipuus inter clericales eſt ſacerdotum, quibus ſolis ſecundum eccleſiæ ritum ordinatis, data eſt à Chriſto poteſtas conſecrandi verum eius corpus, & ſanguinem, eademq; offerēdi, peccataq; dimittendi. Inter hos quidem ſunt Epiſcopi illis maiores, & dignitate, & poteſtate: ſicut inter eos præſtant aliis, Patriarchæ: & iis omnibus, totiq; chriſtiano gregi Eccleſiæ Romanæ Epiſcopus, & beatiſſimi Petri Apoſtolorū Principis ſucceſſor: cui omnes obedire tenentur, tanquam familiæ Chriſti ſeruo prępoſito, atque Chriſti Vicario: pro quibus vide Hieronymū epiſtola ad Damaſum, Auguſtinum libro. 2. capite. 51. cōtra literas Petil. & Cyprianum libro primo, epiſtola. 3. Supradictum ſacerdotum ordinem Saluator noſter duplici armauit auctoritate (pręter Apoſtolicum docendi miniſterium) puta leges ferendi, & excommunicādi, quibus ſua dirigitur, & gubernatur eccleſia, quæ (vt inquit Auguſtinus capite. 4. contra epiſtolam fundamenti) eſt viſibilis hominum cœtus, à Chriſto, & Apoſtolis collectus, in hunc vſque diem perpetua ſucceſſione continuatus, in vna fide Apoſtolica, ſub Chriſto capite, & eius in terris Vicario, paſtore, ac ſummo Pontifice, agens. Extra hanc vnam, veram, Catholicam, & Apoſtolicam Eccleſiam, vt inquit Hieronymus ad Damaſ. nulli ſperanda eſt ſalus. extra quam ſunt non modò, qui excommunicantur (qua pœna, vt ait Auguſtinus epiſtola. 75. Nihil eſt atrocius, aut formidabilius in omni terrarum orbe) ſed etiam hęretici omnes. Fidei enim Chriſtianæ regula eſt verbum Dei, ſiue per Apoſtolos euangelizatum, ſiue à Spiritu ſancto aliàs Eccleſiæ reuelatum. Vnde certa fide tenenda ſunt non ſolùm, quæ ſcripturis expreſſè ſunt prodita, ſed etiam quæ per traditionem eccleſiæ catholicæ credenda accepimus, & quæ definita ſunt ſuper fidei, & morum negotiis per Cathedrā Petri, vel per concilia œcumenica legitimè congregata: de quibus Auguſtinus libro. 19. de Ciui. Dei, cap. 18. Cæterùm quod ad legiſlatiuam attinet poteſtatem eccleſiæ, paſtoribus à Chriſto datam, obſeruandum eſt, quicquid de feſtis, ieiuniis, ſupplicationibus, & aliis ad ſalutem conducentibus pręcipiunt: quod neglectum, aut non obſeruatum, conſcientiam hominis facit ream, etiam extra offendiculi caſum. Quadrageſimam ſimul, & quatuor tempora, vigilias vſitatas, & alias carnium, vel lacticinorum

tinorum abstinentias, seruare debet christianus cum opinione necessitatis: sicuti & sexta feria, & sabbato, ac diebus rogationũ à carnibus abstinere: ac publicis christianorum consuetudinibus circa sanctorum honorem, inuocationem, ac imitationem: similiter & circa reuerentiam & adorationem imaginum sanctorum & reliquiarum eorundem, & circa elargitionem thesauri indulgentiarum, & veritatem purgatorij, ac similium, quæ ecclesia, vel Apostoli tradiderunt vnà cum canonicis libris obseruanda, se accomodare. Super quibus vide Augustinum epistola .118. capite.5. & libro.19. contra Faustum capite.20. Hæc, & id genus, non modò libertatem non adimunt euangelicam, sed eam magis promouent: sicuti nec obedientia ciuilis magistatus, aut voti, & iuramenti obligatio. Est enim, vt inquit Epiphanius Aerio, à peccatis libertas, & ab iis omnibus, quæ animũ quoquomodo impediunt, quo minus Deo totus seruiat. Verùm quia post baptismum in nobis manet carnis stimulus, & ecclesia est propaganda, ne quis igitur illo victus à gratia excidat, institutum est à Christo matrimonium, quo sacramento Chisti cum ecclesia coniunctionem significante coniugibus gratia datur, qua adiuti iura matrimonij castè peragant, liberosq; Christo Domino educent, atque instituant. Quod tam est indissolubile, vt nullo casu post consummationem dissolui queat altero superstite, qualiscunque tandem fuerit: & si ob fornicationem liceat dimittere, nunquam tamen alteram licet ducere, vt inquit Concilium Milet. capite.17. & Augustinus de nuptijs libro primo, capite.10. & de bono coniug. capite.7. Sed quia hoc vitæ genere cœlibatus Deo optimo gratior est, ideò voto firmatus, Deo offertur, cuius quidem tanta est obligatio, vt si quis pòst contrahat, non modò sit irritum, sed incestum etiam connubium: quod & de clericis sacro ordine initiatis est sentiendum. Quò denique fortiores mortis acerbissimæ agonem depugnemus, ac peccatorum reliquijs expiati sponso nostro Christo, hoc exilio liberati, præsentemur; appositum est à Christo Domino sacramẽtum, quod vnctione, quam dicimus extremam, confertur: de qua locutum esse beatum Iacobum cap.5. testatur Chryso. libro de sacerd. Concilium Florentinum, & Innocentius in epistola ad Eugubium. Cæterùm quandiu inter hostes infestissimos, dæmones scilicet, versamur, scire oportet nullam nobis esse securitatem, sed cum timore ac tremore incolatus nostri tempore salutem esse operandam, vt per bona opera vocationẽ nostrã (vt inquit beatus Petrus primo cap. suæ. 2. canonicę) certam ac firmam faciamus, semper soliciti, ne qui stamus, concidamus, peccati fallacia decepti. Porrò dum cadimus, ac scelere nos polluimus, peccatóue mortali offendimus, non fidem semper (nisi infidelitate) amittimus: semper tamẽ Spiritum sanctum à nobis expellimus, iramq; Dei sempiternam commeremur. Hisce septem catholicæ Christi ecclesiæ sacramentis adiuti, & instructi vitam viuimus Christianam, quæ cum actuosa sit, fieri non potest, vt bonorum operum sit sterilis. Hæc autem bona opera Deo non modò grata sunt, eiq; per se (quia in Deo sunt facta) placita, verusq; cultus: sed merita etiam tam p̃miorũ hac in vita, (vt inquit Augustinus Epistola. 106.) quàm postea in vita æterna. Sunt enim ita iusta, & perfecta, vt eis legem Dei pij impleant, imò vt seuerum Dei iudicium sustinere queant, vt idem Augustinus vbi supra luculentissimè dicit. Quæ quoq; non modò pro se, sed & alijs, pro quibus pij ea suscipiunt, aut Deo offerunt, ad peccatorum expiationem tam viuorum, quàm mortuorum pręsentissima sunt, vt videlicet Deus misericordius cum eis agat, quàm alioqui erat acturus, vt inquit præfatus Doctor serm. 32. de

verbis

verbis Apoſtoli, & de ciui. Dei libro. 21. cap. 27. Porrò animæ, à pœna peccatis debita ſuo abſolutæ tempore, non dormiunt vſq; ad iudicium, ſed cum Chriſto Domino ſuo in cælis regnant, æterna, diuq́; optata, atq; aſſiduis laboribus comparata beatitudine iam potitæ. Ad quam ille nos perducat, qui viuit, & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

Finis Sacramentorum.

[illegible]

IN superioribus duobus tractatibus, nos Clemens Monilianus Cardinalis Aræcœli de Apostolorum symbolo primùm, deinceps de medicinali sacramentorum ordine, quoad potuimus, dilucidè egimus. Nunc diuinorum materia præceptorum se nobis offert, quam compendiosa quadam serie prosequi decernentes, de diuina uoluntate (quò successus clarior rerum euadat) nonnulla breuiter percurremus.

CAPVT PRIMVM.

DE ipsa diuina uoluntate Hugo de S. Victore lib. 1. par. 4. c. 1. inquit. A
quòd prima omnium rerum causa est uoluntas creatoris, quam nulla præcedens mouet causa, cùm æterna sit: nec subsequens confirmat, cùm ex semetipsa iusta sit: neque iccirco iustum uelit, quia iustum fuit, quod uoluit: sed quod uoluit, iccirco iustum fuit, quia ipsa uoluit. Vnde si quratur, quare hoc iustũ sit, decẽtissimè respõdetur, quoniã secũdũ uolũtatẽ Dei B
est, quæ iustissima est. Sed si ulterius quæratur, quare Dei uoluntas iusta sit, cõgruè respondebitur, quòd primæ causæ non est causa. Rectitudo enim uoluntatis humanæ consistit in conformitate ipsius ad uoluntatem diuinam. Obliquitas uerò, & iniustitia, ex deformitate. Vnde beatus Augustinus super psal. 35. Illi sunt recti corde, qui in hac uita diuinam sequuntur uoluntatem. Voluntas Dei C
quandoque te sanum, quandoque te infirmum uult. Si quando sanus es, dulcis tibi est uoluntas Dei, & quando infirmaris, amara, non es rectus corde: cùm nolis tuam uoluntatem ad diuinam dirigere uoluntatem, sed uis Dei uoluntatem ad tuam curuare obliquitatem: illa recta est, tua curua. Iustitia ergo nostra in hoc sita est, ut nostra infirma uoluntas de se non recta, diuinæ conformetur uoluntati, tanquam eius regulæ, cuius id proprium est, esse rectam. Quia uerò angeli quidam, cùm ab eadem deflexissent, à loco deiecti uoluptatis, lucis, lætitiæ, & amœnitatum, ad loca pœnarum, miseriæ, & tenebrarum condemnati sunt, ideo oramus, ut fiat uoluntas Dei. Quem modum orandi Christus exemplo nos D
docuit, dicens, Ioan. 6. Non ueni, ut facerem uoluntatem meam, sed eius, qui misit me. Si ergo in æternum manere uolumus, Dei, qui æternus est, perficere debemus uoluntatem, cùm nos homines uoluntatem habeamus obliquam, instabilem, quam trahit mundus, suggerit diabolus, concupiscentia inclinat. Ideo dicamus, fiat uoluntas tua.

In quibus nostram diuinæ conformare teneamur uoluntatem. Cap. II.

SI quæratur, in quibus teneamur facere Dei uoluntatem, & nostram A
diuinæ cõformare uolũtati. Dicũt doctores 46. & 47. dist. pri. senten. Quòd conformare uoluntatem nostram cum diuina potest esse aut in uolito, aut in actu uolendi, aut in modo uolendi. In uolito, quando uolumus eandem rem, quam Deus uult. In actu uolendi, si uolumus illud, quod Deus uult nos uelle: licet nõ illud uelimus, quod Deus uult. exempli gratia, Deus uult filium releuare necessitatem patris, uidelicet infirmitatem, & paupertatem: cum hoc stat, quòd uelit Deus patrem infirmum, & pauperem. In

modo uolendi, quando ex simili charitate, & propter eundem finem uolumus, quod uult Deus: sic qui uult aliquid, quod Deus uult, & quod Deus uult eum uelle: non tamen propter eundem finem, uidelicet non propter Deum (Nam
B propter seipsum uniuersa operatus est Dominus. Prouer.16.) conformat se diuinæ uoluntati in uolito, in actu uolendi, sed non in modo. Hac præposita distinctione, Respondetur per aliqua dicta. Primum, quòd non oportet uoluntatem uiatoris, se conformare diuinæ uoluntati in omni uolito: imò quandoque potest uelle oppositum illius, quod Deus uult. Patet, quia non tenetur semper scire cõsequentem uoluntatẽ beneplaciti Dei, dicente Paulo ad Roma.xi. Quis cognouit sensum Domini? ergo nec uelle, cùm uelle præsupponat cognitionem: imò quandoq; potest oppositum meritoriè uelle, sicut de Dauid legitur. 2. Reg. 7. quod uoluit ædificare templum Domino, quod tamen Deus noluit per seipsum, sed per filium eius Salomonem ædificari. Voluntas tamen Dauid fuit bona, & recta. Vnde ei dixit Dominus, Quòd cogitasti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene fecisti, hoc ipsum mente tractans: ueruntamen tu non ædificabis mihi domum. 3. Reg. 8. Et Augustinus in Enchiridion caput. 101. Aliquando bona uoluntate uult homo aliquid, ut bonus filius uult patrem uiuere, quem Deus bona uoluntate uult mori. Illa ergo uoluntas Dei nostram regulat, qua nobis innotescit, quid & qualiter nos uelle oportet: & hæc, est præceptum, uel consilium. Tunc enim recta est nostra uoluntas, quando id, & taliter uolumus, quod, & qualiter Deus uult nos uelle. In actu autem uolendi, & in modo, uoluntas nostra, si sit recta, debet se semper diuinæ conformare uoluntati. Secun-
C dum, Voluntas humana ad aliqualem Dei notitiam attingens, tenetur se conformare habitualiter mediatè uoluntati beneplaciti dei, quantum ad uolita, per seipsam: patet, quia in omni homine usum rationis habente, debet esse talis uoluntas habitualis, qua sibi in genere placet, quicquid Deo placet, licet specialiter ignoret, quid Deo placeat. Nam quilibet homo tenetur habere cor rectum & ex consequenti uelle, quod uult Deus. Vltimum, uoluntas nostra tenetur se
D cõformare uoluntati diuini beneplaciti in particulari cognitæ, nisi reuelatio, aut præceptum Dei ipsam ad oppositum obligaret. Quia uolens in genere uolitum à Deo, uult etiam hoc uolitum, scitum esse tale: & dicitur notanter, in particulari cognitæ, cùm possit bonus filius patrem suum uelle uiuere, quem Deus uult mori, dum ignorat, hanc esse Dei uoluntatem. Vnde licet Pater laboret grauissima infirmitate, adhuc filius potest uelle, patrem uiuere, & remedia quærere licita: cùm infirmitas non sit euidens signum, ut Deus uelit patrẽ mori. In aliis autem similibus, potest homo in suis necessitatibus quærere defensionem, & refugium.

De uoluntate antecedente, & consequente. Caput. III.

OLVNTAS diuina distinguitur in antecedentem, & consequentem, sed non eo modo, quo in nobis est uoluntas præcedens actum,
A siue operationem, & subsequens, quo sibi complacet in illo, est in Deo. Cùm in ipso eadem sit uoluntas antecedens, & consequens, sortitur tamen diuersa nomina ad diuersa comparata: respectu enim uoliti mediatè, est antecedens: respectu uerò uoliti immediatè, est consequens.

Voluntas

Voluntas antecedens est uoluntas diuina, dans alicui antecedentia, unde possit consequi aliquid, uel operari, parata coagere, si ille uelit eandem exequi: & sic dicitur antecedenter uelle aliquid, quando ad id agendum, uel consequendum, dat alicui necessariò requisita, paratus illi coagere. Exempli gratia, Voluntas diuina uult antecedenter Petrum mereri, quando dat Petro liberum arbitrium, atq; gratiam, additq; præceptum, uel consilium, ut mereatur, paratus sibi cooperari ad actum meritorium, in quo diuina uoluntas non quasi per se, & immediate fertur super operationem meritoriam, sed quasi mediate, & antecedenter, & tales operationes meritoriæ sunt à Deo uolitæ antecedenter, etiam priusquam fiant, imò, & si non fiant, ex hoc solum, quia uult efficaciter ea, quæ antecedunt actum meritorium. Per hoc, quod dicitur uoluntas diuina, excluditur uoluntas signi: & per illud, quod dictum est, dans alicui antecedētia, excluditur uoluntas consequens. Vnde in casu posito, uoluntas diuina dicitur consequens, respectu liberi arbitrii Petri, & gratiæ sibi infusæ, & præcepti, aut consilii de agendo meritoriè in esse positi. Sed respectu actus meritorii nondum in esse positi, dicitur uoluntas antecedens. Dicitur cum consilio, uel præcepto, ad excludendas operationes uitiosas, quas Deus nullo modo uult. Dicitur ultimò nata coagere, per quod excluditur factum Abrahæ, non enim uoluit eum Deus offerre antecedenter filium suum, ex quo non fuit paratus cooperari illi. Voluntas beneplaciti consequens, est uoluntas diuina sibi in esse alicuius complacens, ipsum diligendo in esse, aut producendo, aut conseruando. Dicitur primò ipsum diligendo in esse, & hoc respectu suiipsius, & personarum in diuinis. Non enim uoluntas, quæ est eadem res cum essentia, seipsam, uel personas producit, aut conseruat, licet seipsam, aut personas uelit. Dicitur ulterius producens, & hoc respectu creaturæ, quoniam uolendo creaturas, eas in esse producit, aut conseruat: & sine hac uoluntate, nihil fit in uniuerso, quæ dicitur beneplaciti, & quæ semper impletur: de qua in p̄s. 134. Omnia, quæcunq; Dominus uoluit, fecit in cælo, & in terra, & in omnibus Abyssis. Et ratio est, ut dicunt ferè omnes Theologi dist. 47. primi sent. Quia, quòd aliquis effectus non fiat ab aliqua causa, contingit, aut quia non habet sufficientem uirtutem ad producendum illum: & hoc esse non potest in diuina uoluntate, cùm ipsa sit omnipotens, & omnipotentia sit respectu cuiuscunque, quod non implicat contradictionem. Aut quia ab alio impeditur in agendo: & hoc etiam, non, quia ratione dictæ omnipotentiæ potest remouere omne impediens: aliter deesset sibi potentia ad tollendum obstaculū. Vel quia in agendo, dependet ab alia causa, requisita secum ad coagendum, sicut ignis in camino non egit in pueros, quia Deus suam primam subtraxit causalitatē, quæ est necessaria, in quolibet effectu positiuo: & hoc adhuc non potest esse, quia & si cum Deo in multis actionibus concurrant causæ secundæ, sicut sol ad illuminandum, potest tamen sua omnipotentia sine omni causa secunda producere quemlibet effectum, cùm sit regula theologalis. Quicquid potest causa prima cū secunda, potest etiam per seipsam sine tali causa secunda. Aut quia ipsa causa mutatur in se, antequàm producat effectum, quemadmodum homo non semper exequitur, quod proposuit, & hoc etiam nullo modo potest esse, quia est simpliciter immutabilis, cùm quicquid Deus uult pro tempore, uelit ab æterno. Voluntas antecedens non semper adimpletur, quia licet cuilibet det naturalia, similiter & gratiam, si non ponat obicem, & parata sit cuilibet coagere ad actum meritorium

ritorium, ſimiliter & det præceptum, & conſilium, ut exequantur, multi tamen eliciunt actus demeritorios contra dictam uoluntatem.

De uoluntate Signi. Caput. IIII.

A VOluntas ſigni eſt creatura aliqua, ſiue effectus diuinæ uoluntatis, ſignans, uel manifeſtans nobis eandem diuinam uoluntatē. Vnde ſæpè ſigna nominantur nomine ſignificatorum eo modo, quo dicimus, ille fecit magnam miſericordiam pauperi, cùm eleemoſyna exterior data pauperi, ſit ſignum miſericordiæ in animo dantis: & etiam dicimus teſtamentum, uel codicillum eſſe ultimam uoluntatem, cùm ſit ſignum ultimæ uoluntatis teſtatoris. Ita ſecundum quandam figuram dicendi, uoluntas Dei uocatur aliquid, quod propriè non eſt uoluntas Dei, ſed ſignum illius, ut præceptio, inhibitio, conſilium, permiſſio, & impletio. Et hæc uoluntas ſigni non ſemper impletur, præcipuè in tribus prioribus, quia Deus omnibus pcipit obſeruantiam ſuæ legis, & prohibet illa, quæ in ſe, uel ſecundum ſe ſunt mala: ſimiliter conſulit euāgelica conſilia: nihilominus, ut patet ad ſenſum, non omnes parent ei. Vnde nihil aliud eſt dicere uoluntatem ſigni non adimpleri, niſi qꝫ Dei præcepta, uel prohibitiones, uel conſilia non adimplentur. Contra uerò permiſſionem nihil fit, quia eo ipſo, quod eſt permiſſio, fit id, quod permittitur. Si enim non fieret, nō diceretur permiſſio, ſimiliter nec contra impletionem. De quatuor primis non nulla ſub compendio ad communem utilitatem dicturus, primò diſſeram de decalogi præceptis, ſub quibus, cùm contineantur prohibitiones, ſpecialem tractatum de illis prætermittam. Secundò de Euangelicis conſiliis. Poſtremò de permiſſionibus.

De Decalogi titulo Caput. V.

A DEcalogo præponitur quaſi titulus. Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo ſeruitutis. Exo. 20. Vbi manifeſtatur, quis loquatur in Decalogo, quia Deus communis tribus. Nomine enim Domini intelligitur potentia, in qua magnificatur pater. Nomine Dei, qui dicitur theos græcè, ideſt uidens, intelligitur ſapientia, in qua clarificatur filius. In pronomine uerò poſſeſſiuo uidelicet, tuus (quod loco determinationis additur) inſinuatur bonitas, per cuius participationē efficitur meus, tuus, &c. in qua magnificatur Spūs ſanctus. Vnitas eſſētiæ innuitur per hoc, quod

B ſingulariter dicitur, ego ſum. Loquitur autem illi Populo, qui eductus erat de ægypto. Vnde ſubdit, qui eduxi te &c. Pro quo notandum, quòd præcepta decalogi innata ſunt cuilibet rationali creaturæ, & ſunt data expreſſis uerbis, ubi ſupra: Inquantum innata, reſpiciunt omnes: inquantum uerò data, tantùm Populum præfatum eductum de terra ægypti. Educere enim eſt potentiæ. De terra ægypti, ſapientiæ. De domo ſeruitutis, bonitatis. Aegyptus enim tenebræ interpretatur, in quo error infidelitatis, domus ſeruitutis, reatus peccati (qui enim facit peccatum, Ioannis. 8. ſeruus eſt peccati) deſignantur. Dicit ergo, ego Dominus, qui te eduxi, ſcilicet per potentiam. Deus qui te eduxi de terra ægypti, ideſt de tenebris erroris, & infidelitatis ad intelligentiam ueritatis, per ſapientiā. Ego tuus, qui eduxi de domo ſeruitutis, ideſt reatu peccati & prauorum morum in libertatem gratiæ, & affectionem iuſtitiæ per bonitatem.

Præcepta

Præcepta decalogi ad duo dilectionis mandata referuntur. Cap. VI.

ADEM autem decalogi præcepta in duabus tabulis digito Dei scripta, Moysi Exod. 20. data esse legimus, ut inquiunt & Philo in eo libro, quem scripsit de decalogo, & Iosephus, quorum quinque erant in una tabula, & quinque in altera. Augustinus uerò cōtra præfatos, super Exodum. q. 7. quatuor uult prioris, sex autem posterioris esse tabulæ præcepta: quæ tamen omnia ad duo dilectionis mandata, Dei uidelicet, & Proximi, reducuntur. Verùm aliter idem August. in psal. 32. ordinat illa: quia in priori tabula ponit tantùm tria, in quibus Dei charitas commendatur. In altera uerò, septem ordinat, quæ ad proximi dilectionem pertinent. Sententiæ cuius se subscribit Magister senten. lib. 3. dist. 36. & 37. addens, Quòd dicta pcepta rectè impleri absque charitate nō ualent, neque ad alium finem prǽterquàm ad charitatem dirigi debent. In dictis moralibus præceptis, est ponere duplicem radicem, alteram quo ad inchoationem, alteram quo ad consummationem. Prima est secūdum affectionem timoris, iuxta illud Ecclesiastici. 1. Radix sapiētiæ est timere dominum. Secunda iuxta dispositionem amoris, qui charitas est. Vnde August. contra Faustum. Tantùm noli esse sub lege, ut illam timore impleas, sed sub gratia, ut sit plenitudo legis charitas: & sic quātum ad impletionem, & consummationem radix moralium est penes amorem. Hæc charitas uia excellentissima est, ut inquit beatus Paulus 1. Cor. 13. quæ secundum se ambulantes, ducit ad patriā. Hæc est summa bonarum actionum, salus morum, finis cœlestium præceptorum, mors criminum, uita uirtutum, uirtus pugnantium, palma uictorum, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum, ut inquit Prosper lib. 3. de uita contemplatiua. Sanctus quoq; Thomas opusculo 4. ait. Quòd omnium humanorum actuū regula, siue lex, est charitas diuina. Sicut enim uidemus in artificialibus, quod unumquodque opus tunc bonum, & rectum dicitur, quando regulæ coæquatur, sic etiam quodlibet opus humanum tunc rectum est, & uirtuosum, quando regulæ diuinæ dilectionis concordat. Si uerò ab hac discordat regula, nec bonum, nec rectum est. Decem itaque uerba hæc, idest sententias, quæ scilicet uerba Dominus digito suo hic inscripsisse in tabulis lapideis dicitur, ipsemet proprio suo ore prius promulgauerat ad uniuersum populū de medio ignis Exod. 20. dicens. Ego sum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis, &c. Tabulas autem Dei mandato scriptas, imò proprio digito illius, fecit Moyses recludi in arca fœderis ad perpetuam Dei memoriam.

Obseruantia diuinorum præceptorum est nobis possibilis, licet mādatum de diligendo Deum ex toto corde, in hac uita impleri perfectè nō possit. Cap. VII.

Nte quàm ueniamus ad uniuscuiusq; præcepti declarationem, præsuppono unum, uidelicet quòd obseruantia dictorum diuinorū præceptorum est nobis cum ipsius adiutorio possibilis, quod tamen ipse paratus est semper nobis præstare, si nos eo uti uolumus. Vnde postq; dominus præcepta dederat filiis Israel, ostēdere uolens omnia, quæ eis præceperat possibilia esse, dixit Deut. 30. Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie,

non ſupra te eſt, neque procul poſitum,neq; in cælo ſitum,ut poſſis dicere, quis noſtrum ualet ad cælum aſcendere, ut deferat illud ad nos? &c. Sed iuxta te eſt ſermo ualde in ore tuo,& in corde tuo, ut facias illum. Et Mat. 12. Iugum meũ ſuaue eſt,& onus meum leue. Similiter primæ Ioan. 5. Mandata eius grauia non
B ſunt. Beatus quoque Ambroſius in primo libro de Iacob, & uita beata. c. 3. ait. Nemo tenetur ad culpam,niſi uoluntate propria deflexerit. Et beatus Baſilius in uita Monachorum. c. 83. de dilectione inimicorum ait. Nunquam autem præciperet hoc iuſtus & clemens Deus, niſi utique etiam poſſibilitatem nobis donaret. Hieronymus quoque ad Damaſum ait, Execramur etiam eorum blaſphemiam,qui dicunt,impoſſibile aliquid homini præceptum eſſe, & mandata non
C à ſingulis poſſe ſeruari. Sed ſi hæretici obiiciant nobis præceptum dilectionis Dei ex toto corde, Reſpondetur, quod non ſic præcipitur nobis, ut Deum ex toto corde diligamus,ut nihil præter illum diligamus, aut quòd omnes uires noſtræ uoluntatis tali dilectioni applicemus: ſed ſic iubemur diligere Deum, ut nihil repugnans præceptis Dei amemus. Qua propter ille dicendus eſt diligere Deũ ex toto corde,qui Deum diligens reliqua omnia mandata ſeruat, ut apertè colligitur quarti, Reg. xi. ubi de Rege Iehu dicitur, Porrò Iehu non cuſtodiuit, ut ambularet in lege Domini Dei Iſrael in toto corde ſuo,& ſubdens cauſam dixit. Non enim receſſit à peccatis Hieroboam,qui peccare fecit Iſrael. Quia enim alterum mandatum tranſgreſſus eſt,dictus eſt,non ambulaſſe in toto corde. Vnde Gregorius ſuper illa uerba Ioan. 14. Si quis diligit me ſermonem meum ſerua-
D bit &c. ait. Verè.n.eũ diligimus,ſi ad mandata eius, à noſtris nos uoluptatibus coarctemus. Sed dilectio Dei,ad quam producendam anima adhibet omnes uires ſuas,& omnem conatum, in hac uita haberi non poteſt: nec illa nobis præcipitur,ſed illa eſt,quæ expectatur in præmium. Vnde ſicut ex beati Pauli ſententia primæ cor. 13. Dicitur. Nunc cognoſcimus ex parte,ita hic oportet dicere, quòd diligamus ex parte, cùm dilectio ſequatur cognitionem, & in poſterum ſperemus diligere ex toto.Hoc idem Augu.inquit libro.3 contra duas epiſtolas Pelagianorum ad Bonifacium. c. 7. cuius opinionis eſt etiã ſanctus Tho. 22.q 44 articulo 6. &Bernardus ſerm. 50. ſuper cantica, dicens. Eſt charitas
E in actu,eſt & in affectu:& de illa quidem,quæ operis eſt, puto datam legem hominibus, mandatumq; formatum. Nam in affectu, quis ita habeat,ut mandatur? Ergo illa mãdatur ad meritum,iſta in præmium datur,cuius initium quidẽ, profectumq;, uitam præſentem experiri diuina poſſe gratia non negamus: ſed planè conſummationem deferimus futuræ felicitati.

Adoratio quæ ſpectat ad primum præceptum quid ſit, & quomodo diſtinguatur à reuereri,honorare,laudare,& glorificare.
Caput. VIII.

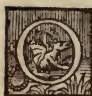
A PRimum enim præceptum,quo Deum unum colere iubemur ad Patrem,ſecundum de iuramenti ueritate, ad filium, Tertium de ſpirituali uacatione, ad Spiritum ſanctum, pertinere uidetur: ita ut his tribus pceptis tres perſonas, quæ ſunt unus Deus, colere iubeamur. Principioq; uidendum, quid ſit adoratio, & quotuplex: & qua Deus propriè ſit à nobis adorandus. Pro quibus nota, quòd iſta ſe habent per ordinem,uide

licet

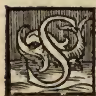
licet reuereri, honorare, laudare, glorificare, & adorare, & semper posterius addit aliquid ad prius. Reuereri quempiam secundum Scot. dist. 9. Tertii, est animo reputare magna bona, quæ quis uidet in eo, aut æstimat esse in illo, paruipendēdo illorum cōparatione, quæ considerat in seipso. Honorare uerò, est reuerentiam interius existentem in animo opere exteriori indicare. Vnde honor est exhibitio reuerentiæ in testimonium uirtutis, uidelicet eius, quem reueretur. Laudare autem, est honoratum pro bonis, quæ in se habet, aliis commendare. Glorificare, seu magnificare, est laudes honorati, longè, latèque præconizare. Gloria enim est frequens fama cum laude. Adorare autem, est in id, quod est reuerendum, honorandum, atque glorificandum propter suæ sanctitatis eminentiam atque uirtutis, totam spem atque fiduciam, se subiiciendo, proiicere. B
Vnde adoratio dicitur cultus propter uidelicet diligentem intentionem circa illud, quod adoratur. Illud enim dicitur coli, cui quis studiosè intendit, operam suam exhibendo. Dicitur etiam seruitus, quia huiusmodi opera exhibentur adorato in recognitionem sui dominii. Dicitur Theosebia, idest diuinus cultus, quia in ipsa singulariter colitur Deus. Dicitur & religio, quando ad huiusmodi adorationem homo seipsum specialiter obligat, dicente Tullio in Rhetorica, Religio cuidam superiori naturæ cultum, reuerentiamq; affert. Adoratio est una trium, sicut est una maiestas. Vnde Gene. 18. dicitur, quòd Abraham tres uidit, & unum adorauit. Vnde licet sit discretio trium personarum, est tamen una adoratio, quia una maiestas, una æqualitas in tribus. Vnde Ioan. 5. Qui non honorificat filium, non honorificat Patrem, qui eum misit. Et Hilarius in libro de Trini. Honor geniti est honor Gignentis, & è conuerso. Respiciendo etiam essentiam, unus & idem honor numero latriæ, & eadem adoratio debetur ei. Sed quia ut dicitur Ioan. 4. Spiritus est Deus, & qui adorant eum, in Spiritu, & ueritate oportet adorare: ideo beatus Augustinus inquit, Quòd adorare in Spiritu est fide, spe, & charitate in eum tendere. Extollere etiam bonitatem alicuius in corde suo tanquam summam respectu bonitatis suæ, à quo quis suam etiam habet bonitatem, cùm respiciat solum Deum pro obiecto conuenienti, ut summum bonum, uel Dominum, pertinet ad latriam, quæ soli Deo conuenit, cui interiori actui correspondent aliqui exteriores: signa dicti interioris, ut sacrificia, ritus, uel genuflexiones, protestantes istam reuerentiam summo Domino exhibendam, & summam dominationem in eo, cui talia exhibentur, & subiectionem ad illum in exhibente. Ex quibus actibus tam latriæ interioris, quàm exterioris frequenter elicitis potest generari habitus inclinans ad faciliter, & promptè eliciendum similes actus, qui sicut erant boni, & debitis circunstantiis ornati, ita habitus ex eisdem generatus, erit bonus. Latria enim potest accipi, uel pro cultu siue reuerentia, aut adoratione Deo exhibita actu interiori, ratione summi dominii, uel summi boni. Vel pro reuerentia exhibita Deo, actu exteriori. Seu pro habitu inclinante ad talem actum. Et ille actus, cùm sit rationi rectæ consonus, uirtus est, non theologica secundum Scotum, ubi supra, cùm non habeat Deum pro obiecto immediato, sed honorem deferendum Domino increato: Erit ergo uirtus moralis, contenta sub iustitia, qua redditur superiori, quod sibi debetur. D

Obligatio

Obligatio ad actum latriæ pertinet ad primum præceptum. Cap. IX.

A Bligatio igitur ad actum adorationis, siue latriæ, pertinet ad primum præceptum. Non habebis deos alienos, Exod. 20. quod non modò est negatiuum prohibens adorationem exhiberi alicui, cui non conuenit, sed affirmatiuum, ut habeatur Deus uerus, & tanquam dominus adoretur, de quo Deuter. 6. Dominum Deum tuum adorabis: in quo excluditur idololatria, & obligat semper, sed non pro semper. Ad istum uerò actum
B eliciendum aliquando ab adulto pro tempore legis Mosaicæ uidetur determinatio esse facta per illud, quod habetur in tertio præcepto (ut dicetur infra) uidelicet Sabbata sanctifices, quod etiam fuit præceptum legis naturæ, ut scilicet aliquo determinato tẽpore uacaret homo ab operibus seruilibus ad Deũ magnificandũ. In lege uerò noua determinatur tempus in die Dominico, & in oblatione illius summi sacrificii, uidelicet Eucharistiæ, quam debet Sacerdos offerre pro se, & pro populo, ad Hebr. 5. Populus autem offert spiritualiter, cùm teneatur eadem die audire missam integram, de consecr. dist. 1. c. Missas. Et si aliqua necessitas excuset à missa, necesse est impleri illum adorationis actum in aliquo æquiualente, ut saltem die illo specialiter deputato cultui diuino, habeatur aliquis actus immediatè relatus in Deum ad eius reuerentiam.

Homo Christus quomodo latria adorandus. Cap. X.

A I quæratur, an Christo præcisè secundum diuinam naturam conueniat latria, respondet Gabriel Biel lect. 50. super canonem, Quòd refert multum loqui de natura humana in Christo, & de homine Christo. Nam homo est nomen personæ, non sic humana natura: & concludit, quòd homo Christus adoratione, quæ est latria, est adorandus, cùm sit persona uerbi, & ita Deus: & ex consequenti ea adoratione, quæ solius Dei est, adorandus est, à qua adoratione licet natura humana excludatur, ut ratio adorandi, non tamen, ut terminus adorationis: cùm secundum Damascenum in 3. lib. c. 54. Christum Deum perfectum, & hominem perfectum, simul & patrem, & spiritum sanctum cum incommutabili carne eius una adoratione adoramus. Humana autem natura in se considerata, est adoranda hyperdulia, ut dicit glos. super psal. 98. Adorate scabellũ pedum eius. Hyperdulia autem est honor quidã magnus, qui exhibetur creaturæ rationali excellenti, propter maiorem affinitatem,
B & coniunctionem ad Deum. Hac adorationis specie adorari debet beata Virgo mater Dei. Vnde in Ephesino concilio, cùm Nestorius χριστοτόκον, non aũt θεοτόκον esse Mariam uirginẽ asseueraret, sub anathematis pœna fuisse legimus interdictum, ne quis eam χριστοτόκον auderet appellare, non quòd hoc nomine recte uocari non potuisset, aut possit, sed quòd obuiandum esse errori putauerunt, quo Nestorius purum hominem Christum, non autem Deum, & hominẽ peperisse Mariam uirginem contendebat. Dulia uerò est cultus, uel honor, qui
C exhibetur creaturæ, eò quòd participat diuinam dignitatem, uidelicet potentiã, sapientiam, uel bonitatem. Adoratio enim secundum Alexandrum de Ales in 3. par. summæ, respicit Deum inquantum est superior, & excellens: unde adoratio est

tio eſt motus in Deum,non ut in finẽ,ſed ut in principium. Amor uerò eſt motus in ipſum,ut in finem.Ratio autem finis non mutatur in dilectione Dei,& proximi,diligendo ipſum ſummum bonum ipſi deo & proximo,ſicut nec debitum, imò eadem ratione diligo Deum,& proximum:cùm in ſeipſo,& ſua imagine debeo diligere ſummum bonum. Adoratio enim eſt motus in Deum, ut in principium: uariatur autem ratio principii in adoratione Dei,& proximi, ſicut & ratio debiti: quia Deus eſt principium ad eſſe,& conſeruationem eſſe ipſius creaturæ. Rationalis uerò creatura eſt principium ratione doni excellentis ad bene eſſe alterius,ut puta ſubditi,ratione cuius poteſt ipſum ducere in ſuperiora: ſicut Prælatus per poteſtatem, Doctor ratione ſapientiæ per cognitionem, Sanctus uir per exemplum. Ratio debiti, qua debeo adorationem uel reuerentiam proximo,eſt ratio,qua debeo principio ad bene eſſe,& non ad eſſe, uel eius conſeruationem. Dignitas enim diuini eſſe per potentiam,& participationem conuenit Prælatis. Dignitas ſapientiæ doctoribus. Dignitas uerò bonitatis conuenit ſanctis,ratione quarum ſunt principium ad bene eſſe aliorũ:& ut ſic,debetur eis honor, & reuerentia. D

Catholici adorando ſanctos,prælatos,doctores,& imagines non ſunt idololatræ. Caput. XI.

QVIA enim ſcriptum eſt. Non facies tibi ſculptile, ideò inquit Damaſcenus,ꝙ antequàm Deus eſſet humanatus, facere Deo imaginẽ erat impietatis,cùm eſſet inuiſibilis, incorporeus, incircunſcriptibilis. Summæ impietatis igitur erat figurare,quod diuinum eſt. Hinc eſt,ꝙ in ueteri teſtamento non erat in conſuetudine uſus imaginum, Deum figuratiũ. Quia uerò Deus ipſe per uiſcera miſericordiæ ſuæ, ſecũdum ueritatem propter ſalutem noſtram factus eſt homo (non ut Abrahæ uiſus eſt in ſpecie hominis, quando tres uidit, & unum adorauit, nec ut prophetis) ſed ſecundum ſubſtantiam,uiſus eſt, & cum hominibus conuerſatus mirabilia fecit, paſſus eſt, reſurrexit,& ad cælos aſcendit: quæ omnia ſecundum ueritatem facta ſunt,& uiſa ab hominibus,ac ſcripta ad memoriam & doctrinam noſtrã. Ideò patres,quia non omnes ſciunt literas, aut lectioni uacant,excogitauerunt, uelut quoſdam triumphos, ſimilia in imaginibus deſcribere ad uelocem memoriam, quas procidentes adoraremus,ſimiliter & Sanctorum certamina erigentia nos ad fortitudinem,imitationem,zelum uirtutis eorum, & gloriam Dei. Honor enim, qui tribuitur imagini,nõ aliò,quàm ad prototypon refertur, ſicut à Baſilio in libro de Spiritu ſancto .c. 18. legimus annotatum: cùm nemo tam ſit lapis, ut lapidibus, & lignis ineſſe putet ſenſum. Nihil igitur contra primum præceptum peccatur,ſi ſanctis,& eorum imaginibus debita ueneratio præſtetur. Vnde ſancta ſynodus ſeptima. acti. 7. exclamauit. Quicunqꝫ ſentẽtias ſacræ ſcripturæ de Idolis, contra uenerandas imagines adducunt, Anathema. Qui uenerandas imagines Idola appellant, Anathema. Qui dicunt, quòd imagines chriſtiani, ut deos, adorent, Anathema. In octaua quoque ſynodo Acti. decima, idem decretum eſt. A B

Triplex

Triplex à nobis Deo cultus exhibetur,& sanctis. Caput. XII.

A PRO maiori prædictorum declaratione est notandum, Quòd triplex à nobis Deo cultus debetur. Imitatio uidelicet. Honor,& Inuocatio. Præcipuus & Deo gratissimus est imitatio. Vidit hoc Ethnicus ille Socrates, qui dixit, uis Deos tibi propitiari? bonus esto. Christus enim nō tātū incarnari uoluit,ut esset uita nostra, sed ut seipsum nobis exemplū uiuendi proponeret, ut sicut ipse ambulauit,& nos ambularemus. Ad hunc cultum inuitat nos Paulus ad Eph. 5. Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi. Nec iniquum est hunc præcipuè cultum trāsferre ad homines,cùm dixerit Paulus
B primæ cor. 4. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi, uoluit enim ab aliis imitari,quatenus ipse Christum imitatus est,nō sub ea ratione, qua persecutor, uel blasphemus, sed quatenus misericordiam Dei consecutus fuerat, & ut iam in seipso non uiuebat,sed Christus in eo: ita ut imitari Paulum,nihil aliud fuerit,quàm Christum in Paulo uiuentem imitari. Et sic patet, quàm rectè cultus hic sanctis tribuatur,quos cùm imitari iubemur,nihil aliud,ꝙ Christū in sanctis imitari iubemur,quem imitari non est impossibile,cùm dicat Basilius serm.2. de baptismo.c. ultimo. Respicientes igitur in Christum, animi nostri alacritatem glorioso imitandi studio intendamus. Vbi uerò sanctos cōsideramus, docemur studium hoc imitandi Christum non esse impossibile,ut per illorum considerationem alacriores facti, syncerum & immaculatum mandatum Domini ad mortem usque seruemus,atq; in uitam æternam ingrediamur. Nihil ergo detrahitur perfectissimo exemplari sanctos imitando,sed augetur potius illius gloria. Secū-
C dus cultus Deo debitus consistit in honore,& ueneratione. Vnde dictum est à beato Paulo. 1. Tim. 1. Soli Deo honor, & gloria: quod non contrariatur sibi dicenti ad Rom. 2. Gloria & honor omni operanti bonum. Sciebat enim Paulus, ꝙ summus cultus, & gloria soli Deo conueniebat: sed non propterea sua quoq; gloria,& honore fraudandos esse putabat eos,qui bonum essent operati, per quos nomen Dei sanctificabatur, sicut contra, per eos qui perperam agunt, nomen Dei blasphematur. Quid enim aliud ueneramur in sanctis, nisi Dei do-
D na? nisi Christum ipsum uiuentem,& operantem in illis? Athanasium laudans dicit Gregorius Nazianzenus in oratione in Athanasium,uirtutem laudo,uirtutem autem laudans Deum laudo. Dei nanq; donum est omnis uirtus,à quo proficiscitur omne datum optimum Iacobi.2.Qui honorat Dominum,inquit Epiphanius,hæresi. 26. honorat etiam sanctum,qui uerò ignominia afficit sanctum, ignominia etiam afficit Dominum. Vnde Augustinus in ps. 44 In Petro quis honoratur,nisi ille defunctus pro nobis? sumus enim Christiani,non Petriani. Tolle à Petro,Tolle à Paulo &c. ꝙ Apostoli,ꝙ martyres Christi fuerunt, nō plus eis honoris debebitur, quàm uel Aristidi iusto, uel Phocioni,uel Zenoni, quorum uitæ sanctimoniam ab his,qui Græcorum historias conscripserunt,plurimum legimus esse commendatam. Tertius cultus Deo debitus,& à nobis sibi impendēdus, est in Inuocatione, si ergo nullum crimen est in imitandis sanctis,& honorandis,quid esse criminis in illis inuocandis poterit? Non enim tanquam largitores (hoc enim solius Dei proprium est) sed tanquam deprecatores inuocantur. Aliter enim inuocamus Deum, aliter sanctos. Deum inuocantes dicimus, concede quæsumus,tribue quæsumus. Sanctos inuocantes nihil aliud dicimus,

quàm

quã orate pro nobis. Nec in hoc Christi gloriæ derogatur, quòd alius à Christo mediator quæritur, dum à sanctis intercessio postulatur. Derogabat ne Christi gloriæ Paulus, quem toties ad sanctorum intercessionem confugisse legimus? Non ne sciebat unum esse mediatorem Dei, & hominum Christum Iesum? Et tamen pro omnibus, qui in sublimitate cõstituti sunt, obsecrationes fieri uoluit. Quid autem est obsecrare pro aliquo, nisi mediatorem inter eum esse, quem petis, & eum, pro quo petis? Vnde in concilio Constantinopolitano, ut habetur tom.2.cõciliorum.c.7. cùm præscripsissent patres, quibus uerbis esset Deus orãdus, mox subiunxerunt, his actis, & creatore suo solo Deo adorato, inuocet sanctos, ut pro se intercedere apud maiestatem diuinam dignentur. Omnes enim orationes Ecclesiæ ad patrem ferè dirigere concludit, non per Petrum, non per Paulum, sed per Dominum nostrum Iesum Christum, per solius illius passionis meritum, qua nos redemit, quæ omnia concedi sibi postulat. Vnde Gregorius Naziãzenus in monodia Basilii, Tu autem, inquit, ò Basili ex alto nos respice, & carnis stimulum, aut tuis siste precibus, aut fortiter nos ferre persuade. Et Hieronymus in Epitaphio Paulæ, Vale, inquit, ò Paula, & tui cultoris ultimam senectutem tuis orationibus adiuua, fides & opera tua te Christo sociant, præsens facilius, quod postulas, impetrabis. Et Augustinus in meditationibus .c.23. Orate Dominum, orate piissimi, orate omnia agmina sanctorum. Et Chrysostomus homil. 66. ad populum Antiochiæ in laudibus ponit Imperatoris, quòd is purpura indutus accedit ad Martyrum sepulchra complexurus, & fastu deposito, stat sanctis supplicaturus.

F G

Reliquiæ sanctorum sunt uenerandæ. Caput. XIII.

QVID dicam de sanctarum reliquiarum ueneratione & uirtute? Ruffinus libro secundo c.32. Ecclesiasticæ historiæ, narrat de Theodosio Imperatore, ꝙ is contra Eugenium prælium initurus circumibat cũ sacerdotibus & populo omnia orationum loca, & ante martyrum, & Apostolorum thecas iacebat cilicio prostratus, & auxilia sibi fida sanctorum intercessione poscebat. De reliquiis Geruasii, Prothasii, & Stephani martyrum, quid dicam? Tantus fuit ad eas hominum concursus, tot & tanta per eas miracula facta, ut beatus Augustinus libro.22. de ciuitate Dei .c. 8. miretur: quo & in loco moris fuisse scribit, ut recitaretur in tẽplo, quid quisq; beneficii accepisset. Offerre tamen sacrificium alicui, ita est seruitus diuinitati debita, & propria, ut qui homini eam tribueret, idololatriæ crimen euadere non posset. Si dicant hæretici, ꝙ animæ sanctorum ignorant preces nostras, obiicitur eis illud, quod Gregorius libro. 4. dialogorum .c.32. inquit. Quid enim est, quod ibi sanctorum Animæ nesciant, ubi scientem omnia sciunt? & Dionysius. cap.11. cælestis Hierarchiæ, Quis ibi aliquid ignorat, ubi omnes fontem scientiæ Deum uident? certè qui intus omnipotentis claritatem uident, nullo modo credendum est, quòd foris aliquid sit, quod ignorent. Hoc etiam scire possunt, ut dicto Dionysio placet, ubi supra. c.4. reuelantibus Angelis. Si iterum obiiciatur nobis dictum nonnullorum aliorum hæreticorum, qui eò temeritatis deuenerunt, ut affirmare non uereantur, sanctos nondum esse Dei conspectu suauissimo potitos, sed adhuc in abditis quibusdam receptaculis extremum expectare iudicii

A B

C uniuersalis diem. Contra hos respondet Cyrillus ad Reginas libro secundo de recta fide. Olim, inquit, liberatæ à corporibus animæ hominum, in subterranea receptacula demittebantur, implentes mortis promptuaria. Vbi autem Christus spiritum suum Patri commendauit, etiam hanc nobis præparauit uiam: nõ enim ingredimur in infernum &c. Et Basilius de Spiritu sancto ad Amphilochium, An non extremi stuporis est, inquit, sanctos fateri cum Christo non esse, quãdoquidem Paulus peregrinans à corpore præsens est apud Deum, & resolutus, iam est cum Christo? Obiiciunt tertiò dicti hæretici nobis dicentes. Quis generalis
D Iudicii erit usus futurus, si ante illud mercedem quisq; suam recepturus est? Quibus respondet Gregorius quarto Dialogorũ. c.24. Quòd hoc crescit animabus in Iudicio, q nunc animarum sola, postmodum uerò corporum beatitudine, perfruuntur: ut ipsa quoq; carne gaudeant, in qua dolores pro Domino pertulerũt: de qua scriptum est, q in terra sua duplicia possidebunt. Stolas suas igitur, animarum modo recipiunt, tunc post Iudicium animarum simul & corporum gloria lætabuntur.

Primum præceptum de uno colendo Deo, tres habet Clausulas. Cap. XIIII.

A PRima clausula est, non habebis Deos alienos coram me. Vbi prohibemur adorare creaturas spirituales, scilicet Angelos. Secunda non facies tibi sculptile, hoc est imagines fictas, quæ nullius rei naturalis sunt repræsentatiuæ. Tertia neq; omnem similitudinem, uidelicet, rei naturalis imaginem. Et sequitur, quæ est in cælo desuper, ut Solis, & Lunæ: & quæ in terra deorsum, ut hominis, bouis, & similium: neq; quæ sunt in aquis, idest piscium. Non adorabis eas scilicet actu exteriori, neq; coles affectu interiori. Prima huius pcepti clausula ostendit Iudæos, & Saracenos Idololatras, qui Deos habent alienos. Iudæi quidem Messiam, Saraceni autem Mahometen, expectãt. Contra secundam faciunt hæretici, qui non credunt de Deo, nisi quod imagina-
B tione sua, & phantasia confingunt. Contra tertiam faciunt mali christiani, eò q superbi colunt similitudinem eorum, quæ sunt super terram, uidelicet honores. Danielis. 11. Nam super omnia desiderant aliis præesse. Auari colunt similitudinem eorum, quæ sunt in terra, ut puta pecuniam, & diuitias. Auaritia enim est Idolorum seruitus ad coloss. 3. Voluptuosi colunt similitudinem eorũ, quæ sunt in aquis, idest delitias, & uoluptates, quorũ uidelicet Deus uenter est, ad Ephe. 3.

De comminatione Dei, huic primo suo præcepto superaddita. Cap. XV.

DIcit enim, Ego Dominus Deus tuus fortis zelotes &c. Repetit autem id, ego Dominus Deus tuus, ut repetitione demonstret hanc esse sufficientem causam, cur sibi præ omnibus, amor, cultus, seruitus, & obedientia debeatur. Quòd uerò addit, fortis, zelotes &c. Ad terrorem quidem facit eorum, quos parum mouet solum præceptum. Sequitur, uisitãs iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem, idest uisitãs siue puniens, non quocunq; modo, sed ad instar eius, qui ardenti zelo accensus seuerè animaduertit in iniquitatem suorum, non quidem studio exterminandi, sed reducendi ad officium. Visitans autem non quorumcunq;, sed patrum in filiis,

hoc est in parentibus inchoatam,& in succedentibus generationibus continuatam. Ego fortis Zelotes, amoris zelo accensus, uisito quidem auersos à me in uirga & flagellis usque in tertiam ,& quartam generationem, non autem ultra. Nam eò usque patienter quidem expecto ad resipiscentiam. Verùm si æstuantis amoris mei flagellis sæpius uisitati non obediant,si obsurdescant, pertinaciterq; pergant ad quartam usque ganerationem ,non adiiciam ultra , ut amore zelans uisitem eos: sed deseram, abiiciamq; eos, auertens zelum meum ab eis,quemad modũ dicit Dominus ad Hierosolymã,Ezechielis .16.Propterea auferetur zelus B
meus à te,& quiescam,nec irascar amplius: quasi diceret,cessare faciam iram meã in te,& recedet Zelotypia mea à te, ideft extremis suppliciis afficiam te, nec te amabo amplius : qualis profectò subtractio Dei zeli à nobis est, uelut extremum irreconciliabilis indignationis supplicium. Quandiu enim zelat nos Deus, & Zelando uisitat, tandiu ex ardenti amore adhibet increpationes, minas, uerbera,dolores:cùm dicat Deus Apoc. 3. Quos amo,corrigo,& castigo, eum sanè ob finem,ut sic demonstret,cui obsequi oporteat: sicq; reuocet nos ad se,iuxta illud Hieremiæ.6. Erudire Hierusalẽ,ne discedat à te anima mea. Verba igitur supradicta textus simul insinuant,& miram abundantiam diuinæ bonitatis,ac patientiæ in eos,qui male agunt,& horrendam extremi mali comminationem in eos, C
qui pertinaciter nimia patientia Dei abutuntur. Contra quos Paulus ad Rom. .2. An diuitias bonitatis eius,& patientiæ,& longanimitatis contemnis ? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem duritiã tuam,& impœnitens cor thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicii Dei,qui reddet unicuique secundum opera sua : iis quidem,qui secundum patientiam boni operis, gloriam,& honorem,& incorruptionem quærũt, uitã æternam : iis autem,qui non acquiescunt ueritati , iram , & indignationem. Et ideò addit textus ubi supra,& faciens misericordiam in millia his, qui diligunt D
& custodiunt præcepta mea, quæ uerba intelliges,qua possunt plenitudine intelligi, nempe in millia generationum , hoc est etiam in millesimam usque generationem, in millia retributionum,in millia temporum, ætatum , seculorum , & quicquid amplius his dici potest. Nam quemadmodum zelotis amor, seu zelus amantis erga filios subtractionis terminum habet: ita puræ charitatis dilectio omnino finem nescit,ac modum &c. At pergamus nunc ad secundum mãdatũ. E

Præceptum secundum. Caput. XVI.

NON assumes nomen Dei tui in uanum , ideft secundum Sco.37. A
tertii .q. unica. Non facies Deo irreuerentiam. Hoc præceptum secundum eundem cum priore est strictè de lege naturæ, cùm sequatur necessariò, quòd si est Deus, est amandus , ut Deus,& nihil aliud est colendum,tanquam Deus: nec Deo est facienda irreuerentia: & per consequens in istis non poterit Deus dispensare, ut aliquis possit licitè facere oppositum illius,quod prohibetur. Memineris ergo præceptum hoc de non iurando potius esse Euangelicum , quàm legale, & nunc obseruatu magis necessarium, quàm tempore legis. Constat autem per scripturas expressè præceptum esse. Primò, non assumere seu usurpare nomen Domini in uanum, uel frustra.

B Secundò, non polluere nomen Domini. Tertiò, non peierare in nomine Domini, Leuit. 19. Quartò, non iurare omnino, Mat. 5. & Iacobi. 2. Non iurare quodcunque iuramentum. Vanum secundum Philosophum est, quod nihil in se habet, unde possit rationabiliter referri in aliquem finem honestum, atque utilem. Frustra uerò dicitur quicquid præter necessitatem est, & fructu caret utilitatis, nec ullum habet honesti officium. Saluator noster Mat. 5. ait. Audistis, quia dictum est antiquis, non periurabis: reddes autem Domino iuraméta tua.
C Ego autem dico uobis, nõ iurare omnino, neque per cælum & c. Ex quibus uerbis consequens uidetur non esse iurandum per sacramenta, quoniam uasa sunt gratiæ Dei, & uberrima nostræ salutis subsidia: neque per Euangelium, quoniã uerbum Dei est, & pabulũ uitæ: neque per nomina plagarum, quia instrumenta sunt uindicantis iustitiæ Dei: neque per ullam omnino creaturam, quoniam omnia subseruiunt uoluntati diuinæ non minus, quàm terra, quæ dicitur scabellum pedum eius.

Iuramentum quomodo sit in se bonum. Caput. XVII.

A SED ne decipiaris, nota, quòd est hæresis damnata, asserere christianis prohibitum esse omne iuramentum, in qua hæresi olim fuerunt Vualdenses, Cathari, & Anabaptistæ. Rursus hæresis est non minus execrabilis affirmare, quòd liceat iurare simul & peierare ex causa: cuius erroris, per Augustinum ex libro de hæresibus, erant Priscilianistæ: in quo errore fuerunt etiam illi, qui se apostolicos solent appellare, ut habetur in sermone. 65. & 66. diui Bernardi super cantica. In utroque horum extremorũ, cùm sit uitium, sistendum est in medio, in quo uirtus consistit. Si enim simpliciter prohibitum est à Saluatore quodcunque iuramentum, cur dicit alia scriptura, laudabuntur omnes, qui iurant in eo? ps. 62. & alibi, Hier. 4. Iurabis uiuit Dominus, in ueritate, in iudicio, & in iustitia? & Deut. 6. Dominũ Deũ tuum timebis, ac per nomen illius iurabis? Contra si aliquo modo iurare licet, cur tam absolutè dicit Dominus. Ego autem dico uobis, non iurare omnino? & beatus Iacobus, Ante omnia fratres mei nolite iurare, neque per cælum, neq; per terram, neque per quodcunque aliud iuramentũ? Pro concilianda tali scripturarum contrarietate, notandæ sunt multæ Doctorum sententiæ. Sanctus
B Thomas. 22. q. 89. art. 2. inquit. Iuramentum esse ex se bonum, & hoc ex origine, & fine. Ex origine quidem, quia introductum est ex fide, qua homines credunt Deum habere infallibilem ueritatem, & uniuersalem omnium cognitionem. Ex fine, quia inducitur ad iustificandum homines, & ad terminandas controuersias, ad Hebr. 6. Homines per maiorem se iurant, & omnis controuersiæ eorum finis ad confirmationem est iuramentum. Finire autem controuersias hominũ, stabilire quoque ueritatem incertam, & ambiguam, res est utilis in moderatione reipublicæ, & necessaria, sine qua tribunalia non subsistunt, & deficit omnis ueritatis inquisitio. Quo in loco docet Paulus, ad quem debeat hominũ
C iuramentum inflecti scilicet ad Deum, qui longè maior est, & sublimior omni creatura: & quia non habet maiorẽ se, ideò per semetipsum iurat. Cum ẽt iuramus, inuocamus Deum in testem illius rei, pro qua fit iusiurandum: nec possumus tutius fidem facere non credenti nobis, quàm attestari Deum, ad quem nobis est

bis est confugium, ut controuersia omnis dirimatur:& cùm iuramẽtum sit actus latriæ, ut dicit Dominus Ioannes arboreus libro. 9. suæ Theosophiæ. c. 17. non uideo quare in Euangelio simpliciter prohibeatur.

Iurare non est malum, sed peierare. Caput. XVIII.

Diuus Augustinus sermone. 30. de uerbis Apostoli abundè edisserens illas tres sacræ scripturæ sententias, quæ nobis uidentur aduersari, uidelicet beati Iacobi capite quinto, Sit sermo uester, est est, nō non, A
& Matt. 5. Ante omnia nolite iurare, & paulo post, Nolite iurare, neq; per cælum, neque per terram, Inquit, non esse peccatum iurare, sed peierare. Iurauit enim Dominus, iurauerunt & sancti, nec dicit Apostolus, nolite iurare, nisi ad euitãdum periurium. Nam ita scribit Augustinus, quia graue peccatum est pe ierare, compendium tibi dedit scriptura, noli iurare. quid dicturus tibi sum homo? Verum iura, & nihil prohibet id, quod ex se bonum est, cedere in malum eius, qui non eo utitur bene: quemadmodum sumere Eucharistiam ex se bonũ est, malum tamen abutenti, & indignè sumenti, ita iurare ex se bonum est: cedit tamen in malum eius, qui leuiter & sine necessitate iurat. Idem Augustinus in expositione, pri. c. epistolæ ad Gal. innuit, quòd licet appetere iuramentum nō cupiditate, uel delectatione iurandi, sed propter aliorum infirmitatem, quia non ali ter mouentur ad fidem. Clicthoueus libro. 3. de uotis Monasticis cap. 10. in Antiluthero dicit, Christum non inhibuisse in Euangelio iuramentum, sed dedisse consilium de uitando iuramento, ne quis ex consuetudine prolaberetur in periurium. Nec subticebo, quod dicit Gratianus. 22. q. 1. c. quòd iuramẽtum. Quòd B
aliud est sponte accedere ad iuramentum, aliud ad afferendam innocẽtiam suã, uel ad fœdera pacis conseruanda, uel ad persuadendum auditoribus, quando pigri sunt credere, quod eis utile est. Primum prohibetur, secundum conceditur.

Non obstante iuramento, iustitia christianorum præcellit iustitiam pharisæorum. Caput. XIX.

SI obiiciet aliquis, si christiano non sit prohibitum iusiurandum, sed A
permissum, in quo præcellet iustitia Christiani iustitiam Pharisæorũ, maximè cùm dicat ueritas, Matt. 5. Nisi abundauerit iustitia uestra plusquàm scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum? Vnde, ut nos Saluator ad tuendam perfectiorem legem inclinaret, dixit, Audistis, quia dictum est antiquis, non periurabis, reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico uobis non iurare omnino. Dicendum, q̃ licet sit permissum christiano iurare, & reddere possit sua iuramenta Deo: non tamen eo modo, quo consueuerãt iudæi, quibus permissum erat iurare per Deum, ne idolorum, & creaturarum iuramentis assuescerent etiam absq; urgenti necessitate: qua in re iustitia christiani præponitur iustitiæ iudæorum: cùm christianus non nisi propter maximum reipublicæ commodum, & nisi cogatur, non iurabit, imò semper paratus est non iurare, sicut paratus est non ulcisci iniuriam. Et ubi inter ueros Christianos sermo hominis fidelis plurimum habet auctoritatis, nō est opus

iuraměto. Vnde Chryſoſtomus (& habetur. 22.q.5.c. Iuramenti) inquit, Inter iuramentum & ſermonem fidelium nullum debet eſſe diſcrimen. quia ſicut in iura
C mento nullam conuenit eſſe perfidiam, ita quoq; in uerbis noſtris nullum debet eſſe mendacium. In uulgaribus tamen hominum contractibus, rudes, & auari mercatores, in quibus parum eſt chriſtiani animi, uix poſſunt his credere, cum quibus faciunt commutationes, niſi interceſſerit iuramentum.

An iuramentum factum per Idolum ſit recipiendum. Caput. XX.

A Anc quæſtionem diſcutit Auguſtinus ad Publicolā epiſt. 154. dicens, Quòd nō licet Gentilē inducere ad iurandum per idolum, quia conſentiret idololatriæ. Idolum enim ſecundum Paulum. 1. cor. 8. & ſi nihil ſit in mundo ſecundum totum, uel quo ad materiam, & formā ſimul, quam ſibi artifex imprimit, cùm nihil habeat ſimile ſibi correſpondens in uniuerſo, eſt tamen aliquid in opinione, fictione, & falſa exiſtimatione idololatrantis, quæ omnino ſuper uanum & nihil fundata eſt: cùm idolum nihil habeat diuinitatis, quam ſibi attribuit idololatra. Ideò ſi catholicus induceret quempiam ad iurandum per idolum peccaret communicando cum falſa exiſtimatione idololatræ. Vide quo ad hoc diuum Bonauen. 37. diſt. 3. circa literam. Si tamē gentilis habeat aliqua pacta cum chriſtianis, & confirmet illa iurando per ſuum idolum, licitum eſt nobis tale iuramentum recipere, non obſtāte, quod dicit beatus Paulus. 2. cor. 6. Nolite iugum ducere cum infidelibus: quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? &c. cùm hæc tantum indicent nullum commer-
B cium habendum cum infidelibus, ubi noſtram eludendo fidem, conarentur nos ad infidelitatem pertrahere, & ubi non poſſumus uiuere cum illis abſq; contumelia Saluatoris. Ex ſupradictis patet, quomodo iuramentum ad religionē ſpectat, & quando iurare liceat, ſimiliter & quare tam rigoroſè Saluator prohibeat iuramentum: quia ut humanæ fragilitatis corda, non iurando, tutius à periurio præſeruentur: ſimiliter ut unuſquiſq; intelligat, ꝙ in genere iurare uniuerſis eſt prohibitum, quanuis liceat facere iuſiurandum, quo iuratur in iudiciis, quo fœdera ligantur, quo ſubditi magiſtratibus ſubiiciuntur, quo lites inter fratres finiuntur, quo deniq; res ſeriæ utileſq; ualde confirmantur: ſine quibus conſiſtere non poteſt mortalium conuictus, ut in ſequēti capite diffuſius declarabitur: dummodo talia iuramenta iuxta ſententiam beati Hieronymi interpretādo Hieremiā. Hier. 4. fiant in iudicio, in iuſtitia, & ueritate.

Quid ſit iurare in ueritate, iuſtitia, & iudicio. Caput. XXI.

A Ominus Alexander de Ales in. 3. parte ſuæ ſummæ. q. 31. mem. 3. art. 3. inquit, Quòd iurare ſit duobus modis, uel aſſerendo de pſenti, aut præterito, uel promittendo de futuro. Vnde diſtinguitur iuramentum, in aſſertorium, & promiſſorium. In uanum iurare prohibetur hic. Vnde in textu ſubditur, nec habebit inſontem Dominus eum, qui aſſumpſerit nomen Dei ſui fruſtra. Iuramentum uanum eſt, quod caret conditionibus, quæ ponuntur Hierem. 4. Iurabitis, inquit, uiuit Dominus, in ueritate, iuſtitia,

& iudicio

& iudicio, ubi glos. interl. Hos tres comites debet habere iuramentum. Veritatē ex parte iurantis. Iustitiam ex parte eius, quod iuratur. Iudicium ex parte circũstantiarum utriusq;. Veritas debet esse in iurantis conscientia, ut credat ita esse, uel fuisse, sicut iurat in iuramento assertorio: uel proponat ita facere, sicut iurat in promissorio. Iustitia debet esse in eo, quod iuratur, quia oportet esse licitum. Si enim esset contra legem Dei, uel præceptum Ecclesiæ, iam non esset iustitia in eo, quod iuratur. Iurauit enim Dauid per Deum occidere Nabal, qui tamen cũ ad preces Abigail prudentis fœminæ mox remisisset minas, & reuocasset ensem, non legitur eum contraxisse culpam aliquam de tali periurio, ac pœnituisse. Sciebat enim, ꝙ nulla est obligatio ad iniustum iuramentum. In circunstantiis attẽditur iudicium uidelicet discretionis, ut diligenter attendatur & causa, pro qua iuratur, & modus. Iurare ergo in uanum, est iurare, uel sine ueritate, uel sine iustitia, uel sine iudicio. B C

Causæ, propter quas iustè iuratur, quæ sint. Caput. XXII.

Vratur enim causa boni, uel mali. Causa boni multifariam, uel ueritatis causa, uel pacis, uel amicitiæ, uel obedientiæ. Primo modo dupliciter, uel causa ueritatis summæ credendæ, cuius causa iurat Paulus, cùm dicit, testis est mihi Deus. Et ipse Saluator, Amen Amen dico uobis, ut ueritas credendorum, quam prædicabat, astrueretur in cordibus auditorum. Vel causa ueritatis creatæ, sicut iurant testes in causis pro ueritate alicuius facti manifestanda, de qua Deut. 19. in ore duorum uel trium stat omne uerbum. Ratione uerò pacis reformandæ, ut Iacob, & Laban Gen. 31. Iurauit enim Iacob per timorem patris sui Isaac. Causa uerò amicitiæ restaurandæ iuratur. Vnde Geraritæ Gen. 26. dixerunt, fit iuramentum inter nos, & ineamus fœdus. Ratione obedientiæ fit iuramentum triplex. Primum fidelitatis, quod faciunt Principes Regi. 2. Reg. 5. Venerunt seniores israel ad Regem in Ebron, & percussit cum eis fœdus coram Domino. Secundum subiectionis, quod faciunt Abbates Episcopis, & Episcopi Metropolitanis. Iurauerunt quoq; hoc modo Principes Galaad ad Iepte Iudic. 11. Dominus, qui audit, ipse est mediator, & testis, ꝙ nostra promissa faciemus. Tertium est obseruationis, ut iurant Canonici, cùm datur canonicatus pro consuetudinibus seruandis. Vnde postquàm Dominus legem per Moysen promulgauit, iurauerunt omnes se seruaturos eã. Iuratur quoq; ratione mali uitandi, sicut quando fit iuramentum de calũnia in principio causarum, ne aliqua personarum litigantium calũniosè aliam impetat, aut calũniosè se defendat. Similiter & ratione mali expurgandi, ut cùm iuratur in purgatione canonica pro tuenda innocẽtia, de qua Deut. 21. Si inueniatur in terra cadauer occisi hominis, & ignoretur reus, egredientur seniores, & maiores natu &c. Lauabunt manus suas, & dicent manus nostræ non effuderunt sanguinem hunc. Aliter si iuratur, assumitur nomen Dei in uanum, ut puta iurando contra conscientiam, uel illicitum, uel contraueniendo iuramento. A

De tertio præcepto. Caput. XXIII.

Emento, ut diem Sabbati Sanctifices, sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo uerò die Sabbatum Domini Dei tui est: non facies omne opus in eo &c. Hoc mandatum secundum Dominũ Alexandrum de Ales, in 3. parte summæ. q. 32. mem. primo, potest.

intelligi aut literaliter, aut spiritualiter. Primo modo præcipiebat cessationem ab operibus seruilibus. Vnde de eo dicitur, omne opus seruile nō facietis in eo: obligabantur enim de rigore mandati iudæi tali die, & nos die Dominica (de qua infra) cessare, ac feriari à laicis operibus, & omnibus profanis exercitiis, qualia sunt agricultura, artificia, negotiationes, operæ conductitiæ, laicalia officia, quæsturæ, prætoria, officinæ rerum uendibilium, scripturæ rerum iudicialium, & id genus alia. Hæc enim operari in tali die prohibitum est. Scriptura enim prohibet expresse, ꝙ neq; tu quicquam operis facias in illa die, neque filius tuus, neque filia, neque seruus, neque ancilla, neque bos tuus, neque asinus, aut omne iumentum tuum, neque peregrinus, qui tecum intra portas domus tuæ hospitatur. Si uerò necessitas occurreret, cùm non habeat legem, Saluator docet necessitatis causas insperatò occurrentes non esse comprehensas sub præcepto de Sabbato sanctificando, dicens Marci. 2. Sabbatum propter hominem factum est, & non homo propter Sabbatum. Et Luc. 14. Cuius uestrum asinus, uel bos in puteum cadet, & non continuò extrahet illum die Sabbati? Simile exemplum po-
B nitur, Mat. 12. Si igitur licet operari die Sabbati, ut unam ouem, uel asinum salues, multo magis, ut hostem profliges, ciuitatem liberes, domum aut uiciniā serues ab incendio, aut prouinciam ab inundatione. Apostoli etiam urgente fame uellicabant spicas, & confricabant in usum cibi. Vnde Saluator Iudæis super hoc
C facto scandalizatis dixit. Non legistis, quod fecerit Dauid primi Reg. 21. quando esuriit? quomodo intrauit in domum Dei cum suis, & panes propositionis comedit, quos non licebat sibi, nec suis edere, sed solis sacerdotibus, & sine reprehensione fuit? Non tamen licitum est talia seruilia in illo die facere, quæ commodè fieri possunt diem illum præueniendo, aliter transgressor erit huius præcepti. Vnde num. 15. habetur. Factum est autem, cùm essent filii Israel in solitudine, & inuenissent hominem colligentem ligna in die Sabbati, obtulerūt eū Moysi, & Aarō, & uniuersæ multitudini, qui recluserunt eum in carcerem expectātes responsum
D Domini, qui dixit ad Moysen. Morte moriatur homo iste, obruat eum lapidibus omnis turba extra castra. Non hoc modo nunc agitur. Erat tunc lex iræ, seueritatis, & rigoris: nunc autem tempus gratiæ, & miserationis. Meritò igitur omnibus tam pauperibus, quàm diuitibus sabbatizandum.

De Sensu Mystico siue spirituali istius præcepti. Caput. XXIIII.

Piritualis sensus dicti mandati secundum præfatum Dominum Alexandrum, ubi supra, est triplex, uidelicet moralis, allegoricus, & anagogicus. Moralis signat cessationem à peccatis, & ab his omnibus, quæ sunt impedimento, quo minus aliquis ex toto corde diligere Deum, & colere possit. Allegoricus quietem Christi corporis in sepulchro. Tertius uerò, qui ad anagogen pertinet, æternam requiem in cælo. De primo quidē, illud præceptum nobis modis omnibus obseruandum est, ut quiescamus peruerse agere. Secundum expletum est iam in Christo, de quo beatus Augustinus libro. 4. super Gen. ad literam diffuse. Tertium expectatur, & speratur à nobis,
B ut liberati de corpore mortis huius, ac soluti graui peccatorum onere, post multas tribulationes, & angustias, post uarios labores, quibus Saluator nos præcessit, ingrediamur & nos in requiem illam, ad Hebr. 4. in qua sabbatum est ex sabbato, Esa.

to, Esa.66. Sabbatum delicatum & sanctū Domini gloriosum, ubi supra, cap.58. Ex parabola enim diuitis Epulonis Luc. 16. constat, ꝙ iusti ante Christi resurrectionem erant extra tormēta, & in expectatione, magnoq; interuallo diuisi ab improbis uidelicet, in limbo, non minus anheli spiritu ad promissam requiem figuratam in Sabbato Domini, quàm fuerant antea in hoc mundo. Licet enim Dei beneficio separati essent ab impiis, & inquietis hominibus per Chaos magnum interpositum, & inuenissent specialem consolationem, qua securi erant de sua salute futura: nondum tamen Sabbatismum Domini, hoc est requiem in Deo inuenerant: quia nondum erant facti unum cum ipso in gloria, licet facti essent unum cum eo per gratiam. C

Quomodo dies septimus in octauum mutatus est. Caput. XXV.

POST resurrectionem Dominicam pro Sabbato diem feriatum agimus eum, qui proximè sabbatum sequitur: mutatum est autem Apostolorum auctoritate & traditione, ne quid habere commune cum Iudæis uideremur canone.8. Apostolorum, quemadmodum eorundē auctoritate cōstitutum est. Si quis ante æquinoctium uernale sanctæ Paschæ diē cum Iudæis celebraret Episcopus, aut presbyter abiiceretur. Quum & illud cautum esse uidetur, quandiu durabat sacerdotium Iudæorum, ut qui ministerio sacerdotii fungebantur, non sacerdotes, sed presbyteri tantum uocarentur: quod etiam deinceps diligenter sancti Patres cauerunt semper, ne quid catholici non modò cum iudæis, sed ne cum hæreticis quidem aliquid haberent commune. Qua de re Chrysost. Tomo.3. aduersus iudæos oratione prima grauissimè reprehendit eos, qui ieiunarent iisdem diebus, quibus iudæi solenniter ieiunabant. Vnde in Toletano concilio.4. propter uitandum schismatis scandalum, uel hæretici dogmatis usum, decretum est, ut simpla teneretur baptismi mersio, ne uiderentur, qui tertiò mergunt, hæreticorum approbare assertionem, dum sequuntur & morem. Ratio autem, quare non obliget nos præceptū sabbati illius, quod erat iudæis celebre, est, quoniam ut dicit Dominus Alexāder de Ales, ubi supra, & sanctus Thom.22.q.122. art.4. erat cæremoniale datum illis in signum, & typū Christi futuri, ut expressè testatur beatus Paulus ad Colossen. 2. dicens. Nemo uos iudicet in cibo, & potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorū, quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi. Quo loco duo sunt obseruanda. Primum, sabbata, & festa iudæorum fuisse umbram Christi. Secundum interiisse ea cum lege, nec quenquam, inquantum talia, amplius obligare. Facta enim sunt mendacia, & noxia his, qui ea obseruant, sicut & tota lex uetus, præcipuè quo ad iudicialia, & cæremonialia, nunc est mortifera his, qui confidunt in ea. Hinc feriuntur anathemate, habenturq; pro iudaizantibus, quicunque præsumunt celebrare diem illum sabbati, quem iudæi celebrem habent. Nobis enim est alius dies loco illius celebris. Vnde ne iudaizare uideamur, consilio Apostolorum, & Patrum, ac totius ecclesiæ unanimi consensu mutatū est nomen, & dies sabbati in nomen ac diem Dominicum, ut neque eundem diem, neque eodem sub nomine sabbatizaremus nos: quia neque est eadem ratio sabbatismi nostri, & iudæorum, neque idem est dies consummationis operum creationis, & resurrectionis: ille prior, iste posterior concurrens cum primo die creationis rerum, A B C D

non sine

non sine mysterio. Quandoquidem ut in illo opificium huius seculi inceptū est, ita in isto exordiū incepit seculi futuri, cuius saluator noster appellatur per prophetam pater, dicentem. Et uocabitur nomen eius fortis cōsiliarius &c. Pater futuri seculi. Non modò enim creauit Deus mundum, qui non erat, sed restituit, quod perierat. Quia à tempore resurrectionis Christi immutatum est sabbatum
B iudæorum in diem Dominicam, quæ sanè ab illo tempore manet celebris inter christianos in memoriā resurrectionis, & glorificationis humanæ naturæ, ut inquit Augustinus 119. epistola de ritibus ad Ianuarium.

Quare magis Sabbatum mutatum sit in diem Dominicam, quàm in alium diem. Capt. XXVI.

A X uniuersali igitur totius Ecclesiæ traditione habetur (eodem prorsus modo, quo constat de quatuor Euangeliis, quòd ab Apostolis dicta sunt, & tradita: quia uniuersalis ubiq; ecclesia ab initio dati euangelii semper credidit) Dominicam resurrectionis diem debere celebrem esse quolibet septenario dierum, non autem Sabbatum iudæorum: et sic tradidit posteris suis custodiendam. Traditiones apostolicas quomodo debeamus obseruare docet beatus Ignatius, de quo scribit Eusebius libro. 3. c. 35. Ecclesiasticarum historiarum. Quod is docebat ecclesiæ Populos, ut diligentius, ac tenacius Apostolorum traditionibus inhærerent, quas etiam scriptas reliquerūt. Et Basilius de Spiritu sancto. c. 27. dicit, Dogmata, quæ in Ecclesia prædicantur partim ex conscripta doctrina habemus, partim ex Apostolorum traditione ad
B nos delata in mysterio recipimus, quæ utraq; ad pietatem uim habent: & nemo his contradicit, qui uel saltem modicam Ecclesiasticarum legum experientiā habet. Origenes in explicatione cap. pri. ad Titum de eisdē quoque dicit. Si quis Christo se credere profiteatur, & aliud de ueritate christianæ fidei credat, quàm habeat definitio traditionis ecclesiasticæ, hæreticum eum pronuntiare non dubitē. Et Paulus primæ ad Tessal. 2. Itaq; state, & tenete traditiones, quas didicistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Supradictam traditionem de
C commutatione Sabbati in Dominicam approbauit, & confirmauit conciliū Laodicense Phrygiæ, contra eos, qui ubiq; exigunt, ubi scriptū est? Interim scriptura beati Ioannis satis insinuat diem septimam, qua Dominus resurrexit, fuisse celebrem tempore apostolorum, atq; appellatam tunc temporis Dominicam, cùm dicat Apoc. primo. Ego Ioannes fui in spiritu in Dominica die. Ante resurrectionem Domini nulla dies fuit appellata Dominica. Non scriberet igitur Apostolus, ego fui in spiritu in Dominica die, nisi eo tempore fuisset celebris, & nota cunctis. Quòd autem beatus Ioannes per diem Dominicam intellexerit primū diem, qui est proximus post Sabbatum, Ambrosius Ansbertus uetustus, & exi-
D mius doctor, qui claruit antè annos quingentos, & quinquaginta, tractans hunc locum inquit, Ioannes non in Sabbato, sed in Dominica die, quæ prima est post sabbatum in spiritu fuisse se dicit: quia nimirum iam uetus illa, quæ mortē operabatur, lex, transierat: & noua, quæ uiuificat, in Christi resurrectione claruerat: atq; corporalis illa uacatio in spiritualem animarum requiem conuersa uigebat, quando ille hæc Sacramenta cernebat. Et Augustinus scribens contra Adamantum Manichæum cap. 16. dicit, Nos quoq; & Dominicam diem, & Pascha solenniter

niter celebramus, & quaslibet alias christianas festiuitates. Addens alio loco, Dominicum diem Apostoli & Apostolici uiri ideò religiosa solennitate habendum sanxerunt, quòd in eodem redemptor noster à mortuis resurrexerit. Beatus quoque Ignatius discipulus Ioãnis Apostoli secundus ecclesiæ Antiochenæ Episcopus in epistola sua ad Magnesianos, cuius beatus Hieronymus meminit, docet pro sabbato celebrandum esse diem Dominicum, ob Dominicã resurrectionem eo die factã. Sãctus uerò Tho. 22.q. 122. art. 4. inquit, Quòd obseruantia diei Dominicæ in noua lege succedit obseruantiæ sabbati non ex ui præcepti legis, sed ex constitutione Ecclesiæ, & consuetudine populi. Nec enim huiusmodi obseruatio est figuralis, sicut obseruantia sabbati in ueteri lege. Et ideò non est ita arcta prohibitio operandi in die Dominica, sicut in die sabbati: sed quædam opera conceduntur in illa, quæ in die sabbati prohibebãtur, sicut decoctio ciborum, & huiusmodi. Et etiam in quibusdam operibus prohibitis facilius propter necessitatẽ dispensatur in noua, quàm in ueteri lege, quia figura pertinet ad protestationem ueritatis, quam nec in modico præteriri oportet: opera autem secũdum se considerata pro loco & tempore immutari possunt. E F

Quare Dominicus dies est tam in ecclesia celebris. Cap. 27.

Ominicus dies, ideo est tam celebris in ecclesia, quia præ cæteris fuit multis Dei beneficiis insignitus: cuius p̃conia Leo Papa epistola. 81. his uerbis recenset. Tanta est, inquit, hæc dies diuinarum dispensationum mysteriis consecrata, ut quicquid à Domino est insignius institutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium. In hac per Christi resurrectionem, & mors interitionem, & uita sumpsit initium. In hac Apostoli à Domino prædicandi omnibus gentibus euangelii tubam sumunt, & inferendum uniuerso mundo sacramentum regenerationis accipiunt. Mar. 16. & Mat. 28. In hac, ut habetur Ioannis. 20. congregatis in unum discipulis clausis ianuis Dñus insufflauit in eos, & dixit. Accipite Spiritũ sanctum. In hac denique promissus à Domino Spiritus sanctus aduenit, quem diem uocant Euangelistæ unam, siue primam sabbati. Magnum quippe fuit beneficium, quòd creati sumus, qui non eramus: sed multò maius illud, quòd restituti sumus, qui perieramus, per eundem, per quem creati sumus Dominum nostrũ Iesum Christum. Quapropter congruè hunc diem celebramus, & Dominicum appellamus, in quo uerè se Dominum omnium Christus declarauit: ideò meritò cantat in eo Ecclesia. Hæc dies, quam fecit Dominus, exultemus, & lætemur in ea. De hoc p̃cepto ultra illa, quæ dicta sunt in capite. 24. inquit sanctus Tho. 22. q. 122. art. 4. in responsione ad primum argumentum. Quòd mandatum de sanctificatione sabbati literaliter intellectum, partim est morale, & partim cæremoniale. Morale quidem, quantum ad hoc, quòd homo deputet aliquod tempus uitæ suæ ad uacandum diuinis. Inest enim homini naturalis inclinatio ad hoc, quòd cuilibet rei necessariæ deputetur aliquod tẽpus, sicut corporali refectioni, sõno &c. Vnde etiam spirituali refectioni, qua mens hominis in Deo reficitur secundum rectæ rationis dictamen, aliquod tempus deputari debet: & sic habere aliquod tempus deputatum diuinis, cadit sub præcepto morali. Sed inquantum in hoc præcepto determinatur speciale tempus in signum creationis Mũdi, sic est cæremoniale. A B C

moniale,.

moniale, ſicut & cæremoniale etiam eſt ſecundum allegoricam ſignificationem, prout fuit ſignum quietis Chriſti in ſepulchro, quæ fuit ſeptima die. Similiter & ſecundum moralem, prout ſignificat ceſſationem ab omni actu peccati, & quietem mentis in Deum, ſecundum quod eſt quodammodo præceptum generale. Eſt & cæremoniale ſecundum ſignificationem Anagogicã, prout præfigurat quietem fruitionis Dei, quæ erit in patria. Vnde præceptum de ſanctificatione ſabbati ponitur inter præcepta decalogi, inquantum eſt præceptum morale, & non cæremoniale.

Quid teneamur facere in die Dominica. Caput. XXVIII.

A Eſpondeo, ꝙ ad feriandum ſingulis Hebdomadibus eo ſeptimo die, quem placuit Spiritui ſancto, & Apoſtolis appellare Dominicam, ad hunc finem, ut ſanctificaremus eundem. Nam ut unus ex ſeptem diebus ſit celebris, ac ſanctus Domino, nihil antiquius eo. Hoc enim ante legem fuit, hoc ſub lege, & hoc poſt legem. Ante legem quidem in recordationem creationis. Sub lege, in pactum & ſignum ſempiternum ſanctificationis futuræ per Chriſtum: in memoriam quoq; liberationis à ſeruitute ægyptiaca. Denique poſt legem, ſub euãgelio, in memoriam reſurrectionis Dominicæ, quæ conſummatio eſt operis creationis. Quid enim profuiſſet creatum eſſe, aut natũ, deinde renaſci, niſi contigiſſet & immortalem fieri per reſurrectionem quomo-
B do Chriſtus reſurrexit per gloriam Dei Patris? nihil enim rationi magis conſonum, quàm ut homo, qui totus ex Deo, totus in Deo, & totus ſubſiſtit per Deũ, aſcendat & animo in Deum, & corpore quantum poteſt, quieſcens modicum à terrenis iſtis occupationibus, ſeq; totum illi impendens, à quo omnia accepit, & hoc die ſeptimo. Ab initio enim mundi conditi, ſabbatizatũ eſt die ſeptimo: quod licet ſcriptum non legatur, tamen hoc nemini dubium eſſe debet: cùm nõ ſit ueriſimile, quòd Deus tam ſolenniter conſecraſſet diem illum, ut ſanctus, & ſacer omnibus eſſet, nec tamen hoc patribus legis naturæ indicaſſet. Legis itaq; naturæ eſt, ꝙ aliquando feriemur ab operibus profanis, uacantes Deo, ac diuinis. Legis uerò diuinæ, quòd id faciamus ſeptimo quoque die: porrò Apoſtolicæ ordinationis, Spiritu ſancto ſic ſuggerente, eſt, ꝙ idem fiat eo die, quo Chri-
C ſtus reſurrexit à mortuis, hoc eſt Dominica, quæ eſt octaua poſt primum creationis rerum diem, propter myſterium ſuperius expreſſum. Tranſiit ergo ab hoc tertio præcepto Decalogi, quod cæremoniale erat ueteris legis: manſit autem quod morale erat, diuinituſq; præſcriptum, nempe tota ſubſtantia præcepti cum fine, ob quem datum eſt præceptum, uidelicet non facies in eo quicquam operis tu, filius tuus, & filia tua &c. Et id ſanè ad eum finem, ut ſanctifices illum. Quod quidem eo modo, ut fuit ſemper, ita & erit in præcepto quandiu ſtabit mundus, & ſub eadem pœna: nimirum, quòd morte morietur, peribitq; anima eius de populo ſuo, qui uiolauerit Dominicam ſacram Domino Deo ſuo. Verùm ſempiterni iugiſq; ſabbati obſeruatio non exigitur à nobis in hac peregrinatione noſtra, cùm uentum erit ad cæleſtem patriam, ibi ſabbatum erit ex ſabbato, ibi re-
D quies ſempiterna, ibi uacabimus, uidebimus, amabimus, & laudabimus abſque ulla fatigatione eum, qui & legis & deſideriorum noſtrorum finis eſt, Saluatorẽ noſtrum: ut ſit Deus omnia in omnibus: & tunc inter eos numerabimur, de quibus in pſ. 83. Beati, qui habitant in domo tua Domine in ſecula, ſeculorum laudabunt

dabunt te. Expediret igitur,ut huius diei præceptum iuge esset. Verùm infirmitati nostræ largitur misericors Deus,ut qui cunctos non posse uidemus, certos tamen dies obseruemus,& sanctificemus,hoc est in sanctis operibus transigamus, E nec ullis indignis actionibus profanemus sancta illa opera. Ex Agathensi concilio didicimus,ubi cūctis præcipitur,ut Populus Missas die Dominico integras audiat. Apostolorum quoque canonibus,canone.x. cautum est, ut communione priuentur,qui solennibus sacris non perseuerauerint in oratione usque dum missa peragitur: quo tempore conuenire etiam ad Ecclesiam,& scripturas Apostolorum, & Euangelium audire iubentur. Hoc est igitur sanctificare sabbatum, sacrificiis, concionibus,& aliis diuinis officiis corpore & animo interesse, similiter & beneficia illius recolere,ac pro illis gratias Deo agere. Maximè uerò abstinendum est illo die ab operibus seruilibus, & præcipuè peccatis, cùm nulla maior seruitus sit,quàm peccatum.

De cæteris ecclesiæ festiuitatibus. Caput. XXIX.

Præter Dominicam, etiam aliæ festiuitates, Pentecostes. Natiuitatis A Domini,beatæ uirginis Matris Dei,Apostolorum,aliquorum Martyrum,confessorum, uirginum & c. sunt nobis instar sabbatorū, idest dierum requiei Domini, consecratæ, & sanctificatæ à Domino per suos legitimos Vicarios: idq; per auctoritatem diuinam cælitus eis cōmunicatā à Christo Domino nostro,accedente interim approbatione uniuersa'is ecclesiæ. Nec est dubitandum de potestate ecclesiæ super institutione solēnitatum,quia si Pontifex habet auctoritatem sanctificandi,uel consecrandi hominem laicum in sacerdotem Christi, si ædem profanam sua benedictione potest facere perpetuò sacram Deo,cur non habeat potestatem consecrandi diem operarium in diem festum,uel sacrum Christo,uel alicui sanctorum eius? Vnde beatus Ignatius in epistola sua ad Magnesianos sicut hortatur pro sabbato celebrādum diem Dominicum,ita & in epistola sua ad Philippenses docet,& alios dies festos honorādos esse. Vide ad hoc propositum diuum Augustinum ad Ianuarium,dicentem epistola.119. Quòd festa resurrectionis dominicæ, Ascensionis, & Pentecostes anniuersaria solennitate celebria erant toto terrarum orbe usque ad tempus suum. Quid dicam de aliis sanctorum,qui hinc migrarunt ad cælum,festiuitatibus? De festo beati Laurentii expressè meminit idem Augustinus tractatu.27.super Ioannem: similiter & de solēnitatibus Natalis Domini, & sancti Stephani sermone primo de sanctis. Festa quoq; Natiuitatis,& Assumptionis beatæ Virginis,quòd fuerint celeberrima in populo, Augustinus,& Hieronymus in suis Homiliis, & sermonibus ostendunt. Theodoretus etiam Cyrus reliquit nobis tetrastichon in dormitionem Θεοτόκου pro eius solennitate scriptum. Ad hæc testimonio nobis sunt fidæ Historiæ singulorum Apostolorum festos dies celebratos fuisse longè ante tēpora Siricii Papæ, qui præsedit ecclesiæ circa annum Domini.398. De septē Machabæis,deq; Cypriano Episcopo & Martyre testatur Grægorius Nazianzenus oratione.19.&.20. De festis sancti Gregorii militis Cæsariensis, ac sanctæ Iulianæ martyrum loquitur Basilius magnus in sermonibus conscriptis de eisdē. De martyrio beatæ Agnetis uirginis scribit beatus Ambrosius in sua legenda. Præterea autem est inuenire tam apud Basilium, Chrysostomum, Cyprianum,

Augustinum

Augustinum, quàm in conciliis ecclesiæ, quòd debeant in singulis quibusque locis, ubi sancti Martyres per martyrium generosè triumpharunt, aut ubi eorum seruantur corpora, festa eorundē celebrari. Vnde in capitulo finali de feriis per Gregorium nonum præcipitur, ne quis festa, quæ iam ab olim toti populo celebria sunt, cesset celebrare.

Quomodo à multis festa profanantur. Caput. XXX.

A NAM qualia nunc à multis sabbata celebrantur, non sanctificari, sed profanari uidētur. Neque enim ad potationes, ad choreas, ad luxus, instituta sunt sabbata, cùm sit à Diuo Augustino scriptum p̄s.91. Melius est arare, quàm saltare: nulla sunt opera magis seruilia, quàm peccata: quamobrem ab iis, quæ uerè seruilia sunt opera, semper abstinere oportet. Cæterum labores manuum fieri quandoque possunt etiam in die festo, si uel necessitas euidens expostulet, sicut Dominū excusasse legimus discipulos euellen-
B tes spicas in sabbato. Vel ecclesiæ commodum, sicut in euangelio sacerdotes fecisse dicuntur omnia, quæ erant necessaria in templo in die sabbati. Vel proximi utilitas, sicut Dominus curauit in die Sabbati infirmos Ioan.17. Vel superioris auctoritas, sicut idem præcepit iudæis, ut circūciderent in Die sabbati. Extra hos casus, si quis manibus laborauerit transgressor mandati de sanctificādo sabbato iudicandus erit. Vnde Prosper Aquitanicus parte prima de promissionibus, & prædictionibus.c. 36. inquit. Quòd uotum uouentes sese offerunt Deo: eiusq; uerbo uacantes spirituale sabbatum obseruant cum Maria, quæ ut legitur Luc.10. Meliorem partem elegit, à quo declinantes in strangulatione, dum mun-
C danis curis innodantur, morsu pestifero, tertiæ plagæ ægyptiorum læduntur in anima. Ex quibus uerbis etiam illos uenire contra præceptum hoc de sabbato sanctificando manifestum est, qui cùm semel Deo se deuouerint, primam fidem irritam facientes, matrimonium contrahunt, cuius generis sunt sacerdotes, & monachi: quibus non propterea nubere interdictum est, quòd malæ sint nuptiæ: sed quòd, cùm perpetuum illis sabbatum obseruandum, & iuge sacrificiū sit offerendum, ac in lege Domini die noctuq; meditandum, abstinēdum est eis ab his omnibus, per quæ possint à continua sabbati obseruatione auocari.

De quarto præcepto, uidelicet de honore parentum. Caput. XXXI.

A SAnctus Thomas .22. q. 122. art. 5. inquit, quòd præcepta Decalogi ordinantur ad Dei dilectionem, & proximi. Inter proximos maximè obligamur parentibus. Quare, post præcepta immediatè ordinantia nos in Deum, ponitur præceptum ordinans nos ad parētes, qui sunt particulare principium nostri esse, sicut Deus uniuersale: & sic est quædam affinitas huius præcepti ad præcepta primæ tabulæ. Hoc idem legitur apud Dominum Alexandrum de Ales, in.3. parte suæ summæ .q.33. in principio. In prima tabula edocti sumus, quomodo diligere, pieq; colere Deum oporteat. In posteriore uerò, quomodo sit proximus diligendus docemur. Proximum autem existimare debemus omnem hominem, sicut à Basilio in p̄. 14. Legimus annotatū. Omnes enim sumus fratres ex eodem patre progeniti. Si spiritualem quæris, pater

ter noster in cælis est, Matthæi. 6. Si terrenam originem, pater noster Adam, mater nostra terra est: ex eodem luto fabricati sumus omnes. Itaq; natura fratres sumus omnes secundum carnem, secundum spiritum regenerati fratres, B cùm eandem à Domino gratiam accipimus. Nam & nos omnes unum corpus sumus in Christo: singuli autem alter alterius membra. Sicut enim ipsa pro se inuicem solicita sunt membra, ut non modò non lædat unum alterum, sed pro uirili sua succurrere læso conatur: sic & nos alterum pro altero solicitos esse, ac quoties necessitas postulat, inuicem subuenire oportet: omnes itaque diligendi sunt. Delectus tamen habendus est eorum, quibus benignè faciamus: nam ut quisque nobis fuerit coniunctissimus, ita plurimum est in eum benignitatis conferendum. Quapropter hanc probandam esse putat liberalitatem Ambrosius libro primo officiorum. cap. 30. Vt proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas. Melius enim est, inquit, ut ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab aliis sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati. Vnde beatus Paulus primæ ad Timotheum. 5. Si quis, inquit, suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli C deterior. Inter ergo suos domesticos iure suo primum locum sibi parentes uendicant, per quos facti sumus: qua ex causa filii sunt sub dominio & potestate parentum constituti, & sunt quædam parentum possessio. Potest enim pater operis filii uti, & illas locare, sicut & serui. Ideò Dominus præcepit dicens, honora patrem tuum, & matrē tuam, ut sis longæuus super terram, quam Dominus Deus dabit tibi. Parentum autem nomine non ii solùm accipiendi sunt, ex quibus secundum carnem geniti sumus, sed & omnes, qui præsunt, siue sint pastores & Episcopi, siue Reges & Principes, aut quiuis alius magistratus. Omnis enim potestas à Deo est, & qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, ad Rom. 13. Vn- D de præfatus Dominus Alexander ubi supra membro primo, inquit, quòd supra dictum mandatum potest trifariam intelligi. Vno modo secundum quòd educitur à lege naturæ, & sic significat patrem carnalem. Natura enim non nouit nisi patrem, qui est principium sui esse naturalis. Alio modo secundum quòd est legis scriptæ à Deo inspiratæ, & sic loquitur de patre spirituali: & in hoc addit lex scripta à Deo inspirata ad legem naturæ. Non enim reputat patrem illum duntaxat, qui est principium in esse naturæ, sed etiam illum, qui est principium per ministerium in esse gratiæ, secundum illud, primæ Cor. 4. Per Euangelium ipse uos genui: generant enim tales in nobis spiritum Christi. Et ad Gal. 4. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur in uobis Christus. Postremò secundum ꝙ accipitur per allegoriam impropriè, & sic pater est Deus. Vnde pro regula habebis, ꝙ quantò unusquisq; magis participat in nomine patris, & matris, quodq; meliori ratione nobis parens est, eò feruentius ei impendendus est honor, qui hoc mandato præcipitur.

In quibus debeamus honorare Parentes. Caput. XXXII.

Ominus Alexander ubi supra membro. 2. art. primo inquit. Honor, q̄ p̄cipitur in quarto mādato, ē exhibitio corporalis, & spiritualis subsidii: iste in reuerentia, corporalis in sustentatione. In reuerentia A tripliciter, uidelicet in affectu, in effectu, & in signo. In affectu, amo

re timente paternam offensam, de quo beatus Hieron.de honorandis parentibus, Præbeatur parentibus honoris mista formido. In effectu, eis obediendo, de quo ad Eph.6. Filii obedite parentibus uestris. Et super illud Ecclesiastici.3. Natio illorum obedientia, dicit Glos. qui parentibus, uel magistris obediunt. In signo, ut dicit Glos. interl. super illud ad Ro.13. Cui honorem, honorem, assurgendo, qualis fit non solùm denudatione capitis coram eis, sed etiam, ac magis, si per omnia primum illis tribuamus locum in colloquiis, in conuiuiis, in confessionibus, in humanitatis studio, in disponendo de rebus domesticis, in consultando, & similibus: quæ sunt signa honoris. Salomon ille sapientissimus, tertii Reg. 2. Matri uenienti assurrexit, eamq; adorans
B iuxta se in solio gloriæ collocauit. Sustentatio in tribus per eundem consistit, uidelicet in solatio uerborũ, sicut habetur Ecclesiastici.3. Dedecus filii pater sine honore, & subdit, fili suscipe senectam patris tui, ubi glos. Filii carnales, & discipuli, honore & solatio debent fouere parentes. Et Hieronymus ubi supra, Nemo patrem asperis uerbis lædat: affectum sonent, quicquid linguæ dixerint liberorum: hæc filiorum ora loquantur, quòd parentes delectat audire. Secundò in seruitio operum, ut habetur Ecclesiastici.3. Qui timet Deũ, honorat pa-
C rentes, & quasi Dominis seruiet his, qui se genuerunt. Vltimò, in exhibitione necessariorum. Vnde Hieron. ad Saluianam super illud primæ ad Tim. 5. Qui bene præsunt duplici honore digni sunt, inquit. Honor in præsentiarum uel pro eleemosyna, uel pro munere accipitur. Et super illud, honora patrem tuum &c. dicit. Hoc non in uerborum sono, qui inopiam parentum cassa potest adulatione frustrari, sed in uictus necessariis ministrãdis debere intelligi. Quòd autem honor parentum includat subsidium eis impendendum, Saluator testatur Mat. 15. dicens. Vos autem dicitis, quicunque dixerit patri, uel matri, munus quodcunq; est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam, & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem uestram: quasi diceret, uos docuistis satis esse obtulisse in templo, quod debebatur subuẽtioni parentum. Ego autem dico uobis, quòd per hoc irritum fecistis manda-
D tum Dei de honorandis parentibus. Et ut adhuc melius intelligatur, sic exponitur. Quicquid possum dare ex me, hoc est munus, quod est ex me, tibi proderit, idest ad utilitatem tuam erit, & profectum, ac beneplacitum. Hoc autem dicẽtes subinferebant, se nihil posse dare, cùm omnia deuouissent: & hanc responsionẽ dandam parentibus docuerunt Scribæ, & Pharisæi filios, quos monuerant, ut uouerent res suas Deo: & sic subtraherent à beneficio parentũ. Glos. quoq; super illud Ecclesiastici.3. Honora patrẽ &c. ait. Reuerẽtiã exhibẽdo, & necessaria ministrando. Idem habetur in Glos. ad Ephes. 6. Si quæratur, quare non præcipi-
E tur honor filii, sicut patris, præfatus Alexander in.3. parte suæ summæ. q.33. mẽbro.3. arti. primo, respondet, Quòd amor patris in filio totus est gratuitus, cùm filii sint à parentibus, & intendatur amor ille per naturam sensualitatis. Vnde Hieron. de honorandis parentibus dicit, sit tibi grata uita parentum, quibus charior est uita tua, quàm propria. Ratio, quia inclinatio cuiuscunque magis est ad conseruationem speciei, quàm alterius indiuidui. Magis autem conseruatur species per uitam filiorum, qui sunt magis apti generationi, & plus possunt uiuere, quàm per uitam parentum, qui secundum communem cursum naturæ breuiorem sunt habituri uitam. Amor uerò filiorum in parentes est debitus, cùm

accipiant

accipiant, à parentibus esse,& educationem. Vnde beatus Hieronymus, ubi supra. Exolue fili, quod debes, & debita officia qualicunque exhibe famulatu: quia parentibus nemo potest reddere æquiualens. Huiusmodi autem amor intenditur per uiam rationis, non sensualitatis. Ad honorem enim filiorum natura inclinat: ad honorem parentum inclinat ratio excitata per considerationem debiti, & præcepti: quemadmodum non est præceptum de amore sui, cùm ad hoc sufficienter inclinet natura, sed proximi.

An soluatur obligatio filii ad patrem per ingressum religionis. Caput. XXXIII.

AD hoc dubium respōdet Dominus Alexander ubi supra membro .4. arti. primo. Quòd cùm honor patris consistat in multis, non soluitur obligatio exhibitionis honoris per ingressum religionis, licet soluatur quo ad debitum sub tentationis: ex quo enim moritur mundo, liberatur ab illa solutione. Sed exhibitio spiritualis in reuerendo, solando, uel orando, non soluitur: imò magis sub obedientia religionis augetur, & perficitur præceptum de honore parentum. Si iterum quæratur, an propter parentum necessitates dimittendus sit ingressus religionis. Respondet idem Alexander ubi supra articulo .2. adducendo duas opiniones, quarum primam approbat tanquam magis perfectam, secundam tanquam magis piam. Prima talis est, quia aut talis potest in seculo securè manere sine detrimento salutis, & in tali casu non debet ingredi religionem, sed patri necessaria ministrare: aut si uidet sibi in mundo imminere periculum animæ, & lapsus in peccatum, tunc sequendo Christi consilium debet relinquere patrem, & religionem ingredi. Secunda opinio est, quòd quādocunque filii Spiritu Dei aguntur, non tenentur ministrare necessaria patri in seculo, sed ingredi religionem. Signa autem, quòd quis ex Spiritu Dei ducatur ad dictum ingressum, sunt tria, uidelicet iucunditas mētis ex perfectione religionis considerata: uoluntas cauendi circunstantias, & occasiones peccatorum: & propositum proficiendi in melius. Et subdit, quòd uel habet ingrediens temporalia bona, de quibus possit sustentari, aut non. Si habet, poterit patri ea relinquere ad sui sustentationem: si non habet, non tenetur tunc ministrare. Sed cùm transfert se totaliter ad seruitium liberalissimi patris cælestis, commendare illi debet curam patris sui, qui dat escam omni carni, & pascit uolucres cæli. Matthæus. 7. cui etiam est cura de omnibus: & sic meliori prouisori dimittuntur parentes alēdi. Iuxta quod quæritur, an in errore hæreseos filius accusans patrem ad damnationem, sit huius mandati transgressor: & an teneatur accusare. Respōdet præfatus Dominus Alexander ubi supra, Quòd aut pater hæreticus solùm sibi nocet, ut puta, quia hæresis est occulta, & tunc filius non tenetur accusare patrem: aut sua praua doctrina alios corrumpit, & hoc modo tenetur accusare: cuius ratio est, quia honorem patris cælestis præferre debet honori patris terreni. Carnalis enim pater dehonestans, & inhonorans cælestem, non est sustentandus. In tali enim casu de illo uerificaretur illud Euangelicum, qui honorat patrem, aut matrem, plusquam me, non est me dignus.

Hoc præceptum, cum sit affirmatiuum, ad quæ se extendat. Cap. XXXIIII.

A Ico, quòd hoc præceptum obligat semper, cùm nemo unquã eximatur ab eius obligatione, dum adest possibilitas: sed non pro semper, idest non ad id obligat, ut pro omni tempore, aut pro omni temporis momento fiat eius executio. Sufficit enim pro loco & tempore congruis, nempe ubi se offert congrua occasio, uel iusta exequendi causa. Si enim uoto ligatus es, non oportet soluere monasticam professionem, ut inseruias progenitoribus carnis. Vnde beatus Hierony. sanctimonia, & eruditione probatissimus, inuitat Heliodorum ad uitam solitariam in Eremo in hunc modum, Licet paruulus ex collo pendeat nepos, licet sparso crine, & scissis uestibus, ubera quibus te nutrierat mater ostendat, licet in limine pater iaceat, percalcato patre perge siccis oculis, ad uexillum crucis euola: solum pietatis genus est, in hac
B parte esse crudelem, hæc ille. Parentum autem nomine (ut dictum est supra) nõ ii solùm accipiendi sunt, ex quibus secundum carnem progenerati sumus, sed etiam omnes, qui præsunt, siue sint Pastores uel Episcopi, aut quicunq; alii Magistratus. Peccant igitur contra hoc præceptum, qui uel decimas negant Episcopis, & Pastoribus. Vel tributis, & uectigalibus principes suos fraudant. Nã tributum dicitur, quod soluit regio. Vectigal, quod soluit singularis persona, ut quòd soluit mercator, uel quod soluunt transeuntes, qui soluunt pedagia propter res, quas uehunt, & portant. Vel dicitur tributum, quod domi soluitur, uectigal uerò, quod ad domum uehitur, & portatur; quæ omnia tangit glossa interlinearis
C 13. ad Rom. Cæterum prouer. 1. legimus. Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. Pater noster Deus est, huius disciplinã, ut audiamus, præcepit. Sed nunquid hoc satis fuerit, si nos diligere Deum, si præceptis eius obtemperare, si disciplinam eius audire dicamus? minime. Mater nostra ecclesia est, huius legem si dimiserimus, si nos ab illius unitate segregauerimus, frustra nos audire disciplinam patris gloriabimur. Ecclesia enim, ut Cyprianus de simplicitate prælatorũ inquit, est, quæ nos Deo seruat, quæ filios regno, quos generauit, assignat. Quisquis ab ecclesia segregatus adulteræ iungitur, à promissis ecclesiæ separatur. Nec pertinet ad Christi præmia, qui relinquit ecclesiam Christi. Alienus est, hostis est, habere iam non potest Deum patrem, qui ecclesiã
D nõ habet matrem. Sic igitur patrem nostrum Deum honoremus, ut suo matrem ecclesiam honore non fraudemus, quam qui non audit, eum Deus habere uult, tanquam ethnicum, & publicanum. Viuum enim Euangelium est ipsa Ecclesia: Euangelium enim extra ecclesiam haberi non potest: quæ causa est, quòd Apostoli Spiritu sancto pleni, cùm symbolũ tradidissent, nusquam proposuerunt, credo sancta Biblia, aut sanctum Euangelium: sed credo dixerunt sanctam ec-
E clesiam, in qua sunt Biblia, Euangelium, & Euangelii sanus intellectus. Quamobrem honoremus patrem nostrum Deum, honoremus & matrem nostram ecclesiam, utrique morem geramus, utriq; dicto simul audientes, etenim cum Dei filio carnem nostram induto, corpus unum, ecclesia mater nostra facta est. Quare qui non audit hanc, Deum non audit, Deo detrahit: siquidem duo sunt in carne una, Christus & Ecclesia. Teneamus igitur illam, quæ firmamentum est, & columna ueritatis.

Præmium

Præmium honorantium parentes quale sit. Cap. XXXV.

Icitur enim Exo.20. Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longæuus super terram, quã dominus Deus tuus dabit tibi. Et Deut. 5. legitur, Honora patrem tuum, & matrem, sicut præcepit tibi dominus Deus tuus, ut longo uiuas tempore, & bene sit tibi in terra, quam dominus Deus tuus daturus est tibi. Hoc idem mandatum renouatur Mat.19. Sanctus Thom. 22.q.122.art.5. dicit, quòd longæuitas promittitur honorantibus parentes non solùm quoad futuram uitam, sed etiam quoad præsentem, secundum illud Apostoli primæ ad Tim. 4. Pietas ad omnia utilis est, promissionẽ habens uitæ, quæ nũc est, & futuræ. Et hoc rationabiliter: qui enim est gratus beneficio, meretur secundum quandam congruentiam, ut sibi beneficium conseruetur. Propter enim ingratitudinem meretur quis priuari beneficio. Beneficium autem uitæ corporalis post Deum à parẽtibus habemus, & ideò ille, qui honorat parentes, quasi beneficio gratus meretur uitæ conseruationem: qui autem inhonorat, meretur tanquam ingratus uita priuari. Quia tamen præsentia bona uel mala non cadunt sub merito, uel demerito, nisi inquantum ordinãtur ad futuram remunerationem, ideò quandoq; secundum occultam rationem diuinorum iudiciorum, quæ maximè futuram remunerationem respiciunt, quidam pii in parentes citius uita priuantur, & quidam impii in eosdem diutius uiuunt. Sanctus etiam Bonauentura 37. dist.3. circa literam inquit, quòd hoc mãdato præcipitur opus pietatis, de qua beatus Apostolus ubi supra, ꝙ promissionẽ habet uitæ, quæ nunc est, & futuræ. Vnde populo carnali promittebatur uita p̃sens: spirituali non modò præsens, sed & futura. Et si quæras, quare magis pietati promittitur, quàm alteri uirtuti. Dicit, ꝙ hoc est propter commendationẽ ipsius misericordiæ, in cuius actu maximè meretur homo Dei misericordiam, & gratiam. Mat.5. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur: & magis promittitur uita, quàm aliud donum, propter hoc, ꝙ illa est, quæ maximè amatur, & ut homo expectans longæuitatem uitæ non abhorreat uitam longam parentum. Aliam rationem reddit de ista promissione, quia Iudæi maximè proni erant ad Idololatriam, & auaritiam, quæ est quædam idololatria. Ideò illi præcepto quod est de idololatria, subiungitur cõminatio: & isti præcepto, quod est de beneficientia, quæ est contra auaritiam, subiungitur promissio, ut per comminationem retraherentur à malo, & per promissionem allicerentur ad bonum. Simile ferè habetur in compendio Theologicæ ueritatis libro.5. c.63. ubi dicitur, quòd huic præcepto additur promissio scilicet, ut sis longæuus super terrã, quia iustum est, ut conseruatio uitæ alienæ mereatur cõseruationẽ uitæ propriæ.

Summarium eorum, qui contra hoc peccant mandatum. Cap. XXXVI.

N primis contra hoc præceptum peccant, patricidæ, matricidæ, & qui uerberibus, contumeliis, iniuria, irrisionibus, scommatibus, aut alio quouis incommodo, uel dehonestamento parentes afficiunt: deinde qui parentibus non impendunt loco & tempore congruis reuerentiam & honorem, aut monitis ipsorum, uel mandatis in his, quæ paternam facultatem non excedunt, haud quaquam parent. Item qui non subueniunt ne-

ceſſitatibus parentum,ubi,& quando poſſunt,& debent. Similiter quā grauiſſimè impingunt in hoc præceptum,qui ſanguinem fundūt,aut uitæ,& famæ, uel proſperitati inſidiantur eorum,quos Deus poſuit in eccleſia Epiſcopos, uel Paſtores, uel ſacramentorum miniſtros: aut eiſdem honorem uel obedientiam, eamúe ſubiectionē,quæ eſt neceſſaria officio implendo,quo patres ſunt,aut alioqui ipſis ex fundatione debetur, non impendunt: & quicunq; hæc eadem non impendunt eccleſiæ Chriſti,quæ eſt mater noſtra. Potiſſimum autem,qui conſtitutiones eccleſiaſticas lacerant,conculcant, reuelantes ubilibet pro poſſe nuditatem,ac lapſus eorum,qui præſident in eccleſia non aliter,quàm impudentiſſimus Cham,qui oſtendit fratribus ſuis uerenda patris ſui, Geu. 9. Peccant deniq; contra hoc mandatum,qui principibus,aut magiſtratibus honorem denegant,aut obedientiam,uel eiſdem ſubtrahunt ea ſubſidia,ſine quibus patres patriæ eſſe non poſſunt:& quidem grauiſſimè ſi illos incommodo,dedecore, cōtumelia,infamiaúe afficiant: & hoc ſatis pro quarto præcepto.

De quinto Præcepto quod eſt,non occides. Cap. XXXVII.

A MAgiſter ſententiarum diſt. 37. tertii inquit, Quòd in dicto mandato ſecundum literam prohibetur actus homicidii: ſecundum uerò ſpiritum uoluntas occidendi. Vbi ſupra illud dicit ſanctus Bonauētura, Quòd eſt loqui de intelligentia huius mandati, uel ſecundum intellectum legislatoris,uel ſecundum intellectum populi carnalis. Si primo modo, ſic utiq; prohibetur homicidium exterius, & uoluntas deliberatiua ordinata ad lædendum proximum ex iracundia. Vnde prohibetur ira cum conſenſu deliberatiuo in animo,& cum expreſſione exterius in uerbo,& ſigno, & cum perpetra-
B tione in facto. Si uerò intelligatur ſecundum intellectum carnalis populi, qui ſolummodo reputabat illud prohiberi, pro quo inferebatur pœna ab ipſa lege, ſic intelligebatur prohiberi progreſſus ad opus homicidii. Et hunc intellectum dicit magiſter literalem,non quòd intellectus alius non eſſet de principali ratione ferentis legem,ſed quia claudebatur ibi implicitè: & quoniam illius explicatio facta eſt in lege euangelii, ideò dicit magiſter additionem illi mandato eſſe factam,non quia nouum aliquid præcipiatur,ſed quia intellectus prædicti mādati explicatur, dum non tantum datur intelligi in pdicto mandato prohiberi perpetrationem homicidii in opere,ſed etiam offenſam in corde, oſtenſionē in ſigno, & expreſſionem in uerbo. Propter quod tria dicit Saluator Matt. 5. Qui iraſcitur fratri ſuo,reus erit iudicio. Qui autem dixerit Racha, reus erit concilio. Qui au
C tem dixerit fatue,ubi eſt expreſſio uerbi,reus erit gehenna ignis.

De triplici gradu præfato iracundiæ,præcedente homicidii conſummationem. Caput. XXXVIII.

A PR O quo notandum,quòd eſt triplex uelle ſcilicet naturæ, gratiæ, & uitii, ut dicit Gloſ. ad Rom. 7. Motus autem iræ poteſt ſurgere ex uoluntate naturæ,uel ex uoluntate gratiæ,aut ex uoluntate uitii. Si ex uoluntate naturæ ſeruato modo, & cauſa,indifferens eſt: de qua beatus Hieronymus ſuper Mat. 5. Naturale eſt iraſci: ita tamen, quòd ſine cauſa nō

fiat

fiat. Si ex uoluntate gratiæ, sic irasci laudabile est, & procedit ex zelo: de quo beatus Ambrosius ad Eph. 4. Quòd irascendum est contra peccantes. Et Apostolus, irascimini, ostendens, hanc irã esse laudabilem. Si uerò ex uolũtate uitii, culpabile est: & procedit ex impatientia. Vnde beatus Gregorius super illud Iob. 5. Stultum uirum interficit iracundia, inquit. Alia est ira, quam impatientia facit: alia, quam facit zelus: illa ex uitio, hæc ex uirtute, quã Phinees habuit num. 25. Si enim, ut nos ipsos, proximos amare præcipimur, restat, ut eorum erroribus sicut nostris uitiis irascamur. Irasci autem absolutè, ut motus est ex natura, indifferens est. Ira, quæ ex zelo prouenit, non aufert usum, seu libertatem rationis nisi secundum quid, & ad tempus, ut postea proficiat ratio in cognitione, & libertate ampliori. Ira uerò, quæ procedit ex uitio, est affectio illicita secundum beatum Hieronymum super. 5. Mat. & secundum beatum Augustinum lib. 14. c. 15. de ciuitate Dei, est ulciscẽdi libido: & in tali est obnubilatio rationis. Sed quia naturale est irasci, ideò contingit irasci subitò, & sine consensu nocendi, sic dicitur compassio, & cum deliberatione, & consensu, ac uoluntate nocendi: & sic ẽ passio. Primo modo ueniale est, secundo mortale: quod prohibetur, cùm dicitur, Omnis, qui irascitur, reus erit iudicio. Si dicatur, ꝙ irasci nõ sit in potestate nostra, uerum est de ira, quæ est compassio, & non passio. Et ut melius intelligatur hoc caput, notandum est, ꝙ beatus Gregorius tertio moraliũ inquit. Quòd ubi creuit ordo culpæ in ira, uidelicet in Euangelio, creuit ordo sẽtẽtiæ, quia in iudicio adhuc causa deducitur. In concilio iam culpæ sententia definitur. In Gehenna uerò ignis, ea, quæ de concilio egreditur, sententia expletur. Vnde ira sine uoce, iudicio: Ira cum uoce, sed confusa, concilio: Ira in uoce cum sermone contumeliæ, gehennæ ignibus mancipatur. In primo, est ira tantum: in secundo, ira, & uox, sed confusa: in tertio, ira, uox, & certa expressio irrisionis. Iudicium est sententiæ discussio. Concilium sententiæ definitio. Gehenna ignis, sententiæ executio. Primum erit, cùm dicetur, esuriui &c. Secundum, cùm dicetur, ite maledicti &c. Mat. 25. Tertium, cùm infligetur pœna Gehennæ ignis. Et nota, ꝙ Gehenna non habet damnationem dubiam, sicut iudicium: nec dubiã dãnati pœnam, sicut concilium: sed certam habet dãnationem, & damnati pœnam. Vnde Rabanus super illud, Omnis, qui irascitur &c. inquit, Gradus sunt in istis peccatis Primò, est irasci, quando uult motũ in animo retinere: plus est, si uocem commotio ipsa extorsit, qua feriatur ille, cui irascitur: Plus adhuc est, si certa uituperatio increpuit. Similiter gradus sunt in pœna: nam minus est iudicium, quãdo adhuc cum reo agitur, & est defensioni locus. Plus est conciliũ, quando adhuc iudices inter se conferunt, quo supplicio dãnent, quem constat esse dãnandum: plus adhuc Gehenna, ubi nulla est sententiæ dilatio.

Quid prohibeatur per præceptum non occides. Cap. XXXIX.

REspondeo, quòd per illa uerba Dominus prohibet occisionem illã, quæ à persona exercetur priuata: non autem illam, quæ à iudice ob iustam causam decernitur infligenda. Vnde Hieronymus super Hieremiæ. 22. cap. Homicidas, sacrilegos, & uenenarios punire, non est effusio sanguinis, sed legum ministerium. Et beatus Augustinus primo de ciuit. Dei cap. 21. super illud non occides, aliquos dicit esse exceptos, quos iustè occidi,

cidi posse asseuerat. Vnde ipsis enumeratis ait, His igitur exceptis, quos uel lex iu sta generaliter, uel ipse fõs iustitiæ Deus specialiter occidi iubet, quisquis hominē uel seipsũ, uel quẽlibet occiderit, homicidii crimine innectitur. Et licet Vualden ses, & nõnulli alii hæretici audeãt affirmare, q̀ nulla sit iusta causa, propter quã li ceat occidere quẽpiam, error tñ eorũ non mõ dãnatus est, sed sacris literis repugnat, ut inferius clarissimè patebit: tollit enim omnem humanum conuictum, pacem totius reipublicæ perturbat, & omnem prorsus honestam peruertit politiam. Galenus autem in illo opusculo, cuius titulus est, quòd animi mores cor-
B poris temperaturam (licet falsò) sequuntur, aliquas reddit causas, propter quas multi meritò morte plectuntur, dicens. Deploratos & facinorosos tres ob causas rationi consentaneas è uita tollimus. Primò, ne uidelicet superstites contumeliã nobis inferant (quòd tamen non licet nobis nisi in fidei negotio, cùm cõtumelia Deum pertinaciter afficiãt). Secundò, ut eiusdem notæ homines in terrorem perducant, tanquam pari iudicio expiandos, si præter ius quid patrauerint. Tertiò, quòd ipsis mori præstet, eò malitiæ profectis, ut nullus animi medicinæ faciũdæ locus sit: aut qui ne à musis ipsis quidem corrigi, aut à Socrate, uel Pythagora meliores reddi queãt. Quod beatus Paulus .2. ad Tim. 3. Confirmans ait. Mali homines & seductores proficient in peius errantes, & in errorẽ alios mittentes.

Multæ sunt in scriptura leges, quibus mandantur occidi multi. Cap. XL.

PRO quo sciendum, quòd quatuor genera occisionis erant in lege, uidelicet lapidatio, suspensio, crematio, gladiatio. De primo, Exod.
A 19. num. 15. & Deut. 20. De suspensione in ligno, Deut. 21. De tertio Leuit. 21. De gladiatione Deut. 20. Et ratio est, quia quatuor sũt conditiones pœnarum, quæ sunt inductiuæ timoris. Prima, diuturnitas pœnæ: quare lex, ut timore à culpa cessarent, instituit lapidationem, de qua, Leuit. 24. Qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus obruet eum populi multitudo. Secunda, acerbitas pœnæ, ideò ipsa lex instituit cremationem, Leuit. 21. Sacerdotis filia, si deprehensa fuerit in stupro, flammis exuretur. Tertia, ignominia pœnæ, ideò excogitauit lex suspensionẽ in patibulo, seu cruci affixionem, quod est ignominiosissimum mortis genus. Vnde dixit lex Deut. 21. Maledictus, qui pendet in ligno. Quarta, irremediabilitas eiusdem: unde instituit lex digladiationem, ex qua sequitur passio irremediabilis, de qua Deut. 20. loquens de captione ciuitatis rebellantium. Percuties in ea omne, quod est generis masculini in ore gladii. Lex puniebat pœna mortis uerba, & facta. Primò uer
B ba uidelicet blasphemiæ in Deum, Leuit 4. Qui blasphemauerit nomen Domini, morte morietur. Secundò contumeliæ, in maledictione parentum Exo. 22. Qui maledixerit patri suo, uel matri, morte moriatur. Tertiò, uerba calumniæ, in mendaci accusatione reatus mortiferi in proximum, Deut. 19. Cùm inuenerint iudices falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium, reddent ei, sicut fratri suo facere cogitauit: non misereberis eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo &c. exiges. Facta similiter punit Deus morte multifariam. Primò, quæ committuntur in Deum. Secundò, quæ committuntur in proximum. In Deum, per errorem, ut idololatra in cultu diuinæ maiestatis, Exo. 22. Qui immolat Diis præter Domino soli, occidetur. Pseudopropheta etiã, Deut. 18. Propheta,

pheta,qui arrogantia deprauatus uoluerit loqui in nomine meo,quæ ego non pcepi illi,aut ex nomine alienorum Deorum,interficietur, & Leuit. 20. Vir, seu mulier, in quibus phitonicus seu diuinationis spiritus fuerit,morte moriantur. Maleficia quoque quæ fiunt in operibus necromantiæ, cùm sint in contumeliã diuinæ bonitatis,morte plectuntur. Exo.22. Maleficos non patiaris uiuere. Et per inobedientiam,ut præuaricatio sabbati,num.15. Exemplum habemus de homine colligente ligna die sabbati, de quo dixit Dominus ad Moysen,morte moriatur homo iste: lapidibus eum obruet omnis turba. Scelera uerò multa, quæ cõmittuntur in proximum, puniuntur morte: siue hoc fiat per inordinationem D irascibilis,siue concupiscibilis. Primo modo,ut contumacia in contemptum superioris,similiter percussio,& interfectio ex motu iræ & perturbationis. Contumacia punitur morte duobus modis,ut inobediẽtia respectu parentũ. Deut. 21. Si genuerit homo filium contumacem,& proteruum, qui non audiat parentum imperium,& coercitus obedire contempserit, apprehendent eum, & lapidibus obruet eum populus,& morietur. Similiter & inobedientia respectu prælatorum Deut. 17. Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio,decreto iudicis moriatur. Percussio citra mortem puniebatur etiam morte bifariam. Altero modo propter magnitudinem reatus ex parte percussi,ut percussio parentũ,Exo. E 21. Qui percusserit patrem aut matrem morte moriatur. Et altero ex parte percutientis,ut quando percutit eum uolũtate occidendi. Exo. ubi supra. Qui percusserit hominem uolens eum occidere morte moriatur. Secundo modo,scelera commissa per inordinationem concupiscibilis puniebantur morte, ut furtum hominis,Exo. ubi supra. Qui furatus fuerit hominem,& uendiderit,conuictus,morte moriatur. Fornicatio cum mẽstruata,Leuit. 20. Qui coierit cum F muliere in fluxu menstruo, interficientur ambo. Adulterium,leuit. ubi supra, si mœchatus fuerit quis cum uxore alterius,moriantur ambo. Item stuprum uirginis,Deut.22.Virginis stuprum,quæ fornicata est in domo patris,si nõ sit in puella inuenta uirginitas,lapidibus obruent eam,& morietur: quoniam nefas fecit in Israel,ut fornicaretur in domo patris sui. Idem habetur ibidem de puella desponsata,quæ deflorata est in ciuitate,& non declamauit. Incestus etiam multiplex plectebatur morte,uel cum nouerca sua,hoc est uxore patris: uel cum sorore, aut cum matre uxoris: uel cum uxore patrui,aut auunculi: uel cum matertera,aut amita,ut habetur Leuit.20. Peccatum etiam contra naturam,uel cum persona eiusdem speciei ibidem,uel cũ alterius speciei,Exo.22. puniebatur morte.

Contra prædicta obiicitur multipliciter,& soluuntur obiecta. Cap. XLI.

PRimò uidetur,quòd nimis durè puniatur colligens ligna in sabbato, cùm,ut habetur Mat 12. in necessitatis casu sine peccato possit solui A sabbatum,ut ostensum est supra in tertio mandato. Ad quod respõdetur, quòd pro leui peccato,quo ad genus præuaricationis,iustè infligitur pœna multò grauior,quàm pro genere peccati grauioris, duplici causa: uel scilicet ratione contemptus peccantis,uel exempli delinquẽdi in aliis. Contemptus auget reatum ex parte peccantis: & exemplum delinquendi multiplicat peccatum in cæteris. Propter contemptum solum,legimus igne consumptos quinquagenarios duos ad uerbum Eliæ.4. Reg. primo. Propter uerò exemplum

delicti

delicti deducendi ad posteros,legimus igne consumptos duos filios Aaron, offe
B rentes ignem alienum,quod eis præceptum non erat. Inde est,quòd in numeris cap. 15. colligens in sabbato ligna lapidatus est. Iudæi enim erant durissimi ad cultum Dei, & ad uiolandum sabbatum præcipites, sicut patet Exo. 16. ubi arguuntur à Moyse,quòd in colligendo manna,quod duplicabatur eis sexta feria, & sabbato subtrahebatur:ex gulositate, & auaritia deliquerunt cōtra diuinum mandatum. Vnde ibidē dicitur, uenit dies septima,& egressi de populo, ut colligerent, non inuenerunt: dixitq; Dominus, usque quò non uultis custodire mandata mea? &c. Secundò ex supradictis elicitur, quòd pro peccato cordis, quis puniebatur morte: unde dicitur.Qui percusserit uolens occidere &c. Cùm tamen beatus Augustinus super illud ad Rom. 3. uidelicet lex factorum, dicat. Quòd lex prohibet manum,non animum,& ex consequenti opus, non uoluntatem. Cui respondetur,quòd Deus non puniebat uoluntatem nisi propalatam,
C & progredientem in actum,ut propinando uenenum, etiam si patiens, uel accipiens inde non lædatur. Tertiò uidetur, quòd fures durius in lege noua puniantur,quàm in ueteri. Vnde Exo. 22. Si effringens fur domum,siue suffodiēs fuerit inuentus, & accepto uulnere mortuus fuerit, percussor non erit sanguinis reus: quòd si orto sole hoc fecerit, homicidium perpetrauit,& morte morietur. Nunc uerò puniuntur morte ipsi fures. Respondetur, quòd nec tunc, nec nunc punitur furtum morte,sed pro præsumptione homicidii, ut in furibus nocturnis,& in diurnis quoq; procedentibus cum armis, ut si deprehendantur, se defendant. Pro contumacia etiam occiduntur,ut fures à iudice signati,& cauteriati: & si semel,bis,uel ter in furto sunt deprehensi,iuxta illam legem, Deut. 17.
D Qui noluerit obedire decretis iudicis,morietur. Aliter fur non punitur morte, nisi præsumatur latro. Latro enim dicitur,qui ui & gladio,si facultas datur,spoliat. Quartò obiicitur,dicit lex,si quis percusserit seruum suum, & mortuus fuerit in manibus eius,criminis reus erit. Si uerò uno die superuixerit,non subiacebit pœnæ: quia pecunia illius est. Contra hoc sic, Dominus potest perdere pecuniam quando uult,ergo & seruum. Furans etiam pecuniam non est reus mortis,ergo nec furans seruum: tamen Exo. 21. dicitur, Qui furatus fuerit hominē, morte morietur. Ad quod respondetur, ꝙ seruus pecunia domini est ad usum seruitii, & non occisionis. Seruus enim habet naturam, & conditionem. In cō-
E ditione subiectus est seruitiis domini: in natura uerò est par illi: & ex cōsequēti non potest dominus adimere uitam seruo,cùm non sit eius. Solus enim Deus, qui dat uitam, dominus uitæ eius est: & non potest iustè eā auferre nisi Deus, uel eius minister,ut iudex. Vnde dicitur de Deo,Ego occidā, & uiuere faciam. Non est etiam par conditio hominis serui,& liberi. Nam furtum hominis liberi puniebatur morte,de quo loquitur lex,Exo. 21. Et causa est, quia secundū æstimationē libertatis apud liberos, seruitus mors quædā est: unde secundū humanas leges seruus interpretatur ad oēs actus legitimos,uelut mortuus. Furtum uerò serui non puniebatur nisi pœna pecuniaria: & hoc quātum æstimaretur apud
F dominum,serui officium: & ultra hoc satisfacere tenetur pro illata iniuria: quia, in ablatis non solùm sufficit restituere ablata, sed ēt satisfieri pro iniuria debet. Et ad principale dico, quòd aut dominus occidit seruum iusta de causa, & tunc non tenetur: cùm secundum leges iudex eius sit. Aut sine causa,& tunc,aut uoluntate,aut casu. Si uoluntate,tenetur,sicut occidisset liberum. Si casu (quia in

uinculis

uinculis posuit, quod sibi licet, uel fame afflixit immoderatè) potest seruus ad iudicẽ confugere, ut compellatur dominus seruum iusto pretio uendere, ita ut non reuertatur amplius in domini potestatem. Si autem seruus superuiuit uno die, tunc præsumitur, quòd non ex actu uerberationis mortuus sit, maximè si leuiter fuit percussus: ideò ex alia causa præsumetur mortuus. Quintò dubitatur de illo, quod dicitur Exo. 21. Qui percusserit mulierem prægnantem (secundum 70. ut Augustinus, & Origenes inquiunt) & exierit infans nondum formatus .i. animatus, detrimentum patietur, quantum induxerit uir eius. Si uerò formatus fuerit, dabit animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente &c. Cùm careat infans dentibus? Ad hoc respondetur, quòd determinatio legis talionis est, secundum quam iustum est, ut inferens alicui detrimentum, patiatur & ipse secundum quod intulit, ut oculum pro oculo &c. & hoc non refertur ad infantulum, sed est determinatio æquitatis talionis, siue contrapassi. Si uerò corpus illud fuit informe, lex non iudicat percussorem homicidam, quia puerperium nõ fuit homo: & ideò pœna punitur pecuniaria. Sextò dubitatur de stupro uirginis, an sit secundũ legẽ (ut dictũ est supra) morte puniendũ: cũ Exo. 22. dicatur, Si seduxerit quis uirginem, necdum desponsatam, & dormierit cum ea, dotabit, & habebit eam uxorem. Si uerò pater uirginis dare noluerit, reddet pecuniam iuxta modum dotis, quam uirgines accipere consueuerunt. Respondetur secundum legem, ꝙ aut erat desponsata Virgo, aut non. Si sic, aut uiolabatur in ciuitate, aut in agro. Si in ciuitate, cùm per clamorem potuisset euitare stuprum, ꝓsumitur consensisse: & ideò lapidabatur, prout dicitur Deut. 22. Si uerò in agro, cùm clamor non suffragetur sibi, corruptor tantum interficietur, Deut. ubi supra. Si non erat desponsata, uel erat de stirpe sacerdotali, & tunc deprehensa in stupro comburebatur, aut de alia. Et hoc duobus modis: quia uel erat in domo patris: & sic lapidabatur, cùm dehonestasset domum patris, ut dicit lex. Vel erat seducta per sponsionem coniugii, & extracta de domo paterna, & sic non lapidabatur, sed excusabatur per seductionem, & ignorantiam. Vnde num. 15. Si anima ignorans peccauerit, offeret capram pro peccato, & dimittetur ei. Vna enim lex erit omnium, qui peccauerint ignoranter. Septimò obiicitur contra pœnã incestus. Nam Thamar Gen. 38. ex industria commisit incestum: quia concubuit cum patre mariti sui: & uidetur, quòd Iudas, qui eam dimisit impunem, peccauerit contra legem. 3. Reg. 21. ubi dicitur, Quia dimisisti uirum morte dignum, erit anima tua pro anima illius. Ad hoc respondetur, sicut dicitur Gen. 38. Quòd Iudas propter duo non puniuit, uidelicet propter reatum consimilem ex parte sua: cùm dicat beatus Augustinus de adulterinis coniugiis, libro. 2. c. 8. Adulterium uxoris à uiro accusari non debet, cùm pari uitio laborat. Et propter piam intentionem prolis suscipiendæ ad diuinum amorem, seu cultum ex parte Thamar. Quia ergo in Iuda erat consimilis culpa, non debuit ipsam occidere, sicut dicitur in Glos. super illud Ioannis. 8. Qui sine peccato est uestrum, primò in eam mittat lapidem. Si enim lex iubet reum occidi, non tamen ab his, qui sũt similiter puniendi. Cæterum quia in Thamar erat pius, quanuis inordinatus affectus scilicet suscipiendi prolem debuit misericordiam inuenire, sicut beatus Paulus, primæ ad Timot. primo, de se inquit, Misericordiã cõsecutus sum, quia ignorans feci, & in incredulitate. Zelo enim legis, sed nõ secundum scientiam, persequebatur Ecclesiam, sicut ipsemet dicit ad Gal. primo. Vltimò uidetur, & contra

contra rationem, quòd peccatum contra naturā mitius in noua lege, quàm antiqua puniatur. Ante legem similes puniti sunt incendio, Gen. 19. in lege uerò
M gladio: ideò multò magis deberent puniri modò. Post etiam incarnationē Apostolus ostendit peccatum fornicationis maius, quàm antè, dicens, primæ cor. 6. Nescitis, quoniam membra uestra templum sunt Spiritus sancti? Et sceleratus sodomita, cum magis nunc peccet, quàm ante incarnationem, ex cōsequenti magis puniendus. Item cùm lex ciuilis puniat eos pœna capitis, quare lex Ecclesia-
N stica maiori pœna non animaduertit in tales? Ad hoc respondetur, Quòd tempore legis gratiæ illud peccatum incōparabiliter est grauius, quàm antè: & ideò est omni genere tormentorum puniendum. Et quando dicitur, ꝙ lex ciuilis armatur gladio contra eos, sacri uerò canones pertranseunt illud cum silentio, Dico, ꝙ hoc faciunt in detestationem tanti flagitii. Nam huius uitii nominatio & ipsum aerem quodammodo polluit; & mentes quodam miserabili modo inficit, & per consequens diuulgatio aerem corrumpit. Vnde ad hoc respiciens Apostolus ad Eph. 5. dicit. Fornicatio, & omnis immūditia, nec nominetur in uobis, sicut decet sanctos. Excogitare ergo debet iudex ecclesiasticus, ꝙ maiori pœna præ cunctis criminosis sunt plectendi similes.

Supradicti mandati quis sit, uel non sit transgressor. Caput. XLII.

Respondetur, quòd Deus per illud non ita latè prohibuit homicidiū, ut minimè nobis liceat, animalia terræ, uolucres cæli, pisces maris, ac
A quæcunq;, quæ in usum hominis creata sunt, occidere. Nam si quicquid uiuit occidendum non est, uiuunt herbæ, uiuunt & plantæ, & tamen Gen. 9. legitur, Omne, quod mouetur & uiuit, erit uobis in cibū: & à Paulo scriptum est primæ cor. 10. Omne, quod in macello uenit, manducate. Non ergo putemus, ut bestias & pecora Deus occidi prohibuerit, sed hominē. Vnde subditur Exo. 21. Qui percusserit, inquit, hominem uolens eum occidere, morte moriatur. quòd ergo dicit in supradicto mandato, non occides, ad priuatos homines pertinere uoluit. Nam si qui magistratu funguntur, supplicium capitis
B de criminoso sumpserint, nō ipsi hoc, sed ille facere uidetur, qui dixit, prouer. 8. Ego occidam, & uiuere faciam. Quid enim aliud est rex, aut iudex quicunque, quàm Dei minister bonis in bonum? Si uerò malum feceris, inquit beatus Paulus ad Rom. 13. time: nō enim sine causa gladiū portat. Ipsius ministerio Deus punit malos, quos propterea uult occidi, ut metu captus quisque, quod de non occidendo præceptum est, tantò diligentius obseruet. Violator igitur huius mā-
C dati est non modò, qui manu, uerùm & si sit ex eorum numero, de quo dicitur in ps. 56. Filii hominum, dentes eorum arma, & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Quare si quis consilium det alicui, ut occidat, siue prouocet quempiam ad occidendum, uel accusando, uel detrahendo, aut assensum præbēdo, reus erit huius præcepti uiolati: quandoquidem digni sunt morte non modò, qui faciūt, sed & qui consentiunt facientibus, ad Rom. primo. Qui uidet etiam fame morientem, & non pascit, occidisse iudicatur. Cæterum peccant grauiter, qui hominis corpus occidunt: sed grauius illi, qui animas in gehennam mittunt. De diabolo enim dicitur Ioannis. 8. Quòd homicida erat ab initio. Verbum enim malum seminauit (ut inquit Augustinus tractatu. 42. in Ioannem) & occidit. Noli

ergo

ergo putare te non esse homicidam, quando fratri tuo male persuades. Graue D
genus homicidii est, si quis oratione sua hominem ad peccatum inuitat: atque ita gehennæ reum facit, si doctrinis uariis, & peregrinis mentem alicuius abducere, & in aliud euangelium transferre conatur ab eo, qui uocauit nos in gratiã Christi. Non minus graue homicidii genus, si quis uita sua infami, & contaminata corrumpit alios: præsertim si sit de illis, quibus dicitur Matth.5. Vos estis sal terræ, lux mundi, de quibus scribit beatus Gregorius in Pastorali parte.3. admonitione.5. Quòd tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt.

Iustum enim bellum in dicto mandato non prohibetur. Cap. XLIII.

T autem iustum sit bellum, quod turpi pace præstantius est (iustitia uidelicet, quæ excludit peccatum, hoc est ut sine peccato fiat) quatuor sunt necessaria. Primum, uidelicet auctoritas, & potestas ad bellum faciendum. Secundum, causa necessaria. Tertium, ut bono animo, & bona intentione fiat. Vltimum, ut persona, quæ in bello pugnare debet, sit ad bellum legitima, idest talis, cui non sit lege prohibitum in bello bellare. Primum est auctoritas, &c. quia solus ille, qui non habet superiorem, à quo iniuriæ, aut damni sibi illati recompensationem petere possit, bellare potest. Nam si superiorem habet, ad quem possit confugere pro recompensatione, non potest bellum mouere. Vnde Deut. 32. dicit Deus, Mihi uindictam, & ego retribuam. At qui à superiore, qui loco Dei præest, uindictam petit, à Deo petit, qui illum ad hoc (ut dictum est in præcedenti capite) constituit suum ministrum, ut illos, quorum curam habet, tueatur. Vnde Hier. 22. dicitur prælatis, Facite iudicium, & iustitiam, & liberate ui oppressum de manu calumniatoris. Inferior uerò, qui habet superiorem, iniustè agit, si pro aliquo horum propria auctoritate bellum mouerit. Princeps autem, qui nullum superiorem in ciuilibus rebus agnoscit, sicut pro republica, quam protegendam suscepit, iustum bellum mouere potest: ita etiam pro seipso, quatenus persona est publica. Vnde beatus August. contra Faustũ lib. 22. c.75 ait, Ordo naturalis mortalium paci accõmodatus hoc poscit, ut suscipiendi bellum auctoritas, atque consilium, penes principem sit. Exequendi autem iussa bellica ministerium milites debeant paci salutiq; communi: & hoc intelligitur, ut Caietanus super. 22. sancti Thomæ. q.40. rectè dicit, Si illi domini bona fide in pacifica possessione, talis auctoritatis belli indicendi, reipublicæ fuerunt, & sunt. Nam si illam ex magnitudine potentiæ usurpauerunt, ob quam tam audaciter suis superioribus rebellarunt, ut ab illis non potuerint coerceri, censet nullam illos auctoritatem iusti belli indicendi habere. Secundum necessarium ad iustum bellum est causa iusta, quæ est uaria, de qua Augustinus super Iosue. q.10. Iustam belli causam esse iniuriam illatam, cuius uindictam, cùm aliter, quàm per bellum, princeps, aut is, penes quem belli mouendi auctoritas est, habere nõ potest, iustè poterit bello petere. Vnde iusta bella sunt, quæ ulciscuntur iniurias. Inquit n. beatus Ambr. in.1. de officiis, Iustitia plenus est, qui patriã bello à barbaris, uel latronibus tuetur. Tertia iusti belli causa ẽ, bona & recta intẽtio. Hoc docet beatus August. c.74. cõtra Faustũ, ubi supra, dicẽs, Nocẽdi cupiditas, ulciscẽdi crudelitas, implacatus atq; implacabilis animus, feritas rebellãdi, libido

DD dominãdi,

D dominādi,& si qua similia,hæc sunt,quæ in bellis iure culpātur,quæ plerunq; ita culpantur,ut iure ēt puniantur. Vltimū requisitū ad hoc, ut bellū sit iustū, est ut persona,quæ bellū gerit,nō sit bellare prohibita:ecclesiasticis publico decreto est bellū interdictū. Vnde conciliū Meldense,ut habetur. 23. q.8. ait. Quicunque ex clero uidentur esse, arma militaria non sumant, nec armati incedant,sed professionis suæ uocabulum religiosis moribus, & religioso habitu præbeant: quod si contempserint, tanquam sacrorum canonum contemptores, & ecclesiasticæ auctoritatis profanatores, proprii gradus amissione mulctentur: cùm non possint simul Deo,& seculo ministrare. Non est tamen eis interdictum iusto bello,ut pugnantibus subueniant spiritualiter, interesse pro eis orando, ad uirtutem exortando, & suorum peccatorum confessiones audiendo. Nam in lege ueteri mandauit Deus Iosue.6. ut in bello contra Hiericho Sacerdotes sacris buccinis clangerent. Et nota, quòd hic non loquimur de bello defensiuo, quo quis se ab alio iniusto inuasore defendit,sed de bello illo,quod quis cōtra alium primò mouet. Nam in bello defensiuo, siue publicum sit, siue priuatum, non est expectanda auctoritas: quia hæc omnibus concessa est, ut se ab iniusto īuasore defendant. Vnde dicitur extr. de homicidio uoluntario. c. Significasti, Vim ui repellere omnia iura concedunt, & hoc contra Manichæos, Oecolampadium, & Lutherum. Manichæi quidem adeò damnabant in uniuersum bellum, ut reprehenderent ipsum Moysen, & Iosue, qui tantùm erant executores diuinæ iussionis. Oecolampadius paulò modestior illis, dicebat tempore mansuetudinis euangelicæ non licere christianis bellum gerere. Lutherus denique asseruit non planè illicitum esse bellum,sed christianos bellare contra Turcas uoluit penitus esse prohibitum: cùm hoc sit (ut ipse dicebat) rebellare uoluntati diuinæ, uisitantis, & corrigentis iniquitates nostras per illos, tanquam ultionis suæ ministros: quasi christianus in christianum bellum posset gerere, non autem contra canes, idest Turcam, & atheos homines.

An hæreticus possit iusto bello expugnari. Cap. XLIIII.

A DICO, saluo semper meliori iudicio, ꝙ nullus potest esse crudelior hostis hæretico, ꝗ; qui potest iustè ab illo uitam auferre, & diu eum uiuere permittit: & ratio est, quia hæretici abutuntur tempore sibi dato ad pœnitentiam. Nam bellum contra hæreticos bona intētione mouere,quis uetat? bona siquidem est intentio,uelle hæreticos ad fidem conuertere,& eos cogere,ut fidem, quam semel in baptismo susceperunt,tueri cogātur. Bona intentio est, uelle fidem catholicam exaltare,& dilatare,quam hæretici sua pertinaci rebellione facilè coangustabunt, nisi bello coerciti à suis pestilētissimis erroribus resipiscant. Bona intentio est,uelle rebelles cogere,ut debitam,cui tenentur,obedientiam reddant. De auctoritate contra eos mouendi bellum nul-
B lus nisi ignarus,dubitare potest,ut ex superius allegatis patere potest. Inter alias iusti belli causas duæ sunt,altera recessus à uero Dei cultu,ut faciunt hæretici. Nā Deus filiis Israel olim præcepit,ut ciuitatem, quæ in hoc incidisset crimen, bello delerent, Deut. 12. Et altera, cùm quis rebellat aduersus superiores Ecclesiæ, ut faciunt hæretici, cùm eius doctrinam fideles recipere teneantur. Hæretici autem superbia excæcati propriam sententiam præferunt doctrinæ san-

ctæ Ecclesiæ, ideò eius mandata contemnunt. Verùm principes non habent hanc mouendi bellum contra hæreticos potestatem, nisi postquam per ecclesiasticum iudicem fuerit declaratum illos esse hæreticos: non enim est æquum, ut poena inferatur alicui, antequam constet illum culpam habere, quæ talem exigat poenam. Vnde iura prohibent, ne laica potestas de hoc crimine quoquomodo se intromittat. uide in. c. Vt inquisitionis lib. 6. de hæreticis: quod intelligitur, antequam fuerit de errore, & pertinacia per iudicem ecclesiasticum, & sententiam definitiuam declaratum illum tradendum esse seculari potestati. Vnde in. c. Secundum leges, eisdem tit. & lib. Papa prohibet ne bona hæreticorum per principes seculares occupentur, antequam per ecclesiasticum iudicem, cui hoc à iure competit, sententia sit super crimen hæresis promulgata. Inde sequitur, ut principes non possint aduersus hæreticos ob solam hæresis causam bellum mouere, nisi postquam iudex ecclesiasticus, cui hoc de iure conuenit, publica sententia declarauerit illos esse hæreticos. Ideò iusti Imperatores legibus suis sanxerunt hæreticos obstinatos esse occidendos. Verùm nulla lege canonica sancitum est, qua morte debeant mori: consuetudo tamen est, & iusta, ut comburantur: quæ est conformis illi exemplo, quo Deus. CCL. uiros, qui adhæserunt seditioni excitatæ per Chore, Dathan, & Abiron, Num. 16. ex proceribus Israel, igne desuper misso combussit. Iudices etiam ecclesiastici postquam aliquem obstinatum de hæresi damnauerunt, statim declarant illum ad suum ius non pertinere, traduntq; illum seculari potestati, tanquam hominem, qui propter hæresis obstinationem ab Ecclesia exiuit, & sub sola laica potestate seipsum constituit: nec petunt ab illa, ut occidat hæreticum: imò secularem potestatem semper rogant, ut poenam mortis, aut aliam sanguinis non irrogent illi, sed ut in aliam mitiorem conuertant.

C D E F

Quæ à christianis ante ipsum bellũ, uel in ipso obseruari debẽt. Cap. XLV.

OBserua obsecro in Exod. c. 17. quòd Moyse orante in monte uincitur Amalech gladio Iosue. Christianus, dum necesse est præliari, debet in primis oratione muniri, quia non in multitudine exercitus uictoria belli, sed de cælo fortitudo est: debet & gladio, quia nisi fortiter egisset gladio Iosue, non uicisset oratione sua Moyses. Interim & hoc obserua, quòd addit textus, Cumq; leuaret Moyses manus, uincebat Israel: sin autem paululum remisisset, superabat Amalech. Hæc dico obserua, & intelliges, hominem pendẽtem ex Deo, uti pendet omnis christianus, debere pugnare orationibus, atq; armis: magis tamen orationibus, quàm armis. Vnde quoties princeps bonus christianus urgetur ad bellum, mox clerum, ac populum inuitat, rogat, inducit ad orationem, & supplicationes sedulò prosequendas: sicut Bonifacius comes per epistolam diuum Augustinum orat imminente sibi bello, ut preces fundat ad dominum pro populo suo pugnaturo, quibus petat, ut Deus iacula in hostes dirigat nostros, ac seipsi trucident mutua cæde. Ad quam respondet diuus Augustinus epist. 194. in hunc modum. Graui de pugna conquereris, dubites nolo, utile tibi, tuisq; dabo cõsiliũ: arripe manibus arma, oratio aures pulset auctoris: quia quãdo pugnatur, Deus apertis oculis spectat, & partem quã inspicit iustã, ibi dat palmam. Quoniã Saluator docet, Matth. 11. Discite à me, quia mitis sum, & humilis

A B

cordc. & Matth. 5. Ego autem dico uobis non resistere malo. Profectò felix est
C illa cõmunitas, in qua non alia ratione pertractantur bella, quàm inter ægrotos fortia medicamina, inter insensatos uincula, inter leges mortis decreta, quibus equidẽ nec uerbũ addere uolo: sed quæ dicta sunt, sufficiant pro quinto pcepto.

De sexto præcepto, idest non mœchaberis. Cap. XLVI.

Agister sententiarum. 37. dist. 3. declarat dictum præceptum sic, idest ne cuilibet misceearis, excepto fœdere matrimonii. Vbi .S. Bonauentura circa literam, inquit, Quòd in mandatis decalogi prohibentur
A peccata, & præcipuè in mandatis secundæ tabulæ, prout sunt ad nocendum proximo ordinata. Et quia quantum ad peccatum carnis magis læditur proximus per adulterium, hinc est, quòd illud præcipuè prohibetur, cùm enorme scelus & crimen sit publica animaduersione dignum. Vnde Tobias inquit filio suo Tob. 4. Fili præter uxorem tuam, nunquam patiaris crimen scire: per crimen intelligens adulterium, quod est origo omnium malorum. Per ipsum enim primò uiolatur ordo naturæ primitus institutæ. Ab initio enim faciens
B Deus hominem masculum, & fœminam, fecit eos, ut esset una unius mariti uxor, nec alter ab altero diuideret carnem suam. Secundò per illud turbatur euangelium Christi, qui reuocans coniugium ad puritatem sui instituti dixit, Matth. 19. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Qui enim adulteratur, quantum in se est contra institutum naturæ, & Christi ordinationem, diuidit carnem suam ab uxore, faciens se unum cum scorto, dicente Paulo. 1. Cor. 6. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur cum illa? & sic non est amplius una caro cum uxore. Tertiò per adulterium fit iniuria sacramento, quoniam adulter tollit à coniugio sanctitatem, & significationem sacramenti: cùm inseparabilis unio uiri unius cum una muliere significet inseparabilem unionem Christi cum Ecclesia: de qua Paulus ad Eph. 5. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & Ecclesia. Quartò per ipsum fit iniuria alteri coniugi, quoniam furtiuè, & iniustissimè subtrahit sibi fidem matrimonii, dicente beato Paulo. 1. Cor. 7. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed uir, & è contra. Vnde subdit, Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut uacetis ieiunio, & orationi. Nec alter coniugum potest dare talem
C alteri potestatem, & hoc propter naturæ institutum, & Christi ordinationem. Et licet Sara dederit ancillam suam in sinum Abrahæ uiri sui, eò quòd ipsa esset sterilis, Gen. 16. dicit tamen beatus Ambrosius lib. de Patriarchis, Quòd non fecit nisi diuina dispensatione: non enim in legem commisit, quæ nondum erat: nec contra legem naturalem, quia non affectu implendæ libidinis hoc egit, sed quærendæ posteritatis, & multiplicationis humani generis: nec peccauit contra ius rationis, ut ibi dicit Amb. ex quo studium posteritatis erat tempore illo religionis, ne quis non reddidisse uideretur debitum naturæ. Si dicatur quod Deus ante legem non damnauerat adulterium, respondet dominus Alexander de Ales,
D par. 3. suæ summæ. q. 35. memb. 2. quòd est damnatio quantum ad culpam, & ad reatum pœnæ æternæ: & est damnatio quantum ad crimen, & reatum præsentis pœnæ. Est enim differentia inter culpam, & crimen: quia culpa est peccatum quodcunque: crimen uerò non nisi illud, quod est accusatione, & præsenti punitione

punitione dignum. Primo enim modo adulterium semper fuit damnabile. Altero autem modo solùm à tempore legis, qua præcipiebatur puniri adulterium. Vnde beatus Ambrosius. Nondum ante legem interdictum adulterium uidebatur pœna criminis, sed ex tempore legis, quæ crimen inhibuit: ante enim legem nulla est damnatio, sed ex lege. Quinto per adulterium uiolatur iusiurandum legitimè interpositum, quo sibi mutuò sanctè ac publicè adiurarunt fidem matrimonialem: quare periuri, & infames sunt omnes, qui se polluunt adulterio. Sexto per adulterium fit quasi iniuria prolibus, quæ concipiuntur ex adulterio: quandoquidem secundum iura pro nothis reputantur, nec successione bonorū gaudere possunt in uindictam criminis paterni: de quibus Salomon Sapien. 4. Adulterinæ plantationes non dabunt radices altas, non stabile firmamentum collocabunt: & si in ramis in tempore germinauerint, à uento commouebuntur, & eradicabuntur. Vnde adulterium conturbat adeò pacem reipublicæ, ut uix E posset aliud crimen magis. Ex eo enim zelotypia, inuidiæ, odia, decoctio bonorum, infamia, persecutio, traditio, homicidia, ueneficia, uxoricidia, cæcitas cordis, obstinatio. Adulterium caput amputauit Ioannis, Matth. 14. Misit Ioseph castitatis speculum in carcerem, Gen. 39. Strenuum militem Vriam manibus hostium morti tradendum obiecit. 2. Reg. 11. Sampsonem fortissimum in potestatem Philistiim tradidit uiribus destitutum, & cæcitate deformem. Salomonem F omnium sapientissimum idololatrare fecit. Et Dauid iustitiæ, & mansuetudinis speculum multorum reum fecit homicidiorum. In lege propter sui grauitatem, præter æternam mortem, quæ est stipendium omnium mortalium criminum, à Deo adulteris, tam uiris, quàm mulieribus suppliciū mortis corporalis taxatur, Leuit. 20. Nec isto satisfacta lex, sed maledictionem adiecit, Deut. 28. dicens. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ, &c. si uidelicet non custodies mandatum hoc. In hoc tamen præcepto, ut inquit diuus Bonauentura ubi supra, non modò prohibetur adulterium, sed omnis illicitus coitus, & membrorum genitalium abusus extra legem matrimonii: omnis enim seminis effusio deliberatiua, præter dictas matrimonii leges, est illicita, & intelligitur hic per adulterium prohibita.

Adulterium uxoris non facit, ut illa uiri innocentis desierit esse uxor.
Cap. XLVII.

PHilippus hæresiarcha libello quodam tractans de potestate ecclesiastica, hanc inter cæteras erroneam affert assertionem, licere uidelicet A facto diuortio parti alterutræ nouū coniugiū, nisi forte pars rea impediretur. Erasmus etiā in sua Paraphrasi super. 5. Matth. dicit, quòd desinit esse uxor, quæ se miscuit alteri uiro. Nemini enim dubium est, si Christi spiritum, & mentem spiret, Christum noluisse his uerbis uidelicet, Ego autem dico uobis, quia omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, mœchatur: exprimere talem mulierem adulterio contaminatam, desinere esse uxorem: sed contrarium probatur ex uerbis eius sic. Illa ob perpetratum adulterium desinit esse uxor, ergo qui ducit dimissam, non adulterat: quod tamen est contra euangelium, dicens. Et qui dimissam duxerit, mœchatur. Si ergo nullus committit adulterium, nisi

commiſceatur uxori alterius, & ut dicit, deſinit eſſe uxor, per conſequens, qui dimiſſam ducit, non mœchatur: quod propter rationem prædictam eſt expreſsè
B falſum. Etſi calumniis præfati hæretici hanc prætendant eludere rationem, cōcedendo eum non mœchari, qui repudiatam duxit in uxorem: nec Chriſtum his aduerſari dictis, cùm innuere uideatur duntaxat eum incidere in mœchiam, qui abſque ulla fornicationis, aut adulterii nota dimiſſam duxerit: tamen oſtendo id non poſſe fieri: nam qui matrimonii iugo uinciuntur, ſciunt leges ſibi à Deo eſſe præſcriptas, ut illibatam, & integram matrimonii fidem obſeruent. Senſus ergo huius loci euangelici eſt, & qui dimiſſam duxerit, mœchatur, hoc eſt & qui dimiſſam etiam ob teterrimum adulterii uitium duxerit in uxorem, mœchatur. Audi quid de hac re dicat Apoſtolus ad Rom. 7. Nam quæ ſub uiro eſt mulier, uiuente uiro alligata eſt legi: ſi autem mortuus fuerit uir, ſoluta eſt à lege uiri. Igitur uiuente uiro, uocabitur adultera, ſi fuerit cum alio uiro. Niſi igitur toto cælo quis oberret, fatebitur uirum illius uxoris, quantum ad torum, ſiue cohabitationem carnalem repudiatæ, uiuere, modò è uita non deceſſerit. Sed
C libenter inquiram, cur uocatur adultera? Certè niſi ob eam cauſam, quòd cùm adhuc ſit uinculo coniugali ligata, alteri facit copiam ſui corporis: non enim uocaretur adultera, ſi eſſet à lege uiri ſoluta. Vnde beatus Paulus 1. Cor. 7. inquit. Præcipio non ego, ſed dominus, uxorem à uiro non diſcedere. Quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut uiro ſuo reconciliari: & niſi ſe reconciliauerit, debet manere innupta. Vnde Auguſtinus lib. 2. de adulterinis coniugiis. c. 4. & 5. tractans abundè hanc difficultatem, Vide, inquit, quàm ſit abſurdum, ut ideo non ſit adulter, quia ducit adulteram: imò uerò quod eſt monſtruoſius, nec ipſa mulier erit adultera, quoniam non erit poſteriori uiro uxor aliena, ſed ſua. Soluto enim per adulterium priori coniugali uinculo, cuique iam nupſerit coniugem non habenti, non adultera cum adultero, ſed uxor erit potius cum marito. Quomodo ergo erit uerum, inquit, Auguſtinus, Mulier alligata eſt, quandiu uir eius uiuit? Ecce uir eius uiuit, quia nec de corpore exceſſit, nec fornicatus eſt, quòd pro morte uis deputari, & tamen mulier ei alligata iam non eſt. At ſi uir eius eſſe iam ille deſtitit, non utique uiuente uiro uocabitur adultera, ſi fuerit
D cum alio uiro: ſed nullum habens uirum, nubendo erit cum ſuo uiro. Deinde ſubdit Auguſtinus. Noli dicere mortuum uirum, uel mortuam uxorem hoc loco debere intelligi etiā fornicantem. & in. c. 4. Nullius uiri poſterioris mulier uxor eſſe incipit, niſi prioris eſſe deſierit. & in. c. 5. ad ſuadendum uinculum coniugale per adulterium nō eſſe ſolutum, ponit talem uenuſtiſſimam ſimilitudinem, Sicut, inquit, manente in ſe ſacramento regenerationis excommunicatur quis reus criminis, nec illo ſacramento caret, etiam ſi nunquam reconcilietur Deo: ita manente in ſe uinculo fœderis coniugalis, ſi uxor dimittitur ob cauſam fornicationis, non carebit illo uinculo, etiam ſi nunquam reconcilietur uiro ſuo: carebit autem ſi mortuus fuerit uir eius. Et falſiſſimū eſt, quod dicunt aliqui, ꝙ uiro licet ducere uxorem, ſi dimiſerit uxorem peccantem, ſed non licet uxori, propter fornicationem ſui mariti alteri nubere: quia uir non ita lege conſtringitur, ſicut mulier: quia licet in re œconomica debeat uir præfici uxori, uir tamen & mulier, quoad ſanctiſſimas matrimonii leges, ſecundum beatum Paulum 1. Cor. 7. pares ſunt. Hieronymus enarrans ſupradictum locum euangelii, planè indicat eam, quæ uiuente marito ſe miſcet alteri uiro, non deſiiſſe eſſe uxorem,

ubi

ubi, inquit. Et quia poterat accidere, ut aliquis faceret calumniam innocenti, & ob secundam copulam nuptiarum ueteri crimen impingeret: sic priorem iubetur dimittere uxorem, ut secundam, prima uiuente, non habeat. Nec diuersus est à Hieronymo Chrysostomus, enarrans illum Matthæi locum. Ego autem dico uobis, quia omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, dicit, expulsam, eius qui eam expulit, manere uxorem. Albertus quoque Pighius inquit in quæstione de diuortiatorum nouis coniugiis contractis cum aliis, & uxorum pluralitate sub lege euangelica, Quòd fuit ab initio Ecclesiæ christianæ toto orbe diffusæ consensus, & communis sententia, uxorum pluralitatem, & diuortiatorum, inter quos fuerat uerum & ratum consummatumq; matrimonium, noua coniugia uiuentibus prioribus non licere, ut ipsa rei probat euidentia, quæ nemini obscura esse potest, quando non est ullus inter christianos, & orthodoxos inuentus, qui contrafecerit. Quæ sententia clarissimè explicatur in cap. Gaudemus, de diuortiis, ubi dicitur, Si quis autem in fide plures uxores simul habuerit, post fidem susceptam, primæ adhærere debet. Quòd si secundum ritum suum legitimam repudiauit uxorem, cùm tale repudium ueritas in euangelio reprobauerit, nunquam ea uiuente licitè poterit aliam etiam ad fidem Christi conuersus habere, nisi post conuersionem ipsius illa renuat cohabitare cum ipso: aut etiam si consentiat, non tamen absque contumelia creatoris, uel ut eum pertrahat ad mortale peccatum: in quo casu restitutionem petenti, quanuis de iniusta spoliatione constaret, restitutio negaretur.

E

F

De simplici fornicatione. Cap. XLVIII.

BEatus Ambrosius in libro de Patriarchis docet. Non hoc, inquit, solum adulterium est, cum aliena peccare coniuge, sed omne quod non habet potestatem coniugii. Porrò non habet potestatem coniugii, quicquid non est secundum legitima generationis à natura, & Deo instituta. Nunc autem incipiamus à simplici fornicatione, quæ est commistio soluti cum soluta, utroque alteri consentiente. Et dico quòd fornicatio simplex mortale peccatum est, & non loquor solùm de spirituali, de qua psal. 72. Perdidisti omnes, qui fornicantur abs te: talis enim propriè est idololatria, de qua Hieronymus super Ezech. lib. 5. cap. 16. Est, inquit, fornicatio spiritualis, quando deserentes Ecclesiam hæreticis iungimur, & ædificamus lupanar nostrum in capite omnis uiæ, quibus præcipit sermo diuinus. State in uiis, & quærite semitas domini sempiternas, & uidete, quæ sit bona uia, & ambulate in ea, ut in Esaia, Hieremia, & aliis prophetis, &c. In omnibus uiarum principiis fabricatur lupanar suum, qui ad peruersitatem doctrinæ testimoniis malè abutitur scripturarum, dicens. Hæc dicit Esaias, Osee, uel Moyses, &c. Sed loquimur de illo actu uenereo, qui est inter solutum & solutam, & quæ dicitur fornicatio simplex. Quod autem sit mortale, probatur sic. Nullum peccatum excludit à regno Dei, uel facit hominem dignum morte æterna, nisi mortale: fornicatio talis excludit à regno Dei. Nam ad Gal. 5, dicit Apostolus, nominatis quibusdam peccatis, & inter cætera fornicatione, Qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. & ad Rom. 1. enumeratis multis criminibus, & inter alia fornicatione, subdit. Digni sunt morte, non solùm qui faciunt, sed qui consentiunt facientibus. Vnde

A

B

C

Augustinus in.c.Meretrices. 32. q. 4. dicit. Meretrices esse,& ad meretrices accedere prohibet dominus, quarum uenalis est turpitudo. Cæterum pro peccatis mortalibus inuenitur in iure taxata pœna: sed pro fornicatione habetur taxata pœnitentia scilicet septem annorum, sicut pro adulterio,homicidio,&c.ut habetur.22.q.1.c.Prædicandum: & hoc ut per pœnitentiam septiformis gratia Spiritus sancti per peccatum amissa recuperetur: ex quo sequitur, quòd est mortale: propter quod ait Apostolus ad Thessal.4. Hæc est enim uoluntas Dei sanctificatio uestra, ut abstineatis uos à fornicatione. Deus enim punit seuerè fornicatores,ut patet per Apostolum.1. Cor.10. Neque fornicemur,sicut quidam eorum fornicati sunt, & ceciderunt una die uiginti tria millia, quando scilicet populus Israel fornicatus est cum filiabus Moab, ut habetur Num.21. & 25. & hoc, meritò, quia facit de templo Dei domum meretricum.1.Cor.6. Membra uestra templum sunt Spiritus sancti. Ideò proprio subiecto nocet per beatum Paulum, ubi supra. Qui fornicatur in corpus suum peccat: & beatus Ioannes in Apoc.21. c. loquens de fornicatoribus dicit. Pars illorum erit in stagno ardenti, igne, & sulphure, quod est mors secunda. Cùm enim scriptura nominet fornicarios, & adulteros, dicens, Neque fornicarii, neque adulteri regnum Dei possidebunt: nemini dubium esse debet, quin utrunque in sua specie uoluerit Deus esse prohibitum. Et ideò Paulus ad Thess. ubi supra concludit, Hæc est uoluntas Dei sanctificatio uestra, ut abstineatis uos à fornicatione, ut sciat unusquisque uas suum possidere in sanctificatione, & honore, non in passione desiderii. Grauius profectò peccat christianus si fornicetur,quàm ethnicus: quia iste non expellit à se Spiritum sanctum, sicut fidelis, nec conspurcat Dei templum: non fugit à domino,cuius pretio christianus emptus est: non tollit membrum Christi,ut faciat membrum meretricis,sicut christianus, cuius in baptismo membra templum efficiuntur Spiritus sancti,& Christi. Sed quid dicam de concubinariis,qui indesinenter fornicantur? Beatus Augustinus sermone 243. Coram Deo, inquit, & angelis contestor, atq; denuntio,ista mala & semper Deum prohibuisse,& nunquam ei placita fuisse,quia præcipuè temporibus nostris christianis concubinas habere nunquam licuit, nunquã licebit. Similia etiam legere licet apud diuum Ambrosium lib. de Patriarchis. Quantum uerò pertinet ad cõcubinatum clericorum, uide decreta Pontificum, & conciliorum,& præcipuè Innocentii .II.28. dist.cap. Decernimus. ubi inquit, Decernimus,ut hi, qui in ordine subdiaconatus,& supra,uxores duxerint,aut concubinas habuerint,officio atque ecclesiastico beneficio careant: cùm enim templum & uasa domini, ac sacrarium Spiritus sancti esse debeant & dici, indignum est eos cubilibus, & immunditiis seruire. Vt autem prædictum malum incontinentiæ, potissimum concubinatus, expurgaretur à clero, statuit Ecclesia in concilio generali, cui præsedit Innocentius .III. aduersus negligentiam prælatorum in hunc modum. Prælati uerò, qui tales præsumpserint in suis iniquitatibus sustinere, maximè obtentu pecuniæ, uel alterius commodi temporalis, pari subiaceant ultioni, nempe illi, quæ eadem decretali decernitur aduersus presbyteros incontinentes tit. de uita, & honestate cleric. c. Vt clericorum.

De stupro, altera libidinis specie. Cap. XLIX.

Fornicationes

Ornicationes non sunt omnes eiusdem rationis: quoniam qui lasciuiendo tentat florem uirginitatis, atque corrumpit, huius fornicatio fit stuprum,& est tantò grauius,quantò irrecuperabilius est ornamentum uirginitatis,quod abstulit. Est autem speciale peccatum,quia in eo est specialis deformitas, tum ex parte puellæ,quæ ex hoc,quòd uiolatur nulla pactione coniugali præcedente, legitimum matrimonium difficulter contrahere posset, & ponitur in uia meretricandi, à quo retrahebatur, ne signaculum uirginitatis amitteret: tum etiam ex parte patris, qui de eius custodia solicitudinem gerit, secundum illud Ecclesiastici.42. Super filiam luxuriosam confirma custodiam, ne quando faciat te uenire in opprobrium inimicis tuis. De hac luxuriæ specie,quæ importat deflorationem uirginum sub cura parentum existentium, loquitur diuus Thomas diffusè.22. q. 154.art.6. siue de stupro,& quomodo aliter in ueteri, & aliter in noua punitur lege. Vide etiam beatum Antoninũ in.2.par. suæ summæ art.5.c.6. Stuprum enim fit duplo adhuc grauius,si quis uitiet uirginem alteri uiro iam desponsatam: quale stuprum olim supplicio mortis puniebatur,Deut.22. Secundò,quando quis fornicationi addit raptum,contrectans uiolenter mulierem inuitam,crescit scelus: sitq; crimen morte puniendum. Nam si filius mortis est, qui uim infert bonis temporalibus, multò magis ille, qui de meo corpore & de ornamento castitatis meæ rapinam facit. Fuit olim hoc delictum grauissimè punitũ in Sychem filio Emmor principis Sicimorum Gen 34. quem Deus cum patre suo,& tota ciuitate plaga maxima percussit, propter Dinam filiam Iacob ab ipso raptam. Item in Amnon, qui ui oppressit Thamar sororem suam .2.Reg.13. Vnde raptus est illicitus coitus,à rapiendo dictus:& ut dicitur.36.q.1. Raptus committitur cum puella,quæ uiolenter à domo patris abducitur, corrupta,ut in uxorem habeatur: de quo. S.Thomas ubi supra art.7. inquit. Raptus quandoque concurrit cum stupro, ut quando aliquis uiolentiam infert ad uirginem illicitè deflorandam. Quæ quidem uiolentia quandoque infertur tam uirgini, quàm patri eius: quandoque patri, & non uirgini consentienti, ut de domo patris abducatur, & corrumpatur: ita quòd si fiat uel fornicario coitu, uel matrimoniali, dummodo uiolentia adsit, saluatur ratio raptus. Quandoque inuenitur raptus sine stupro, ut cùm quis rapit uiduam, uel puellam corruptam. Stuprum uerò sine raptu est,quando aliquis absque uiolentiæ illatione uirginem illicitè deflorat. Sanctus Thomas ibidem subdit, Quòd aliud censendũ est in raptu puellarum, quæ sunt aliis desponsatæ,quia restituendæ sunt suis ueris sponsis: & aliter de raptu earum, quæ non sunt desponsatæ: quia istæ restituendæ sunt paternæ potestati, & tunc de uoluntate parentum possunt eas licitè in uxores accipere. Si autem aliter fiat,illicitè matrimonium contrahitur. Si tamen fit matrimonium contractum de uoluntate puellæ,tenet: quia si raptus impediat matrimonium contrahendum, non tamen dirimit contractũ, hæc Thomas. De pœna raptorum uide dominum Antoninum ubi supra. Tertiò quando quis libidini suæ adeò nullum ponit modum, ut nec sanguinis,nec affinitatis, aut publicæ honestatis rationem habeat, huius libido uocatur incestus: & quandoque tam enormis, ut Apostolus propter eum tradiderit incestuosum Corinthũ Satanæ ad interitum carnis.1. Cor.5. grauiter coarguens Corinthios his uerbis. Omnino auditur inter uos fornicatio,& talis,qualis nec inter gentes: ita ut uxorem patris sui aliquis habeat. Incestus iste, qui est alia species luxuriæ, consistit

A B C D E

consistit in commistione carnali cum coniuncta consanguinitate, affinitate, uel spirituali parentela: & est grauior adulterio, ut dicit dominus Antoninus ubi supra.c.5. Per hoc enim uitium suffocatur ratio, & fiunt homines deteriores animalibus. Vnde Aristoteles in.8. de animalibus refert, Quòd quidam equus pulcherrimus, cùm fuisset deceptus, quia scilicet fuit positus pannus ante oculos eius, ut non uideret equam matrem suam, sed cum ea cōmisceretur, quæ etiam pulchra erat, post commistionem, amoto panno, cùm perpendit factum, adeò exhorruit, quòd seipsum præcipitauit. Quantum uerò hoc uitium Deo displiceat, ex eius animaduersione patet: quia Ruben cognouit carnaliter uxorem patris sui, diminutus fuit in primogenitura, Gen. penult. Et in libro de benedictionibus duodecim Patriarcharum legitur, quòd Ruben infirmatus ad mortem propter huiusmodi crimen, infirmitatem iliacam incurrit. Amnon, quia uiolauit sororem suam, interfectus fuit ab Absolon. 2.Reg. 13. Gloriosus Ioannes Baptista, quia tam abhorruit hoc facinus, ut in faciem reprehenderet Herodem, dicens. Non licet tibi habere uxorem fratris tui, Mar.6. fuit carceratus, & decapitatus. Multa alia pertinentia ad hoc crimen habes in dicta summa beati Antonini, ubi supra, & præcipuè de gradibus consanguinitatis, affinitatis, & spiritualis parentelæ: qui gradus non modò impediunt contrahendum, sed dirimunt contractum. Porrò si monachus, sacerdos, uel episcopus se polluit libidine cum scorto, huius fornicatio sacrilegium uocari potest, eò quòd rem Deo sacram contra uotum, uel contra institutionem ecclesiasticam in scelere turpitudinis profanauit, faciens Christi templum uile membrum profani scorti. Duplo quidem sceleratius sacrilegium, si ipse operetur cum uirgine Deo sacrata. Virgines enim Vestales apud gentes uiolantes uotum castitatis, supplicio mortis puniebantur.

G Aduertendum tamen secundum. S. Thomam. 22. q. 154. art. 10. quòd actus unius uirtutis, uel uitii, qui ordinatur ad finem alterius, assumit speciem illius, sicut furtum, quod committitur propter adulterium, transit in speciem adulterii. Manifestum est autem, quòd obseruantia castitatis, secundum quòd ordinatur ad cultum Dei, transit in actum religionis, ut patet per diuum Augustinum in lib. de uirginitate: & sic per consequens luxuria secundum quòd uiolat aliquid pertinens ad diuinum cultum, pertinet ad speciem sacrilegii. Præter hæc autem inuenitur in libidinibus & alia species, quam uocant peccatum mutum, eò quòd tam sit offensiuum piarum aurium, ut de illo, ne loqui quidem fas sit ad promiscuam plebem; Clamat enim in cælum magnitudo huius sceleris, horroreq; concutit naturam, & stupere facit circunstantes parietes, uincens turpitudine omnem immunditiam, scelere omnem iniquitatem: adeoq; obcæcans, ut uir contra omnem institutum naturæ in uirum, fœmina in fœminam, homo nonnunquam in bestiam scelus operetur. Vbi enim perfidia, ubi apostasia, ubi idolatria, ubi gentes longius aberrauerint à Deo, eò magis huic nefando malo inuoluuntur, ut satis luculenter tradat Apostolus, dicens. Et mutauerunt gloriā incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & uolucrū, & quadrupedum, & serpentium: propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, quæ connumeratur inter peccata contra naturam: ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis, qui commutauerunt ueritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & seruierunt creaturæ, potius quàm creatori, qui est benedictus in secula, amen. Propterea tradidit illos Deus in passiones

passiones ignominiæ: nam fœminæ eorum immutauerunt naturalem usum in eum, qui est contra naturam. Similiter autem & masculi relicto naturali usu fœminæ exarserunt in desideriis suis, in inuicem masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes. Scelus hoc contra naturam factum est spectaculum mundi, cùm Deus subuerteret Sodomam, & Gomorram ciuitates nobiles cum uniuersis oppidis, & uicis, M omniq; anima uiuente, quæ in ipsis erat, pluens ignem, & sulphur de cælo, donec concremaret, & demergeret in profundum, Gen. 19. Qua autem pœna punierit lex uetus eandem abominationem, habetur supra in quinto mandato.

Quæ sint alia, quæ prohibeantur hoc mandato. Cap. L.

SICVT enim prohibentur hic supradictæ species libidinis, ita & immunditia, inebriari uino, in quo (ut inquit Apostolus) est luxuria, ad Eph. 5. turpiloquium, scurrilitas, oscula impudica, cantiones lubricæ, A choreæ, lusus, tactus, & quæcunque præparant uiam ad illicitum usum carnis. Non sunt quidem hæc adulteria, attamen per hos actus construitur in immundis hominibus adulterii ludus. Tu igitur fili fugies propter mandatum Dei non solùm eius, quæ in carne est, concupiscentiæ corruptionem, sed & uniuersa illectamenta in eadem. Dulcis quidem amor, & ueneris usus, uerùm nouissima ipsius amara, quasi absynthium, ignis usque ad consumptionem deuorans, & omnia perdens, nempe Famam, Ecclesiastici. 9. Substantiam, Luc. 15. Cor, Oseæ. 4. Corpus, Iudic. ult. Animam, ac totum denique hominem. 1. Cor. 6. & ad Gal. ac Eph. 5. quodq; omnium pessimum est, conuersionem cordis ad Deum prorsus retardat, faciens Dei, ac cælestium memoriam homini grauem, propheta dicente Oseæ cap. 5. Non dabunt cogitationes suas, ut reuertantur ad Deum suum, quia spiritus fornicationum in medio eorum. Nec possunt incontinentes B excusari dicendo, quòd continere non possint, cùm beatus Paulus ad Phil. 4. dicat, Omnia possum in eo, qui me confortat: & Iacobi. c. 1. suæ canonicæ, Deus dat omnibus affluenter, & non improperat. Et licet nihil posimus ex nobis, possumus tamen omnia, & mundum uincere, & iusti esse, & continenter uiuere in eo, qui nos confortat, suarum gratiarum auxilio, quiq; orationum instantia pulsatus dat citò: datq; omnibus petentibus affluenter, & non improperat. Si quis igitur indiget sapientia, postulet à Deo, inquit beatus Iacobus: postulet autem in fide nihil hæsitans, quasi diceret, nemo non habet, nisi qui uult non habere. Indubiè Dei donum est continentia: nec potest quisquam cõtinere, nisi Deus dederit: porrò Deus rogatus, siue postulatus in fide, dat omnibus affluenter. Non tamen credas propter hoc, quòd ex solo Deo, sed etiam quòd ex nobis pendet C continentia nostra: quia donis Dei sæpe, uel non utitur, uel abutitur peruersitas humana. Quãobrem qui negat rectè dici hodie, nos Dei auxilio adiutos omnia posse, negat euangelii uocem dicentis, Omnia posibilia sunt credenti. Vnde sicut nemo prohibetur, ita nemo iubetur hoc præcepto matrimonium cõtrahere: neque se subducit uocatione sua contra Dei uoluntatem, si quis uitam cælibem agere firmiter deliberatum habuerit: quanuis enim qui matrimonio iungit uirginem suã, bene facit, tamen qui non iungit, melius facit. 1. Cor. 7. Ad id ergo quod melius est, uocati sumus, tum per ipsum Christum dicentem, Matth. 19.

D Qui poteſt,hoc eſt qui uult,capere,capiat. Tum per Apoſtolum eius ſcribentem ad Corinthios,ubi ſupra. Volo autem omnes eſſe ſicut meipſum, hoc præcipuè tempore: quod cùm breue ſit,etiam qui habent uxores, uult Apoſtolus eos eſſe, tanquam non habentes, ut in Deo colendo poſſint accuratius occupari: neque propterea Deum tentat (ut dicunt nonnulli hæretici) qui Dei fretus auxilio cælibatum uouet. Vnde Ambroſius lib.1.de Viduis, contra eos, qui propter infirmitatem putabant uouendam non eſſe continentiam,ne quis forte non præſtet, quod uouiſſet. Ergo nemo militet,inquit,ne aliquando uincatur: nec pedis utatur obſequio, qui gradiendi periculum reformidat: nec oculi intendat officio,
E qui concupiſcentiæ timet lapſum. Quid? ipſi coniuges nunquid omnes caſtitatem ſeruant coniugalem? etiam in ipſo coniugio adulterium committi poſſe,illa Sixti ſententia à Hieronymo lib.1.contra Iouinianum,& Auguſtino lib.2.contra Iulianum producta nos docet. Adulter eſt in ſuam uxorem amator ardentior. Non propterea tamen ſequitur,nō eſſe honorabile coniugium, & torum immaculatum. Nec præterea peccat, ſi quis fidem ſuam coniugi obſtringit,ſi corporis ſui poteſtatem penes coniugem tantùm fore promittit: etiam ſi non paucos reperire liceat, qui,quod promiſerint, non præſtent. Et hæc de ſexto mandato ſufficiant.

De ſeptimo præcepto uidelicet,Non furtum facies. Cap. LI.

A PRO huius ſeptimi mandati plena intelligentia habenda,ſunt notanda uerba Scoti diſt 15.4 q.2. dicentis, Quòd rerum dominia nō ſunt diſtincta de lege naturæ, uel diuina: imò lege ipſa omnia ſunt communia ſecundum beatum Auguſtinum homil. 6. in Ioannem, & habetur.8.diſt. cap.1. Quo iure defendis uillas Eccleſiæ, diuino, aut humano? &c. Iure ergo humano dicitur hæc domus mea, hæc uilla mea eſt. Tolle iura Imperatoris, quis audet dicere hæc uilla mea eſt? & paulò poſt,Per iura regia poſsidentur poſſeſsiones, &c. & rationem adducens inquit, Quia uſus rerum ſecundum
B rectam rationem ita debet competere hominibus, ſicut congruit ad pacificam conuerſationem, & neceſſariam ſuſtentationem. In ſtatu uerò innocentiæ communis uſus ſine diſtinctione dominiorum utroque modo plus ualuit: cùm nullus tunc occupaſſet, quod fuiſſet alteri neceſſarium: nec etiam fuiſſet opportunum illud ab ipſo per uiolentiam extorquere, ſed quilibet, quod primò occurriſſet neceſſarium,occupaſſet ad uſum. Sic etiam maior fuiſſet ſufficientia ad ſuſtentationem, quàm ſi alicui præcluderetur uſus alicuius rei per appropriationem factam alteri. Illud autem præceptum iuris naturalis de habendo omnia communia, poſt lapſum reuocatum eſt: & rationabiliter,propter duo prædicta,uidelicet
C pacificam conuerſationem,& neceſſariam ſuſtentationem: quia poſt lapſum cōmunitas rerum eſſet contra quietam conuerſationem: cùm mali,& cupidi occuparent ea, quæ ſibiipſis,& aliis eſsent neceſsaria,& non ſine aliorum iniuria: ſicut patet de Nemrod,qui fuit robuſtus uenator coram Deo, ideſt oppreſsor hominum,Gen.18. Fortiores etiam bellatores priuarent alios rebus neceſsariis, & terra redigeretur in ſolitudine: cùm nemo ita diligenter communicaret in labore communi, ſicut in communi fructuum perceptione. Qua de cauſa politia Ariſt. 2. Polit. quòd non ſint omnia communia, melior eſt, quàm politia Socratis de habendo

habendo omnia communia, ſecundum illum ſtatū,quem Ariſt.reperit tempore ſuo. Prima igitur diſtinctio dominiorū,quatenus iuſta fuit, introducta eſt per legem poſitiuā iuſtam,ſiue lata fuerit à patre,ſiue à principe,ſiue à cōmunitate iuſtè regnāte : ſicut probabile eſt factū fuiſſe poſt diluuiū,ꝙ Noe filiis ſuis diſtinxerit terras,quas ſinguli occuparēt pro ſe,filiis ſuis,& ſua poſteritate. Et hæc auctoritas dicitur paterna,ſicut illa,quæ eſt à principe ſiue cōmunitate, dicitur politica,in qua quis iuſtè poteſt ſe ſubmittere uni perſonæ,uel cōmunitati in his, quæ nō ſunt cōtra legem Dei: in quibus ipſe poſſet meliùs dirigi per ipſum, cui ſe cōmittit,q̃ per ſeipſum. Hi ergo, apud quos reſidebat auctoritas politica, poterant condere leges iuſtas,ordināte quid expediret pro pacifica conuerſatione, & cōmuni ſuſtentatione. Vnde quicquid ſecundum leges hmōi iuſtas determinatur, iuſtè poſſidetur: quod uerò contra eas, iniuſtè. Translatio etiam rerum ſecundū eundem doctorem,poteſt eſſe quantum ad dominium, uel quantū ad ius utendi retento dominio. Tunc enim transfertur dominiū, quando alter habet eandem poteſtatem in re ipſa, cuius dominium transfertur: quam habuit dominus rei, à quo translata eſt utendi, donandi, uel alienandi poteſtas,&c. Ex quo patet, ꝙ in mutuo transfertur dominium : nam mutuatam pecuniā diſtrahere poteſt mutuum accipiens,& alienare. Sed uſus tantum conceditur alicui,quando datur ſibi facultas,ut re aliqua uti ualeat,non tamen ꝙ poſſit eam alienare, corrumpere, ſeu quo ad ſubſtātiam mutare:ut in locatione domus, uel accōmodatione equi, aut inſtrumenti artis. Translatio dominii iuſta poteſt fieri uel auctoritatè publica legis, uel principis, aut auctoritate priuata domini immediatè poſſidentis: & hoc bifariam. Vel per actum merè liberalem, quando transferens non expectat aliquam redditionem: ut in donatione,ad quam requiritur liberalis, & uoluntaria donatio ex parte donantis,& uoluntas recipiendi ex parte illius, cui fit donatio. Similiter & ꝙ nulla lege ſuperiori prohibeatur ille donare, & iſte recipere. Aut per actum alterius, à quo dependeat ille,uel iſte in translatione.Propter defectum primi monachus non poteſt dare ſine abbatis licentia, nec filiusfamilias ſine parentis uoluntate. Propter ſecundum non poteſt quis donare pecuniam fratri minori,ex quo non poteſt eſſe pecuniæ dominus. Propter defectum tertii uiſitatus nō poteſt aliquid dare uiſitatoribus: imò ſi recipiāt munuſcula,tenētur duplum reſtituere: uel non abſoluuntur à maledictione, quam eo ipſo incurrunt,ut in.c. Exigit de cenſibus lib. 6. Aut per actum ſecundum quid liberalem: ut quando transferens expectat ſibi aliquid reddi, uel æquiualens: & iſte modus dicitur propriè contractus, quia ibi ſimul trahuntur uoluntates partium propter commodum utriuſque. Quorum contractuum quidam eſt rei utilis pro re utili immediatè, ſicut uini pro blado, & huiuſmodi, qui dicitur permutatio. Alter rei utilis pro numiſmate, uel è conuerſo: & dicitur emptio, uel uenditio. Poſtremus eſt commutatio numiſmatis pro numiſmate, & dicitur mutui datio. In quibus generibus contractuum ultra conditiones ad translationem dominii requiſitas generaliter iuſtitia in hoc conſiſtit, ut fiant ſine fraude, & ſeruetur æqualitas ſubſtantiæ, qualitatis, & quantitatis. In commutatis uerò, in qualibet ſpecie contractus requiritur aliquod ſpeciale, ut ſit iuſtus, de quo in Biele diſt. .15. In translatione tantùm uſus proportionabiliter iuſtitia attenditur, ſicut in his,in quibus dominium transfertur.

D E G I

De restitutione in genere nonnulla subnectuntur, antequam de singulis furtorum speciebus dicatur. Cap. LII.

A Restitutio secundum Astensem lib. 5. tit. 29. c. 1. est iterata immissio alicuius in possessionem, uel dominium rei suæ. Vel generalius, est iusta recompensatio damni iniustè illati: & hoc cui est illatum. Ex quibus infero, quòd restitutio damni iniustè dati est de necessitate salutis. Est enim præcepta per illud, Non furtum facies, quo prohibetur omnis usurpatio rei alienæ, qua damnificatur proximus. Nam damnum datũ tandiu manet, donec recompensetur: cessat uerò, & extinguitur, quando recompensatur. Et hæc restitutio debet fieri quàm citius, nisi dominus rei uellet, aut uelle deberet eam rationabiliter detineri: & hoc Primò quando restitutio esset in præiudicium cõmunitatis, uel domini eius, cùm quis magis debeat uelle bonum commune, q̃ proprium. Secundò, quando restitutio esset in præiudicium famæ restituentis, cùm quilibet magis debeat diligere famam proximi, q̃ incommodum suum ad
B tempus in bonis temporalibus. Tertiò, quando ex restitutione sequeretur maius incõmodum restituenti, q̃ illi, cui facienda esset restitutio. In quibus casibus debet dominus rei uelle dilationem usq; ad tempus cõmodum: quibus addo etiã, ut quando dominus rei sponte consentiret in dilationem restitutionis, uel spõte remitteret debitum. Si quæratur, quid sit restituendum, ad id in genere respondetur, q͂ restituendum est occupatum, uel detentũ iniustè, & inuito superiore rei
C ablatæ: & hoc domino propinquo, aut remoto: ut sunt rapta, furto ablata, aut alio modo usurpata, in quibus non transfertur dominium rei ablatæ: de hoc genere restitutionis, & casibus particularibus limitantibus dictam generalem restitutionem habes diffusè à domino Gabriele Biel in. 15. dist. q. 2. Pro eo uerò, qui habet restituere, ponitur talis conclusio Scoti ubi supra, Quòd omnis obligatio ad insolidum (idest totũ ablatũ restituendum) reducitur ad auferre, uel detinere. Et hoc, uel ut causa principalis superior præcipiendo, uel ut causa proxima immediatè auferendo, uel detinendo: uel ut causa coadiuuans, utputa uel in re ablata participando, aut consentiendo, uel receptando: uel ut causa conducens, si cõsulit, fauet, aut adulatur: uel quia non impedit, nec facit restitui, dum id sibi ex officio competit, & manifesta est iniuria, & sine periculo personæ poteit, sed dis-
D simulat, aut tacet in iudicio requisitus, ubi posset sententialiter res suo domino restitui: & tamen dicendo ueritatem non immineret sibi periculum status, uel personæ. Et hoc intelligendum est, quando propter illa, seu aliquid illorum positiuè, seu priuatiuè aufertur, uel detinetur res aliena. Secus si illis non existentibus, nihilominus res auferretur à raptore, uel fure, aut ablata detineretur: quia tunc nõ tenentur prædicti ad restitutionem, cùm tunc propriè non præstent causam: cùm causa sit, qua posita ponitur effectus, & ea non posita non ponitur. Veruntamen uno restituente omnes alii liberantur à debito restituendi: alii tamen tenentur pro rata portionis, quæ eis contingit, illi, qui pro omnibus satisfecit.
E Si quæratur, cui facienda sit restitutio: respõdet dñs [illegible]iensis ubi supra, q͂ regulariter damnificato, si iusto titulo possedit, si noscitur, si eius præsentia haberi potest, aut res ablata potest ei mitti sine maioribus expensis, q̃ res ualet: si rerũ suarum administrationẽ habet, si restitutio ei facienda non est interdicta ecclesiastico, uel imperiali edicto, ut patet. 3. q. 1. c. Redintegrãda, & de rest. spoliatorũ quasi p̱ totũ.

Dicitur

Dicitur si iusto titulo possedit, quia si furtum, aut spolium aufertur furi, uel raptori, restituendum est domino rei, & non furi. Si quis etiam bona fide possideret, licet non esset uerus dominus, ei esset restituenda, & non uero domino, nisi de uoluntate possidentis. Additur, si noscitur: quia si ignoratur cuius fuerit res ablata, post diligentem inquisitionem debet restitui pauperibus, uel ecclesiæ, aut in pios usus conuertenda. Et notanter dicitur, si eius præsentia haberi possit, quia forte mortuus est, aut ignoratur ubi sit: & tunc restituenda est hæredibus, aut cui uult sua restitui in testamento, si sciuntur: aliàs pauperibus, ut supra. Subditur, si rerum suarum administrationem habet, propter pupillos, aut furiosos: tunc enim restituenda est procuratori eorum. Dicitur ultimò, dummodo non fuerit interdictum, &c. ut quando aliquid acceptum est ex turpi causa, in quo restituere tenetur, nō debet restitui ei, qui dedit, sed ecclesiæ, aut pauperibus, si tamen ille, qui dedit, potuit alienare: alioquin ei, qui habet administrationem, reddendum est: ut si ob causam turpem monachus aliquid daret, aut uxor, reddendum est abbati, uel marito, tacita tamen persona, quæ dedit. Sic in acquisito per simoniam, aut dum acceptum eo ipso applicatum est fisco, non est restituendum danti, sed ecclesiæ, uel fisco, & non pauperibus. Si petatur per quem fieri debet restitutio, respondet Biel ubi supra, quòd restitutio, certis faciē da, cognitis & notis fieri debet per eos, qui rem abstulerunt, aut qui detinent: & hoc per seipsos, uel per interpositas personas. Sed si delinquens in ablatione rei est occultus, fiat per alium cautè, ne publicetur actor, & ne mediator sibi retineat rem restituendam, cùm non esset propter hoc liberatus. Sed de restitutione facienda in pios usus, uel pauperibus, quando uidelicet ignoratur dominus rei ablatæ, aut eius hæredes, uariæ sunt opiniones. Prima Hostiensis, & Ioan. Andreæ, quòd uidelicet per ecclesiasticos prælatos, rectorem, & moderatorem diuini cultus incerta dispensanda sunt. Vnde. 87. dist. c. Diuinæ, dicitur. Diuinæ retributionis memor ad pontificalem conscientiam non ambigas pertinere, egentium commodis piam solicitudinem non negare. Archidiaconus asserit sententiam Hostień. esse ueram, dum nullus deputatus est à testatore, qui hoc exequatur: sed ubi certa persona deputata est, ad illam spectabit executio. 12. q. 2. c. De laicis, uide ad hoc. c. Cum tu, de usuris, & in glo. c. Sicut dignum, de homicidio: ubi huiusmodi restitutio pauperibus facienda imponitur iniustè possidentibus. Et quando allegatur suprà capitulum, Diuinæ, respondetur, quòd quanuis Episcopi & prælati sint dispensatores rerum datarum ecclesiis, non tamen omnium, quæ secundum Deum sunt in diuinum cultum, & pauperes eroganda: sed eorū solùm, quæ iam sunt in diuinum cultum ordinata, ut sunt ecclesiarum redditus, & huiusmodi. Huic secundæ opinioni concordat Scotus. 15. 4. q. 2. dicens, Si quæris per manus cuius reddi debent pauperibus bona incerta, non inueni, quis determinatus sit necessariò mediator in distribuendo ista pauperibus: adducit tamen quændam doctorem dicentem, quòd confessor, aut aliquis de cuius fidelitate non dubitet. Videtur tamen sibi, ꝙ per seipsum: consilio tamen alicuius boni uiri potest ista distribuere pauperibus. Vbi enim lex diuina, uel ecclesiastica non ligat personam, sequenda est ratio naturalis, quæ dictat, ꝙ persona, quæ tenetur, magis restituat per seipsam, quàm per aliam, non excludendo tamen consilium alterius boni uiri. Ponit tamen Angelus in sua summa quatuor casus, in quibus potest se Episcopus intromittere de restitutionibus incertorum.

Primus,quando mortuo debitore,nullus relictus est hæres,uel executor ad restituendum. Secundus, quando is, qui tenetur restituere, non uult, & in iudicio agit contra eum. Tertius,quando restituens male dispensaret: posset enim tunc Episcopus se intromittere, ut legitimè dispenset. Quartus casus, quando talia incerta possidentur à manifesto usurario: quia tunc ex dispositione iuris dispensatio deberet fieri per Episcopum,uel eius auctoritate,ut in.c. Quanquā de usuris lib.6

L Sed nunquid Episcopus possit sibi reseruare incertorum restitutionem, & per statuta synodalia prohibere, ne alius se intromittat, eosq; excōmunicare, qui contra huiusmodi statutum dispensent pauperibus? Respondet Angelus tit. Restitutio. 2. §. 14, & Ioannes de Lignano in dicto.c. Cùm tu, & nonnulli alii, Quòd Episcopus non potest de iure Sacerdotes excōmunicare, qui se intromittunt de dispensatione incertorum: & addit,quòd multò minus religiosos exemptos, cùm non sit casus suus, nec potest sibi de iure reseruare, nisi in quatuor casibus prædictis. Satisfacit ergo detinens, si per se uel per alium, restituenda in pios usus, hoc est ecclesiæ uel pauperum,eius ordinatione fideliter distribuatur: & cautius agit, si de consilio alicuius prudentis, & boni uiri hoc agat: excipitur tamen quartus casus prædictus, in quo debet accedere auctoritas diœcesani.

M Congruit tamen,ut inter pauperes eligantur pauperiores,& inter æqualiter pauperes meliores: cùm nō tam paupertas, quàm religio attendenda sit in similibus: & conuenit,ut dentur pauperibus illius loci,in quo ablatio facta est,quum sic citius peruenire possent ad manus ueri domini: & magis præsumitur uerum dominum in casu uoluisse restitutionem fieri pauperibus loci sui, quàm alieni. Quando autem restitutio est facienda, & an confessor possit concedere dilationē obligato ad restitutionem, tractatur in dicta dist. 15.q. 2. præfati domini Gabrielis Bielis dubit. 5. similiter & de ordine restitutionis. Si enim habet aliquas res non suas,illæ ante omnia suis dominis sunt restituēdæ,ut rapta, furta,&c.ex quo nunquam fuerunt sua: ideò in alium usum non potest conuertere. Inter autem res restituendas, quarum habet dominium, certa sunt præponenda incertis, & certis præponendus est, qui iure est potior: si autem simul ueniunt creditores, secundū ratam singulis,quantum fieri potest,fiat satisfactio,In incertis præferendi sunt pauperes aliis piis usibus. Et prædicta sufficiant pro generali restitutione.

De furto prout est septimum præceptū ab aliis distinctum. Cap. LIII.

A Anctus Bonauentura. 37. dist.3. in dubiis circa literam inquit, quòd in præcepto de furto intelligitur prohiberi omnis illicita usurpatio rei alienæ. Sanctus Augustinus in lib.9. Exodi, inquit, Quòd potest fieri uel per uiolentiam, uel per fraudem: & hoc,uel simpliciter, uel in re consecrata. Prohibetur enim hic furtum simplex, & sacrilegium, quod est furtum perpetratum circa rem sacram, uel locum sacrum: & rapina, quæ fit per uiolentiam, ut usura: pro eo, quòd in usura est quædam uiolentia, & quædam fraudulentia in hoc,quòd uendit homini rem suam. Tenetur enim unusquisque subuenire proximo in mutuo ex diuino mandato: dum ergo uendit illud quod tenetur ei facere, ipsum fraudat, & decipit. Rursus dum pactione aliquid ab eo exigit, quodammodo ad id, quod non debet, ipsum compellit. Vnde omni tempore usura fuit prohibita, sicut & furtum, ut innuit Magister in litera.

Quantum ad sacrilegiũ subdit, quòd circunstantia loci, & personæ bene potest transferre ad aliud genus peccati, sicut uiolatio sanctimonialis ratione consecrationis transfertur in nouum genus peccati. Ita in proposito intelligendum est: quod enim est accidens actioni in genere naturæ, potest esse complementum in genere moris. Si ultra dicatur, quòd usurarius non contrectat rem alienam inuito domino, imò domino uolente, ut patet: respondet, quòd est uoluntas absoluta, & conditionata. Et quando dicitur, quòd contrectat res, quas recipit ultra sortem uolente domino: dicit, quòd est uerum de uoluntate conditionata, sed tamen inuito quo ad absolutam: magis enim uellet, quòd impenderetur sibi mutui gratia sine mercimonia. Si obiiciatur, quòd tunc usurarius concurreret cum fure, si usura continetur sub furto: dicendum, quòd si quis soluit usuras præter necessitatem, non est immunis à culpa. Cùm uerò ex necessitate usuras soluit, non peccat, cùm licitum sit unicuique redimere iuris sui uexationem. Vnde sicut ille, qui dat uestes suas latroni, antequam permittat se interfici, non dicitur concurrere cum latrone: sic qui soluit usuram in necessitate, non dicitur concurrere cum fure. Quam necessitatem debeat quis expectare, hoc est rationis rectæ determinare, pro eo secundum diuersas conditiones personarum diuersimodè necessitates debent compensari. Et si dicatur, quòd licet dare pecuniam pro accommodatione domus, uel uestis, & etiam gratis: dicendum, quòd non est simile, quia ubi pecunia datur liberaliter extra omnem pactionem, est ibi liberalis donatio, & non illicita contrectatio: non sic autem est ubi interuenit illicita pactio. Similiter nõ est simile de aliis possessionibus, & de pecunia, ex triplici causa. Prima, quia in mutuatione pecuniæ transfertur pecunia in dominiũ alienum, & huius signum est, quia non tenetur illam eandem numero reddere, sed illi consimilem: in accõmodatione uerò domus, uel equi dominiũ non transfertur. Alia ratio est, quia pecunia, dum in usum uertitur, non consumitur, nec deterioratur: non sic est de aliis rebus, quæ secundum quòd diutius eis utimur, magis tendunt ad defectum. Tertia ratio est, quia pecunia, quantum est de se, per seipsam non fructificat: non sic autem est de rebus, quæ ex seipsis afferunt fructum, & utilitatem, ideò non est simile, &c. Notandum ad hæc, quòd in genere est duplex furtum, ut dicit Biel, ubi supra. q. 3. scilicet manifestum, ut est, quando cum eo fur deprehenditur, priusquam ueniat ad locum destinatum: & non manifestum, cũ quo uidelicet fur non deprehenditur. Sunt etiam quædam furta, quæ specialia sortiuntur nomina, ut sacrilegium, quod est furtum rei sacræ, uel rei non sacræ, de loco tamen sacro. Committitur sacrilegium uel in personam, ut cùm læditur persona ecclesiastica: uel in locum, ut cùm immunitas ecclesiæ, uel cœmeterii læditur: uel in re, ut cùm res aliqua sacra de loco sacro, aut res sacra de loco non sacro aufertur, ut habetur in c. Si quis contumax. 14. q. 4. Sic furtum commissum in re religiosa, uel in repub. dicitur peculatus: & si disperso grege inde furetur, dicitur abigeatus. Furtũ hominis liberi uẽditi, uel empti scienter, dicitur plagiatus. Eodẽ modo solicitatio serui alieni, uel asportatio ad aliam regionem dicitur furtiua ductio. Cætera furta retinẽt gñale nomen furti. Ex pdictis patet, q duplex est differentia inter rapinam, & furtum. Prima, quia furtum fit occultè, rapina manifestè: & hanc innuit Philosophus. 5. Ethic. cap. 4. Secunda, quia furtum fit dolosè, rapina uerò uiolenter. Si etiam rapina sumatur propriissimè, ut distinguitur contra prædationem, respicit res immobiles, deprædatio uerò mobiles.

Iuxta hoc etiam uariis modis committitur rapina ſcilicet manifeſtè,ut à latronibus,& publicis raptoribus,ac uiarum inſidiatoribus,qui uagantur,& undecunq; poſſunt,rapiunt: fit etiam in naufragiis,in pedagiis, in quæſtibus,taliis,& ſimilibus : fit in bellis,& uariis tam dominorum, quàm officialium extorſionibus,&c.
G Si igitur furtum, uel rapina fiat de rebus ſacris, ut dictum eſt ſupra, uocatur ſacrilegium : continet enim in ſe uiolationem rei ſacræ cum iniuria Dei, cui pleno iure dicata eſt. Vnde ſacrilegi ſunt omnes, qui templa demoliuntur, qui ſupellectilem domus Dei furantur, qui prædia Eccleſiæ diripiunt, qui clericos, & religioſos ſuis domiciliis excludunt, ſtipendiis priuant,decimis fraudant: quos meritò terrere deberet Dei uindicta in Heliodorum. 2.Machab.3. qui uoluit Hieroſolymis templum deſpoliare, & multa caligine obrutus, ſemiuiuus de templo eiectus eſt. Vindicta quoque Dei in Antiochum tyrannum manifeſtat peccati huius grauitatem, quem uiſcerum putrefactio, & fons uermium de corpore ſcaturiens adeò intolerabilem reddiderunt,ut fœtor eius,& dolor etiam exercitum
H grauarent, eò quòd templum ſpoliare tentauerat.2. Machab.6. &. 9. Nec minus manifeſtum exemplum ſpectatur in Balthaſare Aſſyriorum rege,Daniel.5. Sacrũ enim dicitur quicquid mancipatum eſt cultui diuino, ut Eccleſiæ, & eius res. Quapropter etiam ſacrilegi ſunt, qui recipiunt beneficia, hoc eſt decimas,aliaq; emolumenta Eccleſiæ conſecrata Deo in ſtipendium diuini officii : minimè tamen aut per ſe,aut per alium muneri adepto ſatisfaciunt. Tales enim grauiſſimè delinquunt facientes contra hoc mandatum,inferentes iniuriam Deo,fundatoribus;& idoneis miniſtris, quos excludũt: & Eccleſiæ,quæ ſuo fraudatur officio.

De altero furti genere,uidelicet ſimonia. Cap. LIIII.

A PRO huius criminis declaratione beatus Auguſtinus ſuper Geneſim ad literam inter alia ſcitu digna ad mores ſpectantia dicit. Cauete ab omni ſpecie auaritiæ, deteſtabilior uerò cunctis eſt ſimonia,ad quã è medio tollendam dominus per Michæam prophetam cap.3.dicit,Iudices eius in muneribus iudicabant, Sacerdotes eius in pretio reſpondebant, Prophetæ eius in pecunia diuinabant: iccirco Sion quaſi ager arabitur, & Hieruſalem quaſi cuſtodia pomœrii erit. Vbi beatus Hieronymus, Nemo ambigat Hieruſalem propter huiuſmodi ſcelera fuiſſe ſubuerſam : ubi loquitur expreſsè de ſimonia. Dominus etiam noſter per ſeipſum contra ſimoniacos Ioan. 2. lo-
B quitur, dicens. Nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Vocat domum patris ſui Eccleſiam, quæ per ſimoniam fit domus negotiationis, dum ſpiritualia,quæ traduntur in ea, fiunt uenalia. Certè enim ſi prophetarum,ſi totius ſacræ ſcripturæ repetuntur annalia, nullum reperiemus hominum genus, quod Deus uehementius arguat,magis perterrefaciat,& crudelius puniat,quàm ſimoniacos : in cuius rei ſignum fecit flagellum de funiculis,& eiecit uendentes, & ementes de templo: nullibi enim legitur ſic feciſſe. Beatus quoque Petrus grauitatem huius criminis arguit per illam ſeueram ſententiam latam contra Simonem magum,Act.8. dum ei dixit,Pecunia tua tecum ſit in perditione : exiſti-
C maſti enim donum Dei pecunia poſſideri : donum Dei eſt Spiritus ſanctus, qui per modum doni,& dati procedit æternaliter à patre,& filio : ſimiliter gratia informans,ſacramenta,ſacramẽtalia,& cætera ſpiritualia, de quibus diffuſius infra:

quæ

quæ à Deo nobis gratis, & ex dono dantur. Sed ut euidentius pateat grauitas huius criminis, similiter & ubi perpetratur, uidendum est, quid sit simonia: dicit enim Tullius de officiis lib. 1. Omnis enim, quæ à ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet à definitione proficisci, ut intelligatur quid sit id, de quo dispu- D tetur. Simonia, ut uolunt dominus Alexander de Ales, S. Thomas, Biel, & alii nonnulli doctores, est studiosa uoluntas uendendi, uel emendi aliquod spirituale, uel spirituali annexum. Vbi uoluntas non sumitur pro rationali potentia uolente, quæ est libera per essentiam, & ad opposita contrariè, & contradictoriè, sed pro actu uolendi eo modo, quo de illa loquitur beatus Augustinus lib. 1. retractationum. c. 22. dicens, Nihil est tam in potestate uoluntatis, q̃ ipsa uoluntas, idest quàm ipse actus uolendi, ut exponit Scotus. 7. dist. 2. & 16. & 18. q. quolibetorum. Et ratio est, quia omne peccatum actuale actu uoluntatis committitur. Dicitur studiosa, idest deliberatiua: nam sola uoluntate, deliberatione præuia, committi pôtest simonia, licet ab Ecclesia non puniatur, nisi procedat in opus extra. Nomine emptionis, & uenditionis secundum beatum Thomam. 22. q. 10. E intelligitur omnis contractus non merè gratuitus, cùm omnis talis, quo commutatur, uel datur spirituale pro temporali, possit esse sedes simoniæ: non enim gratis datur, sicut gratis fuit acceptum. Dicitur emendi, & uendendi. Simon enim magus emere uoluit gratiam conferendi per impositionem manuum Spiritum sanctum, ut operationes suas uendere posset aliis: & sic uoluntatem emẽdi, & uendendi habuit. Giezi uerò famulus Elisei à Naaman Syro recepit munera pro sanitate ei collata ad preces domini sui, 4. Reg. 5. Vnde sicut dici possunt à Simone emente, & uendente simoniaci, ita & à Giezi uendente giezitæ. Dicitur spirituale, non physicum, quod est indiuisibile, sed theologicum: & hoc uel F per essentiam, ut uirtutes infusæ, dona Spiritus sancti, character sacramẽtalis, &c. Vel per efficientiam, ut sacramenta causantia gratiam ex opere operato (id enim conferunt, ut dicit decretum Eugenii in doctrina pro Armenis, quod significãt) & sacramentalia causantia gratiam saltem dispositiuè ex opere operantis, inuestitura, iurisdictio ecclesiastica, potestas spiritualis, & ad hæc antecedentia, comitantia, & consequentia. Aut per actualitatem, ut effectus procedẽtes à potestate spirituali, ordine, uel iurisdictione ecclesiastica. Aut actus, qui fluunt non modò à spiritu increato, sed & à creato, ut scientia, uirtutes acquisitæ, & id genus. Dicit enim dominus Alexander de Ales in. 2. par. q. 187. art. 3. Quòd Spiritus sanctus G non solùm habetur ut calor inflammans affectum per uirtutes infusas, & sacramenta Ecclesiæ, sed etiam ut lux illuminans intellectum per scientiam, &c. Ad hæc Albertus Magnus dist. 25. 4. pro clariori dictorum intelligentia distinguit, quòd quadruplex est spirituale. Quoddam, quod pro sua spiritualitate nullo modo uendi potest, cùm nihil communicet cum côrporalibus, & ideò non potest transire in dominium alterius, ut sunt dona Spiritus sancti, uirtutes infusæ, beatitudines, & similia. Quoddam licet sit essentialiter, & totum spirituale, est tamen in corporalibus datum, ut gratiæ sacramentales: quod licet ex sui natura, & de H iure uenale non sit, uenditur tñ sæpe ex parte illa, qua est corporale, quod in potestate ministrorum est: nunquam hoc tñ fit absque simonia. Tertium est ementi corporale, personis tamen spiritualibus attribuitur ad sustentandas eas in spiritualibus exercitiis, ut præbendæ, & alii prouentus ecclesiarum: ista tamen si uendantur, committitur in eis simonia ratione spiritualitatis, cui attributa sunt.

Vltimo

Vltimò dicuntur ſpiritualia, corporalia inanimata, quibus traduntur quædam ſpiritualia, ut uaſa decoris domus Dei, uidelicet calices, turibula, cruces, libri, & ſimilia: & de his ſolùm uerum eſt, quòd uendi poſſunt ſine ſimoniæ nota, ſed differenter: quia aut eccleſia uendit alteri eccleſiæ, & tunc integra uēdi poſſunt, non aucto pretio pro conſecratione uaſorum: aut uenduntur perſonis laicis, & tunc prius confringi debent à ſacris perſonis, præmiſſa oratione pro indulgentia fractionis. Poſtremò ſcilicet in definitione ſimoniæ dicitur aut ſpirituali annexū,
I ut ius recipiendi decimas, quod annectitur ordini clericali: ſimiliter & ius patronatus, quod eſt annexum ſpirituali, uidelicet beneficio eccleſiaſtico, & præſentationi ad idem, ſecundum Alexandrum ubi ſupra, de quibus à Biele.28 lect. ſuper can. miſſæ diffusè tractatur. aut dicitur ſpirituali annexum, quia in ſpirituali fundatur, & non poteſt de iure competere niſi ſpirituali, aut clericali ſtatui, ut patet ex Ricardo.

Concluſiones nonnullæ, quibus oſtenditur, ubi committatur, uel non committatur ſimonia. Cap. LV.

A VM enim dicitur pro uſu ſpiritualis poteſtatis ordinis uidelicet, uel iuriſdictionis, ſpiritualia dari pro temporalibus, ſeu intuitu cōmodi temporalis ſecundum Bielem ubi ſupra, de mente Petri de Aliaco Cardinalis Cameracenſis, & Gerſonis in tractatu de ſimonia, quadruplex poteſt eſſe intuitus ad commodum temporale in datione, uel adminiſtratione ſpiritualium. Primo poteſt ferri intuitus ad commodum temporale, tanquam ad pretium rei ſpiritualis, quaſi ſit adæquatio in ualore unius ad alterū, ſicut eſt in emptione, & uenditione in ciuilibus, ubi datur pecunia pro mercede, tanquam rationabile eius pretium: & ſic talis intuitus eſt uerè ſimoniacus, humano, & diuino iure prohibitus. Et ſi concurrat error in intellectu, ita quòd credatur hoc licitè poſſe fieri, incurritur hæreſis propriè dicta, præcipuè ſi adſit pertinacia: de qua beatus Gregorius in regiſtro, Altare, decimas, Spiritum ſanctum
B emere, uel uendere, ſimoniacam hæreſim eſſe, nullus fidelium ignorat. Si uerò quis ex cupiditate commutare uellet ſpirituale pro temporali, non tamen credēs hoc licitè poſſe fieri, hic licet eſſet ſimoniacus, non tamen hæreticus. Secundo poteſt ferri intentio ad commodum temporale, tāquam ad motiuum principale dandi, uel miniſtrandi ſpiritualia: uel tanquam ad finem mouentem ad opus, ſine quo omnino non fieret opus, in quo etiam ſiſtat intuitus ſpiritualia conferentis, uel recipientis: ſic simonia eſt. Vnde S. Thomas quolib.8. art. 11. quærit de ituro propter diſtributiones temporales ad ecclesiam: & concludit, quòd ſi principalis finis ingreſſus in ecclesiam ſint diſtributiones, simonia eſt. Si uerò ſint finis ſub fine, & principalis ratio ingreſsus ſit Deus ipſe, cui ut commodius, & ſyncerius ſeruire poſſit, ſuſtentationem recipit neceſsariam, simonia non eſt.
C Tertio modo poteſt ferri intuitus ad commodum temporale, tanquam ad motiuum minus principale, uel tanquam ad finem ſubordinatum ſub ultimo fine: ſiue tanquam ad cauſam allicientem, aut trahentem ad donandum aliquid liberè intuitu beneficii ſuſcepti, uel ſuſcipiendi, ſiue ante, ſiue poſt: hoc modo ſublato ſcandalo, à quo per beatum Paulum abſtinendum eſt, & ſpecie mali, unde
D ſumi poſſit ſuſpicio ſimoniaca, ſimonia non eſt. Quarto & ultimo, poteſt ferri

animus

animus ad commodum temporale, tanquam ad rem iure diuino debitam pro ſuſtentatione miniſtri aſſiſtentis pro nobis Deo, & miniſtrãtis nobis ſpiritualia, ſiue à ſponte, ſiue ab inuitis: & hoc modo dantur prælatis Eccleſiæ beneficia, ut officium ſuum gratis exoluere poſſint. Dignus eſt enim operarius mercede ſua, Matth. 10. &. 1. ad Tim. 5. Hoc titulo, qui dicitur iuſta miniſtri ſuſtentatio ſecundum Gerſonem lect. 4. de uita ſpirituali animæ, omnis moderata receptio temporalium pro ſpiritualibus ſaluari poteſt, maximè ſi aliunde non habeat unde uiuat. Ex quibus omnibus concludo, quòd omnes conſtitutiones patrum ad hoc tendunt, ut in dicto uſu ſpiritualis poteſtatis, ſpirituale non commutetur cum temporali, ut pretium adæquatum, ſiue in ratione principalis motiui: ſed tantùm ferri debet animus ad temporale, tanquã ad aliquid organicè deſeruiens ad ſuſtentationem, & ſtipendii ſolatium, non autem ad appretiationem ſpiritualis cum temporali: cùm ſtricta obligatio per conuentionem legalem, ſiue per commutationem ſpiritualis pro temporali ſecundum Scotum. 20. q. quolib. ſit ſimoniaca, & recipientes non debent ſe exhibere ſuſpectos, immoderatè iura ſua exigendo, & ultra quàm ſit eis debitum, & neceſſarium. Vbi autem non ſit pactio, & principalis intentio in collatione ſeu receptione ſpiritualium non ſit ad temporalia, ſed gratis & eleemoſynaliter detur ad ſuſtentationem naturæ, uel propter ſalarium officialium, aut ad ſeruandam laudabilem, & approbatam conſuetudinem locorum, licitè tunc & ſine ſimonia dari, & accipi poſſunt: & hæc præcipuè uera puto, ut dictum eſt ſupra, ſi aliunde non habeant, unde ſecundum gradum, & ſtatum ſuum honeſtè uiuant. E

Vt autem in hac ardua materia emergentium caſuum clara notitia habeatur, tria ſecundum Caietanum pertractanda ſunt. Primò quid ſit res ſpiritualis. Secundò quid emptio, uel uenditio extrinſeca. Tertiò quid emptio, uel uenditio interior. De primo hic, de cæteris in ſequentibus.

Cap. LVI.

RES ſpiritualis appellatur à Spiritu ſancto, ut eſt ſpiritualis ratio uitæ, qua in Chriſto uiuimus, ſentimus, intelligimus, & operamur: in cuius ſignum ſimonia eſt uitium eccleſiaſticum, non habens locum in profanis. Res igitur uel ſunt merè ſpirituales, ut dona Dei gratuita, quæ ad uitam Ecclesiæ ſpectant, uirtutes, gratiæ gratis datæ, poteſtas ſpiritualis tam ordinis, quàm iuriſdictionis, ſacramentales effectus, ius ſpirituale quodcunque etiam uiuendi ex altari, habendi decimas, beneficia eccleſiaſtica, & ſimilia. Vel compoſitæ ſunt ex ſpirituali, & corporali, licet formaliter, & principaliter ſint ſpirituales, ut omnia Eccleſiæ ſacramenta: ſacramentalia, ut conſecrationes uirginum, benedictiones nubentium, miſſæ, orationes uocales, eccleſiaſticus cultus, prædicare, oleum ſanctum, chriſma, eccleſiaſtica beneficia, & id genus. Vel compoſitæ ſunt ex ſpirituali, & corporali: ſed principale in illis eſt corporale, ut calices, cruces, officia eccleſiaſtica, officium iudicis, doctoris, ſacriſtæ, œconomi: ex quibus eliciuntur ſex regulæ. Prima regula, Nulla res ſpiritualis ut talis, licitè uenalis eſt, aut maioris pretii ratio: & ita nec poteſt uendi, nec emi: res uerò cõpoſita ex ſpirituali, & corporali ex ea parte, qua eſt ſpiritualis, nullo modo eſt uenalis, tametſi eius ſpiritualitas ſit minima. Item ſi res aliqua ſic compoſita, uendi

uendi,aut emi licitè possit,ut calix consecratus,officium docendi, &c. non tamē potest pluris æstimari,nec pluris uēdi, aut locari ratione spiritualitatis, sed solūmodo tanti, quantum ualet ratione rei corporalis: alioquin simonia committitur. Secunda regula, Nulla res composita ex spirituali, & corporali, cuius spiritualitas est principalis, potest emi,uel uendi absolutè. Vnde si simpliciter,& absolutè sub pretio poneretur,intelligeretur uendi spirituale:cùm unumquodque, cùm absolutè tractatur, & iudicatur, intelligitur tractari, & iudicari secundum suum principale: unde cùm tractatur de homine, tractatur de eo,secundum quòd est rationalis. Ex qua regula habes, quòd non licet prædicatori pro prædicatione, sacerdoti pro celebratione, ordinatori pro collatione ordinum pacisci, aut hæc sub pretio ponere absolutè. Tertia regula,res quæcunque composita sic, ut in eadem principale sit corporale, potest absque simoniæ uitio uendi, uel emi
C absolutè,nisi ex positiuo iure inhibeatur.Et ratio est, quia ex eo,quòd principale est corporale, non intelligitur uendi nisi corporale, quum absolutè uenditur: dummodo non pluris æstimetur ratione spiritualitatis, sed purè tanti uendatur, quantum corporalis res ualet. Si tamen iura disponerent ibi interuenire simoniã, non quia secundum se sit, sed quia prohibita,oportet parere iuri: sicut de multis officiis iura canonica sic disponunt, ut sunt œconomi,castaldi,&c. Quarta regula, stipendium sustentationis exercentium spiritualia,licitū est uelle, & accipere,
D & in necessitatis articulo etiam pacisci. Prima pars patet ex doctrina domini in euangelio, & Pauli apostoli: & ratio est,quia hoc nō est uendere spiritualia, nec locare operas pro mercede: sed uelle habere necessaria ad uitam corporalem, sine qua nō possumus spiritualia exercere. Secunda probatur, uidelicet quòd in articulo necessitatis licitum est deducere in pactum stipendium: quia articulus necessitatis tunc supplet, quod & iustitia deberet efficere apud populum recipientem spiritualia: cùm teneatur sustentare ministros spiritualium, ad quod etiam superiorum auctoritas deberet cogere populum. Et licet hoc licitum sit, quia tamen habet speciem mali, & prohibitum est ex iure positiuo regulariter
E pacisci in huiusmodi, ideò non est faciēdum. Habes tamen ex hac regula,quòd licitum est cogere ad subuentiones statutas auctoritate superiorum, uel consuetudine exhibendas in consecratione ecclesiarum, & uirginum, in benedictione nubentium,in uisitationibus,&c. quia hæc in subsidium ministrorum intelligun tur statuta, sicut decimæ, & prouentus alii ecclesiastici. Debent tamen prælati, & eorum officiales prius exhibere gratis spiritualia hæc:& post cogere ad seruandas laudabiles consuetudines, ne nomen clericorum blasphemetur, tanquam auarum, ac quasi uenalia spiritualia reputantium. Quinta regula, locare operas suas ad exercitia, quæ principaliter sunt spiritualia,non est licitum,nisi per accidens: ubi sciendum,quòd tribus titulis res qualitercunque spirituales contingit
F afficere.Primus est emptionis,& uenditionis.Secundus sustentationis ministrorum.Tertius est locationis,& conductionis operarum suarum. Primus,qui com prehendit sub se omnem contractum debiti legalis, est totaliter prohibitus. Secundus est secundum se totaliter licitus. Tertius, qui secundum rem species est uenditionis,& emptionis (cùm locare sit quoddam uēdere, & conducere quoddam emere) & qui non refertur ad spirituale, nec ut res locata,nec ut ratio locādi, sed refertur ad operas humanas concurrentes ad exercitationē spiritualium, uenit in quæstionem,ut potè medius, de quo duo in regula dicuntur. Primum,

quòd

quòd locatio operarũ non habet per se locum in exercitationibus spiritualibus, G
quæ principaliter sunt spirituales, ut sunt missæ, prædicationes, consecrationes uirginum, ecclesiarum, collationes sacramentorum, orationes, & huiusmodi: intelligeretur enim tunc tractari secundum suum principale, quod est spirituale: & ex consequenti locari, & conduci spirituale, uel ut res conducta, uel ut ratio conducendi: & ex consequenti appretiarentur opera ex spirituali, quod constat esse simoniacum. Secundum est, quòd per accidens, hoc est propter adiunctum uinculum, locum habet in istis locatio operarum consueta, & approbata ab Ecclesiæ consuetudine. Multi enim Sacerdotes locant operas suas ad officiandum aliquam ecclesiam per mensem, uel annum, toties celebraturi in hebdomada. Quanuis enim nõ liceat Sacerdoti locare operam suam ad celebrandũ missam, (quia hoc esset locare spirituale, nam missa secundum suum principale est spiritualis) licet tamen eidem locare libertatem suam, contra quam toties debet occupatum se tenere. Et breuiter tot cõcurrunt temporalia in istiusmodi annuis hebdomadariis, &c. obligationibus, ut intelligatur non spiritualem rem aliquam, sed temporalem locari, & conduci. Vltima regula, locatio operarum in illis exercitiis spiritualibus, quæ principaliter sunt corporalia, locum habet absque scrupulo conscientiæ: ut patet de officio uicarii, sacristæ, iudicis, doctoris, theologi, & similibus, de quibus debentur certa stipendia: & possunt in istis interuenire conuentiones, & pacta de quantitate stipendii: quia de corporali ac uenali opere pactio fit, nõ de spirituali, iustitia, ueritate, &c. & hoc intellige ex parte operarii: ita quòd ille, qui in uicarium aut iudicem, &c. petitur, potest locare operas suas ad huiusmodi officia. Et similiter is, cui est dandum officium, potest illud conducere sub certo stipendio: & non intelligas hoc ex parte prælati, quasi ipse posset locare huiusmodi officia sub certo pretio: quoniam hoc est uendere officia spiritualia: & expresse prohibitum, ne prælati committant uices suas sub annuo censu. Et hæc de primo. H

Secundum uidendum est de extrinseca emptione, uel uenditione, in qua consistit simonia ab Ecclesia punita. Cap. LVII.

PRO quo sciendum, tam emptionem, quã uenditionem ex tribus cõstare, uidelicet intentione, conuentione, & executione. Ex eo enim, quòd humanus actus est, intentionem sui requirit ad hoc, ut per se fiat, hoc est, ut intendat quis uendere, uel emere. Ex eo uerò, quòd uoluntaria est, oportet conuenire utrinque de pretio. Ex eo enim, quòd actus talis exterior ad alterum est, exigitur ad sui consummationem datio, & acceptio rei, quæ uenditur, & pretii: non enim consummata est uenditio, nisi res, quæ uẽditur, conferatur. Et similiter non est consummata emptio, nisi detur pretium: quia neutrum ab altero consummatè transfertur, nisi tradatur: & similiter neutrũ consummatè acquiritur, nisi habeatur. Constat autem per emptionem, & uenditionem consummatam debere transferri, hinc rem, inde pretium: & similiter acquiri hinc pretium, inde rem. Vnde iuxtà hæc habeto pro regula, ad simoniã, B
quæ ab Ecclesia punitur, exigi duo: unum ex parte uenditoris, uidelicet uenditionem consummatam rei spiritualis: alterum ex parte emptoris, uidelicet conuentionem implicitè, uel explicitè de pretio, aut traditionem eiusdem. Vbi notanda

tanda sunt quinque. Primò differentiam partium penes hoc, quòd ex parte spiritualis exigitur actus consummatus ad hoc, quòd Ecclesiæ censuris subsit parte uerò pretii non exigitur actus consummatus: ita ꝙ si simoniaca conuen inter aliquos sit de ordine, beneficio, sepultura, missa, &c. pro tali pretio, si ordo, beneficium, & breuiter res spiritualis non datur, etiam si pecunia pro pretio fuerit data, non incurritur simonia subiecta censuris Ecclesiæ, quanuis incurratur crimen simoniæ. Et ratio est, quia non est consummata uenditio rei spiritualis, sed inchoata, & in mente, & in conuentione: pœnæ siquidem restringendæ sunt
C ad cõsummatos actus. Secundò disiunctiuam siue alternatiuam æquiualentem ex parte pretii penes traditionem, uel conuentionem pretii: ita quòd ex parte emptoris æquipollet pactio, uel traditio pretii. Vnde licet simonia punita ab Ecclesia exigat conuentionem, seu pactum, tamen si concurrit traditio pretii, æquipollet conuentioni: imò ibi est plusquam pactio, quia ipsa traditio pretii claudit in se conuentionem, utpotè consummationem illius: nam consummata emptio conuentionem explicitam, uel implicitam adimplet. Tertiò formalem locutionem de pretio: cùm enim dicimus traditionem pretii includere pactionem, loquimur de pretio, inquantum pretium, hoc est sub ratione pretii. Potest enim multis modis tradi aliquid temporale, scilicet uel per modum liberalis doni, uel per modum sustentationis, uel per modum reuerentiæ, aut oblationis, uel debiti ex lege, aut consuetudinis laudabilis, uel per modum pretii: & hoc solo ultimo modo uocatur pretium, & traditio pretii. Quartò nota, qui timoratã
D habes conscientiam, quòd licet Sacerdos minus benefaciat exigendo id, quod secundum laudabilem consuetudinem dari solet, si autem collationem spiritualium exigat, aut si negat, aut differt spiritualium collationem, ut illud habeat: nõ tamen propterea simoniacam iudices: quoniam, si, ut conseruet se indemnem, cognoscens, quòd postea oportebit eum litigare, hoc facit, simoniacus non est secundum rem, cùm non uendat spirituale. Nec huiusmodi exactio inducit modum pretii: quoniam non mutat modum debiti, quanuis speciem quasi simoniæ habeat huiusmodi præuentio, & cautela: & propterea reprehenditur. Quintò nota, quòd triplex est muneris genus, scilicet à manu, ut pecunia, & alia bona mobilia, uel immobilia: ab obsequio, ut seruitia: & à lingua, ut laus, adulatio, preces,
E &c. Ad hoc ut simoniam ab Ecclesia punitam constituat, exigitur, quòd pretii rationem habeat, alioquin ad uenditionem spiritualem nõ spectabit, ut emptio. Et propterea si laus, adulatio, preces, &c nõ nisi per modum laudis, adulationis, precum concurrunt, quantuncunque sint illicitæ, & crimina, ac pro indigno, et si adeò efficaces sint, ut inducant prælatum ad dandum beneficium, & ad conferendum ordinem, simonia uerè & propriè non incurritur: quia nulla hic est uẽditio, aut emptio, nisi mentalis: si intentio adulantis, & prælati est adulationem, ut pretium, ponere: & sic de aliis.

Tertium caput est de emptione, seu uenditione mentali. Cap. LVIII.

A PRO quo notandum simoniam mentalem consistere in intentione pretii: ita quòd ex hoc ipso, quòd homo intendit sub pretio ponere, siue emendo, siue uendendo rem spiritualem, aut ut uenalem rem, aut ut rationem appretiandi, simoniam mentalem incurrit: & hoc est

quandocunque

quandocunque intendit pro ſpiritualibus temporalia habere, aut è contrario: ita quòd hæc præpoſitio (pro) pretium denotet: & ſimiliter quandocunque principalis intentio ad temporale habendum ex collatione ſpiritualis tendit, aut è contrario. Qui enim temporalia ex ſpiritualibus intendit, non ut pretium, ſed ut ſuſtentationem neceſſariam miniſtrorum Eccleſiæ liberaliter, ſeu eleemoſynaliter, aut ſtatutam laudabilem conſuetudinem, ſimoniam mentalem non incurrit. Similiter è contrario qui ex temporalibus ſpiritualia intendit, non ut ex pretio debita, ſed ut ex his excitata, aut prouocata, ſimonia nulla in animo eſt, quia gratis dandum ſpirituale expectatur, & temporalia non ut pretium intenduntur. Poteſt autem mentalis ſimonia tripliciter inueniri. Primò, ex eo quòd in ſolo actu interiori conſiſtit, & ſic ſimonia mentalis eſt deliberata uoluntas emendi, uel uendendi rem ſpiritualem. Secundò, ex eo quòd exterius imperata, latet intus, ut cùm aliquis ſeruit, aut munus offert pro ſpirituali conſequendo, uel ſpirituale dat pro temporali conſequendo, non tamen declarat ſuam prauam intentionem, uidelicet quòd intentione emendi, ſeu uendendi hoc facit. Tertiò, ex eo quòd non eſt conſummata ex parte rei ſpiritualis, ut cùm conueniunt ſimoniacè aliqui, non tamen mandatur executioni promiſſum ſpirituale: hæc enim ſimonia, quo ad crimen, exterior eſt, quo uerò ad pœnas cenſurarum inter mentales collocatur, cùm non ſit ſimonia conſummata. Sed ſi pecunia in hoc caſu, ut pretium recepta fuiſſet, reſtituenda proculdubio eſſet, pro ut rationi magis conſonat, emptori, utpotè adhuc ipſius: cùm non plenè ſit abdicata ab eo, pendente conſummatione contractus ſimoniacæ emptionis, & uenditionis: & hoc intellige, quantum eſt ex parte illius, qui accepit. Nam ſi auctoritas iuris, uel iudicis interuenerit, non crederem ei reſtituendam, ſed in pœna ab illo tollendam, & pro Chriſti honore expendendam. Aduerte ſimoniacos non teneri ad reſignationem tam ſpiritualium, quàm temporalium, quæ nullo pacto, ſed affectu animi præcedente utrinque acquiruntur: quoniam pro huiuſmodi ſimonia ſufficit delinquentibus per ſolam pœnitentiam ſuo ſatisfacere creatori: textus eſt clarus, & uniuerſalis, ac uniuerſaliter intelligendus extra, de ſimonia, cap. ult. Et hinc habes unde infinitas quæſtiones de ſeruitoribus, de precibus carnalibus, &c. ſoluas: quia hinc clarè patet non teneri ad reſignationem beneficiorum ſic adeptorum abſque pacto aliquo, nulla facta differentia inter manum, obſequium, linguam, & quicquid aliud temporale interuenire poteſt: & ſimiliter nulla facta differentia ſpiritualium: hucuſque Caietanus. Quæ hic inſerere uoluimus, ut ex illis poſſis & inſtructionem, & conſolationem timoratæ conſcientiæ, ubi caſus circa hanc materiam ſe ingerunt, ad manum habere.

Conſequenter dicendum eſt de uſura, quæ eſt alia furti ſpecies. Cap. LIX.

VSVRA eſt lucrum ex mutuo principaliter intentum: lucrum ponitur loco generis. Nam omnis uſura lucrum eſt: non è contra, ut patet de lucro iuſtæ negotiationis. Lucrum etiam eſt incrementum pecuniæ, uel pecunia menſurabile, ſiue ſit munus à manu, ſiue à lingua, uel ab obſequio, quod quis habet ex uoluntaria commutatione ultra ea, quæ prius ſua erant: quæ etiam dicuntur ſors. Eſt enim

fors res iustè possessa, uel debita qualitas mutuatæ rei in materia occurrenti. Vnde si de meo mutuo proximo decem libras, decem libræ dicuntur sors. Ità
B accipit eam beatus Ambrosius de uinea Naboth, dicens. Quicquid accidit sorti, usura est, ubi sors sumitur pro capitali. Vsura non committitur solùm in pecunia, dicente beato Hieronymo super Ezechielem, cap. 18. Putant quidam usuram tantùm esse in pecunia: quod præuidens scriptura diuina, omni rei aufert superabundantiam, ut plus non recipias, quàm dedisti: solent in agris frumenti, milii, uini, & olei, cæterarumq; specierum usuræ exigi, &c. Et Ambrosius libro de
C Tobia cap. 14. Plerique restringentes præcepta legis, cùm dederint pecuniam negotiatoribus, non in pecunia usuras exigunt, sed de mercibus eorum tanquã usurarũ emolumenta percipiũt. Ideò audiat quid lex dicat, Neq;, inquit, usuras escarũ accipies, neq; omniũ rerũ. Esca usura est, uestis similiter: & quodcunq; accidit sorti, usura est: & quod uelis nomẽ imponas, usura est, siue illud uinũ sit, siue oleũ, siue triticũ, siue quodlibet aliud: si plus ꝙ dedisti expectas, fœnerator es, ut inquit beatus August. super psal. 36. conc 3. Quibus addit beatus Hierony. dicens. Alii pro pecunia fœnerata solent munuscula accipere diuersi generis: & non intelligunt usuram appellari, & superabundantiam, quicquid aliud est, si eo, quod dederint, plus acceperint: hoc tamen intellige quasi ex mutuo, uel pro mutuo. Et ut melius intelligas prædicta, sint tibi pro indubitatis regulis ea, quæ
D tradit Caietanus in sua summula uitiorũ, sub hoc præambulo, uidelicet quòd ad lucrum usurarium sufficiunt duo. Primum ut id, quod ultra sortem accipitur, sit aliquid pecunia æstimabile. Aliud, quòd non sit suum, ex quibus colliguntur infrascriptæ regulæ. Prima, si quis mutuat ad hoc, ut ille sit sibi amicus, non est usura, quia amicitia non est pecunia æstimabilis: ibi enim nulla potest conuentio ciuilis interuenire: quia amicitia res est, cui repugnat obligatio ciuilis, cùm sit interior amor spontaneus: obligatum autem ciuiliter est necessitati subiectum, ita quòd uelit nolit teneatur exhibere illud. Secunda regula, si quis mutuat, ut rehabeat suum, quod est apud petentem mutuum quomodolibet occupatum, non est usura, quia nihil lucratur. Tertia regula, si quis mutuat, ut redimat uexationem suam, non est usura: ut si mutuat alicui comminanti sibi, aut suis, ut mutuando exuat se à multis sumptibus, quos oporteret ad sui tutelam facere. Quarta regula, si quis mutuando deducit in pactum, ut soluatur sibi ultra sortem suum interesse, quod incurrit ex mutuo, ut puta, quia accepit sub usuris, ut mutuet illi, uel quia minoris uendit rem suam pro habenda pecunia ad mutuandum illi, nulla ibi est usura, cùm ibi non sit lucrum ex mutuo: decet enim mutuantem seruare se indemnem. Quinta regula, si quis pecuniam, quam ueraciter parata iam negotiatione esset expositurus, mutuet petenti, deducens in pactum, ut ultra sortem sibi persoluatur damnum lucri cessantis, non est usura, si mutuans impediatur uerè à lucro. Si enim haberet aliam pecuniam præter mutuatam, qua posset idem in eadem negotiatione lucrifacere, iam ex mutuo non impediretur à lucro: & si totum lucrum speratum ex illa negotiatione non deducatur in pactum, cùm lucrum in potentia nondum sit, nec tantum ualet, quantum in actu, cùm multipliciter possit impediri: potest ad arbitrium boni uiri aliqua pars lucri cessantis taxari, ut sit contractus licitus. Sexta regula, si quis mutuat alicui ex pacto, ut remutuet sibi quando ipse indigebit, usura est: quia obligatio ista, pro quanto est ciuilis, est pecunia æstimabilis.

Quanuis

Quanuis enim accipiens mutuum teneatur ex debito morali ad remutuandum, quando opus erit, & poterit: non tenetur tamen ex debito ciuili, quale debitum oritur ex pacto. Vnde cùm obligatio ista sit pecunia æstimabilis, non potest ex mutuo in lucrum duci absque vsura. Septima regula, si quis mutuat sub pacto, vt veniat ad molendum in mola sua, aut ad emendum ex officina sua, vsura est: quia tales obligationes vendibiles sunt. Ideò non licet ex mutuo, hoc lucrum alienæ obligationis reportare. Octaua regula, si quis mutuat alicui domino temporali sub pacto, vt concedat sibi officium prætoris, vsura est: quia talis concessio vendibilis est. Discerne tamen in proximis præfatis regulis duo lucra, alterum vsurarium, alterum licitum. Primum est obligatio ad remutuandum, obligatio ad molendum in hac mola, obligatio ad emendum ex hac officina, obligatio ad concedendum tale officium. Alterum verò licitum, quod est merces debita pro mola, pretium rerum venditarum, prouentus officij, &c. quia ista lucra non sunt ex mutuo, sed aliis contractibus, seruitiis, industriis, officiis, &c. & ideò ex huiusmodi vsuris non tenetur, qui sic mutuauit, ad restituendum mercedem molæ, pretium venditarum rerum, stipendia officij, &c. Sed tamen vltra pœnitentiam de peccato vsuræ, tenetur primò ad relaxandum vinculum obligationis de continuanda mola, vel officina, de continuanda manutenentia in officio, quia huiusmodi obligatio est lucrum vsurarium. Secundò ad recompensandum illi pro illa obligatione, quæ vendibilis erat, quanuis ipse noluisset vendere eam. Ad arbitrium igitur boni viri spectat determinare, quantum pro huiusmodi obligatione restituendum sit. Nona regula, si quis mutuat domino, vel communi eo pacto, vt donec sibi restituatur mutuum non soluat gabellas, vsura est, cùm ex mutuo reportet lucrum exemptionis à iusta solutione gabellarum. Constat autem, quòd hæc exemptio pecunia æstimabilis est, & tenetur ad restitutionem de toto retento, &c. cùm lucrum vsurarium sit. Decima regula, si quis mutuat alicui centum ea ratione, vt emat à mutuante quædam sua iura inutilia, vt agrum sterilem, aut aliquid huiusmodi, vsura est pessima, cùm quia mutuum infert damnum proximo annexæ malæ emptionis, tum etiam quia si res, quæ venales proponũtur, essent vtiles valde, contra tamen naturam contractus mutui est, quòd is, cui mutuatur, obligetur ciuiliter ad emẽdum, &c. Vndecima regula, si quis mutuat super pignore ea ratione, vt habeat tres pro centenario, non quasi lucrum ex mutuo, sed quasi stipendium necessarium ad custodiam pignorum, & purgationem eorundem, &c. vsura est: quoniam iste in veritate non mutuaret, nisi hoc lucrum expectaret. Ex hoc tamen non sequitur errare illos, qui pignora onerosa bona fide accipientes, volunt indemnes se seruare: sicut enim fructus pignoris sunt computandi in sortem, ita expensæ qualitatis pignoris annexę imputandæ sunt domino pignoris.
Duodecima regula, si quis mutuat nauiganti mille ea ratione, vt cum ipso eodem mutuante fiat contractus assecurationis dictorum mille, soluendo eidem mutuanti tot pro centenario, vsura est, vera quidem, quia mutuans vltra sortem vult obligationem ad subeundum contractum assecurationis: & præsumpta, quia mutuũ ad hoc lucrum tendere videtur, & ideò damnatur in .c. Nauiganti, de vsuris.
Aliud præambulum est, quòd vsura est lucrum ex mutuo non aliunde: & ideò, si quis non mutuat, sed accommodat, seu locát, aut vendit pecuniam cum pacto recipiendi aliquid plus, non est vsura: sed liciti sunt huiusmodi contractus, dum-

modo pacta ſint moderata iuxta qualitatem temporum: ſimiliter ſi aliũde, quàm ex mutuo, ſuperueniat: ex quibus eliciuntur infraſcriptæ regulæ. Prima, ſi quis accommodat pecuniam alicui ad oſtentationem faciendam, & exinde vult lucrũ aliquod, non eſt vſura: quia non ex mutuo, ſed quaſi ex locatione lucrum habet. Secunda regula, ſi quis locat numos aureos ad ponendum in balneo, vel potione aliqua medica, accipiens inde moderatum lucrum, non eſt vſura. Tertia, ſi quis numos aureos vendit pro argenteis, & inde moderatum lucrum exigit, non eſt vſura; & ratio eſt, quia pecunia ex iſtis contractibus non mutuatur, ſed res quædam accõmodatur, locatur, venditur: ſicut licitè in ſimilibus caſibus aurum non monetatum, gemmæ, iocalia, & huiuſmodi poſſent accommodari, locari, aut vendi cum honeſto lucro. Quarta regula, cùm lucrum venit ex mora debitorum: ita quòd, poſtquam debitor non ſoluit tempore debito, poteſt creditor duo lucrari, ſcilicet pœnam conuentionalem, & aliquid pro intereſſe tam damni emergentis, quàm lucri ceſſantis: nullum huiuſmodi excretum eſt vſurarium, cùm non ex mutuo proueniat, ſed ex mora debitoris: & hoc intellige, ſi, & quandiu contra volũtatem creditoris contracta eſt, & durat mora. Nam ſi creditor prorogaſſet terminum, aut eſſet contentus de mora continuanda, vſura eſſet: quia ex mutui continuatione, ſeu conſeruatione lucrum proueniret, & non ex mora: non enim eſt in mora, qui cõſentiente creditore moratur: ſed ſolus, qui inuito creditore differt ſolutionem. Et hæc ſufficiant de vſura ex mutuo explicitè contracta.

De vſuris, quæ implicitè, & clanculum committuntur. Cap. LX.

DE vſura conſurgente ex interpretato mutuo, quale ſæpe reperitur in contractibus emptionis, & venditionis, aſſignantur infraſcriptæ regulæ. Prima eſt, ſi quis vendendo pluris, non pio, ſed rigoroſo pretio vendit, quia expectat tempus, quo ſibi ſoluendum eſt, vſuram cõmittit: quia quaſi mutuum eſt expectatio temporis. Quando autem venditor ſeruaturus erat res, in aliud tempus vendendas, poteſt vẽdere pluris, quàm nunc valeant iuxta ambiguum veriſimile pretium futuri temporis. Et ſimiliter ſi quis expectans tempus futuræ ſolutionis vendit pluris iuxta veriſimile medium, ſeu dubium pretium tempore ſolutionis futurum, excuſatur: vt ſi piper nunc valet ſex, & in Iulio creditur valiturum octo: ſi vendo nunc pro octo ſoluendis in Iulio, excuſor à decretali .c. In ciuitate: tanquam emptio non intelligatur conſummata vſque ad Iulium, quo emptio erit in opere, quæ nunc in ſolo contractu, quaſi venditio cum correſpondente ſibi emptione nunc inchoetur, & in Iulio conſummetur. Hæc prima regula licet videatur à contractu vſurario aliena, ſecurius tamen eſſet ſeruare conſilium Alexandri Tertij in dicto capitulo, dicentis, Licet autem contractus huiuſmodi ex tali forma non poſſint cenſeri nomine vſurarum, nihilominus tamen venditores peccatum incurrunt: niſi dubium ſit, merces illas plus minuſue ſolutionis tempore valituras. Et ideò illi, ad quos ſcribit, bene conſulerent, ſi à tali contractu ceſſarent: cùm cogitationes hominum omnipotenti Deo nequeunt occultari. Secunda regula, ſi quis emit minoris, quàm res valeat, ex eo quòd nunc promptum prætium numerat, vſura eſt: quia ex tempore pecuniæ ſolutæ, plus habet, quàm

quàm pecunia ualeat. Tertia regula, si quis debitor alicuius ad annum, minus soluit nunc, quia anticipat solutionem, sine dubio usura est: quia ex tempore solutionis anticipato lucrum reportat. Quarta regula, si quis emendo frumentum assignandum sibi tempore collectionis frugum, quia prius dat pecuniam, minoris emit, quàm æstimetur honestum pretium tempore assignationis frugum, usura est, ex supradicta radice. Quinta regula, si quis emit minoris iusto pretio, cum pacto de retrouendendo, interim quasi locans uenditori, & recipiens ad rationem quinque pro centum pretii dati, usura est: cùm non sit ibi uera emptio, sed mutuum palliatum sub dictis contractibus: patet ex eo, quia emitur longè minoris, quàm sit iustum pretium. Secus esset, si super domo, uel agro constitueretur perpetuus census ad rationem tot pro cẽtenario iuxta patriæ morem, cum pacto, quòd possit debitor censu se liberare. Sexta regula, si quis pecunias suas dat artifici, seu nummulario, uolens capitale sibi saluum, & tãtum lucri absolutè, etiam si certum sit, quòd nummularius seu artifex multò plus inde lucrabitur, usura est, non societas, nec innominatus contractus: quia capitali saluo, statur lucro, & non damno, & quasi ex mutuo lucrum expectat. Septima regula, si quis emit rem non extantem, tanquam si esset, puta agrum, domum, uel argentum, & locat uenditori, ut det quasi pretium locationis, seu censum, singulis annis tot aureos, usura est: cùm sint contractus ficti ad palliationem usuræ. Octaua regula similis supradictæ, si quis Romæ pecuniis egens accipit à nummulario mille aureos ad rationem cambii pro Lugduno, & tamen Romæ reddẽdi sunt, usura est: quia cambium est fictum ad palliandum mutuum sub usura. Nona regula similis est, si quis cum egente pecuniis palliat multos contractus simul latos, puta dicit se uendere tot pannos mille aureis reddendis octauo mense, & se emere ab eodẽ pro octingentis aureis nunc soluendis, & sic dat nunc .800. & fit contractus pro mille hinc ad octo menses, usura est. Nec excusatur ex eo, quòd ipse non est deterioris conditionis, quàm alter, quia emeret illos pannos pro. 800. tum quia interuenit pactum de retrouendendo sibi perdendo .200. quod non interuenit cũ alio, tum quia iste in ueritate non uenderet illi, nisi propter hoc lucrum. Hæc de usuris dicta sufficiant, ad cognoscendum quis ex hac parte peccet contra hoc mandatum: nam omnis, qui usuram facit ex mutuo, furtum committit. Contingit denique furta, & rapinas committere contra iustitiam distributiuam per eos, qui præsunt reipublicæ, dum ex bono publico peculium faciunt, conuertentes res regni, ciuitatis, uel exercitus ad propriam utilitatem, ut ædiles, xenodochiorum gubernatores, prælati ecclesiastici, & similes. Item per collationes beneficiorum, si conferendo non prouideant Ecclesiæ: si enim aliud spectauerint, non sunt boni, & fideles dispensatores. Quapropter qui conferunt consanguineis, quia consanguinei: aut ministris suis, quia inseruiunt: aut nobilibus ratione nobilitatis: aut aliis, quia muneribus repleuerunt manus: similiter & quacunque alia ratione, quàm ut Ecclesiæ prouideant, fures sunt, & latrones, &c. Peccant igitur contra hoc mãdatum, ut summatim dicam, fures, raptores, peculatores, abigei, plagiarii, incendiarii, impostores, adulterantes monetam publicam, & merces, fraudantes mercedem operariorum, & serui infideliter operantes, simoniaci, usurarii, possessores iniustè acquisitorum, nõ restituentes alienum, negociantes in diuerso pondere ad deceptionem, & quicunque contra iustitiam commutatiuam, uel distributiuam fraudem faciunt, aut damnum inferunt.

De octauo præcepto, quod est Non falsum testimonium dices contra proximum tuum. Cap. LXI.

A MEndacium secundum Augustinum in libro contra mendacium c. 12. est falsa significatio uocis cum intentione fallendi: quod determinatur per tres differentias: quia quoddam est mẽdacium perniciosum, quod obest: quoddam officiosum, quod prodest: & quoddam iocosum, quod delectat. Pro quo notandum, quòd contingit mentiri ex libidine ueniali, quæ est appetitus inordinatus sensualitatis uel rationis, quo nimis diligitur aliquod temporale, tamen sub Deo. Similiter & ex libidine mortali, quæ ab
B Augustino rectè definitur ut supra, quòd est appetitus animi, quo æternis bonis quælibet temporalia præponuntur. Perniciosum mendacium regulariter est ex libidine mortali: officiosum & iocosum possunt esse tã ex libidine ueniali, quàm mortali: tunc est ex libidine mortali, cùm aliquis propter seruãdam uitam alicuius mentitur ex amore præsentis uitæ illius supra Deum. Iocosum uerò ex libidine mortali est: cùm ex amore delectationis ioci, quam diligit aliquis supra Deũ, mentitur. Ex libidine uerò ueniali est mendacium officiosum, quod fit ex amore uitæ sub Deo: similiter iocosum quod fit ex amore ioci etiam infra Deum. Secundum hoc igitur propriè in hoc præcepto, Non falsum testimonium dices, est prohibitũ omne mendaciũ perniciosum, similiter officiosum, & iocosum, ut ex mortali libidine procedunt: non autem officiosum uel iocosum, quando prouenit ex libidine ueniali: cùm propriè etiam in aliis præceptis non prohibeatur culpa uenialis, sed mortalis. Beatus Augustinus in libro de mendacio. c. 14. dicit,
C omne mendacium esse illicitum, & adducit eorũ septem genera. Primum, quod fit in doctrina religionis, & fidei, ut hæresis, & infidelitas. Secundum, quod obest alicui, & nulli prodest, ut mendacium falsi testis in causa criminali. Tertiũ, quod alicui obest, & prodest alii, ut mendacium in causa pecuniaria. Quartum, quod fit sola mentiendi fallendiq; libidine, quod merum mendacium est. Quintum, quod fit placendi cupiditate, ut mendacium adulationis. Sextum, quod nulli obest, & prodest pecuniæ alicuius conseruandæ: uelut si quispiam pecuniam alicuius tollendã, sciens ubi sit, nescire se mentiatur. Septimum, quod nulli obest, & prodest uitæ alicuius conseruandæ: ut si quis nolens hominem ad mortem quæsitum prodere, mentiatur. Octauum est, quod nulli obest, & prodest castitati alicuius conseruandæ: ut si quis quæsitam ad stuprandum sciens, se nescire dicat: castitas in bonis animi pudicitiæ corporis præfertur: & concludit, quòd in
D nullo istorum est mentiendum. Sanctus quoque Bonauentura in. 38. dist. 3. q. 2. dicit de mente beati Augustini, quòd absque dubio omne mendacium est peccatum, & adeò est ipsi mendacio essentiale esse peccatum, ut nullo pacto, nullo fine, nulla dispensatione, nec humana, nec diuina possit bene fieri. Quod probat sic, præsupponendo quòd aliquid dicitur dupliciter malum, aut ex genere actus, cùm transit super materiam indebitam, aut ex malitia intentionis. Primo modo adhuc dupliciter, uel respectu Dei, uel proximi. Si respectu Dei, sic est malum in se, & secundum se, nec ullo modo potest bene fieri, sicut est odium Dei (si odiri possit) uel blasphemia eiusdem. Si respectu proximi, sicut est inferre nocumentũ proximo in persona, aut in rebus, sic est malũ in se, & potest aliquo fine bene fieri, quia potest recta intentio supra uenire ex dispensatione. Cùm uerò aliquid est

malum

malum ex malitia intentionis, siue sit respectu Dei,siue proximi,simpliciter malum est,& nullo fine potest bene fieri, cùm dicat priuationem debiti finis. Vnde facere hoc malum esse bonum,nihil aliud est facere,quàm aliquid simul esse bonum,& malum. Tale autem est mendacium, quod non solùm dicit malum actũ transeuntem super materiam indebitam,sed etiam ex intentione indirecta: unde ad esse mendacium duo concurrunt,uidelicet dicere falsum,& intentio fallendi. Primum est malum in se, & potest bene fieri ab eo, qui ignoranter dicit falsum. Secundum est malum secũdum se, & nullo fine potest bene fieri,nec circa ipsum potest dispẽsari,sicut nullo modo potest bene fieri, quòd aliquis cognoscat alienam intentione adulterandi, siue ex improbitate uoluntatis: &. q.3. concludit, quòd non omne mendacium est mortale: sed sit tale, uel ratione materiæ circa quam,uel ratione contemptus, uel ratione nocumenti, aut libidinis mentiendi, quæ faciunt mendacium perniciosum. Vnde Scot. dist.38.3. q.unica,concludit, quòd quicunque cum intentione decipiendi illum, cui profert oppositum eius, quod scit,uel credit esse uerum, & sic dicendo intendit nocere illi, cui loquitur, uel de quo loquitur, dicit falsum testimonium contra proximum. De officioso, & iocoso conceditur communiter(ut tamen sunt ex libidine infra Deum) quòd non sunt mortale in uiris imperfectis: quia neutrum est contra charitatem, nec contra aliquid de se requisitum ad statum talium personarum. Sed in uiris perfectis dicit sanctus Bonauentura ubi supra.q.4. utrunque esse peccatum mortale: quia auferunt eis auctoritatem, ne credatur eis, in quo etiam faciunt statum suũ uilescere audientibus, & præstant offendiculum. Hanc opinionem Scotus limitat distinguendo, quòd quædam est persona perfecta in statu perfectionis exercendæ, sicut prælatus, quædam in statu perfectionis acquirendæ, ut religiosus. De prima potest concedi, quòd exercendo actus,qui competunt sibi ratione talis status perfectionis, puta docere, iudicare,prædicare,utrunq; mendacium,uidelicet officiosum,& iocosum esset in eo peccatum mortale: quia aufert auctoritatem doctrinæ,quam prædicat,iuxta illud Augustini in epistola ad Hierony, Si ad scripturas sacras admissa fuerint quantuncunque iocosa mendacia, nihil remaneret in eis soliditatis. Vnde si prælatus prædicans misceat mendacium iocosum,nihil auctoritatis remanet in doctrina illa. Potest enim quilibet dubitare de quocunque dicto ab eo,sicut de mendacio: uel qua ratione non assentiret illi mendacio iocoso, pari ratione nec alii dicto ab eo: & ita periret auctoritas doctorum in docendo,& utilitas populi in audiendo: consimiliter periret auctoritas in iudicio solenni, dummodo illud mendacium nõ percipiatur esse dictum seorsum ab actu docendi,uel iudicandi. Dum enim aliquis sedet ad iudicandũ, potest aliquam trufam miscere, quæ ex modo loquendi scitur nõ esse de iudicio: uidetur etiam sibi,quòd uti talibus mendaciis in aliis à prædicando, & iudicãdo non esset peccatum mortale, exclusa ratione scandali. Sed de religioso, qui habet statum perfectionis acquirendæ, uidetur aliud dicendum, quia talis non uidetur obligatus ad aliqua,quæ sunt perfectionis plus cæteris,nisi ad illa,quæ uouit: non enim assumpsit statum curæ pastoralis, & ex consequenti nec actum pertinentem ad talem personam. Talis igitur, si non exerceat actus perfectionis, cuiusmodi sunt docere, prædicare, & huiusmodi, non uidebitur plus peccare in mendacio iocoso,uel officioso,quàm alius christianus,nisi forte propter scandalũ: quia imperfecti possent magis scandalizari de mendacio talis personæ,quàm

personæ

personæ communis. Facta tamen non debent iudicari talia, qualia sunt ex scandalo consequente, uel non consequente. Vniuersaliter enim secundum legem
L euangelicam uitanda sunt quæcunque scandala pusillorũ secundum illud Matth. 18. Veh homini illi, per quem scandalum uenit. Scandala autem pharisæorum non data, sed accepta, non sunt uitanda. Veruntamen si recta ratio dictat, quòd actus religiosi unicus, uel frequentatus sit scandalum audientibus, quanuis con-
M similis actus in alio non esset scandalizatiuus, tamen ille tenetur ex charitate proximi uitare scandalum: sicut tempore persecutionis tenetur pastor non fugere quandoque, iuxta illud Ioan. 10. Mercenarius autem, & qui non est pastor, uidet lupum uenientem, & fugit. Alius autem, qui est in statu perfectionis acquirendæ, non tenetur ex necessitate non fugere: bene tamen tenetur non scandalizare proximum fugiendo. Fuga enim eius quandoque proximo potest esse offendiculũ, quando fuga infirmi, & non religiosi non præberet scandalum. Iudicarent enim proximi ex fuga eius, quòd ex quo talis, qui tam arctam uitam elegit, non exponit uitam suam pro fide defendenda, non esset uita exponenda pro tali fidei negotio, uel quia bene non sentiret de fide:

Quomodo mendaciũ, præcipuè perniciosũ, sit graue peccatũ. Cap. LXII.

A Vale crimen sit mendacium ex eo colligi potest, quod ab Augustino tract. 42. in Ioannem scriptum est, uidelicet quòd sicut Deus pater genuit filium ueritatem, sic diabolus lapsus genuit quasi filium mendacium. Vnde qui ueritatem loquitur, Dei, qui ueritas est, filius est. Qui uerò mentitur, diaboli, de quo dicit ueritas, Ioan. 8. quòd mendax est, &
B pater eius, scilicet mendacii. Scriptura etiam, quàm graue sit hoc peccatum, demonstrat Sapien. 1. dicens. Os, quod mentitur, occidit animam. & psal. 9. Perdes omnes, qui loquuntur mendacium: & licet omnis mentiens peccet, grauissimè tamen peccat, qui perniciem affert proximo Obseruandum tamen est, posse esse tripliciter mendacium perniciosum citra culpam mortalem: uel quia fit ex surreptione quadam, ut in primis motibus: uel quia non infert notabile nocumentum proximo, nam quod minimum est, pro nihilo reputatur: uel quia accidit præter omnem intentionem nocendi: quod intellige, nisi propter enormitatem nocumenti peccatum redeat in naturam suæ formæ, eò quòd non sufficienter
C præcauit iacturam proximi, ubi, & quando, & quantum præcauere debuit. Sanctus Ambrosius in sermone habito in dominica de Abraham, addit, quòd mentitur non solùm in falsis uerbis, sed etiam in simulatis operibus. Mendacium enim est se christianum dicere, & opera christiani non facere: mendacium est Episcopum, Sacerdotem, uel clericum se profiteri, & contraria huic ordini operari. Et beatus Augustinus ad Casulanum presbyterũ in epistola, inquit, Vterq; reus est, & qui ueritatem occultat, & qui mendacium dicit: quia & ille prodesse non uult, & iste nocere desiderat. Concludo igitur, quòd omne mendacium peccatum est: uerùm non omne, ut dictum est supra, est mortale. Vnde si in hi-
D storiis scripturarum inueneris aliqua mendacia, ut in historia Iudith cap. 13. libri eius, in historia Iosue de Raab meretrice, Iosue. 2. in Exod. de obstetricibus, in Gen. de Abraham, Isaac, & Iacob, Gen. 12. 20. 26. certè multa prorsus, & facilè excusabis, declarata ueritate historiæ, uti Abraham reprehensus mendacii à Pharaone

raone iustè se excusauit, Gen.27. dicens de vxore sua. Nam verè soror mea est, filia patris mei,& non matris meę. Erant enim iuxta ritum gẽtis omnes filij Israel inter se fratres,& sorores. Quædam verò excusabis hac ratione, quòd animus sic agens quasi ex se totus seruiebat ductibus Spiritus sancti in mysterio. Vbi verò nō poteris omnino excusare, vt in Raab,& obstetricibus,ac Iudith, admitte mendacia fuisse,sed officiosa: quia vt iuuabant afflictos, ita ab omni nocendi proposito alienissimæ erant: nec mirum,quòd in sanctis patribus talia minima fuerint mendacia,in quibus etiam fuisse crimina,teste scriptura,constat. De quibus Augustinus in libro contra mendacium, cap. 11. Si tamen supradicta tibi non satisfaciant, vide Scotum.38. dist.3. in responsione ad argumenta principalia, aliter de nonnullis sentientem. Et vt paucis me expediam, summatim subnectam transgressores huius mandati, qui sunt, scilicet falsi testes, tam in iudicio,quàm extra, falsi iudices,detractores,& qui accommodant aures suas detractoribus, infamatores, susurrones, iactatores suiipsius,criminatores,contumeliosi,hypocritæ, nequiter se humiliantes,aut fictis actionibus sanctitatem mentientes,adulatores,suspiciosi,temerariè iudicantes apud se de proximis,de sanctis,de diuinis scripturis, mendaces,& qui falsa spargunt dictis,vel scriptis,in perniciem proximi,& prępositorum Ecclesiæ: maximè si in pręiudicium fidei,aut religionis fingant, quæ non oportet,vt pseudapostoli,seductores,hęresiarchæ,magistri subdoli, falsi interpretes scripturarum,blasphemi in sanctos,in sacramēta Ecclesiæ, derisores virtutum, ac pietatis. Omnes enim pręfati prohibentur hoc octauo mandato, de quo latius vide diuum Bonauenturam.38.dist.3.per totum.

De nono præcepto,& decimo, videlicet Non cōcupisces vxorē proximi tui,nec omnia,quę illius sunt. Caput. LXIII.

Posset fortè dubitari circa primum dictorum duorum mandatorum,an solo facto quis mœchari possit,de quo supra in septimo præcepto:an ēt is,qui oculis parum pudicis intuetur vxorem alterius, & eam in terna libidine deprædatus est,paratus venereo amplexu frui, nec tamen aut per occupationes,aut per occurrentia prępedimenta potuerit, mœchari dicatur. Facile huic dubitationi Christus respondet,Matth.5. Audistis, quia dictū est antiquis,non mœchaberis.Ego autem dico vobis,quia omnis,qui viderit mulierem ad concupiscendum eam,iam mœchatus est in corde suo. Quem locum enarrans beatus Hieronymus dicit, Dominum non dixisse,omnis,qui viderit mulierem,eā mœchatus est,sed qui viderit mulierem,vt concupiscat,vbi anima titillata libidini consentit,& vbi homo colligit concupiscentiam videndi curiosè. Nec malum est intueri mulierem,sicut nec malum est simpliciter concupiscere: sed malum est videre mulierem ad concupiscendum,& habere aspectum concupiscentię iunctū, nec propterea desinit peccare,si non peruenerit ad opus lasciuum. Nam non peruenit,qui nō potuit,quòd si potuisset,vt dicit ibi Theophilactus,perpetrasset.His consentit Hilarius dicens ad hunc locum explicandū,Motum libidinis in mulierē alterius æquari adulterio. Adde,quòd Augustinus lib.1.de sermone dñi in monte cap.23. inquit,Iustitia minor est,non mœchari corporum coniunctione: iustitia verò maior est regni Dei,non mœchari in corde. Videt autē quis mulierē ad cōcupiscendum,

cupiſcendum, cum hoc fine attendit, vt concupiſcat. Et lib. 1. de libero arbitrio .c. 3. dicit, Si cui etiam non contingat facultas concumbendi cum coniuge aliena, planum tamen aliquo modo ſit, id eum cupere: & ſi poteſtas detur, facturum eſſe: non minus reus eſt, quàm ſi in ipſo facto deprehenderetur. Hinc colligi poteſt facta exteriora non adaugere internam culpam ratione eſſentiali, bene tamen accidentaria: nam ſolet voluntatis conatus, & feruor, factis intẽdi, & augeri. Hoc diui Auguſtini dictum magnum præſtat munimentum ſolidæ veritatis defendendæ iis, qui teſtantur actum exteriorem non addere bonitatem, nec malitiam actui interiori. Quo non obſtante opus externum, præcipuè in venereis, primò conſummat, atque intendit concupiſcentiam cordis: deinde & corpus tum propriũ, tum etiam cooperantis dehoneſtat, non citra iniuriam Chriſti, & Spiritus ſancti, cuius eſt templum. Tertiò opus externum inducit ſeductionem comparis, iniuriam quoq; proximi: quando vel ipſe maritus, vel ipſa vxor eſt alterius. Quartò tranquillitatem publicam legibus Dei, & hominum ſancitam conturbat. Vltimò famam vtriuſq; operantis in diſcrimen adducit.

Præceptum de non concupiſcendo ſimpliciter, quomodo non poſſimus implere dum ſumus viatores. Caput. LXIIII.

BEatiſſimus Paulus ad Rom. 7. inquit, Non enim quod volo hoc ago, ſed quod odi, illud facio. Pro quo ſciendum, quòd vita iuſti in hoc corpore bellum eſt (de quo beatus Iob cap. 7. Militia eſt vita hominis ſuper terram) & non triumphus. Vnde Apoſtolus ponit, & vocem belli, & vocem triumphi. Belli, ibi ad Roman. 7. Non quod volo, hoc facio, & iterum ibidem, Velle adiacet mihi, perficere bonum non inuenio. Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis. Quando audis captiuantem, bellum agnoſcis. Vox triumphi futura eſt, de qua idem beatus Paulus pri. Cor. 15. Oportet enim corruptibile hoc, induere incorruptionẽ: & mortale hoc, induere immortalitatem. Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, & corruptibile hoc induerit incorruptionem, &c. Ibi eſt vox triumphi, Vbi eſt mors contentio tua? Prius igitur illud recolite, quod ſcripſit ad Gal. 5. loquens fidelibus, loquens baptizatis, loquenſq; illis, quibus in baptiſmo ſunt remiſſa peccata, ſed tamen pugnantibus. Spiritu ambulate, & concupiſcentias carnis ne perfeceritis. Non dixit, ne feceritis, ſed ne perfeceritis. Quare hoc? q a caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & è cõtra: hęc enim adinuicem aduerſantur, vt non ea, quæ vultis, faciatis. Quod ſi ſpiritu ducemini, non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia. Quid eſt duci ſpiritu, niſi ſpiritui Dei iubenti conſentire, non carni concupiſcenti? tamen concupiſcit, & reſiſtit, & vult aliquid, quod non vis tu: perſeuera, vt nolis tu. Deſiderium tamen tuum ad Deum tale eſſe debet, vt in te non ſit ipſa concupiſcentia, cui reſiſtas: reſiſtis enim, & non conſentiendo vincis. Sed melius eſt hoſtem non habere, quàm vincere: quando enim corruptibile hoc induerit incorruptionem, hoſtis iſtę non erit. Vnde eleua animum ad vocem triumphi, & vide ſi erit hoſtis. Vbi eſt mors contentio tua? certè non erit. Vbi eſt mors aculeus tuus? quæres locum eius, & non erit. Ergo ne concupiſcentias carnis perfeceritis: ſed melius eſſet implere, quod lex dicit, Rom. 7. Nõ concupiſcas:

sed ista est plenitudo uirtutis, perfectio iustitiæ, palma uictoriæ, scilicet ne concupiscas: in hac certè uita hoc impleri non potest. Impleatur igitur illud Ecclesiastici. 18. Post concupiscentias tuas non eas: melius tamen esset eas non habere. Sed quia modò sunt, noli post eas ire. Rebellant, rebella: pugnant, pugna: expugnāt expugna, sed uide ne uincāt. Sed quoniā cū aliquibus cōcupiscentiis nati sumus, aliquas consuetudine fecimus, consuetudini repugnandum est. Quia ipsa concupiscentia, cum qua nati sumus, finiri non potest, quandiu uiuimus, quotidie minui potest, sed non finiri: per illam dictum est, hoc nostrum corpus mortis corpus. De illa dicit Apostolus. Condelector enim legi Dei secundum interiorē hominem. Tunc nata est lex carnis, quando transgressa est prima lex, illa scilicet, quam in paradiso accepit homo. Nudi erant, & non confundebantur: quia nōdum erat lex in membris repugnans legi mentis. Fecit homo factum puniēdum, & inuenit motū pudendum: manducauerunt contra interdictum, & aperti sunt oculi amborum. Prius tamen non erant cæci, cùm Adam cunctis animalibus imposuerit nomina: & de muliere dicitur, uidit lignū. Oculos igitur apertos habebant, & nudi erant, & nō cōfundebantur. Aperti igitur sunt oculi eorum ad aliquid, quod prius nunquam senserant: & quia senserunt pudendū motū, curauerunt tegendum. Ecce unde trahitur originale peccatū: ecce unde nemo nascitur sine peccato. Sed dominus non sic uoluit concipi, quem uirgo concepit, & peperit: soluit illud, qui uenit, sine illo. Non ergo quod uult agit Apostolus, quia uult non concupiscere, & tamen concupiscit. Nunquid illa concupiscentia mala trahebat Apostolum subiugatum ad concupiscendum? ad fornicationem? Absit, luctabatur, non subiugabatur. Sed quia nolebat concupiscentiam habere, contra quam luctaretur, dicebat. Nō quod uolo ago: concupiscere nolo, & concupisco: sed tamen concupiscentiæ non consentio. Aliter non diceret ad Gal. 5. Cōcupiscentias carnis ne perfeceritis, si eas ipse perficeret. Sed constituit tibi ante oculos pugnā suam, ne timeres tuam. Si enim hoc non dixisset Apostolus: quādo uideres moueri concupiscentias in membris tuis, cui tu non consentires, desperares forsan de te, dicendo, Si ad Deum pertinerem, sic non mouerer. Vide Apostolum pugnantem, & noli te facere desperantem. Video, inquit, aliam legem in membris meis, contrariam legi mentis meæ: & quia nolo ut repugnet, caro enim mea est, ego ipse sum, pars mea est, non quod uolo ago, sed quod odi malū, hoc ago, quia concupisco. Quòd ergo bonū ago, hoc est quia concupiscentiæ malæ nō consentio, ago bonum, sed non perficio bonū, ut omnino non concupiscām. Sed hostis meus quomodo agit malū, & non perficit malum? Agit malum, quia mouet desiderium malum. Non perficit illud, quia me non trahit ad malū. In quo bello est tota uita sanctorum. Quid dicam de immundis? nisi quod non pugnant, sed subiugati pertrahuntur, quia libenter sequuntur. Hæc enim est pugna sanctorum, & in triumpho illius uictoriæ, quid dicitur? Vbi est mors contentio tua? Quæ est uox triumphantium. Vbi est mors aculeus tuus? Aculeus autem mortis est peccatum, cuius pūctione facta est mors. Peccatum quasi scorpius est, pupugit nos, & mortui sumus. Et quando dicitur, ubi est mors aculeus tuus? quo aculeo facta es: nō quem fecisti: utique non erit aculeus, quia peccatum non erit. Contra peccatum data est lex: quomodo uirtus peccati lex subintrauit, ut abundaret delictum? quomodo hoc? Quia fuit ante legem homo peccator, data lege, atque trāsgressa, factus est præuaricator: peccato tenebantur omnes rei, lege data præuaricatione

sunt

ſunt facti rei. Vbi ſpes? niſi in eo, quod ſequitur, Vbi abundauit peccatum, ſuperabundauit & gratia: & ideo Paulus dicit, Video aliam legem, legem fœdam, legem miſeram, uulnus, tabem, languorem. Subiungit, Miſer ego homo, quis me

I liberabit de corpore mortis huius? & gementi ſubuentū eſt, & quo? Gratia Dei per Ieſum Chriſtum dominū noſtrū, cùm corpus mortale induerit immortalitatem. Modò quid? Audi, Ego ipſe mēte, ſeruio legi Dei: carne autem legi peccati. Mente ſeruio legi Dei, non cōſentiendo: carne autem, legi peccati cōcupiſcendo (contra nonum, in quo agitur de cōcupiſcentia carnis, & contra decimum mandatum, ubi tractatur de concupiſcentia oculorum) & mente legi Dei ſeruio, qua delector in uictoria, quia non uincor: titillat, inſidiatur, pulſat, trahere conatur. Miſer quis me liberabit de corpore mortis huius? Nollem ſemper uincere, ſed

L aliquando ad pacem uenire. Teneamus igitur hunc modū, ut mente ſeruiamus legi Dei, non concupiſcendo nec uxorem, nec res proximi deliberatè: licet carne ſeruiamus legi peccati ex neceſſitate, quia concupiſcimus, nō quia conſentimus. Aliquando iſta concupiſcentia ſic inſidiatur bonis, ut faciat dormientibus, quod nequit uigilantibus. Vnde oēs acclamaſtis, quia omnes agnouiſtis, pudet hic immorari, ſed non pigeat inde Deum precari, ut non dominentur, nec in nobis regnent concupiſcentiæ præfatæ, carnis uidelicet, & oculorum. Cùm ergo tam in nono, q̃ in decimo præcepto dicatur, non concupiſces, prohibetur liberum arbitrium ab appetitu illicito ſecundum ueritatem præcepti, quanuis ſecundum car-

M nalem intelligentiam iudæorum, prout inquit dominus Alexander de Ales, in. 3. parte ſuæ ſummæ, coartaretur, & diceretur concupiſcentia, quæ aliquibus ſignis, & actibus poterat iudicari. Sed hoc intelligitur de concupiſcentia, quæ poterat puniri per iudicium legis, & non prout eſt crimen puniendum à Deo, qui non modò peccata punit oris, & operis, ſed & cordis. Quare autem prohibitio concupiſcentiæ arctetur hic ad illa duo præcepta, eſt, quia ad illa duo maximè inclinatur natura corrupta: tamen ſecundū regulam beati Auguſtini per ſinecdochen ſunt præcepta, & prohibitiones decalogi. Vt cùm dicitur, non concupiſces, intelligatur uniuerſaliter prohiberi concupiſcentia uoluntatis, quanuis ad aliqua determinetur: ſicut quando dicitur, nō mœchaberis, prohibetur omnis illicitus coitus: & in non furtum facies, omnis contrectatio rei alienæ, &c.

De primis motibus, & in quibus cōſiſtat peccati cōſummatio. Cap. LXV.

A VT habeamus clariorem notitiā duoꝝ præfatoꝝ mandatoꝝ, de primis motibus uolui aliqua de mente dn̄i Alexandri de Ales par. 2. q. 125. ſupradictis addere: cùm ex eoꝝ origine, & occaſione peccemus cōtra ſupradicta mādata. Primus motus eſt motus ſenſualitatis ſm̄ impulſū fomitis, tēdens impetuoſè ad fruitionē delectabilis creaturæ. Per hoc, quòd dicitur ſenſualitatis, tãgitur cauſa materialis: ſenſualitas enim eſt ſubiectū, in quo eſt primus motus. Dicta tñ ſenſualitas, quandoq; mouetur ſecundū regimen rōnis ad ſuſtētationem naturæ, qui motus nō eſt inordinatus. Aliquando ſecundū impulſum fomitis, qui eſt primus motus, & inordinatus: pro differētia illius motus, qui fit ſecundū regimen rōnis ad ſuſtentationē naturæ, additur ſecundum impulſum fomitis, in quo tangitur cauſa efficiens: per hoc uerò, quòd dicitur tendens impetuoſè, tangitur cauſa formalis, quæ eſt improbus impetus libidinis. Per

B illud uerò, quod ſequitur, ad fruitionem creaturæ, &c. notatur cauſa finalis.

Vlterius notandum, ꝙ sicut se habet sensus ad rationem secũdum vim cognitiuam, ita se habet sensualitas ad vim rationabilem, siue voluntatem, aut liberum arbitriũ (quod idem est) ad vim motiuam. Vnde cognitio, quæ est secundum sensum, præcedit eam, quæ est secundum rationem: ita motus sensualitatis prior est, q̃ motus voluntatis:& ideò rectè dicitur, quòd primus motus est sensualitatis. Sensualitas ẽt, cùm sit nomen vis sensibilis ordinatæ sub ratione, solùm est in homine: sensibilitas verò in brutis. Et licet dicatur, quòd lex carnis, vel membrorum est primus motus, dicitur per causam: cũ lex carnis vel membrorum sit causa primorum motuũ. Nota etiam, quòd sensualitas corrupta in homine per originale, & inordinata delectatio vel libidinosa, quæ ex ea prouenit, inquantum corrupta, dicitur primus motus, & peccatum: deberet enim esse subdita rationi, & tamen mouetur modo indebito p̃ter rationem: & attingitur aliquo modo à ratione non faciente, sed permittente, & radicem eius non opprimente. Dico vltrà, quòd licet possit vitari primus motus, vt D puta iste, & ille, & sic de singulis: non tamen omnis, quantum est de se. Voluntarium etiam est duplex, vel quod est à voluntate faciente, vel quod est ab eadem permittẽte, siue radicem non comprimente. Primo modo non est voluntarius primus motus, sed secundo modo. Est etiam duplex consensus, videlicet factiuus, sine quo est primus motus, & permissiuus, cum quo consistit: & licet non sit consensus actu, est tamen habitu: quia est in potestate nostra, vt iste vel ille non surgat, sed non quin aliquis surgat. Si interrogetur quis, à quo habet, vt sit peccatum primus motus, respõdet idem Alexander vbi suprà, quòd ratione originis, & ratione inordinationis ad finem. Vnde fomes post baptismum, licet sit pœna tantùm, nihilominus potest ex huiusmodi corrupta radice ꝓgredi motus, qui est peccatum. Cum hoc enim, quòd fomes est pœna, remanet quædã procliuitas, seu inclinatio ad culpã, ratione cuius motus ille, qui est in potentia coniunctus radici, & exit à tali radice, peccatum est.

Primi motus an prohibeantur duobus prædictis mandatis. Cap. LXVI.

GLossa super illud ad Rom. 7. Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: non concupisces, inquit, legem omnium illicitam concupiscentiam A nolle, sed aliter nolle concupiscentiam, quæ est in primo motu, aliter cõcupiscentiam delectationis, & consensus. Illam quippè non vult, idest reprobat, & detestatur, & peccatum esse ostendit: hanc verò non tantùm ostendit esse peccatum, verùm etiam per duo vltima præcepta prohibet. Ex his ergo habetur, quòd non propriè diceretur lex prohibere primum motum, sed nolle, idest detestari, & reprobare. Prohibetur enim ne concupiscentia ducatur ad effectum. Sed nota, B prout dictum est suprà, quòd illud præceptum negatiuũ, Non concupisces, non potest omnino impleri in via, quantum est de potestate liberi arbitrij in se: hoc autem dicitur propter venialia peccata, quæ licet non prohibeantur directè, tamẽ mala esse ostenduntur: & cauenda sunt secundum possibilitatem humanam. Sed dubitatur, an ratio peccet non reprimendo primos motus? Respondet idem Alexander vbi suprà, quòd ratio non tenetur reprimere primos motus mortalium peccatorum, ne C surgant: sed ne producantur ad consensum superioris partis, hoc est tenetur nõ consentire secundum superiorem partem rationis, vel etiam secundum inferiorem, cùm iam peruenitur ad iudicium ipsius definitiuum. Nota etiam, quòd inferior pars rationis ita ordinata est ad superiorem, quòd subijcitur ei. Sensualitas verò ex pœna

ordinata eſt,ut repugnet: & ideò licet teneatur ratio ſuperior ad cohibendū delectationes illicitas inferioris partis, nō tamen tenetur ad cohibendum delectationes illicitas inferioris partis ſenſualitatis. Inferior enim pars rationis vno modo ſubiecta eſt ſuperiori,alio modo non. In hoc autem eſt ſubiecta, quòd non poteſt conſentire inferiori ad perficiendum peccata abſq; ſuperiori. In hoc autem non eſt ſubiecta, quòd condelectari poteſt ipſi ſenſualitati ſine conſenſu rationis: propterea inſeparabilis eſt vis matrimonij inter inferiorem partem rationis, quæ eſt ad modum mulieris: & ſuperioris, quæ eſt ad modum viri. Non autem eſt matrimonium inter rationem, & ſenſualitatem ſecundum quòd ſenſualitas tenet locum ſerpentis:& licet teneatur ſuperior pars rationis cohibere inferiorem, inferior tamen nō tenetur cohibere ſenſualitatem. Si quæratur, quid opponitur primis motibus: reſpondet idem Doctor vbi ſupra,quòd gratia,non quæcūq;: ſed gratia intantum virtuoſa, vt poſſit liberare à lege peccati, ne ſcilicet motus inſurgant, aut ſi ſurgant,ſtatim decidant. Vnde dicit Apoſtolus ad Rom. 7. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? ſubditur: gratia Dei per Ieſum Chriſtum. Et licet gratia nō ſit in eodem ſubiecto primo, effectus tamen eius extenditur vſq; ad ſenſualitatem, quæ eſt ſubiectum primi motus. Reformata enim ratio per gratiam,quandoq; reformat ipſam ſenſualitatem. Primus etiam motus eſt peccatum, & punitur tantùm temporaliter, quantum eſt de ſe: & eſt pœna ſecundum Auguſtinum dicentem, quòd omnis motus inordinatus pœna eſt,&c. Scimus enim ex præſcriptione legis eàm concupiſcentiam, qua homo ſcienter & voluntariè concupiſcit,eſſe peccatum illi ad culpam imputabile. Eam verò, quæ ſurgit à carne, vel contra legem Dei, vel contra ſpiritū aut charitatem proximi, eſſe quidem de genere malorum, nō tamen homini Chriſtiano imputari debet ad culpam, aut damnationem, quandiu eſt citra conſenſum rationis. Quandiu enim luctatur voluntas aduerſus concupiſcentiam, tandiu cōdelectatur homo legi Dei: & licet carne ſeruiat legi peccati, mente tamen ſeruit dictæ legi Dei, quod laude, & remuneratione tantò eſt dignius, quantò incentiuum concupiſcentiæ erat ardentius. Homini igitur prohibitum eſt, vt non concupiſcat vxorē proximi, ac ſua fortunæ bona; non autem carni, non ſenſualitati, non fomiti.

D

E

Non omnis concupiſcentia in dictis duobus mandatis prohibetur. Caput. LXXVII.

A Ratio autem,quòd non prohibeatur,eſt,quia ſpiritus noſter ſuas habet, ſed moderatas concupiſcentias, honeſtas, & ſanctas, inſitas deſuper à Spiritu ſancto, iuxta illud ad Gal. 5. Spiritus concupiſcit aduerſus carnem. Habet & homo ratione, & iudicio præditus ex naturæ qualitate ſuas concupiſcentias non illicitas. Concupiſcimus omnes vſum rerum noſtrarum: & tales concupiſcentiæ, ſi ratione moderatæ fuerint, nihil habent mali. Quæ tamen in ſacris literis non intelliguntur proprio nomine concupiſcentiarum, ſed nomine concupiſcentiæ intelligitur propriè praua illa inclinatio naturæ corruptæ,quam nos fomitem, Apoſtolus vocat peccatum in carne habitans, aut legem membrorum. Ex ſupradictis elicio tria. Primum nos renatos manere in ea miſeriarum neceſſitate,
B vt perpetuò in nobis ipſis circunferamus fomitem peccati, & concupiſcentias. Secundum,dictas concupiſcentias nos pati potius, q̃ facere & operari,quandiu diſſentimus, & nolentes ſumus. Homo enim non dicitur facere niſi ea,quæ ex ea parte facit,

cit, qua homo eſt, hoc eſt iudicio, & ſpontanea voluntate. Tertium, nihil dãnationis, hoc eſt culpę, aut offenſionis contra iſta mandata nobis ineſſe propter inſurgentes à carne concupiſcentias, etiam vehementes, & diuturnas, quandiu non ambulamus ſecundum carnem, ideſt noſtro iudicio & voluntate non ſequimur tractum carnis, conſentiendo in id, quod concupiſcit caro, ſiue malum habitans in carne. C
Sicut enim ambulare ſecundum Chriſtum, eſt ſequi veſtigia eius: ambulare ſecundum ſpiritum, eſt ſequi, aut facere id, ad quod inuitat ſpiritus: ſic ambulare ſecundum carnem, eſt ſequi carnem, ſiue id facere, ad quod inclinat caro, aut proſequẽdo opus, aut ſaltem delectando ſe in operis meditatione. Cogitatio enim quantũcunq; turpis non polluit, ſi ratio humana non conſentit. Tria enim ſunt, in quibus impletur vel completur peccatum. Primum, ſuggeſtio, quæ fit per memoriam, & corporis ſenſus: his enim ſuggeritur homini, quod illicitum eſt, aliquando volenti, & aliquando nolenti, & ibi eſt initium tentationis. Secundum, eſt delectatio, ſiue affectio eius, quod ſuggeſtum eſt: cùm ſcilicet concupiſcentia abſtrahit, & illicit hominem ad cogitandum de fruitione eius, quod in ſe concepit per ſenſum: & ibi eſt perfecta tentatio, de qua Apoſtolus, Vnuſquiſq; tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus. Tertium, eſt conſenſus, cùm homo aduertens, & bene deliberatus conſentit in id, quod ſuggeſtio propoſuit, & concupiſcentia iam appetit: & tunc eſt conſummatio peccati. Peccatũ enim cõſummatum per liberum arbitriũ conſentiens generat mortem, diuidens inter Deum & hominem propter trãſgreſſionem, inter gratiam quoq;, quæ vita eſt animæ, & ipſam animam, inducens in eam mortem, &c. Nota etiam, quòd delectatio moroſa non eſt ſine conſenſu ſaltem interpretatiuo: quia cùm poteſt, ſe non auertit: quæ hoc modo generatur. Si enim manſeris in otio, ſi luſerit tecum circa hæc cogitatio tua, dum es in lecto: & ſi in principio fueris nolens, toties tamen recurret ſuggeſtio, & nouus pruritus, donec de nolente faciat volentem. Et ſi forte abhorreas opus externum propter periculũ infamiæ, quæ eſt in illo: tamen quod intra te ſecretò fieri poteſt, incipies velle, deinde pertractare: & diſcurrente cogitatione cordis de hoc in illud, de modo ad modum, fiet interior delectatio moroſa, quæ vt dictum eſt, non eſt ſine conſenſu, ſaltem interpretatiuo, nec ſine peccato. Vt igitur finiam. Concupiſcentia vxoris alienæ, aut rerum non ſuarum, quæ ineſt citra conſenſum, non eſt tranſgreſſio huius mandati: ſed tentatio alliciens hominem in malum, & ad peccatum, quam ſi reprimat ratio conſentiens legi Dei, iam meritum naſcitur ad cumulum gloriæ, nõ peccatum. Beatus enim vir, qui ſuffert tentationem: quoniam, cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe, &c.

Finis Præceptorum.

DE CONSILIIS EVANGELICIS.

In tertio tractatu absoluimus librum de diuinis præceptis: in hoc differemus de Euangelicis consiliis: & primò in generali, & quomodo distinguantur à præceptis: postremò vero in speciali
Caput Primum.

A CONSILIVM, prout diuiditur contra præceptum, est persuasio melioris boni, ad quod de necessitate non tenemur. Vnde Ambrosius libro .x. Epist. 82. inquit, Consilium inuitat voluntarios, præceptum verò astringit etiam inuitos. Vbi præceptum est, ibi lex: vbi consilium, ibi gratia. Quibus astipulatur Hieronymus libro primo contra Iouinianum, & ad Eustochium de custodia virginitatis, dicens. Vbi consilium datur, offerentis arbitrium est, vbi præceptum, necessitas est seruientis: maioris (inquit) est mercedis, quod nõ
B cogitur, sed offertur. Lex vetus dat præcepta. Euangelium verò superaddit consilia. Consilium etiam ad perfectos pertinet: præcepta ad perficiendos: permissio ad imperfectos: prohibitio ad peruersos. Præcepta quoq; separant nos ab illicitis, consilia verò à concessis. Per præcepta declinamus peccata, per consilia verò occasiones peccatorum. Per præcepta, præcipuè negatiua, pœnam vitamus, per consilia præ-
C mium nobis cumulamus. Consilia obseruata mercedem afferunt, sed non obseruata nullum adducunt supplicium. Ad præcepta obligamur ex debito, ad consilia non nisi ex voto. Consilium per votum fit præceptum, sicut ait beatus Augustinus Vnde licet vouere sit voluntatis, reddere tamen est necessitatis. Melius est enim nuda præcepta seruare cũ deuotione, Ecclesiastici. 5. quàm se ad consilia obligare, & in his obseruandis negligentem se exhibere. Pro quo notandum, quòd in lege Mosaica Exo. 18. Leuit. 10. & Deut. 4. fuerunt iudicialia, cæremonialia, & moralia. Lex autem euangelica iudicialia temperat, partem auferendo: figuras euacuat, rerum veritatem exhibendo: præcepta consummat, adiiciẽdo. Adiicit autem tria, instructionem videlicet documentorum, promissionem præmiorum, & perfectionẽ consiliorum, Matt. 5. Lex enim euangelica in multis legi Mosaicæ anteponitur secundum dominum Alexandrum Alensem. Addita enim lege Moysi ad naturalem, nõ erat sufficiens hominis ordinatio: & ratio est, q̃a in lege erat elementum sermo-
D nis Dei ad ordinandum hominem: in euangelio est sermo perfectus, ad hebre. 5. Indigetis, vt doceamini, quæ sint elementa exordij sermonis Dei. Et Hugo de sancto Victore, in libro de sacramentis, hæc tria distinguit, videlicet elementum, exordiũ, & sermonem. In elementis est sonus, sed non sensus. Dictiones, exordia sensuũ sunt, vnde & dictiones dicuntur, quasi iam aliquid dicentes: & sunt primæ orationis partes, in quibus est sensus incompletus. In sermone verò sensus est perfectus. Carnem porcinam non comedendum, hoc est elementum. Cùm scriptura post addit, non Mœchaberis, exordium. Nouissimè cùm subdit, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo, Matt. 5. est completio. Præcepta igitur ad tempus superaddita, elementa fuerunt: præcepta decalogi, exordia: mandata verò euangelij, sermo. De hac euangelij lege habetur expressè, Deut. 18. Suscitabo Prophetam in eis de medio fratrum suorum similem tui, & ponam verba mea in ore eius, loqueturq; ad eos omnia, quæ præcepero illi. Idem habetur Hierem. 31. Et licet in lege sit pręceptum de dilectione, non tamen est ibi secundum perfectam amoris rationem: cùm in ea sit amor debitus, in euangelio verò gratuitus.

An lex euangelij sit eadem cum lege naturæ,& cum lege Moysi.
Caput Secundum.

DIcendum,quo ad primum, secundum sententiam domini Alexandri in .3. parte suæ summæ, quòd sicut natura ordinatur ad gratiam,ita lex naturæ ad legem euangelij: & adueniente euangelio,non aufertur lex naturalis,sed perficitur. Verbi gratia, lex naturalis dicit, ꝙ diligendus est Deus,quia beneficus,& quia creator.Euangelium docet eum diligendum,quia bonus est,& redemptor. Lex naturalis dictat, ꝙ est diligẽdus proximus,quia homo,& in specie conformis. Lex verò gratiæ dictat eum diligendum,quia filius,& Dei imagine insignitus, similiter quia nobiscum ab eodem redemptus. Ex quibus patet, ꝙ non est omnino eadem lex naturalis, & euangelium. Prima tamen ordinatur ad euangelium, sicut ad suam perfectionem. Si dicatur, quòd videntur eadem,saltem in hoc, ꝙ eodẽ modo lex euangelica scripta est intus in corde,sicut naturalis,ad Roma.2. Respondetur, quòd verum est,sed differenter. Est enim inscriptio debiti faciendi secundum dictamen inditum conscientiæ, & rationi ab ipsa conditione,eadem apud omnes:& est inscriptio impressa cõsciẽtiæ,ex fide,seu iustificatione apud credentes. Prima est lex naturalis,secunda euangelica. Prima est à natura indita, secũda ex gratia superaddita,ad Rom. primo.Euangelium est virtus Dei in salutem omni credenti. Sicut igitur lex naturalis est eadẽ apud omnes homines,ita & euangelium apud omnes credentes. Quantum ad secundum, videlicet an euangelium sit idem cum lege Moysi. Respondetur, quòd est idẽ in ratione generali, & vniuersali: diuersum in ratione propria. Vnde Augustinus contra aduersarium legis,& ꝓphetarum lib.1.cap.17.inquit. Qui rectè colit Deum,& profectò vtriusq; testamẽti inuenit vnum Deum, & eiusdem vnius dei in vtroq; diligit bonitatẽ, & in vtroq; metuit seueritatem.Ratio communis est in comparationem ad efficientem,ad finẽ, & ad sensum. Vnus est ergo legislator legis,& euangelij Deus,Iacobi.4. Vnus finis scilicet Christus: vnde Augustinus vbi supra libro.2. cap.7. Finis legis quis est? Ad hoc non ego,sed ipse Apostolus respondeat. Finis(inquit) legis Christus ad iustitiam omni credenti,ad Rom.x.Finis perficiens,non interficiens. Finis quippè dicitur,propter quem fiunt omnia, quæcunque aliquo fiunt officio. Nam inter officiũ & finem hoc interest, quòd officium est in his,quæ facere debemus. Finis, propter quem facimus. Vnus est etiam sensus,quia vna vniuersalis veritas: vnde Gregorius super illud Ezechielis, quòd rota erat in rota,ait, Quod enim prædicat lex,euangelium exhibet.Sunt tamen in propriis rationibus leges diuersæ,& hoc multipliciter, videlicet vel per comparationem ad efficientem,vel per comparationem ad finem, vel ad sententiam. Per comparationem ad efficientem, quia lex data est per hominem purum: euangelium per Christum, Ioannis primo: lex per Moysen data est. Gratia, & veritas per Iesum Christum facta est. Per comparationem ad finem etiam differunt,quia finis illius est declinare à malo per timorem. Finis euangelij principalis, per amorem. Vnde Augustinus vbi supra. Testamentum nouum differt à veteri, quia ibi vetus homo formidinis coarctatur angustijs. In euangelio verò spatiatur homo latitudine charitatis. Differunt tertiò per sententiam, quia ibi veritas in figura est & vmbra,hic in exhibitione. Vnde Augustinus de concordia euangelistarum,ait.Quod lex,& prophetæ prænuntiarunt, hoc completum in euangelio demonstratur. Cæterum ibi est veritas per inchoationem, hic secun-

dum perfectionem. Matt. 5. Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam scribarum, & pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Ex supradictis concludo, quòd vtraq; lex vnum sunt in ratione communi, differunt in propria: & hoc, quia illa data est populo carnali, ista spirituali. Illa paruulis, ista perfectis: de quibus beatus Augustinus in libro de vera religione, cap. 7. Sapiens medicus alia præcepta dat infirmo per ministros, alia per se: ita Deus alia mandata dedit per Moysen, alia per seipsum in euangelio.

Lex, & euangelium multis aliis etiam differunt modis. Cap. III.

A PRO quo notandum, quòd secundum Apostolum, sex assignantur differentiæ inter legem, & euangelium. Prima, secundum rationem virtutis, quæ est secundum forte, & infirmum. Lex enim infirma est, euangelium virtuosum, ad Rom. 8. Quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum misit. De euangelio vero dicitur, ad Rom. pri. Quòd virtus Dei est in salutem animarum. Iuxta hanc differentiam sumuntur non nullæ aliæ. Prima, quia ratione virtutis, euangelium dicitur iustificans: Lex verò ratione infirmitatis minimè, ad Rom. 3. Ex operibus legis nō iustificatur omnis caro.
B Vnde Glos. super illud ad Rom. 8. In quo lex infirmabatur, inquit, Infirmabatur lex per carnem, idest carnales obseruantias, quæ non poterant iustificare. Et licet dominus Hugo de sancto Victore videatur dicere, ꝙ in sacramentis antiquæ legis esset sanctificatio: hoc tamen secundum dominum Alexandrum de Ales. sic exponitur: quòd aliud est ex illis esse sanctificationem, aliud in illis. Ex illis enim dicit causam. In illis concomitantiam. Et concludit, quòd nō ex illis, sed in illis erat sanctificatio. Et quando idem Hugo subdit, ꝙ in illis erat virtus sanctificationis, distinguit idem dominus Alexander, ꝙ est duplex sanctificatio, quædam carnalis, & quædam spiritualis. Prima est liberatio à pœna peccati, quam quis incurrebat, si præceptum cōtēnebat: spiritualis verò sanctificatio, & emūdatio à macula peccati, erat in anima. Carnalis igitur erat in sacramentis legalibus. Vnde glos. ad Hebræ. 9. Super illud, Sanguis vitulæ aspersus sanctificat ad emundationem carnis, inquit. Inquinatos contactu mortuorum sanctificat, quia à peccato mundat, idest à pœna, valens ad emundationem, non animæ, sed carnis. Secunda, quia lex Moysi dicitur lex literæ,
C & hoc propter infirmitatem, qua demonstratur peccatum, sed non confert adiuuantem spiritum, vt inquit beatus Augustinus. Lex verò euangelij dicitur lex spiritus, ratione virtutis, quia præstat adiuuantem spiritum, hoc est gratiam ad euitandum peccatum, & ad faciendum bonum, ad Rom. 7, Lex spiritus vitę, vbi Glos. lex Christi liberauit me. Duæ igitur leges bonæ sunt, lex fidei, quæ peccatum tollit: & lex Moysi, quæ peccatum ostendit. Tertia, quia lex Moysi propter infirmitatem dicitur lex oneris, & difficultatis, in cuius figura Exo. 17. dicitur, quòd manus Moysi erant graues. Lex euangelij, ratione virtutis, dicitur lex suauitatis, & leuitatis. Mat. xi. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Epilogando igitur dico, ꝙ ex infirmitate legis est, ꝙ per ipsam non est iustificatio à culpa, non præstatur adiuuans gratia, & cum difficultate fit operatio bona. E contrario ex virtute euangelij est iustificatio à peccato, præstatur adiuuans gratia, & cum facilitate operatur bonum.
D Secunda differentia principalis inter legem, & euangelium, est secundum veritatē: quia in lege est veritas velata: in euangelio reuelata, secundæ cor. 3. Velamen in le-

ctione

ctione Moysi manet non reuelatum, quod in Christo euacuatur: vbi subditur, Nos autem reuelata facie gloriam Domini speculantes, in eãdem imaginem transformamur à claritate in claritatem tanquam á domini spiritu. In lege etiam fuit veritas, vt vmbra: in euangelio, vt imago, ad Heb. x. Vmbram habens lex futurorum, non ipsam imaginem. In lege quoque erat veritas promissionis: in euangelio verò exhibitionis. Vnde Gregorius, super primũ Ezechielis, super illud rota in rota, dicit, quod prædicat lex, hoc exhibet euangelium. Et Augustinus in quæstionibus noui, & veteris testamenti, ante promissio erat videlicet in lege, post verò fit gratia in euangelio. Verùm lex dicitur esse velata quo ad malos, habet vmbram quoad bonos perficiendos, & veritatem in promissione quo ad perfectos. Tertia differentia legis, & Euangelij est in ratione seueritatis, quia illa dicitur lex iræ: euangelium lex misericordiæ, ad Rom. 4. Lex iram operatur. Glos. vt reos faceret temporali pœna. Samaritanus verò infudit vinum, & oleum: vinum, austeritatem scilicet legis: oleum verò misericordiam, & lenitatem euangelij: & iuxta hãc differentiam, lex Moysi dicitur lex timoris: euangelium verò amoris. Vnde Augustinus contra Adimantum, cap. 17. Breuissima differentia legis, & euangelij, timor, & amor. In hac etiam consideratione lex Moysi dicitur lex seruitutis, lex verò euãgelij lex libertatis, ad Rom. 8. Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed spiritum adoptionis filiorum. Est ergo lex Moysi, lex iræ in comminatione, seu pœnarum determinatione. Lex timoris in affectione, & lex seruitutis in executione. Quartò, differunt lex, & euangelium, in ratione bonitatis. Quia lex Moysi est lex imperfectioris boni, lex euangelij perfectioris, ad Hebr. 7. Nihil ad perfectum adduxit lex, & Matt. 5. Non veni soluere legem, sed adimplere: vbi glos. Implet Christus legem, dum præmissis ad inchoationem vitæ agendæ superaddit plura ad perfectionem moralium præceptorum. Item lex Moysi est lex factorum: Euãgelium verò lex fidei, ad Rom. 3. & secundum hunc respectum lex dicitur litera occidens, euangelium spiritus viuificans, vt habetur secundæ Cor. 3. vbi beatus Augustinus in de spiritu & litera, cap. 14. inquit, ꝙ Paulus per literam, quæ occidit, intelligit ipsum decalogum in illis duabus tabulis scriptum, cùm lex subintrauerit, vt abundaret delictum ad Rom. 5. Dicitur quoque legem continere præcepta non bona, Ezech. 20. Euangelium verò includit mãdata sancta, vnde Isidorus in libro differentiarum. Præcepta legis bona non sunt euangelio comparata, quia in eis quædam inutilia infirmioribus sensibus agenda permissa sunt, vt libellus repudij. In tribus igitur maximè ostenditur imperfectio legis, tum quia non prohibet mali causã, scilicet voluntatem: tum etiam ex hoc, quia inde imperfecti occasionem sumebant mali. Propter quod dicitur litera occidens: tum tertio propter malorum quorundam permissionem. Contraria verò supradictis ostendunt euangelij perfectionem. Quintò differunt lex, & euangelium, in ratione remunerationis: quia in lege est ꝓmissio temporalium, in euangelio verò æternorum, ad hebr. 7. Melioris testamenti sponsor factus est Christus, vbi glo. Melius est testamentum nouum, quàm vetus: quia meliora bona promittit, scilicet æterna: vetus verò temporalia, de quo Esa. primo. Si audieritis me, bona terræ comedetis: in euãgelio verò vita æterna. Matt. 3. & 4. Pœnitentiam agite, appropinquabit regnum cælorũ, & Matt. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cęlorum. Vltimò, ratione lationis differunt lex, & euangelium, quia hoc est lex vniuersalis, lex verò Moysi particularis. Lex. n. Moysi semini Abrahæ data est, ad Gal. 3. Abrahæ dictæ sunt repromissiones,

E F G

& semini

& ſemini eius. Euangelium verò datum eſt omnibus gentibus. Marci vltimo, Prædicate euangelium omni creaturæ. Et Matt. 6. Ite,& docete omnes gentes.

Euangelium continetur in lege. Caput. IIII.

A PRO quo ſciendum, quòd eſt comparatio euangelij,& legis, ſecundum figuralia,& ſecundum moralia. Primo modo,ſicut figuræ,& figurati,ſeu ſigni,& ſignati: vnde ſicut figuratum eſt in figura, ſic euangelium eſt in lege: vnde ſicut dictum eſt ſuprà,ſecundum beatum Auguſtinum cõtra aduerſarium legis,& prophetarum, Nouum teſtamentum in veteri eſt figuratum, & vetus in nouo reuelatum. Beatus quoq; Gregorius ſuper illud Ezechielis, Rota in medio rotæ. Quid eſt enim inquit, quòd Adam dormiente, Eua formatur, niſi quòd Chriſto moriente, eccleſia formatur? Secundo modo,ratione moralium, eſt comparatio legis ad euangelium,ſicut herbæ ad fructum, & perfectibilis ad perfectum: vnde ſicut dicitur fructus eſſe in herba poteſtate,& non actu, ſic euangelium eſt in lege quantum ad moralia. Iſta ſimilitudo trahitur ex illo Marci,vbi dicitur. Sic eſt regnum Dei,quemadmodum ſi iaciat homo ſemen ſuper terram,& illud ger

B minet,& creſcat: vltimò verò terra fructificet, primò herbam,deinde ſpicã,poſtea plenum fructum in ſpica. Sic lex naturalis eſt ſicut ſemen, lex Moyſi ſicut herba ſupercreſcens, euangelium fructus. Et hoc eſt,ꝙ dicit Gloſ. ſuper illud ad Rom.5.lex ſubintrauit,&c.Data eſt lex in adiutorium humanæ naturæ, vt quia naturæ inſerta ſunt quodãmodo iuſtitiæ ſemina,adderetur lex,cuius auctoritate, & miniſterio ingenium naturale proficeret ad fructum iuſtitiæ faciendum. Semen ergo eſt, Non facies alteri,quod tibi non vis fieri: ex quo ſupercreſcit,velut herba illud, Non occides: fructus verò perfectus, non iraſceris: non videbis mulierem ad concupiſcendũ eam. Credenda etiam continẽtur in lege implicitè: perfectio verò,vt lex ſcripta,nõ eſt in inchoatione,ideſt in lege naturali actu,ſed poteſtate. Euangelium verò dicitur addere legi,quantum ad literam legis, non quantum ad ſenſum. Vnde Auguſtinus ſuper illud Matt.5. Dictum eſt antiquis,&c. Ego autem dico vobis,non reſiſtere malo. Non aliud voluit ſaluator,quàm quod lex in ſenſum habet. Mutatis ergo

C ſaluator verbis docuit, quod ſaluti prodeſſet,vt ſenſum legis impleret:& vt q timore legis ſalui eſſe non poterant, per patientiam victi emundarentur, ſeſe corrigentes. Differunt etiam tenebra,& vmbra. Tenebra enim eſt priuatio lucis: vmbra autem diminutio eiuſdem ex obiecto alicuius corporis. In lege enim eſt congeries figurarum,velut corpus quoddam,ad quã ſequebatur diminutio lucis legis, ideſt notitiæ veritatis: ideò dicitur vmbra. Sicut enim habenti oculos debiles prius conuenit, vt videat in vmbra,& poſtea cõfortatus,quòd videat in luce: ſic intellectui humano,adhuc debili,& non valenti intueri in luce euangelij,fuit principium videndi legis vmbra,vt poſtmodum confortato viſu fidei per teſtimonia prophetarum, reuelatam gratiã videret in lege euangelij. His tamen non obſtantibus minimè aſpernor legẽ, cùm Dei fuerit lex: ſed quod frugalius eſt, quod perfectius, quod verius, antepono. Lex enim, inquit Iudæus,dãnat homicidium, ſed euangelium irã, odiumq; funditus euertit. Illa præcipit inimicum diligere: hoc etiam de ipſo optimè mereri. Illa vetat periurium: hoc præſcribit omnino nõ iurandum. Illa nocti: hoc diei comparatur. Illa perterruit hominem: hoc exhilarat. In illa vel ſerui,vel liberti fuimus: in hoc adoptionem filiorum Dei adepti ſumus. Illa pręceptis vndequaq;

vinciebat:

vinciebat: hoc amoris vinculo connectit. Illa Deum hominem repromisit: hoc ipsum dedit. Illa populum manna educauit: hoc vero corpore Christi Iesu,& sanguine nos pascit. Illa temporalia, hoc æterna pollicetur. Illa tabulis lapideis inscribitur, hoc mentibus hominum. Illa datur per angelum, hoc per ipsum Dei filium. Addit etiam lex noua ad præcepta consilia ipsa euangelica, quæ in perfectiori statu obseruatores constituit, vt luculentissimè in sequentibus videre licebit.

De quibusdam præambulis pro primi consilij Euangelici pleniori notitia habenda. Caput. V.

Ræsuppono secundum Philosophi sententiam, quòd consilium non est de fine. Quis enim vnquam prudens inquirit,num Deo sit adhærēdum, cùm is sit finis,quò tendimus omnes? sed est de medijs, quibus ad finem peruenitur,& non quibuscunq; :quia non de his,quæ certò determinata sunt,aut natura, vel præcepto,aut necessitate. Quis enim sapiens consilio inquirit. Num cibo vti, vel parentes colere,aut mortem euadere debeat? cùm primum natura, secūdum præcepto, tertium necessitate,certò determinatum existat? Nec dicta consilia dantur de illis,quę minuta sunt,sed de rebus seriis,de quibus ēt Apostolus in diuersis suis epistolis legē pscribit,vt ad Ro. 14. Is qui mãducat,nō manducantē nō spernat,& q nō mãducat,mãducantē nō iudicet:& pri.cor.8. Nã si esca scandalizat fratrem meum,non manducabo carnem in æternum:& alibi, scilicet primæ cor. 10. Siue ergo manducatis, siue bibitis,siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. De illis itaq;, quæ neque lege, nec præcepto,nec propriæ voluntatis voto,nec vlla à patribus recepta consuetudine vetita,aut in alteram partem determinata existunt, sunt tamen media ad salutem inueniendam: quæ licet in neutram partē sint definita,mirè tamen conducunt,atq; expeditum faciunt,vt totus Deo,diuinisq; obsequiis inhæreat homo, traduntur à saluatore nostro consilia in euangelio,& præcipuè tria. Primum videlicet,de virginitate,aut cęlibatu. Secundum, de rerū abdicatione,vt nudi nudum sequamur Christum. Tertium,de obediētia,qua propter Deum subiicimur,in quibus non tenemur,homini. Primum,est contra concupiscētiam carnis.Secundum contra concupiscentiam oculorum.Tertium, contra superbiam vitæ, quæ tria omnibus piè viuere volentibus aduersantur, iuxta illud primæ Io.2. Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorū,aut superbia vitæ,quibus tribus principalibus absolutis,subiiciemus de abstinentiis,ciborumq; delectu consultis ad corporis mortificationem, & de illa profusissima rerum nostrarum largitione in pauperes,vt thesaurum nobis reconditum habeamus in cęlis: postremò de cæteris Euangelicis consiliis.

A ... C ... B (margin letters)

De primo Consilio, videlicet Virginitate,cœlibatu,& viduitate. Caput VI.

Postolus, Corinthiis se consulentibus super præfatis, primæ cor. 7. respondet. Bonum est homini mulierem non tangere. Et iterum dico:nō nuptis, & viduis, bonū est illis, si sic permanserint,sicut & ego. Rursum ad eosdem Corinthios. Consuluistis me scriptis uestris super connubio, virginitate,ac cęlibe vita. Ecce loco consilij euangelici vobis rescribo. Bonum est homini mulierem non tangere, hoc est prorsus abstinere à congressibus carnis, & hoc

hoc citra exceptionem ætatis, vel personæ. Cuius ergo mortalium bonum est, nõ soli sacerdoti, sicut quidam (teste Theophilacto) nugatur:& certè bonum absolutè, hoc est tale bonum, quòd per se est appetibile ratione virtutis, honestatis, & eminẽ-
B tiæ, quas in se continet. Et addit causam Apostolus dicens: quia qui sine vxore est, solicitus est quæ domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore, solicitus est quę sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est: tribulationes tamẽ carnis habebunt huiusmodi, idest labores, pressuras, angustias, curas, solicitudines, quas secum affert coniugium, tum coniugis, tum prolis causa: adeò vt somnum aufe-
C rant, & vires prosternant. Vnde beatus Augustinus in libro de hæresibus, refert de Iouiniano, quòd quanuis nuptiarum esset prædicator, & virginitatis exterminator, noluit tamen coniugij vinculo se implicare, ne illius pateretur molestias, & lãgores. Pergit Apostolus in explicandis rationibus dati consilij, dicens. Volo autem vos sine solicitudine esse. Mulier enim innupta & virgo, cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta corpore, & spiritu: & alibi concludit. Qui matrimonio iungit virginem suã, bene facit: qui non iungit, melius facit. Et beatior erit vidua, si sic permanserit secundum meum consilium, qui Apostolus Christi sum. Et licet verbis præfatis Pauli, videlicet bonum est homini mulierem non tangere, repugnare videantur verba ge-
D nesis, cap. 2. dicentia, Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi: in veritate tamen non contrariantur. Quia cùm sic diceret Deus, replẽda erat terra hominibus: cùm verò sic assereret Paulus, replendũ restabat cęlũ animabus sanctis. Ad quod propositum beatus Hieronymus primo libro contra Iouinianum. Siquidem nuptię terram replent, virginitas paradisum. Vnde, vt ruina angelorum citius restauraretur, docuit Apostolus continere à congressibus carnis, quò hic inciperemus similes esse angelicis spiritibus. Ex quibus omnibus elicio, ꝙ Apostolus per supradictas suas sententias cõsulit, vt omnis vtriusq; sexus, qui adhuc mente, & corpore virgo est, permaneat talis in æternũ. Similiter, ꝙ omnis vtriusq; sexus, qui soluto matrimonio cæpit mente, & conuersatione esse viduitati addictus, sic perpetuò perseueret. Et quòd, qui mente, & opere hactenus detractarunt iugum matrimonij, propter libertatem seruiendi Domino, etiam si animus aliquando fuerit victus, caroq; per infirmitatem corrupta, nihilominus exinde permaneant sic, cælibatum potius, quàm connubium amplectentes: quia vincere vincentem se, gloriosum habet triumphum. Ad hæc Dominus noster, Matt. 19. Eunuchos commemorat, qui seipsos castrauerunt propter regnum Dei, de quibus dicit, Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. qui potest capere, capiat. Vbi manife-
E stè cælibatus innuitur. Demum beatus Ioannes in sua Apocalypsi, cap. 14. Præconia virginum, & cælestia præmia eisdem præparata describit, dicens. Hi sunt, qui cũ mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt, hi sequuntur agnũ, quocunq; ierit, & sine macula sunt ante thronum Dei. Et quanuis nomen illud cælibatus, aut cælebs, nusquam in scriptura diuina, quantum ad dictionis substantiam, inueniatur, secundum rem tamen signatam sępe numero in eadem insertũ occurrit. Exprimũtur enim in sacris literis alia nomina eisdem æquipollentia, vt virgo, cõtinens, & similia. Hic enim non de nominibus, sed de rebus quæstio agitur.

Cælebs quid apud sanctos Doctores significet. Caput. VII.

Quanuis

Vanuis enim apud profanos auctores,& literaturæ secularis, vt Quintilianum & consimiles,in ea ratione sumatur cælebs, vt oppositione quadam relatiua se habeat ad maritũ, & dicatur, qui maritus non sit: apud- A
sacros tamen auctores, Augustinũ, Hieronymum, Ambrosium,& cæteros omnes Cælebs duntaxat pro continente sumitur, & abstinente prorsus ab omni veneris vsu: & cælibatus quoq; apud eosdem tantummodo pro cõtinentia,& omnimoda veneris abdicatione accipitur. Idemq; penitus apud eosdem sunt cælebs & continens, sicut iustus & æquus idem prorsus significant. Neq; hanc acceptionẽ à ratione nominum illorum alienam quis existimare debet, quandoquidem cælebs à cælo deductitium nomẽ est:& ita dicitur talis,(vt inquit diuus Hieronymus) quòd B
cælo dignam vitã agat,qui coitu careat. Et auctore Prisciano cælebs dicitur quasi cælestium vitam ducens, in sanctimonia scilicet,& puritate. Nec propter cælibatũ multorum est formidandum aliquod generi humano detrimentum: quoniam diuisiones gratiarum sunt,& multiformes diuinorum munerum distributiones in homines. Hi enim gratiam accipiunt seruandæ continentiæ: illi nequaquam, sed casti coniugij subeundi. Hi propterea à Deo vocantur ad illibatum virginitatis candorem. Alij verò minimè,sed ad humani generis in matrimonio propagationem,quæ C
ad consummationem sæculi vsque est duratura. Ad hæc etiam multa admodum præclara in sacris literis vltra illa,quæ suprà de testamento nouo dicta sunt, de cælibatu prædicãtur,vt apud Salomonem sapientię.3. felix est sterilis,& incoinquinata, quæ nesciuit torum in delicto,habebit fructum in respectione animarum sanctarũ. Et Spado vel Eunuchus, qui non operatus est per manus suas iniquitatem, nec cogitauit aduersus Deum nequissima, dabitur enim illi fidei donum electum,& sors in templo Dei acceptissima. Et apud Esaiam.56. capite. virtutis illius ita describitur præmium,& non dicat Eunuchus,ecce ego lignum aridũ: quia hæc dicit dominus Eunuchis,qui custodierint sabbata mea, & elegerint, quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum,dabo eis in domo mea,& in muris meis locum,& nomẽ melius à filiis, & filiabus. Nomen sempiternum dabo eis,quod non peribit. Et patet de se, & per expositores, quòd non loquitur de Eunuchis, qui de matris vtero sic nati sunt, nec de illis,qui facti sunt ab hominibus,cùm tales non sint digni tali præmio:sed de illis, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum, idest sponte propria priuarunt se contrahendi libertate. Augustinus enim in libro de Sancta Virginitate, cap. 23. D
asserit prophetam de huiusmodi expressè loqui,& non de præcedentibus. Damascenus libro.4.de fide orthodoxa cap. 25,vbi de virginitate disserit, & perpetuo cælibatu,præclaros nominat, Eliam, & Eliseum illius asseclam, tres itidem pueros hebræos in fornace babilonica illæsos,& Danielem prophetam, Dan. 3.Sanctus quoq; Ignatius in.5. suarum epistolarum,quæ est ad Philadelphienses ex Troia inter veteris testamenti virgines enumerat etiam ipsum Melchisedech, Iosue, & Hieremiã prophetam. Ex quibus luculentissimè apparet, ꝙ in lege antiqua,& apud patres cælibatus non damnabatur. August. etiã in quæstionibus vtriusq; testamenti inquit, ꝙ ea vitæ conditio ritè obseruata,secundum matrimonij leges, & si nobis hominibus munda sit, Dei tamen ministerio comparata, munda non est:sicut lucerna,secundũ se accepta,lucida est,sed in comparatione ad solem,tenebrosa: & hanc immunditiã ex comparatione sumpta declarat scriptura, Primi reg. 21. Per Achimelech dicentem ad Dauid. Si mundi sunt pueri à mulieribus,manducent panes,scilicet propositionis ab eo postulatos. Quem locum beatus Hieronymus super ecclesiasten, &

E in hebraicis quæstionibus, exponit de vxoribus. Idem etiam in primo libro contra Iouinianum ait. Panes propositionis, quasi corpus Christi, de vxorum cubilibus cõsurgentes edere non poterant. Cõtemplandum est ergo quod dixerit Achimelech. Si mũdi sunt pueri ab vxoribus: quòd ad munditiam corporis Christi omnis coitus immundus est: Hæc Hieronymus. Theophrastus Aristotelis discipulus in libro de nuptiis prudenter affirmat per coniugium impediri studia philosophiæ, nec posse quenquam libris, & vxori pariter inseruire. Quod & Cicero Romanæ parens eloquentiæ suo denique patefecit exemplo, qui rogatus ab Hircio viro apud Romanos insigni, vt post repudium Terentiæ, sororem eius duceret vxorem, omnino facere su
F persedit, dicens, se non posse vxori, & philosophiæ pariter operam dare. Ex quibus elicio, quòd si in laicis præponenda est castitas connubio, multò magis in ministerio Dei ordinatis. Vnde Ambrosius in expositione tertij, cap. pri. ad corinthios, inquit. Si plebis hominibus orationis causa, ad tempus abstinere se, præcipit Apostolus, vt vacent orationi, quantò magis leuitis, & sacerdotibus, quos die noctúq; pro plebe sibi commissa oportet orare? Mundiores ergo esse debent cæteris, quia actores Dei sunt. Cui arridet Hieronymus in primo libro contra Iouinianũ, dicens, Sed & hoc inferendum, si laicus, & quicunq; fidelis orare non potest, nisi careat officio cõiugali, Sacerdoti, cui semper pro officio offerenda sunt sacrificia, semper orandum est, ergo semper carendum matrimonio. Nam & in veteri lege, qui pro populo hostias offerebant, non solùm in domibus suis non erant, sed purificabantur ad tempus, & ab vxoribus separati vinum, & siceram non bibebant, quæ solent libidinem prouocare. Et in epistola ad Pãmachium. Ecce perspicuè nuptias dicimus concedi in euãgelio, sed tamen easdem in suo officio permanentes p̃mia castitatis capere nõ posse.
H Demum in calce eiusdẽ epistolæ subinfert. Igitur Christus, & virgo Maria vtriusq; sexus virginitatis dedicauere principia. Apostoli vel Virgines, vel post nuptias cõtinentes, Episcopi, Presbyteri, Diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut post consecrationem in æternum pudici. Hæc illæ.

De sensu verborum Christi, dicentis, Matt. 19. de consilio virginitatis, qui potest capere, capiat. Caput. VIII.

A VOX autem, capiunt, hoc loco idem est, ac si diceretur, capaces sunt. Non omnes itaq; capiũt verbũ istud, idem est, ac si diceretur, nõ omnes eius sententiæ capaces sunt, quia cũ affectibus præpediti sint, consilio diuino nullus in cordibus eorũ relinquitur locus. Dicens autem saluator, Non omnes capiunt, sermone particulari innuit aliquos capere, sicut bene appreheńderunt olim verbum istud Elias, Eliseus, Iosue, Ioannes baptista, virgo Maria, ipsemet Christus: ideò subdit, sunt Eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum, idest sponte, aut voto, aut sui additione ad eum statum, qui non compatitur secum generãdi vsum, quos illustrissimos reddit virginitatis splendor. Ne autem exactum, vel imperatum videretur huiusmodi cõtinentiæ genus, addit saluator, qui
B potest capere, capiat. Quæ vox teste Hieronymo in. 19. cap. Matthęi est adhortantis, milites suos ad pudicitiæ præmium concitantis, qui potest capere, capiat. qui potest pugnare pugnet, superet, & triumphet. Non equidem cogo quenquam, sed tantummodo hortor, liberum reliquens cunctis, vt si possint ingredi arduam illam perpetuæ continentiæ viam, ingrediantur: nuptias itaq; probo, continentiam verò velut

lut

hic magis expedientem præfero. Illud enim dictum Christi, Sunt Eunuchi, qui se castrauerunt, &c. vtiq; dictum est de virginibus, de viduis, & aliis cælebibus, quibus innuit mercedem, Matt. 19. Nam cùm dicerent Apostoli. Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Respondit Dominus inter alia. Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, cẽtuplum accipiet, & vitam æternã possidebit. Relinquere enim vxorem arduum est, dicẽte scriptura Gen. 2. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, quæ tecum vna caro efficitur: similiter & filios, qui aliquid tui sunt: & agros, sine quibus non ducis cõmodè vitam humanam, magnum quippè est. Verũ incomparabiliter maior promissio C est, quia centuplum accipies, & vitam æternam possidebis. Quod intelligẽtes olim Martialis Christi discipulus, & Clemens apostolorum comes, multa scripserunt in sanctę virginitatis laudem, ille epistolam suam ad Tolosanos, iste librum, ad hoc editum. Post hos Ignatius martyr & Ioannis apostoli discipulus, post hunc Tertullianus, deinde Eusebius, exinde sanctus Cyprianus, edidere libros, seu tractatus ad Encomium virginitatis, sicut & diuus Athanasius, Basilius, Ambrosius, Augustinus, & Hieronymus plurima scripserunt in laudem & defensionem eiusdem, & viduitatis: accuratissimè autem diuus Hieronymus cõtra latratus Heluidij, & Iouiniani, nihil præter impuritatem eructantium. In scripturis enim multi claruerunt virginitate, D vt dictum est supra, sed non minus in eisdem inueniuntur exempla seruandæ viduitatis. Iudith vxor Manasses, Iudith. 8. de tribu Ruben, mortuo viro suo, mãsit vidua vsq; ad mortem. His adminiculis ad tutelam suæ viduitatis vtens, clausa (dicit textus) morabatur in superiori cubiculo domus suæ cum puellis suis, habens super lumbos suos cilicium, & ieiunans omnibus diebus vitæ suæ, præter festa domus Israel. Huic licet addere insignis pudicitiæ fœminam Noemi, quæ etiam mortuo viro suo, Ruth. 4. quoniam post alterum non abiit, digna inuenta est, vt ex nuru sua Moabi- E tide suscitaretur virga iesse, de qua natus est Christus. Sanctus quoq; Lucas, cap. 2. edisserens de Anna prophetissa filia Phanuel de tribu Aser, dicit, quòd vidua fuerit vsq; ad annos. 84. quæ non discedebat de templo, ieiunijs, & obsecrationibus seruiens Deo die ac nocte. Quamobrem, & ipsa meruit præ aliis videre, & agnoscere saluatorem nostrum in infantia carnis suæ: multa alia similia exempla breuitatis causa prætermitto.

Quomodo intelligatur, ꝙ nemo cõtinens esse potest, nisi Deus dederit. Cap. IX.

Irginalem, vidualem, & coniugalem continentias, dona Dei esse, citra A omnem dubitationem credimus: cùm Deus dicat per os Salomonis, sapiẽtiæ. 8. Neminẽ posse esse cõtinentẽ, nisi ipse dederit. Cui veritati arridẽt verba Apostoli dicẽtis. Sed vnusquisq; propriũ donũ habet ex Deo. Alius quidem sic, nempè vt integram incorrupti corporis castitatem seruet, vel post solutum matrimonium, cõtineat. Alius verò sic, vt sanctiones matrimonij inoffensas custodiens, nullam incontinentiæ maculam admittat. Sed cum hoc stat, quòd licet sint dona Dei, postq̃ tamen sunt donata, sunt in nostra potestate. Vbi enim do- B nata sunt, iam vti illis, vel non vti in nostra est facultate, & nostra efficiuntur. Vnde Apostolus inquit, Vnusquisq; proprium donum habet ex Deo, hoc est suum sibi à Deo ad vsum salutis in Christianismo deputatum, ne putemus vnum atq; idem ha-

C bere omnes. Varia enim sunt dona Spiritus sancti, qui distribuit singulis, vt vult. Tanta autem est Dei erga nos munificētia, vt nulli homini Christiano desit vlla gratia necessaria ad peragendam debitè functionem Euangelio Christi comprobatam, dummodo ipse non defuerit sibi. Vnde in principio pri. Epistolæ ad Corinthios. Gratias ago (inquit Apostolus) Deo meo semper in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Iesu: quia in omnibus diuites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia, sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis: ita vt nihil vobis desit in vlla gratia. Desit inquam ex parte Dei. Nam qui sua culpa æger est, aut egenus, ipse sibimet imputet. Si igitur Christi fidelibus desint dona Dei, sine quibus impleri
D nequit, quod status illorum requirit: non iam homo, sed Christus culpandus esset, docens seruandum, quod viribus maius est: non addens simul gratiarum dona, quibus seruari possit. Inueniretur quoq; Apostolū falsum testem fuisse, cùm dixerit, Testimonium Christi confirmatum esse in vobis, ita vt nihil vobis desit in vlla gratia. Testimonium Christi est illud Ioannis 14. Non relinquam vos orphanos. Et illud Matt. 28. Ecce ego vobiscū sum vsq; ad consummationem seculi. Et illud Esaiæ.49. Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen nō obliuiscar tui. An nō à Christo destitutus, & quasi in obliuionem datus est, qui in conditione vitæ probata, aut consulta, per Christum,
E caret auxilio Christi? In quibus verbis tria tanguntur. Primum est, vt iuuādus muneribus in Christo maneat. Extra enim ecclesiam non est salus. Secundum, ꝙ genus vitæ, vel susceptum, vel suscipiendum sit Euangelio Christi comprobatum, vt virginitas, cælibatus, abdicatio proprij, & suiipsius sub alterius obedientia submissio. Tertium, ꝙ homo non desit ipse sibi, neq; in suscipiendo, neq; in prosequendo susceptum, hoc est vt faciat homo quantum in se est, quo dignè probatum aliquod vitæ
F genus suscipiat, atq; susceptum simili modo prosequatur. Vnde Cyrillus lib.9. super Leuiticum, post multa concludit, Nutrimenta spiritus sunt diuina lectio, orationes assiduæ, sermo doctrinæ: his alitur cibis, his conualescit, his victor efficitur: quod quia non facitis, nolite conqueri de infirmitate carnis: nolite dicere, quia volumus, sed non possumus: volumus continenter viuere, sed carnis fragilitate decipimur: tu das stimulos carni tuæ, tu eam aduersus spiritum armas, & potentem facis. An nescitis, quia non potest ædificiū istud ecclesiæ ex leprosis lapidibus construi? ille. Et ideò hoc pro certo habet omnis fidelis, quia vita eius, si in probatione fuerit, coronabitur: & si in tribulatione, liberabit: & si in corruptione, ad misericordiā venire licebit.

Votum Castitatis licitum, & sanctum est: non obstante, quòd castitas donum Dei sit. Caput. X.

A ET si suis viribus quispiam continens esse non possit, omnes tamen, qui voluerint tales esse diuino auxilio poterunt. Id enim dicimus posse, et in salutis negotio, quod Dei gratia, Deoq; adiuuante, possumus. Vnde Paulus ad Philip.4. inquit, Omnia possum in eo, qui me cōfortat. Quid enim magis extra vires nostras, aut magis est in donis Dei, quàm Deo fidem seruare religionis? & tamen profitemur in baptismo nos perpetuò adhæsuros Deo per fidem: cùm tamen fides, & perseuerantia in fide, & omnis religionis obseruatio do-
B num Dei sit, quod nemo habet, nisi illo misericorditer donante. Itaq; à simili, temerarium non erit vouere castitatem, licet eadem donum Dei sit. Nos igitur fatemur

cum Apostolo Paulo pri.cor.7. Quòd vnusquisq; proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius autem sic: sed cum hoc simul fatemur, neminem vnq̃ corde bono, & ob honestum finem suscepisse statum aliquem in Euangelio probatum, cui desit necessarium auxilium Dei: modò non desit ipse sibi, hoc est modò faciat, quod in se est, & Christo verè supplex fiat. Fatemur etiam cum Propheta, reddendum esse Deo, quod illi voto promissum est. Et vt ergo liberis hominibus melius est nubere, quàm vri: ita ijs, qui voto astricti sunt, melius est reddere, quod sacrosanctè promiserunt, quàm nubere. Si enim post votum vrget impetus petulantis naturæ, confugere oportet ad orationem, sicut beatus Paulus suo exemplo docuit. 2. cor. 12. dicens, Ter dominũ rogaui, vt discederet à me, videlicet carnis stimulus. Vnde Apostolus informans Timotheum pri. Tim. 5. inquit, Adolescentiores autem viduas deuita: cùm enim luxuriatæ fuerint, in Christo nubere volunt, habentes dãnationẽ; quia primam fidem irritam fecerunt: vbi fides accipitur pro constantia animi in præstando, quod antea promiserunt, vt sit sensus. Primam fidem irritam fecerunt, idest constantiam, & fidelitatem, quam debebant voto suo in ecclesia super viduitate seruanda. Nam viduæ, quæ tunc temporis recipiebantur in tutelam ecclesiæ, alendæ sumptibus eiusdem, voto suam viduitatem domino consecrabant. Huic sententiæ est conformis determinatio concilij Carthaginensis quarti, capite vltimo suorũ decretorum, dicens, Quòd si quæ viduæ quantũlibet adhuc in minoribus annis positę, & matura ætatæ à viro relictæ, se donauerint domino, & veste laicali abiecta sub testimonio Episcopi & Ecclesiæ religioso habitu apparuerint, postea verò ad seculares nuptias transierint, secundum beatum Paulum dãnationem habebunt: quoniã fidem castitatis, quam Domino vouerunt, irritam fecerunt. Concilium etiam quartum Toletanum capite. 55. similem habet sententiã, dicens, Quòd duo sunt genera viduarũ; secularium videlicet, & sanctimonialiũ. Primæ viduæ sunt, quæ adhuc disponentes nubere laicalem non deposuerunt habitum. Sanctimoniales sunt, quæ iam mutato habitu seculari, sub religioso cultu in conspectu ecclesiæ apparuerunt: hæ si ad nuptias transierint, iuxta Apostolũ non sine dãnatione erunt: quia cùm se primò Deo vouissent, postea castitatis propositum abiecerunt. Diuus quoq; Augustin. lib. de bono viduitatis, cap. 9. inquit. Voto à virginibus vel viduis emisso, iam non solum non capessere nuptias, sed et, si non nubant, nubere velle, dãnabile est. Quantũ verò ad virginitatem spectat, verba, quæ beata virgo respõdit angelo, hoc satis innuunt, quòd ipsa suam virginitatem antea Deo dedicauerat, quando ait. Quomodo fiet istud? &c. Quod profectò, vt inquit Augustinus de sancta virginitate, cap. 4. nõ diceret, nisi Deo virginem se antè vouisset. Nõ.n.dubitat de facto, sed modũ requirit, & ordinem: nec enim quærit, an fiet istud, sed quomodo fiet: quasi diceret, vt dicit deuotus Bernardus homil. 4. super missus est, Cùm sciat Dñs meus, testis consciẽtię meæ, votum esse Ancillæ suæ non cognoscere virum, quo ordine placebit ei, vt fiat istud? Si oportuerit me infringere votum, vt pariam talem filium, gaudeo de filio, sed doleo de proposito, fiat tamen voluntas eius. Ex orthodoxis etiam Patribus idem euidentissimè cõstat. Nam Epiphanius contra hæresim vocantium se Apostolicos dicit. Tradiderunt sancti Dei Apostoli peccatum esse, post decretam virginitatem ad nuptias conuerti. Et Basilius lib. de virginitate, Adulteros vocat eos, qui prætextu nuptiarum Deo dicatas virgines sibi copulant, inquiens, Nullus seruus ad id impietatis erumpat, vt sponsam Dñi cõtingere audeat. Nemo in tantum temeritatis prosiliat, vt huiusmodi vltionem sacrilegis impendere considerans, vasa animata,

& viua donaria, latronis more profanis manibus temerare, atq; incestare præsumat. Et paulo pòst, Si autē, qui dimissam à mortali viro ducit, adulter, & impius est, qui immortalis viri sponsam nunq̃ dimissam violare præsumit, multò profectò funestius adulter, atq; impius erit. Et Hieronymus aduersus Iouinianum, lib. pri. Si nupserit (inquit) virgo, non peccauit, non illa virgo, quæ se semel Dei cultui dedicauit: harũ
G enim si qua nupserit, habebit dānationem, quia primam fidem irritā fecit. Et Ambrosius libro .2. de virginibus mirum in modum extollit beatam Theclam virginē, & martyrem, quòd duplex fuerit certamen professa, & castitatis, & religionis. Eusebius quoq; lib. 8. Ecclesiasticæ historiæ, cap. 17. dicit. Quòd erat apud alexandriā Dorothea quędam satis nobili orta familia, cui formæ, & decoris gloria tanta fuit, vt speciale in ea Dei figmentum crederetur. Sed illa, quę religione animi, & honestate pulchrior, q̃ vultu corporis, esse studeret, æquissimo mentis iudicio, quod pulchrum, & decorum inter homines uidebatur, id potius Deo consecrare, quàm usui humano indulgere statuit, ut uirgo Deo sacrata persisteret. Ad hæc refert Sozomenus in.7. lib. cap.4. Ecclesiasticæ tripar. Hoc modo igitur Imperator Iouinianus, siue (vt alij legunt) Iouianus Iuliani successor, tunc etiam eius nomine præ-
H fecturam gubernanti, prętoriam legem dedit, vt capitali sentētia plecterentur, qui, vel sacram virginē nuptiali toro violare auderent, vel impudico aspectu aspicerent, ne dicam obrepere fortè tentarent: quam legem ideò posuit, ꝙ Iuliani temporibus, quidam huiusmodi virgines vxores ducere ausi fuerunt. Et hæc sufficiant ꝑ primo Euangelico Consilio.

De paupertate Euangelica, quæ est secundum Consilium. Cap. XI.

A SAluator noster paupertatis consilium proponens, non coactitio sermone vsus est, neq; pœnam non seruantibus interminatus est aliquam, neq; necessitatem imposuit, sed in hominis arbitrio situm esse voluit. Nō .n. dixit absolutè, Nisi quæ habes vēdideris, erogaueris q́; egenis, nō intrabis in regnum cælorũ: sed hypothesi vsus. Si, inquit, perfectus esse velis, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me: & Luc. 14. Qui nō renũtiauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Et Matt. 19. Omnis q̨ reliquerit domũ, vel fratres, aut sorores, aut patrē, aut matrē, aut vxorē, aut filios,
B aut agros propter nomen meum centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Varia est tamen paupertas. Est enim illa, quam pateris, & est quam eligis. Primam parit vel necessitas, vel rerum inopia, contra voluntatis affectum. In secundam te inducit volentem spiritus fidei religioso quodam amore commutandi terrena in cælestia. Illa peccati pœna est. Ista via ad felicitatem æternam. Illa, qui stringitur, miser est. Istam fugientem homo pius sequitur spontanea deuotione. Illa inter media, vel indifferentia. Ista verò inter eximia bona euangelica est collocanda: quam Ioannes baptista viriliter inchoauit. Christus insigniter verbo, factoq; commendauit. Spiritus autem Dei, mox post primum illapsum visibilem in corda hominum, consummauit, ac velut in politiam quandam digessit, ad ipsam millibus Christi fidelium conuersis, quam rectè spontaneam, fidelem, euangelicam appellamus, hoc est propter fidem Christi, & euangelij prædicationem, aut
C saltem ob spem euangelicæ salutis prælecta parum habet vnde commēdari possit. Quid enim paupertas Diogenis, aut Cratis Thebani, aut aliorum similis instituti, boni

boni, ipsis peperit, præter admirationem quandam inter homines, & philosophãdi cõmoditatem? Illa verò, quam sequimur, accipit non modò fructum centuplicatũ, sed & vitam æternam: de qua beatus Paulus, Existimo, inquit, omnia detrimentũ esse propter eminentem scientiam Iesu Christi domini nostri, propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror vt stercora, vt Christum lucrifaciam. Igitur cùm verissima sit doctrina Pauli, & Saluatoris nostri, vtiq; per paupertatem spiritu fidei, & amore Christi apprehensam acquiritur verũ ius, solidaq; actio ad omne illud, quod nomine regni cælorum, aut regni Dei intelligitur. Marcus verò assignare videtur fructum centuplicatum non modò in ecclesia triumphanti, verùm & in militanti, dum dicit, centies tantum in hoc tempore accipiet. Paulus etiam, dum. 2. cor. 6. inquit, Quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tanquam nihil habentes, & omnia possidentes: exprimit diuitem remunerationem paupertatis euangelicæ: quasi diceret, Nos, qui nudi nudũ sectamur Christum, videmur quidem mundi hominibus, instar mendicantium, egere rebus: at locupletes reddimus quàm plurimos, non solùm bonis spiritualibus, sed & temporalibus. Quis enim pauperum in Hierusalem subleuauit inopiam? Non ne ego? Quis autem peperit ecclesiæ diuitias, quibus opulenter sustentat ministros suos, non ne sancta illa primorum credentium paupertas? Nam & tunc temporis, cùm nihil videbatur habere apostoli, possidebant omnia: possidere enim est in potestate sua habere. Aliud tamen est possidere, aliud rem, tanquam suam, sibiq; propriam habere. Quam differentiam Cicero insinuauit, dicens: sua esse omnia, atq; à se possideri, sicut propria, volunt philosophi. In monastica vita, omnis professus omnia, quæ monasterij sunt, possidet, nihil tamen suum habet, quia omnibus per votum renuntiauit. Omnia ergo possidebant Apostoli, quia de omnibus, quantum libuit, in sua potestate habebant, idq; per spontaneam, piamq; aliorum communicationem. Omnia nihilominus dimiserant, quia omnium rerum dominium, & proprietatem à se abdicauerunt, habentes quæ aliorum sunt adeò ad nutum, vt nihil eis defuerit.

D

E

De adhuc duplici paupertate. Caput. XII

Ario modo sumitur paupertas, vel pro exteriori, quæ consistit in sola carentia diuitiarum, vel pro interiori, quę importat diuitiarum, propter Christum, contemptum. Prima ex se nec bona est, nec mala, sicut nec diuitias externas possidere, nec bonum est, nec malum: est tamen aliqbus ipsa rerum inopia bona, aut mala, prout ad bonum finem, vel malum ordinatur. Si enim inopiam inuitus sustinet quis, illi erit occasio multa mala perpetrandi, de quibus ecclesiastici. 27. Propter inopiam multi peccauerunt. Propter quod Sapiẽs prouer. 30. Petiuit à Deo, Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi, sed tribue tãtum victui meo necessaria, ne forte satiatus illiciar ad negandum, & dicam, quis est Dominus? aut egestate compulsus, furer, & periurẽ nomen Dei mei. In quibus verbis innuit mala, ad quæ conducunt, tam diuitiæ, quàm paupertas. Diuitiæ enim sũt causa obliuionis Dei. Hinc est quòd Effraim, & Manasses fratres erant. Gen. 41. Effraim fertilitas, Manasses obliuio: hoc ergo malũ est in diuitiis, ꝙ malis sunt causa obliuionis Dei. Et per oppositum paupertas facit nos recordari Dei. Paupertas ergo exterior ex se (vt dictum est) nec bona, nec mala est: sed occasionaliter illis est bona, qui voluntariè eam sustinent. Paupertas verò interior, quæ est contemptus

A

B

diuitiarum, est perfecta virtus, & inter cæteras magis inseruit charitati. Vnde licet omnes virtutes eidē famulentur, & ab illa omnes regantur, cùm imperet actus omnium virtutum, hoc tamen est peculiare paupertati, quòd ad eam inclinat charitas
C secundum propriam rationem eius. Vnde Scotus in. 14. dist. 4. q. 2. inquit. Quòd virtus inclinans ad aliquem actum, inclinat ad fugam actus oppositi. Ex quo elicitur, ꝙ sicut charitas inclinat ad amorem Dei, ita & ad fugam eius, quod aduersatur diuino amori. Et quia omne peccatum est contrarium diuino amori, ideò charitas inclinat ad fugam omnis peccati: sed quia amor terrenorum est impedimentū amoris Dei, cùm nemo Deo, & māmonę seruire possit, ideò charitas inclinat ad contēptum omnium terrenorum, tanquam eorum, quæ minuunt Dei amorē. Vnde Augustinus in libro confessionum, Minus te amat, qui tecum aliquid amat, quod non
D propter te amat. & in libro. 83. quæstionum ait. Quòd nutrimentum charitatis est diminutio cupiditatis, perfectio verò eius nulla cupiditas. Magna est virtus paupꝫtas hæc interior, quæ nutrit charitatem: tunc enim crescit charitas, quando sublatis terrenis anima adhæret Deo. Ideò in ps. 44. dicitur. Obliuiscere populum tuū, & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuum. Nullus est decor animæ nostræ, quem Deus magis concupiscat, quàm charitatem. Pater omnium nostrum, antequam per baptismum renascamur, est diabolus: vos ex patre diabolo estis. Ioānis. 8. Domus huius patris est mundus, demon vocatur princeps huius mundi: hāc domum oportet obliuisci: quod facimus per contemptum eius, & omnium, quæ in eo sunt. Illa enim, quæ parum æstimamus, citò obliuiscimur. Contēne ergo & obliuiscere totum hunc mundum, qui domus est patris tui, & tunc concupiscet rex decorem tuum. Paupertas exterior iuuat, & auget interiorem. Vnde Augustinus in
E epistola. 34. ad Paulinum, & Therasiam inquit. Quòd terrena diliguntur arctius adepta, quàm concupita. Interior autem nutrit charitatem. Vnde sequitur, ꝙ ad perfectionem charitatis habendam, potissimum fundamentum est voluntaria paupertas. Vnde Iob. 26. Quis extendit Aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum? Aquilonem vocat ecclesiam ex gentibus, quoniam ad aquilonē erāt gentes eo tempore conuertendæ. Aquilonem super vacuum, & terram super nihilum fundauit, quando fundamentum christianę religionis paupertatem voluntariā ponebat, dicens. Matt. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorū, & Matt. 7. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, quia sicut radix omnium malorum est cupiditas, ita radix omniū bonorum est paupertas, & contēptus diuitiarum. Vnde beatus pater meus Franciscus commendans hanc virtutem, dicit fratribus suis in regula, Hæc est illa celsitudo altissimæ paupertatis, quæ vos charissimos fratres meos hæredes, & reges regni cælorum instituit. Pauperes rebus fecit, virtutibus sublimauit. (Patrem voco, quia sub eius instituto ab anno. 1517. incarnationis Dominicæ vsq; ad annum. 1556. militaui: quo quidem anno, cùm eiusdē ordinis, nempe obseruantiæ regularis, generalem Ministrū agerem, à Paulo felicis recordationis huius nominis Quarto (meritis licet imparibus) ad Cardinalatus ordinē ascitus fui, futurus semper Seraphici instituti amator, & iustis in rebus, prout diuersis debeo nominibus, defensor ꝑpetuus.) Vnde in religiosis domibus in quibus per voti emissionem hoc celebratur consilium, potest quilibet dicere illud Gen. 41. Cre
F scere me fecit Deus in terra paupertatis meæ. Duo enim sunt, quæ impediūt arboris augmentum, externum videlicet spinę simul exortæ, & internum, cùm arbor multis extenditur ramis ad diuersa: ideò vt in altum crescat, solet purgari ramis

inferioribus. Terra igitur paupertatis, fertilis est, cùm in ea plantatū citò crescat, ex quo purgata est ab omni eo, quod augmentum impedire solet. Spinæ enim in agro nascentes (quę sunt diuitiæ, Matt. 13.) cum bono semine suffocant illud: & bene sunt spinæ diuitiæ, quia solicitudine sua pungunt: suffocant etiam omne bonū semen, quod est verbum Dei: eç pacem turbant, & omnę bonum confundunt. Sūt tamen quidam, qui diuitias paupertati æquant, vt Iulianus hæreticus: alij præferunt, vt vigilantius: alij contendunt, euangelium nec præcipere, nec consulere à facultatibus discedendum, si non eripiantur: sicut nec præcipit, nec consulit res suas in cōmune conferre: vti illi, qui nostro tempore vocantur protestantes, non multum distantes ab errore illorum, qui tempore beati Thomæ Aquinatis dogmatizabant in scripturis, ne laudari quidem paupertatem actualem, sed tantum habitualem: qua, diuitijs etiam si affluant, cor non apponitur: qua, qui possident, tanquam non possidentes sunt, pri. cor. 7. Quibus obiiciendum est, quod vigilantio diuus Hieronymus obiicit, nimirum illud Saluatoris. Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, quę habes, & da pauperibus, & veni sequere me, & habebis thesaurum in cęlo. Et hoc quo ad secundum. G

De tertio consilio Euangelico, videlicet obedientia, Cap. XIII.

PRO huius tertij consilij declaratione, est notandum, ꝙ obedientia, quæ cōnumeratur inter quatuor virtutes in sacris literis cōmendatas, importantes subiectionem, est nobilissima omnium virtutum moralium. Quarum prima est legalis iustitia, per quam fit homo legi subiectus: de qua dicitur pro parentibus beati Ioannis baptistæ Luc. pri. Erant autem iusti ambo ante Deum, incedentes in omnibus iustificationibus dn̄i sine querela, quia scilicet legi diuinæ voluntariè erant subiecti. Secūda est fides catholica, quę includit subiectionē ad diuinam auctoritatem, de qua subiectione dicit Apostolus. 2. cor. 10. Quòd arma militiæ nostræ, idest virtutes & miracula, secundum glo. interl. per quę in p̄dicatione militamus, non sunt carnalia, scilicet debilitate secundum eandem glo. sed potentia Deo, idest p̄ deū in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequiū Christi, idest captiuos ducimus secundum p̄fatā glo. vsq; in obsequium Christi, omnes superbè intelligentes, vt fidei Christi, cui ante repugnauerant, humiliter obediant. Tertia virtus est humilitas, quæ importat, & includit subiectionem ad eum, cui se humiliat, de qua subiectione dicit beatus Petrus in sua pri. canonica, cap. 5. Humiliamini sub potenti manu Dei: de qua dictum est Agar ancillę, Gen. 16. Reuertere ad dominam tuam, & humiliare sub manu eius. Quarta virtus est obedientia, quæ directè in sua formali ratione includit subiectionem obtemperantis ad præcipientē. de qua beatus Paulus ad Eph. 6. Filij obedite parentibus vestris & serui obedite dominis vestris. Et diuus Petrus in sua pri. canonica cap. 2. dicit, Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum: & hæc secundum Dn̄m Franciscum de Mayronis in quolibetis consistit in subiectione propriæ voluntatis alterius volūtati. Qui enim subiecit illud, quod subijcit, non deserit, sed tenet subiectum. Dicitur tamen obedientia abnegatio propriè voluntatis pro tanto: quia ille, qui promittit obedientiā, licet non dimittat oppositum velle, omittit tamē oppositum licere velle ad præcipiētem. Obedientia in scripturis inuenitur quintuplex. Prima est Monastica à monos, quod est vnum: quia iuxta vnam personam, secundum quam vires inferiores obediunt

A B C

diunt voluntati, & voluntas dicitur obedire rationi, de qua Sapiens ecclesiastici. 4. Quòd melior est obedientia, quàm stultorum victimæ: & ista non facit ad propositum, cùm inueniatur in omnibus virtutibus, quæ bene ordinant homines ad seipsos. Secunda est œconomica, inquantum respicit vnam domum, quanuis non sit ad finẽ dispensatiuæ facultatis ordinata: & talis est obedientia filij ad patrem, serui ad dominũ, & vxoris ad virũ, sicut beatus Petrus in sua pri. canonica. cap. 3. inquit, Quòd Sara obediebat Abrahę, dominum eum vocans. Tertia est Politica, quæ respicit rẽpublicam, inquantum dictat ratio obediendum esse legibus, & principibus, de qua loquitur Apostolus ad Titum. 3. Admone illos, principibus, & potestatibus subditos esse ad omne opus bonum. Quarta est Hierarchica, secundum quam in ecclesiastica Hierarchia inferiores sunt prælatis obedientes: de qua beatus Petrus in sua pri. ca-
D nonica, cap. primo, inquit, in obedientiam & aspersionem sanguinis Iesu Christi, & paulo pòst. Animas vestras castificantes in obedientia charitatis. Quinta & vltima obedientia est Theatica, secundum quam quilibet debet esse obediens Deo, cuius voluntas omnibus est præferenda: de qua beatus Paulus ad Rom. 5. Sicut per vnius hominis inobedientiam peccatores constituti sunt multi: ita per vnius hominis obedientiam multi iusti cõstituuntur. Et nota, quòd bonum consummatum per obedientiam cæteris paribus est melius, q̃ non consummatum: quia cum bonum prę ceptum sit, iccircò bonum adueniens bono absoluto, facit illud maius bonum: quare melior est oratio imperata, quàm voluntariè assumpta.

De obedientia, quæ est tertium consilium. Cap. XIIII.

A Ostpositis tribus obedientijs, videlicet Monastica, œconomica, & Politica. De Theatica tantũ, & Hierarchica differã: & hoc, vt tertij consilij Euangelici rationem, quod est obedire vsq; ad plenam suiipsius abnegationem, aperiam. Fons enim talis obedientiæ est amor Estaticus, quo liquescit anima in Deum, & quo cunctis, quibus eximiè colitur Deus, conglutinatur. Diximus de voluptatibus carnis abdicandis per continentiam, quoniã qui cũ vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori: & diuisus est. Diximus prę terea de bonis externis posthabendis per spontaneam paupertatem. Nunc aũt dicẽ-
B dum de abrenuntiatione propriæ voluntatis, quæ fit tum per obedientiam fidei, & charitatis, tum per eam, quæ libera est, vel omnino, vel saltem in radice voluntatis spontaneæ vouentis, perfectam obedientiam: quali votiua promissione accedente, tunc demum fit plena sui ipsius abnegatio. Saluator noster inuitans discipulos suos suo salutari consilio ad summam perfectionis dicit, Matt. 16. Si quis vult post me venire abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Abneget, inquit,
C semetipsum, non sua, aut suos, sed semetipsum, hoc est propriam arbitrij sui voluntatem, qua nihil homini æquè proprium. Quapropter rectè seipsum abnegasse dicitur, quicunq; arbitrij sui libertatem sibi adimit, statuens nihil deinceps pro sua voluntate gerere, sed in omnibus dicere cum Christo, Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat, Luc. 22. Et tollat crucem suam, non quidem meam, sed suam, hoc est aduersitatem sibi superuenientem propter studium virtutis æquanimiter ferat, non tamen sistendo ibi, sed & sequatur me per arduam & angustam illam puræ obediẽtiæ viam, pede inoffenso, animoq; infracto, etiam si minæ occurrant, & persecutiones, ac flagella. Nam ego hac via, atq; his exercitamẽtis, præcedo vos versus portũ

ſalutis, factus Patri obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis. Vis autem ſcire qualiter abnegauerit ſeipſum filius Dei, vt æternum patris beneplacitum adimpleret? Qui cùm in forma Dei eſſet, inquit Apoſtolus ad Phil. 2. non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe ęqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Abnegatio enim, qua Chriſtus ſemetipſum abnegauit, facta eſt cum ipſius exinanitione, ſummaq; obediẽtia vſq; ad ſupplicium mortis: adeò q̃ nunq̃ deflecteret à beneplacito patris, ſed ſemper conſtans perſiſteret. Non enim deſcendit de cælo, vt faceret voluntatem ſuam, ſed eius qui miſit eum, Ioannis. 6. Ad quam filialem obedientiam, & perfectionem Euangelici conſilij, inuitat nos Saluator dicens. Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Forma dicendi ſub conditione declarat, non debere eſſe per modum mandati, ſed doctrinæ, aut adhortationis: quæ doctrina in ſua plenitudine, non proponitur, niſi per modum cõſilij & imitationis ijs, qui ſpontanei ſunt ad ardua illa perfectionis Euangelicæ cacumina ſeruanda. Porrò proſequi antedictam Chriſti ſententiam ſecundum eminentem charitatis gradum, quem ipſemet Saluator præeundo attigit, eſt, vt etiam in licitis tuam abneges voluntatem, nec vlla vnquam carnis repugnantia patiaris animi tui obſequium diuelli à placitis Dei, etiam ſi tantùm conſulta fuerint. Claruerunt autẽ hac prętacta obedientia, filij Prophetarum in ſcripturis illuſtres effecti, eò q̃ abnegata propria voluntate ſubdiderunt ſe per omnia obedientiæ vnius, qui ſpiritu prophetico cæteris clarior erat. Idq; in admiranda rerum indigentia, & vitæ abſtinentia, vt habetur. 4. reg. 4. In nouo teſtamento ante omnes claruerunt hac perfecta obedientia, fidei noſtræ duces Apoſtoli, qui dimiſſis omnibus firmiter adhæſerunt doctrinæ Chriſti in omnibus tam conſultis, quàm præceptis. Poſt hos ſurrexerunt ſanctorum martyrum innumeri, qui velut anteſignani ſpõtè proſiliebant ad agones fidei, abnegantes vitam propriam, & prorſus omnia, ne dum ſuæ voluntatis libertatẽ, quò ſanguine teſtimonij ſui, & veram religionem illuſtrarent, & falſam obſcurarẽt. Fuit autem hoc genere abnegationis ſuiipſius, ſiue perfectæ obedientiæ, mirè illuſtrata eccleſia, ſub diuo Baſilio magno in Grecia, ſub diuo Hieronymo in Paleſtina, ſub diuo Auguſtino in Africa, ſub diuo Benedicto in Italia, ſub ſancto Martino in Gallia, ſub beato Dominico in Hiſpania, ſub diuo Franciſco in Vmbria, viris ſanctitate & miraculis claris, vt claris conſtat hiſtoriis. Et hi quidem per votiuam profeſſionem in conuentibus monaſticis pulcherrimè exprimunt euangelicum perfectæ obedientiæ conſilium.

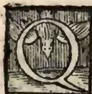
De huius obedientiæ proprietatibus. Cap. XV.

PRO qua eſt notandum, quòd ad excellentiã huius obedientiæ, quinque requiruntur conditiones. Debet primò eſſe ſpontanea, & non coacta per viam triſtitię, aut timoris, ſicut coguntur pueri, & homines infirmi ad obediendum timore pœnarum, vel triſtitia, quæ diminuunt de voluntario. Vnde beatus Paulus. 2. cor. 9. Non ex triſtitia (ſcilicet eſt obediendũ) aut ex neceſſitate: hilarem enim datorem diligit Deus. Serenitas enim in vultu, & dulcedo in ſermone, multum decorant obedientiam obſequentis. Secundò feſtina, qui enim ſerò operatur, ſignum eſt, quòd ad operandum cogitur, & ex conſequenti non ſponte. Quando autem negotium eſt voluntarium, tunc homo feſtinat ad exequendum.

quendum. Zacheus enim ad mandatum domini festinans descendit, Luc. 19. Quã ob causam audire meruit. Hodie huic domui salus à Deo facta est. Tertiò debet esse intensa, vt obediens circa illud, quod est sibi præceptum, operetur: quia cùm voluntas sit principium operationum talium per actum præuium volitionis, quantò actus elicitus est intensior, tantò imperatus est perfectior. Quartò, quòd obedientia debet esse regulata: quia nisi sit à recta ratione dictata, non est iusta: cùm prudentia sit regula omnium virtutũ moraliũ. Dicebat enim adolescens secundi Machab. 7. Non obedio præcepto regis, sed legis. Quintò debet esse ardua, ad hoc vt sit excellenter commendata. Si enim sit facilis, non est admirabilis: talis erat obedientia Apostoli dicentis. Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. Vltimò debet esse perseuerans: qui enim perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Matt. 10. Supradictas proprietates habuit obedientia Abrahæ. Fuit enim commendata, quãdo immolare voluit filium. Vnde beatus Paulus ad Hebr. xi. Fide quidem Abraham obediuit in locum exire, & fide obtulit filium suum Isaac, cùm tentaretur. Fuit .n. in eo spontanea, tum quia Deus nullam pœnam illi præcepto imposuit, tum quia Abraham in nullo reclamauit. Fuit & festina: cùm dicatur Gen. 22. Quòd de nocte consurgens strauit asinum suum, & arripuit gladiũ: quod factũ designat actum intensum. Quartò fuit regulata: cùm dicat beatus Augustinus, Quòd intonante diuino præcepto, non est disputandum, sed parendum. 16. de ciuitate Dei. cap. 32. Vltimò obediuit perseueranter paratus peregrinari in terra aliena peregrinationẽ
B difficilem, & laboriosam vsq; in finem vitæ suæ. Quid autem præstet hæc fidei ac charitatis obedientia, quæ inter consilia euangelica est annumeranda, licet ex supradictis satis pateat, conclusiuè tamen dico: quòd ipsa facit hæredem, ciuem, & alũnum regni cælorum, & per eam solam impletur Dei patris voluntas, vt pater est. Nihil ferè commendatur in scripturis, velut diuina munificentia dignum, adeò, atq; victimæ, & holocaustum: attamen melior est obedientia, quàm victimæ, primi reg. 15. Quia secundum beatum Gregorium lib. 35. moral. cap. 12. Per victimas aliena caro, per obedientiam verò voluntas propria mactatur. Tantò igitur quisq; Deum citius placat, quantò eius oculus, repressa arbitrij sui superbia, gladio pręcepti se im-
C molat. Consilia enim (vt dictum est) de se neminem ligant: & vouere in nostra est potestate. Reddere emissum votum, per quod Deo offerimus & arborem & fructũ, est de iure diuino, vt multis scripturæ testimonijs probari potest: quę breuitatis causa omitto: præcipuè cùm in tractatu de præceptis multa ad huiusmodi probationẽ tacta sint. Votum sic definitur, ꝙ sit melioris boni Deo facta promissio: res votiuæ
D sunt, quæ rectè vouebantur. Quicquid etiam quisq; Deo placere, & ad honorẽ eius facere existimauit, seu ad oblationes, sacrificia, diuinum cultum, ac Dei seruitio ꝑtinens, seu etiam ad vouentis sanctificationem, aut proximorum vtilitati subseruiens, id licitè voueri poterat: & votum erat & bonum, & obligatorium. Saluator etiam noster nihil detraxit voto pendente ex lege naturæ: imò vsum magis perfecit, perfectiora proponens hominibus. Vnde nemo rectè vouet, quod per se illicitũ est, similiter & Deo non placet: nec etiam licita omnia rectè vouemus, cùm multa liceant, quæ non expediunt, nec ædificant. Vnde non expedit soluto, vouere ducere vxorem, cùm possit illud facere: & forte Deus inspirabit sibi maius bonum, perpetuã scilicet continentiam. Et hæc pro tertio consilio sufficiant.

Quartum Consilium de dilectione inimicorum. Cap. XVI.

Vàm breuissimè potero absoluã nouẽ sequentia cõsilia. Et primò quartum in ordine, quod habetur, Matt.5. Diligite inimicos vestros, &c. hoc enim quo ad dilectionis affectũ, est præceptum: quo verò ad dilectionis effectus, est consilium. Scotus tamen in.30.dist. tertij, dicit, Quòd inimicus potest considerari per se, vt inimicus: & per accidens, inquantum homo. Si consideretur, vt inimicus, non est tantùm malus priuatione boni, sed habitu positiuo vitij: sicut iniustus dicitur non solùm carens habitu iustitiæ, sed habens habitum iustitiæ contrarium causatũ ex actibus iniustis, vt inquit Boetius super prædicamentis, capite de qualitate. Hoc modo, cùm amicitia respiciat bonum virtutis in amato, & hoc conueniens actui virtutis in amante: inimicitia respicit malum disconueniens bono, quod est in eo, qui est inimicus: inimicus ergo vt talis, est malus, & vitiosus: & per consequens nullo modo est sic diligendus. Hoc enim modo odiuit inimicum, qui dixit, Deficiant peccatores à terra, & iniqui, ita vt nõ sint: non sint quidem inimici, & iniqui, quia verte impios, & non erunt. Prouer.12. Loquendo autem de inimico per accidens videlicet de hoc homine, qui nunc est inimicus, habet quæstio difficultatem. Et hoc modo possumus loqui de dilectione vel positiuè quasi per modũ actus eliciendi, vel quasi prohibitiuè per modum actus contrarij arcendi. Hoc secundum est magis necessarium, cùm præcepta affirmatiua magis obligent, ne contraria eorum fiant: & hoc modo accipiendo diligere, videlicet pro non odire, distinguit: quòd duplex bonum possumus non odire inimico, scilicet spirituale, quo attingit, vel natus est attingere Deum. Vel aliud bonum indifferẽs, quod potest ordinari ad illud, & ad oppositum. Exemplum primi, vt ipsum diligere Deum amore amicitiæ, vel vt est bonum honestum: vel concupiscere sibi Deum, vt est bonum cõmodi: ipsum audire missam, prædicationem, correctionem, instructionem, per quæ conuertitur ad diligendum Deum. Exemplum secundi, vt ipsum viuere vita corporali, sanum, diuitem, fortem, &c. Quantum ad prima bona concludit, quòd non possumus illa sibi odire vel nolle, cùm hoc non stet cum perfectè diligere Deum, scilicet nolle illum condiligi ab alio, cuius amicitia non noscitur ei displicere: & hoc condiligi, tã ratione boni honesti, videlicet propter se, quàm ratione boni cõmodi eius. Nec pari ratione stat cum perfectè diligere Deum, nolle alij illa bona, per quæ inducatur ad condiligendum Deum. De bonis verò indifferẽtibus, videtur sibi, quòd possimus odire illa proximo, tum quia possum ordinatè illa mihi odire, tum etiam quia ille potest ordinatè nolle ea sibi. Et ratio est, quia possum ordinatè nolle mihi diuitias, sanitatem, & alia necessaria ad vitam corporalem: & hoc vel contemnendo ea, vt si fiam pauper voluntariè: vel volente Deo infligere illa mihi propter peccata mea purganda potius hic, quàm in purgatorio: vel voluntate consequente, si sint inflicta, acceptare ea gratanter, & gaudenter. Et ex consequenti, ꝙ possumus eodem modo velle inimico paupertatem voluntariam, & ita ꝙ careat diuitiis, amicis, ac sanitate, & quòd infligantur sibi aliqua mala à Deo ad eius correctionem: pręcipuè, si crederem eundem per talia commoda sumere occasionem magis delinquendi: & quo ad hoc conformiter est dicendum de bonis fortunę, sicut de bonis corporis. Quid dicendum de vita corporali? an possimus eam nolle inimico? Videtur prima facie, ꝙ sic, tum quia iudex in causa criminali potest iustè sententiare contra eum, tum etiam, quia actor in eadem causa potest licitè agere contra eum: vterque igitur potest velle effectum illius sententię, vt puta rei occisionem. Similiter si q̃s impugnet ecclesiam, cùm talis, quantum est de se, impediat bonum commune, videlicet

delicet pacem ecclesiæ,vt bonum commune saluetur,videtur quòd aliquis possit or dinatè velle tali persecutori corporalem mortem propter supradictam causam. Respõdet tamen idem Scotus vbi supra, quòd non potest quis absolutè velle proximo F mortem corporalem,quia post mortem non est pœnitentia, nec conuersio ad diligendum Deum,sicut est post priuationem diuitiarum, sanitatis,& huiusmodi. Imò priuatio talium potest esse occasio pœnitentiæ,& vt reuertatur ad cor: non sic priuatio vitæ corporalis.Potest tamen quis ordinatè velle proximo mortem sub conditione: verbi gratia,vt si credat eum finaliter futurum malum, tunc quis ei potest optare mortem, vt det locũ sanctis,quos impedit: uel ne accumulet peccata peccatis,propter quæ post mortẽ acrius puniatur.Et illæ duæ causę colliguntur ex verbis legendę beatæ Anastasiæ, quę scripsit Grisogono de viro suo Publio, vt si Deus præuideret eum in infidelitate mansurum,iuberet eum dare locum sanctis: melius est enim ei animam exhalare,quàm Dei filiũ blasphemare. Et ita nec in isto casu, nec in duobus præcedentibus de iudice,& tyranno,potest quis absolutè velle proximo mortem corporalem,sed potius oppositum. Loquendo autem de actu positiuo diligendi inimicum,dicit idem vbi supra,ꝙ si appareat alicui euidens necessitas inimici,puta quòd sine ipso non potest habere sibi necessaria ad diligendum Deum:vt si sit infidelis,& sine eius doctrina non possit conuerti ad veritatem: vel si est malus, & sine eius correctione non potest conuerti ad bonum: sic tenetur non modò ad velle bonum finale spirituale inimico, sed et bona necessaria sibi ad consequendum finale bonum,& ea sibi procurare in effectu,si adest facultas. Quantum autem ad bona spiritualia quilibet tenetur orare Deum pro se,& pro tota Ecclesia dei, & tenetur velle istam orationem valere bono & malo ad bonum spirituale. Sicut .n. esset malus stomachus,qui nollet sustentationem suam valere cõseruationi manus: ita non est bonus in ecclesia, qui nollet orationem suam valere omni membro ecclesię, pro quibus Deus illam acceptat. Pium est etiam laborare pro vita proximi seruanda: cùm supponendum sit, ꝙ si est bonus, erit melior,& valebit sibi, & aliis sua bonitas. Si verò est malus supponẽdum est,ꝙ corrigetur: hoc enim est piè iudicare, G scilicet interpretari semper melius,quando non est oppositum manifestum. Cęterũ licet velle inimico gratiam & gloriam,sit necessitatis: ostendere tamen ei signa beneuolentiæ,est perfectionis & consilij, ad quod non omnes tenemur. Sanè negare homini signa familiaritatis, quando veniam petit,vel necessitas exposcit, vindicta est:similiter,quãdo ille,qui hostis erat,ad familiaritatem se ingerit, si habeatur pręsumptio,ꝙ non simulatè, vel irrisoriè faciat, tunc diligendus est,& inter amicos cõ H putandus. Sed ꝙ aliquis vltro se ad familiaritatem inimici ingerat,hoc perfectionis est. Vnde ꝙ aliquis iniuriam passus reconciliationem quærat & amicitiam, non est debitum necessitatis, sine quo non est salus:sed est perfectionis & cõsilij,quo magnũ expectatur præmium. Eadem est ratio diligibilitatis in amico,& inimico, loquẽdo de inimico per accidens,inquantum est homo,& ad imaginem Dei. Et si obiiciatur illud quod dicitur Matt.5. uidelicet:diliges amicum tuum,& odio habebis inimicũ tuum. Respondeo, ꝙ signanter dicit Saluator, dictum est antiquis, non scriptum, Diliges proximum tuum,& odio habebis inimicum tuum:quia si scriptum erat, di I liges amicum tuum, non tñ odies inimicũ tuum: sed iudei peruertentes scripturã, arguebãt hoc ꝑ locũ à cõtrario,& ita seruabãt. Quòd aũt malè intellexerint, ꝓbat Saluator dicens.Si.n.tm̃ diligitis illos,qui vos diligũt,quã mercedẽ habebitis?nõne & Ethnici hoc faciũt?Ego aũt dico vobis,diligite inimicos vr̃os.Et hoc de.4.cõsilio.

Quintum

QVINTVM consiliũ est mansuetudinis, Matt. 5. Si quis te percusserit in vnã maxillam, præbe ei & alteram: quod sic intelligitur, paratus sis aliam sustinere patiẽter iniuriam: & hoc consilium est patientiæ respectu læsionis corporis: & ad idem ptinet aliud, quod est patientiæ respectu ablationis rerũ, sicut illud Matt. 5. Qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tollere, relinque ei & pallium. Pro quo nota, ꝙ contingit sua repetere coram iudice fideli dupliciter, aut cum cõtentione & fraude, aut cum charitate. Primum nulli licet. Secundum licet infirmis & imperfectis, Vnde non repetere, consiliũ est infirmis, perfectis verò pceptũ. Illis autem, qui renuntiauerunt proprietati, nõ licet repetere sua, vt sua, sed vt cõgregationis, non propter se, sed propter cõmune bonum. L

SEXTVM consilium est misericordiæ, & supererogationis. Vt illud, omni petẽti tribue: & si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, Luc. 6. Pro quo nota, quòd dare superfluũ, est necessitatis, in necessitate extrema, sed dare, quibus egemus, consilij est. Vnde Augustinus. Melius est minimis egere, quàm plus habere. Quod autem dicit Dñs Matt. 6. Quæcunq; vultis, vt faciant vobis homines, vos eadem facite illis: sic intelligendum est, quæcunq; vultis rationabiliter, & dictante charitate, vt faciant vobis homines, &c. Vnde si peteremus rem aliquam, & non videremus illud esse rationabile, nõ vellemus rationabiliter dari nobis. De hac elargitione multa sunt dicta in secundo consilio. M

SEPTIMVM consilium est de simplicitate verborum. De quo ad complemẽtum dictum est suprà in secundo præcepto: ideò hic paucis me expediam: de hoc scribitur Matt. 5. Sit sermo vester est est, non non. Cuius sensus est, si affirmatio, & negatio est in ore, sit & in corde. Ad hoc consilium reducitur illud etiam Matt. vbi suprà. Audistis, quia dictum est antiquis, non periurabis. Ego autem dico vobis, nõ iurare omnino. Vnde nota, ꝙ iurare, quantum ad infirmitatem pertinet, permissionis est: non iurare autem, vt ad perfectionem attinet, consilij est. Prohibet ẽt Dñs iurare per creaturas, scilicet per cęlum, per terram, per capillum, propter idololatriã, ne videlicet crederemus aliquid numinis esse in illis. Fiunt tamen interdum iuramẽta per Euangelium & cruces, idest per eum, cui hæc sunt dedicata. N

OCTAVVM consilium est de vitanda occasione peccatorum. Quod habetur Matt. 18. vbi dicitur. Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proijce abs te. Super quo loco, inquit August. Nullum membrorum erui præcipitur ad literam, sed occasio peccandi. Potest.n. occasio esse ex aspectu, & tunc oculus sinister scandalizat: vel potest esse occasio ex contactu, & tunc manus scandalizat. Potest esse insuper occasio peccandi ex alio: & hoc vel à consiliario, qui dicitur oculus: vel ab adiutore, qui dicitur manus. Vnde consiliarius, qui dicitur dextera, est adiutor in spiritualibus: sinistra in temporalibus: huiusmodi si scandalizant, abijciendæ sunt, cùm occasiones peccandi sint tollendæ. Vnde diuus Bonauentura in memorialibus, memoriali. 24. inquit. Eruendus est oculus scandalizans, idest occasiones peccandi vitandæ sunt. O P

NONVM consilium concernit rectitudinem intentionis. Hoc consilium est de rectitudine finis & intentionis, quod habetur. Matt. 6. Attendite, ne iustitiam vestrã faciatis corã hominibus. Et paulo pòst. Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. Rursum, sic luceant opera vestra coram hominibus, vt glorificent patrem vestrum. Pro cuius declaratione, notandũ, quòd contingit constituere duos fines, temporalẽ scilicet, & æternum: si æternum, vt finem vltimum, bene licet. Actio autem spiritualis, vt prædicatio, non potest referri ad finem temporalem, ita quòd illud temporale

referatur ad Deum, cùm non ſint facienda mala, vt veniant bona. De iſtis tanguntur multa in tractatu de præceptis.capite. 54.& 55.& hoc eſt quod dicunt Doctores. Non debemus euangelizare,vt manducemus,ita ꝙ manducare ſit finis principalis, ſed manducare,vt euangelizemus. Nota etiam,ꝙ nos tenemur illos actus referre ad Deũ,quorũ ſumus domini ex rationis imperio,vt eſt mãducare,cogitare,eligere, & ſimilia:& non inobedientes rationi,vt ſunt actus, nutritiuæ, reſpiratiuæ,& hmõi.

DECIMVM conſiliũ eſt de conformitate operis ad doctrinam. Iſtud conſiliũ tangitur Matt.23.vbi dicit̃,Alligant. n.onera grauia,& importabilia, digito aũt ſuo nolũt ea mouere,& Matt.7. Hypocrita eijce prius trabem de oculo tuo &c.Pro quo notandum,ꝙ aliquando in prædicatione aſſerit̃ veritas generaliter, videlicet de his,
F quæ ſpectant ad ſtatum ſalutis,& ſic tenetur facere prædicator,quod dicit, cùm aſſerit ad hoc teneri omnes. Aliquando verò aſſerit ſecundum ſtatum perfectionis, vt potè religionis,& hoc modo non tenetur,niſi perfectionem ipſam ipſe vouerit.Si q̃ratur an malus peccet prędicando, Reſpondetur,ꝙ exiſtens in peccato mortali notorio peccat prædicando,ſiue hoc faciat ex officij neceſſitate,ſiue ex voluntate, quia ſcandalizat. Exiſtens autem in peccato occulto,ſi prædicat,& non ſtudet ex concione ſua compũgi, adhuc videtur peccare,cũ videatur contẽnere.

VNDECIMVM Conſilium eſt de vitanda ſolicitudine. De hoc conſilio dicitur, Matt.6. Nolite ſoliciti eſſe animæ veſtræ, quid manducetis,&c. Et rurſum,
G Nolite cogitare de craſtino. Pro quo ſciendum, quòd triplex eſt ſolicitudo. Prima laudabilis, vt prouidentiæ ſpiritualis,de qua pri.cor.7.Qui ſine vxore eſt, ſolicitus eſt quæ Dei ſunt, quomodo placeat Deo: & ad Rom. 12. de Prælatis dicitur. Qui præeſt in ſolicitudine. Secunda eſt tolerabilis, & eſt ſolicitudo quo ad corporis neceſſaria: de qua Luc.10.Martha, Martha ſolicita es, & turbaris erga plurima.Tertia eſt dãnabilis, quæ eſt ſuperfluæ theſaurizationis quo ad auaritiã, Eccleſiaſtici. 2. Peccatori autem dedit Deus afflictionem peſſimam, vt addat, & congreget: & hæc eſt vanitas,& caſſa mentis ſolicitudo. Solicitudo prima præcipitur, Secunda toleratur, Tertia prohibetur.

Vltimum conſilium eſt fraternæ correptionis. De quo Saluator Matt.18. dicit beato Petro.Si peccauerit in te frater tuus &c.Pro quo notandum ꝙ fratrem corripere: quandoq; eſt conſilium,vt quando corripitur ſuper venialibus: quandoq; eſt præceptum,vt corripere eum de mortalibus. Hoc ſecundo modo ad omnes pertinet,& nõ obligat ſemper,ſed pro loco,& tempore,quando ſcilicet videt, quòd vtilis ſit correctio.Pro quo ſciendum,quòd triplex eſt dicta correctio,videlicet amoris,timoris,& pudoris, hunc ordinẽ fraternæ correctionis docet Dominus vbi ſupra. Primo enim innuit fratrem reuocãdum eſſe amore,cùm iubet eum ſingulariter corripere, dicẽs: corripe eum inter te,& ipſum ſolum. Sed ſi hoc non valet, docet eum eſſe reuocandum timore, vbi ait. Si te non audierit, adhibe vnum,vel duos tecum. Et ſi adhuc ſe non correxerit,docet eum eſſe reuocandum pudore,vbi ait. Si nec illos audierit,dic eccleſiæ. Si autem eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus,& publicanus, ideſt excõmunicari debet,& euitari. Sanè prædictus ordo fraternæ correptionis intelligitur tantum de criminibus, quia de culpis communibus, ſolent clauſtrales ſe in ſuis capitulis accuſare, non præmiſſa admonitione. Verũtamen accuſans alium caueat diligenter,ne hoc faciat ad diffamandum, ſed ad corrigendum: quoniam ſi quis ex deliberatione contrarium faceret, mortaliter peccaret: & hæc ſufficiant pro notitia conſiliorum habenda.

Supradictis

Supradictis addere volui duo capita de permissionibus ad habendam plenā notitiā nonnullarum sententiarum in supradictis tractatibus contentarum. Caput Primum.

SApientissimus Deus prudentissimè hominum genus gubernandū duxit, non solùm præceptis, & consilijs, verùm & permissionibus, quibus sanè multa aut tolerat, aut indulget, aut de seueritate remittendo dispensat aliter, q̄ ius cōmune exigit. Permittere igitur est tolerare, siue nō impedire. Deus enim, & si prohibuerit mala, præceperit bona, consuluerit meliora: multa tamen misericorditer, plura longanimiter, nonnulla ægrè & non sine magna indignatione permittit. Pro quo notandum, quòd Augustinus de spiritu & litera. c. 33. Infideles contra voluntatē Dei faciunt, cùm eius euangelio non credunt: multa itaq; fiunt contra præceptum, vel prohibitionem Dei, quæ tamen non fiunt contra sempiternam eius voluntatem: multa etiam fiunt præter dei voluntatem, quæ ipse est: q̄ tamen non fiunt præter illius permissionem, quæ ipse nō est, vt hominum peccata. Quæ teste Augustino super p̄s. 16. fiunt præter eius voluntatem scilicet sempiternā, quæ semper efficax est, & omnipotens, vt fiat omne quod velit, & nihil fiat quod nolit. De qua verum est, ꝙ semper impletur, aut à nobis, aut de nobis: à nobis quidem, quando bonum facimus: ideò enim facimus, quia deo placere scimus. De nobis quādo peccamus: siquidem etiam de hoc operatur deus, quod vult. Nam vult peccantē corrigi, vult pœnitenti parcere, vult perseueranti in bono gloriā dare, vult & in peccatis persistētem puniri, iudicari, & dānari. Totum itaq; hoc ad misericordiæ, & iustitiæ simul suæ ostensionem vult. Quia igitur mali fecerunt contra præceptum dei, quod voluntas eius appellatur, licet impropriè: non autem fecerunt contra beneplacitum dei, quod propiè eius voluntas est. Hoc enim facere non potuerunt propter eius omnipotentiam: illud verò valuerunt propter permissionē ipsius. Et ita per hoc, quòd fecerunt contra voluntatem dei, hoc est præceptum, de ipsis facta est uoluntas eius, hoc est impleta est sempiterna ipsius dispositio, qua tales damnare uoluit.

A B

Quotuplex sit permissio. Caput ultimum.

DIco, ꝙ aliquando permitti dicitur id, quod non punitur, ēt si malū sit. Sæpè enim mala dissimulantur, & sine punitione relinquuntur, vt maius malum euitetur. Vnde in cap. Duo mala, dist. 13. Licet omne malum sit vitandum, tamē si periculi necessitas vnum ex duobus perpetrari compulerit, id debet sumi, quod minori nexu noscitur obligare. De hac permissione loquitur Saluator Matt. 19. Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras: ab initio autem non sic. Dimidium mali permisit, ne totum perderet bonum. Hac ratione permisit Iudeos dare libellum repudij: quia melius iudicauit permittente lege matrimonia solui, quàm odio compellēte homicidium fieri. Permisit eis facere mala, ne facerent peiora: hæc Chrysostomus: idem beatus Hieronymus in commentarijs super Matt. eadē verba Saluatoris interpretando. Alio mō dicitur permitti, quia cùm possit impediri ne fiat, non impeditur. Nā & si ad Rom. 4. non sint facienda mala, vt eueniant bona, tamen bene possunt mala non impediri, vt maius bonum inde eliciatur, quàm esset illius mali prohibitio. Vnde Gregorius in quadam epistola ad Paschasium Episcopum Neapolitanum. Deus enim permittit

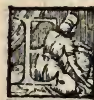
A B

multa mala à sceleratis hominibus fieri:quia illa non impedit,ne fiant:quãuis id facillimè efficere posset. In his igitur non ideò mala permittere dicitur, quia inulta relinquit,sed quia ex illis bonum multò maius elicere statuit,quàm esset illius mali ꝓ-
C hibitio.Et Augustinus in Enchi. cap.xi.Deus omnipotens,cui rerum est summa potestas,cùm sit summè bonus,nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis: nisi vsq; adeò esset omnipotens, & bonus,vt bene faceret ẽt de malo. Quod intelligitur, quia Deus pro sua immensa bonitate, ex illis malis capta occasione, facit bona, quæ nisi mala præcessissent,nõ fuisset facturus.Hoc modo Iudith dicit.c.13.de se.Non ꝑmisit me Deus Ancillam suam coinquinari: quia impediuit Holofernem,ne cum illa misceretur.Et ad Rom.pri.Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum,eò ꝙ impe
D dire noluit eorum desideria. Tertio modo aliquid dicitur permitti, quia cõcessum: siue id cõmuni lege omnibus concedatur: siue priuilegio particulari contra cõmunẽ omnium legem sit alicui particulari cõcessum: de quo modo loquiẽ Tullius. 4.Rhetoricorum ad Herennium,dicens.Permissio est,cùm ostendimus in dicendo nos aliquam rem totam tradere, & concedere alicuius voluntati,sic. Quoniam omnibus rebus ereptis,solùm mihi supest animus & corpus, hæc ipsa,quæ mihi de multa substantia relicta sunt, vobis & vestræ condono potestati.Luc.etiã.8.Rogabant Dominum dęmones, vt permitteret eos in porcos ingredi, & ꝑmisit illis. Hoc modo Apostolus concessit nuptias.1.cor.7. non quia malas, sed quia nullo iure diuino prohibitas: imò potius per indulgentiam concessas. Hoc modo Gregorius Papa Anglis ꝑ-
E misit (qui tunc nouiter ad Christi fidem fuerant conuersi)vt intra quartum consanguinitatis gradum matrimonia contraherẽt:vt patet ꝑ eius epistolam,quam Augustino Anglorum episcopo de hac re scripsit. De primis duobus modis loquiẽ Innocen.in.c.cùm iam dudum,de præbendis & dignitatibus.Multa(inquit ille)per patiẽtiam tolerantur, quæ si deducta essent in iudicium exigente iustitia, non deberẽt tolerari.&c. De tertio & specialiter de libero arbitrio, quod Deus nobis hoc modo dedit,& posuit in nostra potestate,habetur Gen.4.de quo dicitur.Sub te erit appetitus tu⁹,& tu dominaberis illius.Et Ecclesiastici.15.Deus ab initio cõstituit hominẽ, & reliquit illum in manu consilij sui.Adiecit mandata, & ꝓcepta sua : si volueris mãdata conseruare, conseruabunt te. Apposuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris porrige manũ tuam.Ante hominem vita & mors: bonum & malum, quod placuerit ei,dabitur illi. Et hoc liberum arbitrium deus contulit nobis, vt eo bene vteremur. Quod licet per Adæ peccatum fuerit attenuatũ, non tamen extinctum : cùm ꝑ illud verè possimus nostræ cooperari saluti. Et post ꝓuenientem habitã gratiam, quæ est primum requisitum ad nostram iustificationem,vt dictum est in tractatu de Symbolo,articulo.12. cuius licet deus sit causa effectiua, & pijssimus Iesus meritoria,& grã gratum faciens causa formalis:liberum tamen arbitrium cõcurrit, vt causa ꝓparatiua,siue dispositiua ad eandem. Post verò adeptã iustificationem,liberum ipsum arbitrium vnà cum charitate, siue gratia præfata gratum faciente,facit opera digna de condigno vita æterna : ad quã nos ꝑducat ille, qui sine fine viuit & regnat in secula seculorum. Amen.

Finis Consiliorum Euangelicorum, & permissionum.

DE concilio œcumenico, hoc pręcipuè tempore, quo pro componendis rebus ad religionem ſpectantibus, & pro imponendo fine tot litibus ab impiis in eā excitatis illud congregaſſe neceſſe fuit, nõnulla ſub compendio tum Romano Pontifici, tum patribus ad illud profectis, tum demum ipſimet concilio neceſſaria poſtremò ſcribere propoſui: vt luce clarius pateat, quantùm à veritatis tramite aberrent, qui aliter, quàm veritas ipſa expoſtulet, ſomniantes, confundenteſq; vniuerſa, in Chriſti corporis myſtici præiudicium continuè oblatrant: corpori quidē, quod capiti conuenit, aſcribendo: patribuſq; & concilio multò plus, quàm eiſdem ex Apoſtolorum traditionibus, aut à iure vel ſacris litteris permiſſum ſit, tribuendo.

Caput Primum.

ST autem Cõciliorum antiquum omnino inuentum, neq; tam diuinę, A quàm humanæ inſtitutionis: recta ratione euidēter dictante, res dubias à pluribus, hiſq; prudentibus, vſuq; peritis, in commune cõſultantibus, quàm ab vno aliquo, diſcuti, tractariq; rectius: plus enim vident oculi, q̃ oculus. Itaq; vt agendarum rerum auctoritatem ſummam, eadem duce magiſtraq; natura, vni committendam eſſe: ita de rebus dubiis conſultandum cum pluribus, & recta ratio docuit, & vſus comprobauit.

Onciliorum quæ ſit propria praxis, ipſa nominis indicat ratio, nēpè cõſultare, conſiliaq; conferre. Proinde ſi omnes ab initio conuentus hominum, ciuileſq; ſocietates percurreris, diligenterq; cõſideraueris Monarchias, Regna, Imperia, Reſpublicas, liberaſq; cõmunitates vniuerſas, inuenies ſemper negotiorum publicorum conſultationem fuiſſe penes multos, numero tamen mediocri ac definito, ingenio vſuq; rerum præſtantes: at rei gerendæ auctoritatem ſummam penes vnum, & ab vno felicius geri, quàm à multis. Idq; eò efficacius, quò eſt vnitas abſolutior. Qua re ipſa edocti Romani illi quondam rerum domini, quoties vis aliqua externa vrgeret rēpublicam, & inſigne aliquod immineret periculum, publicę vtilitati prouidè conſulentes, ad vnius ſemper confugerunt Imperium, vni dictatori ſummam poteſtatem liberam deferentes, etiam in Romanorum ciuium capita, à qua nulla eſſet prouocatio. Cap. 2 B

Onciliis itaq; ex propria ſua ratione, non aliud quàm conſultare, deliberare, & quid melius, vtiliuſúe ſit inuenire, cõuenit. Agendi verò & exequendi ea, quæ deliberando, conſultandoq; à concilio inuenta ſunt, poteſtas ad ſummam in republica auctoritatem pertinet: cui adeſſe quidē, non autem pręeſſe concilia, in omni bene inſtituta Monarchia, certum eſt. Cuius & in nobis eiuſdem eſt naturæ exemplum cernere, in quibus eſt etiam regni cuiuſdam abſolutam quandam videre imaginem. In quo voluntas rerū omniū ſummam, regiamq;, & liberam quandam poteſtatem obtinet, cui cæteræ potentiæ ſeruiunt. Ac ratio ſenatus cuiuſdam, liberiq; conſilij locum tenens, illi conſultando, monſtrandoq;, quæ recta ſunt & vtilia, adeſt ſedulò: ſed exequendi ea, quæ ſalubria, & vtilia viſa ſunt, nullam poteſtatem habet: ſed ad Regiam illā voluntatis auctoritatem pertinet, cui ſi placent rationis conſilia, ea exequitur, ſi diſplicent contēnit: & quanuis ipſam rationis conſiliis obtemperare conueniat, eius tamen eſt libera abſolutaq; auctoritas. Cap. 3 A

p.4. B hoc rationis naturalis inuento, Conciliorum vſum translatum conſtat ad regnum inter nos, Chriſti, hoc eſt chriſtanam eccleſiam, confirmante quidem eundem, atq; eius vtilitatē, Sacroſancto Spiritu: & illud,
A quod Petro vt eccleſiaſticæ Hierarchiæ Prȩſidi, ſua oratione impetrauit Chriſtus, non quidem impeccabilitatis, ſed indefectibilis fidei priuilegium, eidem dicens: Rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua. Dicta tamen concilia licet nullam in ſacris literis à Chriſto ſpeçialem inſtitutionem habeant: non eſt tamen dubitandum quin ſint ex Apoſtolorum traditionibus, Spiritus ſancti aflatu inſtituta. Vnde ſi formam, occaſionem, & rationē primi illius concilij ab Apoſtolis celebrati inſpicias, in illo planè videbis eam originem, eamq; eorū conciliorū
B rationem, quam ſupra explicauimus. Nam cùm non leuis Antiochiæ ſuborta eſſet dubitatio, quæ vniuerſam illam ad ſeditionem vſq; conturbabat eccleſiam, docentibus quibuſdam, etiam gentes conuerſas ad Chriſtum, legem Moyſi vnà cum Euangelio ſeruare oportere: contradicentibus autem Paulo, & Barnaba, cùm inuicem concordari non poſſent, miſerunt Hieroſolymam ad Apoſtolos, & ſeniores, ideſt Sacerdotes, conſultatum ſuper hac controuerſia. Quibus conuenientibus in conciliū, cùm diligens fieret conquiſitio, quibuſdam hanc, quibuſdam illam partem tuentibus, ſurgens Petrus eccleſiaſticæ Hierarchiæ, atq; illi etiam Concilio præſidens, ꝓtulit veritatis ſententiam, qua gentes ab omni illa Moſaycæ legis ſeruitute liberas pronuntiat: cui à Iacobo in fauorem ſibi commiſſæ circuncıſionis eccleſiæ paucula quædam addenda viſa ſunt: quæ & ipſa placuere concilio, cuius nomine Antiochenis reſponderunt ſuper quæſtione propoſita, ſcribentes, & ſibi ea viſa eſſe & Spiritui
C ſancto. Hoc primum fuit eccleſiaſticorum conciliorum omnium.

Rætermiſſis, quæ tetigi in vniuerſum de generalibus conciliis: eccleſiaſti-
p.5. corum cōciliorum, vt omnem rationem enucleatius explicemus: ea primùm partiri in ſua genera, deinde definire, & ex ipſa rei euidentia eccle-
A ſiaſticæq; traditionis obſeruatione, cuiq; generi quid propriè cōueniat: quid quodq; egerit: quam auctoritatem exercuerit: quis eiſdem iure præſidere habeat: cuiuſq; auctoritate congregentur: quidq; poſtremò in ipſis probauerit, aut agnouerit vniuerſa Chriſti eccleſia, demonſtrare conabor. Conciliorum quatuor ſunt genera ſecundum Innocentiū in Cap. Graue de præbendis. Primum œcumenicum ſiue generale, in quo præeſt Papa, aut eius legatus. Alterum prouinciale, cui prȩeſt Archiepiſcopus, Patriarcha, vel Primas. Tertium ſynodale, quod facit Epiſcopus cum Prælatis, & clericis ſuæ diœceſis. Quartum eſt religioſorum, quod capitulum vocatur, de quo in cap. In ſingulis, de ſtatu Monachorum. Glo. in cap. 1. diſt. 17. dicit, quòd generale concilium in quo Papa præſidet, originem traxit à primo concilio per beatum Petrum cum Apoſtolis celebrato, Act. 15.
B Prouinciale, quod celebrat legatus in prouincia, Primas, aut Metropolitanus, traxit originem à concilio, quod celebrauit beatus Paulus in Mileto, congregatis maioribus natu prouinciæ Epheſinæ. Act. 20. Epiſcopale ab illo, quod celebrauit beatus
C Iacobus Hieroſolymis. Act. 21. Sed nota, quòd ſicut prouincialia non poſſunt celebrari ſine auctoritate Metropolitani. 18. diſt. cap. pri. Et Epiſcopalia ſine auctoritate Epiſcopi, ibidem cap. finali quando videlicet, habent in eiſdem condi canones. Sic nec generalia ſine auctoritate Papæ, diſt. 17. c. pri.

Oncilia Prouincialia cedunt generalibus, vt inquit beatus Augustinus de Baptismo paruulorum contra donatistas, lib. 2. cap. 3. Concilia, quæ p singulas regiones, vel prouincias fiunt plenariorũ, idest œcumenicorũ conciliorum auctoritati, quę fiunt, ex vniuerso orbe christiano, sine vllis ambagibus cedere debent. Legitur enim dist. 18. cap. 1. ꝙ concilia Episcoporũ, quæ videlicet p̄sentiam Papæ non habent, aut eius auctoritate congregata non sunt, ad definiendũ, & constituendũ aliquid nihil roboris habẽt: vbi glosa inqt, quòd de Prouincialibus loquit̃ Gratianus, in quibus generaliter nihil constitui pót vniuersam ecclesiam, & fidei negotiũ tangens. Quæ verba diametraliter pugnant cõtra eos, qui nationale concilium expetunt, in quo de fidei controuersijs constituatur aliquid. Huius generis concilia planè sunt inualida, & conuenticula, conciliabulaq; potius, q̃ concilia dici merentur. Siquidem fides, quam profitemur, catholica est: nec ad vnã gentem, sed ad oẽs pertinet, qui christiani sunt. Quãobrem seorsum aliquid in gente quapiam à reliquo christiano populo constituere velle, quid aliud est, q̃ ab ecclesia, fideq; catholica se velle segregare? Huc itaq; respexit Gratianus, cùm dixit, Episcoporũ concilia ad definiendũ esse inualida: non ꝙ non aliquid in illis definiri, & constitui possit, sed quòd iuxta morem in ecclesia Dei à temporibus Apostolorũ semper obseruatũ de maioribus causis fidei præsertim, ad sedem Apostolicã, aut ad concilium œcumenicũ illius auctoritate congregatum, referre sit necesse.

Ostpositis alijs conciliorum generibus: de œcumenico duntaxat in præsentiarum disserã, & p̄suppono, ꝙ concilium œcumenicum est congregatio maiorũ prælatorum ecclesiæ, auctoritate Romani Pontificis coacta ad aliquid cõmuni intentione solenniter tractãdũ, Papa in eadem præsidente, vel alio, loco illius. Quo p̄supposito, dico, ꝙ causæ congregandorum cõciliorum debent esse grauissimæ. Primò, causa congregandorum dictorũ conciliorũ est, vt super tractandis & disponendis in vniuersali ecclesia, maturius & sanius consilium habeatur (vbi enim multa sunt consilia, Prouer. 11. ibi salus.) Et hoc præcipuè obseruatum est à Patribus in materia fidei, cùm in hac perniciosissimè (vt inquit beatus Augu. pri. de tri.) erretur. Vide pro hac assertione Magistrum sen. dist. 2. primi. Hanc causam tãgit beatus Cyprianus in quadã epistola, quam vnà cum synodo scribit ad Stephanum Episcopũ dicens. Ad quædam disponenda, & cõcilij cõmunis examinatione limanda, necesse habemus conuenientibus in vnũ plurimis sacerdotibus, cogere, & congregare concilium. Secundò, ad solenniorem, & abundãtiorẽ auctoritatem reprobationis hęresum, & cõdemnationis hęreticorũ: qua de cã potissimè septem principalia concilia coacta leguntur. In quorũ primo Nicæno videlicet. 318. Patrum, Arrius cõdẽnatus est, qui ponebat patrem maiorem, filium minorem, & Spiritum sanctũ creaturam. In Secũdo quod fuit Cõstantinopolitanũ primũ 150. Patrũ, error Macedonij Episcopi dãnatur asserentis, Spiritũ sanctum non esse Deum. In tertio Ephesino primo. 300. Patrum, Nestorij impietas reprobatur dicẽtis, beatã Virginẽ non Dei, sed tãtùm hominis genitricem: vel aliam personam carnis, aliã diuinitatis. In quarto scilicet Calcedonẽsi. 530. Patrũ, error Eutichis exploditur asserentis, Christũ post assumptã carnẽ, nõ ex duabus naturis existere, sed solã diuinã in eo manere naturam. In quinto videlicet Cõstantinopolitano. 2. perfidiã multorũ hereticorũ cõdemnat̃, maximè Theodori Mosothoni, qui affirmabat aliũ esse verbum, & alium Christum: negabat quoq; Sanctam Mariã Dei genitricẽ fuisse. In Sexto, quod fuit Cõstantinopolitanũ tertiũ. 150. Patrum, stultitia Macharij Episcopi

Epiſcopi,& ſociorum, qui vnam tantùm voluntatē,& operationē in Chriſto aſtruebant,confutatur. In Septimo,quod fuit Nicęnum.2.367.Patrum,hæreſis execrantiū
D imagines ſanctorum in eccleſia abraſa eſt. Tertiò concilia leguntur cōgregata, gratia ſchiſmatis extirpandi:ſicut fuit octauum concilium.300.Patrum Conſtātinopoli celebratum, in quo ſchiſma de depoſitione Ignatij, & ordinatione Focij ortum extirpatur ,Focio anathematizato, & Ignatio reſtituto. Quartò ad confutationē hæ-
E reticorum per viam diſputationis: qua de cauſa tempore, & cōſenſu beati Silueſtri Papæ,iuſſu Conſtantini Imperatoris dicitur Romæ conueniſſe magnum Epiſcoporum conuentum, vt cum Iudęis diſputaretur, an chriſtianorum fides legi iudęorū eſſet præferenda. Vnde concluſo pro chriſtianorum fide, Auguſta Helena cum tri-
F bus millibus iudęorum ad fidem Chriſti conuerſa, baptiſmum ſuſcepit. Quintò, quando eccleſia habet potentes hoſtes, & perturbatores: qua de cauſa Gregorius tertius, cùm Imperatorem Leonem tertium hæreticum incorrigibilem repeririſſet ſuper depoſitione imaginum Chriſti, beatæ Virginis,& ſanctorum, quas omnes incendi fecerat in vrbe Conſtantinopolitana,congregato cōcilio Romæ quaſi .1000. Epiſcoporum, Romam & Italiam totam ab eius obedientia, & poteſtate diſcedere fecit,& vectigalia interdixit,illum anathematizans,venerationemq́; imaginum cōfirmauit. Hac eadem cauſa Innocentius quartus,Imperatorem Fridericum ſecundum eccleſiæ hoſtem,rebellem,contumacem, & incorrigibilem comperiens, con-
G cilium congregauit Lugduni, vbi illum Imperio priuauit. Sextò congreganda ſunt concilia, cùm magna imminet chriſtianæ reipublicæ neceſſitas,aut perſecutio, cui non niſi à totius eccleſiæ auxilio ſubueniri poteſt:qua de cauſa Vrbanus ſecundus, audiens Hieruſalem ab infidelibus captam,conciliū generale conuocat in Claramonte Aluerniæ, vbi in ſubſidium illius paſſagium tranſmarinum ordinatur. Se-
H ptimò ad maiorem firmitatem fidei,& acceptationem plenariam conſtitutionum, & definitionum in præcedentibus conciliis. Vnde poſt Nicęnam ſynodum cōgregatum eſt Romæ per beatum Silueſtrum generale concilium .277. Patrum, in quo roborata eſt fides concilij Nicæni,& Arrius condemnatus eſt. Octauò congregantur gratia inquirendæ veritatis ſuper ſuſpicione hæreſis orta de Romano Ponti-
I fice, quo modo congregatum legitur concilium,tam tempore Symmachi Papæ, q̃ tempore Marcellini,qui ſacrificauit Idolis. Nonò legitur congregatum canonicæ purgationis gratia,quam Papa voluit facere,vt quia infamia fuerat publica, purgatio quoq; omnibus innoteſceret. Hoc modo Damaſus Papa,& Leo.4.& Sixtus Romani Pontifices,bonæ famæ ſuæ conſulere volentes,ad ſedandum ſcandalum cōcilia congregaſſe leguntur:in quibus omnibus patefacta fuit eorum innocentia. De-
L cimò celebrantur concilia generalia, quando vehemens dubitatio curreret de iure electionis alicuius in ſummum Pontificem, qua de cauſa tribus contendentibus de Papatu, videlicet Benedicto.13. Gregorio.12.& Ioanne.23.Synodus congregata eſt Conſtantiæ,in qua vno videlicet Gregorio renūtiante,ſi quid iuris habebat, aliis duobus depoſitis,data eſt pax eccleſiæ,per electionem Martini.5. Vltimò cō-
M cilia celebrantur quandoq; rationabiliter,ad efficaciorem, & ſolenniorem eccleſiæ reformationem. Hoc modo ſynodum illam ſingularem Gregorius.7.Romæ celebrauit pro dicta eccleſiæ reformatione,in qua anathematizauit ſimoniacos: clericis vxorem habentibus,interdixit diuina: laicis eorum miſſas audire prohibuit: et inueſtituras ne à laicis ſuſciperent,ſententiam excommunicationis adhibuit.

Cauendum

Cauendum est à multis in Concilio. Cap. VIII.

Rimum, à quo cauendum, est malitia siue prauitas affectionis, vt ad id hortatur Imperator Basilius in principio octauæ synodi. Est enim excludenda omnis sinistra, & vitiosa assertio à patribus: & dirigēda omnis eorum intentio ad honorem & gloriam Dei, & ad status Apostolici dignitatem, & auctoritatem conseruandam: similiter & ad quietem & pacem fidelium, & non ad turbationem bonorum: quale fuit concilium contra beatum Stephanum: de quo act. 6. Concurrentes rapuerunt Stephanum, & adduxerunt in concilium, & statuerunt falsos testes, &c. Cōgregatis verò in nomine Christi, diuinitatis suę promittitur assistentia. Matt. 18. Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum sum. Secundum, quod cauendum, est negligentia circa bonum cōmune, vt omni studio publicis commodis intendant patres, prætermissis priuatis, ex quibus error. 2. Ephesinæ synodi originem traxit. Vnde Leo Papa ad Theodosium Imperatorem scribens, inquit, dum priuatæ causæ, religionis obtentu, exercētur, commissum est impietate paucorum, quod vniuersam ecclesiam vulnerat. Tertium cauendum, est timiditas: ne videlicet aliquis propter timorem cuiuscunq; ꝑtimescat dicere veritatem de his, quæ pertinent ad decorem domus Dei. Vnde Augustinus ad Casulanum, vt habetur. xi. q. 3. Quisquis metu alicuius potestatis veritatem occultat, iram Dei super se prouocat: quia magis timet hominem, q̃ Deum. Quartum cauendum, est amor vanæ gloriæ, seu vanitatis: ne scilicet patres ad ostentationem sui tempus salubribus rebus deputatum in vanitate consumant: contra quos propheta. Non sedi cum concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo. Quintum, est dissolutio: ne scilicet in concilio, vbi cuncta cū timore Dei, & grauitate peragēda sunt, dissolutionibus & carnalibus solatiis vacetur. Tale itaq; concilium abominatur Hieremias, dicens. Non sedi in concilio ludentium, Hier. 15. Sextum, sunt tumultus, disceptationes, & dissensiones: ne eorum cōgregationes sint, de quibus Apostolus. 1. cor. xi. Conuenientibus vobis, audio inter vos scissuras esse. Septimum, est tepida correctio circa præteritas culpas, & maximè in domo domini commissas. Heli enim sacerdos, quia filios suos tepidè correxit, diuino iudicio de sede cadens, fractis ceruicibus, expirauit. i. Reg. 4. Octauum cauendum, est persecutio aliorum: ne videlicet aliqui odio alios in concilio persequatur. Odio enim (vt inquit beatus Gregorius in. c. Quatuor. xi. q. 3.) peruertitur omne humanum iudicium. Nonum, est ne innitentes quibusdam phantasiis & somniis, incertisq; reuelationibus, aliquid disponant in ecclesia. Sensus enim sanctorum Patrum, & sanctarum scripturarum regulis formari debent. Decimum, est error in proponēdo materias: ne scilicet parua magnis, temporalia spiritualibus anteponant. Vnde in gestis Ephesinæ synodi habetur, quòd Telasius Episcopus sic dixit. Piissimus & Christianissimus Imperator desiderans fidem, quæ hactenus est, inconcussam manere, p̃cipit, nil aliud nec dicere, nec agere in sancta synodo, nisi prius de fide statuat. Vnde omnia nunc negotia vacent: quæ sunt interim de fide, in medium proferatur. Vndecimum in conciliis cauendum, est leuitas, & præcipitatio in consulendo, siue concludendo. Celeritas enim (vt dicit Diogenes) maximè inimicatur consilio, cùm scriptum sit. 6. Eth. c. x. Consulta exequi velociter oportet, consiliari tardè. Vltimū est violentia: libertas enim maximè requiritur in consulendo: ita vt vbi libertas non est, synodus esse non possit. Vnde de violentia facta in. 2. synodo Ephesina, quidam

Episcopi

Episcopi orientales dixerunt. Nullus consensit, violentia facta est: minabatur nobis dãnatio, mille exilia tendebantur: milites cum gladiis & fustibus instabant: timebantur fustes, & gladij. Vbi gladij & fustes, qualis synodus? quasi dicerent, nulla.

Conciliorum celebratio maximè valet ad quinque. Cap. IX.

A Rimò celebratio conciliorum valet ad conseruandam veram religionē in vnitate fidei, quæ primum vinculum est societatis christianæ. Hanc vtilitatem conciliorum assignat beatus Isidorus in .c. canones. 15. dist. dicens, Canones generalium conciliorum à temporibus Cõstantini Imperatoris cæperunt. Vnde ante eum persecutione sæuiente, congregandi concilia minimè dabatur facultas. Quare christianitas in diuersas hæreses scissa est: quia nō erat eis licentia conueniendi in vnum. Secundò valet ad faciliorem & firmiorem illucidationem veritatis in dubiis: faciliorem quidem, quia quod à pluribus sapientibus quæritur, facilius inuenitur, vt ait Innoc. in.c. de quibus, dist. 20. firmiorem, quia tantò grauius, & firmius est iudicium, quantò plurium sententiis confirmatur, & approbatur assensu, vt idem dicit in.c. Extra conscientiam, dist. 64. Integrum iudicium est, quod plurimorum sententiis confirmatur. Vnde beatus Augustinus lib. .1. cap. 7. de Baptismo contra donatistas, inquit, Patres fluctuasse in fide, quousq; totius orbis concilio firmarentur. Tertiò vtilis est ad culturam agri Dominici, vt dicit Canon concilij Constantieñ. Sunt quidem patres in concilio congregati, ministri, operarij, agricolæ, de quo dominus Ioan. 15. Pater meus Agricola est, quorũ ministrorum officium est, errorum vepres de agro Dominico euellere, plãtare fidē, & euulsis vitiorum radicibus, virtutes inserere.
B Quartò ad refrenandum exorbitãtias quorundam Pontificum, qui munus suum, aut spretis sanctorum patrum regulis, pro voluntate exercēt, aut simoniaca prauitate dehonestant, aut seculi vanitate, & vita scandalosa confundunt. Huius causa congregatum legitur concilium Episcoporum Italię, Romæ, per Imperatorem contra Ioannem Papam. xij. qui venator lubricus publicus erat, & incorrigibilis. Vltimò valet ad omnium scandalorum, quæ suscitantur in ecclesia, extinctionem. Istud enim est vltimum refugium ecclesiæ in omnibus angustiis suis. Vnde Romano Pontifici dicitur mysticè, illud Esa. 16. Ini consilium, scilicet cum sapientibus: coge concilium, idest congrega, vt exponit Lyranus: quasi diceret Spiritus sanctus Romano Pontifici. Imminentibus grauissimis periculis in ecclesia, Ini consilium, & coge, idest congrega vniuersale conciliũ. Quia si in medio duorum vel trium in nomine Christi cõgregatorum, ipse est, vt spirator, doctor, & auditor. Matt. 18. multò magis, vbi sanctorum Patrum multorum societas in nomine conuenerit Iesu Christi, maximè pro rebus tangentibus totam Christianitatem, intererit.

Conuocandis ad œcumenica concilia quatuor sunt necessaria. Cap. X.

A Apientia primò est necessaria ei, qui ad œcumenicum concilium vocandus est. Vnde Tullius libro de senectute, Magnę res non viribus geruntur, sed consilio & auctoritate. Vnde cùm in eisdem de rebus maximis tractandum veniat, viros oportet esse multa sapientia præstantes. Quãto sapientiæ lumine fulgere debeant patres ad concilia generalia conuocandi, qui & doctrinæ

doctrinæ lumen, & normam vitæ cæteris daturi sunt, beatus Dionysius docet, dicēs. Eos, qui alios superuehere munus habent, oportet doctrinæ claritatis esse repletos, & aliorum esse doctores. 1. q. 7. c. Conuenientibus. Secundò pollere debent vitæ sāctitate, vt veraciter eorum conuentus sanctorum Patrum concilium vocari possit, & vocandus Deo cum propheta dicere possit. Confitebor tibi Domine in toto corde meo, in concilio iustorum, & congregatione. Vnde beatus Ambrosius in libro de officiis, inquit. Talis esse debet consiliarius, qui nihil nebulosum habeat, nihil fallax, nihil simulatum, quod vitam eius, atq; mores refellat. Tertiò vocandi debent esse experti, maximè in illis, in quibus quærendum est consilium, quia vnusquisq; in ea re, quam profitetur, aptius consulere potest. Vnde Valerius Max. Suæ artis, inquit, vnū quenq; & auctorem & disputatorem optimum esse non dubitamus. Ex quibus ostēditur apertè, quàm dignè reprehendendi veniant, qui ad œcumenica concilia homines inhabiles, sine scientia, sine moribus, sine experientia, sine auctoritate admittunt, & maximè ad voces definitiuas cum Episcopis. Qui error in Basiliensi concilio magna scandala peperit in populo christiano. Quartò vocandi sunt habentes zelū domus Dei, vt sint de numero eorū, de quibus in psalmo. 68. dicitur. Zelus domus tuæ comedit me. Siquidem debent habere zelum ad reformationem morū, ad correctionem vitiorum, & ad augmentum diuini cultus: de quo exemplum habemus in filiis Israel, qui (vt dicitur Iudic. 20.) congregati quatuor millia dixerunt, ꝙ nō redirent domum, donec vlciscerentur scelus cōmissum in vxorem leuitæ in Gabaa.

Caput. XI.

Concilium œcumenicum legitimè congregatum, hoc est in quo cum ecclesiæ patribus Romanus Pontifex eorū caput, & princeps vnanimi cōsensu, & auctoritate concurrit, Ecclesiam catholicam repręsentat: quāobrem quod ab illo statuitur, ab ecclesia sancta catholica statuitur: cui sententiæ Augustinus lib. 1. cap. 18. de baptismo paruulorum contra donatistas, se subscribit, cùm plenarij concilij sententiam totius ecclesiæ consensionem vocat. Et ante eum Athanasius in epistola de synodis Arimini, & Seleuciæ cōgregatis. Ea, inquit, causa fuit, cur vniuersus orbis in concilium coiret. Vniuersum orbem vocat. 318. Patres in Nicęno concilio congregatos. Et in octaua synodo, quæ quarta fuit Constantinopolitana, actione. 5. Bahanis Photium sic allocutus legitur: loquere domine Photi, totus mundus hic est: totum mundum vocans synodum œcumenicam. A

Licet omnes de vulgo non conueniant ad concilium, non propter hoc sequitur, quin repręsentet ecclesiam Catholicam. Cap. XII.

Satis itaq; semper fuit extimatum, si quos oportet de salute esse solicitos, hi ex vniuerso orbe christiano ad concilium essent conuocandi. Sic Leo magnus epistola. 24. & . 26. Canonum Nicęæ habitorum decreta (quò. 318. tantū conuenerant Episcopi) totius mundi sacerdotibus dicit esse constituta. Et ꝙ ita se habeat, manifestum est ex scripturis. Vnde. 3. reg. 2. Legitur, ꝙ congregati sunt omnes maiores natu Israel ad Salomonem in Hierusalem, vt deferrent Arcam fœderis domini de ciuitate Dauid, conuertitq; Rex faciem suam, & benedixit omni ecclesiæ: omnis autem ecclesia israel stabat: vbi patet, ꝙ ꝑ ecclesiam maiores natu, Principes tribuum, & Duces familiarum tantùm commemorauit. Vnde Augustinus lib. 1. de Baptismo paruulorum contra Donatistas, cap. 18. (vt dictum A

ctum est suprà. Concilium vniuersale, totius ecclesiæ consensionē vocat. Acta quoque concilij Calcedonensis dicunt, quòd Synodus Episcoporum est, non clericorū: & rectè quidem, quia sicut legimus, Act. 10. Solos episcopos posuit Deus regere ecclesiam suam: quibus dictum est, primæ Petri. 5. Pascite, qui in vobis est, gregē Dei. Pastorum est gregis curam habere, pascendo, iubendoq; ducere: Ouium est, discēdo & obtemperando sequi. Quamobrem hoc à sancta Catholica ecclesia fuit obseruatum, vt ad iudicandum de his, quæ ad fidem catholicam pertinerent, non admitterentur nisi catholici episcopi. Quòd autem Reges, & Imperatores interfuisse quādoq; legimus: nō ob eam rem adfuisse credendi sunt, vt aliquid ibi statuerent de rebus ad fidem pertinentibus, vel de eis sibi iudicium vsurparent: uerùm vt auctoritatem, vnitatem, & concordiam concilij tuerentur: et quæ salubriter essent in eo constituta, ea vt seruarentur ab omnibus, prouiderent: vt paulo pòst diffusius ostēdetur. Causam autem, cur Cæsares & principes mittant legatos ad œcumenica cōcilia, planam facit Theodosii Imperatoris epistola, quam scripsit ad Elpidium comitem, & Eulogium tribunum, quos misit ad synodum Ephesinam. 2. congregatam: cuius acta sunt in Calcedonensi concilio rescissa. Quos mittere se scribit, non vt de causa fidei iudicent, sed valentes, inquit, nostris iussionibus ministrare de his, quę in Epheso à sancta synodo fuerint constituta, & nullum fieri tumultum permittere, sed & si quem viderent conturbationibus, & tumultui studentem ad læsionem sanctæ fidei, hunc custodiæ mācipare. Extat eiusdem Imperatoris etiam ad Cyrillum epistola, quæ habetur in operum Cyrilli tomo. 4. in qua fatetur controuersiam religionis, non ad se, sed ad eorum, qui præsident sacerdotio, iudicium pertinere. Et vt euidētius hæc assertio pateat, volui octo conciliorum œcumenicorum testimonia supradictis adiicere: vt luce clarius pateat causa, quare Imperatores, vel eius locum gerētes interfuerunt eisdem: quę fuit, non vt de negotiis ecclesiasticis se intromitterent, cùm eorum iudicium spectet ad patres concilij, nec vt se subscriberent, sed (vt dictū est) vnitatem, & concordiam conciliorum tuerentur. Legati verò Romanorū Pontificum interfuerunt, non modò vt eisdem præsiderent, sed vt definientes subscriberent: vt patebit in sequenti capite.

Imperatores vel eorum Nuntij, vnà cum legatis sedis Apostolicæ in octo ferè cōciliis interfuerunt, sed legati tantū sedis Apostolicæ se subscripserunt, vt patet ex infrascriptis. Cap. XIII.

T primò in Concilio Nicęæ ante mille trecentos annos congregato, quò conuenerunt ex vniuerso orbe trecenti decem & octo patres: venerat eò etiam Constantinus Imperator: de quo Eusebius lib. 3. de vita Constantini, Quòd cum paucis postremò omnium ingressus, posita humili quadam sede, non prius consedit, quàm annuissent episcopi. Cumq; de concordia, & pace pleraq; disseruisset, diligentiorem dogmatum inquisitionem eorum sententiæ permisit. Cui testimonium Augustinus quoq; tribuit epistola. 166. ꝙ cùm Donatistæ causam Ceciliani ad Imperatorem Constantinum detulissent, non fuit ausus de causa episcopi iudicare, sed eam definiendam episcopis delegauit. Scribit de eo Ruffinus quoq; lib. pri. c. 2. quòd cùm episcopi, qui Nicęę congregati fuerant, libellos ei quosdam protulissent, quibus inuicem se accusabant, suscepit à singulis libellos, eos omnes in suo sinu constituens, ignorans quid in eis contineretur, &

ait

ait ad episcopos. Deus vos constituit sacerdotes,& potestatem dedit vobis de nobis iudicandi, & ideò vos non potestis ab hominibus iudicari: propter quod Dei solius inter vos expectate iudicium ,& vestra iurgia ad illud diuinũ reseruentur examen. B
Et ideò his omissis, illa, quæ ad fidem Dei pertinent, absq; vlla animorum contentione distinguite: & omnes simul querimoniarum libellos exuri iussit. In actis supradictæ synodi reperiuntur subscriptiones omnes episcoporum, nulla verò dicti Imperatoris. In eadem synodo pręfuerunt legati Syluestri Papæ, Hosius Cordubensis, Victor,& Innocentius. Dederunt tamen patres literas ad Syluestrum, quibus ab C
eo,& non ab Imperatore confirmari petierunt, quod in synodo fuerat ab eis constitutum. In secunda synodo œcumenica, quæ fuit prima Constantinopolitana, nihil aliud actum est à patribus, quàm quòd sententiam Damasi, contra Macedonium, Sabellium, & Eunomium latam, probarunt, & eam sunt sequuti. Quicquid etiam à Theodosio factum esse scribit Socrates, iuxta Nectarij conciliũ ex auctoritate Damasi Papæ factum est. Vnde vnà cum suis collegis præcepit, vt in tali religione cuncti Populi sibi subiecti versarentur, quam Pontifex Damasus sequeretur. Subscripsere autẽ. 150. Episcopi: quòd Imperator subscripserit, non inuenitur. In tertia synodo, quæ fuit Ephesi habita nomine Cælestini Romani Pontificis, præfuit Cyrillus D
Alexandrinus, ac lecta fuit epistola Cælestini, quam secuti Patres, Nestorium condemnauerunt,& ab episcopali dignitate alienum esse decreuerunt, sicut scribit Euagrius lib. pri. c. 4. suæ historiæ. Ad hanc synodum Imperator Theodosius filius alterius Theodosij, qui interfuit synodo Constantinopolitanæ, misit loco sui Candidianum: scribens quare miserit, inquit. Candidianum magnificum comitẽ strenuorum domesticorum transire vsq; ad sanctissimam synodum vestrã iussimus: & quòd in nullo eorum, quæ facienda sunt de piis dogmatibus, se intromittat. Illicitum nãq; est eum, qui non sit ex ordine sanctissimorum Episcoporum, ecclesiasticis immisceri tractatibus. In quarta Calcedonẽsi interfuit Martianus Imperator, à legatis Leo- E
nis Papæ petitus, vt sui pñtiam præstaret concilio, eò ꝙ ipso absente, se ad cõcilium non occursuros dicerent, sicut scribit Liberatus. c. 3. sui Breuiarij: et causa, quare interfuit,(vt ipse narrat) fuit ad confirmandam fidem, non ad ostendendam virtutem: Ad hoc se scribit venisse, ut quæ decreta essent à synodo, ea rata haberent, & ab omnibus obseruarentur. Extat etiam epistola Pulcheriæ Augustæ inter præambulares epistolas in synodũ Calcedonensem, qua monet Bithynię stragetũ, vt clericos, monachos, laicos, quos nulla ratio ad concilium vocat, omnino de locis, vbi concilium F
haberetur, expelleret. Nam in actis concilij Calcedonensis, semel & iterum voces hæ fuerunt emissæ: synodus Episcoporum est, non clericorum: superfluos foras mitte. Vnde apparet discrimen inter seculares,& ecclesiasticos Iudices: hi decernebãt quid credendum, faciendumúe esset: illi, vt quod esset ab eis decretum executioni debitę mandaretur, procurabant. Ipsi autem nullas sibi iudicandi partes sumebant. In hac quarta synodo quidam resipiscentes, ecclesię sunt restituti: quemadmodum Theodoretus, Ibas, & alii nonnulli: Et Dioscorus ac Eutiches condemnati. Facta autem sunt omnia iuxta sententiam per Leonem primum, ante concilium illud latam. In illo concilio tenebant locum Pontificis Romani, & præsidebant, Paschasinus, Lucentius, & Bonifacius. Nihilominus patres miserunt ad Pontificem,& petierunt, vt quæ fuerant à patribus constituta confirmaret: quod ille fecit. Ratum tamen habere noluit, quod sine cõsensu legatorum suorum actum fuerat, videlicet vt ArchiepiscopusConstantinopolitanus proximum locũ haberet à Romano Ponti

G fice. Subſcripſerunt in concilio .530. Epiſcopi: Imperator verò, vel iudices ſui non
ſubſcripſerunt. In quinta ſynodo, quæ eſt Conſtantinopolitana .2. nec Imperator,
nec ab eo miſſus quiſpiam, interfuit. Imperator tamen Iuſtinianus, epiſtola ſua, ſe
pro executore gerit, non pro iudice. Nam eoſdem illos,quos damnauerat ſynodus,
Agapeti Romani Pontificis auctoritatem ſequuta, Zoaram, Antimum, Seuerum,
Petrum,proſcribit, & exilio mulctat. Photius ſcribit epiſtolam ad Michaelem Bul-
gariæ principem de ſeptem œcumenicis conciliis, ꝙ fuit in Vrbe conſtantinopolita-
na Vigilius Romanus Pontifex,non tamen concilio interfuit: communẽ tamen pa-
trum fidem libello comprobauit. Subſcripſerunt .165. Epiſcopi: Imperatorem ſub-
ſcripſiſſe non conſtat. Subſcripſerunt quoq; presbyteri, ſed non eo modo, quo epi-
H ſcopi:quia epiſcopi hac forma. Definiui,& ſubſcripſi. Presbyteri verò hac,ſequen-
do definita, ſubſcripſi. In ſexta,quæ fuit Conſtantinopolitana .3. Imperator Con-
ſtantinus cum multis illuſtribus interfuit,qui glorioſiſſimi iudices vocati fuerant, vt
in Calcedonenſi ſynodo: nullus tamen eorum hoc ſibi arrogauit, vt de cauſa fidei
iudicaret:ſed interfuerunt,vt omnia agi debito ordine procurarent. Vnde quando
ventum eſt ad ſententiam contra Macharium ferendam, iam nec imperator loqui-
tur, nec iudices, ſed ſola ſancta ſynodus: vnde in fine edictum fecit imperator, vt
quod fuit à concilio definitum,id firmiter omnes obſeruarent. Primus enim impe-
rator ipſe fuit, qui ſubſcripſit,non iudicans,ſed conſentiens tantùm, & poſt omnes
epiſcopos. Et ſi in præcedentibus ſe ſubſcripſerunt Imperatores, non aliter fecerũt,
I nec alio modo:in omnibus autem hæc ſynodus Agathonis pontificis præſcriptũ eſt
ſequuta. Septima ſynodus habita eſt iterum Nicęę: de qua Photius:hoc ſacrũ con-
cilium hęreſim,quæ ab execrandis hominibus parta erat, communi ſentẽtia ſimul
cum ipſius auctoribus condemnauit. Infelices homines,qui cùm Chriſtum ſine me-
dio, & ſine aliquo velo contumelia afficere non auderent,per venerandam Chriſti
imaginem, omnem Chriſto inimicę mentis cupiditatem expleuerunt. Adorandam
enim Chriſti imaginem,per quam idolorum error excluditur,idolum appellauerũt:
Et omnibus ipſam ignominiis afficientes,& pedibus conculcantes, vnà cum imagi-
nibus ſanctorum in ignem coniecerunt. Quamobrem ſanctum,& œcumenicũ con-
cilium,eos, qui adulteræ iſtius opinionis ignobilitatem fugere noluerunt, tãquam à
fidelium nobilitate alienos, inſolubilibus anathematis vinculis conſtringendos iu-
dicauit. Imaginem Chriſti Dei noſtri,ex Apoſtolorum,& ſanctorum patrum tradi-
tionibus adorandam, atq; colendam ſuffragiis omnibus confirmauit. Eodem modo
L venerabilem crucem adoramus,in qua Domini corpus extẽſum eſt,&c. Hæc igitur
ſingula,nempè Xp̄i imaginẽ,& ipſam crucẽ,cruciſq; notam cultu,adorationeq́; pro-
ſequentes, adorationem,& honorem non in ipſis cõcludimus, ſed ad eũ dirigimus,
qui propter incredibiles diuitias amoris erga nos factus eſt homo,& mortem ꝓpter
nos pertulit contumelioſam:ſic & ſanctorum templa, ſepulchra,& reliquias,ex qui-
bus morborum curationes emanant,fideliter adoramus,Chriſtum verum Deũ no-
ſtrum, quia gloria ipſos affecit, collaudantes,& celebrantes. In hac ſynodo præſi-
debant Adriani primi Romani pontificis nomine Petrus protopresbyter eccleſiæ
Romanæ, & alter Petrus præfectus ſancti Sabæ. Fuerat iã antea dãnata hæreſis hæc
Iconomachorum à Gregorio.3. qui Leonem etiam imperatorem,per quem euerſę
fuerant imagines & eiectę,percuſſit anathemate. Idemq; ſtatuit contra filium eius
Conſtantium, qui ſui patris impietatem fuerat imitatus, Stephanus Papa .3.
M Subſcripſerunt epiſcopi .367. alium ſubſcripſiſſe non apparet. In octaua ſynodo,
quæ

quæ fuit Constantinopolitana quarta,interfuit Basilius imperator,& subscripsit:qui allocutus ē eos,q̃ aderant in concilio hoc modo. De vobis autem laicis, tam qui in dignitatibus, quàm qui absolutè versamini, quid amplius dicam,non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de ecclesiasticis causis sermonem mouere: hæc enim inuestigare,& quærere Patriarcharum, Pontificum,& Sacerdotum est,qui regiminis officium, & sanctificādi sortiti sunt:qui ecclesiasticas,& cælestes adepti sunt claues: non nostrum, qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel solui egemus. Oculos enim Basilius vocat episcopos. Similiter & beatus Augustinus Psalmo.126. Subscripserunt ergo legati Dñi Adriani hac forma. Ego Donatus Episcopus Hostiensis Præsidens,&c.omnia quæ superius leguntur definiui,& manu ꝓpria subscripsi:qua forma & alij duo collegæ vsi sunt. Tandem post Patriarchas, subscripserunt Imperatores hac forma. Basilius, Constantinus,& Leo perpetuò Augusti in Christo Deo fideles Principes Romanorum, & magni Imperatores,sanctam hāc vniuersalem synodum suscipiētes,& omnibus,quæ ab ipsa definita,& scripta sunt concordantes,subscribimus manu propria. Hæ sunt octo synodi generales,quas Gratianus enumerat dist. 16.c. sancta. In quibus nullus laicus cuiuscūq; gradus fuerit,& cōditionis in ecclesiastica causa iudex esse voluerit,eò ꝙ hāc esse apostolicam traditionē nullus ignoraret. Nā & in illo Hierosolymitano cōcilio nemo sentētiam dixit, ꝑter Apostolos:quorū loca tenēt episcopi. Sic enim Lucas loquitur Act.15. Cōuenerūt Apostoli & seniores(qui græcè presbyteri vocātur) videre de verbo hoc: mox inducit Petrum loquentem, quem rectè scribit B.Hieronymus in epistola ad Augustinū, principem in illo cōcilio lati decreti fuisse:post eius orationem tacuit,inquit, omnis multitudo,& audiebat Barnabā & Paulū narrātes,quāta fecit Deus signa,& ꝓdigia in gentibus ꝑ eos: & postq̃ tacuerunt, Respōdit Iacobus,&c. Hi sunt omnes, quos dixisse sentētiā scribit B. Lucas: Petrū primo loco, deinde Barnabā, Paulū,& Iacobū:omnis,inquit,reliqua multitudo tacuit. Hūc itaq; morē Apostolorū secuta ē sēper in cōciliis ecclesia Dei,vt illi soli sentētiā dicerēt in causis ecclesiasticis,q̃ loca tenēt apostolorū:reliqua verò multitudo taceret. Valētinianus Imperator interesse noluit,cū Sixto Pontifici q̃dā crimina fuissent obiecta:sed surgēs à cōcilio dedit in arbitrio Sixti Epī,vt iudicaret iudiciū suū. Simile à Carolo magno factū fuisse dicitur in causa Leonis Pont.3.Similia exēpla adducit Reuereñ.Vuarmieñ.lib.2.cōtra Brētiū de Imperatorib⁹ hæreticis,tyrānis,& Ethnicis,q̃ nullo mō ecclesiasticis se causis imiscere voluerūt.Leo.x. pont. Rom. cùm post multas admonitiones,Martinū Lutherū hæreticū ꝓnuntiasset,ad Carolū.v. Impera. dedit literas,q̃bus postulabat ab eo tanq̃ á primario filio,& aduocato,vt sedis apostolicę sētētiā secutus,pœnas cōtra eū decerneret: verbis expſſis se id factūrū ꝓmisit: attestans quoq;,ꝙ cognoscere negotiū ecclesiasticū ad eū nō spectabat,sed ad Rom.pont. & sedē apostolicā.Hæc sufficerẽ debēt ad ostēdēdū,quarẽ Imp. ꝑ se cōciliis,vel ꝑ suos oratores interfuerūt,q̃a ꝓ custodia cōciliorū,& ꝓ exequēdis in eis decretis,& determinatis.Legati verò,vt eis dē ꝓsiderēt,definirēt,ac definita approbarēt:quibus ēt nō obstātibus,patres cōciliorum petierunt semper supra definita, summorum pontificum confirmationem.

Qui debeant interesse Concilijs. Cap. XIIII.

ON expedit, vt multitudo intersit œcumenicis concilijs,quia facit nos contēptibiles,& parit discordiam,in.c.Adrianus el primo.63.dist. Vnde beatus Chrysostomus supra Ioannem in principio, Multitudo mater est seditionis, & cōtumaciæ:paucitas magistra est disciplinæ. Et beatus Gre

gorius in registro,inquit,Quòd nihil cum scandalo, nihil cum forẽsi strepitu definiẽdum est. Dicerem eos tantùm admittendos,qui necessariò ad concilium sunt vocãdi: alios autem inferiores admittendos secundum necessitatẽ,& occurrentiam rerũ: quia interdum reuelatur paruulo,quod ignorat magnus.c.Esto.95.dist.plus enim,& minus erit in arbitrio Papæ, & concilij, vt legimus factum in pluribus concilijs, sicut patet in gestis.6. synodi Constãtinopolitanæ in principio. Vbi enumeratis pluribus episcopis,diuersi abbates,& presbyteri fuerũt admissi.Legimus quoq; aliquãdo Principes admissos pro tuitione ecclesiæ. Aliquando ad fidem conseruandã,vt in. c. Nos ad fidem.96. dist. Aliquando euitandi strepitus causa, vt in.c.Bene quidem, vbi suprà.Quãdoq; ad maiorẽ iustificationẽ,vt in.c.Ad apostolicę,de re iudicata in.6.Vbi
B Papa offert vocare ad concilium ẽt Principes seculares. Aliquando ad maiorem solennitatem,vt in capitulo,In synodo.63.dist. In his & similibus secundum, quòd visum fuerit Papæ & concilio, laici & clerici reperiuntur admissi ad consulendum, & disputandum. Possunt tamen interesse laici cum armis, pro tuitione cõcilij,vt refert Martinus Laudẽ.q.19. in tractatu suo de concilio. Et pro petenda iustitia.c.pri.de spõsalibus.Alioqui non debent interuenire nisi inuitati,vt in dicto.c.Adrianus,in fine. Repellendi tamẽ sunt à concilio,& nõ admittẽdi hæretici, vt in. c. Cum quibus.
C 24.q.3. nisi forte ad conuincendum eos de hæresi:vt fuit factum in concilio Constãtiensi,vbi duo hæresiarchæ Ioannes Huss,& Hiero. de Praga combusti fuerunt: & in concilio Florentino,vbi interfuit Imperator Græcorum,pro vnione inter Græcos & Latinos. Cardinalis ẽt de Tur.crem.lib.3.suæ sum.de Ecclesia.c.9.dicit se fuisse pręsentẽ concilio Florẽ.vbi data fuit Boemis licentia disputandi, & dicendi quid vellent in defensionem suorum errorũ,assignatis per synodum quatuor doctoribus catholicis,qui in publica congregatione illis responderent:& quamuis manifestè cõuicti fuissent, & condescensum illis in multis gratia lucrandi eos:nihilominus recesserunt, peccatis eorum permittentibus, sordibus irretiti sicut venerant. Idem dicẽdũ est de schismaticis, videlicet ꝙ sint repellendi. 24. q. 3. c. Cum quibus. Et hoc nisi correcti quærerent vnitatem,vt in.c. Maiores. 24. q. pri. Idem sentiendũ de omnibus alijs infidelibus,videlicet ꝙ sint excludendi à concilio: atq; de notoriè excõmunicatis, si constat de declaratione:cùm sint priuati participatione sacramentorũ, & cõmunione fidelium,vt in.c.A nobis,de excepti.maximè quãdo sunt incorrigibiles: iuxta notata.in.c.Cùm non ab homine de Iudi.Idem de mulieribus.p.c.Mulier.23.
D dist.Et siquando laici & alij inferiores religiosi & prælati, curati, vel simplices sacerdotes reperiuntur admissi,non ex hoc debet inferri,ꝙ habuerint vocem decisiuã,sed vel nullam, vel consultiuam tantum: & si decisiuam fuit,de priuilegio Papæ, qui potuit hoc illis concedere,& eos ad illud habilitare.

Ad solius Romani Pontificis auctoritatem spectat regulariter vniuersale Concilium congregare. Cap. XV.

A Acræ literę docent,quòd concilium nõ debet sine Papæ auctoritate cõgregari.vnde 1.Mach.4.inter alia, quæ Simoni sacerdoti magno totius populi, & omnium sacerdotum consensu attributa sunt, hoc singulare priuilegium fuit, vt conuentus sine ipso non fieret in Regione. Cùm autem secundum Apostolum, sacerdotium veteris legis, figura sit sacerdotij noui instrumenti: & summus sacerdos noui testamenti, prout Paulus ad Hebræos testatur, excellentioris sit dignitatis, quàm veteris: nõ est dubium,quin simile priuilegium

uilegium diuina institutione habeat summus sacerdos, & Pontifex in lege noua, ne videlicet sine eius auctoritate, conuentus vniuersalis fiat in ecclesia. Secundò ostenditur ex canonibus conciliorum. Vnde synodus Alexandrina scribens Papæ Felici super huiusmodi priuilegio, inquit, Scimus in Nicęna magna synodo. 318. Episcoporũ, ab omnibus esse concorditer roboratum, nõ debere absq; Romani Pontificis sententia concilia celebrari. Sanctus quoq; Marcellus Papa & martyr in decretis suis, Ipsi, inquit, Apostoli, & eorum successores Dño inspirante cõstituerunt, vt nulla fieret synodus præter Romanæ sedis auctoritatem: nam illius sedis Episcopus iudex est totius ecclesiæ. Pelagius Papa, scribens omnibus episcopis, inquit: oecumenica concilia conuocandi auctoritas, Apostolicæ beati Petri Apostoli sedi singulari priuilegio est tradita: & nulla vnq̃ synodus rata legitur fuisse, quæ Apostolica auctoritate nõ fuerit fulta. Sanctus quoq; Thom. 22. q. 1. art. vltimo, ait. Cùm solus post Christũ Romanus Pontifex præsideat vniuersali ecclesiæ tanq̃ Princeps, Pastor, & Rector illius: eius solius erit regulariter vniuersalia concilia cõgregare: cùm illorum cõgregatio maxime concernat bonum vniuersitatis christianorum. B

Concilium vbi celebrari habeat. Cap. XVI.

Respondet Dñs Cardinalis Iacobatius de Concilio lib. 2. art. pri. ꝙ in loco tuto, vt est text. & glo. in. c. Ad apostolicæ, de re iudicata in. 6. Debet enim esse in concilio libertas votandi: alioqui si metu tyranni quis non auderet liberè votare, non teneretur ad concilium vocatus comparere, vt dicit Innocentius in. c. Super his, de accusatio. Intantum vt dicat textus. 24. q. pri. c. Alienus, Quòd nõ magis multitudini, q̃ vnitati est attẽdendum. Vnde Agatho in cõcilio Cõstantinopo. act. prima, scribens ad Constantinũ inquit, Concedite liberã loquendi facultatem, vt ab omnibus cognoscatur, ꝙ nullo terrore, nulla potestate, nulla comminatione, vel auersione, quisq̃ pro veritate loqui volens prohibitus, aut repulsus est. Concilium debet teneri in ecclesia, vt habet. 2. q. 2. c. Pręceptũ. Contra inferẽtes violentiã, sunt gesta conciliorũ Constantiensis, & Basilieñ: similiter & contra impedientes ire ad concilium. Facit ad hoc, quod dicit Antonius, & alij in. c. pri. de Iudicijs, quòd propter potentiam maiorum in cõcilio, põt totũ recusari suspectũ. A B

Puniuntur, qui vocati ad concilium, venire contemnunt. Cap. XVII.

Anè Episcopi ad concilium venire admoniti, vt vult glo. in. c. Si Episcopus, dist. 18. nullo legitimo interueniente impedimento, si venire contẽpserint, multipliciter veniunt rationabiliter puniendi: & grauius, q̃ qui prouincialibus concilijs, de quibus iura loquuntur expressius, interesse recusant: & primò poena excõmunicationis, iuxta. c. præfatũ, Si Episcopus, eadẽ dist. Et sumitur hic excõmunicatio, vt colligitur ex glo. ibi, pro suspensione tantùm à cõmunibus negotijs cum aliis episcopis, in cõmuni pertractandis. Secundò præfati Episcopi vocati, cõtemnentes ad concilium venire, si reperti fuerint transgressores iuramenti, secundum formam. c. Ego. N. de iureiurando, puniri possunt poena depositionis à dignitate, quam periurantibus sancti Patres descripserunt, iuxta. c. Querelam, &. c. Tua nos, extra de iure iurando. Secus esset si non ex contemptu, sed impedimẽto legitimo eos venire non contingeret, quod ex duobus perpendi potest. Primò si A B

anteq̃ terminetur veniat, tunc præsumitur, quòd non ex contemptu: ista est sententia, tam Hugonis, q̃ Archidiaconi in p̃fato. c. Si Episcopus. Secundò si Episcopus literas excusatorias scribit ad synodum, vel procuratorem mittit cũ legitimis rationibus, ꝙ venire non potuerit. De primo in. c. Placuit dist. 18. loquitur Carthaginense concilium dicens, Placuit, vt quotiescunq; cógregandum sit concilium, Episcopi, q. nec ætate, nec ægritudine, nec grauiori necessitate impediuntur, competẽter occurrant: quòd si non potuerint, excusatorias suas literas scribant. De Procuratore habetur. 5. q. 3. in. c. Si ægrotans fuerit, aut aliqua eum grauis necessitas detinuerit, ꝓ se legatum ad conciliũ mittat, qui legitimas suas assignet rationes, vt dicit glos. sup verbo, rationem, in dicto. c. Placuit: quam legitimam causam poterit per vnum testẽ cum iuramento suo probare. Verùm p̃fati episcopi, qui ad concilium vocati, venire neglexerint, anteq̃ iudicentur contumaces, & vt tales puniendi veniant, admonitio prędere debet, & requisitio, vt est casus in. c. propter ecclesiasticas, dist. 18. Et ratio est: quia vbicunq; tractaẽ, quòd propter negligentiam quis puniatur de iure, requiritur admonitio: arg. 12. q. 2. c. Indignè.

Maxima pœna digni sunt, qui concilia, ne celebrentur aut prosequantur, impedire nituntur. Cap. XVIII.

A Anè non potest scriptura nostra explicare, quanta pœna plecti debent, qui celebrationi conciliorum generalium impedimenta conantur inferre. Isti in primis velut tyranni, & reipublicæ hostes habendi sunt: & tot mortibus digni, quot egregia bona per talia vniuersalia concilia fienda sperabantur. Item si tollẽdi schismatis causa, synodus aduocata esset, dubio procul tales conciliorum turbatores tanq̃ fautores eiusdem schismatis habendi forent. Et si ob confutandas, & confundendas hæreses, & hæreticos expugnandos, congreganda essent, tales, hæreticorum defensores censendi essent. Cæterùm si reformandi cã patres conuenissent, certè qui celebrationi talium conciliorum se opponerent, tanq̃ hostes christianæ religionis habendi essent: ad quorũ propulsandas temeritates obligati sunt Reges, & Principes christiani, qui ecclesiam tuendam susceperunt: vt in. c. Principes. 23. q. 5. In quo si negligentes reperirentur, suspecti haberentur de fautoria heresis, aut schismatis: iuxta. c. Qui. 23. q. 3. Vbi dicitur. Qui potest obuiare, & perturbare peruersos, & non facit, nil aliud est, quàm fauere impietati eorũ. Hæc omnia Ioannes de turre cremata in. 3. lib. suæ summæ de ecclesia. c. 21.

Non est necessarium, nec cõueniens, vt œcumenicis concilijs Papa p̃sentialiter semper intersit: sed sufficit, quòd legati, aut vicarij, siue Apocrisarij eius, eisdem eius nomine præsideant. Cap. XVIIII.

A EO primus ab Imperatore christianiss. Martiano ad Calcedonẽse cõcilium deuotissimè inuitatus, hac ratione inter alias se excusauit, quòd nullum inde exemplum à p̃decessoribus accepisset: nam nec in Ephesina synodo, nec alio tali sancto concilio Papa sanctę sedis affuit: benè eius auctoritas est synodis necessaria. Vnde dist. 17. in. c. 6. Legitur, quòd forma auctoritatum sanctorum Patrum non habet, quòd absq; p̃ntia Romani pontificis non debeant vniuersalia concilia celebrari: sed benè, quòd absq; eius auctoritate, aut sententia celebrari nequeunt.

Summi Pontifices triplici ratione non interfuerunt oecumenicis concilijs. Caput XX.

Rima,ne eisdem inferretur aliqua violentia per Imperatores, aut alios tyrannos: sicut de Papa Felice legimus: qui,quoniã celebrato concilio, excõmunicauit Vrsicinum, & Valentem, Imperatore in perfidia Arriana cõsentiente, depulsus de sede, & ab ipso Imperatore decollatus,martyrio coronatus est. Similisq; violentia legitur facta in. 2. Concilio Ephesino Legatis Apostolicæ sedis: vbi Fabianus,qui vices beati Leonis Papæ agebat, interfectus fuit. Secunda,vt Romanus Pontifex,qui solitus est vniuersalium cõciliorum confirmare sententias,cum plena libertate in propria sede existens, quæ sibi confirmanda viderentur, confirmaret:& quæ infirmãda eadem potestate,& libertate infirmaret. Tertia,propter necessitates incumbentes tam ecclesiæ,quàm ciuitati Romanæ, quibus Pontificis Romani præsentia maximè est præsidio, & auxilio. Excusatio beati Leonis nõ conueniendi personaliter ad concilium per legatos suos, in concilio Calcedonensi assignata fuit, quæ est eadem cum supradicta eiusdem Leonis: de quibus idem beatus Patribus in cõcilio pdicto congregatis postq̃ dixerat, quòd nec necessitas temporis,nec vlla poterat consuetudo permittere,vt adesset:me tamen, inquit, in his fratribus, hoc est Paschasio, & Licetio Episcopis: Bonifacio,& Basileo Presbyteris, qui ab Apostolica sede directi sunt, synodo vr̃æ, vestra fraternitas confidat psidere. Et licet,soli Episcopi in.8.primis generalibus cõcilijs vltra legatos sedis Apostolicæ interfuerint,Ioannes tamen de turre Crem.in sua summa de ecclesia lib. 3.c. 14. inquit, Non negamus, quin Papa vocans aliquas notabiles psonas inferioris status ad vniuersale concilium,vt puta Prælatos minores, aut personas doctas, possit illas gratiosè honorare,dando eis auctoritatem,vt etiam habeant vocem definitiuã cum Episcopis: sicut fortè factum est cum Abbatibus,vt in.c.Adrianus, & in.c.In synodo.63.dist. Nota etiã,ꝙ aliqui diaconi loca tenere possunt patriarcharum in cõcilijs, vt colligitur ex.c. Præcipimus, dist. 93. quod est factum in sexta synodo. Hoc tamen est de priuilegio(sicut & de generalibus patet)& non de iure:cùm sic soli Episcopi interesse habeant. Cardinales,licet omnes non sint episcopi, sunt tamen quasi vnum corpus cum Romano Pontifice summo Episcoporum. Vnde cum persona Papæ, qui caput conciliorum est,intelligendi veniunt iidem Cardinales: cùm sint spiritualia membra eius,vt notat Hostieñ.in.c. Antiqua,de Priuilegiis:& non minus, q̃ Episcopi,vocem definitiuam habent in conciliis:& licet non oẽs sint episcopi, habẽt tamen Episcopalem iurisdictionem. Vnde in.c.In nomine Dñi.23. dist. Cardinales episcopi vocantur,vt ait glos. super verbo,Cardinales.

Ad vniuersalia concilia quomodo non est necesse,quòd episcopi de toto orbe congregentur. Cap. XXI.

Niuersale concilium bifariam sumitur. Vno modo, quòd Papa, vel eius legatus cum Patribus de toto vniuerso celebrat: quod Beatus Augustinus lib.2.de baptismo contra donatistas.c.3.vocat plenarium. Alio modo dicitur vniuersale, ab vniuersitate auctoritatis, quæ est supra totam ecclesiam. Primo modo loquendo de concilio vniuersali,dico,ꝙ ad eius perfectionẽ omnes orbis episcopi sunt conuocandi in cõi saltem, inuitando Patriarchas omnes, A

& Primates, vt ipsi cum episcopis, quos duxerint eligendos (cùm nõ sit possibile, nec fortè vtile, omnes simul conuenire) veniant ad concilium: hoc satis apertè probatur ex gestis octaui concilij: ad quod Basilius Imperator dicitur, Architectos ecclesiastici tabernaculi à finibus orbis conuocasse. Vnde Beatus Gregorius, vt habetur in.c. Sicut.19.dist.inquit, Cunctas verò personas, quas veneranda quinq; prima concilia respuunt, respuo: quas venerantur, amplector: quia dum vniuersali sunt consensu constituta se, & non illa destruit, quisquis præsumit, &c. Licet enim omnes prælati orbis in illis conciliis congregati non fuerint: quia tamen præsentes repræsentabãt omnes, qui vocati erant, omnium illorum auctoritatem, siue consensum habuisse iu-
B dicantur. Secundò loquendo de vniuersali synodo dicta ab vniuersitate potestatis eo modo, quo dicitur vniuersale conciliũ, quod papa per se, vel legatum suum celebrat, aliquibus prælatis vocatis, de rebus, quæ vniuersalem ecclesiam respiciunt, Dicimus, quòd non est necesse vocare ad illud omnes de toto orbe episcopos, sed aliquot de aliquibus prouinciis: & eos, de quibus pro qualitate negotiorum, & temporum opportunitate Romano pontifici videbitur expedire: & dabitur facultas, nunc de multis, nũc de paucioribus prouinciis, siue etiam de vna sola: vt in.c. Guilisarius
C .23.q.4. dicit papa. Cum episcopis, quos congregare potui. Hoc autem exemplo ostenditur primitiuæ ecclesiæ tempus: in quo licet beatus Petrus à Christo summus ecclesiæ vniuersalis pontifex constitutus, plura legatur cum Apostolis concilia vniuersalia celebrasse: attamen nec abñtes Apostoli conuocati, nec aduenisse legũtur: sed solùm cũ his, qui Hierosolymis erant Apostolis, & senioribus legitur celebrasse.
D Imò in concilio, quod in materia fidei super quæstione de cessatione legalium celebratum est, solus beatus Petrus, & Iacobus, qui Hierosolymorum episcopus erat, & Paulus, & Barnabas, qui ad habendum determinationem præfatæ quæstionis venerant Hierosolymam, conuenisse leguntur. Tertiò hoc colligitur ex practica aliorum conciliorum, quæ per sanctos patres celebrata fuerunt. Tempore enim Cornelij Papæ, cùm noua hæresis insurgeret, negantium indulgentiam quenquam asseq. posse post lapsum, cuius Nouatus presbyter auctor erat, congregata est synodus celeberrima Romæ ab ipso beato Cornelio, in qua Nouatus ipse cum suis cõplicibus ab ecclesia proiectus est, & definitum oppositum: & tamen neq; ad illud concilium, neq; ad vlla alia similia legitur, ꝙ episcopi sint de toto orbe congregati.

Romanus Pontifex sua auctoritate, causa legitima occurrente, potest concilium vniuersale congregatum de vno loco ad alium transferre. Caput. XXII.

A HAEC conclusio est adeò ratione manifesta, vt insensatus omnino iudicandus veniat, qui eundem, ad quem & vniuersalia concilia spectat cõgregare, auctorizare, confirmare, interpretari, dispensare, & malè celebrata cassare, vt ex supradictis patet, neget, causa legitima occurrente, concilium non posse propria auctoritate transmutare. Cæterum, si pastor potestatẽ habet transferendi Gregem de loco ad locum, prout vtilitati, & commodo Gregis cognouerit expedire: quis nisi insanus negabit Romanum Pontificem, qui pastor ẽ vniuersalis ecclesiæ, & per consequens concilij illam repræsentantis, posse illud eodẽ modo transferre? Et si allegatur decretum concilij Constãtieñ. confirmatum etiam

per

ꝑ dominū Papam Martinum,per quod datur lex Romano Pontifici de translatione concilij: dicit Ioannes de Turre crem. in sua summa de ecclesia lib.3. c.66. ꝙ illa cōstitutio non arctat papam,aut restringit, quin possit dictam constitutionem moderari,siue in ea pro temporum,personarumq́; necessitate dispensare,aut in totum tollere. Habetur enim in .§. ex his. 25. q.1. ꝙ papa non subiicitur legibus conciliorū. Et in .c. Significasti, extra de elect. & in l. princeps. ff. de legibus: quia non Rex legi,sed lex est subiecta Regi, qui lex animata dicitur. Et si dicatur, ꝙ concilia tanꝗ quatuor euangeliorum libros obseruari oportet. Dico,ꝙ hoc nō est vniuersaliter verum,sed tantum habet locum in articulis fidei, sacramentis,& in ad fidem spectantibus, quæ per concilia iam definita sunt. Martinus etiam confirmando decretum ipsum non potuit præiudicare suis successoribus,eadem post eum potestate functuris: cum par in parem non habeat imperium .c. Metuit de elect. Ipse etiam dominus Martinus,non obstante dicta constitutione concilij Constantiensis,& confirmatione sua,dedit potestatem præsidentibus suis in concilio Seneñ.transferendi concilium,nulla facta mentione præfati consensus concilij. B C

Romanus Pontifex potest vniuersale concilium cōgregatum,rationabili causa exposcente, absq; cuiuscunq; alterius consensu dissoluere. Cap. XXIII.

Regulare est, vt habetur. ff. de legibus.l.pri.ꝙ eiusdem est soluere, cuius est cōdere: cui arridet regula iuris,extra de regulis iuris: quòd per easdē causas res dissoluitur,per quas nascitur. Cùm autē œcumenica concilia auctoritate papæ, & cōgregētur,& robur accipiant, vt est videre in dist. 17. per totum, patet,ꝙ ipsemet papa poterit legitima subsistente causa, dissoluere. Vnde remota potestate Papæ, concilium remanet conciliabulum, & conuenticulū, vt dicitur ibidem. Cæterùm concilia non ritè celebrata Romanus Pontifex totius ecclesiæ iudex potest sua auctoritate sine cuiuscunq; alterius consensu cassare, & reprobare, vt in.c.cuncta per mundum.9.q.3. Quis igitur nisi insipiens negabit Romanum pontificem concilia nō ritè celebrata posse sine alterius auctoritate dissoluere? A

Romanus Pontifex legitimè electus,extra casum hæresis,pro sublimitate sui principatus,iudicē in terra non habet. Cap. XXIIII.

HAEC conclusio licet posset diuersis rationibus probari,breuitatis tamē causa, prætermissis omnibus rationibus: Sanctorum Patrum auctoritatibus,sacrorum conciliorum definitionibus,Apostolicę sedis determinatione, & clarissimorum doctorum sententia,eam verissimam ostendam. A
In primis beatus Anacletus Papa & martyr, vt habetur in.c. Eiectionem, dist.79. dicit, Eiectionem summorum pontificum sibi Dñs reseruauit, licet electionem eorū bonis sacerdotibus, & spiritualibus populis concessisset. Beatus quoq; Bonifacius Papa & martyr,in.c. si Papa.40.dist. inquit, Huius scilicet Romani pontificis culpas redarguere præsumit nullus,quia cunctos ipse iudicaturus,à nemine est iudicandus, nisi deprehendatur à fide deuius. Ad id autem est auctoritas Innocentij in.c. Nemo .9.q.3. dicentis. Nemo iudicabit primam sedem,iustitiam temperare desiderātem. neq; enim ab Augusto,neq; ab omni clero,neq; à Regibus,neq; à populo iudex iudicabitur. Vnde glos. Inde elicitur,ꝙ concilium non potest papam iudicare. Gelasius

papa

papa vbi ſuprà in.c. cũcta, omnibus epiſcopis ſcribens ait. Cuncta ꝑ mundũ nouit eccleſia, quòd Sacroſancta Romana Eccleſia de omnibus fas habet iudicandi: nec cuiq; de eius liceat iudicare iudicio. Innocentius tertius in conſecratione Romani Pontificis, inquit. Intantum mihi fides eſt neceſſaria, vt cùm de cæteris peccatis Deum iudicem habeam, propter ſolum peccatum, quod in fide committitur, poſſem ab eccleſia iudicari: nam qui non credit, iam iudicatus eſt. Ex definitionibus conciliorũ etiam hoc patet: & primò ex illa concilij vniuerſalis Romani, præſidente in eo beato Silueſtro canone vltimo, vbi legitur. Nemo iudicabit primam ſedem, quoniam omnes ſedes à prima ſede iuſtitiã deſiderãt tẽperari: quoniã nec ab omni clero, nec ab omni populo iudex iudicabitur. Confirmatur etiam ex concilio Calcedonenſi, in ſententia contra Dioſcorum, in qua ſancti Patres grauiſſimè notarunt Dioſcori præſumptionem, qua auſus fuit in.2. ſynodo fulminare excommunicationẽ in Leonem Papam: de qua in.c. Intantum, diſt. 21. Hæc eadem ſententia definita habetur ex ſynodo Romana.219. Epiſcoporum, pſidente Sãctiſſimo Symmacho Papa, vbi legitur. Non eſt neceſſe ſuper his noua condere, ſed vetera firmare decreta: eſt.n. à multis ex noſtris anteceſſoribus ſynodaliter decretum, atq; firmatum: vt oues, quę paſtori ſuo commiſſę fuerint, eum reprehendere, niſi à recta fide exorbitauerit, nẽ ꝑſumant. Hæc eadem ſententia firmatur ex definitione habita in concilio Conſtantienſi per omnes patres, & confirmata fuit per Papam Martinum: quæ etiam pro articulo fidei eſt habenda, videlicet: quòd Papa canonicè electus habeat ſupremam auctoritatem in eccleſia Dei. Papa nanq; Bonifacius Octauus in ſua extrauaganti, q̃ incipit, Vnam ſanctam, inter alias definitiones ait. Si deuiat terrena poteſtas iudicabitur à ſpirituali: ſi ſpiritualis, iudicabitur minor à ſuperiori: ſi verò ſuprema, à ſolo Deo non ab homine, poteſt iudicari. Hugo quoq; de ſancto Victore parte ſecũda de Sacramentis, inquit. Poteſtas Summi Pontificis à Deo primùm inſtituta eſt, & cum deuiat, à ſolo Deo iudicari poteſt. Hanc ſententiam ſequuntur clariſſimi, & præcipui in Theologica facultate Magiſtri Domin⁹ Albertus, ſanctus Thomas. 19. quarti, Dominus Alexander in.3. parte, ſanctus Bonauentura in.4. Dominus Vlricus in ſumma ſua, Ricardus in.4. Petrus de Palude, Magiſter Herueus in tractatu de eccleſiaſtica poteſtate, & multi alij: qui omnes apertiſſimè atteſtantur verum Romanum Põtificem extra caſum hæreſis ſtrictè ſumptæ, nullum in terris iudicẽ habere, ſed tantùm Deum in cęlis, cuius vices gerit in terris. In iure canonico huius ſententiæ ſunt Hoſtienſis, Ioannes Andreas, Guido, Archidiaconus, Innocẽtius, dominus Aluarus de ſtatu & planctu eccleſiæ.

Concilia pleniſſima ſiue œcumenica, vel ſynodi electę in his, quæ fidei ſunt, errare non poſſunt. Caput. XXV.

Icet enim homines ex ſe fallere, & falli poſſint, per Spiritum ſanctum tamen loquentes neq; fallunt, neq; falluntur vnquam: & licet Auguſtinus
A contra Donatiſtas dicat concilia aliquando erraſſe, loquitur de cõciliis particularibus, quæ reformata fuerunt plenariorum conciliorum auctoritate. Et ſi alibi dicat lib.2. contra donatiſtas de baptiſmo paruulorum.c.3. Plenaria concilia poſterioribus nonnunquam emendari: loquitur in his, quæ in facto ſunt. Vt autem erret in his, quæ ſunt fidei, modò ſit legitimè congregatum, fieri nõ poteſt. Nam ſi quæ vel Arimini, vel Seleuciæ, vel Silmij, aut Antiochiæ, vel iterum

Epheſi

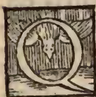
Ephesi congregata producuntur, quandoquidem auctoritate Romani Pōtificis, vel congregata, vel comprobata iuxta canones Niceni concilij non sunt, concilia dici non possunt, sed conuenticula potius, & conciliabula. In his verò, quæ iuris positiui sunt, & quæ vel ad externum aliquem ritum, vel ad ecclesiasticam pertinent disciplinam, quoniam pro personarum, locorum, & temporum circunstantia mutationē aliquam requirunt, fit nonnunquam, vt priora concilia posterioribus emendentur: cùm quædam superioribus seculis quadrare potuerint, quæ posterioribus minimè conuenire, ipsa magistra rerū experientia compertum sit. Itaq; canones, qui vocantur Apostolorum, quoniam in eorum plerisq; nimiò plus inerat seueritatis, quàm posteriora secula ferre posse viderentur, factum est, vt posterioribus conciliis emēdarentur, mitigarenturq;. Est enim canon Apostolicus, deponi debere presbyterū fornicantem, quem in concilio Gangrensi canone.75. legimus emendatum. Sic in concilio Niceno constitutum fuit, vt Alexandrinus patriarcha proximum à Romano pontifice locum teneret: cui post in Cōstantinopolitana synodo prælatus est Cōstantinopolitanus. In his tamen, quæ pertinent ad fidē, fixa, & immobilia esse oportet, ac sempiterno tempore duratura. Concilia igitur illa generalia, quæ tam patrū ecclesiæ, quàm Romani pontificis vnanimi consensu definita sunt, errare nō possunt: & ratio est, quia iudicium Apostolicæ sedis in his, quæ fidei sunt, errare non potest, iuxta illud Luce.22. Rogaui pro te Petre, ne deficiat fides tua. Si verò loquimur de concilio, vt tantū prælatorū importat congregationē pcisam à Romano pōtifice, & eius cōsensu, vel apostolicæ sedis approbatione, errare potest, non mō in his, quæ ad mores, sed in his, quæ ad fidem spectant, vt patet in supra allegatis conciliabulis. Omnibus nanq; hæreticis semper fuit, & hucusq; est proprium, Conciliorū generalium auctoritati detrahere, eamq; pro viribus imminuere. Quoniam vident nihil esse adeò efficax ad eorum effrenatam audaciam reprimendam, sicut est concilij generalis auctoritas. Quapropter, cùm hæretici omnes obstinatè suos tueantur errores p concilium damnatos, ad hoc eis cōmune asylum confugiunt, dicentes. Concilium in tali definitione errasse. Hoc egit Arrius, qui cùm in Nicæno consilio damnatus fuisset cum suis complicibus, acquiescere nolens definitioni cōcilij dixit illud errasse. Ad eundem modum fecit Nestorius in concilio Ephesino dānatus. Nec aliud fecere Eutiches, & Dioscorus in concilio Calcedonensi dānati. Notissima est historia de Ioanne Huss Boemo, qui cùm amplexus fuisset doctrinam Ioannis VVitcleff, vidissetq; eam damnari in concilio Constantiensi, dixit, huiusmodi concilium in tali definitione errasse. Postremò omnium Lutherus, cùm à principio suorum errorū concilium appellasset, postmodum intantum profundū malorū venit, vt tale disseminauerit venenum, quòd concilium generale quantūlibet probè congregatum possit in fide, & moribus errare. Et quod hoc sit falsum ostenditur infrascriptis auctoritatibus. Sanctus Thomas quol.9.arti. vlt. Inquit. Certum est, quòd iudicium vniuersalis ecclesiæ errare non potest in his, quæ ad fidei negotium pertinent: imò impossibile est in talibus illud errare. Iudicium vniuersalis ecclesiæ est iudicium, vt patet, cōcilij œcumenici. Vnde idem doctor, contra impugnantes Religionem, sup illud Zosimi Papæ, quod habetur, in.c.Contra.25.q.pri. videlicet, Cōtra statuta Patrum cōdere aliquid, vel mutare auctoritas quidem huius sedis nō potest, inquit, Quòd hoc verum est in illis, quæ sancti Patres decreuerunt esse de iure diuino, sicut spectantia ad fidem, quæ sunt per concilia determinata. Secus est de illis, quæ sancti Patres determinarunt esse de iure humano, & positiuo: cùm illa relicta sint sub Papæ dispositione

tione,vt possit ea mutare,vel dispensare, secundum opportunitatem temporum, vel
F negotiorum. Idem Sanctus quol.4.art.13.dicit,quod est duplex genus canonum,& decretorum, siue sint conciliorum,siue patrum. Primum de iure diuino, sicut quæ pertinent ad articulos fidei, substantiā sacramentorū, aut quæ necessariam habent cōnexionē ad legē diuinā,ptinētia ad bonos mores:& super hoc genere Papa nihil pōt immutare, dispensando,vel abrogando. Alterum de iure positiuo,de quo dictum est suprà,quòd talia ex rationabili causa per papam sunt dispensabilia. Dionysius Car-
G thusianus lib.3. de auctoritate Papæ,& concilij, art. 16. Ex sententia diui Bernardi, inquit. Insuper generale concilium vniuersalem ecclesiam repræsentans,quanuis ad prærogatiuam, quæ est, esse confirmatum in charitate & gratia, non pertingat, ad hanc tamen prærogatiuam, quæ est,non errare in fide,& moribus, idest in determinando,quid ad fidei & morum rectitudinem spectat,non deuiare,pertingit,per Spiritum sanctum ipsummet concilium dirigētem,propter cōmune totius ecclesiæ bonum. Beatus Augustinus lib.2.cap.3.contra Donatistas,inquit,Ipsa concilia, quæ per singulas regiones,vel prouincias fiunt, plenariorum conciliorum, hoc est generali-
H um,auctoritati, quæ fiunt ex vniuerso orbe christiano, sine vllis ambagibus cedunt. Et hoc non potest esse alia ex causa, nisi quia prouincialia errare possunt in fide, non aūt vniuersalia.In cæteris, videlicet quo ad corrigēdos transgressores,& reformādos mores,paria sunt. Item vbi suprà lib.4.recitat idem August. quemadmodū sanctus Cyprianus non acquieuit Romano pontifici sibi scribenti, & præcipienti, ne ab hæreticis baptizatos rebaptizaret. Nihilominus, vt præfatus August.inquit cap.4. eiusdē libri,libenter acquieuisset determinationi plenarij concilii, si illud suo tempore, vel
I antè determinasset taliter baptizatos non rebaptizandos. Ex quibus verbis elicitur, quòd secundum eosdem Doctores maior sit generalis concilii, quàm Romani Pontificis auctoritas,in determinatione eorū,quæ fidei sunt,& salutis. Item idē August. lib.6.cap.39.contra quendam erroneum Episcopum dicit. Non hoc censet ecclesia, cui Deus iam plenario concilio reuelauit:volens inferre conclusa in conciliis,spectātia ad fidem,esse determinata ex spiritus sancti reuelatione, assistentis generali concilio,qui nec fallere,nec falli potest:& 7. lib.cap.53.Id inquit figuratione securæ vocis asserimus,quod in vniuersalis ecclesiæ consentione roboratum est. Dñs Ioannes Cardinalis Rophensis in confutatione assertionis Lutheranæ, art.29. dicit hæc formalia verba. Neq; ego penitus cuiuscunq; concilii decreta probanda cēseo,sed eius, quodcunq; fuerit in Spiritu sancto pōtificis auctoritate,cunctisq; præmonitis, quorū
L interest adesse, cōuocatū: tale concilium in his,quæ ad fidem pertinent, errare nō posse firmiter opinor. Et in eodem tract.art.27.Ego certè persuasissimum habeo ecclesiam errare non posse in his, quæ ad substantiam fidei pertinent: simul & credo scripturas id omnino velle, maximè, cùm probatissimo pontifici concilium generale cōsentit.Cardinalis de Turre crem.3.parte suæ sum.de ecclesia.c.64. inquit.Si Papa, & concilium dissentiant: aut dissentiunt in materia fidei, aut circa ius positiuū: Si in negotio fidei:aut in eo,quod est iam per Apostolicam sedem definitum,cui patres concilii refragantur: & tunc standum est sententiæ papæ,per beatum Hieronymum ad Damasum,vt habetur in.c.Hęc est fides.24.q.pri. Vel cōtrarietas est in materia fidei nōdum definita, sed nouiter per concilium definiēda: & in tali casu regulariter standum magis foret patrum totius concilii iudicio, sicut videtur colligi ex Glo.in.c.Anastasius.19. dist. vbi sic habetur. Quòd papa tenetur, cùm de fide agit, requirere consilium Episcoporū,quod verum est vbi de fide agitur: et tunc synodus est maior

est maior papa, vt habetur. 15. dist. c. Sicut in fine, maioritate scilicet discretiui iudicii: secundum quod haud dubium, quin regulariter concilium sit maius papa: & adducit Cyprianum in quadam epistola dicentē, Nam nec Petrus, quem primū Deus elegit, &c. cùm secum Paulus de circūcisione disceptasset, vendicauit sibi aliquid insolenter, aut arroganter assumpsit, nec dixit se primatum tenere. Ideò non despexit Paulum, sed consilium veritatis admisit, & rationi Pauli facilè consensit. Reuer. Dn̄s Cardinalis Iacobatius in suo tract. de concilio lib. 5. art. 15. inquit, Quòd in statutis conciliorum concernentibus ius diuinum, articulos fidei, sacramenta, & cætera, quę spectant ad dogmata, Papa nihil potest statuere, aut tollere. Et sic intelligit id, quòd, videlicet debent statuta quatuor conciliorum seruari, sicut quatuor Euangelia: Et quòd sicut Papa non dispensat contra quatuor concilia generalia, vt in. c. Sicut. 15. dist. dicit glo. ita debet requirere, & statuere ea cum consilio Episcoporum, vt dictū est suprà. Lib. etiam. 2. art. 2. dicit, quòd concilium per Papam congregatum, vbi nō omnes de vniuerso orbe congregati sunt, repræsentat vniuersalem ecclesiam. Lib. ēt. 6. post Hostien. de mente Ioannis Andreæ in. c. à nobis de sentētia excōmunicationis, dicit, quòd concilium errare non potest, præcipuè in causa fidei. Et quòd Papa non reuocat statuta conciliorum circa fidem, sine consensu concilii. Et quòd in his, quæ concernunt fidem, Papa debet stare iudicio concilij, vt in dicto. c. Sicut, dist. 15. & hoc modo inquit, intelligi debere illud, videlicet ꝙ sentētia cōcilij præfertur sententiæ Papæ. Reuer. Dn̄s Franciscus de Victoria ordinis prædicatorū in tract. relectionum theologicarum de potestate Papæ, & concilij: inquit, quòd si concilium generale determinet aliquid esse de fide, aut de iure diuino, Papa in hoc nihil potest declarare, aut immutare: quod probat per hoc, quia in illis concilium errare nō pōt. Et quòd non minus est Spiritus sanctus in quocūq; concilio generali, quàm in concilio Apostolorum, vbi Spiritus sanctus assistebat. Si enim errare posset, non esset ecclesia fundata supra firmam petram, cùm semper maneret dubia, & vacillaret. Reuerēn. Cardinalis VVarmiensis in suo tract. cōfessionis catholicæ fidei, de fide, & symbolo. c. 24. inquit. Neq; dubitare debet quisq̃ Christianus, quòd concilium œcumenicum legitimè congregatū, Ecclesiam Catholicā repræsentet. Quamobrē quod ab illo statuitur, ab ecclesia sancta catholica statuitur. Quod etiam August. lib. pri. de baptismo contra donatistas. c. 18. indicat: cùm plenarij concilii sentētiam, totius ecclesiæ cōsensionem vocat. Quoniam igitur ecclesia Spiritu sancto regitur in his quæ pertinent ad fidem, errare nullo modo potest: qui vtiq; non credit œcumenico concilio, qui non acquiescit in eo, quod ab illo definitum est, sed in dubium reuocare conatur, denuoq; vult disceptari de his, quæ semel illius iudicio terminata, recteq; constituta sunt, non credit sanctam ecclesiam catholicam, Spiritui sancto per os illius loquenti, repugnat. Atq; ideò catholicus aut christianus dici non meretur, sed habēdus est iuxta Christi præceptum, tāq̃ ethnicus, & publicanus. hæc ille. Alphōsus de Castro aduersus omnes hæreses lib. 4. titulo, concilium, ait, Quòd œcumenicū concilium, rectè congregatum, in fide errare non potest. Tunc autem concilium dicitur generale, & rectè congregatum, quando Pontificis summi auctoritate conuocantur omnes, quorum interest, de re illa definire. Et in lib. suo de iusta hæreticorū punitione lib. pri. c. 6. inquit. Nam quòd generalia concilia, auctoritate summi Pōtificis congregata, errare possint in fidei negotio, error est multorum hæreticorum, ab omnibus catholicis damnatus. Et concludit sic, Ego igitur firmissimè teneo, nec aliud sentiendum censeo, talia concilia, quæ ex toto terrarum orbe auctoritate Pa-

pæ congregata ſunt, in quibus & ſi papa abſens ſit, ipſius tamẽ legati præſentes ſunt: eſſe dicenda generalia concilia, & per conſequens non poſſe in fide errare. Non tamen fruſtra,& ſine cauſa,illa petierunt ſemper ab ipſo ſummo Pontifice approbationem, & confirmationem eorum, quæ à toto concilio definita fuerunt. Et potiſſima cauſa eſt, quia licet concilium legitimè congregatum, in definitionibus, & decretis ſuis circa fidem errare non poſſit. In alijs tamen,quæ ad fidem non pertinent, quòd errare poſſit, nullus verè doctus dubitat. Nam concilium Calcedonenſe, quod eſt vnum ex illis quatuor, quæ beatus Gregorius dicit ſe velut quatuor Euangelia venerari, errauit præferendo Patriarcham Conſtantinopolitanum Alexandrino: qui ex antiqua eccleſiæ conſuetudine, per Nicænum concilium confirmata, ſecundum locum ſemper poſt Romanum pontificem habuerat. Propter quod Leo Papa licet confirmaſſet ea, quæ in dicto concilio definita fuerãt circa fidem: eam tamen definitionem, per quam Conſtantinopolitanum Patriarcham prætulit Alexandrino, reprobauit,& damnauit, pro vt conſtat ex epiſtola. 57. eiuſdem Leonis, quæ eſt ad Martianum Auguſtum. Et ex epiſtola. 59. quę eſt ad totum concilium Calcedoneñ. Miſerunt ergo ſemper concilia rationem geſtorum ſuorum ad ſummum Pontificẽ: & petierunt ab eo confirmationem,non quidem pro his ſolùm, quæ ad fidem ſpectabant,quoniam illa certa erant,& infallibilia, & firmo robore firmata,cùm in illis errare non potuiſſent concilia,ſed ratione aliorum negotiorum:in quibus illa,cùm errare potuiſſent, confirmationem definitionis à ſummo Pontifice petebant.

Acquieſcendum eſt determinatis in conciliis. Cap. XXVI.

A QVI non credit œcumenico concilio,quiq; nõ acquieſcit in eo, quod ab illo definitum eſt, ſed in dubium reuocare conatur, denuoq; diſceptari vult de his,quæ ſemel illius iudicio terminata recteq; conſtituta ſunt,nõ credit ſanctam catholicam eccleſiã, Spiritui ſancto per os illius loquẽti repugnat,atq; ideò catholicus dici non meretur,ſed habẽdus eſt iuxta Chriſti præceptum,tanq̃ ethnicus,& publicanus,Matt. 18. vnde Leo põtifex epiſtola. 78. dicit. Quæ patefacta ſunt,quærere: quæ perfecta ſunt,retractare: & quæ definita ſunt,cõuellere, quid aliud eſt, q̃ de adeptis gratiam non referre? Quamobrem non ſunt audiendi,qui denuo de his referri volunt,de quibus decreta conciliorũ interceſſerunt. Quid eccleſiæ ſtatu futurum eſſet perturbatius? quid fide noſtra incertius? quid inſtitutis mutabilius,ſi ſuperiorum conciliorum acta reſcindantur? Exoptatur concilium ab omnibus: quis autem erit eius vſus, ſi poſtquàm decretum in eo eſt,quod ſemel eſt decretum diſputare,atque illud reſcindere,vel ſaltem indubium reuocare licebit? Quid aliud hoc erit,quàm efficere,vt ſemper fluctuent hominum conſcientiæ? Poſtulabatur hoc priſcis temporibus ab Arrianis,vt quibus de rebus Nicenę ſynodi decretum interceſſerat,de his denuo diſceptare liceret, vt teſtatur Socrates libro. 2. c. 20. eccleſiaſticę hiſtoriæ. Verùm decretum eſt à piis ſufficere debere Nicęnæ ſynodi decreta. In Calcedonenſi quoq; concilio non fuit permiſſum decreta Nicenę ſynodi inquiri. Quin clamauit ſancta ſynodus: ſi quis ea retractat,anathema ſit: ſi quis ſuper iſta inquirit,anathema ſit:maledictus,qui addit: maledictus,qui aufert: maledictus,qui innouat. Hoc eſt,quod ab Athanaſio Apolog. 2. ſcriptum legimus. Quæ nũc à tot,& talibus epiſcopis probata ſunt,ac decreta, clareq; demonſtrata,ſuperuacaneum eſt denuo reuocare in iudicium. Leo quoq; pontifex epiſtola. 78. Pręnoſcat

noſcat,inquit,pietas veſtra venerabilis Imperator hos,quos ſpondeo,dirigendos nō ad confligendum cum hoſtibus fidei,nec ad certandum contra illos à ſede Apoſtolica profecturos : quia de rebus & apud Nicęam,& apud Calcedonem,ſicut Deo placuit definitis,nullum audemus inire tractatum:tanquam dubia & infirma ſint, quæ tanta per Spiritum ſanctum fixit auctoritas.

Stante in eccleſia Dei vero & indubitato pontifice,œcumenicum concilium non ſe debet intromittere de ſingulis cauſis, ſed de his duntaxat, ad quorū definitionem fuit congregatum. Caput. XXVII.

HOC oſtendo primò teſtimonio beati Leonis Papæ,qui Anatholio epiſcopo Conſtantinopolitano ſcribens reprehendit eum, ꝙ induxiſſet Calcedonenſem ſynodum ad conſtituendum, poſt Romanam,primam ſedē Conſtantinopolitanam,cùm prius eſſet Alexandrina : poſt multa ſubdit, A nimis ergo improba,nimis praua,quæ ſacratiſſimis canonibus inueniuntur eſſe contraria, in totius eccleſiæ perturbationem ſuperba hæc tēdit elatio,quæ ita abuti voluit concilio ſynodali,vt fratres in fidei tantummodo negotio cōuocatos, definitione eius cauſę,quæ erat curanda,perfunctos,ad conſentiendum ſibi, aut deprauando traduceret,aut terrendo compelleret. Secundò Papa Nicolaus in .2.epiſtola,quam ſcribit Michaeli Imperatori,quæ lecta fuit in quarta actione, manifeſtè deſignat, ꝙ concilia vniuerſalia congregata ad ea tantùm extendere ſe debent ſententiãdo, vel definiendo, ad quæ congregata vel conuocata ſunt,& non ad alia. Leo etiam Papa ad epiſcopos,qui in ſancta ſynodo Calcedonenſi congregati fuerant, inter cætera ſcribit.Fraterna vniuerſitas,& omnium fidelium corda cognoſcant,me non ſolùm ꝑ fratres,qui vicem meam executi ſunt,ſed etiam per approbationem geſtorum ſynodalium,propriam iniiſſe ſententiam in ſola fidei cauſa,propter quam generale concilium & ex præcepto chriſtianorum principum, & ex cōſenſu apoſtolicæ ſedis placuit congregari.Agatho etiam Papa de poteſtate,quam Apocriſariis ſuis dedit,ſcribens Imperatori,dicit. Licentiam dedimus,ſiue auctoritatem apud tuum tranquilliſſimum Imperium,dum vixerit tua clementia,ſimpliciter ſatisfaciendi,inquantum duntaxat iniunctum eſt,vt nihil præſumant augere,mutare,vel minuere: ſed traditionem Apoſtolicæ ſedis,vt à prædeceſſorib⁹ inſtituta eſt, ſynceriter enarrare. Alias rationes facientes ad hoc propopoſitum,quære in Ioanne de Turre cremata lib. 3. ſuæ ſummæ de eccleſia .c.38.quas breuitatis cauſa omitto.

Papa ſuperior eſt concilio generali,ſumendo uniuerſale concilium, vt importat congregationem prælatorum vniuerſalis eccleſiæ condiſtinctam contra Romanum Pontificem. Caput. XXVIII.

PRobatur hoc rationibus,Primò omne quod tribuit alteri poteſtatem,eſt ſuperius illo: cauſa. n. eſt potior ſuo effectu. Papa verò tribuit auctoritatem generali concilio,vt habetur diſt. 17. per totum: imò ad eundem A ſpectat illud & congregare,& approbare, cùm ſine eius auctoritate celebrata,non concilia,ſed conciliabula,& conuenticula nominentur, vt in .c. Multis

 diſt.

dist. 17. inde sequitur, quòd Papa auctoritate iurisdictionis sit dicto concilio superior. Secundò sedes Apostolica absoluit quandoque, quod cócilium ligat, & damnat: ergo est eo superior. Vnde papa Gelasius vniuersis episcopis scribens, vt habetur. 9. q. 3. c. Cũcta, ait. Sed nec illa preterimus, ꝙ Apostolica sedes frequenter, more maiorum, etiam sine vlla synodo præcedente absoluendi, quos iniquè synodus dãnauerat, & damnandi nulla existente synodo, quos oportuit, habuit potestatem. Sanctæ quippè memoriæ Athanasium synodus orientalis abdixerat, quem tamen exceptum sedes Apostolica, quæ damnationi græcorum non consensit, absoluit. Sanctum quoque Flauianum Pótificem græcorum damnatum pari tenore, quoniã sedes Apostolica non consensit, similiter absoluit: & patet, quòd loquantur de synodis œcumenicis, cùm idem Flauianus fuisset damnatus in secunda synodo Ephesina. Tertiò sic, solus Romanus pontifex est vocatus in plenitudinem potestatis, cùm solus habeat potestatem illimitatam: in cuius rei signum, vt inquit sanctus Thom. 24. dist. 4. non vtitur baculo, sicut alij episcopi, eò quòd non habeat coarctatam potestatem per curuationem baculi designatam. Alij verò prælati ex quibus congregatur concilium, vocati sunt in partem solicitudinis. c. Decreto. 2. q. 6. & ex consequẽti sequitur, quòd papa sit concilio superior. Quartò omnis pastor est superior auctoritate grege suo: Papa est pastor omnium ouium Christi, iuxta illud Ioan. vltimo, Pasce oues meas. Cóciliũ verò generale pertinet ad gregẽ, & oues Xpi: ergo necessariò erit superior eo. Est .n. pastor omnium fidelium, cùm vnius ouilis vnus sit pastor Ioan. 10. Caput etiã non solùm situ, sed & auctoritate est superius toto reliquo corpore: Romanus pontifex est caput concilij. Vnde beatus Chrysostomus beatum Petrum verticem Apostolici chori nominabat. Et synodus Calcedonensis Leonẽ Papam caput suum profitetur apertè. Vltimò Christus est superior vniuersali concilio potestate auctoritatis, ergo & papa, eòquòd papa est Vicarius generalis eius, vices ipsius gerens in ecclesia Dei, & per consequens in cócilio generali. Vnde beatus Cyrillus in libro Thesaurorum, inquit, quòd Apostoli in Euãgeliis & Epistolis affirmarunt Petrum esse loco Domini, & eius ecclesiæ, ei dantes locum in omni capitulo, & electione. Ex prædictis sequitur formali consequentia, Primò, quòd Romanus pontifex dictis œcumenicis conciliis debet præesse: imò, ꝙ legitimè coactis semper præfuit, sicut habetur in historia tripartita lib. 4. c. 9. vt Iulius, Damasus, & Athanasius meminerunt. Ante etiam concilium Nicęnum à Marcello fuit institutum, vt pter auctoritatem Romanæ sedis nulla synodus haberetur. Secundò infertur, ꝙ nullo modo liceat appellare à Romano pontifice ad concilium tanquam ad superiorem iudicem. (Appellatio enim fit ab inferiori ad superiorem iudicem, cap. Omnes, secunda quæst. sexta) sed è conuerso, vt habetur in .c. Ipsi sunt. 9. q. 3. Vbi Gelasius Papa ita inquit: ipsi sunt canones, qui appellationes totius ecclesiæ ad huius sanctę sedis examen voluerunt deferri: ab ipsa nusquam prorsus appellare debere sanxerunt. Habetur etiam in gestis primi Ephesini concilij statutũ, quòd à sententia sedis Apostolicę nulli liceat appellare. Sanctus Thom. in quęstionibus de pœnitentia. q. x. art. 4. de hoc memoriam faciens, inquit: etiam Romanus pontifex hac sua auctoritate potest, cuius sola auctoritate synodus cógregari potest, & à quo sentẽtia synodi cófirmatur, & ad ipsum à synodo appellatur, quæ omnia patent in gestis Calcedonensis concilij: hęc ille. Tertiò sequitur, quòd œcumenicorum conciliorum auctoritas à Romano pontifice pendeat & emanet. Vnde sanctus Thom. in tractatu contra impugnantes religionem, hanc sententiam confirmat dicens. Sancti Patres in có-

cilio

cilio congregati, nihil ſtatuere potuiſſent niſi auctoritate ſummi Pontificis interueniente, ſine qua etiam concilium congregari non poteſt. Item Hierarchia noſtra eccleſiaſtica ſecundum Dionyſium in libro de Eccleſiaſtica Hierarchia.c. 5. exemplata eſt à Hierarchia cęleſti. Secundum enim beatum Ambroſium eccleſia imago eſt cæleſtium: ſed ſic eſt, quòd in cęleſti Hierarchia nulla poteſtas ad actus hierarchicos perficiendos tribuitur à Deo perſonę, ordini, aut toti hierarchiæ, quæ non tribuatur, ſiue deſcendat mediante hierarcha: ergo pari modo nulla poteſtas confertur à Chriſto ipſi eccleſiaſticæ Hierarchiæ, aut vniuerſali concilio ipſam repręſentanti, quę non conferatur mediante ſupremo hierarcha, hoc eſt, Romano Pontifice: & ex conſequenti quicquid auctoritatis habet concilium generale, habet immediatè à Romano Pontifice. Vnde oppoſitum dicere, eſt negare eccleſiam militantem ad formam triumphantis eſſe diſpoſitam, quod eſt expreſſè contra p̄fatum beatum Dionyſium. Concilia etiam vniuerſalia videntur habere originem ex inſtitutione humana, & non à Chriſto immediatè. Hoc patet ex .c. Canones. 15. diſt. Tum quia nullibi in ſacris literis legitur de inſtitutione facta à Chriſto vniuerſalium conciliorum: licet bene legatur, quòd fuerint aliqua per Apoſtolos celebrata. Imò eorum auctoritas dependet immediatè ab auctoritate Apoſtolicę ſedis, vt patet ex diſt. 17. per totam: quod non ſolùm eſt verum, quo ad conuocationem, ſed quantum ad robur & firmitatem omnium geſtorum in eis, vt patet ex præfata. 17. diſt. Synodus tempore Symmachi Papæ Romæ celebrata, vt habetur in.c. Bene quidem diſt. 96. concludit videlicet, quòd Apoſtolica ſedes ſtatutis ſynodalibus conſueuit tribuere firmitatem. Idem Paſchalis papa, extra de elect. c. Significaſti, omnia concilia per eccleſiæ Romanæ auctoritatem & facta ſunt, & robur acceperunt.

Quomodo non obſtant ſupradictis decreta concilij Conſtantienſis. Caput. XXVIIII.

DE Conſtantienſi patet, quia congregatio illa tria habuit tempora. Primum in quo ſola obedientia Ioannis. 23. Baltaſſar primò nominati, cõuenerat. Secundum, in quo Angelus Corarius vocatus Gregorius duodecimus, iuri ſuo cedens, præfatæ congregationi ſub certis modo & formis ſe coniunxit. Tertium, in quo Reges, Principes, & Prælati obediētes Petro de Luna Benedicto. 13. vocato, per ſuos oratores noua facta conuocatione concilij, ſe vnierunt præfatæ congregationi ad pacem dandam vniuerſali eccleſiæ. Pro quo ſolo tempore conuenientibus omnibus ſimul tribus obedientijs, fuit certum dicere, ꝙ vniuerſalis eccleſia eſſet Conſtantiæ. Et ſic patet, ꝙ ſola obedientia Ioannis. 23. non conſtituebat concilium œcumenicum, vniuerſalem eccleſiam repręſentans. Decreta igitur concilii Conſtantienſis, quæ adducuntur contra præſidentiam Papæ ſuper œcumenicum concilium, de quibus infra, non militant contra eandem: quoniam auctoritate dicti concilii Conſtantiñ. aliæ duæ obedientiæ Gregorii videlicet. 12. & Benedicti. 13. apertiſſima contradictione in plena congregatione ſe oppoſuerunt, quorum contradictio fuit acceptata. Quare tribus obedientiis tandem in nomine Chriſti Conſtantiæ conuenientibus ſub intentione congregandi œcumenicum cõcilium, habita eſt fides & certitudo apud omnes catholicos, vniuerſale cõciliũ Conſtantiæ celebrari, & non antè, ſtante ambigua inter Chriſti fideles concertatione, apud quem trium pro Romano Pontifice ſe gerentium apoſtolicæ ſedis auctoritas A

resideret: & per consequens decreta, quæ de concilio Constantien. adducuntur, nullius sunt momenti: quoniam in eorum determinatione, non modò non interuenerunt duæ supradictæ vltimæ obedientiæ, sed tantùm illa Ioannis. 23. & ex consequenti nec vniuersalis ecclesia: imò nec principales doctissimi patres dictæ obedientiæ Ioannis. 23. præfatis decretis præbuerunt assensum, sicut nec ipsemet Ioannes. 23. Decreta fuerunt talia, vt patet sessione. 4. & 5. Primum, hæc sancta synodus in Spiritu sancto congregata legitimè, generale concilium faciens, ecclesiam catholicam militantem repræsentans, potestatem à Christo immediatè habet, cui quilibet cuiuscunq; status vel dignitatis, & si Papalis existat, obedire tenetur in his, quæ pertinent ad fidem, & extirpationem dicti schismatis, & reformationem generalē ecclesiæ Dei in capite, & in mēbris. Secundū, q̄ quicunq; cuiuscūq; conditionis, status, dignitatis etiā Papalis, qui mandatis, statutis, siue ordinationibus, aut præceptis huius sacræ synodi, & cuiuscunq; alterius concilii generalis legitimè congregati super præmissis, siue ad ea pertinentibus factis, vel faciendis, obedire contumaciter contempserit, nisi resipuerit, condignæ pœnitentiæ subiiciatur, &c. Vnde manifestè constat, q̄ non militant contra Papæ auctoritatem, eò q̄ nunq̄ fuerunt per omnes obedientias, vt dictum est suprà, simul approbata, nec repetita. Imò tota synodus ex tribus obedientiis congregata, statutis suis innuere videtur, decreta illa nunq̄ in mē tē suā venisse, vt patet ex sessione. 40. vbi sic habetur. Sacrosancta Cōstantien. synodus statuit, & decreuit, q̄ Romanus Pontifex per dei gratiam de proximo assumendus debeat reformare ecclesiam in capite, & in membris, & curiam Romanam secūdum æquitatem & bonum regimen ecclesiæ. Ex successu etiam concilii patet, q̄ præfata synodus postq̄ Papa Martinus fuit creatus, morem sequendo aliorum conciliorum, humiliter ab eo petiuit confirmationem, & roborationem omnium, quæ fecerat. Cōfirmare autem cùm sit superioris, planum est, q̄ synodus ex omnibus prædictis obedientiis non erat huiusmodi fidei, quòd concilium à Christo immediatè potestatem haberet, &c. Dicta etiam decreta de superioritate concilii, non militāt, quoniam per Apostolicam sedem non fuerunt approbata, imò per Dñm Martinum in condemnatione errorū Ioannis VVitcleff, & Ioannis Huss annullata: vt patet in bulla, quam approbante concilio prædicto Constantien. dictus dominus Martinus misit vniuersis Germaniæ prælatis: inter quos vnus cōdemnatus est, quòd diceret Petrū nec esse, nec fuisse caput ecclesiæ sanctę catholicæ, &c. Decreta etiam illa non militant, quia sanctorum patrum sententiis contradicunt, & Theologi tenent oppositum, vt Hugo de sancto Victore, Albertus magnus, Thomas, Bonauentura, & multi alij, sicut patet ex 2. libro summæ de ecclesia per Ioannem de Turre Cremata. c. LXXXIX.

Concilium Basiliense quō non obstet potestati Papæ. Cap. XXX.

A Dictū cōciliū præsupponit vnū, quòd dicta decreta cōcilij Constan. fuerint facta à sancta vniuersali ecclesia, quod vt patet ex p̄fatis, falsum est. Imò temerarium videtur velle definire, quòd sola obedientia Baltassar, Ioannis videlicet. 23. quæ sola interfuit Constantiæ, dum fuerunt dicta decreta instituta, esset vniuersalis ecclesia. Dico vltrà, quòd decreta concilij Basilien. sunt inualida, eò quòd concilium illud noluit recipere legatos sedis Apostolicæ in auctoritate sua debita, iuxta morem antiquorum conciliorum, sine cuius auctoritate concilia omnia sunt nulla: vt patet ex multis capitibus præsentis tractatus,

&

& specialiter ex tertia actione concilij Calcedoneñ. Decreta etiam illa sunt inualida, cum in eis non interuenerit assensus Apostolicæ sedis, quæ vnam quanq; synodum sua auctoritate confirmat, vt habetur in cap. Confidimus. 25. q. pri. Et si dicatur, quòd in sessione. 17. quando legati domini Eugenij fuerunt admissi, iurauerũt defendere decreta prædicta: hoc nullius est ponderis: quia iurauerunt, vt patet in gestis, nomine proprio, & vt particulares personæ propter scandalum euitandum, eò quòd aliter non fuissent admissi, & non vt Nuntii Apostolici. Imò vt tales, protestati sunt contrarium, nec interesse voluerunt sessionibus, in quibus talia concludebantur. Et licet ab Eugenio multæ bullæ minis extortæ sint super illo concilio, nihil tamen eorum, quæ in eis continentur, suffragatur aduersariis: cùm nunquam præbuerit assensum decretis dicti concilii. Quando etiam asseritur dictum concilium congregatum fuisse legitimè pro extirpatione hæresum, ex eo non sequitur eum approbasse quicquid per illud definitum est. Licet enim concilium Ephesinum. 2. hæresis extirpandæ gratia fuerit legitima auctoritate inchoatum, nihilominus Leo Papa præfati concilii non est complexus definitiones: imò in sequenti calcedonensi illas tanquam hæreticas damnauit. Et licet dictus Eugenius declarauerit prædictum Basilieñ. concilium continuatum, & continuari debere, non tamen propter hoc approbauit. Vnde Nicolaus Papa in epistola, quam Michaeli Imperatori scribit, A sanctis Patribus in conciliis obseruatum extitit, vt absq; Romani Pontificis consensu, nullius insurgentis deliberationis terminus daretur. Vnde ipse Eugenius Florentiæ dixit, Nos quidem progressum concilii approbauimus, volentes vt procederet sicut incœperat, non tamen approbamus eius decreta. Vnde mos fuit Pontificum, cùm confirmaturi essent conciliorum decreta, quibus præsentialiter non interfuerant, congregare synodum Prælatorum, & ibi maturo examine facto, illa confirmare: sicut de beato Siluestro legitur, cùm decreta concilii Nicæni approbasset: & de Clemente Quinto, vt Ioannes Andreas in principio Clementinæ dicit de constitutionibus factis in Concilio Viennensi: quas, quia aliquæ earum, vt inquit, erant ineptæ, aliquæ prolixæ, aliquæ defectiuè compositæ, aliquæ non expediebant, fecit dictus Pontifex maturo consilio moderari. Et licet dixerit Eugenius se velle concilium illud cum omni fauore prosequi: hoc intelligendum est in his, quæ iustè & rationabiliter, salua fide, salua sanctorum patrum doctrina, & Apostolicæ sedis auctoritate, per concilium constituerentur. B A

Papa an teneatur obedire statutis conciliorum. Caput XXXI.

RESPONDEO, quòd hoc bifariam potest intelligi: vno modo inquantum sunt statuta generalis concilii: & falsum est, quòd Papa teneatur eisdem parere, cùm significaret inferioritatem in seipso respectu eiusdem. Papa autem, vt sæpè dictum est, est super omnia concilia: & hoc modo tenetur tantùm Deo obedire. Secundo modo potest intelligi, teneri obedire statutis conciliorum, non quia statuta sunt conciliorum, sed quia sunt de tali materia, videlicet fidei, aut spectantia ad ius diuinum: sicut sunt potissimè statuta pro maiori parte quatuor conciliorum vniuersalium, de quibus beatus Gregorius loquitur in cap. Sicut, distinct. 15. Hoc modo obedire teneri statutis A

conciliorum à ſede Apoſtolica approbatorum,non arguit ſuperioritatem dictorum conciliorum ſuper papam : ſicut nec in prędeceſſore, ſi ſimilia ſtatuat, quæ concernant fidem, aut ius diuinum. Sicut idem Gregorius in .c. Si ea.25. q.2. dicit. Si ea deſtruerem,quæ anteceſſores noſtri ſtatuerunt, non conſtructor, ſed euerſor eſſe comprobarer. Et hoc,quia talia ſic definita in conciliis non habent robur à conciliis,ſed à iure diuino, cui ſubiicitur Papa, vt dicit gloſ. ſuper .c. Sicut,diſt.15. Concludo igitur, quòd papa non poteſt deſtruere ſtatuta concilij, quæ videlicet ſunt circa ius diuinum, & articulos fidei. Quod patet ex eo, quòd à Romano pontifice
A B canonum conciliorum dependet auctoritas, vt dictum eſt ſuprà. Alienum profectò à ratione eſt, vt legibus quis coactus alligetur, qui eiſdem & vim, & auctoritatem impartitur. Vnde iuriſperitus inquit. Princeps ſolutus eſt legibus, quo videlicet ad vim coactiuam, vt ait diuus Thomas ſecunda ſecundæ.q.96.ar.6. Et ratio eſt ſecundum eundem, quia nullus cogitur propriè à ſeipſo. Lex verò non habet vim coactiuam niſi à principis poteſtate: licet quoad vim directiuam princeps ſubiectus ſit propria voluntate, legi. Cùm ergo Romanus Pontifex Princeps ſit Eccleſiæ,nullis Eccleſiæ legibus eſt obnoxius. Cæterùm. c. Significaſti, extra de elect. dicitur, quòd concilia per Romanæ Eccleſiæ auctoritatem facta ſunt, & robur acceperunt, & in eorũ ſtatutis Romani pontificis excipitur auctoritas tanquam ſuperior, vt dicit gloſ. Hoſtienſis.9.quæſt. 3. cap. Cuncta per mundum. Item cap. Innotuit,de electione. Innocentius Tertius apertiſſimè demonſtrat, quòd Canon generalis concilij etiam confirmatus per papam non ligat eum, dicens. Quanuis Canon Lateranenſis concilij ab Alexandro Papa prædeceſſore noſtro editus illegitimè natos adeò perſequeretur, quòd electionem talium innueret eſſe nullam, nobis tamen per eum adempta non fuit diſpenſandi facultas: cùm ea non fuerit prohibentis intentio, qui ſucceſſoribus ſuis nullum potuit in hac parte præiudicium generare, pari poſt eum, imò eadem poteſtate functuris. Finaliter patet, quòd licet papa de neceſſitate non ſubiiciatur ſtatutis conciliorum, de honeſtate tamen tenetur illa obſeruare, tum vt aliis det exemplum illa obſeruandi, ſecundum illud Act. primo, Cœpit IESVS facere & docere, tum etiam(vt habetur de conſtitutionibus cap. Cùm omnes) Quod quiſque iuris in alterum ſtatuit, ipſe debet eo vti. Habetur etiam in cap. Confidimus.25. quęſt. prima. Confidimus,quòd nullus iam veraciter chriſtianus ignoret, vniuſcuiuſque ſynodi conſtitutum, quod vniuerſalis eccleſiæ probauit aſſenſus, nullam magis exequi ſedem præ cæteris oportere, quàm primam. Dicit gloſ. ibi, oportet eſt verbum honeſtatis : addit Archidiaconus, & æquitatis. Et ita patet, quòd papa non neceſſitate, licet bene honeſtate, canones obſeruare teneatur: canones dicimus,quos ipſa ſedes Apoſtolica confirmauit.

Patres Conciliorum confirmationem ſoliti ſunt petere ſuorum decretorum à Papa. Caput. XXXII.

RREFRAGABILE argumentum auctoritatis, quam Romanus Pontifex habet in œcumenicis conciliis, eſt, quòd Sancti Patres in conciliis definitiones ſuas, & geſta ad eorum vigorem & firmitatem ab
A Apoſtolica ſede confirmari, & roborari poſtularunt: apertè cognoſcentes oportere leges Eccleſię robur accipere ,& auctoritatem ab eo, in quo Deus to-

tius

tius ecclesiæ principatum posuit, vt est Romanus pontifex, prout habetur in cap. Nolite errare, distin. xi. vbi Iulius Papa ait. Huiusmodi beatæ obseruationis exemplum in primis habemus à patribus excellentissimi concilij Niceni, qui omnia gesta sua, & definita humiliter à beato Siluestro petierunt confirmari. Vbi patres in epistola ad eundem Siluestrum post multa subdunt. Quicquid statuimus in Niceno concilio, precamur vt vestri oris consortio roboretur. Secundum testimonium habemus de primo Ephesino concilio, de quo dicit Dominus Aimarus libro de synodis, quòd in eo legati Apostolicæ sedis vice Cælestini Papæ præfuerunt, & ipsum Apostolica auctoritate roborarunt. Tertiò habemus testimonium à patribus in Concilio Calcedonensi, qui ad Leonem Papam scribunt deprecantes, vt eorum decreta confirmare dignaretur. Vide multa alia similia ad hoc in summa de ecclesia Cardinalis de Turre cremata libro .3. capite .34. Planè ista non possunt stare simul, quòd concilium habeat immediatè potestatem à Christo, cui Papa obedire teneatur: & concilij sententiæ, & gesta nullius sint roboris, nisi Romani Pontificis auctoritate firmentur. Vnde Archiepiscopus Remensis Dominus Aimarus libro de synodis, capite .18. inquit. Non mireris, quòd ipsorum Conciliorum auctoritatem Romano Pontifici ascribamus, cùm nulla concilia rata legantur, quæ Apostolica auctoritate fulta non fuerint.

Si dissentiant Papa & Concilium in his quæ sunt fidei, cuius deliberationi sit standum, Caput. XXXIII.

RESPONDET Cardinalis de turre cremata, in summa de ecclesia cap. 64. quòd discordia inter Papam & Patres concilij, aut concernit materiam fidei, aut ius positiuum. Si materiam fidei, hoc contingit bifariam: quia vel est in materia iam per Apostolicam sedem definita, cui Patres concilii refragantur: & tunc standum esset sententiæ Papæ, vt patet per beatum Hierony. in ca. Hæc est fides. 24. q. pri. Vel contrarietas est in materia nondum definita, sed nouiter per concilium definienda: in tali casu regulariter standum magis foret iudicio Patrum totius concilii, quàm iudicio Romani Pontificis, sicut videtur colligi ex glos. in cap. Anastasius. 19. dist. Vbi sic habetur, quòd Papa tenetur, cùm de fide agitur, requirere consilium Episcoporum: & tunc synodus maior est Papa, maioritate discretiui iudicij: secundum quod, haud dubium, quin regulariter concilium sit maius Romano Pontifice. Vnde Cyprianus in quadam Epistola inquit. Nam nec Petrus, vt dictũ est suprà, quem primum Deus elegit, & super quem ædificauit ecclesiam suam, cùm secum Paulus de circuncisione postmodum disceptasset, vendicauit sibi aliquid insolenter, aut arroganter assumpsit: nec dixit se primatum tenere, & obtemperari à nouellis sibi potius debere: nec despexit Paulum prius ecclesiæ persecutorem: sed consilium veritatis admisit: & rationi legitimę, quam Paulus adduxit, facilè consensit. Si tamen talis controuersia orta esset, licet vniuersitati Patrum adhærendum esset, ratione prædicta, nihilominus nihil videretur concilialiter concludendum, quousq; concorditer Papa & Patres in vnam simul conuenirent sententiam. Si verò contrarietas pertineat ad ius positiuum, hoc posset esse: aut super iure condendo: aut super tollendo iam condito: aut super dispensando in veteri iure.

Primo

Primo modo, si ius, vel lex sit iusta & rationabilis, loco & tempori conueniens; sententia Papæ est præferenda sententiæ omnium aliorum. Papa enim præeminet omnibus, vt prælatus, Magister, & Princeps, & habet potestatis plenitudinem. Si verò lex non sit rationabilis, nec religioni congruat, aut vtilitati, potius est standum determinationi Episcoporum, quàm Papæ, vt habetur per glos. in cap. In istis, dist. 4. Si verò controuersia sit super tollendo iure antiquo, eò ꝙ episcopi vellent tollere aliquos canones, aut instituta antiqua, & Papa nollet, sententiæ Papæ standum est. Et ratio est, quia quod semel approbatum est, non potest nisi Papa consentiente reprobari. 24. q. 1. cap. Hæc est fides. Si verò controuersia sit in dispensando contra vetus ius, sententiæ papæ est magis standum, quàm opinioni aliorum, vt in. c. Necessaria, prima. q. 7.

Si discordant œcumenica concilia inter se, cui adhibenda fides. Caput. XXXIIII.

A Via verò beatus Augustinus secundo libro, cap. 3. de Baptismo contra donatistas, inquit, quòd plenariorum conciliorum priora posterioribus solent emendari: & beatus Isidorus, vt habetur in cap. Domino sancto. 50. dist. dicit oppositum: ꝙ quotiescunq; in gestis conciliorum discors sententia inuenitur, illius concilij magis sententia teneatur, cuius antiquior, & potior extat auctoritas: Pro concordia horum Doctorum visum est Domino Ioanni de Turre Crem. in libro. 3. suæ summæ de ecclesia, cap. 63. distinguendum: quoniam diuersitas illa, quæ dicitur esse inter plenissima concilia, vel est circa illa, (si possibile sit) quę sunt fidei: & tunc standum esset sententiæ antiquioris concilij, dum tamen fuerit œcumenicum auctoritate Romani pontificis fultum, & roboratum. Cùm enim tale concilium in fide stante diuina promissione, errare non possit, & fides sit simplex & incommutabilis, vt inquit beatus Leo Papa, non potest sequens concilium illi in veritate aduersari: & pro hoc videtur facere, quod inquit beatus Isidorus, vbi suprà: cui etiam arridet diuus Thom. in quarto contra gentiles, cap. 25. Quòd cùm dicitur in Calcedonensi synodo, quòd patres apud Constantinopolim doctrinam synodi Nicenæ roborarunt: hoc non est intelligendum per modum additionis, quasi id, quod minus est, supplentes: sed per modum declarationis ea, quæ de Spiritu sancto dicta sunt, contra eos, qui eundem Deum negare contendebant, scripturarum testimoniis roborantes. Vnde beatus Hilarius lib. 5. de synodis in defensione synodi Calcedonen. contra quosdam criminantes eandem synodum, quia aliqua videbatur addidisse, quæ non fuerunt in Nicæno concilio, ignorantes regulas, & cõsuetudines cõciliorũ, inquit, sic noua posterioribus conciliis: prout necessitas emergentiũ hæreticorũ exegerit: sancire debemus decreta, vt tamen integra permaneant, quæ dudum antiquioribus conciliis contra veteres hæreticos promulgata fuerunt. Nam si post Nicęni concilij statuta, nihil amplius liceret recipere: qua auctoritate Spiritum sanctum vnius gloriæ cum patre auderemus asserere, cùm in dicto concilio constet omnino tacitum fuisse? Vel discordia inter concilia vniuersalia est in iudiciis, vel institutis circa proficua, aut regimen humanæ vitæ, uel ecclesiasticam disciplinam, siue ius positiuum: & tunc magis standum est posterioribus, per quæ in talibus agibilibus, quia eorum

rum

rum materia est variabilis, sæpe priora emendantur, & corriguntur: quia, vt dicit beatus Augustinus libro secundo de baptis. contra donat. cap. 3. cum aliquo rerum experimento, aperitur quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat. In talibus enim non habet locum antiquitas, quoniam aliqua superioribus temporibus erant conuenientia, quæ nostris non expedirent. Concilio enim Nicæno præiudicatum est circa dispositionem sedium patriarchalium, per aliud concilium vniuersale: quoniam iuxta dispositionem concilij Nicæni, Alexandrina ecclesia tenebat primum locum post Romanam: iuxta verò decretum concilij Constantinopolitani sexti, Constantinopolitana præcedebat Alexandrinam: vt in cap. Renouantes .22. dist. Diuersitas etiam statutorum in constitutionibus generalibus nequaquam esse censetur, si diuersitas locorum, temporum, & personarum, quibus distributa sunt, intelligatur.

Si inter se dissentiant patres concilij, cui parti deferendum.
Caput. XXXV.

DISTINGVENDVM, quoniam materia, super qua discordant patres, aut habet pro aliqua sui parte ita euidentem rationem, vel tam apertam pro se auctoritatem, quòd eius oppositum manifestè est falsum: & sic in œcumenicis conciliis non est argumentum semper à maiori parte: vt patet ex actis in concilio Ariminensi, & Ephesino secundo, in quibus non obstantibus partibus maioribus, non fuerunt admissa decreta. A
Cùm planum sit, quòd in tali casu, vbi apparens & euidens ratio veritatis deest, sacrilegum esset arguere à multitudine: sicut leguntur fecisse Iudęi contra Christum, qui, vt inquit Chrysostomus, conuenerunt, vt multitudine vincerent, quem ipsi ratione superare non poterant. Aut materia, de qua est controuersia, non est clara, & euidens, & oppositum per rationem vel auctoritatem scripturæ sanctæ ac sanctorum patrum definitum, non ostenditur manifestè falsum, sed videtur vtraque pars probabilis: & in tali casu regulariter à maiori parte est argumentum: quia vbi maior pars, ibi præsumitur esse ecclesia, vt .56. distin. c. Apostolica cum glos. Vnde in cap. cùm in cunctis, extra de his quæ fiunt à maiori parte capituli, dicit Concilium Lateranense: in cunctis ecclesiis, quod pluribus & sanioribus fratribus visum fuerit, incunctanter debet obseruari.

Ad Romanum Pontificem tanquam ad Principem Reipublicæ Christianæ spectat cuiuscunq; ambiguitatis, quæ in œcumenicis conciliis nascitur, declaratio, vel interpretatio.
Cap. XXXVI.

SVpradicta in tit. patet auctoritate B. Gregorii, qui in c. Nec licuit, dist. 17. ait. Quoties aliqua de vniuersali synodo aliqb⁹ dubitatio nascit̃, ad recipiendã de eo, quod nõ intelligunt, rationẽ, ad Apostolicã sedẽ ꝓ ea recipienda conueniant. Patet etiam sic, quia Romani Pontificis auctoritate canones sunt constituti: & ex consequenti ad ipsum spectat eos interpretari: cùm eius sit interpretari, cuius est condere: Et vnde ius prodit, ab eo interpretatio scilicet auctoritatiua, & non magistralis, cùm ea non liget, nisi

nisi probabiliter: nec ei statur, nisi inquantum ratione ostenditur eam esse de mente Spiritus sancti, scripturam dictantis, &c. iuxta illud. 2. Petri primo, Spiritu sancto locuti sunt sancti Dei homines. Sacri enim canones ita aliquid constituunt, vt suæ interpretationis auctoritatem Sanctæ Romanæ ecclesiæ reseruent, cap. Sicut enim. 11. q. 1. Vbi ratio subditur: quia ipsi soli canones interpretari valent, qui ius condendi eos habent. Vnde Sanctus Thom. in q. de poten. q. 10. art. 4. dicit, quòd sicut posterior synodus potestatem habet symbolum à priori synodo conditum interpretari, ita Romanus Pontifex hoc sua auctoritate potest, à quo sententia synodi confirmatur, & ad ipsum à synodo appellatur: quę omnia patent, vt dictum est, ex gestis calcedonensis synodi.

Ad Romanum Pontificem pertinet dispensatio sacrorum canonum, qui instituti sunt ad regulandos humanos actus, generaliumq; conciliorum, ac regularum sanctorum Patrum, moderatio, Cap. XXXVII.

A Ræsuppono pro fundamento dicendorum, quòd in qualibet republica necessariò debet esse aliqua potestas dispensandi in legibus suis: quæ cum institutæ sint ad regulandos humanos actus, non possunt semper impermutabiles permanere. Hinc Aristoteles septimo Ethicorum ponit necessariò in principe æquitatem, siue moderamen: cuius officium est, in quibus legis obseruantia reipublicæ vtilitati non expediret, prætermissis verbis legis, sequi quod ratio, vel communis vtilitas deposcit. Hinc dicitur in cap. Regulæ dist. 29. quòd regulæ sanctorum patrum pro varietate temporum & locorum temperantur. Hoc habito: beatus Bernardus scribens ad Eugenium Romanum pontificem nominat patrem Regum, legum moderatorem, sal Terræ, orbis lumen, sacerdotem altissimi. De qua auctoritate Romani pontificis in canonibus dispensandis, siue moderandis illustre testimonium dat Dominus Archiepiscopus Remensis libro dę synodis, cap. 39. dicens. Facultatem temperandorum, siue mutandorum canonum Romano pontifici potissimè adiacere non dubitamus. Est ergo priuilegium Apostolicæ sedis, vt iudex sit canonum, & decretorum: & pro temporis conditione, ac rerum necessitate, nunc intendat, nunc remittat, prout necessitati, & vtilitati ecclesiæ expedire prospexerit. Huius sententiæ est sanctus Thom. in quolibeto. 22. & tractatu contra impugnantes religionem: vbi ait. Omnia statuta sanctorum patrum, quæ sunt iuris positiui, sunt relicta dispositioni papæ, vt ea possit mutare, aut dispensare, prout sibi videbitur. Sed notandum, quòd duplex est genus canonum, vel regularum, aut decretorum sanctorum patrum, vt sanctus Thom. innuit quolibeto. 4. articulo. 14. Quoddam eorum, quæ iure diuino sunt instituta, sicut pertinentia ad articulos fidei, substantiam sacramentorum, aut quæ manifestam connexionem habent ad legem diuinam, siue naturalem, vt pertinentia ad bonos mores: & in talibus Papa dispensare non potest: cùm ista habeant efficaciam ex institutione diuina: de quibus intelligitur illud quod dicitur in .c. Contra. 25. quęst. 1. Contra statuta sanctorum patrum condere aliquid, vel mutare nec huius quidem sędis potest auctoritas. Secundum genus est eorum, quæ instituerunt patres de iure positiuo: quæ licet sint à Spiritu sancto assistente concilio, nō tamen omnis veritas pertinet ad ius diuinum: & de hoc genere dicimus, quòd Romanus

manus pontifex poteſt in eis diſpenſare à quocunq; ſint edita, etiam ab Apoſtolis ſecundum Tho. in tractatu præfato contra impugnantes religionẽ. De hoc duplici genere canonũ Leo Papa in.c.Sicut quædã.14.diſt.inquit. Sicut quædã ſunt, q̃ nulla poſſunt ratione conuelli, ita multa ſunt, quæ pro neceſſitate temporum, aut pro conditione ætatum oportet temperari.

Concilium ſi ſit congregatum, aut contingat congregari ſede vacante, ad quæ ſe poſſit extendere. Caput. XXXVIII.

ARDINALIS de Turre Cremata in tertia parte ſuæ ſummę de eccleſia cap.41. ſaluo meliori iudicio, inquit. Quòd vniuerſale concilium congregatum vacante ſede Apoſtolica, poteſt exequi, quæ neceſſariò occurrerent pro regimine, & tuitione eccleſiæ, vbi per diſpoſitionem iuris non poſſet prouideri: & quæ ſine diſpendio magno prorogari non poſſent vſq; ad creationem Romani Pontificis. Et ratio eſt, quia niſi detur, quòd vacante ſede Apoſtolica, in qua Deus poſuit Eccleſiæ principatum, & gubernaculum populi Chriſtiani, apud Pręlatos eccleſię ſit poteſtas prouidendi in caſu præfato neceſſitatibus imminentibus eccleſiæ: non videretur ſufficienter prouiſum Populo Chriſtiano, & eidem eccleſiæ: quod non eſt dicendum de Chriſto fundatore, & capite ipſius eccleſiæ: cuius ſapientia attingit à fine vſq; ad finem, ſuauiter cuncta diſponens, Sap. 8. Dico igitur, quòd Pręlati maiores congregati hoc facere poſſunt auctoritate ipſa, quam prius habebant ab Apoſtolica ſede, quæ in neceſſitatis articulo videtur ampliata. Pro quo notandum, quòd quemadmodum ſimplex ſacerdos non poteſt vniuerſaliter omnes abſoluere: quippè cùm limitatam iuriſdictionis habeat poteſtatem, tam quoad perſonas (nam præter ſuos proprios parochianos, quenquam abſoluere iure prohibetur: vt in cap. Adijcimus. 16.q.1.& in cap. Placuit, de pœnit. diſt. 6.) quàm quoad caſus: quoniam multi ſunt reſeruati, à quibus ipſe regulariter abſoluere non poteſt. In articulo tamen neceſſitatis omnes homines abſoluere poteſt de omnibus peccatis, & ſententijs: cùm quia neceſſitas non habet legem, pri. q. pri. cap. Remiſſionem: tum ſecundò quia, vt inquit diuus Bernardus, quod conſtitutum eſt pro charitate, contra eandem militare non debet. Ita dicendum eſt in propoſito, quòd Prælati ipſius eccleſię maiores, qui Apoſtolis in eccleſia ſuccedunt, licet regulariter habeant limitatam poteſtatem, & quo ad territoria, (diſtinctas enim habent diœceſes, & terminos certos, vltra quos non ſe debent extendere) & quo ad caſus multos: vt potè quia non ſunt vocati in plenitudinem poteſtatis, ſed in partem ſolicitudinis, vt inquit Gregorius in cap. Decreto, ſecunda quæſt. 6. In articulo tamen neceſſitatis eccleſiæ deficiente per naturalem mortem, aut alio modo Romanò Pontifice omnino impedito, cui cura & regimen totius eccleſiæ vniuerſaliter eſt commiſſa, videntur habere auctoritatem Apoſtolicam ad prouidendum tantùm in neceſſarijs, quæ præſentaneam exigunt expeditionem: ſi nec illis per antiquam iuris diſpoſitionem prouideri poteſt, nec prorogari poſſunt vſq; ad creationem Romani Pontificis. Et diximus tantum in neceſſariis, quoniam vacante ſede pręfata, nec Patres congregati, nec Domini Cardinales debent ſe intromittere extra caſum magnę neceſſitatis de aliis particularibus cauſis, aut de reſeruatis Apoſtolicę ſedi: q̃a ſicut vacãte ſede nullus dicĩ ſuccedere Ro. Pót in plenitudine

tudine potestatis, ita per consequens in administratione plena illius: quemadmodum nec capitulum succedit, vacante sede, Episcopo, in his, quæ ad solum Episcopum pertinent: vt puta in potestate conferendi beneficia ad collationem solius Episcopi spectantia, vt habetur in cap. primo, ne sede vacante, libro. 6. Non est prætereundum, quòd salubriter videtur consultum, ad auferendum omnem ambiguitatis scrupulum: vt omnia, quæ per vniuersale concilium, sede vacante, gesta sunt, ac constituta, per Romanum Pontificem futurum confirmentur: sicut factum fuit in concilio Constantiensi, in quo creato Domino Martino, Patres concilij supplicarunt sanctitati suæ, vt ea quæ ante creationem eius per omnes obedientias simul positas fuerant constituta, confirmare dignaretur, quod & fecit, præcipuè quæ ad fidem spectabant.

FINIS OECVMENICI CONCILII
ET TOTIVS COMPENDII
THEOLOGICARVM
INSTITVTIONVM.

Errores ex Typographorum incuria, ab Auctore ir uenti, & purgati.

Ostquam operi vltima impressorũ manus imposita est; continuò auctor ipse oculos admouit, accuratiusq; introspexit: ac singulas libri partes diligentissimè inspiciens, diutius immoratus est: viditq;, nec sine animi mœrore, errata multa, partim ab impssoribus (vt eorum moris est cõsuetissimi) partim ab eis, quorum intererat corrigere, parũ aduigilantibus, admissa. Quare sumpto subinde calamo, errata (perinde ac diligens mater, quæ partui suo sedula cura assistens, nunc voce blanditur suaui, nunc leni ac parcente plaudit manu, nunc arte quadam nutricia, tenera membra concinnat, componitq; atq; in decorem elegantem effingit) quoad potuit, emendauit, ea præcipuè, quæ ancipitem dubiumq; sensum possent efficere. Porrò id lectorem præmonitum esse admodum voluit: addidisse, videlicet, sese post impressionem in marginibus nonnulla, ꝑ incuriam pretermissa: quæ aliquarum sententiarum in hoc volumine contentarum notitiam plenius explicabunt. Primùm autem in titulo indicis, post dictionem hãc (principalium) in margine subiunxit hæc verba (& aliarum rerum memorabilium) Pagina. 35. dicti libri indicis, facie secunda, linea. 22. in serie lineari ante dictionem (directiuam) apposuit (non) Pagina sexta libri symboli facie prima, linea octaua, post dictionem (puram) addidit in margine sequentia verba (comprehendi verò nõ potest, nisi à seipsa) Pagina. 60. eiusdẽ libri symboli, facie secunda, linea. 43. in margine, syllabam (re) apposuit: quæ impressoris vitio, dictioni (diisse) fuerat subtracta. Pag. 61. facie prima, in principio primæ lineæ, apposuit syllabã (li) quæ dictioni (gẽdum) itidem ab impressore fuerat subducta. Item in eodẽ libro Symboli passim inueniuntur fœlix, & fœlicitas cum diphthongo, legantur sine diphthõgo, cùm in aliis locis ita scribantur. Pagina. 69. libri sacramentorum, facie prima, linea. 16. in margine posuit (credit) pro (credidit) Pagina. 78. dicti libri sacramentorũ, facie prima, in fine lineę. 30. post syllabam (la) addidit syllabam (va) vbi impressor fecerat (lacrũ) pro (lauacrũ) Pagina. 115. eiusdem libri sacramentorũ, facie secunda, linea. 30. apposuit in margine (speciale) ꝑ spirituale. Et infra, linea. 41. dictionẽ hãc (recõciat) fecit (reconciliat) ab impressore deprauatam. Pagina. 144. dicti libri sacramentorum, facie secunda, linea. 28. in margine apposuit dictionem (causa) inter syllabam (ex) & dictionem (intrinsecam) ordinandam. In tractatu verò de præceptis, pagina. 32. facie prima, linea. 12. in margine apposuit dictionem (verò) quæ inter (alterũ, & licitum) dictiones locanda est. Pagina. 33. eiusdem libri, facie secunda, linea. 23. in margine apposuit dictionem (octo) loco (septem). In capite. 7. libri conciliorũ bis legitur focius per, f, in prima syllaba, &, c, in secunda, cùm debeat scribi per, p, cũ aspiratione in principio, &. t. in media syllaba. Hæc sunt quæ in supradictis tractatibus, De symbolo, De Sacramentis, & de preceptis, Auctori emendatu digna præcipuè visa sunt. Cætera verò errata, vel in tribus supradictis, vel in sequentibus duobus tractatibus, siue literarum, siue syllabarum, siue orthographię, quæ passim inuenta sunt, per rasuram subducendo, siue per graphium addendo, partim, prout potuit correxit: partim (quoniam non admodum sententias variabant) cõniuendo dimisit, sanis piisq; lectoribus, per semetipsos inter legendum, animaduertenda relinquens.

Impreſſum Fulginei in æde Epiſcopali, ſumptibus auctoris, per Antonium Bladum impreſſorem Cameralem. Anno Domini
M D L X I I. Menſe Auguſti.

REGISTRVM OPERIS.

a a b c d e f g. A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z & ꝯ AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL.

Omnes ſunt terniones, præter a & L qui ſunt duerniones.
g & LL verò quaterniones.

INDEX TITVLORVM PRINCIPALIVM, AC capitulorum Compendij theologicarum institutionum, quæ sub illis ad christianæ pietatis augumentum comprehenduntur.

Aquilonem

ibi

Charitas

Circun-

Confessionis

Ecclesiam,

Ecclesia,

Episcopus

Habitus

Obedientia

Originale

Papalis

Resugere

Sacramenta

Sacramen-

Theosebia

Verbum

Vnctio-

Votum

FINIS INDICIS.